5
5
464
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

*R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE*
*FIRENZE*

# LIBRI

DONATI DAL

DOTTOR ANNIBALE GIULIONI

GIURISTA

**Nato a Firenze il 7 Febbraio 1807**
**e morto il 1º Dicembre 1895 in Firenze.**

***16 Maggio 1896***

Digitized by Google

JO. GOTTL.

# HEINECCII JC.

REG. MAJEST. PRUSSIÆ
Conſil. Int. in Acad. Hal. Jur.
& Philoſ. Prof. ac H. T.
Prorectoris

# OPUSCULORUM VARIORUM SYLLOGE,

**OLIM SEORSUM EDITORUM,**
jam in hunc faſciculum collectorum.

*PARS ALTERA.*

FIRENZE

VENETIIS,
Ex Typographia Balleoniana.
MDCCXLVIII.

*Superiorum Permiſſu, ac Privilegiis.*

B. 5. 5. 464

# DE USUFRUCTU MATERNO JURIS GERMANICI, & maximè HAMBURG.

## *EXERCITATIO XIV.*

Σύνοψις.

§. *I. Inſtituti ratio.* §. *II. Partitio diſſertationis.* §. *III. Qualis ſit uſusfructus maternus, de quo agitur? Verba ſtatuti Hamburgenſis.* §. *IV. Jure Romano vetere ne paternus quidem uſusfructus notùs erat.* §. *V. Quomodo ille ſenſim invaluerit in bonis liberorum adventitiis?* §. *VI. Nec non in bonis emancipatorum pro parte dimidia?* §. *VII. Matri nulla jure civili in liberos poteſtas, adeoque nec utroque caſu uſusfructus legitimus competit.* §. *VIII. Ne in bonis quidem liberorum illegitimorum, quod contra illuſtrem Lynkerum oſtenditur.* §. *IX. Conſtituitur tamen matri uſusfructus lege civili, ſi viro ex Authentica præterea* C. *unde vir & ux. ſuc-*

*cedit*. §. X. *Nec non in portione, quæ occaſione prioris matrimonii ad illam pervenit, ſi iterum nubere conſtituit*. §. XI. *An etiam uſumfructum teſtamento relictum amittat ob ſecundas nuptias?* §. XII. *An uſusfructus maternus ex Auth. præterea adhuc in uſu ſit?* §. XIII. *An uſusfructus, in pœnam ſecundarum nuptiarum conſtitutus, in Germania receptus?* §. XIV. *Uſusfructus maternus juris Germanici quomodo ab eo, qui ex jure Rom. deſcendit, differat?* §. XV. *Eum origine Germanicum eſſe, demonſtratur ex jure VViſigothico*. §. XVI. *Et Burgundico*. §. XVII. *Item ex lege Bajuvvariorum*. §. XVIII. *Obtinet hic uſusfructus maternus in Gallia, Belgio, Svecia*. §. XIX. *In Svevia, & Franconia*. §. XX. *Colonia, Brema, in civitate & tractu Mindenſi, in VVeſtphalia reliqua, Suſati, Lubecæ, Luneburgi & in Pruſſia*. §. XXI. *Olim & in Saxonia electorali*. §. XXII. *Carpzovii & Richteri de hac re controverſia*. §. XXIII. *Solvuntur Carpzovii argumenta*. §. XXIV. *In reliqua Saxonia paſſim ejus uſusfructus veſtigia occurrunt*. §. XXV. *Fundamentum hujus uſusfructus an quærendum in tutela materna? an in præmia educationis? an in ſola communione bonorum?* §. XXVI. *Verum ejus fundamentum eſt materna poteſtas in liberos, &, quæ inde fluit, arctiſſima inter conjuges communio*. §. XXVII. *Hæc & mortuo alterutro conjuge continuatur*. §. XXVIII. *Mater uſufructuaria debet tempore mortis mariti in juſto matrimonio vixiſſe*. §. XXIX. *Superſtites debent eſſe liberi legitimi*. *Quid ſi tales non exſtent?* §. XXX. *Quid ſi exſtent, ſed jam ſeparati?* §. XXXI. *Non utitur fruitur mater, niſi ſic fru-*

*frugi.* §. *XXXII. Fructus vero percipit jure uſufructuario.* §. *XXXIII. Et quidem omnes, nec ſolum alimenta.* §. *XXXIV. Hinc tenetur ad conficiendum inventarium.* §. *XXXV. An in eo & reliqua liberorum bona adventitia recenſenda ſint?* §. *XXXVI. An mater & cautionem uſufructuariam praſtet? An poſſit alienare?* §. *XXXVII. An rationes reddat?* §. *XXXVIII. An æs alienum ſolvat?* §. *XXXIX. Tenetur alere & educare liberos. Eoſdemque elocare.* §. *XL. Finitur uſusfructus hic morte, & abuſu.* §. *XLI. Itemque ſeparatione liberorum vel voluntaria, vel neceſſaria ob ſecundas nuptias.* §. *XLII. Quomodo tunc fiat bonorum diviſio?* §. *XLII. Concluſio diſſertationis.*

## §. I.

INſtituenti mihi de USUFRUCTU MATERNO, cum alibi paſſim in Germania, tum & Hamburgi, jam inde ab antiquiſſimis uſque temporibus recepto, paullo accuratius diſſerere, ſeverior iſta cogitatio, in pulcherrimo argumento unice aliquamdiu defixa, peropportune in memoriam revocavit, quod graviter ſapienterque ſuo more monuit jureconſultus eximius, CASP. ZIEGLERUS, (a) dum in doctores ſui ævi, ſoli juri Romano, tamquam glebæ, adſcriptos invectus: *Ni fallor*, inquit, *ſæculi noſtri hæc labes eſt, quod in academiis* ad:

(a) Ziegler. *in præfat. Notar. & Animadv. ad Hug. Grot. Jus belli & pacis.*

*ad leges Romanas ita adſueſieri cogantur juvenes, ut in omni controverſia, etiam ubi inter ſummos principes lis vertitur, non aliunde deciſionem petendam credere oporteat, quam ex jure Romanorum, & legibus, iſti uni reipublicæ accommodatis. Fac mihi jam talem reip. admoveri, & de lege condenda deliberationem inſtitui: ſubnixo ille animo leges, quas didicit, ad nauſeam evomet, & Romanorum inſtituta, ut τερθίων ἱερὰ obſervabit, nec admittet, legem novam aliter ſcribi. Sic igitur v. gr. effectus omnes* PATRIÆ POTESTATIS, *moribus Romanis introducta,* MATRI *denegabit, quia ſcilicet matrem liberos in poteſtate habere noluit reſpublica Romana. At vero non amplius inter Romanos ſcribere oportuit legem, ſed inter eos populos, qui ductum naturæ ſequuti; utrique parenti eamdem deferunt poteſtatem, idem imperium, niſi quod in contentione imperiorum primas deferunt patri.* Qua viri cordatiſſimi admonitione nihil eſſe arbitramur verius, nihil utilius. Quamvis enim iis, qui prima juriſprudentiæ tirocinia in academiis ponunt, in eo vel maxime videatur elaborandum, ut juris communis præcepta habeant: non tamen ideo jus patrium in rerum futilium, aut, ut JUSTINIANI (b) verbis utamur, in *antiquarum fabularum* numero habendum, altoque deſpiciendum eſt ſupercilio. Multa enim paſſim non modo in foris, ſed & in legibus ac ſtatutis Germanorum, ſuperſunt juris antiqui Germanici reli-

(b) §. 3. *proœm. Inſtit.*

liquiæ, (c) nec jura Romana, ex quo ſic in Germaniam penetrarunt, ita umquam offecerunt juris Germanici luminibus, nihil ut uſquam priſci ac ſinceri moris amplius occurrere exiſtimandum ſit. Eſt, ubi majorum inſtituta incorrupta ſervantur. Eſt, ubi naturalem rationem Quiritium ſubtilitatibus & rubricæ Maſurii præferimus, neque ulla fere provincia aut civitas Romanorum legibus tam obnoxia, ac, ut ita dicamus, in provinciæ formam redacta eſt, ut juri patrio plane dederit repudium, nec ulla ejus uſquam adpareant veſtigia. Hæc inſtitutorum patriorum λείψανα quicumque negligunt, contemnunt, & ſine periculo ignorari autumant, næ illi non ſolum in patria hoſpites, ſed & objurgatione illa, qua Q. Mucius Scævola Ser. Sulpicium, teſte SEX. POMPONIO, (d) a pulvere ac radio ad ſublimiora civilis ſapientiæ ſtudia exercitavit, videntur digniſſimi. Quid enim turpius eſſe dixeris homini Germano, & reip. deſtinato, & fortaſſis cauſſas acturo, quam *jus, in quo verſandum ſit, ignorare?*

§. II.

Ne igitur, quod plerumque fieri animadvertimus, in explicando hoc juris Germanici capite, diverſa miſcentes jura, neſcio quid inſulſi atque inſipidi lectori adponere velle

(c) Hert. *de Conſultat. leg. & judic. in ſpecial. imper. Rom. Germ. rebuſp.* §. *XV. pag.* 432. Schilter *Exerc. II.* §. *XIV. & Exerc. XII.* §. *XI.* (d) *L.* 2. §. 43. *ff. de orig. jur.*

velle videamur: rationes noſtras ita componemus, ut *primum*, qualis ſit ille uſusfructus maternus, & an in jure etiam Romano reperiat præſidium, *deinde*, quæ ejuſdem vera origo & cauſſa ſit, ac *denique*, quid circa illum ſecundum jura patria, ac Hamburgenſia maxime, juſtum ſit, diſtincte explicemus. Quemadmodum enim diverſi Romanis Germaniſque fuerunt reipublicæ fines, diverſæ civitatum formæ, diverſiſſima denique utriuſque populi ingenia: ita fieri non potuit, quin diverſa plane principia habuerint ob oculos, ad quæ leges ſuas atque inſtituta attemperarint. Quum vero, quæ ex principiis diſcrepantibus proficiſcuntur, ſe invicem non explicent, adeoque ratio procul dubio fugiat omnes, qui ob juris pontificii auctoritatem (e) cum HARTM. PISTORIS, (f) AND. GAILIO, (g) BEN. CARPZOVIO, (h) aliiſque ſuperiorum ſæculorum doctoribus, ſtatuta Germanorum ex jure communi non modo interpretanda, ſed coercenda etiam ac reſtringenda eſſe, contendunt: (i) faciendum nobis putavimus, ut

(e) *Cap. 3. X. de verb. ſignif.*
(f) Hartm. Piſtor. *Part. I. Quæſt. XVI. n. 13. & 15.*
(g) Gail. *lib. I. Obſ. L. n. VIII.*
(h) Carpzov. *Part. III. Conſt. XX. Def. X. num. 5. ſequ.*
(i) Hartm. Piſtor. *Part. I. Quæſt. XXXI. n. 29.* Conrad. Sincer. *vel* Kulpiſ. *in Diſſ. Epiſt. de Germ. leg. orig. & auct.* §. *LI. LII. & LIII.*

ut comparato inter ſe jure Romano ac Germanico, rem omnem non ex peregrinis, ſed domeſticis principiis explicaremus. Faxit Deus feliciter!

§. III.

Ut itaque ab ovo ordiamur, inter omnes putamus conſtare, in multis Germaniæ provinciis ac civitatibus inoleviſſe conſuetudinem, non modo tacito civium conſenſu invectam, verum etiam legum ſtatutorumque auctoritate firmatam, ut, ſi patri humani quid acciderit, mater ſuperſtes bona a defuncto relicta æque ac ſua adminiſtret, liberos communes inde alat, adultos, prout familiæ dignitas ac conditio exigere videtur, elocet, nec tamen ad erciſcundam familiam reddendaſque rationes obſtricta ſit, quamdiu in alterius viri torum non conceſſerit. Et hic ipſe eſt uſusfructus ille maternus, de quo acturi ſumus, quemque fortaſſis luculentius deſcribere non poſſemus, quam verbis STATUTI HAMBURGENSIS, (k) vel ideo hic omnino non prætermittendis, quod in eorum interpretatione in primis exercere induſtriam conſtituimus. Ita autem ſeſe habet illa ſanctio: *VVann auch der Mann Todes verfahren, unde ſeine Ehefrau ſamt einem oder mehr Kindern, ſo ſie von ihm getragen, nachlaſſen vvurde, ſo lange dieſelbe bleibit unverehlichet, und vvohl Zaus halt, iſt ſie nicht ſchuldig mit ihren Kindern zu theilen. Jedoch iſt ſie denſelben* no-

(k) *Statut. Hamb. Part. III. Tit. III. art. V.*

*nothvvendige alimenta, ſo vvohl auch, vvann es die Zeit und ihre Jahre refordern, ein billiges Heurath-Gut und Ausſtever, Geſtalt und Gelegenheit der Guter nach, zu geben verpflichtet.* Qualia quum paullo ante (l) etiam de patre iiſdem propemodum verbis ſancita legamus: facile adparet, cives meos parem ea in re utriuſque parentis conditionem eſſe voluiſſe, conceſſo quippe alterutri ſuperſtiti bonorum omnium uſufructu, modo eſſet frugi, viduitatemque ſecundis præferre nuptiis ſtatuiſſet.

## §. IV.

Jam uſumfructum maternum talem, qualem eum ſuperiore paragrapho deſcripſimus, jure Romano incognitum eſse, facile unuſquiſque intelligit, ſiquidem ne paternus quidem in bonis liberorum adjecerat poteſtati patris, ut huic jus vitæ & necis in eos eſset, (m) omniaque ei indiſtincte a liberis adquirerentur. (n) Eâ *lex regia*, (o) pulſis regibus, cum aliis *moribus* patriis (p) in duodecim tabulas migravit,

(l) *ibid. art.* III.

(m) Dionyſ. Halic. *Antiqu. Rom. libr.* II. *cap.* XXVII. *ſequ.*

(n) §. 1. *Inſt. per quas perſ. cuiq. adqu.*

(o) *Collat. Moſ. & Roman. leg. titul.* IV. §. VIII.

(p) *l.* 8. *ff. de his, qui ſui vel al. jur. ſunt.*

vit, (q) & patribus integra atque illibata manſit, quamdiu ſua reipublicæ conſtitit libertas. Itaque non multo melior erat liberorum, quam ſervorum, conditio, nec inconcinne, quod ad jus vetus attinet, ſcribebat LACTANTIUS: (r) *Idem* SERVUS *eſt, qui & filius: idem* DOMINUS, *qui & pater.* Quibus ſimilia ſunt, quæ apud M. SENECAM, (ſ) SERVIUM, Virgilii Scholiaſten, (t) & præcipue apud LIBANIUM (u) & SEX. EMPIRICUM (x) leguntur, quorum ille patres κυρίους τῶν παίδων, οὐχ ἧττον, ἢ τῶν οἰκετῶν, *dominos liberorum non minus, quam ſervorum* eſse; hic autem τῶν Ῥωμαίων νομοθέτας τοὺς παῖδας ὑποχειρίους καὶ δούλους τῶν πατέρων κελεῦσαι εἶναι, *Romanorum legislatores liberos patribus obnoxios, ac ſervorum loco eſſe juſſiſſe*, ſcribit. Nimirum liberi, jure iſto vetere, uti recte vidit CUJACIUS, (y) erant *in proprietate*, vel uti V. A. CORN.

(q) Dionyſ. Halic. *ibid.* Jac. Gothofred. *ad* XII. *Tab. p.* 101.
(r) Lactant. *Div. Inſtit. lib.* IV. *cap.* III. *comm.* 17.
(ſ) Seneca *Controv.* III. 9.
(t) Serv. *ad Virgil. Æn. libr.* XI. *verſ.* 143.
(u) Liban. *Declamat.* XVII.
(x) Sex. Empir. *Pyrrhon. Hypot. libr.* III.
(y) Cujac. *Paratitl. Cod. lib.* VIII. *Tit.* XLVII.

CORN. VAN BYNKERSHOEK (z) demonſtravit, in *dominio Quiritario* patris, (a) æque ac ſervi. Quemadmodum ergo hi THEOPHILO (b) *ἀπρόσωποι*, & CASSIODORO (c) *perſonam legibus non habere* dicuntur: ita idem dicendum videbatur de liberis, (d) qui tantum abeſt, ut ratione patris perſonæ haberentur, ut vel ob hanc cauſſam in negotiis privatis una cum patre perſona eſſe cenſerentur, ex notiſſimis juriſprudentiæ noſtræ principiis. (e) Ex eo autem conſequebatur, ut patri uſusfructus in bonis liberorum nullus competere poſſet. Uſusfructus enim eſt jus utendi fruendi *rebus alienis*. Quidquid vero erat in liberorum peculio, ratione patris non erat res aliena, quoniam filius cum patre una perſona cenſebatur. Unde nec uſufructu in eo gaudebat, ſed proprietate ac dominio. Quare, durante poteſtate patria, patri *τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα τῶν παίδων, ὅτι βούλονται διατιθέναι, τοῖς πατράσιν ἀποδέδοται ὁ νόμος*, *& pecunias & corpora liberorum ad eorum* ar-

(z) Corn. van Bynkersh. *de Jure occidendi lib. p.* 145.

(a) *l.* 1. §. 2. *ff. de rei vindic.*

(b) Theoph. *Paraphr. princ. Inſt. de ſtipul. ſerv.*

(c) Caſſiodor. *Variar. libr. VI. cap.* VIII.

(d) Merill. *Obſerv. lib.* III. *cap.* IV.

(e) *l.* 130. *ff. de verb. oblig. l. ult. C. de impub. & al. ſubſtitut.*

*arbitrium tradiderat lex* Romuli, (f) adeo ut apud ARRIANUM (g), id vel maxime ad officium filiifamilias pertinere dicat EPICTETUS: πάντα αὐτῷ ἡγεῖσθαι τῷ πατρός, *omnia qua habet, patris eſſe putare*.

## §. V.

At, quemadmodum, mutata republica, multa ſimul juris antiqui capita mutari cœperunt: ita & patris adquæſtui ac univerſæ *majeſtati patriæ*, uti a VALERIO MAXIMO (h) & QUINCTILIANO (i) adpellatur, nimium quantum derogarunt Principes, invento primum peculio caſtrenſi, ac denique quaſi caſtrenſi, cujus utriuſque hiſtoriam eleganter expoſuit M. AUREL. GALVANUS. (k) Utrumque enim peculium tam a rationibus paternis ſejunctum eſſe juſſerant, ut filius in illis pro patrefamilias haberetur, libereque de iis inter vivos mortiſque cauſſa diſponeret. (l) Hæc omnia jam ſæculo Chriſtiano primo & ſequente ita obſervata eſſe, ex JUVENALE (m) ipſoque ULPIANO (n) ſatis conſtat, ut fruſtra ſint, qui-

(f) Dionyſ. Halicarn. *Antiq. Rom. lib.* VIII.
(g) Arrian. *Differt. Epictet. lib.* II. *cap.* X.
(h) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VII. §. 5.
(i) Quinctilian. *Declam.* CCCLXXV.
(k) Galvan. *de uſufruct. cap.* VII. §. VIII. *ſequ. p.* 56.
(l) *Princ. inſt. per quas perſ. cuiq. adquiritur.*
(m) Juvenal. *Sat.* XVI. *v.* 52. *ſequ.*
(n) *l.* 3. §. 5. *ff. de bon. poſſeſſ. l.* 1. §. 15. *ff.*

qui peculii quaſi caſtrenſis originem ad THEODOSIUM JUNIOREM referunt. Jam igitur rerum a liberis adquiſitarum aliquæ quidem exemtæ erant patris dominio: nec tamen quiſquam adhuc ſomniaverat de uſufructu paterno, quamvis jam pridem peculium paganum in profectitium & adventitium dividi cœpiſſe, recte obſervarint GER. NOODT, (o) & N. AUR. GALVANUS. (p) Ἀσύςατα enim ac contradictoria videbantur, filiumfamilias in peculio adventitio pro patrefamilias non haberi, & patrem tamen eo peculio uti frui, tamquam re aliena. At quantumvis hic uſusfructus juris antiqui principiis adverſaretur: primus tamen illum in bonis maternis invexit CONSTANTINUS MAGNUS. (q) Deinde GRATIANUS, THEODOSIUS & VALENTINIANUS AAA. (r) ejuſdem juris eſſe voluerunt reliqua materni generis bona, nec non lucra nuptialia. (ſ) Tum porro LEO & ANTHEMIUS AA. (t) ſanctionem illam ad lucra ſponſalitia; ac JUSTI-

*de collat. bon. l. 1. §. 6. ad SC. Trebell. l. 7. §. ult. ff. de donat.*

(o) Noodt. *de Uſufructu lib. II. cap. IV. p.* 451. *Tomo I. Op*

(p) Galnan. *de uſufr. cap.* VII. §. X. *p.* 57.

(q) *L.* 1. *C. de bon. mat. l.* 1. *C. Th. eod.*

(r) *L.* 6. *&* 7. *C. Theod. & l.* 2. *C. eod.*

(ſ) *l. un. C. Theod. de bon. quæ filiisf. l.* 1. *C. de bon. quæ lib.*

(t) *L.* 5. *C. eod.*

ſTINIANUS (u) denique ad univerſa liberorum bona, quæ non a patre, ſed aliunde ad eos, pervenerint, porrexerunt, ita, ut in his omnibus patri tantum uſusfructus, liberis proprietas concederetur, niſi incertis quibuſdam caſibus, quos doctores ad peculium adventitium irregulare vel extraordinarium referunt, in quibus plena eſt penes liberos proprietas æque, ac caſtrenſi vel quaſi caſtrenſi peculio; niſi quod in illis pro patribusfamilias non habentur, adeoque nec teſtamentum jure condunt. (x)

## §. VI.

Ex quo ſemel a vetere illa juris regula diſceſſum, alter etiam auditus eſt uſusfructus, quem leges patri in bonis liberorum emancipatorum conſtituebant. Jure enim vetere, dimiſſo ex poteſtate filio, pater totum iſtud peculium, ſibi jam tum adquiſitum retinebat, (y) nec quidquam perveniebat ad filium, niſi quod ei pater ultro donabat. (z) At invaleſcente paullatim uſufructu in bonis liberorum adventitiis, id abſurdum naſcebatur, ut patri in bonis liberorum, ſoluta poteſtate, plus juris eſſet, quam ea adhuc durante. Quum enim ante.

(u) *L. 6. C. de bon. quæ lib. & §. 1. inſt. per quas perſ. cuiq. adquir.*

(x) Galvan. *ibid. C. IX. §. IX. p. 78.*

(y) *L. 1. pr. ff. quand. de pecul. act. annal.*

(z) *L. 31. §. 2. ff. de donat.*

ante emancipationem bonis adventitiis tantum uti frui poſſet, poſt eamdem ea ſibi univerſa jure proprietatis vindicabat. Quod animadvertens CONSTANTINUS M. (a) propoſito edicto ſanxit, ut pater emancipans filium tertia bonorum adventitiorum parte, tamquam præmio emancipationis ſibi retenta, dodrantem emancipato daret. Quamvis vero ita quodammodo emollitus putaretur juris antiqui rigor: tamen & hæc trientis bonorum jactura paullo iniquior viſa eſt JUSTINIANO, (b) qui lege illa CONSTANTINI, ut jam ANT. CONTIUS (c) obſervavit, mire interpolata, patri emancipanti loco proprietatis in triente, uſumfructum ſemiſſis conſtituit, ad dies vitæ percipiendum, niſi illud legis beneficium ultro ac ſpeciatim repudiaſſet. Et talis eſt jure Romano uſusfructus paternus, cujus rationem ac indolem vel ideo hic paullo plenius exponere viſum eſt, quod eam vulgo ſatis perfunctorie tum in ſcholis juridicis, tum in antiquiſſimis ac ſyſtematibus jurisprudentiæ tradi, animadvertimus.

## §. VII.

Jam facile eſt ad exiſtimandum, hæc omnia nihil attinuiſſe ad matrem, neque ei ſecundum jus Romanum ullum uſumfructum

(a) *L. 1. l. 2. C. Theod. de bon. matern.*
(b) Ant. Cont. *Var. Lect. lib. I. cap. IX.*
(c) *l. 6. §. 3. C. de bon. quæ lib. §. 3. Inſt. per quas perſ. cuiqu. adquir.*

ctum competere potuiſſe in bonis liberorum adventitiis. Pater enim illo gaudebat vi patriæ poteſtatis, eaque finita, vel ipſa priſtini illius imperii memoria jus illi quoddam in liberorum bonis dare videbatur. At mater, quamtumvis jure gentium parem in liberos poteſtatem habeat cum patre, niſi quod huic in contentione imperiorum primas concedere ipſa recta ratio videatur: (d) apud Romanos tamen nullum plane in liberos exercebat imperium, quippe quod ſoli patri leges detulerant. Hinc *pietatem* quidem *æquam, paremque venerationem utrique parenti, quantumvis inæqualis eſſet eorum poteſtas*, præſtari jubebant Romani: (e) at poteſtas non cadebat in matrem, quia hæc jure veteri, uti GELLIUS (f) & ULPIANUS (g) obſervant, ſimul ac convenerat in manum, ipſa in poteſtatem viri redigebatur, eique filiæ familias, ſuæque heredis loco erat; juris autem expeditiſſimi videbatur, eum, qui in poteſtate eſt, alium in poteſtate habere non poſſe. (h) Quum itaque liberi, quod ad matrem attinet, ſint ſui juris,

(d) Grot. *de jure belli & par. lib.* II. *cap.* V. *num.* 1.

(e) *L.* 4. *ff. de curat. furioſ. l.* 1. §. 1. *ff. de obſequ. par. & patron.*

(f) Gell. *lib.* XVIII. *cap.* VI.

(g) *Pariat. leg. Moſ. & Rom. tit.* XVI. Ulp. *Fragm. tit.* XXII. §. XVI.

(h) *L.* 21. *pr. ff. ad leg. Jul. de adult.*

juris, nec exoleſcente licet in manum conventione, matrem in ſocietatem imperii paterni umquam admiſerint Romani: conſequens ſane erat, ut nec liberi ratione illius peculium habere intelligerentur, nec mater quidquam ſibi in eo lucri jure vindicaret. Quin tantum abeſt, ut vivis liberis materno jure quidquam in eorum bonis adquirerent, ut, ne mortuis quidem illis, lex vel Prætor eas ad luctuoſam liberorum hereditatem vocaret ante sc. TERTULLIANUM, (i) nec ant. sc. ORPHITIANUM liberi matri ſuccederent, (k) niſi certis quibuſdam caſibus, quos ex interiore juriſprudentia erudite ſuo more explicavit V. C. ANT. SCHULTINGIUS. (l)

## §. VIII.

Moveri ſolet quæſtio, an non matri ſaltim in bonis ſobolis vulgo quæſitæ uſusfructus competat? Eam adfirmat, ſed ſubtimide tamen, vir illuſtris, NIC. LIB. BARO DE LYNKER, (m) qui, quum adhuc Ienenſem academiam doctrina ſua illuſtraret, *de matris poteſtate in liberos* ſingularem diſſertatio-

(i) *pr. Inſt. de SC. Tertull.* Ulp. *Fragm. Tit.* XXVI. S. VIII.

(k) Idem *ibid.* §. VII. *pr. Inſt. de SC. Orphit.*

(l) Ant. Schulting. *Juriſpr. vet. ant. Juſtinian. p. 668.*

(m) Lyncker *Diſſ. de matr. poteſt. in lib.* §. XV. *p. 19.*

tationem edidit, ita tamen conſcriptam, ut nullam pæne rationem habuerit juris Germanici. In illa diſſertatione ad hanc quæſtionem delatus: *Hoc*, inquit, *de jure naturali, quin & de* JURE CIVILI, (*quanquam hoc ſolum, in quantum ad onera educationis opus eſt,*) *adfirmandum videtur.* Sed cur id adfirmandum videretur, quum nec uſusfructus in bonis adventitiis ex jure naturali proficiſcatur, nec ulla lex eum matri ſpurii addicat? *Quia*, inquit, *hæc mater filium alere & educare cogitur, æquum eſt, ut inde ei onera & labores reſarciantur*: quam æquitatem deinde demonſtrat ex *l.* 10. *ff. de diverſ. reg. jur.* Atqui uſusfructus legitimi in bonis liberorum adventitiis fundamentum non ſane eſt onus educationis atque alimentorum: (ita enim & mater liberorum legitimorum, quin & avus maternus nepotum bonis uti frui deberent, ſi forte ob patris matriſve mortem in eos hoc alendi onus devolveretur,) (n) ſed patria poteſtas. Diſerte enim ait JUSTINIANUS: (o) *Eorum uſusfructus apud patrem vel avum, vel proavum*, QUORUM IN SACRIS SIT CONSTITUTUS, *permaneat*. In *ſacris* autem eſſe, eſt in poteſtate eſſe, (p) quemadmodum *a ſacris*

(n) *L.* 5. §. 4. 5. *ff. de agnoſc. & alend. lib.*
(o) *L.* 6. *pr. C. de bon. quæ lib.*
(p) *L. ult. C. de inoff. teſt. l. ult. C. de curat. fur. l. ult. C. de SC. Tertull. l.* 2. *C. de ſuis & legit. Add.* Briſſon. *de verb. ſig. lib.* XVII. *pag.* 1814.

*a ſacris paternis abſolvi remiſſive* idem ac emancipari, (q) *in familiam & ſacra tranſire* idem ac adoptari. (r) Semper ergo μέθεξις illa ſacrorum involvebat poteſtatem & talem quidem, quæ in matrem non cadebat. Nec movemur ergo argumento ex *l.* 10. *ff. de div. reg. jur.* petito. Quamvis enim quodammodo *ſecundum naturam ſit, commoda cujuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur incommoda*; recte tamen jureconſultus eximius, JAC. GOTHOFREDUS (ſ) monuit, in unitis & connexis obtinere hanc regulam, veluti in contractibus, (t) tutelis, (u) rerum adquiſitionibus, (x) cauſſis teſtamentariis & ſucceſſionibus, (y) & ſimilibus, non in iis, quæ ex diverſo plane fonte promanant, veluti in noſtra ſpecie, ubi onus alendi ſpurios ex ipſo jure naturali, uſusfructus legitimus in liberorum bonis ex jure civili Romanorum proficiſcitur. Sed demum ipſe vir illuſtris fatetur, matrem quidem ſpurios in poteſtate ha-

(q) *l.* 1. §. *ult. ff. de ann. except. l.* 31. *C. de fideic. l.* 12. *C. de collat.*

(r) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VII.

(ſ) Jac. Gothofr. *in Comment. ad l.* 10. *D. de reg. jur. p.* 60.

(t) §. 3. *Inſt. de emt. l.* 7. *ff. de peric. & comm. rei vend. L.* 1. *C. eod. l.* 29. §. 1. *ff. pro ſoc.*

(u) *l.* 73. *pr. ff. de reg. jur.*

(x) §. 4. *Inſt. de rer. diviſ. l.* 1. *ff. de aqu. & aqu. pluv. l.* 2. *C. de alluv.*

(y) *L.* 1. *ff. de bon. poſſeſſ. l.* 15. *ff. de collat.*

habere, at poteſtatem illam analogam tantum nec plenam eſſe, quod jam initio iſtius diſſertationis (z) argumento non uno adſtruxerat. At rectius dixiſſet, jure civili poteſtatem illam plane nullam eſſe. Tametſi enim CELSUS (a) *vulgo quæſitum matrem ſequi*, & ULPIANUS (b) hanc plane *legem naturæ eſſe* dicat: poteſtatem tamen matri in ſpurios numquam tribuunt leges, ut adeo recte obſervatum ſit a GABR. PALÆOTO, (c) ſpurios nullius familiæ eſſe cenſendos: non patris, quod ab eo alieni habeantur, (d) nec matris, quia ea familiæ ſuæ caput ſit & finis, (e) adeoque neminem in familia ſua, nedum in poteſtate habere poſſit.

§. IX.

Enimvero, quamvis eo jure, quo pater, uſumfructum in peculio liberorum mater non haberet: erant tamen duo alii caſus, quibus ex alia plane ratione matrem uti frui quibuſdam liberorum bonis volebant legiſlatores. Primo enim a JUSTINIANO (f) cautum eſt, ut, ſi conjux ſuperſtes ino-

(z) Lynker. *Diſſert. ead.* §. *V. p.* 6.
(a) *L.* 19. *ff. de ſtatu hom.* (b) *L.* 24. *ff. eod.*
(c) Gabr. Paleot. *de Nothis ſpuriiſque fil. cap.* LIX. §. *V. p.* 304.
(d) *L.* 23. *ff. de ſtatu hom.*
(e) *L.* 195. §. *ult. ff. de verb. ſignif. & ibi* Jo. Goedd. *in Comment. p.* 1131 *& ſequ.*
(f) *Nov.* CXVII. *cap. V. Auth. præterea C. unde vir & ux.*

nopia laboret; defunctus autem opulentior fuerit, ille, concurrentibus tribus vel paucioribus heredibus, quartam; ſin plures exſtent heredes, virilem portionem caperet, idque jure proprietatis, ſi extranei; jure uſufructuario autem, ſi liberi hereditatem ſortirentur. Atque ita contingere omnino poteſt, ut mater uſufructu in quadam bonorum parte, quod ad proprietatem ad liberos pertinentium, ex lege gaudeat. Id cur a JUSTINIANO inventum ſit, non adeo obſcurum videtur. Conjugibus enim ſuperſtitibus nec anteriores leges, nec prætor ita conſuluerant, quemadmodum id requirere videbatur neceſſitudo, quæ inter tori ſocios intercedit, arctiſſima. Equidem ex legibus antiquis vir uxoris bona omnia dotis nomine accipiebat, teſte CICERONE. (g) Nec hereditatis a marito relictæ exſors eſſe poterat uxor, quæ, uti jam ſupra vidimus, inter heredes ſuos, tanquam filiusfamilias, cenſebatur. (h) At utrique juri tunc demum erat locus, quando uxor in manum convenerat. Tunc enim erat *κοινωνὸς ἀπάντων χρημάτων τε καὶ ἱερῶν, particeps omnium bonorum ſacrorumque,* uti loquitur DIONYSIUS. (i) Exoleſcente itaque paullatim in manum conventione, nulla amplius prodita erat conjugum inter ſe ſucceſſio. Ejus enim fundamentum non aliud

erat,

(g) Cic. *Topic. ad Trebat. cap. IV.*
(h) Ulpian. *Fragm. Tit.* XXII. §. XVI.
(i) Dionyſ. Halic. *lib.* II. *Antiq. Rom. p.* 95.

erat, quam jus familiæ, & illa veluti συνδεσποτεία, quæ ſuis heredibus primum, ac deinde agnatis, competere videbatur. (k) Et quamvis prætor poſt legitimos etiam cognatos ad bonorum poſſeſſionem vocaret: nec id tamen utilitatem aliquam adferebat uxori, quæ marito ne adfinitatis quidem, nedum cognationis, vinculo jungitur. (l) Idem prætor & conjugibus profuturus, iis poſt liberos, legitimos, cognatos, familiam patroni, patronum patronamve aut eorum liberos ſexto gradu bonorum poſſeſſionem promiſerat edicto UNDE VIR ET UXOR, modo inter eos matrimonium legitimum tempore mortis conſtitiſset. (m) Aſt quam raro, quæſo, contigiſse credibile eſt, ut illi omnes, quibus conjuges poſtpoſuerat prætor, vel non exſiſterent, vel bonorum poſseſſionem, edicto ſibi tam benigne oblatam, agnoſcere nollent? Hinc melius viro & uxori proſpecturus JUSTINIANUS conjugem egenum tunc quoque ad præmortui ſucceſſionem pro parte admiſit, quando alii heredes legitimi aderant, ita tamen, ut ſi liberi concurrerent, conjux, uſufructu contentus, proprietatem illis intervertere nullo modo poſset.

§. X.

(k) Corn. van. Bynkersh. *Obſerv. lib.* II. *cap.* I.

(l) *L.* 4. §. 3. *ff. de grad. & cogn. l.* 5. *C. de her. inſt.*

(m) Ulpian. *Fragm. Tit.* XXVIII. §. VII. juncto §. 3. *Inſt. de bon. poſſeſſ.*

## §. X.

Prius, de quo hactenus actum, uſusfructus materni genus ex commiſeratione quadam proficiſcitur: ſequitur jam alterum, quod leges non tamquam inſigne aliquod beneficium, ſed tamquam pœnam ſecundarum nuptiarum utrique conjugi conſtituerunt. Quum enim plerumque tunc eveniat, quod ſcribit AMBROSIUS, (n) *ut, mutato concubitu, parentes a ſobole depraventur, & præferant liberos poſterioris copula, prioris autem negligant*; hinc gentibus pleriſque, adeoque & Romanis odio dignæ videbantur ſecundæ nuptiæ. Sicuti ergo Græci celebrabant *ἄνδρας κουριδίους*, (o) vel *παρθενικοὺς*, quo vocabulo & LXX. Scripturæ interpretes uſos reperio; (p) eodemque exemplo Romani ſummis laudibus proſequebantur MARITOS PRIMIGENIOS, (q) VIRGINIOS, (r) quin & UXORES VIRGINIAS, (ſ) quæ uſurpare poterant verba Didonis apud VIRGILIUM: (t)

*Ille*

(n) Ambroſ. *in Hexaëm. VI.*
(o) Gruter. *Inſcr. p. MCXLVI. 7.* Coint. *Paralip. Homeri v. 155.*
(p) *Joel. l. 8.*
(q) Reineſ. *Inſcript. Claſſ. XIV, 3.*
(r) Grut. *ibid. p. MCXLIII, 3. & p. MLX, 4.*
(ſ) Gruter. *ibid. p. DCCCCXXXII, 8. p. DCCCXIX, 7. p. DCCCXXXVI, 2.*
(t) Virgil. *Æneid. Lib. IV. v. 28. & ſequ.*

*Ille meos, primus qui me ſibi junxit, amores*
*Abſtulit: Ille habeat ſecum, ſervetque ſepulcro:*

ita odio exiſtimabant digniſſimos, qui tædas ferales in amiſſi conjugis rogo accenderent, & ad ſecunda vota inauſpicato proruerent. Inprimis vero viduas alterius viri thalamum conſcendentes omnes averſabantur, (u) de iiſque ſæpiſſime uſurpabant illud EURIPIDIS: (uu)

Ἀπέπτυσ᾽ αὐτὴν, ἥτις ἄνδρα τὸν πάρος
Κενοῖσι λέκτροις ἀποβαλοῦσ᾽ ἄλλον φιλεῖ.

*Ego autem abominor eam, quæ priorem virum*
*Quum amiſerit, novis connubiis alium amat.*

Quum ergo antiquiſſima illa de ſecundis nuptiis opinio, invaleſcente in orbe Romano Chriſtiana religione, etiam theologorum, quos patres vocamus, animis penitus inſediſſet, ceu, ſuo more præclare demonſtravit vir clariſſimus, mihique ob ſingularia, quibus hoſpitem atque auditorem in illuſtri Groeningana ornavit, beneficia numquam ſine laude ac jucunda priſtini con-

(u) Vid. Reineſ. *Comment. ad inſcript. Claſſ. XIV, 73. p. 742.*
(uu) Euripid. *in Troad. v. 662. ſeq.*

convictus recordatione nominandus, JOANNES BARBEYRACIUS. (xx) Non mirum profecto eſt, etiam principes Chriſtianos, his principiis imbutos, parum faviſſe ſecundis nuptiis, deque iis coercendis, aut conſervando ſaltim liberis prioris matrimonii peculio patrimoniove, ſerio cogitaſſe. Hinc primum THEODOSIUS M. (x) ac denide HONORIUS ac THEODOSIUS junior (y) lege edictali ſanxerunt, ut mater, quæ a liberis nupſerit, in bonis a priore marito, vel uno filiorum filiarumve ex priore matrimonio acceptis, amiſſa proprietate, tantum uſumfructum retineret, ita tamen, ut illi eſſet optio, cuinam ex prioris matrimonii liberis proprietatem relictam vellet. Ex ipſis illis legibus, quas integriores nobis exhibet CODEX THEODOSIANUS, adparet, hoc edictum ad ſolas matres, iterum nubentes, pertinuiſſe. Quamvis enim THEODOSIUS M. patres etiam admonuiſſet, ut liberis, quibus novercam inducturi ſint, ſubſtantiam maternam integram atque illibatam ſervarent: lege tamen eos ad hoc obſtringere religioni ſibi ducebat, melius, ut opinor, ſperans de pietate paterna, quam ut metueret, ne &
pa-

(xx) Jean Barbeirac. *dans le traitè de la morale des Peres Chap. IV.* §. *VIII. ſeq. p.* 30. *ſeq.*

(x) L. 2. *C. Thood. de ſecund. nupt. lib.* III. *Tit.* VIII. *l.* 3. *C. Juſtin. eod.*

(y) L. 3. *C. Theod. eod.*

patres male conſulturi ſint liberis ex priore ſuſceptis matrimonio. At multa in his mutata ſunt legibus recentioribus. Primo enim optionem illam matribus ademerunt MAJORIANUS, (z) deinde SEVERUS, (a) ac denique JUSTINIANUS. (b) Hinc porro eam avi conſtitutionem, quam ad matres dumtaxat pertinuiſſe diximus, ad patres etiam, novercam liberis inducentes, produxit THEODOSIUS JUNIOR, (c) experientia procul dubio edoctus, veriſſimum eſſe, quod olim ſcripſit CAJUS: (d) patres quoque, *novercalibus delinimentis inſtigationibuſque corruptos, maligne ſæpenumero circa ſanguinem ſuum inferre judicium.* Et hic quidem alter caſus eſt, quo matri uſumfructum aliquem jus Romanum conſtituerat, quod non tam in ejus gratiam, quam ex ſecundarum nuptiarum odio factum eſſe, facile unuſquiſque intelligit.

## §. XI.

Ex his vero, quæ modo diximus, adparet, martem proprietate ac dominio rerum,

(z) *Novell. Leon. & Majoriani Tit.* VIII. *p.* 36. *edit.* Jac. Gothofred.

(a) *Novell. Leon. & Severi Tit.* I. *p.* 37. *ibidem.*

(b) *Novell.* II. *cap.* I. & *Novell.* XXII. *cap. XXV.*

(c) *Novell. Theodoſ. Jun. Tit. VII. p.* 3.

(d) L. 4. *ff. de inoffic. teſt.*

rum, occaſione prioris matrimonii acceptarum, excidiſſe, ſimul ac in alterius viri amplexus ruere non dubitaverit. Jam inde nova emergebat quæſtio, an & tunc per ſecundas nuptias aliquid amittat mater, ſi a priore marito non proprietas, ſed uſusfructus certorum bonorum, ad eam pervenerit? Quum enim, ſublatis legibus decimariis, de quibus a nobis (e) accuratius actum, mariti uxoribus ſæpe legarent uſumfructum bonorum, (f) prædiorum, (g) fundorum, (h) domuum, omniumque rerum, quæ in his eſſent, ſalinarum, (i) villarum, (k) veſtium, mundi muliebris, lanæ, lini, (l) aliarumque rerum, idque vel pure, vel in diem, vel ſub conditione, ceu ejus rei exempla prope innumera in ipſis pandectis noſtris exſtant: liberi, inexplebili cupiditate habendi etiam uſumfructum illum ſecundis nuptiis exſtingui oportere, contendebant. Et ARCADIUS quidem ac HONORIUS AA. (m) iſti libe-

(e) *Comment. ad Leg. Jul. & Pap. lib.* II. *cap.* XIV. *pag.* 260. *ſeq.*

(f) L. 24. *ff. de uſu & uſufr. leg. l.* 37. *ff. eod. l.* 29. *ff. de uſufr.*

(g) *l.* 25. *ff. de uſu & uſufr. leg.*

(h) *l.* 31. *l.* 38. *ff. eod.*

(i) *l.* 32. §. 2. *ff. eod.*

(k) *l.* 35. *ff. eodem.*

(l) *leg.* 39. *ff. eod.*

(m) *leg. un. Cod. Theod. & Juſtin. ſi ſec. nupſ. mul.*

liberorum intentioni eatenus ſuffragabantur, ut uſumfructum, teſtamento relictum, ob ſecundas nuptias perire, in rebus autem ante nuptias donatis eumdem illibatum manere juberent. Enimvero & hoc diſcrimen recte ſuſtulit JUSTINIANUS, (n) qui omnem uſumfructum, etiam teſtamento relictum, parenti binubo ſalvum eſſe debere, diſerte edixit.

§. XII.

Et talis quidem eſt uſusfructus ille legitimus, qui matribus jure civili Romano competere poteſt. Qui an & in Germania ubique receptus ſit, non immerito dubites. *Authenticam praterea Cod. unde vir & ux.* vel ideo non magni facere ſolent mulieres Germanæ, quod vel communio bonorum inter conjuges obtinet, vel, ubi ab illa diſceſſum eſt, de lucro multo pinguiore viduis proſpexerunt leges ſtatutariæ. Priore enim caſu conjugi ſuperſtiti ſemiſſis bonorum communium; immo & quibuſdam locis, liberis non exſtantibus, totus as debetur, idque ſibi volunt parœmiæ juris Germanici: *Leib an Leib, Gut an Gut*, (o) *Hut bey Schleyer, Schleyer bey Hut*, (p) (quod adagium re ipſa repræ-

(n) *Novell.* XXII. *cap.* XXXII.

(o) Hert. *Parœm. jur. German. lib.* I. *parœm.* LXIX. *p.* 522.

(p) D. Georg. VVerner. *in Differt. inaug. de pactis dotal. ſub formula: Hut bey Schleyer Schleyer bey Hut. Marp.* MDCCXIV.

repræſentaturi ſponſus & ſponſa, quibuſdam locis pileum velumque muliebre in ἱερολογίᾳ altari imponunt, ) itemque: *Der letzte macht die Tuhr zu*. (q) Poſteriore caſu ſaltim portio ſtatutaria viro & uxori conſtituta eſt, eaque debetur, ſive egeſtate laboret ſuperſtes, ſive abundet opibus. Quare authenticæ illi non multum apud nos pretii ſtatuetur, niſi ſicubi ſtatutis conjugibus non ſatis proſpectum, aut ſicubi dubia admodum eſt ſtatuti interpretatio, quo caſu & VVESEMBECIUS, (r) DAN. MOLLERUS, (ſ) PHIL. RICHTERUS, (t) HENR. HAHNIUS (u) aliique authenticam illam uſum aliquem habituram, exiſtimant.

§. XIII.

Nec alterius uſusfructus, quem in pœnam ſecundarum nuptiarum conſtitutum diximus, uſus in Germania multo frequentior eſt. Quamvis enim in Germania quoque inviſæ quodammodo eſſent iteratæ nuptiæ, neque ibi, teſte TACITO, (x) deeſſent civitates, *ubi virgines tantum nubebant, & cum ſpe votoque uxoris ſemel tranſige-*

(q) Hahn. *ad* Weſenb. *Paratit. libr. XXXVIII. tit. XI. n. III.*
(r) VVeſenbec. *ibidem*.
(ſ) Moller. *ad Part.* III. *Conſt. Sax.* XX. *n.* 26.
(t) Richter. *de Succeſſ. ab inteſt. Sect. IV. membr. IV.*
(u) Hahn. *ibidem*.
(x) Tacit. *de Morib. Germ. cap.* XIX.

*ſigebatur*: quamvis deinde veteres gentium Germanicarum leges tantum non omnes viduas binubas lucris, e priore matrimonio ad eas profectis, ſpoliarent, ceu poſtea oſtendemus pluribus: fatentur tamen jureconſulti plerique, jus illud in Germania non frequentari, (y) idque ſaltim iis locis veriſſimum exiſtimabitur, ubi parentes, ad ſecunda tranſituri vota, liberis prioris matrimonii, eorumve tutoribus, quos petere tenentur, ad edendum bonorum inventarium obſtricti ſunt. (z) Enimvero, quemadmodum numquam defuerunt, qui ſibi laudi ducerent, juri Romano viam in forum quam latiſſimam munire: ita non mirum videbitur, de uſu hujus authenticæ teſtari viros graviſſimos, SCIP. GENTILEM, (a) CONR. RITTERSHUSIUM, (b) OLDENDORPIUM, (c) LYNKERUM, (d) & alios. Saltim in Friſia, (e) Bavaria, (f) principatu Hal-

(y) Styk. *Uſ. modern. ff. tit. de hered. inſtit.* §. III.

(z) Brunnem. *in Comm. ad* L. *ult. C. de ſec. nupt.*

(a) Scip. Gentil. *de ſecund. nupt. cap. VIII.*

(b) Rittersh. *Jur. Juſtin. Part. IV. cap. IV.*

(c) Oldend. *Claſſ. V. Ad. V.*

(d) Lynker. *Annalect. ad* Struv. *Exerc. XXIX. theſ. LIII.*

(e) Jo. van Sande *lib.* II. *tit.* III. *def.* I. *& ſeq.* Huber. *Prælect. ad Pandect. in Adpend. tit. de nupt.* §. *VI. p.* 142.

(f) Balthaſ. *Reſol. Bav. XIII.*

Halberſtadienſi, (g) Norimbergæ, (h) proprietatem ademtam eſſe conjugibus, ad ſecundas nuptias tranſeuntibus, virorum fide digniſſimorum teſtimonio ſatis conſtat. Nos ea in re ſuffragari non dubitaverimus ampliſſimo juriſconſultorum VVittebergenſium ordini, apud VVERNHERUM, (i) virum illuſtrem, ita differenti: *Alldievveilen ferner die in L. 6. C. de ſec. nupt. geordnete* pœna ſecundarum nuptiarum *nach der bevvahrtheſten Rechst-Lehrer Meinung in Teutſchland regulariter nicht ublich, demnach, vvo die receptio angeregten L. 6. nicht in ſpecie dociret vverden mag, darauf nicht erkannt zu vverden pfleget: ---- ſo iſt man geſchehener maſſen zu erkennen bevvogen vvorden.*

## §. XIV.

Hactenus de uſufructu materno, qualis jure Romano obtinuit, & quibuſdam locis etiamnum obtinet. Ab eo vero toto cœlo differre illum juris Germanici, qualem ſupra ex STATUTIS HAMBURGENSIBUS deſcripſimus, ſatis, uti opinamur, perſpicuum eſt. Ex *Authentica præterea Cod. unde vir*

(g) Illuſtr. a Coccej. *Jur. controv. libr. XXIII. tit. II. quæſt. X. pag.* 142.

(h) Rittershuſ. *Comment. ad Novell. Part. IV. cap. V. n.* 12.

(i) VVernh. *Select. Obſervat. for. Vol. III. pag.* 771.

*vir & ux.* mater non niſi indotata atque egena hunc uſumfructum capit: jure Germanico, etiamſi ejus facultates ſint ampliſſimæ. Illo jure tantum portione virili, vel quarta bonorum parte pro numero liberorum; hoc bonis omnibus hereditariis utitur fruitur. Ille uſusfructus, conſcenſo alterius mariti toro, non exſpirat: hic exſpirat omnino, ceu verba STATUTI: *ſo lange dieſelbe bleibt unverehlichet*, perſpicue innuunt. Nec minus alter ille uſusfructus ex *Leg. 6. Cod. de ſecund. nupt.* a noſtro manifeſto diſcrepat. Ille enim in pœnam, & ex odio ſecundarum nuptiarum; hic in matris favorem, & quoddam viduitatis ſolatium, eſt conſtitutus. Ille initium capit; hic finitur atque exſpirat, ſimul ac mater, pertæſa viduitatis, a liberis nubere decrevit. Ille tantum in bonis, quæ occaſione prioris matrimonii ad matrem pervenerunt; hic in omnibus habet locum. Ille ſine onere eſt, nec tenetur mater liberos inde alere aut elocare, ſi ſe ipſi exhibere poſſint: hic cum officio alendi elocandique eſt conjunctus. Denique utroque caſu, quo jus Romanum uſumfructum aliquem matri indulget, diviſam jam inter coheredes hereditatem eſſe oportet: quum contra, quamdiu hic durat uſusfructus, jure Germanico invectus, familiæ erciſcundæ judicio non ſit locus. Ex quibus omnibus conſequitur, ut uſusfructus, quem ſupra deſcripſimus, origo non ex jure Romano, ſed Germanico, ſit repetendus, referenduſque inter reliquias inſtitutorum

patriorum, quæ ex communi illo jurium Germanicorum naufragio ægre ſervatæ ſunt adverſus vim doctorum, univerſam juriſprudentiam Germanicam Romanæ ditioni ſubjicere a tot ſæculis ſtrenue laborantium.

§. XV.

Quæ hujus uſusfructus origo ut extra omnem dubitationis aleam ponatur, operæ pretium fuerit, per veteres LEGES ac recentiora STATUTA gentium origine Germanicarum, paullisper divagari, ex iisque demonſtrare, his tantum non omnibus hunc uſumfructum placuiſſe, & pleriſque etiamnum, inoleſcente licet jure Romano, placere. Apud VVISIGOTHOS, liberi non modo in patris, ſed & matris, poteſtate eſſe credebantur, adeo, ut pupilli non modo vocarentur impuberes, patre orbi, ſed &, quibus nec mater ſuperſtes erat, quemadmodum & hodie Germanis in ore ſunt non ſolum *Vater-loſe*, ſed & *Mutter-loſe VVayſen*, quæ loquutio Romanis procul dubio ridicula viſa fuiſſet. At in LEGE VVISIGOTHICA (k) cautum legimus, *ut licet hactenus a patre tantum relicti parvuli filii* PUPILLI *nuncupati ſint, tamen, quia non minorem curam erga filiorum utilitatem matrem conſtet frequenter impendere, ideoque ab utroque parente, id eſt patre, vel matre, infra XXV. annos filii poſt mortem relicti* PU-PILLI

(k) *Lex VViſigoth. lib. IV. Tit.* III. *Lege* I.

FILII *poſthac nuncupentur*. Alterutro itaque parente mortuo, ſuperſtes liberos in poteſtate retinebat, & , quod ad bona a præmortuo relicta attinet, ſimul eorum legitimus erat tutor, donec ætatem legitimam annorum XXV. expleviſſent. Eo enim pertinent duo alia loca LEGIS illius VVISIGOTHICÆ, quorum altero (l) ſancitum, *ut, patre mortuo, filii in* MATRIS POTESTATE *conſiſterent, & ſi, marito ſuperſtite, uxor forſitan moriatur, filii, qui ſint de eodem conjugio procreati, in* PATRIS POTESTATE *conſiſterent:* altero (m) vero, *ut, ſi patre mortuo, in minore ætate filii relinquerentur, mater eorum* TUTELAM, *ſi vellet, ſuſciperet, ſi tamen in viduitate permaneret.* Hactenus itaque par erat apud VVISIGOTHOS utriuſque conjugis conditio. In eo autem inter patrem matremque inſigne intercedebat diſcrimen, quod ille, mortua matre, res liberorum non modo adminiſtraret, verum etiam *fructus omnes cum filiis ſuis pro jure ſuo perciperet, & una cum ipſis filiis ſuis communibus conſumeret impenſis.* (n) *Mater autem, ſi in viduitate permaneret, æqualem inter filios ſuos, id eſt, qualem unuſquiſque ex filiis ſuis,* USUFRUCTUARIO JURE *de facultate mariti haberet portionem, quam uſque ad tempus vitæ poſſideret.* (o) Ex quibus

(l) *Ibid. Tit.* II. *leg.* XIII.
(m) *Ibid. Tit.* III. *Leg.* IV.
(n) *Ibid. Tit.* II. *leg.* XIII.
(o) *Ibid. Tit.* II. *leg.* XIV.

bus diſcimus, primo uti jure Hamburgico, ita & VVISIGOTHICO, matrem liberos, mortuo patre, in poteſtate, & ſi vellet, etiam in tutela habuiſſe: *deinde* eamdem percepiſſe uſumfructum, non quidem omnium bonorum, uti jure Hamburgico, ſed portionis virilis: tum *porro* uſumfructum illum morte demum finitum, modo a liberis non nupſiſſet: *contra* eumdem ſtatim exſpiraſſe, ſimul ac viduitati prætuliſſet ſecundas nuptias. *Præterea* quemadmodum jure Hamburgico diſertis verbis requiritur, ut mater, eo gaviſura beneficio, frugalis ſit, & bona communia bene ac diligenter adminiſtret, (*daſſ ſie vvohl haus halte*:) ita idem exigere obſervamus JUS VVISIGOTHICUM verbis ſequentibus: (p) *Ceterum nec donare, nec vendere, nec uni ex filiis conferre præſumat. Quod ſi eam portionem filii matrem evertere, ſeu per negligentiam, ſive per odium forte, perſpexerint: ad comitem civitatis, vel ad judicem, referre non differant, ut matrem ſuam conteſtatione commoneant, ne res, quas uſufructuarias accepit, evertat. -- Verum ſi ex ea uſufructuaria portione aliquid probetur everſum, filiis poſt mortem matris de ejus facultatibus ſarciatur.* Ex quibus verbis adparet, matrem, boni viri arbitratu non utentem fruentem, uſufructu quidem non illico privatam, ſed ad præſtandum tamen omne damnum obſtrictam fuiſſe. *Denique* uti JURE HAMBURGICO paria utriuſque pa-

(p) *Ibid. Tit. II. §. XIV.*

parentis jura ſunt: ita & VVISIGOTHICÆ LEGES eadem per omnia de paterno maternoque uſufructu ſtatuunt, niſi quod ex his matri, uti diximus, portio tantum virilis jure uſufructuario ad dies vitæ relinquebatur.

§. XVI.

Similia fere JURE BURGUNDIONUM obtinuiſſe, eorumdem leges antiquæ docent, quibus itidem cautum, (q) *ut, ſi mater nubere, electa caſtitate, diſtulerit, filii* CUM OMNI FACULTATE *in ejus ſolatio &* POTESTATE *conſiſterent*. Ergo Burgundionibus in eo conveniebat cum VViſigothis, quod parem atque æquam poteſtatem utrique parenti tribuebant: ſed in eo ab his diſcedebant quam maxime, quod matri ſimul omnes facultates credebant, jure uſufructuario procul dubio poſſidendas. Attamen diſtinguebant Burgundiones, primo utrum liberi in ea matris poteſtate permanere, an ex ea diſcedere, ipſique rebus ſuis ſupereſſe mallent. Priore enim caſu, uti jam monuimus, uſufructu omnium facultatum gaudebat mater: poſteriore iterum permultum intererat, viduane permanere, an a liberis nubere decreviſſet, ſiquidem illo caſu concurrens cum uno filio tertiam; cum pluribus quartam bonorum partem jure uſufructuario ad dies vitæ accipiebat: hoc vero exſors erat omnis ſubſtantiæ a marito profectæ, præterquam dotis, ſibi

(q) *Lex Burgund. Tit.* LIX.

ſibi more Germanico conſtitutæ. Quæ jam omnia ipſis legum verbis erunt probanda. *Filius* UNICUS, inquit GUNDEBALDUS, (r) *defuncto patre, tertiam partem facultatis* MATRI *relinquat, ſi tamen alterum maritum non acceperit. Nam ſi ad* ALIAS NUPTIAS *tranſierit, omnia perdat,* DOTE *tamen ſua, quam a marito acceperat, quamdiu vixerit, utatur, filio proprietate ſervata.* Et paullo poſt: (ſ) *Quæcumque ſane mulier conjuge ſuo in fata conlapſo, ad ſecundi mariti vota non ierit, aut ejus adulti jam filii* SECUM ESSE NOLUERINT, *hac ratione cum eis defuncti mariti* DIVIDAT *facultatem, ut ſi* UNUM *filium habuerit, prædicta ſubſtantia* TERTIAM *conſequatur: ſin duo aut tres, aut quatuor, aut* PLURES *erunt filii,* QUARTAM *accipiat portionem, quam tamen poſt obitum ejus ad filios ipſius placuit remeare.* Inde ergo patet, jura illa Burgundionum Hamburgicis noſtris perquam ſimilia, ac propemodum gemina fuiſſe, niſi quod ad diviſionem provocare licuerit liberis Burgundionibus, ſimul ac juſtam ætatem attigiſſent, & tunc vidua acceperit portionem ſtatutariam, ad dies vitæ jure uſufructuario percipiendam, quum contra mater jure Hamburgico ad diviſionem obſtricta non ſit, etiamſi filii ſint majorennes, ſuaſque res ipſi adminiſtrare malint, aut filiæ familias jam enupſerint, dum liberos alat, educet, & inituros matrimonium

(r) *Lex Burg. ibid. Tit.* LXII. §. I. *&* II.
(ſ) *Ibid. Tit.* LXXIV. §. II.

nium dote congrua, rebuſque neceſſariis, pro modo facultatum dignitateque familiæ, inſtruat.

§. XVII.

Progredimur ad Bojoarios, quorum in LEGE apud LINDENBROGIUM expreſſiſſima paſſim occurrunt priſcæ ſimplicitatis Germanicæ veſtigia. In illa (t) eadem fere ſanciuntur, quæ paullo ante apud VVISIGOTHOS obtinuiſſe obſervavimus, adeo ut legislator iiſdem pæne verbis uſus ſit, nec dubitare liceat, quin jus iſtud VVISIGOTHICUM tunc ob oculos habuerit. Hoc enim LEGE BAJUVARIORUM eſſe antiquius, ex eo patet, quod hæc demum ſæculo ſexto a Theoderico, Francorum Rege, compilata ſit, quum illud jam circa annum æræ Hiſpanicæ DIU ab Enrico rege in litteras redactum eſſe, ex ISIDORO HISPALENSI (u) obſervent CONRINGIUS (x) & GER. ERN. DE FRANKENAVV. (y) In reliquis gentium Germanicarum legibus, quas HEROLDUS & LINDENBROGIUS ediderunt, nihil admodum, quod ad hunc uſumfructum pertineat, occurrere animadvertimus. Sunt enim illæ maximam partem breves & abruptæ, & præter varias delictorum pœnas parum, quod juriſprudentiam Ger-

(t) *Lex Bajuv. Tit.* XIV. *Art.* VI. *&* VII. §. I. II. III.

(u) Iſid. Hiſp. *in Chron. Goth. ad æram DIV.*

(x) Conring. *de Orig. jur. Germ. cap.* III. *p.* 5.

(y) Franckennavv. *Sacr. Themid. Hiſpan. Arcan. Sect. I. §. V.*

Germanicam illuſtret, complectuntur. Fatemur tamen, in LEGIBUS RIPUARIA, SAXONICA & ALAMMANICA, quin & LANGOBARDICA, quædam reperiri, quæ, gentes illas ab hoc aliorum populorum inſtituto paulo alieniores fuiſſe, docent. Unde excerpendis illis jam non immoramur.

§. XVIII.

Ceterum quam late olim patuerit jus iſtud Germanicum, vel inde patet, quod per magnam Galliæ, Belgii & Germaniæ partem etiamnum conſtanter obſervatur. Quamvis enim apud Andes & Carnutenſes, teſte MORNACIO, (z) illum uſumfructum ignorent: eum tamen religioſe ſervant Pariſienſes, (a) Aurelianenſes, (b) quorum lex ceteris amplior præter liberos & ceteros heredes includit, itemque Turonenſes, (c) Pictavienſes, (d) Burgundi, (e) quin Galli ceteri tantum non omnes, de quibus prolixe agit LUD. CARONDAS. (f) In Belgio, teſte PETRO PECKIO, (g) Lovanii per ſta-

(z) Mornac. *ad l. 64. ff. pro ſoc.*

(a) Molin. *Conſuet. Pariſ. Art. CCXL.*

(b) *Conſuet. Aurel. Art. CCXVI.*

(c) *Conſuetud. Turon.* §. CCCLVIII.

(d) Lamb. Goris. *Prodrom. Adverſ. jur. cap.* XXI. *num.* 5. *p.* 165.

(e) Chaſſan. *Conſu. Burg. Rubr.* IV. §. 2. *n.* 5.

(f) Charond. *Obſerv. Jur. Gall. verb. communauté p.* 111. *& ſequ.*

(g) Peck. *de Teſtam. conj. libr. V. cap. VI. num.* 2. *p.* 645.

ſtatuta civitatis uxori defertur uſusfructus bonorum mariti, onere tamen alendi liberos gravatus. Idem Antuerpiæ obtinere, ſive liberi exſtent, ſive ad alios heredes mariti defuncti bona pervenerint, ipſa ejus urbis STATUTA, (h) & LAMB. GORIS, (i) JCtus Geldrus, perſpicue docent. Hic & de patriæ ſuæ conſuetudine ita teſtatur: (k) *Conſuetudinaria noſtra inter conjuges ſocietas largior multo eſt & efficacior, utpote quæ cum alterutrius vita finem non accipit, ſed in liberos uſque aut ceteros defuncti heredes cum ſuperſtite continuatur; niſi hic ſingula domus mortuaria, ut loquuntur, bona legitime atque ex moribus deſcripſerit, hoc eſt, confecto inventario, ordine adnotaverit.* Et paullo poſt: (l) *Si igitur ſuperſtes ad ſecunda vota tranſiens inventarium, ut par eſt, conficere neglexerit, prioris matrimonii liberi priſtinam bonorum communionem cum eodem ſolum continuare cenſebuntur, nequaquam autem ſecundi conjugis ſocii eſſe intelligentur, adeoque partem facient in parte parentis ſuperſtitis, ſervato ſemiſſe ei, quicum ſecundo contractum eſt.* Quo loco notandum, in Belgio, etiam confecto inventario, finiri illum uſumfructum. Eo enim ſeparata intelligitur ſocietas definitque bonorum priſtina communio, quia eſt actus ſocietati contrarius, uti

(h) *Statut. Antu. Tit. XLI. §. XCIII.*
(i) Lamb. Goris *ibid. num. 5.*
(k) Idem *ibid. num. 3.*
(l) Idem *ibid. num. 12. p. 169.*

uti docent PYRRHUS ANGELBERMÆS (m) & LUD. CHARONDAS. (n) Denique in Seciam uſque penetraſſe conſuetudinem illam veterem, vel ea demonſtrant, quæ ea de re in JURE PROVINCIALI SVECICO, (o) quod JO. LOCCENIUS latine edidit, leguntur, quæque hic brevitatis ſtudio exſcribere merito ſuperſedemus.

§. XIX.

Magis noſtra intereſt, redire in Germaniam, & an ibi extra Hamburgum ſimilis conſuetudo inoleverit, diſquirere. In ſuperiore Germania jus hoc olim viguiſſe vel ex SPECULO SVEVICO (p) conſtat, ubi cautum: *Stirbt einer Frauen irh Mann, ſie bleibet in des Mannes Gut ungetheilet mit ihren Kindern*. Quum itaque jus iſtud provinciale Alamannicum olim commune fuerit ſuperioris Germaniæ provinciis: non ſane mirum eſt, uſusfructus hujus in Svevia ac Franconia veſtigia paſſim ſupereſſe. Saltim de Hala Svevorum, patria ſua, ex codice STATUTORUM MSC. refert illuſtris Academiæ Hallenſis Cancellarius, JO. PETR. A LUDEVVIG, (q) olim conjugem ſuperſtitem in bonis mariti omnibus, præter-

(m) Pyrrh. Angelberm. *ad Conſuet. Aurel. Tit. X. cap.* III.

(n) Lud. Charond. *ad Conſ. Pariſ. Art. CCXX. p.* 140.

(o) Jo. Loccen. *Jus prov. Svec. tit.* II. *c. XV.*

(p) *Spec. Svev. cap. XXXIV.*

(q) Ludevvig. *Opuſc. Tom.* II. *p.* 1302.

terquam feudalibus, parentes, fratres & ſorores & reliquos defuncti cognatos excluſiſſe, poſtea autem obtinuiſſe, ut in bonis mariti ſuperſtes uxor habeat eouſque uſumfructum, (*den Beyſitz.*) quo uſque non iverit ad ſecunda vota, & tunc demum ad diviſionem obſtricta ſit. In Ducatu VVurtembergico hodie quidem res aliter ſe habet ob fucum juris Romani, qui ſtatutis iſtis ubique hæret, olim tamen & ibi matrem viduam cum liberis non diviſiſſe, recte collegeris ex JURIS PROVINCIALIS VVURTENBERGICI (r) verbis: *Demnach des Erbrechts halben bisher viel Klage entſtanden, bevorab da die Eheleute einander ſuccediret, obgleich derſelben zuſammen gebrachtes Vermogen nicht gleich gevveſen, folglich entvveder der uberlebende Ehegatte, oder die hinterlaſſene Kinder bevortheilet vverden muſſen &c.* Conſtantius jus hoc retinuerunt Francones. Unde JUSTUS-VERACIUS: (ſ) *Mortuo itaque conjuge alterutro, ſuperſtes* DOMINIUM *conſequitur ſolitarie, neque demortuo eſt integrum, aliter diſponere in teſtamento, neque liberis ulla legitima, quam poſt exſpectare debent a ſuperſtite.* Uſusfructus videtur vocandus, quem minus proprie VERACIUS adpellavit dominium, ſiquidem ſalvam procul dubio liberis eſſe oportet facultatum paternarum ſubſtantiam, alioquin exſortibus futuris hereditatis pater-

(r) *Jus prov. VVurtenb. Part.* IV. *Tit.* I. *p.* 426.
(ſ) Juſt. Verac. *Conſuet. Bamb. P.* II. *q.* 1. & 2.

ternæ, ſi forte mater prodiga contigerit. Nec in reliqua Franconia ſe rem aliter habere, ex JURE DUCATUS FRANCONICI (t) & JURE PROVINCIALI HENNEBERGICO (u) diſcimus. Pleriſque enim locis iſtius tractus arctiſſima inter conjuges eſt bonorum omnium communio, ejuſque præter alios & is effectus eſt, ut liberi, mortuo parente, matre autem adhuc ſuperſtite, vel vice verſa, non ſuccedant, uti docent ABR. A VVESEL (x) & SAM. STRYKIUS. (y)

§. XX.

In inferiore Germania non minus frequens eſt illud matri Germanæ competens beneficium. De ſtatuto hujus generis Colonienſi teſtantur KOEPPENIUS. (z) Idque in Codicis illuſtris HOFFMANNI noſtri ita ſe habet; *Vort ſo vvan daſſ Ehleute bey einander ſitzen in ehelichen ſtaat, und Kindere gevvinnem. Iſt dann Sache, daſſ der Ehleute eines ableibich vvurde ahn Teſtament, Vermachtnis oder Aufracht zu machen unter ihnen beyden: ſo ſoll der letzt Lebendige bleibem ſitzen geruiſt und geruhig in allen*

(t) *Landerichts Ordn. des Herzoght. Francken Part.* III. *tit. LXXXVIII.* §. II.
(u) *Jus Prov. Henneb. lib.* III. *tit.* IV. *cap.* XII. XV. Schilter. *Exerc.* III. §. XI. *p.* 57.
(x) VVeſel *de Connubial. bon. ſociet. tract.* I. *n.* 58. *& tract.* II. *cap.* II. *ſequ.*
(y) Stryk. *Diſſ. de Singular. Connub. jur. in Germ. cap.* II. §. XVII. *p.* 25.
(z) Koeppen. *lib.* I. *Obſ. CXXIX. n.* 20.

*allen ihren Erben, Erbrenthen und Gudern, da ſie mit geſamender Hand angeſchriehen ſtande, bevveglich, und unbevveglich, und ſeine Kindere darmit fuglichen ſeyn, halten und fort abnbeſtatten geiſtl. oder vveltlichen Standes, ſo als es den Freunden und den Magen bedunckt gerathen ſeyn.* De Bremenſi ex CODICE STATUTORUM MSC. (a) hæc extulit illuſtris a LUDEVVIG: (b) *vvor tvvo Lude teſammen koment, Mann und Frauvven in Echtſchup, und Kinder vvinnent, ſo vvelck ohre eher ſtervet, de beervet den andern. Stervt de Mann allererſt, und holt ſick die Fravve vvol und ehrlicken nach ohres Mannes Dode: de Frauvve ſchall mit ohren Kindern freylicken ſitten an Erve und in allen Gudern.* Mindæ VVeſtphalorum conſuetudinem ſimilem adlegat CRUSIUS. (c) Nam & ibi conjux ſuperſtes bona communia adminiſtrat, liberoſque alit & elocat, donec vel ad ſecunda vota tranſeat, vel liberos a priore matrimonio ſuperſtites, data dimidia bonorum parte, a ſe ſeparet. Id quod & in principatu Mindenſi univerſo obſervari, ex actis ſe didiciſſe, ait HERTIUS. (d) Nec aliis moribus in reliqua fere VVeſtphalia vivitur, ceu ex ejus tractus variis ſtatutis demonſtrare in proclivi eſſet, ſi jam excutere vacaret

(a) *Statut. Brem. Tit. V.* §. II.
(b) Ludevvig *ibid. p.* 1304. *& ſeq.*
(c) Cruſ. *ad Statut. Mind. Lib. II. Tit. II. Art. XVI. ſequ.* (d) Hert. *paræm. jur. Germ. Lib. I. paræm. LXVIII.* §. 2.

ret illuſtris HOFFMANNI noſtri bibliothecam, cujus in pluteis præter alia egregia tantus reconditus eſt veterum ſtatutorum, manu exaratorum impreſſorumque, theſaurus, ut neſciam; an ſimilem vel ulla bibliotheca publica per Germaniam oſtentare poſſit. Jam adſcribere tantum juvabit teſtimonium publicum Synedrii ac Senatus Neoburgenſis ad Viſurgim, quod protulit HUDALR. AB EYBEN. (e) ex eoque HERTIUS: (f) *Es vverden von der Mutter die Kinder erzogen, und zu dem, vvas einem ieden beliebig zu lern n, angehalten, mit Speiſe, Kleidung, und, vvann ſie ervvachſen, bey der Ausſteurung mit nothdurfftigen Kleidern, Leinen-Gerathlein und Bett-Gevvandlen verſehen. Dahingegen behalt die Mutter die vollige adminiſtration und Abnutzung der Guter. Solten aber die Vormunder vermercken, daſſ die Mutter, oder derſelben Mann, die Guter ohne deren Conſens zu alieniren, oder ſonſten mit Schulden zu aggraviren ſich unterſtunden, und vernehmen lieſſen: auf ſolchen Fall haben ſie ſich deroſelben anzumaſſen, und dieſelbe von einander zu ſetzen, Sonſt verbleibt es nach dieſer Stadt Gevvonheit, Langſt Leib, langſt Gut, es ſey dann, daſſ etliche Voriahre bevvilliget, und in denen Ehe-notuln etvvas anders verſehen vvare.* Ex quo loco ſimul diſcimus, quid ſibi

(e) Eyben. *Part. III. de Tutel. fem. Membr. V. §. VI.*

(f) Hert. *ibidem.*

ſibi velit parœmia juris: *Langſt Leib, langſt Gut*, quam recte ita interpretatur HERTIUS: (g) *Superſtes conjux bonorum uſufructu gaudet*. Similis eſt SUSATENSIUM, & qui ſibi eorum jura adoptarunt, LUBECENSIUM (h) ſanctio, niſi quod hic additur, uſum fructum illum finiri non modo ſecundis nuptiis, verum etiam ingreſſu in monaſterium, (*vvann ſie ſich in ein Cloſter oder Gottes Hauſſ einkauffen vvill.*) Sed quandoquidem jus ſtatutarium Lubecenſe in omnium manibus eſt: nos hic tantum e SUSATENSI (hh) quædam adſcribemus: *Ein Mann oder Frau, vvelche Kinder haben, und nicht vvieder zur andern Ehe ſchreiten, bleibet in voller adminiſtration aller Guter, ohn Unterſcheid, vvelchen dieſelbe zukommen, und darf davon keine Rechnung thun, iedoch ſind ſie ſchuldig, die Kinder gebuhrlich daraus zu unterhalten, und denenſelben gebuhrende Ausſtever davon zu geben.* Nec Luneburgi aliam vigere conſuetudinem, auctor eſt HARTVVIGUS DE DASSEL. (i) Profert laudatiſſimus a LUDEVVIG (k) etiam [illegible] teſti-

(g) Hert. *ibidem*.

(h) *Jus Lubec. Part.* II. *tit.* II. *Artic.* VIII.

(hh) Henr. Melch. Schutte *de Jura Suſat. ejuſque & juris Civil. collat.* §. X.

(i) Hartvv. de Daſſel. *Conſuet. Luneb. Art.* I. *p.* 149.

(k) Ludvvig *Opuſcul. Tom.* II. *pagina* 1160.

teſtimonium Senatus SUATENSIS, (niſi forte legendum ſit, vel SUSATENSIS, vel SUNDENSIS,) in quo anno MDCLXXI. conſuetudo iſtius urbis ita deſcribitur: *So lange eine Frau in unverrucktem VVittvven-Stand ſich befindet, hat ſie die freye adminiſtration aller Guter und die Abnutzung, zumahlen, anberechnet.* Quin & in Pruſſiam jus iſtud penetraſſe, argumento ſunt ea, quæ in JURE PROVINCIALI, (l) & STATUTIS GEDANENSIBUS (m) hanc in rem præcipiuntur.

## §. XXI.

Quum ergo ea in re jus SVEVICUM & LUBECENSE tam amice conſpirent: mirum ſane eſſet, ac veluti monſtro ſimile, ſi hic divortium feciſſet JUS SAXONICUM, unde & iſtud paullo accuratius expendere operæ pretium fuerit. De illo jam VVESEMBECIUS: (n) *Moribus* inquit, SAXONUM, *etiam jure patrio matres adminiſtrant, & fructus lucrantur, donec liberi adoleſcant, & ab iis ſeparentur.* Quam theſin ſuam probat ex ipſo SPECULATORE SAXONE, (o) ut mirum non

(l) *Jus prov. Pruſſ. lib. II. Tit. VI. Art. II.* §. 6. p. 301.

(m) *Jus Statut. Gedanenſ. Part. II. cap. V, art. IX.*

(n) VVeſenbec. *Paratitl. D. tit. de tutel. num.* 5.

(o) *Jus prov. Sax. lib. I. Art. XI.*

non ſit, ei hac in re adſentitos eſſe juriſconſultos eximios, JAC. SCHULTES, (p) REIN. ROSAM, (q) MATTHIAM BERLICHIUM (r) & alios. Sed quamvis jam ante VVESEMBECIUM eadem ſcripſiſſent GLOSSATOR SPECULI SAX. LATINUS (ſ) & LUD. FACHSIUS, (t) nec aliter olim pronunciaſſent collegia jureconſultorum Saxonica: VVeſenbecio tamen indignatus BEN. CARPZOVIUS, (u) perinde ac ſi ille primus mortalium id ſomnium ſomniaſſet, nihil fecit reliqui, ut ejus argumenta profligaret. Nec ferre potuit vir ille, juris Romani amantiſſimus, PHIL. RICHTERUM, (x) JCtum Jenenſem, VVeſenbecii ſuſcipientem patrocinium, argumentaque Carpzovii modeſte examinantem, ſed ei operoſas vindicias oppoſuit in Reſponſis juris electoralis. (y) Nactus erat Carpzovius adverſarium, iiſdem innutritum principiis. Ambo convenerant,

*Et*

(p) Jac. Schultes *Quæſt. pract.* XLVI. *n.* 21. & *in Addit. ad Mod. Piſt. Part.* 1. *quæſt.* XXVII. *n.* 10.

(q) Roſa *in Addit. ad Moller. Part.* II. *Conſt.* XI. *n.* 12.

(r) Berlich. *Part.* II. *Concl.* XII. *n.* 11.

(ſ) *Gloſſa ad Jus prov. lib.* I. *Art.* XXIII.

(t) Fachſ. *Differ. Jur. Civil. & Sax. Part.* I. *Diff.* XVII.

(u) Carpz. *Part.* II. *Conſt.* X. *Defin.* XIII. *n.* 2.

(x) Richt. *Diff. de uſufruct.* §. *V.*

(y) Carpz. *Reſp. Jur. Elect. lib.* VI. *tit.* VII. *Reſp.* LXX.

*Et cantare pares, & reſpondere parati:*

nec deerat cauſſæ RICHTERUS, (z) ceu ejus ſcripta unumquemque convincunt. Sed interea Scabini Lipſienſes partes CARPZOVII, ceu ipſe gloriatur, ſequi cœperant, adeoque facile fuit obtinere deciſionem electoralem, (a) qua conſuetudini antiquæ hac quidem in re repudium daretur. Et ita, mirantibus rerum peritioribus, (id ipſum enim eſt, quod tam falſe perſtringit loco ſupra recitato ZIEGLERUS,) jure ſuo exciderunt matres viduæ in Saxonia electorali, annitente potiſſimum CARPZOVIO, cujus de triumpho jure repetas illud poetæ;

*Victrix cauſſa Diis placuit, ſed victa Catoni.*

§. XXII.

At quænam illa ſunt argumenta tam luculenta CARPZOVII, (b) quibus ille tamquam alter Pericles univerſam Saxoniam movit? Primo negat, illum uſumfructum maternum in Saxonico jure præſidium reperire, ejuſve volam veſtigiumque occurrere in textu, quem laudarit VVESEMBECIUS.

(z) Richter. *Part. I. Deciſ.* XVIII. *num.* 11 *ſequ.*
(a) *Deciſ. Elect. Sax.* LXII.
(b) Carpzov. *Reſp. Jur. Elect. ibid.*

cius. Deinde eum vel ideo locum habere poſſe negat, quod fundamentum uſusfructus paterni ſit patria poteſtas, cujus matrem eſſe participem, neminem, niſi in jure hoſpitem, dicturum. Addit nonnulla de auctoritate opinionum communium, & doctorum, de conſuetudine atteſtantium, ſed quæ parum aut nihil ad rem faciunt. Jam quid ad hæc RICHTERUS? (c) Dubium eſſe, ait, quid ex textu JURIS SAXONICI (d) probare voluerit VVESEMBECIUS, & an non eo demonſtrare voluerit duntaxat, matrem jure etiam Saxonico ad tutelam vocari. Deinde parum intereſſe, probetne aliquid iſte locus, nec ne. Jus enim Saxonicum auctoritatem ſuam habere ex obſervantia, hanc autem in Saxonia olim conſtanter probaſſe uſumfructum maternum, ceu conſtet VVESEMBECII aliorumque JCtorum Saxonicorum teſtimoniis, quibus fidem derogare nefas videri. Quin ſi concedi oporteat, VVESEMBECIUM theſin ſuam ex illo juris Saxonici textu perperam probaſſe: piaculum tamen non futurum eſſe, excellentis cujuſdam doctoris ſententiæ adhærere, licet ex alio principio, aliaque plane ratione. Præterea vel maxime urget, non conſequi omnino, ut ſi mater exſors ſit patriæ poteſtatis, ei nec uſusfructus in bonis liberorum a lege poſſit conſtitui: unius rei plures eſſe poſſe cauſſas, multaque con-



(c) Richter. *Part. I. Deciſ.* XVIII. *n.* 14. *ſequ.*
(d) *Jus prov. Sax. lib.* I. *Art.* XL.

cedi matri ex alia ratione, quæ patri ob poteſtatem in liberos attribuantur, veluti, ut conſenſum impertiatur liberis, inituris matrimonium: ut in jus vocari non poſſit, niſi impetrata a Prætore venia: ut liberis tutorem teſtamento dare poſſit, reliqua. Adhæc vix umbram hodie ſupereſſe patriæ poteſtatis, fateri FRANTZKIUM: (e) & SCHNEIDEVVINUM (f) oſtendiſſe, patrem, ſeparatis liberis, uſumfructum in peculio adventitio amittere, quum tamen ſeparatione illa patria poteſtas finiri non videatur. Poſſe ergo & patri, durante poteſtate, uſumfructum negari, & matri, ea poteſtate in liberos deſtitutæ, concedi, ob onus alendi educandique, vel alias rationes, quæ in patrem non æque cadant. Reliqua DECISIONIS illius RICHTERIANÆ pars in vindicanda doctorum de conſuetudine & obſervantia teſtantium auctoritate colligendiſque JCtorum Jenenſium præjudiciis verſatur, quibus omnibus jam non immoramur, id tantum in præſenti monentes, nec CARPZOVIUM malam cauſſam admodum bene, nec RICHTERUM bonam ſatis feliciter defendiſſe.

## §. XXIII.

Primo enim in vindicando JURIS SAXONICI textu

(e) Franzk. *Exerc.* II. *Quaſt.* IV. *in fin.*
(f) Schneidevv. *in Comment. ad tit. Inſt. de patr. poteſt. n.* 11.

textu (g) VVESEMBECIUM manifeſto deſerit RICHTERUS, quum ille eum rectiſſime allegarit. Ait enim ibi REPKOVIUS: *Halt ein Vater ſeine Kinder in Vormundſchafft nach ihrer Mutter Tod, vvann ſie ſich darnach von ihm ſcheiden, er ſollihnen geben und laſſen alles ihr Mutter Gut, es ſey ihm dann von Ungluck und ohne ſeine Schuld abgegangen. Daſſelbige ſoll das VVeib den Kindern auch thun, ob ihr Vater ſtirbt, und ein ieglich Mann, der der Kinder Vormund iſt.* Hic inter paternam maternamque tutelam nihil ſtatuitur diſcriminis, quumque in Saxoxia expediti juris ſit, patrem tutorem bonis liberorum adventitiis uti frui: non male cum aliis doctoribus inde collegit VVESENBECIUS, matrem etiam tutricem eodem jure gaudere, donec liberos a ſe ſepararit. Equidem paralogiſmum hic ſibi videre viſus eſt CARPZOVIUS, quia addatur: *und ein ieglich Mann, der der Kinder Vormund iſt.* Eodem enim argumento probari poſſe, unumquemque tutorem, etiam extraneum, bonis pupilli uti frui debere: & inter omnes tamen conſtare, qui artem ratiocinandi bona fide imbiberint, nihil omnino probari argumento, quod nimium probet. Sed incivile eſt, legem ita interpretari, ut rationem non habeas παραλληλισμῦ & *conjunctorum origine & loco*, ceu ea vocavit HUGO GROTIUS. (h) Sane cum textu noſtro con-

(g) *Jus prov. Sax. lib.* I. *Art.* XI.
(h) Grot. *de Jure belli & pac. l.* II. *c.* XVI. §. *VII.*

conjungendus eſt alter, qui ita ſe habet: (i) *Dem, ſo des Kindes Erbe iſt, ſoll ſein Vormund von Iahr zu Iahr des Kindes Gut berechnen. VVo aber der Vormund auch Erbe mit iſt*, (id quod de matre vel maxime verum eſt, k) *ſo darf er niemand des Kindes Gut berechnem*. Jam ergo concedimus, eadem, quæ de patre dicuntur in textu JURIS PROVINCIALIS *Lib. I. Art. XI.* non modo ad matrem, ſed & alios agnatos proximos pertinere, nec tamen ideo plus juſto probare argumentum VVESEMBECII. Senſus enim totius loci, CARPZOVIO parum intellecti, hic eſt: Matre defuncta pater eſt ordinarius liberorum tutor in bonis maternis, eaque adminiſtrat, fructuſque inde omnes percipit, nec ad rationes obſtrictus eſt, ſed officio ſuo functus dicetur, ſi liberis a ſe ſeparandis ſalvam reddiderit ſubſtantiam, adeo ut nec damnum in ea præſtare teneatur, niſi ſua culpa datum. Eadem matris jura ſunt, ubi pater deceſſerit, ſiquidem & ipſa fructus omnes, tamquam tutrix, a natura ipſa conſtituta, eaque ἀνεκλόγιστ@ percipit, ſeparandiſque non niſi ſalvam reſtituit ſubſtantiam. Denique & eodem jure utitur *ein ieglich Mann*, quilibet alius tutor, puta legitimus, ſeu agnatus, modo ſpes ei proxima ſit hereditatis. Ita &, quod ad alterum CARPZO-

VII.

---

(i) *Jus prov. Saxon. lib.* I. *Art.* XXIII.

(k) Stryk. *de Succeſſ. ab inteſtato Diſſert.* II. *cap.* I. §. III.

vii argumentum attinet, ei profecto nervos omnes incidere potuiſſet RICTERUS, ſi oſtendiſſet, jure Germanico matrem non minus, quam patrem in liberos poteſtatem exercuiſſe, eamque, mortuo alterutro parente, liberiſque adhuc impuberibus, tutelæ nomine veniſſe, alioquin adminiſtrationem illam jure iſtius poteſtatis duraſſe quibuſdam locis, uſque dum liberi eſſent ſeparati, alibi, uti Hamburgi & in VVeſtphalia, quamdiu vixerit, modo ad ſecundas nuptias non tranſierit. Sed hæc exſpectanda non erant a juriſconſulto temporibus illis, quibus floruere RICTERUS & CARPZOVIUS. Nam & hæc ignorare tum in laude ponebatur, & ſi quis auſus eſſet tam inaudita loqui, non defuturus profecto fuiſſet, qui hominem miſerum non mitius acciperet, quam TABOR novatorem illum, bono publico natum, HERM. CONRINGIUM.

§. XXIV.

Enimvero quamvis in Saxonia electorali uſumfructum illum obliterarit immoderatus juris Romani amor: in aliis tamen provinciis Saxonicis & vicinis diligentior manſit moris tam antiqui cuſtodia. Per univerſam enim Thuringiam uſumfructum matri viduæ etiamnum concedi, docent RICHTERUS, (l) STRUVIUS, (m) SCHILTERUS,

---

(l) Richter. *ibid. n.* 32.

(m) Struv. *Synt. Jur. Civ. Exerc.* XII. §. V.

ret illuſtris HOFFMANNI noſtri bibliothecam, cujus in pluteis præter alia egregia tantus reconditus eſt veterum ſtatutorum, manu exaratorum impreſſorumque, theſaurus, ut neſciam; an ſimilem vel ulla bibliotheca publica per Germaniam oſtentare poſſit. Jam adſcribere tantum juvabit teſtimonium publicum Synedrii ac Senatus Neoburgenſis ad Viſurgim, quod protulit HUDALR. AB EYBEN. (e) ex eoque HERTIUS: (f) *Es vverden von der Mutter die Kinder erzogen, und zu dem, vvas einem ieden beliebig zu lernen, angehalten, mit Speiſe, Kleidung, und, vvann ſie ervvachſen, bey der Ausſteurung mit nothdurfftigen Kleidern, Leinen-Gerathlein und Bett-Gevvandlen verſehen. Dahingegen behalt die Mutter die vollige adminiſtration und Abnutzung der Guter. Solten aber die Vormunder vermercken, daſſ die Mutter, oder derſelben Mann, die Guter ohne deren Conſens zu alieniren, oder ſonſten mit Schulden zu aggraviren ſich unterſtunden, und vernehmen lieſſen: auf ſolchen Fall haben ſie ſich deroſelben anzumaſſen, und dieſelbe von einander zu ſetzen, Sonſt verbleibt es nach dieſer Stadt Gevvonheit, Langſt Leib, langſt Gut, es ſey dann, daſſ etliche Voriahre bevvilliget, und in denen Ehe-notuln etvvas anders verſehen vvare.* Ex quo loco ſimul diſcimus, quid ſibi

(e) Eyben. *Part. III. de Tutel. fem. Membr. V. §. VI.*

(f) Hert. *ibidem.*

ſibi velit parœmia juris: *Langſt Leib, langſt Gut*, quam recte ita interpretatur HERTIUS: (g) *Superſtes conjux bonorum uſufructu gaudet*. Similis eſt SUSATENSIUM, & qui ſibi eorum jura adoptarunt, LUBECENSIUM (h) ſanctio, niſi quod hic additur, uſum fructum illum finiri non modo ſecundis nuptiis, verum etiam ingreſſu in monaſterium, (*vvann ſie ſich in ein Cloſter oder Gottes Hauſſ einkauffen vvill.*) Sed quandoquidem jus ſtatutarium Lubecenſe in omnium manibus eſt: nos hic tantum e SUSATENSI (hh) quædam adſcribemus: *Ein Mann oder Frau, welche Kinder haben, und nicht vvieder zur andern Ehe ſchreiten, bleibet in voller adminiſtration aller Guter, ohn Unterſcheid, welchen dieſelbe zukommen, und darf davon keine Rechnung thun, iedoch ſind ſie ſchuldig, die Kinder gebuhrlich daraus zu unterhalten, und denenſelben gebuhrende Ausſtever davon zu geben.* Nec Luneburgi aliam vigere conſuetudinem, auctor eſt HARTVVIGUS DE DASSEL. (i) Profert laudatiſſimus a LUDEVVIG (k) etiam teſti-

(g) Hert. *ibidem.*
(h) *Jus Lubec. Part.* II. *tit.* II. *Artic.* VIII.
(hh) Henr. Melch. Schutte *de Jure Suſat. ejuſque & juris Civil. collat.* §. X.
(i) Hartvv. de Daſſel. *Conſuet. Luneb. Art.* I. *p.* 149.
(k) Ludvvig *Opuſcul. Tom.* II. *pagina* 1160.

teſtimonium Senatus SUATENSIS, ( niſi forte legendum ſit, vel SUSATENSIS, vel SUNDENSIS, ) in quo anno MDCLXXI. conſuetudo iſtius urbis ita deſcribitur: *So lange eine Frau in unverrucktem VVittvven-Stand ſich befindet, hat ſie die freye adminiſtration aller Guter und die Abnutzung, zumahlen, anberechnet.* Quin & in Pruſſiam jus iſtud penetraſſe, argumento ſunt ea, quæ in JURE PROVINCIALI, (l) & STATUTIS GEDANENSIBUS (m) hanc in rem præcipiuntur.

## §. XXI.

Quum ergo ea in re jus SVEVICUM & LUBECENSE tam amice conſpirent: mirum ſane eſſet, ac veluti monſtro ſimile, ſi hic divortium feciſſet JUS SAXONICUM, unde & iſtud paullo accuratius expendere operæ pretium fuerit. De illo jam VVESEMBECIUS: (n) *Moribus* inquit, SAXONUM, *etiam jure patrio matres adminiſtrant, & fructus lucrantur, donec liberi adoleſcant, & ab iis ſeparentur.* Quam theſin ſuam probat ex ipſo SPECULATORE SAXONE, (o) ut mirum non

(l) *Jus prov. Pruſſ. lib. II. Tit. VI. Art. II.* §. *6. p.* 301.

(m) *Jus Statut. Gedanenſ. Part. II. cap. V, art. IX.*

(n) VVeſenbec. *Paratitl. D. tit. de tutel. num.* 5.

(o) *Jus prov. Sax. lib. I. Art. XI.*

non ſit, ei hac in re adſentitos eſſe juriſconſultos eximios, JAC. SCHULTES, (p) REIN. ROSAM, (q) MATTHIAM BERLICHIUM (r) & alios. Sed quamvis jam ante VVESEMBECIUM eadem ſcripſiſſent GLOSSATOR SPECULI SAX. LATINUS (ſ) & LUD. FACHSIUS, (t) nec aliter olim pronunciaſſent collegia jureconſultorum Saxonica: VVeſenbecio tamen indignatus BEN. CARPZOVIUS, (u) perinde ac ſi ille primus mortalium id ſomnium ſomniaſſet, nihil fecit reliqui, ut ejus argumenta profligaret. Nec ferre potuit vir ille, juris Romani amantiſſimus, PHIL. RICHTERUM, (x) JCtum Jenenſem, VVeſenbecii ſuſcipientem patrocinium, argumentaque Carpzovii modeſte examinantem, ſed ei operoſas vindicias oppoſuit in Reſponſis juris electoralis. (y) Nactus erat Carpzovius adverſarium, iiſdem innutritum principiis. Ambo convenerant,

Et

(p) Jac. Schultes *Quæſt. pract.* XLVI. *n.* 21. *&* *in Addit. ad Mod. Piſt. Part.* I. *quæſt.* XXVII. *n.* 10.

(q) Roſa *in Addit. ad Moller. Part.* II. *Conſt.* XI. *n.* 12.

(r) Berlich. *Part.* II. *Concl.* XII. *n.* 11.

(ſ) *Gloſſa ad Jus prov. lib.* I. *Art.* XXIII.

(t) Fachſ. *Differ. Jur. Civil. & Sax. Part.* I. *Diff.* XVII.

(u) Carpz. *Part.* II. *Conſt.* X. *Defin.* XIII. *n.* 2.

(x) Richt. *Diſſ. de uſufruct.* §. *V.*

(y) Carpz. *Reſp. Jur. Elect. lib.* VI. *tit.* VII. *Reſp.* LXX.

*Et cantare pares, & reſpondere parati:*

nec deerat cauſſæ RICHTERUS, (z) ceu ejus ſcripta unumquemque convincunt. Sed interea Scabini Lipſienſes partes CARPZOVII, ceu ipſe gloriatur, ſequi cœperant, adeoque facile fuit obtinere deciſionem electoralem, (a) qua conſuetudini antiquæ hac quidem in re repudium daretur. Et ita, mirantibus rerum peritioribus, (id ipſum enim eſt, quod tam falſe perſtringit loco ſupra recitato ZIEGLERUS,) jure ſuo exciderunt matres viduæ in Saxonia electorali, annitente potiſſimum CARPZOVIO, cujus de triumpho jure repetas illud poetæ:

*Victrix cauſſa Diis placuit, ſed victa Catoni.*

## §. XXII.

At quænam illa ſunt argumenta tam luculenta CARPZOVII, (b) quibus ille tamquam alter Pericles univerſam Saxoniam movit? Primo negat, illum uſumfructum maternum in Saxonico jure præſidium reperire, ejuſve volam veſtigiumque occurrere in textu, quem laudarit WESEMBECIUS.

(z) Richter. *Part. I. Deciſ.* XVIII. *num.* 11. *ſequ.*

(a) *Deciſ. Elect. Sax.* LXII.

(b) Carpzov. *Reſp. Jur. Elect. ibid.*

eius. Deinde eum vel ideo locum habere poſſe negat, quod fundamentum uſusfructus paterni ſit patria poteſtas, cujus matrem eſſe participem, neminem, niſi in jure hoſpitem, dicturum. Addit nonnulla de auctoritate opinionum communium, & doctorum, de conſuetudine atteſtantium, ſed quæ parum aut nihil ad rem faciunt. Jam quid ad hæc RICHTERUS? (c) Dubium eſſe, ait, quid ex textu JURIS SAXONICI (d) probare voluerit VVESEMBECIUS, & an non eo demonſtrare voluerit duntaxat, matrem jure etiam Saxonico ad tutelam vocari. Deinde parum intereſſe, probetne aliquid iſte locus, nec ne. Jus enim Saxonicum auctoritatem ſuam habere ex obſervantia, hanc autem in Saxonia olim conſtanter probaſſe uſumfructum maternum, ceu conſtet VVESEMBECII aliorumque JCtorum Saxonicorum teſtimoniis, quibus fidem derogare nefas videri. Quin ſi concedi oporteat, VVESEMBECIUM theſin ſuam ex illo juris Saxonici textu perperam probaſſe: piaculum tamen non futurum eſſe, excellentis cujuſdam doctoris ſententiæ adhærere, licet ex alio principio, aliaque plane ratione. Præterea vel maxime urget, non conſequi omnino, ut ſi mater exſors ſit patriæ poteſtatis, ei nec uſusfructus in bonis liberorum à lege poſſit conſtitui: unius rei plures eſſe poſſe cauſſas, multaque con-



(c) Richter. *Part. I. Deciſ.* XVIII. *n.* 14. *ſequ.*
(d) *Jus prov. Sax. lib.* I. *Art.* XL.

cedi matri ex alia ratione, quæ patri ob poteſtatem in liberos attribuantur, veluti, ut conſenſum impertiatur liberis, inituris matrimonium: ut in jus vocari non poſſit, niſi impetrata a Prætore venia: ut liberis tutorem teſtamento dare poſſit, reliqua. Adhæc vix umbram hodie ſupereſſe patriæ poteſtatis, fateri FRANTZKIUM: (e) & SCHNEIDEVVINUM (f) oſtendiſſe, patrem, ſeparatis liberis, uſumfructum in peculio adventitio amittere, quum tamen ſeparatione illa patria poteſtas finiri non videatur. Poſſe ergo & patri, durante poteſtate, uſumfructum negari, & matri, ea poteſtate in liberos deſtitutæ, concedi, ob onus alendi educandique, vel alias rationes, quæ in patrem non æque cadant. Reliqua DECISIONIS illius RICHTERIANÆ pars in vindicanda doctorum de conſuetudine & obſervantia teſtantium auctoritate colligendiſque JCtorum Jenenſium præjudiciis verſatur, quibus omnibus jam non immoramur, id tantum in præſenti monentes, nec CARPZOVIUM malam cauſſam admodum bene, nec RICHTERUM bonam ſatis feliciter defendiſſe.

§. XXIII.

Primo enim in vindicando JURIS SAXONICI textu

(e) Franzk. *Exerc.* II. *Quaſt.* IV. *in fin.*
(f) Schneidevv. *in Comment. ad tit. Inſt. de patr. poteſt. n.* 11.

textu (g) VVESEMBECIUM manifeſto deſerit RICHTERUS, quum ille eum rectiſſime allegarit. Ait enim ibi REPKOVIUS: *Halt ein Vater ſeine Kinder in Vormundſchafft nach ihrer Mutter Tod, vvann ſie ſich darnach von ihm ſcheiden, er ſollihnen geben und laſſen alles ihr Mutter Gut, es ſey ihm dann von Ungluck und ohne ſeine Schuld abgegangen. Daſſelbige ſoll das VVeib den Kindern auch thun, ob ihr Vater ſtirbt, und ein ieglich Mann, der der Kinder Vormund iſt.* Hic inter paternam maternamque tutelam nihil ſtatuitur diſcriminis, quumque in Saxoxia expediti juris ſit, patrem tutorem bonis liberorum adventitiis uti frui: non male cum aliis doctoribus inde collegit VVESENBECIUS, matrem etiam tutricem eodem jure gaudere, donec liberos a ſe ſepararit. Equidem paralogiſmum hic ſibi videre viſus eſt CARPZOVIUS, quia addatur: *und ein ieglich Mann, der der Kinder Vormund iſt.* Eodem enim argumento probari poſſe, unumquemque tutorem, etiam extraneum, bonis pupilli uti frui debere: & inter omnes tamen conſtare, qui artem ratiocinandi bona fide imbiberint, nihil omnino probari argumento, quod nimium probet. Sed incivile eſt, legem ita interpretari, ut rationem non habeas παραλληλισμῶ & *conjunctorum origine & loco*, ceu ea vocavit HUGO GROTIUS. (h) Sane cum textu noſtro con-

(g) *Jus prov. Sax. lib.* I. *Art.* XI.
(h) Grot. *de Jure belli & pac. l.* II. *c.* XVI. §. *VII.*

conjungendus eſt alter, qui ita ſe habet: (i) *Dem, ſo des Kindes Erbe iſt, ſoll ſein Vormund von Jahr zu Jahr des Kindes Gut berechnen. VVo aber der Vormund auch Erbe mit iſt*, (id quod de matre vel maxime verum eſt, k) *ſo darf er niemand des Kindes Gut berechnem*. Jam ergo concedimus, eadem, quæ de patre dicuntur in textu JURIS PROVINCIALIS *Lib. I. Art. XI.* non modo ad matrem, ſed & alios agnatos proximos pertinere, nec tamen ideo plus juſto probare argumentum VVESEMBECII. Senſus enim totius loci, CARPZOVIO parum intellecti, hic eſt: Matre defuncta pater eſt ordinarius liberorum tutor in bonis maternis, eaque adminiſtrat, fructuſque inde omnes percipit, nec ad rationes obſtrictus eſt, ſed officio ſuo functus dicetur, ſi libe is a ſe ſeparandis ſalvam reddiderit ſubſtantiam, adeo ut nec damnum in ea præſtare teneatur, niſi ſua culpa datum. Eadem matris jura ſunt, ubi pater deceſſerit, ſiquidem & ipſa fructus omnes tamquam tutrix, a natura ipſa conſtituta, eaque ἀνεκλόγιςος percipit, ſeparandiſque non niſi ſalvam reſtituit ſubſtantiam. Denique & eodem jure utitur *ein ieglich Mann*, quilibet alius tutor, puta legitimus, ſeu agnatus, modo ſpes ei proxima ſit hereditatis. Ita &, quod ad alterum CARPZO-VII

(i) *Jus prov. Saxon. lib.* I. *Art.* XXIII.
(k) Stryk. *de Succeſſ. ab inteſtato Diſſert.* II. *cap.* I. §. III.

VII argumentum attinet, ei profecto nervos omnes incidere potuiſſet RICTERUS, ſi oſtendiſſet, jure Germanico matrem non minus, quam patrem in liberos poteſtatem exercuiſſe, eamque, mortuo alterutro parente, liberiſque adhuc impuberibus, tutelæ nomine veniſſe, alioquin adminiſtrationem illam jure iſtius poteſtatis duraſſe quibuſdam locis, uſque dum liberi eſſent ſeparati, alibi, uti Hamburgi & in VVeſtphalia, quamdiu vixerit, modo ad ſecundas nuptias non tranſierit. Sed hæc exſpectanda non erant a juriſconſulto temporibus illis, quibus floruere RICTERUS & CARPZOVIUS. Nam & hæc ignorare tum in laude ponebatur, & ſi quis auſus eſſet tam inaudita loqui, non defuturus profecto fuiſſet, qui hominem miſerum non mitius acciperet, quam TABOR novatorem illum, bono publico natum, HERM. CONRINGIUM.

§. XXIV.

Enimvero quamvis in Saxonia electorali uſumfructum illum obliterarit immoderatus juris Romani amor: in aliis tamen provinciis Saxonicis & vicinis diligentior manſit moris tam antiqui cuſtodia. Per univerſam enim Thuringiam uſumfructum matri viduæ etiamnum concedi, docent RICHTERUS, (l) STRUVIUS, (m) SCHILTERUS,

(l) Richter. *ibid. n.* 32.

(m) Struv. *Synt. Jur. Civ. Exerc.* XII. §. V.

TERUS, (n) LYNKERUS (o) & alii. In eo tamen ibi diſceſſum a reliquorum Germanorum conſuetudine, quod uſusfructus iſte non durat ad dies vitæ, ſed, uti RICHTERUS pronunciari ſolere ſcribit, *bis die Kinder zu ihren mundigen Jahren kommen, und nicht mer von der Mutter ihren Unterhalt erlangen*: id quod procul dubio ex JCtorum ingenio eſt. Sinceriorem enim atque incorruptiorem hanc conſuetudinem in ipſa Thuringia ſervarunt Mulhuſini, ubi STATUTIS (p) cautum, *daſſ das uberbleibende Theil*, (pater vel mater,) *bleibe ein Herr aller Guter, vvelche ſie beyde nac der Einſeegnung oder Prieſterl. Travung und beſchrittenem Ehebette mit einander zuſammengebracht, ervvorben, ererbet und beſeſſen haben. Und daſſ die Kinder keine vvurcklich Anfoderung an ſolchen Gutern haben, ſo lange der uberbleibende Vatter oder Mutter am Leben, und im VVittvvenſtande bleibet*. In principatu Anhaltino idem jus paſſim olim obſervatum eſſe, vel ex verbis LEGUM PROVINCIALIUM ANHALTINARUM (q) colligas: *VVir befinden aus taglichen Klagen, daſſ in unſern Landen viel vviedervvartige Gevvonheiten enthalten, vvie die Erbſchafften pflegen genommen zu vver-*

(n) Schilter. *Exerc.* III. §. XII.

(o) Lynker. *Diſſ. de matr. pot. in lib.* §. *XV.*

(p) *Statut. Mulhuſ. lib.* IV. *Art.* XX. §. I. *& ſequ.*

(q) *Furſtl. Anhalt. Landes-Ordnung. Tit. XLV.*

*vverden, ſonderlich vvann ſich Todes-Falle zuviſchen Mann und VVeib zutragen, daſſ die Fraven, die uberbleiben, vvieviel Kinder auch verhanden ſeyn mogen, oder vvie ſonſt ihre Habe ehedem beſchaffen gevveſen, an etlichen Orten die Guter alle, an etlichen die Helffte, nehmen.* Ubi illud: *die Guter alle nehmen* procul dubio intelligendum de uſufructu, quo ſuperſtes in bonis communibus ad dies vitæ gaudebat, modo ad ſecunda vota non tranſierit. Nam Serveſtæ, urbe iſtius tractus facile principe, ſtatutum hujuſmodi etiamnum obſervari, KOEPPENIUS (r) teſtatur.

§. XXV.

Quæ hactenus ex toto variarum provinciarum urbiumque ſtatutis decerpſimus, ea neminem, uti opinor, dubitare patientur, quin uſusfructus ille maternus, qualis in STATUTO HAMBURGICO deſcribitur, ex jure antiquo & genuino Germanorum deſcendat, & olim in univerſa Germania obtinuerit, priuſquam eum loco cedere coegit jus Romanum, & juriſconſultorum, illi unice innutritorum, auctoritas. Jam itaque diſpiciendum porro, quodnam ſit verum ac genuinum iſtius uſusfructus fundamentum. Qui illud in ſola tutela materna quærunt, quod nonnullis facere videntur VVESEMBECIUS (rr) & BERLICHIUS,

(r) Koeppen. *lib. I. Obſ. CXXIX. n.* 20.
(rr) VVeſenbec. *Paratitl. D. de tutel. num.* 5.

CHIUS, (f) procul dubio falluntur? Quamvis enim ei ſententiæ faveant, quæ paullo ante ex jure VVISIGOTHICO & SAXONICO vidimus: non tamen ex tutela ſola poteſt explicari uſusfructus, qui plerifque locis non majorennitate, ſed vel liberorum ſeparatione, vel ſecundis nuptiis, finitur, quin alibi ad mortem uſque parentis ſuperſtitis durat. Nec ſane ea mens fuit doctiſſimi VVESEMBECII, quippe qui diſerte addit, *matres* JURE PATRIO *adminiſtrare*. Nec male. Parentis enim utriuſque poteſtatem in liberos adhuc impuberes & minores Germanis vocari conſueviſſe TUTELAM, patet ex loco elegantiſſimo, quem ex STATUTIS ILMENSIBUS anno MCCCL. conditis excerpſit SCHILTERUS: (ff) *VVer eines Kauffmannes Son, des Formunde ſin Vater unde ſine Mutter ſind, leſſet ſpelen, addir vveret, addir ſine Kleyder leſſet abezihem in ſynem Hufe, der ſol des Geldes omme noch ſynen Erben nimmer gegeben. Unde d r vvirt, ſal rumen, alzo lange, das her Gnade an Herren unde an Burgern vindet.* Non magis expeditum eſt, quod RICHTERO, (t) STRUVIO (u) & LYNKERO (x) in mentem venit, uſumfructum hunc matri deberi, tamquam præmium educa-

(f) Berlich. *Part.* II. *Concl.* XII. *n.* 11.

(ff) Schilter. *Exerc. ad Pand.* XXXVII. §. XLII. *not. a. p.* 610.

(t) Richt. *Part.* I. *Deciſ.* XVIII. *n.* 11. *ſequ.*

(u) Struv. *Exerc.* XII. §. V.

(x) Lynker. *Diſſ. citat.* §. XV. *p.* 19. *& ſequ.*

ducationis ac ſollicitudinis. Quamvis enim ſpecioſa videri poſſit hæc ratio in Thuringia, ubi, ceſſante alendi educandique officio, etiam uſusfructus ille expirat: ei tamen locus non erit Hamburgi, Suſati, Lubecæ, ac ne Mulhuſi quidem, quia ibi uſusfructus ille non niſi cum vita matris uſufructuariæ finitur. Si dixeris, ipſam priſtinorum beneficiorum memoriam ibi hoc efficere, ut uſusfructus, etiam ceſſante educationis onere, indulgeatur: difficulter admodum reddes rationem, cur mater eo beneficio excidat, ſimul ac pertæſa viduitatis, ad ſecunda vota tranſire decreverit. An enim ideo minus obſtricti erunt liberi ad gratias matri honeſtæ referendas, quia jure ſuo uſa iterum nupſit? LAMBERTUS GORIS (y) & DAV. MEVIUS (z) iſtum uſumfructum repetunt a communione illa bonorum vel *κοινοπραξίαν*, quæ inter conjuges eſt. Sed nec id facile admiſerint in Thuringia, aliiſque quibuſdam locis, ubi ignoratur univerſalis illa inter conjuges bonorum ſocietas. Saltim inde colligent, non ſolam illam bonorum communionem eſſe cauſſam beneficii, quod conjugi ſuperſtiti, ſoluta per mortem ſocietate, competit.

§. XXVI.

Nos itaque comparatis rebus omnibus, quæ

(y) Lamb. Goris. *Prodr. Adverſar. l. c.*
(z) Mev. *ad Jus Lubecenſ. Part.* II. *Tit.* II. *Art.* VIII.

quæ huc facere videntur, ſubductiſque rationibus, ſummam hanc facimus cogitationum noſtrarum, jure Germanico arctiſſimam inter conjuges fuiſſe ſocietatem, ex ea natam eſſe communem utrique parenti poteſtatem in liberos, & ex æqua denique illa parentum poteſtate uſumfructum illum conjugis ſuperſtitis prono alveo fluxiſſe. Quæ omnia, quum vulgo non ſatis comperta ſint, ordine probare juvabit. Et communionem quidem illam bonorum inter conjuges jam alii ſatis ſuperque demonſtrarunt. Quum enim apud Germanos, Celtaſque omnes, mulieres, teſtibus VARRONE, (a) DIODORO SICULO, (b) STRABONE (c) ipſoque TACITO, (d) a viris non modo in ſocietatem lecti & dignitatis, ſed & laborum periculorumque adoptarentur, adeo, ut illæ ne quidem extra bellorum caſus & pericula eſſent: recte inde collegerunt majores, non ſolum bona omnia & onera, ſed & jura, inter conjuges communia eſse oportere, adeoque & poteſtatem in communes liberos parem utrique conjugi eſse concedendam. Obſervarunt id jam pridem JCti egregii, HUB. GIPHANIUS, (e) GEOR-

(a) Varro *de re ruſtica lib. II. cap. X.*

(b) Diodor. Sicul. *Biblioth. libr.* IV. *cap.* IV.

(c) Strabo *Geogr. lib.* III. *p.* 165.

(d) Tacit. *de Morib. Germ. cap.* XVIII.

(e) Hub. Giphan. *Comment. ad tit. Inſt. de patr. poteſt.*

GEORGIUS SCHULZIUS, (f) CASP. ZIEGLERUS, (g) FELTMANNUS, (h) THOMASIUS, (i) & alii, quorum ſententia priſcis Germanorum legibus ac monimentis, ipſiſque, qui quotidie oculis noſtris obverſantur, moribus quam maxime conſentanea eſt. Primo enim leges veteres Germanorum matri diſerte tribuunt poteſtatem, & eamdem quidem, quæ patri adſcribitur, ceu docent loca, quæ ex lege VVISIGOTHICA & BURGUNDICA jam ſupra (§. XV. XVI.) protulimus. Deinde apud Germanos non ſolum noti ſunt *Vaterloſe*, ſed & *Mutterloſe VVayſen*, & tunc demum puer puellave immaturæ ætatis pro pupillo vel pupilla habetur, ſi utrumque parentem amiſerit, quod itidem ſupra (§. XV.) lege VVISIGOTHICA cautum eſse diximus. Atqui abſurdum eſset, ſibi concipere pupillum matre orbatum, ſi, uti jure Romano, ita Germanico, matri nihil in liberos poteſtatis fuiſset. Accedit, quod matris non minus, quam patris conſenſum requirere tenerentur liberi in Germania, non ſolum in ſponſalibus & nuptiis, ſed & in alienationibus donationibus aliiſque actibus, ex

(f) Schulz. *in Synopſi Inſtitut. eod. titul. lit. b.*

(g) Ziegler. *in præfat. ad Not. & Animadv. in Hug. Grot. de Jure bell. & pac.*

(h) Feltm. *Spicil. Inſt. Diſp. V. th. XXI.*

(i) Thomaſ. *de uſu pract. doctr. Inſt. de patr. pot. cap. II. §. X.*

ex quibus detrimenti quidquam capere poſſent. Exſtat hujus generis exemplum apud illuſtrem a LUDEVVIG, (k) qui in Reliquiis MSC. inter alia edidit diploma Burchardi, Comitis in Valkenſtein, quo anno MCCCXXX. eccleſiæ Halberſtadienſi tradit caſtrum in Valkenſtein & caſtrum in Engerſleben, cum oppido & omnibus proprietatibus, *idque* CONSENSU MATRIS *ſuæ, dominæ Luitgardis, & aliorum, quorum* CONSENSUS *requirendus fuerat, ad id* SPECIALITER *accedente*. Similiter apud AUB. MIRÆUM (l) reperitur diploma Godofredi Bullonii, qui anno MXCIV. monaſterium S. Petri Bullonienſe prædio quodam locupletaturus, his verbis utitur: *hanc meam intentionem quum retuliſſem* MATRI *meæ*, IDÆ, *prædicti ducis filiæ, & fratribus meis*, BALDUINO & EUSTACHIO, *eorum deinde conſilio &* CONSENSU VOLUNTARIO *eccleſiam noſtram noſtri proprii & hereditarii juris de Baſcjo deſtinavimus & donavimus. - - Quod donum ut ratum & firmum eſſet, eamdem* MATREM *meam & fratres meos mecum Bullonium duxi, & in præſentia optimatium meorum veſtituram prædicta eccleſiæ in Baſcjo* SIMUL *depoſuimus ſuper altare beati Petri*. Eodem modo, conſenſum maternum in alienationibus ſe adhibuiſſe, fatentur anno MXLIII. VVennemarus, dominus

(k) Ludevv. *Reliqu. MSC. Tom.* VII. *p.* 447.

(l) Aub. Miræus *in Cod. Donat. piar. cap.* LXVI. *p.* 77. *edit. nov.*

nus de Lileriis, (m) & anno MLXXIX. VValtherus Ribodimontanus. (n) Quintanta fuit matrum in liberos poteſtas, ut Giſla Gandavenſis, *ſecundum mundanæ dignitatis gloriam*, uti ipſa ait, (o) *liberis orta parentibus*, *&* *ſatis ingenua*, anno MCCC ſe cum tota ſua ſobole tradiderit B. Gertrudi in ſervitutem, quod & anno MCXXXIII feciſſe animadvertimus Tungerloæ Adelam, *nobilem matronam*, (p) *ea conditione, ut omnes poſteri ejus, qui de ſemine ejus procrearentur, tam viri, quam feminæ, ſingulis annis pro capitali cenſu unum denarium Antuerpienſis monetæ in nativitate B. Mariæ ſæpe dictæ eccleſiæ perſolvere deberent, & ſex in matrimonio contrahenda, & ſex in obitu ejuſdem monetæ.* Quæ omnia ſane ita comparata ſunt, ut ſine poteſtate matris in liberos intelligi vix poſſint.

## §. XXVII.

Jam ergo ex ea poteſtate, quæ non in jure vitæ & necis, aut jure venundandi, nec in jure omnia indiſtincte per liberos ad-

(m) Miræus *Dipl. Belg. libr. I. cap. XXX. pag.* 150.

(n) Idem *ibid. cap. XL. p.* 163.

(o) Idem *Donat. Belg. libr. I. cap.* XVIII. *pag.* 348.

(p) Idem *Notit. Eccleſ. Belg. cap.* LXXIV. *pag.* 686.

adquirendi, ſed in jure educandi elocandique liberos, bonaque eorum liberrime & ſine onere rationum reddendarum adminiſtrandi conſtitiſſe videtur, recte colligebant Germani, mortuo patre matrem eam poteſtatem, (quam liberis impuberibus etiam *tutelam* adpellabant, ) in ſolidum exercere, &, quamvis hi forte, quod ad perſonas attinet, nuptiis vel ſeparata œconomia ea poteſtate materna exirent, matrem tamen obſtrictam non eſſe ad bona liberis reddenda, poteſtatemque ſibi in his competentem dimittendam, niſi per ſecundas nuptias ipſa in alienam familiam tranſiret. Hinc facile intelligimus, cur WESEMBECIUS (q) matrem *patrio*; BERLICHIUS (r) *paterno jure* hunc uſumfructum capere ſcripſerint, & cur in ſtatutis MULHUSINIS (ſ) ratio hujus uſusfructus ex poteſtate illa materna diſerte reddatur, dum ibi legimus: *Kommen zwo Perſonen ohne Kinder zuſammen in rechter Ehe, und erzeugen in derſelben Ehe Kinder mit einander: ſtirbt alsdann derſelben Eheleute eines, ſo behalt das uberbleibende die vaterliche und mutterliche Gewalt uber die mit einander erzeugte Kinder, und bleibt ein Herr aller Guter. &c.* Quamobrem iſte uſusfructus Germanicus nihil aliud eſt, quam continuatio maternæ poteſtatis atque cum ea conjunctæ communionis bonorum, quippe quæ

(q) Weſembec. *l. c.*
(r) Berlich. *l. c.*
(ſ) *Stat. Mulhuſin. lib.* IV. *Art.* XX. §. I.

quæ morte unius ſolvi non videbatur, ſed ſeparatione demum aut ſecundis nuptiis, ceu recte poſt LAMBERTUM GORISIUM (t) vidit MEVIUS. (u)

## §. XXVIII.

Reliquum eſt, ut quid juſtum ſit circa uſumfructum illum maternum, paullo accuratius explicemus. Quæri autem occaſione STATUTI HAMBURGENSIS poterit, quænam matres hoc jure gaudeant? in quonam earum jus onuſque cum illo conjunctum conſiſtat? & quamdiu denique illud ſalvum habeant? Quæ quidem ſuo ordine jam breviter explicare juvabit. Primo itaque ex ſtatuto noſtro facile patet, illas demum matres hoc uſufructu gaudere, quæ ad mortem uſque maritorum cum hoc in juſto matrimonio vixerunt. Id enim ſatis perſpicue docent verba: *vvann auch der Mann todes verfahren, und ſeine Ehefrau, ſamt einem oder mher Kindern, ſo ſie von ihm getragen, nachgelaſſen vvurde.* Requirit itaque ſtatutum mortem mariti, ſuperſtitem conjugem, & liberos ex eo matrimonio natos. Quæ quum ſine juſto matrimonio non intelligantur, (x) facile patet, eam diſpoſitionem juris nec ad concubinas, nec ad uxo-

(t) Lamb. Goris *Predr. Adverſ. cap. XXI.* §. III.

(u) Mev. *l. c.*

(x) §. *pen. Inſt. de nupt.*

uxores a marito divertentes, vel ex juſta cauſſa ſeparatas, pertinere. Idque & alia ſtatuta, ex quibus ſupra nonnulla decerpſimus, deſiderant. Colonienſe enim ſupponit, *daſſ E' eleute bey einander ſitzen in ehelichen Staat*, *Bremenſe*, *dat tvvo Lude toſamen kommen*, *Mann und Fraven in Echeſcl.up*, *Mulhuſinum*, *daſſ zvvo Perſonen zuſammen kommen in rechter Ehe*. Omnia autem in eo conveniunt, maritum, conſtante matrimonio, deceſſiſſe. Ejuſque rei juſtiſſima omnino cauſſa eſt. Quum enim hic uſusfructus ex matris poteſtate in liberos; hæc ex communione illa ac ſocietate, quæ inter conjuges Germanos intercedit, arctiſſima proficiſcatur: ( §. XXVI. ) conſequens eſt, ut uſusfructus iſte concipi non poſſit in bonis, a concubinario vel ſtupratore relictis. Nec enim liberi naturales & ſpurii jure noſtro patrem habere, nec inter parentes illorum ulla communio intercedere intelligitur. Hinc ſi quid poſſidet concubina vel ſtuprata, in eo plena proprietate gaudet, nec prius filius illegitimus ex eo quidquam ſibi jure vindicat, quam mortua matre, cui ab inteſtato omnino ſuccedit. Nec locus erit huic uſuifructui, matrimonio ante mariti obitum per divortium ſoluto. Uti enim recte obſervavit MEVIUS, (z) ille uſusfructus inde eſt, quod bonorum communio, natis & ſuperſtitibus ex connubio liberis, qui imaginem patris repræ-

(z) Mev. *ibid. num. 6. ſequ. p. 379.*

præſentant, ante diviſionem continuatur, non ſecus, ac ſi maritus adhuc ſuperſtes eſſet. Jam, facto divortio vivo adhuc marito, procul dubio ſoluta eſt illa ſocietas, & proinde inter viduam & liberos continuari non poteſt. Unde eleganter, & plane ex principiis juris Germanici, ſcribit GREGORIUS THOLOSANUS: (a) *Etſi mariti corpus exſtinctum eſt, animorum tamen conſenſus remanet, & ſepulti mariti portio vidua cenſetur, quæ memoriam priſtinæ ſocietatis perpetuo retinet, & in ſepulcro veneratur, quamdiu fœdus & vinculum cum eo diſrumpere non cupit.* Quemadmodum itaque jus Romanum viduam retinere patitur defuncti mariti forum & domicilium, (b) dignitatem, (c) privilegia, jura ac immunitates, (d) perinde ac ſi maritus adhuc in vivis eſſet: ita Germani hoc ad ipſa bona protulerunt, nec ad familiam erciſcundam eam adegerunt, quia illam κοινοπραξίαν etiam mortuo alterutro conjuge crediderunt continuari. Quo beneficio plane indignæ cenſentur uxores perfidæ, adeo ut iis præter alimenta nihil attribuant leges Hamburgenſes. (e)

§. XXIX.

(a) Greg. Tholoſan. *in Syntagm. Jur. lib. X. cap. IV. num. 12.*

(b) *L. 9. C. de incol. l. 65. ff. de judic.*

(d) *L. 2. C. de epiſc. & cleric. l. 3. pr. C. de privil. ſcholar.*

(e) *Statut. Hamb. Part. III. Titul. III. Art. XI.*

## §. XXIX.

Deinde & id STATUTUM exigit, ut ex marito & vidua ſuperſtites ſint liberi, ſive unus ſive plures. Si enim orbus deceſſit maritus, nec pactis dotalibus aliud cautum reperitur, exſoluto ex bonis communibus ære alieno, ſemiſſem eorum, quæ ſuperſunt, ſibi retinet vidua, altero ſemiſſe mariti proximis cognatis relicto, prout id ex bonorum communione fluit. (f) Et ea quidem in re paullo deterior eſt uxorum Hamburgenſium, quam Lubecenſium, conditio, ſiquidem hæ, non exſtantibus liberis, bona illata præcipiunt, & tunc demum quod reliquum eſt, æqua lance dividunt cum mariti heredibus. (g) Contra hoc caſu, ſalva obſignatione & deſcriptione inventarii, per integrum annum viduæ Hamburgenſi debentur habitatio atque alimenta una cum famulitio ſuo, itemque veſtes lugubres, niſi vel pactis dotalibus, vel tranſactione, inter eam atque heredes inita, aliter convenerit. (h) Sunt qui ejuſmodi ſtatuta, quibus uxor repetitione illatorum privatur, paullo iniquiora exiſtimant, vel ideo, quod, judice POMPONIO, (i) *dotis cauſſa ſemper & ubique præ-*

*cipua*

(f) Idem *ibid. Art. VIII.* (g) *Jus Lubec. Part. II. Tit. II. Art. XII.*

(h) *Stat. Hamb. ibid. Art. X.*

(i) *L. 1. ff. ſolut. matr. dos quemadm. reper.*

*cipua eſt, & reip. intereſſe videtur, dotes mulieribus conſervari, quum dotatas eſſe feminas ad ſobolem procreandam, replendamque liberis civitatem, maxime ſit neceſſarium.* Et hinc ſæpe in Scabinatu Lipſienſi quæſitum meminit DANIEL MOLLERUS, (k) valeatne hujuſmodi conſuetudo, an optio nihilominus relinquenda ſit mulieri, vel quotam bonorum mariti accipiendi, vel ea repudiata dotem illam repetendi? Enimvero quid prohibet, quo minus conſuetudo deroget juri communi, & ratione naturali non ſubnixo, & ſalvis patriæ moribus in ſubſidium duntaxat recepto? Eſt hoc vetus, at ineptum, præjudicium, ſtatuta coercenda eſſe ex jure communi, quod ipſe MOLLERUS loco illo paullo ante laudato ſolide refellit. Ceterum, ut ad rem redeamus, ex iis, quæ diximus, facile patet, eam demum viduam uſufructu illo gaudere, quæ mater ſit, liberoſque e priore matrimonio habeat ſuperſtites, ſiquidem improlis partem bonorum communium non jure uſufructuario, ſed jure dominii capit, de eaque libere inter vivos mortiſque cauſſa diſponit.

## §. XXX.

Quid vero ſi exſtent quidem liberi, ſed quidam jam ſeparati ſint data bonorum por-

(k) Moller. *Semeſtr. lib. II. cap. XLI.*

portione? Tunc ſane notum ac provocatum eſt, his nihil amplius ſpei ſupereſſe in hereditate paterna maternave, ſi alii ſuperſint nondum ſeparati. In favorem enim liberorum conſortium aliorumque ſemper fit ſeparatio, unde & ipſa ſeparatione illi ſoli ad ſucceſſionem vocari intelliguntur. (l) Quod & STATUTUM HAMBURGENSE (m) ita confirmat: *Wann Kinder durch ihre Eltern mit gewiſſem Gute ausgeſteuret, und ſie ſambt zweyen ihrer nachſten Freunden damit zur Zeit ihrer Ehelichung friedlich: konnen ſie ferner mit andern ihren Brudern und Geſchwiſtern in Vater-oder Mutterlichen Gutern nicht erben, es ſey dann, daſſ es anders verabſchiedet und beredet worden.* Itaque mater ſuperſtes tunc uſufructuaria eſt ratione liberorum nondum ſeparatorum, non ratione eorum, quibus jam certa bonorum pars rite ac more majorum adſignata eſt. Quod & tunc obtinet, ſi, mortuo jam alterutro conjuge, ſuperſtes liberos a ſe ſeparet, tunc enim bona itidem jure proprietatis poſſidet, & ad ſecunda tranſiens vota, illa, excluſis ſeparatis, ad liberos ex poſteriore matrimonio naſcituros devolvit, ceu STATUTO diſerte cautum eſt. (n) Separatio-

(l) Mev. *ad Jus Lubec. Part. II. Tit. II. Art. XXXIII. n.* 160.

(m) *Statut. Hamb. Part. III. Titul. III. Art. II.*

(n) *Statut. Hamb. Part.* III. *Titul.* III. *Art.* VII.

tionem enim ex ſtatuto ajunt vim renunciationis habere, (o) & abdicationis, & e domo paterna propulſionis inſtar eſſe, (p) quin liberos & parentes ipſo ſegregationis momento mori, cenſetur, (q) quum paria ſint, filium non exſtare, & exſtare quidem, ſed ſuccedere non poſſe. (r)

## §. XXXI.

Præterea non promiſcue matrem ad hoc beneficium vocat JUS HAMBURGENSE: ſed tum demum, ſi frugi eſt, & rem familiarem prudenter curat. Verbis enim utitur: *So lange ſie vvohl Hauſſ halt*, ut paullo ante de patre; (ſ) *Bleibt der Mann VVittvver, und ſtehet ſeinen Dingen vvohl vor*. Itaque non credentur bona viduæ laſcivæ & prodigæ, quæ impenſarum nec finem, nec modum facit, vel quæ ob furorem, inſaniam, aut inſignem ſtupiditatem rebus ſupereſſe non poteſt. Quum enim procul omni dubio matri tam liberam adminiſtrationem ideo potiſſimum indulſerint Germani, quod de ejus pietate ac diligentia ſpem ma-

(o) Goedd. *Conſil. Marpurg.* XXVI. *n.* 4. & *Conſ.* LXVII. *Vol. I.*
(p) Cothm. *Conſil.* XXV. *n.* 23. *Vol.* III.
(q) Hartm. Piſtor. *Conſil.* II. *n.* 24. *Vol.* II.
(r) *Gloſſa ad l.* 14. *ff. de inoff. teſt.*
(ſ) *Statut. Hamb. Part.* III. *Titul.* III. *Art.* V.

maximam concepiſſent: conſequens ſane eſt, ut ſi ea ſpes decollet, viduaque, fruges tantum conſumere nata, genio indulgeat manifeſto, vel rei gerendæ inepta ſit, etiam beneficio illi locus eſſe non poſſit. Hujuſmodi enim feminæ mandes, quæſo, ſi quid recte curatum velis. Quid vero ſi, quæ initio, tamquam mater frugi, rei familiari præfuit, poſtea, tamquam Circeo epoto poculo, extemplo ſui diſſimilis facta, bona abligurire & res bene partas ſtolide diſſipare cœperit? Ne tunc quidem dubium eſt, quin uſumfructum illico finiri oporteat. Statutum enim ait, ei locum fore, *ſo lange dieſelbe wohl Haus halt*, ex eoque conſequitur, ut ſi a priſtina frugalitate ad prodigalitatem ruat, beneficio illo merito excidat. Idque & MEVIUS (t) & MANZIUS (u) in caſu ſimili concedunt, quorum hic tunc vel ad familiam erciſcundam deveniri, vel curatorem, qui adminiſtret, conſtitui oportere tradit; ille autem prius facilius admiſſum iri ſcribit, idque non ſine ratione. Intereſt enim ipſorum liberorum, exiſtimationi matris etiam improbe parci, nec ei inuri notam, liberis ipſis non minus, quam illi, dedecori futuram. (x) Hoc caſu autem curatoris conſtitutio, quæ alioquin in accuſatione ſuſpecti tuto-

(t) Mev. *ad Jus Lub. Part.* II. *tit.* II. *Art.* VIII. §. 85. *p.* 384.

(u) Caſp. Manz. *de Curator. n.* 172.

(x) *arg. l.* 9. *ff. de ſuſpect. tut.*

tutoris pro remedio ſervandæ famæ habetur, magis omninò ſugillaret exiſtimationem matris, quam bonorum communium diviſio, ac proinde hæc illi merito erit præferenda.

§. XXXII.

Denique ex ipſo ſtatuto liquet, uſumfructum non niſi matri viduæ conſtitui: *ſo lange dieſelbe bleibt unverehlichet*. Sed quum de eo infra opportunior futura ſit dicendi occaſio: potius ad alterum, quod expenſuros nos diximus, caput, progredimur. Jam enim præcipue quæritur, quo jure vidua in bonis communibus gaudeat, quibuſque cum oneribus conjunctum ſit iſtud beneficium? Vocavimus hoc jus USUMFRUCTUM MATERNUM? Quamvis enim iſtud vocabulum in STATUTO NOSTRO non exprimatur, in aliis autem ſimilibus matri plane *dominium* attribuatur, veluti in Mulhuſino & in conſuetudinibus Bambergenſibus JUSTI VERACII, in aliis ſola *adminiſtratio* vel *poſſeſſio*, ex. gr. in JURE PROVINCIALI SVEVICO, & aliis ſtatutis ſupra citatis: facile tamen patet, non alio nomine jus illud, quatenus in bonis mariti ſe exſerit, venire poſſe, quam uſusfructus. Nudam adminiſtrationem matri nemo attribuet, quia infra adparebit, eam ad rationes reddendas non eſſe obſtrictam. Nec dominium illi competere quiſquam adſeverabit, quum bona ſint communia pro indiviſo, adeoque mater liberos tanquam heredes patris a parte dominii excludere non poſ-

poſſit. Accedit, quod, uti mox demonſtrabitur, mater bona iſta pro lubitu alienare aut diminuere nequeat, ſalvamque adeo præſtare debeat eorum ſubſtantiam. Unde ſane nihil aliud relinquitur, quam uſusfructus, quem matri etiam diſerte tribuunt non modo Thuringi, VVeſtphali, aliique, quorum leges moreſque ſupra deſcripſimus, ſed & doctores tantum non omnes, qui de ejuſmodi ſtatutis egerunt, veluti RICHTERUS, (y) COTHMANNUS, (z) GORISIUS, (a) MEVIUS (b) & alii. Quamvis fatendum ſit, apud Germanos uſumfructum veteri jure multo fuiſſe pinguiorem, quam apud Romanos, & hinc a SCHILTERO (c) & THOMASIO (d) rectius ad ſpecies dominii utilis, quam ad ſervitutes perſonales, referri, atque inde fortaſſis eſſe, quod JUSTUS & STATUTA MULHUSINA ipſum dominium attribuunt matri viduæ.

## §. XXXIII.

Quæſtionem hic movent, utrum omnes fructus ſuos faciat mater uſufructuaria, at tantum ſolummodo lucretur, quantum ad ali-

---

(y) Richt. *Part.* I. *Dec.* XVIII.

(z) Cothm. *Vol. II. Conſil. XCV. 1. 35.*

(a) Goris *Prodr. Adverſar. cap. XXI.*

(b) Mev. *Part. II. Jur. Lub. tit. II. Art.* VIII. *num. 25.*

(c) Schilter. *Exerc.* XVII. 19. 20.

(d) Thomaſ. *Not. ad Inſtit. tit. de uſufr. p.* 157.

alimenta opus ei eſſe videatur? Refert ſane MEVIUS, (e) poſterius argumentis quibuſdam adſtruere non neminem voluiſſe, quæ paucis audire animus eſt. Primo, inquit, JUS LUBECENSE, (f) noſtro fere ſimile, rationum reddendarum oneri ſubdit patrem ipſum, durante viduitate uſufructuarium, quod fieri non poſſet, ſi fructus omnes, ſicuti jure Romano, tamquam ſuos perciperet, quia de ſuis rationem nemo reddit. (g) Deinde non præſumitur, ſtatutum viduam ad aliam conditionem transferre voluiſſe, ac in qua, dum maritus vixit, fuit. Quo poſito, & mortuo marito præter victum atque amictum nihil ſibi vindicabit ex bonis communibus. Accedit, quod Gailius, (h) MENOCHIUS, (i) MASCARDUS, (k) SURDUS, (l) aliique doctores celeberrimi obſervarunt, uſumfructum omnium bonorum, uxori teſtamento relictum, favore liberorum reſtringi ad alimenta, non autem plenum uſumfructum, quo omnis utilitas ad viduam transferatur, eo ipſo datum intelligi. Tum porro jure communi prohibitum novimus, ne viduæ uſusfructus bo-

(e) Mev. *ibid. num.* 26. *p.* 381.
(f) *Jus Lub. Part. II. Tit. II. Art. XII.*
(h) Gail. *Obſ. lib. II. cap.* CXLIV. *n.* 2.
(g) L. 21. C. *mandat.*
(i) Menoch. *lib. IV. præſ.* CXXXIX. *n.* 4.
(k) Maſcard. *de Probat. Concl.* CXLIX. *n.* 18.
(l) Surd. *de Aliment. Tit. II. quæſt. XV. num.* 12.

bonorum omnium ita relinquatur, ut reliquum liberis nihil ſit, præter proprietatem. (m) Cui quum ſtatuto diſerte non ſit derogatum, nihil videtur obſtare, quo minus tam ſalubris ſanctio hodienum obſervetur. (n) Præterea, ſi uſusfructus formalis matri viduæ concederetur: nudum liberis ſupereſſe videretur heredum nomen, nihilque utilitatis, quod alioquin hoc vocabulo comprehenditur, ad eos pertineret. Denique, quod injuſtiſſimum videbitur, hoc uſufructu integro ac formali maximum detrimentum inferretur legitimæ liberorum portioni, quæ tamen numquam cenſetur comprehenſa, dato uſufructu in bonis parentum, ſed ſemper excepta intelligitur, teſtibus GAILIO (o) & PEREGRINO. (p) Hæc ille ὁ δεῖνα, qui uſumfructum iſtum matris ſtatutarium profligare, eoque ipſo vel de jure civili Romano, vel de liberis bene mereri ſtuduit. Quemadmodum itaque jam MEVIUS (q) ejus ſententiam ex jure ſtatutario Lubecenſi erudite refellit: ita illa non magis concinna eſt ſtatuto noſtro, in quo matri nihil injungitur, quod liberis reddere ac præſtare teneatur, præter alimenta & dotem, vel ſubſidium ma-

ter-

(m) *Novell. XVIII. cap. III. verſ. prohibemus.*
(n) *L. 27. C. de teſtam.*
(o) Gail. *ibid. num.* 1.
(p) Peregrin. *de Fideicomm. Artic. XII. num. 39.*
(q) Mevius *ibid. num. 34. ſequ.*

ternum congruum. (*Alimenten und Ausſtattung.*) Atqui exceptionem firmare regulam in caſibus non exceptis, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. (r) Præterea ſupra diximus, rationem hujus beneficii eſſe communionem inter conjuges arctiſſimam, & maternam, quæ inde prono veluti alveo fluit, poteſtatem. Quum itaque communio illa, etiam mortuo patre, continuari cenſeatur: conſequens ſane eſt, ut viduæ uſufructuariæ eadem indulta ſint ſtatuto, quæ maritus ex iſtis rebus habiturus eſſet, ſi uxori fuiſſet ſuperſtes. (ſ) Ei enim Statutum Hamburgenſe hac quidem in re per omnia æquare voluiſſe viduam, liquido adparebit, ſi articulum III. cum V. paullo accuratius contenderis. Ad argumenta illa ſuperiora jam a MEVIO (t) tam ſolide reſponſum eſt, ut actum agere & aliena expilare ſcrinia merito religioni nobis ducamus.

## §. XXXIV.

Fructus itaque omnes ſuos facere matrem viduam, ubicumque ſimilia ſtatuta exſtant, conſtanter adfirmant PECKIUS, (u) COTHMANNUS

(r) *L.* 12. §. *ult. ff. de inſtruct. & inſtr. leg.*

(ſ) Cothman. *Vol.* III. *Conſil.* XXXIX. *n.* 31.

(t) Mev. *ibid. n* 40. *ſequ. p.* 381. *ſequ.*

(u) Peck. *de Teſtam. Conjug. libr. V. cap. VI. num.* 2.

NUS, (x) ZOLNERUS. (y) Nec aliud uſus quotidianus, optimus ſtatutorum interpres docet, ut fruſtra ſint, qui ex jure civili ſubtiliſſime philoſophantur, ſiquidem hoc numquam nos Germani niſi in ſubſidium, & ſalvis moribus atque inſtitutis patriis, recepimus. At quæritur, an ad omnia, quæ uſufructuariis injungunt leges, & mater vidua obſtricta ſit? Et primo quidem, quod de uſufructuariis tradunt doctores, eos ad conficiendum inventarium teneri, (z) ad matrem etiam procul dubio pertinet. Primo enim bona, quæ adminiſtrat, non ſunt omnia ſub ejus dominio, ſed pro indiviſo etiam ad liberos pertinent. Exhibitio autem inventarii incumbere videtur omnibus, qui res alienas adminiſtrant, adeoque etiam uſufructuariis. (a) Deinde idem probat STATUTUM HAMBURGENSE, (b) generatim ſanciens: *Ferners, da jemande auf ſeine Lebezeit der Beſitz oder genieſſlicher Brauch aller oder etlicher Guter vermacht, ſoll derſelbe gleichfals von allen ſolchen ein Inventarium aufrichten.* In eo tantum differt uſusfructus legato relictus ab hoc legitimo, quod hic non

(x) Cothm. *Vol.* III. *Conſ. XXXIX. n.* 55. *ſequ.*

(y) Zolner. *in ſubſcript. illius conſilii Cothmanniani.*

(z) Gail. *lib.* II. *Obſ. CLXV. n.* 10, Cavalc. *de Uſufr. mul. relict. n.* 142. *ſequ.*

(a) Peck. *ibid. lib. V. cap. XXIV. n.* 3.

(b) *Statut. Hamb. Part. III. Titul. VII. Art. VII.*

Digitized by Google

non præciſe inventarium, a perſona judiciali confectum, deſideratur. Nam quod poſtremum argumentum eſt, ex moribus Hamburgenſium mater iterum nuptura ad diviſionem bonorum communium obſtringitur, eaque fieri non poteſt, niſi edito inventario. Unde denuo jus Hamburgenſe: (c) *Und ſoll vorgedachte Theilung, vermoge des durch die Vormunder aufgerichteten Inventarii, (welches die Wittwe mit ihrem leiblichen Eyde zu bekrafftigen, und, daſſ ihres Wiſſens alle ihres ſeel. Ehemannes Verlaſſenſchafft damahls beſchrieben, zu betheuren ſoll ſchuldig ſeyn,) und der durch die Vormunder folgends gehaltener, und zur Zeit, wann die Wittwe ſich anderweit zu verehlichen vorhabens, geſchloſſener Rechnung geſchehen und verrichtet werden.* Nec nos movet, quod patri, qui jure poteſtatis in liberos utitur fruitur, inventarii conficiendi neceſſitas remittitur. (d) Inde enim nemo juris Germanici paullo peritior colliget, matri hujuſmodi poteſtatem non competere jure Germanico, (quod tamen & MEVIUS (e) perperam opinatur,) multo minus exiſtimabit, ob legem illam & matrem immunem eſſe debere a deſcriptione inventarii. Jure enim HAMBURGICO uti utrique parenti eadem poteſtas, ita & idem conficiendi inventarii onus incumbit. Quod enim

(c) *ibid. Tit.* III. *Art.* VI.
(d) *L. fin. C. de bon. qua lib.*
(e) Mevius *ibid. n.* 80. *p.* 384.

enim paullo ante de matre ſancitum audivimus; idem & de patre diſponitur (f) verbis: *oder vermittelſt eines leiblichen Eydes ein beſtandig Inventarium aller ſeiner Guter ubergeben, und ſeinen Kindern erſter Ehe den halben Theil -- verſprechen und geben ſoll.* Quamobrem ex illa obligatione ad conficiendum inventarium non ſequitur, ut matrem exſortem exiſtimemus poteſtatis in liberos, quum eo argumento & patri poteſtas omnis in eoſdem deneganda eſſet, ſed ut alterius plane generis eſſe dicamus poteſtatem, qua parentes Germani gaudent, & ab illo dominio Quiritario in liberos, quod patribus Romanis indulſerat Romulus, diverſiſſimam.

## §. XXXV.

Quamvis vero ad conficiendum inventarium procul dubio obſtricta ſit mater, fructus ex bonis communibus perceptura: facile tamen patet, in illud referenda non eſſe, niſi bona communia, quæ tempore mortis exſtant, adeoque ſeparatas eſſe bonorum rationes, quæ ad liberos non a parentibus, ſed ab extraneis, pervenerunt. Jubet enim STATUTUM matrem in inventarium referre *alle ihres ſeeligen Ehemanns Verlaſſenſchafft*, (g) nec quidquam de libero-

(f) *Statut. Hamb. Part.* III. *Titul.* III. *Art.* IV.

(g) *Stat. Hamb. ibid. Art.* VI.

berorum bonis adventitiis præcipit. Deinde quamvis pater etiam portione liberorum ſeparatorum utatur fruatur, donec illi annum duodeviceſimum exegerint: tamen ibi diſerte excipiuntur bona, quæ ad liberos illos aliunde devenerunt, eoque pertinent verba, (h) *Und hat der Vater in denen ſeinen Kindern zugetheilten Gutern die Abnutzungs-Gerechtigkeit. -- In den Gutern aber, welche den Kindern nach Abſterben ihrer Mutter von ihrem Groſſ-Vater oder Groſſ-Mutter, oder andern Verwandten anerben, hat der Vater die genieſſliche Nutzung nicht, ſondern wird dieſelbe den Kindern vorbehalten.* Unde non abs re colligere nobis videmur, nec matrem uti frui illis liberorum bonis, maxime quum uſusfructus ille paternus cum eodem onere alendi educandique conjunctus ſit, & tamen patri in bonis illis nihil juris concedatur. Accedit, quod eodem modo interpretari ſoleant JUS LUBECENSE, noſtro ſimillimum: uti apparet ex iis, quæ ea de re diſſerit Mevius. (i) Quare vix dubitare licet, ad ea bona uſumfructum maternum ſe non extendere, quum ad ea nec ſe extendat bonorum communio.

## §. XXXVI.

**Deinde quum alioquin, qui re aliena utun-**

(h) *ibid. Art. IV.*

(i) Mev. *ad Jus Lubec. Part.* II. *Tit.* II. *Art.* VIII. *in Addit. n.* 25. *pag.* 384.

enim paullo ante de matre ſancitum audivimus: idem & de patre diſponitur (f) verbis: *oder vermittelſt eines leiblichen Eydes ein beſtandig Inventarium aller ſeiner Güter ubergeben, und ſeinen Kindern erſter Ehe den halben Theil -- verſprechen und geben ſoll.* Quamobrem ex illa obligatione ad conficiendum inventarium non ſequitur, ut matrem exſortem exiſtimemus poteſtatis in liberos, quum eo argumento & patri poteſtas omnis in eoſdem deneganda eſſet, ſed ut alterius plane generis eſſe dicamus poteſtatem, qua parentes Germani gaudent, & ab illo dominio Quiritario in liberos, quod patribus Romanis indulſerat Romulus, diverſiſſimam.

## §. XXXV.

Quamvis vero ad conficiendum inventarium procul dubio obſtricta ſit mater, fructus ex bonis communibus perceptura: facile tamen patet, in illud referenda non eſſe, niſi bona communia, quæ tempore mortis exſtant, adeoque ſeparatas eſſe bonorum rationes, quæ ad liberos non a parentibus, ſed ab extraneis, pervenerunt. Jubet enim STATUTUM matrem in inventarium referre *alle ihres ſeeligen Ehemanns Verlaſſenſchafft*, (g) nec quidquam de libero-

(f) *Statut. Hamb. Part.* III. *Titul.* III. *Art.* IV.

(g) *Stat. Hamb. ibid. Art.* VI.

berorum bonis adventitiis præcipit. Deinde quamvis pater etiam portione liberorum ſeparatorum utatur fruatur, donec illi annum duodeviceſimum exegerint: tamen ibi diſerte excipiuntur bona, quæ ad liberos illos aliunde devenerunt, eoque pertinent verba, (h) *Und hat der Vater in denen ſeinen Kindern zugetheilten Gütern die Abnutzungs-Gerechtigkeit. -- In den Gütern aber, welche den Kindern nach Abſterben ihrer Mutter von ihrem Groſſ-Vater oder Groſſ-Mutter, oder andern Verwandten anerben, hat der Vater die genieſſliche Nutzung nicht, ſondern wird dieſelbe den Kindern vorbehalten.* Unde non abs re colligere nobis videmur, nec matrem uti frui illis liberorum bonis, maxime quum uſusfructus ille paternus cum eodem onere alendi educandique conjunctus ſit, & tamen patri in bonis illis nihil juris concedatur. Accedit, quod eodem modo interpretari ſoleant jus LUBECENSE, noſtro ſimillimum: uti apparet ex iis, quæ ea de re differit Mevius. (i) Quare vix dubitare licet, ad ea bona uſumfructum maternum ſe non extendere, quum ad ea nec ſe extendat bonorum communio.

## §. XXXVI.

Deinde quum alioquin, qui re aliena utun-

(h) *ibid. Art. IV.*

(i) Mev. *ad Jus Lubec. Part.* II. *Tit.* II. *Art.* VIII. *in Addit. n.* 25. *pag.* 384.

utuntur fruuntur, ad cautionem uſufructuariam obſtricti ſint, & hinc ſatisdare teneantur, ſe uſuros fruituros arbitratu boni viri, (k) & quando uſusfructus finitus fuerit, reſtituturos, quod inde exſtabit: (l) quæſtio oritur, an non eadem cautio a matre præſtanda ſit, quæ vidua uſumfructum ex bonis communibus percipit? Tanto magis id videri poſſet adfirmandum, quanto certius conſtat, per JUSTINIANI (m) conſtitutionem *ſolum patrem paterna reverentia excuſari & a ratiociniis, & a cautionibus, & ab aliis omnibus, qua ab uſufructuariis extraneis leges exigunt*. Unde & matri viduæ, cui uſusfructus teſtamento eſt relictus, cautionem illam remittendam eſſe, negant juriſconſulti eximii, GAILIUS & (n) PETRUS PECKIUS, (o) ſi vel maxime parens ei cautionis illius gratiam feciſſet. Enimvero hæc omnia ita comparata ſunt, ut contrariæ ſententiæ ſuffragari non dubitemus, partim quod ejuſmodi cautionem nuſquam exigunt STATUTA HAMBURGENSIA, partim quod uſusfructus ille maternus ex ipſa lege proficiſcitur, legitimus autem uſusfructus ab eo onere immunis eſſe ſolet: partim quod idem jure Lubecenſi, ſtatutis Hambur-

(k) *L. 1. §. 6. ff. uſufruct. quemadm. cau.*

(l) *L. 3. pr. & §. 1. ff. eod.*

(m) *L. ult. §. 4. C. de bon. qua liber.*

(n) Gail. *lib.* II. *Obſ. CXLV. num.* 16.

(o) Peck. *de Teſtament. Conj. lib. V. cap. XXIV. num.* 4.

burgenſibus hac in re admodum ſimili, obtinere, teſtatur DAV. MEVIUS. (p) Neque obſtat, ſoli patri cautionis uſufructuariæ gratiam fieri a JUSTINIANO. Præterquam enim, quod ex jure illo derivandum non ſit jus Germanicum, ipſe etiam textus ex *L. ult.* §. 4. *C. de bon. quæ lib.* matri Germanæ manifeſto favet. Quum etenim pater *a cautionibus paterna reverentia excuſari* dicatur, & in Germania eadem matri poteſtas, eademque debeatur reverentia: conſequens eſt, ut illam non minus immunem eſſe a cautione uſufructuaria eſſe oporteat, ac Romæ patrem. Neque tamen inde conſequitur, ut mater, quia ſatisdare non cogitur, aliquid ex bonis paternis alienare ac diſſipare poſſit in fraudem liberorum. Nam nec pater id poteſt jure Romano, niſi extrema urgente neceſſitate, (q) quum tamen cum liberis peculii adventitii nomine non ſatiſdare, ſatis conſtet. Sane eam bona diſſipandi licentiam matri ademerunt STATUTA HAMBURGENSIA, non modo dum conditionem adjiciunt uſuifructui: (r) *vvann ſie vvhol Hauſſ halt*, verum etiam dum alio loco exigunt, ut mater, ad ſecunda vota tranſitura, bona mariti omnia ſecundum inventarium jurejurando firmandum manifeſtare cogatur. (s) Unde

(p) Mev. *ibid. num.* 82.
(q) *Leg. ult.* §. 5. *Cod. de bon. quæ lib.*
(r) *Statut. Hamb. Part.* III. *Titul.* III. *art.* X.
(s) *Ibid. art.* VI.

Unde & JURA LUBECENSIA id diſerte exprimunt: (t) *Sie mag aber derſelben Guter keine vveder verkauffen, verſetzen noch vergeben, ohne der Erben Erlaubniſſ, es vvare dann, daſſ ſie dieſelben bedurffte zu Unterhaltung ihres Leibes, vvelches ſie zuvor eydlich erhalten muſſ.* Ne quis rem in dubium vocare, aut exiſtimare poſſit, Hamburgi ea in re matri plus, quam alibi, indulgeri: rem omnem decidit RECESSUS (u) anno MDXXIX. inter ampliſſimum Senatum & cives initus, & a LUNIGIO (uu) etiam editus. Eo enim cautum, primo, ut mater, liberis jam majorennibus, nihil in bonis mutet, nihil donet, oppignoret vel vendat *ane Raht und VVillen der Kinder und Dochter-Mann*, deinde, ne & uni ex liberis, ſine reliquorum liberorum & generorum conſenſu, præ reliquis plus donet vel adſignet, & ſi cui etiam cognatorum conſenſu plus, quam reliquis, attribuerit, reliquis æſtimatio pro rata debeatur, niſi inter liberos aliter convenerit. (*Dat ſchal den andern Kindern, vvor ydt anders nit vervvilkoret is, an VVerth naegegeven vverden.*) Præterea ibidem additur, matrem, quæ adverſus hanc communem civitatis ſponſionem quidquam admiſerit, uſufructu illo privandam, (*ſo ſchall de Moder over die Guder dar-*

(t) *Jus Lub. Part.* II. *Tit.* II. *art.* 8.

(u) *Receſſ. civ. de an. MDXXIX. art. XXXIII.*

(uu) Lunig. *Teutſch. Reichs-Archiu Part. Spec. Cont. IV. p.* 372.

*darnamals nen Reddent mer hebben*, ) adſignandaque illi pro modo facultatum certa alimenta, ( *na orer Gelegenheit eine temlicke Boringe* ) reliqua vero bona a liberis majorennibus & generis in poſterum adminiſtranda. Denique alienationes omnes, a matre in fraudem liberorum factæ, in perpetuum nullæ eſſe jubentur. *VVes ſe alſo verendert, vergeven, verpandet, edder verkofft heſft, ſchall ock tho nenen Tyden ſtede ſyn.* Hactenus RECESSUS ille, ex quo patet, uti & frui matrem debere ſalva rerum ſubſtantia, nec immutare ei quidquam integrum eſſe in liberorum detrimentum, adeoque eam nec poſſeſſionem in unum ex liberis in ceterorum præjudicium transferre poſſe, recte ſtatuere COTHMANNUM. (x)

## §. XXXVII.

Ex eodem patet, eam nec ad rationes reddendas obſtrictam eſſe. Quum enim jure utendi fruendi, & quidem cum onere liberos alendi, educandi, elocandique jam adultos, gaudeat: ſufficere oportet liberis, ſi ipſam ſalvam habeant ſubſtantiam, nec ulla ratio eſt, cur fructus, quos percipiendo ſuos facit, in rationes referre cogatur. Statuta ſane Hamburgenſia has rationes nuſquam exigunt, eaſque & aliæ leges remittunt, uti ſupra vidimus. Hinc, quum de rationibus a matre, ad ſecundas nu-

(x) Cothmann. *Vol.* II. *Conſil.* XCVI.

nuptias provolante, edendis incideret quæſtio liberique urgerent, adminiſtrationis & impendiorum notitiam ſibi omnino deberi ex articulo XXI. Juris Lubecenſis Tit. II. Partis II. conſultus ea de re MEVIUS (xx) reſpondit, diſtinguendum eſſe inter res ipſas, quæ poſſidentur a matre vidua, & inter earum fructus, nec non œconomicam diſpoſitionem. Ratione rerum obnoxiam eſſe matrem vel ideo, quod ei interdicta ſit alienatio. At quod ad uſumfructum & œconomiam attineat, nuſquam jus Lubecenſe illi injungere rationes, adeoque omnia, quæ eo pertinent, relinquere juri communi, quod uſumfructum in bonis liberorum adventitiis immunem eſſe jubeat a reddendis rationibus. (y) Et quamvis jus Romanum id tantum de uſufructu patri debito præcipiat: idem tamen ſentiendum eſſe de matre, quoties ei non nudam adminiſtrationem, ſed uſumfructum adſignent leges. (z) Quin ipſam rationem id ſuggerere, adfirmat. Poſtquam enim mater domina ſit fructuum, eoſque ſui arbitrii faciat, de ſuis illam ad rationes obſtrictam eſſe non poſſe. Nec jure Lubecenſi rem dubii quidquam habere, quandoquidem ex eo pater & mater, qua uſumfructum æquiparentur, adeoque inde ſequatur,

(xx) Mev. *ibid. Addit. ad n. 77. p. 384.*
(y) Petr. Frid. Mindan. *de Mandat. lib. II. cap. XLIX. n. 3. ſeq.*
(z) Decius *in Conſil. CCCXLIX. n. 10.*

tur, ut quemadmodum illi ex jure communi; ita huic ex ſtatutario immunitas a reddendis rationibus procul dubio competat. Hactenus MEVIUS, cujus rationes juris etiam Hamburgici principiis quadrare, facile unuſquiſque intelligit, ut adeo dubitari nequeat, quin ibi res ſeſe eodem modo habeat.

## §. XXXVIII.

At quæritur porro, annon æs alienum, a mortuo marito contractum, diſſolvere teneatur mater uſufructuaria? Quod vel ideo negari nequit, quod communio illa bonorum, quæ conſtante matrimonio inter conjuges fuit, eam etiam obſtringat ad diſpungenda nomina, quippe quæ ipſa quoque ante diviſionem communia intelliguntur. Præclare hoc ex *jure Hamburgico* antiquo demonſtrat civis meus doctiſſimus, CONR. DIETERICUS VOLKMANNI, J. U. D. in Diſſertatione, quam ſub præſidio viri celeberrimi JUSTI HENNINGI BOEHMERI habuit, (a) uſus quippe codice antiquo, lingua Saxonica ſcripto, & gloſſis ſatis notabilibus inſtructo, in quo multa ejus generis habentur, quæ poſtea quodammodo temperavit temporum recentiorum humanitas. Sic ſane communio illa æris alieni ceſſat, facta diviſione, nec conjux ſuperſtes obligatur, ſi libe-

(a) Volckmann. *Diſſ. de commun. æris alieni inter conjug. Hamb.* §. XIX. *ſeq.*

liberi diviſi poſtea æs alienum contraxerint, (b) quamvis id ſciente matre factum dicatur. (c) Si poſt diviſionem emergat nomen, quod antea ignoratum eſt, pater quidem materve directe conveniri poteſt: (d) neque tamen ei negari poteſt regreſſus adverſus liberos ſeparatos, (e) qui non datur, ſi doceri poteſt, nomen hoc tempore diviſionis in computationem patrimonii veniſſe. (f) Concurrentibus creditoribus, vidua ratione dotis & illatorum non modo aliis hypothecariis antiquioribus non præfertur, ſed & illata illa creditoribus manent obnoxia, nec quidquam STATUTO (g) excipitur, *als vvas ihr nach ihres Mannes Tode, oder auch nachdem derſelbe entvvichen, auſtirbt, deſſen hat ſie billige ſamt ihren Kindern zu genieſſen, und haben ihres Mannes Creditoren keine Forderung oder Zuſpruch daran, es ſey dann, daſſ ſie ſich anders verſchrieben.* Quod tamen omnino intelligendum de ære alieno, conſtante matrimonio contracto. Quod ſi enim viro jam aliquantum debenti nupſerit mulier: permultum intereſt, bona fide nupſerit, & inito

(b) Idem *ibid.* §. XXII.
(c) *Stat. Hamb. Part.* II. *tit.* VI. *art.* II.
(d) L. 13. *Cod. ſi cert. pet.* & *l.* 25. *Cod. de pact.*
(e) Volckm. *ibid.* §. XXIII.
(f) Idem *ibid.* §. XXVI.
(g) *Stat. Hamb. Part.* II. *Tit.* V. *art.* X. juncto *art.* XIII. & XIV.

inito demum matrimonio moles æris alieni ita increverit, ut bonis demum labatur maritus, an ſponſus diſſimulato ære alieno quantitatem aliquam ſubſtantiæ ab ære alieno immunem profeſſus ſit. Priore enim caſu uxor viduave abſciſſe tenetur, & ne illatorum quidem ſalva illi eſt repetitio. De poſteriore diſerte cavet STATUTUM: (h) *Es ſollen der Jungfrauen oder Vvittvven Guter, vor die Schuld, ſo vorhin gemacht, ſie haben in vvahrender Ehe Kinder erzeugt oder nicht, keinesvveges gehalten oder verpflichtet ſeyn, und ſolle der Mann. ſeiner Hausfrauen Haupt Stul, ohne der Freunde VVillen, zu beſchvveren nicht machtig ſeyn.* Qua de re quum multæ lites oriri ſoleant, de iis componendis vel maxime laboratum in jam laudata diſſertatione. (i) Dura ergo ſatis ea in re eſt viduarum Hamburgenſium conditio, qua ſe eximere *non* poſſunt, niſi vel ceſſione bonorum, qualis deſcribitur in STATUTO noſtro, (k) vel pactis dotalibus, quibus communionem illam bonorum æriſque alieni evitari poſſe, nemo dubitat. (l) Sed hæc omnia, uti diximus, a viro doctiſſimo tam ſolide explicata ſunt, ut plura addere idem futurum ſit, ac actum agere.

§. XXXIX.

(h) *Ibidem art.* XI.
(i) Volckmann. *ibid.* §. XXIX. *& ſeq.*
(k) *Stat. Hamb. Part.* II. *Tit.* XI. *Art.* XV.
(l) *Ibidem Artic. XI.*

§. XXXIX.

Denique inter onera matris uſufructuariæ etiam eſt obligatio liberos alendi, educandi, elocandique, quod non modo in STATUTO HAMBURGENSI, ſed &, quæ ſupra attulimus, Neoburgenſi, Suſatenſi, Colonienſi, & aliis ei imponitur. Sane id exigunt verba: *Jedoch iſt ſie denſelben nothvvendige alimenta, ſo vvohl auch, vvann es die Zeit und ihre Jahre erfordern, ein billiges Heurath-Gut und Ausſteuer, Geſtalt und Gelegenheit der Guter nach, zu geben verpflichtet.* Tenetur itaque mater liberos alere; idque adeo verum eſt, ut ſi id facere neglexerit, uſufructu excidat, & ad rationes reddendas procul dubio teneatur: maxime quum ne pater quidem uti frui poſſit peculio liberorum adventitio, ſi alimenta iiſdem deneget, quod concepto a JCtis Jenenſibus reſponſo illuſtrat RICHTERUS. (m) Debent præterea alimenta æque ac educatio ita comparata eſſe, uti familiæ dignitas & vires patrimonii exigunt, adeoque, conquerentibus cognatis, nimis parce ac duriter haberi liberos, procul dubio partes interponet magiſtratus, iiſque alimenta decernet. Præterea, quum alimenta, non quidem legato relicta, (n) ſed ex officio a parentibus debita, (o) etiam ſtudia ac

(m) Richt. *lib.* I. *Deciſ.* XVIII. §. III.
(n) L. *6. ff. de alim. vel cibar. leg.*
(o) L. *4. ff. ubi pupill. educ. vel mor. deb. l. 6.* §. *5. ff. de Carbon. edicto.*

ac diſciplinam compleſtantur; nullum eſt dubium, quin mater filios pro familiæ dignitate facultatumque ratione, ac ſecundum ipſorum filiorum propenſionem, huic vel illi vitæ generi, ſtudiis, artibus, opificiis adſuefacere, ſumtuſque eam in rem ex bonis communibus ſuppeditare debeat. Quamvis enim hoc non exprimat ſtatutum, ubi de matre loquitur: paullo ante tamen patri injungit, ut etiam ſeparatis liberis, quamdiu eorum bonis utitur fruitur, id præſtet officium, *er ſolle dagegen ſchuldig ſeyn, die Zeit uber ſeine Kinder nicht allein zu alimentiren, ſondern auch, da ſie tuchtig, zu denen ſtudien, Kauffmannſchafft oder Handvvercken auf ſeine Koſten zu halten.* (p) Unde jure colligere videmur, tanto magis id a matre deberi liberis non ſeparatis, quamdiu communia bona pro indiviſo poſſidet, fructuſque omnes indiſtincte ſuos facit. In dotatione quoque & elocatione liberorum rationem habendam eſse facultatum, verba ſtatuti: *Geſtalt und Gelegenheit der Guter nach*, ſatis clare indicant. Id vero vidua æſtimat, adhibitis liberorum propinquis, aut ſi forte parum inter iſtos conveniat, magiſtratum hic quoque partes interponere debere, nemo facile dubitaverit. (q) Quid vero ſi liberi a matrimonio abhorreant, & vitam monaſticam, qualis inter proteſtantes maxime

(p) *Stat. Hamb. Part.* III. *Tit.* III. *art.* IV.
(q) *L. 5. pr. ff. de agnoſc. & al. lib.*

xime ſequiori ſexui reſervata eſt, malint eligere? Etiam eo caſu matrem teneri ad elocationem, nullum eſt dubium. Nam & virgini, ingreſſuræ religionem, dos debetur, & quum ſine ea in monaſterium non pateat aditus, eam non minus neceſſariam eſſe ſtatuunt JCti, quam illam, quæ nupturis datur. (r) Neque eſt, quod cuiquam injuſta aut ſimoniæ adfinis videatur illa dotis a moniali exactio, quamvis ita viſum ſit ZEG. BERN. VAN ESPEN, (ſ) quum nec χαρισματα Spiritus Sancti veneant, nec alio nomine detur hæc pecunia, quam ut monialis alimenta, quoad vixerit, ex monaſterii bonis accipiat. Quem contractum nihil iniqui aut abſurdi continere, jam ab aliis abunde eſt demonſtratum. (t) Et hinc in STATUTO COLONIENSIUM, ſupra (§. XX.) adlato, diſerte exprimi animadvertimus, matrem etiam religionem ingreſſuris liberis dotem, aliaſve impenſas, præſtare debere, verbis: *und ſeine Kindere damit ahnbeſtatten, geiſtl. oder vveltlichen Standes, ſo als es den Freunden, und den Magen bedunckt gerathen ſeyn.*

§. XL.

Reliquum eſt, ut, quibus mediis finiatur hic

(r) Zoeſ. *ad Dig. lib.* XXXVII. *tit.* VII. *n.* V.
(ſ) Eſpen. *de Jure eccleſ. Part. I. tit.* XXVI. *cap. I. ſeq.*
(t) Fleiſcher. *Einleitz. zum geiſtl. Rechs. lib.* I. *cap.* XIX. §. XXII.

hic uſusfructus, diſpiciamus. Eorum primus eſt mors, quæ omnia ſolvit. Quamvis enim in Thuringia aliiſque quibusdam locis eo beneficio excidat mater, ſimulac liberi alimenta non amplius percipiunt: (u) multo liberaliores tamen majores noſtri uſumfructum illum ad diem uſque ſupremum durare voluerunt, modo viduitatem anteferre decreverit ſecundis nuptiis, & rem familiarem ita curet, ut decet frugalem matrem familias. Has enim conditiones diſerte exprimit ſtatutum noſtrum. Si ergo vidua genio indulgeat, bonaque diſſipet, vel æs alienum ſine neceſſitate contrahat: procul dubio ceſsabit uſusfructus, ea de cauſsa illi a lege conceſsus, quod videretur liberis bene ac prudenter conſultura. Id quod & aliis legibus, ſupra citatis, cautum eſse, animadvertimus, in primis LUBECENSIBUS, (x) ad quæ multa, quæ huc pertinent, notavit MEVIUS. Id addere viſum eſt, jure Lubecenſi etiam ingreſsu matris in monaſterium hunc uſumfructum finiri. Illud enim diſerte diſponit: *Will ſich die ( Frau ) aber andervveit verehlichen, oder in ein Cloſter oder Gottes-Hauſſ einkauffen, ſo muſſ ſie mit dein Kindern theilen*. Quamvis enim conditio nubendi alias per ingreſsum in

(u) Richter. *Part.* I. *Deciſ.* XVIII. *numer.* V. *&* *Vol.* I. *Part.* IV. *Conſil.* I. *num.* 23.

(x) *Jus Lubec. Part.* II. *Tit.* II. *Art.* VIII.

in religionem non dicatur exſiſtere, (y) adeoque iterum nupta videri nequeat, quæ ſe vitæ illi ſolitariæ addixit: certum tamen eſt, eam eatenus mortuam cenſeri, quatenus ingreſſa monaſterium, nec poſſidere amplius bona, nec eadem adminiſtrare, liberoſque alere ac educare poteſt: ut adeo hic opus non ſit doctrina ACCURSII, (z) religionem ingreſſos capitis deminutionem pati, ac civiliter mori, cenſentis.

§. XLI.

Finitur deinde idem uſusfructus ſeparatione liberorum. Quum enim ſeparatis in paternis materniſque bonis nihil omnino juris ſit, (a) adeoque hi pro emancipatis, quin pro mortuis, habeantur: (b) facile patet, peracta ea diviſione, matrem portionem bonorum communium, ad ſe devolutam, non amplius jure uſusfructus, ſed proprietatis poſſidere. Perinde autem eſt, ſive ſua ſponte liberos a ſe ſeparet, & ad erciſcundam provocet familiam, eoque facto anteveniat diviſionem neceſſariam, quod omnino ei licet: (c) ſive ad ſe-

(y) *Novell. CXXIII. cap. XXXVII.* Covarruv. *lib.* I. *Reſol. XIX.*

(z) Accurſ. *ad Novell. V. cap. V.* Zoeſ. *ad Dig. lib.* IV. *tit.* 5. *n.* 6.

(a) *Stat. Hamb. Part.* III. *Tit.* III. *art.* 2.

(b) Men. *ad Jus Lub. Part.* II. *tit.* II. *art.* XXXIII. *n.* 128.

(c) Cothmann. *Conſil. V. n.* 134. *& ſeq. Vol.* I.

ſecundas nuptias tranſitura, id facere cogatur. Neque enim prius poteſt alterius viri torum conſcendere vidua, quam bona diviſerit cum liberis. Idque volunt verba STATUTI: (d) *Da aber die VVittvve ſich andernvveit verehelichet, ſoll ſie vor dem Beylager mit ihren Kindern alle Güter theilen.* Quare melior eſt patris vidui conditio, cujus ſecundas nuptias non turbat omiſſa diviſio bonorum, modo ea ſuſcipiatur intra menſem, ( *innerhalb 4. VVochen nach dem ehelichen Beylager.* ) (e) Quod ſi ergo ante nuptias mater confectum a tutoribus inventarium jurejurando confirmet, & ſecundum illud bona omnia rite dividat: uſusfructus ille exſpirat, & ipſa æque, ac liberi, portiones ſuas jure dominii poſſidere incipit.

§. XLII.

Qualis ea ſit portio, viduæ liberis tunc adſignanda, ignorare nos non patitur STATUTUM. (f) Primo enim vidua percipit ex bonis communibus optimum lectum, prout nuptiarum die ſtratus ornatuſque ſtetit, itemque veſtes, linum, lanam, quantum horum geſtavit aut intulit, ac præterea ornamenta, ( *ihre Leibes-Zierung,* ) veluti torques, annulos, cingula, omniaque hujus generis, quibus conſtante matrimonio uti

(d) *Stat. Hamb. Part.* III. *Tit.* III. *art.* VI.
(e) *Ibid. art.* IV.
(f) *Ibid. d. art. VI.*

uti conſuevit, ſive iſta a parentibus, ſive a marito ante matrimonium, vel eo durante acceperit. Deinde reliqua bona partiuntur mater & liberi, & ita quidem, ut ſi duo pluresve ſint ſuperſtites, mater trientem, liberi dodrantem; ſin unicus filius filiave unica vivat, mater ſemiſſem, alterumque filius vel filia capiat. Qua in re denuo melioris conditionis eſt pater, qui pluribus liberis ſemiſſem tantum, unico filio vel filiæ unicæ trientem bonorum communium adſignat, & præterea portione illa liberorum utitur fruitur uſque ad annum duodeviceſimum. (g)

## §. XLIII.

Sed veremur, ne calamo juſtó plus indulgentes, non diſſertationem ſcribere, ſed juſtum commentarium inſtituere videamur. Solet enim ita evenire, ut in tanta materiæ, nondum a quoquam ſatis explicatæ, ubertate aliud ex alio incidat, atque ita præter animi ſententiam diſſertationis modum excedamus. Quod ne fieret, telam abrumpendo brevitatis; quam illam longius pertexendo ingenii laudem conſectari maluimus. Hinc & de æquitate ſtatuti quidquam monere ſuperſedimus, partim quod ea res ad legislatoriam potius, quam conſultatoriam vel judicialem, juriſprudentiæ partem pertinet, partim quod de

(g) *Ibid. d. §. IV.*

de ea dubitaturum neminem, exiſtimemus, qui ea, qua decet, pietate pretium ſtatuit beneficiis, a parentibus acceptis, & paullo accuratius meditatur illa PAULLI, Apoſtoli: (h) Ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, τοῦτό ἐστι καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. *Gratias referre parentibus, id vero bonum atque acceptabile eſt coram Deo*. Et huic quidem rerum omnium parenti nos, actis gratiis, ſtudia noſtra in poſterum quoque unice commendamus.

---

(h) 1. *Tim. V.* 4.

# DE LUBRICITATE JURISJURANDI SUPPLETORII.

## EXERCITATIO XV.

### Σ*ύνοψις*.

§. I. *Omnes gentes jusjurandum pro vinculo adſtringendæ fidei habuerunt*. §. II. *Hinc ejus uſus in foro frequentiſſimus*. §. III. *Jurisjurandi frequentia confeſſio perfidiæ humanæ eſt*. §. IV. *Unde tot perjuria?* §. V. *Inſtituti ratio, & partitio diſſertationis*. §. VI. *Differentia jurisjurandi voluntarii, neceſſarii, & judicialis vulgo tradita*. §. VII. *De ea ἔλεγχος*. §. VIII. *Quid jusjurandum ſuppletorium? & an illud ſecundum jus Rom. deferendum ſit, ſi ſemiplene probatum? Quod negatur*. §. IX. *Quia primo jura ignorant ſemiplenam probationem*. §. X. *Deinde quia unum teſtem audiri vetant*. §. XI. *Tum quia, actore plene non probante, reus abſolvitur*. §. XII. *Reſpondetur adverſæ partis argumentis, & §. XIII. oſtenditur, in ſupplementum jurantem teſtem fieri in propria cauſſa*. §. XIV. *Immo de credulitate jurantem teſtari de re propria, quam ipſe ignorat*. §. XV. *Jusjurandum hoc fundamentum non reperit in legibus noſtris*, §. XVI. *veluti in L. 31. ff. de jurejur*. §. XVII. *Multo minus in L. 3. C. de reb. cred*. §. XVIII. *Denique vulgarem doctrinam de jurejurando ſuppletorio veterum praxi repugnare, oſtenditur exemplo, ex Gellii*

*Noctis*

*Noctibus Atticis depromto.* §. XIX. *An in conflictu probationum pro reo pronunciandum ſit?* §. XX. *Jusjurandum tamen ſuppletorium uſus adprobat.* §. XXI. *Illud caute deferendum.* §. XXII. *Requiritur primo probatio ſemiplena. Ergo teſtem de ipſa re depoſuiſſe oportet.* §. XXIII. *Nec in ipſo teſtimonio debet vitii quidquam eſſe.* §. XXIV. *Quid ſi per inſtrumentum ſemiplene probatum?* §. XXV. *Deinde ſemiplenam probationem oportet eſſe profectam a teſte rei conſcio. An & de credulitate jurandum?* §. XXVI. *Tertio jurans debet eſſe vir integra atque explorata fidei.* §. XXVII. *Quarto cauſſa non debet reſpuere jusjurandum ſuppletorium. Quales ſint illa cauſſa?* §. XXVIII. *Quinto ſemiplena probatio non debet eſſe eliſa.* §. XXIX. *An & petendum ſemper ſit jusjurandum ſuppletorium? concluſio diſſertationis.*

§. I.

QUamvis, ut eleganter philoſophatur CICERO, (a) *homines hominum cauſſa ſint generati, ut ipſi inter ſe alii aliis proſint, & in hoc naturam ducem ſequantur, communes utilitates in medium adferant, & mutatione officiorum dando accipiendoque, tum artibus, tum opera, tum facultatibus devinciant hominum inter ſe ſocietatem:* tantum tamen abeſt, ut ad finem hunc pulcerrimum omnes cogitationes, omniaque con-

(a) Cic. *de Off. lib.* I. *cap.* VII.

conſilia ſua referant, ut, quæ eſt ingenii humani pravitas, plane in contraria nitantur. Sane quum fundamentum juſtitiæ haut poſtremum ſit fides, id eſt, dictorum conventorumque conſtantia & veritas: nihil frequentius accidere animadvertimus, quam ut alter alterius opibus, fortunis, exiſtimationi, quin ipſi vitæ ac ſanguini, quibus nihil eſt homini charius, inſidias ſtruat, iiſque decoribus, quibus hominem reliquis animantibus præſtare voluit benigniſſimum Numen, ad opprimendos evertendoſque homines turpiter abutatur. Hinc innumeræ fraudes, machinationes, mendacia, ad decipiendos circumveniendoſque alios comparata, quibus excogitandis tam idonei ſunt homines, etiam ceteroquin ſtupidiſſimi, ut idem CICERO, (b) *nullam eſſe*, conqueratur, *tam deteſtabilem peſtem, quæ non homini ab homine naſcatur*. Quæ quum ita ſint, cogitandum omnino fuit de mediis quibuſdam vel cautionibus, quibus, tamquam frænis, cohiberetur hominum perfidia, eoque conſilio gentes fere omnes ad jurisjurandi religionem, tamquam ex compacto, confugerunt, ut, quos non ipſa ratio, & impreſſa omnium animis lex divina, eos a fallendo deterreret reverentia Numinis, præſentia ſua omnia implentis, in ipſoſque penetrantis animorum receſſus; quod denique poſſit, quæ velit, omnia, velit

(b) Cic. *ibid. libr.* II. *cap.* V.

FIRENZE

velit autem pro juſtitia ſua perfidiam ſuique contemtum ſempiternis ſuppliciis vindicare. Hinc Ægyptii, DIODORO SICULO (c) teſte, jusjurandum vocabant *μεγίστην τὴν παρ' ἀνθρώποις πίστιν*, *maximam inter homines fidem*, & PHILO (d) *τὸ πίστεως βεβαιότατον σύμβολον*, *firmiſſimum fidei ſignum*: denique legati Romanorum ad Coſroem apud PROCOPIUM (e) *τὴν ἐν ἀνθρώποις ἁπάντων ὕστατόν τε καὶ ἐχυρώτατον τῆς εἰς ἀλλήλους πίστεώς τε καὶ ἀληθείας ἐνέχυρον*, *ſummum omniumque firmiſſimum mutua inter homines fidei ac veritatis fundamentum*. Perſuadere enim nemo ſibi poteſt, ei ulla in re fidem tuto haberi, quem ne Numinis quidem reverentia, certiſſimumque divinæ vindictæ periculum a mendaciis abſterreat.

§. II.

Nulla itaque eſt vitæ pars neque publicis, neque privatis, neque forenſibus, neque domeſticis in rebus, in qua jurisjurandi uſus non ſit frequentiſſimus. At nuſquam tamen frequentior, quam in foro & judiciis. Quotieſcumque enim nec teſtium, nec inſtrumentorum fide, nec aliis probationibus legitimis inſtrui poteſt judicantium religio, toties vel litigantes, vel ipſe judex, ad jusjurandum, tamquam ad ſacram an-

(c) Diod. Sic. *lib.* I. *Biblioth. cap.* LXXVII.
(d) Philo *de Plantat. Noë. pag.* 225.
(e) Procop. *de Bello Perſico lib.* II.

anchoram, confugit. Hinc uti PAULLO (f) Apoſtolo jusjurandum ideo eſt *πάσης ἀντιλογίας πέρας*, *omnis controverſiæ finis*: ita ejuſdem nominis juriſconſultus iſtud adpellat *litium compendium*. (g) Denique CAJUS noſter, (h) *maximum expediendarum litium remedium in uſum veniſſe jurisjurandi religionem*, eleganter obſervat. Ceterum hunc juramentorum uſum non modo Hebræi, Græci, Romani, ceteræque gentes paullo humaniores probarunt, ſed & priſci Germani, qui alioquin, teſte VELLEJO PATERCULO, (i) *lites armis diſcernere, non jure terminare ſolebant*. Francis enim, aliiſque Germanicæ originis gentibus eo ſanctius & liquidius videbatur jusjurandum, quo plures illud ſuis ſacramentis firmarent, quos illi vocabant CONSACRAMENTALES, CONJURATORES, quin & aliquando COMPURGATORES, eo, quod objectum reo crimen una cum eo ſacramentis ſuis eluerent. Qui mos tanti erat majoribus noſtris, ut ſæpenumero non modo *ſexta*, *ſeptimaque manu*, (quod poſtremum deferentes jusjurandum in legibus Germanicis dicuntur *einen beſiebnen* (k) ſed & *decima*, quin

(f) *Hebr.* VI. 16.

(g) Paull. *Recept. Sentent. libr.* II. *tit.* I. §. I.

(h) L. 1. *ff. de jurejur.*

(i) Vellej. Paterc. *lib.* II. *cap.* CXVIII.

(k) Thomaſ. *Diſſ. de occaſ. concept. & intent. Conſt. Crim. Carolinæ* §. XV.

quin & *centeſima* aliquando juratum legamus. Qua de re plura jam diſſeruerunt HIERON. BIGNONIUS, (l) JO. SCHILTERUS, (m) & CAR. DU FRESNE, (n) ut jam prætermittamus JURIS FEUDALIS textus, (o) in quibus expreſſiſſima notantur moris iſtius antiqui veſtigia, quosque doctiſſimus harum conſuetudinum interpres, BITSCHIUS, (p) præclare, ſuo more, *illuſtravit*. Quæ ſane omnia ſatis ut opinor, demonſtrant, nullum hominibus medium definiendarum litium viſum eſſe certius atque expeditius jurejurando, idque ideo, quod ſempiternæ beatitudinis, cujus deſiderio omnes trahimur, neminem tam negligentem futurum crederent, ut Dei, ſeveriſſimi judicis, vindictam in ſe verbis conceptiſſimis provocare, quam veritatem profiteri malit.

§. III.

(l) Bignon. *ad Marculf. libr.* I. *caput* XXXVIII.

(m) Schilterus *Exercitat.* XXIII. §. VI.

(n) Carol. du Freſne *Gloſſar. med. & infim. latin. vocibus* jurare & juramentum.

(o) *I. Feud.* 4. §. 2. *II. Feud.* 33. *in pr. II. Feud.* 41.

(p) Bitſch. *in Commentar. ad II. Feud.* 33. *pag.* 582.

## §. III.

Enimvero quod de aliis cautionibus, quas in contrahendo adhibere ſolent homines, graviter cenſuit SENECA, (q) id & de jurejurando veriſſimum eſſe arbitramur, eſſe nimirum illud *turpem humano generi fraudis ac nequitiæ confeſſionem*. Si omnibus pro eo, ac decet, ineſſet pudor ac juſti honeſtique reverentia: neminem profecto adigeremus in verba noſtra, ſed ſerio quid adfirmanti non minus fidem haberemus, quam tangenti aram, & per omnia ſacra dejeranti. Vere enim ab ÆSCHYLO apud STOBÆUM dictum eſt:

> Οὐκ ἀνδρὸς ὅρκοι πίστις ἀλλ' ὅρκων ἀνήρ.
> *Dat fidem vir jurijurando, non jusjurandum viro.*

Jam quum nec exploratæ fidei homini credamus, niſi Jovem lapidem juranti, quin & ſic nobis vix ſatis cautum arbitremur, niſi & alia eaque evidentiſſima argumenta accedant: quid aliud quæſo agimus, quam ut perfidiam humanam ultro agnoſcamus, hominique ab homine nihil omnino tuto credi, non ſine generis noſtri dedecore profiteamur?

§. IV.

(q) Seneca *de benef. lib.* III. *cap.* XV.

§. IV.

Sed ut turpem humano generi eſſe hanc fraudis ac nequitiæ humanæ confeſſionem fateamur: ingenua tamen eſt, atque ita comparata, ut eam ipſa veritas expreſſiſſe videatur. Res ipſa enim docet, ne jurejurando quidem obſtrictis tuto ſemper fidem haberi, nedum injuratis, cauſſasque eſse quamplurimas, cur tam ſæpe vacillet jurisjurandi fides. Primo enim ſunt, qui Deum vel exſiſtere, vel, ſi exſiſtat, res humanas curare negant. Horum tu, quæſo, jurijurando aliquid committas, quod ſervatum velis. Jurabunt enim per omnia ſacra, quæ nulla eſse exiſtimant,

> *Atque ideo intrepidi quæcumque altaria tangent,*

uti jam vidit poeta φιλοσοφώτατος, & qui hunc locum præclare perpolivit, JUN. JUVENALIS. (r) Deinde quamvis ita natura comparatum ſit, ut, qui quid impie ſcelerateque commiſerint, accuſatorem ac carnificem in ſe atrociſſimum perſentiſcant: menti tamen peccandi conſuetudo aliquando veluti callum obducit, omnemque ratiocinationem ſuffocat atque intercludit prærupta audacia ac temeritas, quæ non procul ab inſania abhorret. Quam facile vero improbi iſti & κεκαυτηριασμένοι τ ἰδίαν συνει-

(r) Juvenal. *Satyr.* XIII. *v.* 86. *ſeq.*

συνείδησιν (ſ) vel mille ſe polluent perjuriis, priuſquam vel minimo impietatis ſuæ ſenſu adficiantur? Adhæc interna illa laniena, vel, uti APOSTOLUS (t) vocat, *οἱ λογισμοὶ μεταξὺ ἀλλήλων κατηγορȣ̃ντες, illæ accuſantes ſe invicem cogitationes* tum demum ſe exſerere ſolent in improborum animis, quando jam in crimen prorupit audacia, factumque infectum fieri amplius non poteſt: Tunc demum ſua quemque fraus, ſuumque flagitium agitat, terretque quam maxime: Tunc demum animum excruciant aſſiduæ illæ ac domeſticæ furiæ, dieſque ac noctes malefactorum pœnas a conſcelerato ejuſmodi homine repetunt. Antequam ergo oboriantur illi animi tumultus, jam admiſſum erit perjurium, cauſſaque ſe cecidiſſe dolebit is, cui ſpes, de alterius religione concepta, tam turpiter impoſuerat. Sunt præterea, quos ſumma atque infinita Dei miſericordia, qua vel maxime a peccando revocari debebant, ad perjuria exſtimulat. Ea enim & profligatæ audaciæ hominibus ſpem injicit certiſſimam, Deum aut votis, donariis, precibus placatum iri, aut tardius exacturum pœnas, aut leniori ſupplicio ſatisfieri ſibi paſſurum. Quæ uno veluti faſciculo complexus JUVENALIS: (u)

*Eſt*

(ſ) 1. *Tim. IV.* 2.

(t) *Rom. II.* 15.

(u) Juvenal. *ibid. v.* 90. *& ſeq.*

*Eſt alius* ( inquit, ) *metuens, ne crimen pœna ſequatur.*
*Hic putat, eſſe Deos, & pejerat, atque ita ſecum:*
*Decernat, quodcumque volet, de corpore noſtro:*
*Iſis, & irato feriat mea lumina ſiſtro:*
*Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, numos.*

& quibuſdam interjectis: (x)

*Ut ſi magna, tamen certe lenta ira Deorum eſt.*
*Si curant igitur cunctos punire nocentes,*
*Quando ad me venient? ſed & exorabile Numen*
*Fortaſſe experiar, ſolet his ignoſcere. Multi*
*Committunt eadem diverſo crimina fato:*
*Ille crucem pretium ſceleris tulit; hic diadema.*
*Sic animum diræ trepidum formidine culpæ*
*Confirmant.*

Accedit, quod plurimos impotens regnandi cupiditas, alios inexplebilis opum ſitis, alios famæ ac honoris ſtudium, alios infamiæ metus in tranſverſum rapit. Atqui primi generis homines ſibi cum Julio Cæ-

(x) Idem *ibid. v.* 100. *& ſeq.*

Cæſare laudi ducent, *jus regnandi gratia violare*, (y) vel cum Lyſandro, Lacone, apud PLUTARCUM, (z) τὺς παῖδας ἀςραγάλοις δεῖν ἐξαπατᾷν, τὺς δ᾽ ἄνδρας ὅρκοις, *pueros talis, viros ſacramentis fallere oportere*, contendent. Secundi generis Eucliones tamquam Labrax PLAUTINUS, (a) *juſjurandum rei ſervandæ, non perdendæ, conditum eſſe*, exiſtimabunt, neque Jovem jurare lapidem dubitabunt, ſi recitata tam brevi formula, vel lucro inſigni potiri, vel imminens ollæ ſuæ periculum avertere poſſint. Potius tacite ſecum volvent illa JUVENALIS: (b)

> *Et phthiſis, & vomicæ putres, & dimidium crus.*
> *Sunt tanti? Pauper locupletem optare podagram*
> *Ne dubitet Ladas, ſi non eget Anticyra, nec*
> *Archigine. Quid enim velocis gloria plantæ*
> *Præſtat, & eſuriens Piſææ ramus olivæ?*

Ita & qui ad honorem omnia referunt, pejerare profecto mallent, quam exiſtimationis adire periculum, ne quid dicam de perjuriis amantium, quæ fere in proverbium abierunt. Nimirum in omnes impro-bos

(y) Sveton. *in Jul. Cæſ. cap. XXX.*
(z) Plutarch. *in Apophthegm. Lacon. Apophth. XCIV.*
(a) Plaut. *in Rudent. Act. V. Scen. III v. 18.*
(b) Juven. *Ibid. v. 95. ſeq.*

bos cadit perjurii ſuſpicio, & *qui mentiri ſolet*, ut recte obſervat CICERO, (c) *pejerare etiam conſuevit. Quem ego, ut mentiatur, inducere poſſum: ut pejeret, exorare facile potero. Nam qui ſemel a veritate deflexit, hic non majore religione ad perjurium, quam ad mendacium, perduci conſuevit. Quis enim deprecatione Deorum, non conſcientiæ fide, commovetur?* Tam multæ variæque ſunt, quæ jurisjurandi fidem elevant, cauſſæ, ut omnino pertinere videatur ad religionem judicis, cavere, ne cauſſa temere litigantium linguæ committatur, quamdiu ulla alia ſupereſt eam expediendi ratio.

§. V.

Enimvero cum omnium juramentorum fluxa admodum fides eſt, tum ejus vel maxime, quod ſemiplene, ut ajunt, probantibus a judice defertur, eum in finem, ut quod probationi ad integritatem deeſt, religioſa illa adſeveratione ſua ſuppleant, & tunc ſuperiores ex foro diſcedant. Quum enim hic ſuo ſibi quiſque teſtimonio ſuffragetur, nemo autem temere judex ſatis æquus atque incorruptus eſſe ſoleat in cauſſa propria: facile profecto patet, rem periculoſæ plenam aleæ eſſe, exigere jusjurandum ſuppletorium. Accedit, quod, eo jurejurando in forum ſemel admiſſo, obſervante HUGONE DONELLO, (d) *magna feneſtra aper-*

(c) Cic. *pro Q. Roſc. cap. XVI.*
(d) Donell. *lib. XXIV. Comment. cap. XIX.*

*aperta eſt malis ac imperitis judicibus, pro libidine pro hoc aut illo pronunciandi. Quidquid enim pro alterutro adlatum fuerit, ſemper judici color paratus eſſe ſolet ad jusjurandum hoc illi deferendum, dum eum ſemiplene probaſſe cenſet, qui revera nihil idoneum attulit, adeoque facile in ſpinoſa illa ac perplexa quæſtione de ſemiplena probatione latebram ſententiæ invenit.* Quæ quum ita ſint, de LUBRICITATE JURISJURANDI SUPPLETORII quædam commentari in præſenti animus eſt. Quandoquidem vero genuinum juriſprudentiæ cultorem nec τὴν θεωρίαν negligere, & ad uſum forenſem omnia referre decet: nos quoque, utriuſque habituri rationem, diſſertationem ita partiemur, ut primum, an hoc jusjurandum in jure civili præſidium reperiat, deinde quum ei ſemel in foro locus ſit conceſſus, qua demum adhibita cautione a judice deferri oporteat, paullo diligentius inquiramus. Faxit Deus feliciter!

§. VI.

Quod ad prius tractationis noſtræ caput attinet, neminem, ſacris noſtris initiatum, arbitramur ignorare, in rubrica DIGESTORUM de jurejurando (e) tria ejuſdem genera recenſeri, VOLUNTARIUM puta, NECESSARIUM & JUDICIALE. Hæc ita diſtinguunt GLOSSA, (f) eamque ſequuti doctores, vel-

(e) *lib.* XII. *Dig. tit.* II.
(f) Gloſſa *ad L.* 1. *ff. de jurejur.*

veluti ZASIUS, (g) SCHNEIDVVINUS, (h) VVESENBECIUS, (i) & plerique omnes, qui ſcribendis commentariis componendiſque jurisprudentiæ ſyſtematibus animum adpulerunt, ut VOLUNTARIUM eſſe dicant, quod pars parti deferat extra judicium per modum conventionis: JUDICIALE, quod itidem pars parti deferat, ſed in foro, unde & non niſi ab interloquente judice probatum vel præſtandum vel referendum ſit: NECESSARIUM denique, quod parti alterutri a judice delatum neceſſario ſit præſtandum, nec referri umquam poſſit. Ex quibus porro definitionibus manifeſtam eſſe ajunt denominationem. *Voluntarium* enim dici, quia a mero partium arbitrio pendeat, (k) quodque & ab eo, cui delatum, & cui relatum ſit, recuſetur liberrime, (l) ſiquidem nemo ideo, quod oblatam ſibi jurandi conditionem adſpernatus ſit, pro confeſſo habeatur: *judiciale*, quoniam non niſi in judicio deferri, & judice demum interloquente præſtari referrique poſſit:

---

(g) Zaſius *ad rubr. Dig. de jurejur. n.*41. *ſequ.*

(h) Schneidevv. *ad* §. 11. *Inſt. de actione. n.* 9. *ſeq.*

(i) VVeſenb. *Paratitl. Dig. libr.* XII. *Tit.* II. *n.*7. & 10.

(k) L. 26. §. *ult. ff. de jurejur. l.* 1. *C. de reb. cred.*

(l) L. 17. *pr. ff. de jurejur.*

ſit: (m) *neceſſarium* denique, quia & exigente neceſſitate a judice deferri, (n) & ſemel delatum neceſſario præſtari oporteat. (o) Poſtremum porro jurisjurandi genus, quod NECESSARIUM vulgo adpellitant, alii in duas, alii in tres ſpecies diſtinguunt. SCHNEIDEVVINUS (p) enim huc refert jusjurandum SUPPLETORIUM, PURGATORIUM & IN LITEM, quum ultimam ſpeciem reliqui fere omittant. Illa enim omnia a judice deferri cenſent, & *hoc* quidem ad æſtimandam rem, de qua litigatur; *illud* ad elidendam, quam quis incurrit, ſuſpicionem; *illud* ad ſupplendam probationem ſaltim ſemiplenam, pro alterutro militantem. Ita fere rem explicari videas ab omnibus, qui doctrinam de jurejurando vel perfunctorie, vel ex inſtituto tradiderunt, ut ſupervacuum futurum ſit, rem vulgo notam teſtimoniis firmare.

§. VII.

Attamen ſi dicendum, quod res eſt, non tam expedita videtur hæc doctrina, quam vulgo videtur. Quamvis enim inſcriptio tituli tria recenſeat jurisjurandi genera: agnoſcere tamen illa non videtur

(m) L. 12. §. 1. *Cod. de rebus cred.*

(n) Bartol. *ad l. 3. C. eod.*

(o) *Cap. final. X. de jurejur.*

(p) Schneidevvin. *ibid. n. 30.*

tur CAJUS, (q) qui duobus contentus, *vel ex paſſione ipſorum litigatorum*, *vel ex auctoritate judicis controverſias decidi*, *docet*. Præterea ipſæ illæ tres jurisjurandi ſpecies in toto illo titulo nuſquam perſpicue definiuntur, adeoque fieri non potuit, quin miræ naſcerentur prudentum noſtrorum diſſenſiones. Hinc STEPHANUS, (r) interpres Baſilicῶν, eatenus quidem adſtipulatur latinis, quod *voluntarium* extra judicium per modum conventionis deferatur: in eo autem ab eorum ſententia diſcrepat, quod *neceſſarium* a partibus in judicio deferri; *judiciale* a judice non rogato motu voluntatis proprio exigi contendat alioquin Græci fere omnes (ſ) *voluntarium* vocant, quod pars parti, ſive in judicio, ſive extra illud, defert: *neceſſarium* ἀντεπαγόμενον, ſeu quod deferenti refertur: ac denique *judiciale*, quod judex ab alterutro litigatorum exigit. JAC. CUJACIUS, in tanto ſententiarum divortio vix habuit, ubi pedem figeret, jam quippe ſequutus latinos, (t) jam in græcorum caſtra dilapſus, (u) jam ad illos rever-

(q) L. 1. *ff. de jurejur.*
(r) Stephanus *ad Baſilic. lib. XXII. Tit. V. leg.* 1.
(ſ) *Eclog. Baſilic. lib.* XXII. *Tit. V.* Attaliot. *in Synopſ. Tit.* XVIII.
(t) Cujac. *ad Paull. Recept. Sent. lib. V. Tit.* XXXII.
(u) Idem *in Paratitl. Digeſt. de jurejur.*

reverſus poſtliminio, (x) & hinc *tranſfuga* ac *refuga* nominibus parum honorificis traductus ab EM. MERILLIO. (y) Interim græcorum ſententiæ ſuffragantur juriſconſulti præſtantiſſimi. STEPHANO enim favent MERILLIUS, & Belgarum plerique: alteram vero, quam ex ECLOGIS ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ protulimus, hypotheſin probant MARANUS (z) & NOODTIUS. (a) Nec negari poteſt, eam eſſe reliquis veriſimiliorem. Nam etiam, quod in judicio defertur, jusjurandum eatenus *voluntarium* eſt, quod & libere defertur, & neceſſario non ſuſcipitur, ſed referri poteſt. (b) Contra ſemel relatum, quum neque recuſari, neque referri amplius poſſit, (c) *neceſſarium* rectiſſime adpellatur. Et quis quæſo negaverit, *judiciale* merito dici, quod a judice alterutri litigantium, cauſſa cognita, defertur in cauſſis dubiis? (d)

§. VIII.

At hæc quidem diſſenſio, uti ab AZONE

(x) Idem *ad Paull. libr.* XVIII. *ad Edict. l.* 17. *ff. eod.*

(y) Merill. *Obſerv. libr.* III. *cap.* XIII.

(z) Maran. *in Paratitl. Dig. de jurejur. pag.* 240.

(a) Ger. Noodt. *Comm. ad Pandect. p.*279. *Tom.* II. *op.*

(b) *L.* 34. §. 7. *ff. de jurejur.*

(c) *d. l.* 34. §. 7. *eod.*

(d) *L.* 31. *ff. eod.*

NE (e) recte obſervatum, non adeo magni momenti eſt, & magis ad vocabula, quam ad rem ipſam, pertinet. Magis ardua eſt quæſtio, an, quod ſupra definitum eſt, jusjurandum SUPPLETORIUM jurisjurandi neceſſarii ſit ſpecies, & in univerſo jure civili præſidium aliquod reperiat? Vulgo hoc videas adfirmari, & fortaſſe nefas plerique exiſtimabunt, dubitare de hypotheſi, quam COSTALIO (f) & MERULLA (g) teſtibus, omnes ſequuntur, cuique uſus forenſis ubique eam auctoritatem conciliavit, ut merito hodie pro exploratiſſimo jure habeatur. Et tamen repudium illi mittere non dubitarunt jure conſultorum principes, FR. DUARENUS, (h) HUGO DONELLUS, (i) ANT. FABER, (k) EVER. BRONCHORSTIUS, (l) MEJERUS, (m) ANT. MATTHÆI, (n) JO. VVIS-

(e) Azo *in Summa Cod. tit. de reb. cred. & jurejur.*

(f) Coſtal. *ad d. leg.* 31. *ff. de jurejur.*

(g) Merulla *lib.* IV. *diſp. Sect.* IV. *tit.* XXIII. *cap.* I.

(h) Franc. Duaren. *lib.* II. *Anniv. Diſp. cap.* XXXIII. *& ad tit. de jurejur. cap.* VII.

(i) Donell. *Comm. Jur. Civ. lib.* XXIV. *cap.* XI.

(k) Anton. Faber *Conject. lib.* XIX. *cap.* I.

(l) Bronchorſt. *Cent.* II. *Adſert.* XCIII.

(m) Mejerus *Colleg. Jur. Argent. tit. de probat. n.* 3.

(n) Ant. Matth. *de Judic. Diſp.* X. *theſ.* XXI. *ſeq. & in Colleg. Pand. Diſp.* XVIII. §. XIX.

VVISSENBACHIUS, (o) GER. NOODT (p) & alii, exiſtimantes, id quod res eſt, uſum illum forenſem e jure civili Juſtinianeo non promanaſſe, nec jurijurando, quod latini neceſſarium adpellitant, locum eſſe, ſi quando actor ſemiplene probarit, (quum tunc reum potius abſolvi oporteat,) ſed quando talis ac tanta utrimque probatio adlata ſit, qua par quodammodo fiat rei atque actoris cauſſa, & paullo momento huc illuc inclinet judicis animus, neſcius, quid ex omnibus potiſſimum ſequendum ſit. Equidem ſatis acriter hanc ſententiam profligare conati ſunt viri docti quam plurimi, veluti ARN. VINNIUS, (q) EMMAN. GONZAL. TELLEZ (r) SAM. STRYKIUS, (ſ) quin & ULR. HUBERUS, (t) qui, quamvis tot virorum doctiſſimorum argumenta refellere ſuperſederit, faſſuſque ſit, in Friſia, ubi ſanctior juris Romani, quam alibi, manet cuſtodia, rariſſime, & non niſi ægre ac luctantibus ſuffragiis hoc jusjurandum deferri conſueviſſe; vulgari tamen opinioni cal-

(o) Wiſſenbach. *Comment. ad Pandect. Diſp. XXIV. §. XXIV.*

(p) Ger. Noodt. *Comm. ad Pand. lib.* XII. *Tit.* II. *p.* 287. *Tom.* II. *op.*

(q) Vinn. *Select. Quaſt. lib.* I. *cap. XLIV.*

(r) Gonzall. Tellez. *Comm. ad cap.* 2. X. *de probat.* §. 7. *pag.* 338. *Tom. II.*

(ſ) Stryk. *Diſſ. de probat. ſemiplena cap.* I.

(t) Huber. *Præl. tit. Dig. de jurejur.* §. XII. *& ſeq.*

calculum adjicere mavult ob uſum foren-ſem ac quotidianum, de quo dubitare nemo mortalium poſſit. Enimvero quamvis nos a novaturiendi pruritu quam alieniſſimos eſſe profiteamur: tamen, quum jam in θεωρίᾳ verſemur, diffiteri non poſſumus, firmiori talo ſtare nobis videri DUARENI ſententiam, quam ut vulgaribus iſtis exceptiunculis evertatur. Quod jam paucis demonſtrare juvabit.

§. IX.

Primo itaque omnes, qui vulgarem ſententiam amplectuntur, id exigunt, ut is, qui in ſuplementum jurare jubetur, ſemiplene probarit. Pauci ſunt, qui cum HUBERO (u) ſemiplenam probationem ſufficere negant, aliaque præterea deſiderant argumenta, quibus confertim cumulatis perſuaderi poſſit judici, ut ad hoc jusjurandum confugiat. At vero ſemiplenam illam probationem ignorant jura noſtra, neque ei ullum effectum attribuunt in cauſſis civilibus, multoque minus in judiciis publicis aliquis ob unius teſtimonium diris quæſtionibus ſubjici poteſt. (x) Ignorare jus noſtrum diximus ſemiplenam illam probationem. Nuſquam enim ejus vel vola vel veſtigium occurrit: & ACCURSII argumentum, quod, quia detur plena probatio, ſemiplenam quoque dari oporteat, non magis ſtringit, quam

(u) Huber. *ibid.* §. XIII.
(x) L. 20. *ff. de quæſtion.*

quam quod detur etiam ſemiplenum teſtamentum, quia plenum ac perfectum detur, ad illudque ſufficere debeant teſtes quatuor, quia ad hoc ordinandum ſeptem requirantur. Unde non mirum eſt, argumentum hoc deridiculo quodammodo habuiſſe CUJACIUM. (y) Quod vero effectum ſemiplenæ probationi nullum tribuat jus Romanum, clariſſime evincit illa CONSTANTINI M. (z) graviſſima conſtitutio: *Simili modo ſanximus, ut unius teſtimonium nemo judicum in quacumque cauſſa* FACILE *patiatur admitti. Et* NUNC *manifeſte ſancimus, ut unius* OMNINO NON AUDIATUR, *teſtis reſponſio etiamſi præclaræ curiæ honore præfulgeat.* In hac lege; qua, judice JACOBO GOTHOFREDO, (a) nihil clarius, nihilque magis peremtorium eſſe poterat, duarum conſtitutionum a ſe editarum meminit Imperator. Priore ſanxerat, ne ab ullo judicum teſtis unicus FACILE admitteretur. Neque enim ſolida eſt TILII aliorumque emendatio, qui pro *in quacumque cauſſa facile* reſcribi jubent *in quacumque cauſſa fiſci.* Admitti ergo permiſerat unum teſtem, ſed non facile, ac eo tantum fortaſſis caſu, ſi vir expertæ fidei aliquid referret, quod ad rempu-

(y) Cujac. *in Comment. ad cap. licet univerſis 33. X. de teſtib. & atteſt.*

(z) L. 9. §. 1. *C. de teſtib. l. 3. C. Theod. de fide teſt. lib. XI. tit. XXXIX.*

(a) Jac. Gothofred. *in Comm. ad C. Theod. Tomo IV. p. 323.*

publicam pertinere videretur. At poſteriore hac conſtitutione *manifeſte* ἀποτόμως & abſciſſe ſancit, *ut unus teſtis omnino non audiatur*, adeoque unum producens teſtem, nihil agere cenſeatur. Quin, ne de fæce tantum hominum agere videretur, ἐμφατικῶς addidit CONSTANTINUS, ne eum quidem audiendum eſſe teſtem ſolitarium, *qui præclare curiæ honore præfulgeat*, id eſt, qui in ordinem ſenatorium adlectus ſit, quem ordinem alioquin *partem meliorem humani generis* vocat SYMMACHUS. (b) Quod ſi ergo ne quidem audiendus eſt teſtis unicus: quo quæſo jure ejus teſtimonio tantum tribuere conemur, ut, accedente jurejurando ſuppletorio, perinde habeatur, ac ſi plene perfecteque probatum ſit?

§. X.

Quid ad hæc VINNIUS? (c) ne enim cum turba nobis res ſit, dare ei hunc advocatum lubuit. *Reſpondemus*, inquit, *ne nos quidem hoc dicere, unius teſtis vocem eſſe audiendam, id eſt*, CREDENDUM *eſſe unius teſtimonio. Credere eſt plene adſentiri. Poteſt tamen unius viri honeſti & gravis teſtimonium movere animum judicis, & creare etiam non levem ſuſpicionem.* Ergo *audire unum teſtem* VINNIO idem eſt, ac eidem credere ac plene adſentiri, vel, ut ſimu-

(b) Symmach. *lib.* I. *Epiſt.* XLVI.
(c) Vinnius *Select. quæſt. ibidem pagina* 201.

STRUVIUS (d) & STRYCKIUS (e) malunt, eum ita audire, ut inde condemnatio ſequatur. Ceterum id non impedire exiſtimant, quo minus, accedente jurejurando ſuppletorio, plena fides inducatur. Enimvero primum hæc quidem locum haberent, ſi ullo evidenti teſtimonio demonſtrare potuiſset VINNIUS, probationem ſemiplenam probantis jurejurando ſuppleri. Jam, quum hoc ipſum in quæſtione ſit: facile patet, peti id, quod in principio eſt, dum legi CONSTANTINI ejuſmodi ſententia adfingitur. Deinde fruſtra contendunt vulgaris ſententiæ patroni, *audire* hic idem eſse ac credere, vel ita adſentiri, ut condemnatio inde ſequatur. Notiſſimum enim eſt, *non audiri* in jure noſtro ſemper idem ſignificare, ac non admitti, vel a limine judicii arceri. Non audiendus ergo eſt teſtis unicus, quemadmodum non eſt audiendus *promiſſor, ſi velit rei conſtitutæ fidem frangere:* (f) nec *adulterii reus, qui ſemel delatus, maritum velit lenocinii reum facere:* (g) nec is, qui ab emtore manumiſsus, *velit defuncti, non emtoris, libertus eſſe:* (h) nec ſervus obærati, qui poſteriore loco libertatem in teſtamento conſequutus, *abſente pri-*

(d) Struv. *Evolut. Controv. Exerc. XXVIII. theſ. V.*
(e) Stryk. *de probat. ſemiplena cap.* I. §. VI.
(f) *L. 25. ff. de pecun. conſtit.*
(g) *L. 2. §. 4. ff. ad l. Jul. de adult.*
(h) L. 25. *fin. ff. de fideicomm. libert.*

*primo hereditatem adiri deſideret* : (i) nec municeps, *æſtimationem honoris aut muneris in pecunia pro adminiſtratione offerens* : (k) nec reſpublica, *ignaviam prætendens*. (l) Quemadmodum enim in his aliiſque omnibus locis, (m) in quibus eadem dictio occurrit, *τὸ non audire* ſemper eſt, allegationem & petitionem alicujus non admittere, eamque ita repudiare, ut nullum plane effectum ſortiatur, idque adeo verum eſt, ut verba AUDIRI & REPELLI ſibi e diametro opponantur : (n) ita mirum profecto eſſet, CONSTANTINUM in ſola *L. 9. §. 1. C. de teſt.* a vulgari JCtiſque tam frequente verbi notione diſceſſiſſe, maxime quum altera ne familiaris quidem ſit latinis auribus, & nemo hominem mendacem ſe ideo audiviſſe neget, quia ei non crediderit. At fingamus denique, audire hic idem eſſe ac credere, adeoque idem velle CONSTANTINUM, quod vetus proverbium innuit: *Ἑνὶ μαρτυροῦντι, οὐδὲ Κάτωνι προσέχειν καλῶς ἔχει* : *uni teſti, ne Catoni quidem credere fas eſt*. (o) an non judex ille fidem habuerit teſti unico, qui ejus verbis tantum tri-

(i) L. 83. §. 1. *ff. de hered. Inſt.*
(k) L. 16. *pr. ff. de mun. & honor.*
(l) L. 78. §. 2. *ff. de leg. 2.*
(m) *L. 6. C. de ſerv. pign. dat. l. 78. §. 4. ff. de jur. dot. l. 18. §. 1. ff. de damn. infect. l. 22. ff. ad l. Falc. l. 35. ff. de pign. act.*
(n) L. 24. §. 2. *ff. de minor.*
(o) Plutarch. *in Vit. Caton. Utic. p. m.* 604.

tribuit, ut probantem ideo admittat ad jusjurandum ſuppletorium? An non potius id decernens judex parum memor eſt eorum, quæ teſtimonio dicto monuit Q. SCÆVOLA: (p) *Ita ſibi teſti credi oportere, ſi & alii idem adſeveraſſent: quoniam unius teſtimonio aliquem* CREDERE, *peſſimi eſſet exempli.*

§. XI.

Nec minus deinde huic jurijurando adverſatur vulgatiſſimum juris noſtri principium, actore non probante, reum eſſe abſolvendum. Ita enim reſcripſit ANTONINUS CARACALLA: (q) *Actore non probante, qui convenitur, etſi nihil ipſe præſtat, obtinebit.* Probaſſe autem nemo dicitur, niſi qui plenam fidem fecit judici. Quod ne cui dubium eſſet: DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA, (r) nova edita conſtitutione, illud CARACALLÆ reſcriptum ita interpretati ſunt: *Habebis ſecuritatem victoriæ, ſi, quod intendit adverſarius tuus,* PROBATIONIBUS IMPLERE *non poſſit.* Semper itaque jura exigunt, ut probatio IMPLEATUR, (ſ) alioquin victoriam promittunt reo, ſive reali, ſive perſonali actione pulſato. Iidem Imperatores (t) Sopatro reſcribunt: *Res alienas poſſidens, licet juſtam tenendi cauſſam nullam*

(p) Valer. Max. *Lib. IV. Cap. I. exempl. XI.*
(q) *L. 4. C. de edendo.*
(r) *L. un. C. Hermog. de inſtrum.*
(ſ) *L. 19. pr. &* §. *ult. ff. de probat. L. 26.* §. *ult. ff. depoſ.* (t) *L. ult. C. de rei vindic.*

*lam habeat, non niſi ſuam intentionem* IMPLENTI *reſtituere cogitur*. Et alibi Glyconi reſpondent: (u) *Negantes debitores non oportet armata vi terreri, ſed, petitore quidem non* IMPLENTE *ſuam intentionem, vel exceptione ſubmoto, abſolvi*. Quin ideo τὸ IMPLERE paſſim in libris noſtris (x) & apud LACTANTIUM (y) idem eſt ac probare, ne quis exiſtimet, poſſe ſe ſemiplena probatione victoriam obtinere. Quemadmodum non videtur IMPLESSE ætatem, (z) numerum liberorum, (a) judicium defuncti, (b) conditionem, (c) contractum, (d) ſatiſdationem, (e) uſucapionem (f) qui partem illius ætatis attigerit, vel ſemel pater factus ſit, vel voluntati teſtatoris legibuſque conventionis ex parte ſatisfecerit, vel adverſarium aliquatenus ſecurum præſtiterit, vel denique aliqua parte temporis, legibus conſtituti, bona fide & ex juſta cauſſa poſſederit: ita nec probationem

(u) *L. 9. C. de obl. & act.*

(x) *L. 23. ff. de probat. L. 1. C. eod. L. 1. C. de condict. ob turp. cauſſ. L. 3. C. de non num. pec.*

(y) Lactant. *Div. Inſt. Lib. VII. Cap. VIII.*

(z) *L. 41. ff. de fidejuſſ.*

(a) *L. 2. §. 1. ff. de excuſ. & vacat. mun.*

(b) *L. 15. C. ad L. Falc.*

(c) *L. 11. §. ult. L. 86. ff. de condit. & dem.*

(d) *L. 1. C. de furt.*

(e) *L. 2. ff. de cuſt. & exhib. reor.*

(f) *L. 30. ff. ex quib. cauſſ. major.*

nem impleſſe cenſebitur, niſi qui plene probarit, quod intenderat. Neque exiſtimandum eſt, IMPLERE hic idem eſſe, ac SUPPLERE. Alia omnia enim diſcimus ex ipſis legibus, inprimis ex *L. 26.* §. *ult. ff. depoſ.* ubi *ſcriptura probatio depoſitarum rerum* IMPLERI *poſſe*, dicitur. Jam quum actore non probante, reus, etiamſi nihil præſtiterit, abſolvendus ſit, probaſſe autem ex interpretatione authentica DIOCLETIANI & MAXIMIANI Imperatorum nemo cenſendus ſit, niſi qui probationem ejus, quod intendat, impleverit: quo jure, quæſo, non abſoluto reo, actor, qui ſemiplene probavit, ad jusjurandum ſuppletorium admittitur?

## §. XII.

Non deſunt equidem adverſæ cauſſæ patronis, quæ obvertant: ſed quæ parum ſolida eſse, unuſquiſque ſtatim intelligit. Ajunt enim, medium quoddam eſse inter probare & non probare, quando ſcilicet actor neque omnino, neque nihil, ſed aliquid tamen, vel, uti ipſi loquuntur, ſemiplene probarit. Deinde *L. 4. C. de edendo* tum ſibi obſtituram putant, ſi ſemiplenam probationem ad condemnandum ſufficere exiſtimarent. Sed tantum abeſse, ut ita ſentiant ut dicant potius, ſemiplenam illam probationem opinionem dumtaxat inducere, atque hinc confugiendum eſse ad jusjurandum ſuppletorium. Denique paria quidem omnino eſse, non probare & parum probare, in eo, quod utrumque per

ſe

ſe non ſit efficax: ſed, aliis accedentibus adminiculis, jam pro perfecta cedere, & plenam fidem facere. (g) Ita VINNIUS, (h) quem reliqui vel exſcribunt, vel ſequuntur, tantum non omnes. Sed primo quamvis fateamur, plene probare & nihil probare grammatice admittere medium quoddam, puta aliquid vel ſemiplene probare: juridice tamen parum & nihil probare *συνώνυμα* eſſe, paullo ante ex reſcripto DIOCLETIANI & MAXIMIANI docuimus. Nec veremur, ne in crimen falſi incurriſſe videamur, quod auſi ſimus ex CODICE HERMOGENIANO quædam exſcribere: (i) Quum enim quæſtio facti ſit, an veteres axioma illud juridicum, quod actore non probante reus abſolvendus ſit, de plena tantum probatione intellexerint, nec ne? nihil obſtat, quo minus illa ex hoc codice definiatur, maxime quum ei tot aliæ ex ipſo CODICE REPETITÆ PRÆLECTIONIS depromptæ per omnia ſuffragentur. Quin ſi cui forte laudando codicem Hermogenianum, JUSTINIANI majeſtati derogare quidquam videamur, etiam ex ejus libris patet, parum & nihil probare pari paſſu ambulare, ſiquidem & HADRIANUS Imp. in reſcripto ad Valerium Verum (k) diſerte ſibi invicem opponit τὸ CRE-

DE-

(g) *L. 5. C. de probat. L. 6. C. eod.*
(h) Vinn. *ibid. p.* 200.
(i) *Conſtit. ſumma reip.* §. 3. *de Juſtin. Cod. confirm.*
(k) *L. 3.* §. 2. *ff. de teſt.*

DERE & τὸ PARUM PROBARE, dum ſcribit: *ſed ex ſententia animi tui æſtimare te oportet, quid aut* CREDAS, *aut* PARUM PROBATUM *tibi opineris*. Legem 4. *C. de edendo* etiam ſemiplenæ probationi refragari, jam ſuperiori paragrapho demonſtravimus. Iis vero, quæ de jurejurando ſuppletorio adſuit VINNIUS, manifeſto ſibi τὸ ἐν ἀρχῇ concedi poſtulat. Denique ex *L.* 5. *&* 6. *C. de probat.* id quidem adparet, plures probationes imperfectas, licet diverſi generis, jungi, atque ita junctas pro plena cedere poſſe: ſed jurejurando ipſius probantis probationem ſemiplenam ſuppleri: id vero nec in his, nec in ulla alia lege, reperiri, arbitramur.

## §. XIII.

Et quomodo reperiatur, quum tota illa doctrina analogiæ juris manifeſto adverſetur? Tanta fuit juris Romani conditorum religio, ut neminem omnino in ſua cauſſa teſtem idoneum eſſe exiſtimarent. (l) Præclare CICERO: (m) *Ita*, inquit, *more majorum comparatum eſt, ut in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerent. Africanus, qui ſuo cognomine declarat, tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe, tamen, ſi ſua res ageretur, teſtimonium non diceret, nam illud in talem virum non audeo dicere; ſi diceret, non crederetur.*

(l) *L.* 10. *ff. de teſt. L.* 10. *C. eodem.*
(m) Cic. *pro Sex. Roſc. Cap. XXXVI.*

*deretur*. Quum enim inſignis humani ingenii pravitas facile pleroſque ſubigat, ut exiſtimationi atque utilitati ſuæ magis, quam veritati, ſtudeant: non ipſos modo litigantes a dicendo teſtimonio in cauſſa propria repulerunt: verum etiam, eam eſſe CAUSSAM PROPRIAM, arbitrati ſunt, *cujus emolumentum vel damnum ad aliquem ſuo nomine pertineat*. (n) Ex ea cauſſa nec pater filio, nec filius patri teſtis idoneus eſt, (o) quin & domeſtici teſtimonii fides improbatur, (p) nec audiendi interrogandique, quibus imperari poteſt, ut teſtes fiant, (q) vel qui in cauſſa illa præſtiterunt patrocinium. (r) *Fruſtra* enim *petitur teſtimonium, ubi cum ratione metui poteſt, ne a natura, ſui ſtudioſa, corrumpatur:* inquit V. C. GER. NOODT. (ſ) At quid agunt, quæſo, judices, deferentes jusjurandum ſuppletorium, quam ut teſtem aliquem eſſe jubeant in cauſſa propria? Produxit quis, intentionem ſuam probaturus, teſtem idoneum, ſed unicum: is intentioni producentis teſtimonio ſuo per omnia ſuffragatur. Quum vero duorum teſtimonio probatio implenda ſit, adeoque, præter hunc

(n) *L.* 1. §. 11. *ff. quando appell.*
(o) *L.* 9. *ff. de teſt.*
(p) *L.* 3. *C. eod.*
(q) *L.* 6. *ff. eod.*
(r) *L. ult. ff. eod.*
(ſ) Ger. Noodt. *Comment. ad Pand. Lib. XXII. tit. V. p.* 480. *Tome II. op.*

hunc alter accedere debeat teſtis: judex producenti denunciat teſtimonium, id eſt, teſtem illum eſſe jubet in propria cauſſa. Negare id non poſſunt jurisjurandi ſuppletorii patroni, quin vel inviti hoc agnoſcunt CHRISTIANÆUS (t) & SAM. STRYKIUS: (u) at ictum hunc brevi reſponſione declinantes, hanc eſſe exceptionem a regula, tradunt. Ego vero ſcire pervelim, quæ regula ſuperfutura ſit, hac admiſſa exceptione. Quare aut falſum eſt, *omnibus in re propria dicendi teſtimonii facultatem jura ſubmoviſſe*: aut veriſſimum contra, ex juris noſtri principiis neminem eſſe admittendum ad jusjurandum ſuppletorium.

§. XIV.

Ut eo magis adpareat, hoc jusjurandum analogiæ juris quam maxime adverſari: id quoque animadvertimus, illius patronos proprio litigatoris teſtimonio multo plus auctoritatis tribuere, quam adſeverationi juratæ cujuſcumque viri, etiam honeſtiſſimi, in cauſſa aliena perhibentis teſtimonium. Finge, vel Xenocratem, cui & injurato credendum Athenienſes putabant, (x) jurejurando ſanctiſſimo adfirmare, ſe accurare ſcire, contractum, ex quo agatur, a reo per omnia adimpletum eſſe; finge idem

(t) Chriſtin. *Volum. III. Dec. II. n.* 2.
(u) Stryck. *Diſſ. cit. Cap. V.* §. *III.*
(x) Laert. *lib.* IV. *ſegm.* 7. Cic. *lib.* I. *ad Attic. Epiſt. XVI.* Val. Max. *lib.* II. *cap. X. ex. II.*

idem adſeverare tres alios, dignos, quibuſcum in tenebris mices: eorum profecto teſtimoniis non magis, quam voce pſittaci movebitur judex, ſi non aliam ſententiæ ſuæ reddiderint rationem, quam quod iſtud ex alio, vel fortaſſis ex ipſo reo, audiverint. (y) Pragmatici enim elegante, ut ſolent, uſi translatione, *plus valere*, ajunt, *unum teſtem oculatum, quam decem auritos*, (z) teſtes nimirum, qui relata tantum referunt, ad auritum illud animantium genus, lepore plus quam Plautino, relegantes. At multo benigniores ſe præbent iis, qui præſtito jurejurando ſuppletorio de propria cauſſa teſtimonium dicunt. Eo enim res rediit, ut & heredes de credulitate jurare poſſe contendant, modo ex defuncto rem audiverint, & per hunc non ſteterit, quo minus ipſe jurarit. (a) Manifeſto itaque plus tribuitur teſtimonio litigatoris in cauſſa propria, quam cujuſvis viri etiam integerrimi de facto alieno teſtimonium perhibentis. Qui vero hanc digerunt juriſprudentiam, eos tam forti ſtomacho eſſe arbitramur, ut & juſjurandum illud ſuppletorium concoquant facillime, deque illius æquitate nullam ſibi unquam dubitationem ſuboriri patiantur.

§. XV.

(y) Dionyſ. Gothofr. *ad l.* 4. *C. de teſt.*
(z) Ludovic. *in Doctr. Pand. lib.* XXII. *Tit. V.* §. VIII. (a) Carpz. *Part.* I. *Conſt.* XXIII. *Def.* VIII. *n.* 3. Stryk. *in uſu modern. Dig. tit. de jurejur.* §. XXXVII.

## §. XV.

Denique & id huic jurijurando non parum obſtat, quod nullus uſquam in jure occurrit textus, in quo illud præſidium ſatis firmum reperiat. Solent equidem doctores aliquot loca, quæ huc facere videntur, citare, veriti procul dubio, ne rubore ſuffundantur, ſine lege loquentes: ſed qui ea evolverit, illico verum eſſe experietur, quod JCtis exprobravit THOMAS REINESIUS, (b) *e juris* nimirum *ſcientia, ad cauſſarum juſtitias demonſtrandas & evincendas leges catervatim ſolere advocari, quæ ſi particulatim examinentur, rem ne tangant quidem, interdum etiam, quam firmare putentur, ſolidum evertant*. Decuiſſet ſane eos, qui rem tanti momenti defendendam ſuſceperant, duo juris capita perſpicue demonſtrare, alterum, quod detur probatio ſemiplena, eique in foro aliquid ponderis ſit: alterum, quod, qui ſemiplene probavit, ipſe in ſupplementum jurare, teſtiſque alterius vice in cauſſa propria fungi poſſit. In his enim poſitam eſſe hujus jurisjurandi naturam atque indolem, ipſi ultro profitentur. Jam quam parum hoc præſtent, paucis, age, demonſtrabimus.

§. XVI.

(b) Reineſ. *Var. Lect. lib. I. cap.* XX. *p.* 77.

§. XVI.

In principiis conſiſtere jubent CAJUM, (c) quem ſub Hadriano, Antonino Pio, & Marco Antonino floruiſſe, recte docuit GUIL. GROTIUS. (d) Hic enim diſerte ſcripſit: *Solent enim ſæpe judices, in* DUBIIS CAUSSIS EXACTO JUREJURANDO, *ſecundum eum judicare, qui juraverit.* Nihil hic de probatione ſemiplena, nihil de jurejurando, quo illa ſuppleatur, adeoque & nihil, quod ad rem pertineat, legimus. Decerptum eſt hoc fragmentum ex LIBRO XXX. COMMENTARIORUM AD EDICTUM PROVINCIALE, in quo CAJUS, ceu ex aliis fragmentis patet, cum de aliis exceptionibus, tum in primis de exceptionibus doli mali (e) & rei judicatæ (f) egerat, ad quam poſtremam etiam lex noſtra referenda eſt. Edixerant Prætor & Proconſul, *re ſemel judicata, de eadem re & ex eadem cauſſa convento, ſe rei judicatæ exceptionem daturos.* Quæſtio ſuboriebatur, an per hoc edictum cauſſa jurejurando deciſa ex integro retractari poſſit, ſi inſtrumentis noviter repertis demonſtretur, admiſſum eſſe perjurium? Reſpondet CAJUS, permultum intereſſe, ipſine litigatores ſibi invicem detulerint jusjurandum, an judex illud ab alterutro ſua ſpon-

(c) *L. 31. ff. de jurejur.*

(d) Guil. Grot. *de vitis jureconſult. lib.* II. *cap.* VII. §. *6. pag.* 135.

(e) *L. 6. ff. de doli mali & met. except.*

(f) *L. 15. ff. de except. rei jud. l. 17. ff. eod.*

ſponte exegerit. Priore caſu, *quando inter ipſos litigantes jurejurando tranſactum ſit negotium, non concedi, eamdem cauſſam retractari*. Hujuſmodi enim jusjurandum tranſactioni æquiparari, quin rei judicatæ anteferri, (g) ac proinde, illo ſemel præſtito, nec de perjurio quæri, (h) nec admitti adpellationem, (i) notiſſimum eſt. Contra exacto a judice jurejurando, CAJUS *permitti*, ait, *conſtitutionibus principum, ex integro cauſſam agere, ſi quis nova instrumenta ſe inveniſſe dicat, quibus ſolis uſurus ſit*. Quum enim tunc jurare jubeat judex, nulla inita cenſetur tranſactio, neque dubitari poteſt, quin, præſtito illo jurejurando, & quæſtioni de perjurio, & adpellationi locus relinquatur. (k) Quæſtione, quam moverat, hunc in modum ſoluta, obiter oſtendit CAJUS, quo caſu iſtiuſmodi jusjurandum exigat judex, additque, *ſolere judices ſæpe, in* CAUSSIS DUBIIS *exacto jurejurando, ſecundum eum judicare, qui juraverit*. Si ergo jam diſquiramus, quænam hic ſit cauſſa dubia: unuſquiſque latinitatis paullo peritior facile intelliget, eam non eſſe, ubi ſemiplene probatum

(g) *L. 2. ff. de jurejur.*

(h) *L. 1. C. de reb. cred. l. 21. l. 22. l. 23. ff. de dolo malo.*

(i) *L. 12. §. 1. ſequ. C. de reb. cred. l. 22. l. ult. §. 1. ff. de adpellat.*

(k) *L. ult. §. 1. ff. de adpell. l. ult. §. 1. 2. 3. C. de reb. cred. l. 2. C. ſi ex falſ. inſtr.*

batum eſt, quum unum teſtem ne audiendum quidem eſſe, paullo ante demonſtratum ſit: ſed quoties tantus eſt probationum conflictus, ut judex, quid ſequatur potiſſimum, neſciat, ſibique contingere animadvertat, quod illi apud TERENTIUM; (l)

*Dum in dubio eſt animus, paullo momento huc & illuc impellitur.*

Teſtimoniis veterum quam plurimis hanc ſignificationem confirmant DUARENUS, (m) DONELLUS, (n) & GER. NOODT, (o) qui etiam huc referunt *cœnam dubiam* apud TERENTIUM, CICERONEM, & HORATIUM, quæ ſane non eſt, in qua parum, ſed in qua tantum ferculorum adponitur, ut animus convivæ, quid potiſſimum eligat, ſit incertiſſimus. Tunc demum ergo judex exigere poteſt jusjurandum, quoties tantus eſt probationum conflictus, ut parum liqueat, quid ſtatuendum ſit. Si enim plene probarit actor, ſe Titio Calendis Januariis ſolviſſe centum, hic autem plene demonſtret, ſe Calendis illis alio loco fuiſſe: cauſſa certe tam dubia atque ambigua erit, ut judex nec condemnare reum poſſit, quia actoris probationem probatione ſua excluſit, nec abſolvere, quia actor intentionis ſuæ probationem implevit. Itaque cauſſa cognita ſtatuet, utrius liti-

(l) Terent. *Andr. Act. I. Scen. V. v.* 31.
(m) Duaren. *L. II. Diſp. anniverſ. c.* XXXIII.
(n) Donell. *ad l. 3. C. de reb. cred.*
(o) Noodt. *in Comment. ad Pand. p.* 288. & *lib. III. Probabil. cap.* VI. §. IV.

litigatoris probationi plus videatur tribuendum, eique deferet jusjurandum, atque, eo præſtito, ſecundum eum judicabit, qui juravit. Hæc vera eſt hujus legis ſententia, adeoque illa nihil minus probat, quam cujus probandi cauſſa vulgo ad partes vocari ſolet.

§. XVII.

Non multo plus præſidii vulgari ſententiæ eſt in DIOCLETIANI & MAXIMIANI reſcripto ad Severum, (p) ad quod, tamquam ad ſacram anchoram confugiunt, quorum intereſt, hoc jusjurandum in foro locum ſuum tueri. Illud nimirum ita ſe habet: *In bona fidei contractibus, nec non in ceteris cauſſis,* INOPIA PROBATIONUM, *per judicem, cauſſa cognita, res decidi oportet.* Exiſtimant autem doctores, per inopiam probationum nihil aliud poſſe intelligi, quam probationem ſemiplenam, & hinc mirifice illis placet, obſervatio JAC. CUJACII, (q) ſtatuentis, *aliud eſſe defectum, aliud inopiam probationum: defectum nimirum eſſe, ſi nulla ſuppetant probationes, inopiam, ſi quædam ſuppetant.* Enimvero quis umquam audivit, *inopiam probationum* idem eſſe, ac probationem ſemiplenam? Et tamen hoc probandum erat ex hoc textu, niſi eum fruſtra adductum vellent. CUJACIUS ipſe, quem lau-

(p) *L. 3. C. de reb. cred. & jurejur.*
(q) Cujac. *lib. XXII. Obſ. jur. civ. cap. XX.* Vinn. *Quæſt. Select. ibid. p. 200.*

laudant, hoc non ſtatuit; ſed *inopiam probationum eſſe*, ait, *ſi quadam ſuppetant probationes, ſed ancipites, aut parum idonea: tunc quoque judicem ab uno litigatore jusjurandum exigere poſſe* concedit, *quaſi dubia cauſſa, aut dubia probatione argumentorum & teſtium forte, quia ex utraque parte producantur.* Quibus quidem nos haut inviti ſubſcribimus, exiſtimantes, tunc vel maxime inſignem eſſe probationum inopiam, ſi ipſa earum copia & conflictus judicem inopem atque incertum reddit, ut, quid ſtatui oporteat, ſibi nondum liquere fateatur. Significationem hanc illius vocis in loco APULEJI (r) elegantiſſimo obſervavit v. c. GERARD. NOODT. (ſ) Sed ſufficere poterat conſtitutio SEVERI & ANTONINI, (t) quæ in pecuniariis cauſſis nec INOPIA PROBATIONUM ſervos contra dominum interrogari *permittit.* Senſus enim eſt, ne in probationum quidem conflictu, & ubi cauſſa aliter exitum habitura non videatur, ſervos adverſus dominos ſub equuleo eſſe interrogandos: nec aliam interpretationem admittere illum locum, ſtatim deprehendet, quiſquis nexum ultimi iſtius commatis cum antecedente paullo accuratius expenderit. Et ſane, ſi uterque litigator plene probavit: nec actor probavit, quia ejus probatio a reo pro-

(r) Apulej. *Metamorph. lib. V.*

(ſ) Ger. Noodt. *lib.* III. *Probabil. cap.* VI. §. III. *pag.* 62.

(t) *L.* 1. *C. de quæſtion.*

probatione contraria excluſa eſt, nec reus, quia ei teſtes æque idonei ab actore producti refragantur. Nonne ergo hæc eſt probationum mira inopia?

§. XVIII.

Sed juvat, exemplo quam maxime ad rem pertinente oſtendere, veteres juriſprudentiam illam, quæ ob probationem imperfectam jusjurandum ſuppletorium & purgatorium invexit, ſciviſſe cum ignariſſimis. A GELLIUS, (u) vir prudentiſſimus, &, quod in primis ad rem facit, CAJO JCto fere σύγχρονος, memoriæ prodidit, ſibi adhuc adoleſcenti, inter judices adlecto, hanc ſpeciem oblatam eſſe. Petebatur apud eum pecunia, quæ dicebatur data numerataque: ſed *qui petebat, neque tabulis, neque teſtibus, id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur*; ſed eum conſtabat virum eſſe bonum, notæque & expertæ fidei, & vitæ inculpatiſſimæ, multaque & illuſtria exempla probitatis ſinceritatiſque ejus expromebantur: illum autem, unde petebatur, hominem eſſe non bonæ rei, vitaque turpi & ſordida, convictumque vulgo in mendaciis, plenumque eſſe perfidiarum & fraudum, oſtendebatur. Ita enim caſum ipſum proponit GELLIUS, additque, ſe in ea cauſſa adeo fluctuaſſe, ut, quid ſibi faciendum eſſet, reperire nullo modo potuerit. Jam non qui-

(u) Gell. *Noct. Attic. libr.* XIV. *cap.* II.

quidem memorat, qualia fuerint exilia illa argumenta, quibus actor niteretur: at, quum ea ibidem opponat probationi ſollemni per expenſilationem, menſæ rationes, chirographi exhibitionem, tabularum obſignationem, teſtium interceſſionem: facile patet, actorem pro ſe adtuliſſe varias præſumtiones, quas hominis vocant, quæ plerumque ad jusjurandum ſuppletorium ſufficere ſtatuunt doctores, maxime, ſi quid inter duos, remotis arbitris, actum ſit. (x.) Sed utcumque ſe res habeat: noſtratium hominum ſane perpauci hunc caſum ambiguitatis quidquam habere cenſuiſſent. Aut enim argumenta illa ſemiplene probarunt, aut minus, quam ſemiplene. Si prius; ad ſuppletorium confugiſſent, maxime, quum actor eſſet vir exiſtimationis integræ atque exploratæ fidei: Sin poſterius; purgatorium exegiſſent a reo, indiciis illis ipſaque vita anteacta ſuſpecto. Nec credibile eſt, GELLIUM, quique ei in conſilio aderant, vel hanc doctrinam juridicam ignoraſſe, quam CAJUM tunc inculcaſſe tam perſpicue, ajunt, vel perjuri metu improbi hominis religioni rem committere non ſuſtinuiſſe, quum Romani perjuria ſatis Deum ultorem habere crederent, (y) adeoque non tam ſolliciti eſſent de evi-

(x) Stryk. *Diſſ. de probat. ſemiplena. cap.* IV. & *cap.* V. *n.* 38. Covarruv. II. *Reſolut.* 6. *n.* 1. VVeſenbec. *Parat. tit. de probat. n.* 4.

(y) L. 2. *C. de jurejur.*

evitando perjurio, ac Chriſtiani. Quid ergo? an non GELLIUS in *cauſſa tam dubia exacto jurejurando ſecundum eum judicavit, qui juravit?* Ita enim fieri oportuit, ſi hanc legem CAJI (z) recte interpretantur doctores noſtri. Nil minus Amici, quos rogaverat in conſilium, *viri exercitati, atque in patrociniis & in operis fori celebres, non ſedendum diutius* ajebant, *& nihil eſſe dubium, quin abſolvendus foret, quem accepiſſe pecuniam nulla probatione ſollemni doceretur.* En ergo viros juris peritiſſimos, qui in ea erant hæreſi, ut probationem ſemiplenam, vel ſemiplena minorem, non pluris facerent, quam nullam. Quid GELLIUS? Is diem diffindere juſſit, atque illico a PHAVORINO ſuo, tamquam ab oraculo, conſilium expetit. At nec is meminerat, re ſemiplene vel aliquatenus probata, locum eſſe jurijurando ſuppletorio vel purgatorio: quin nec quidquam, quod GELLIO ſatisfaceret, promebat. Itaque hic conſilii inops, perendie juravit, ſibi non liquere, atque ita judicandi neceſſitate ſe exſolvit. Quid ergo certius, quam GELLII, adeoque & CAJI temporibus, nondum cuiquam in mentem veniſſe principium, quod hodie extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſe exiſtimant, puta, quod ſemiplene probanti jusjurandum ſuppletorium, minus quam ſemiplena probatione in ſuſpicionem adducto purgatorium deferri oporteat? Multo minus itaque

(z) *L. 31. ff. de jurejur.*

que ante hæc tempora de illo quiſquam ſomniaverat, quia & SENECA (a) ſcribit: *Adverſarius meus, dum contraria dicit, & judicem ſuperbia offendit, & in* UNUM TESTEM *temere dimittit, cauſſam meam erexit. Non quæro, an pro me erraverit, quia contra me voluit.* Annon hæc ſcribens dupondiis ipſis riſum excuſſiſſet, ſi jam tum nota fuiſſet hodierna illa Doctorum de jurejurando ſuppletorio & purgatorio philoſophia?

## §. XIX.

Unum eſt, quo DUARENUM, omneſque ei ὁμοψήφους, premere ſibi quam maxime videntur. Nimirum quum animadvertant, eos tunc demum locum alterutri jurijurando concedere, ſi ex utraque parte quidam probationum ſit conflictus: id quidem principiis juris quam maxime refragari contendunt, quoniam tunc leges pro reo pronunciari jubeant, (b) adeoque res & ſine jurejurando decidi poſſit. (c) Sed DUARENO etiam hic integra omnia eſſe arbitramur. Lex. 47. *ff. de obl. & act.* nec non *L.* 125. *ff. de reg. jur.* generatim de favore reorum agunt, nec dicunt in colliſione probationum reum eſſe abſolvendum, ſed procul

(a) Seneca *de benef. lib.* VI. *cap.* VIII.

(b) *L.* 38. *ff. de re judic. l.* 10. *ff. de inoff. teſt. l.* 47. *ff. de oblig. & act. l.* 125. *ff. de reg. jur.*

(c) Vinn. *Quæſt. Select. ibid. pag.* 199.

cui dubio ad alias pertinent prærogativas, quibus eum donarunt leges, veluti quod non cogitur actori edere inſtrumenta, (d) quod ei plures dilationes indulgentur, quam actori, (e) quod actore non probante abſolvitur, etiamſi ipſe nihil præſtiterit, (f) quod ejus ignorantia juſtior cenſetur, quam actoris, (g) quod pluribus defenſionibus uti poteſt, (h) & quæ ſunt hujus generis alia praeclare explicata a viro eximio, JAC. GOTHOFREDO. (i) Reliquæ leges, quas ad partes vocant, reum quidem in dubio abſolvi oportere, monent, ſed non ob æquale probationum utrimque adlatarum pondus, ſed, uti PAULLUS (k) loquitur, quoties *inter pares numero judices diſſona ſententia proferantur*. Tunc demum, ut ait SENECA, (l) *reus paribus ſententiis abſolvitur*. Hinc ipſe BACHOVIUS, (m) contrariæ alioquin ſententiæ addictus, leges has ad rem pertinere negat, & ideo adverſus

(d) *L. ult. C. de edendo.*
(e) *Leg. ult. ff. de fer. l. 2. Cod. de dilation.*
(f) *L. 2. C. de edendo.*
(g) *L. 42. ff. de reg. jur.*
(h) *L. 43. ff. eod.*
(i) Jac. Gothofred. *in Comm. ad Reg. jur. p. 534. ſequ.*
(k) *L. 38. ff. de re judic.*
(l) Seneca *Epiſt. LXXXI.*
(m) Bachov. *ad* Treutl. *Vol. I. Diſp. XXI. theſ. X. litt. A. ad verba: Neque deferri poteſt in eo caſu.*

ſus TREUTLERUM defendit, judicem alterutri parti recte deferre jusjurandum neceſſarium, ſi utraque ſemiplene probarit. Si ergo hoc abſurdum non eſt: cui abſurdum videbitur, in conflictu plenarum probationum ad hoc jusjurandum confugere judicem? An minus res erit dubia, quando ſemiplene, quam quando plene probavit pars utraque? Quare ne hoc quidem, quod in pari teſtium utrimque productorum numero reus abſolvi ſolet, ex jure Romano, ſed ex ψευδερμηνείᾳ PONTIFICUM, (n) qui facile in eum errorem delabi poterant, ex quo vulgarem de ſemiplena probatione & jurejurando ſuppletorio ſententiam ſemel imbiberant.

§. XX.

Enimvero, quamvis in jure civili præſidium haut reperiat jusjurandum ſuppletorium: negari tamen haut poteſt, illud radices tam altas egiſſe in foris univerſæ Germaniæ, ut nulla diſputatione, etiam ſubtiliſſime ſcripta, facile convelli poſſe videatur. Exigi ſane hoc jusjurandum ſolet in SUPREMO IMPERII DICASTERIO, (o) in TRIBUNALI VVISMARIENSI, (p) in CURIIS SAXONICIS, (q) & reliquorum principum om-

(n) *Cap. 3. X. de probat. cap. inter dilectos 6. X. de fide inſtrum.*

(o) Gail. *lib. I. Obſ. CVIII.*

(p) Mev. *Part. V. Deciſ. CXIII. Part.* VII. *Dec. CCCLXXVI.*

(q) Carpz. *in proceſſ. tit. XII. Art. II. n. 22. 23.*

omnium. Nec minus extra Germaniam eidem locus eſt in curia ſuprema MECHLINIENSI, (r) & reliquo Belgio, quin & in GALLIA, niſi quod ibi ſpeciali Regis juſſu opus eſſe tradit Rebuffus: (ſ) Tam multum veteres tribuerunt Gloſſæ, quæ quum ſemel hoc jusjurandum probaſſet, (t) eique & gloſſatores JURIS CANONICI (u) adſentirentur: evenit ſane, quod ſcribit ARTHURUS DUCKIUS, (x) cauſſaque ex gloſſæ ſententia judicata eſt, quam pro idolo habebant. (y) Quum itaque, quæ moribus & conſuetudine fori obtinent, ſervanda ſint; nihil profecto ſupereſt, quam ut caute ac prudenter, quoad ejus fieri poteſt, deferatur hoc jusjurandum. Quod quomodo fieri poſſit, paucis adhuc pro inſtituti ratione erit expediendum.

## §. XXI.

Omnes, qui de hoc jurejurando agunt paullo accuratius, poteſtatem judicis in exigendo hoc jurejurando conditionibus qui-

---

(r) Chriſtin. *Vol.* III. *Dec.* II. *n.* 14.

(ſ) Rebuff. *in proœm. conſtit. gloſſ. V. numer.* 58.

(t) Gloſſa *ad L.* 31. *ff. de jurejur.*

(u) Gloſſa *ad cap. ult. X. de jurejur.*

(x) Arth. Duck. *de auctor. Jur. Civ. lib. I. cap.* VIII. §. VI.

(y) Pancirol. *de clar. leg. Interpr. libr.* II. *cap.* XXIX.

quibuſdam circumſcribunt. Et VINNIUS (z) quidem tres ponit, primum, ut cauſſa laboret inopia probationum, deinde, ut cauſſa ſit dubia ob ſemiplenam probationẽ adlatam, denique, ut deferatur cauſſa cognita. STRYKIUS (a) omnia refert ad tres illos jurisjurandi comites, quos proponunt CANONISTÆ, (b) *veritatem*, *judicium* & *juſtitiam*, adeoque requirit, primum, ut præſtetur de veritate, non de credulitate, deinde, ut jurans ſit perſona fide digna, poſtremo, ut cauſſam cognoſcat judex, ſitne cauſſa talis, quæ hoc jusjurandum admittat, an ſatius eſſe videatur, cauſſam decidere jurejurando purgatorio, alteri parti delato. Eamdem rem tractans SCHNEIDEVVINUS (c) quinque requirit conditiones, ut ſemiplene probatum ſit, & ut conſideretur tum natura cauſſarum, tum perſonarum conditio, tum rei vel ſummæ libello petitæ quantitas, tum ipſa denique factorum qualitas. In his enim præcipue verſari cauſſæ cognitionem, quæ a CAJO (d) exigatur, ſtatuit. Sed omnium pleniſſime de his requiſitis agit MYNSIN-

(z) Vinn. *Quæſt. Select. lib.* I. *cap.* XLIV. *pag.* 199.

(a) Stryk. *Diſſert. de ſemiplena probat. c.* V. §. IV. *ſequ.*

(b) *Can.* 2. *cauſſ.* XXII. *Quæſt.* II. Domin. a Soto *de Juſt. & jur. lib.* VIII. *Quæſt.* I. *Art.* III.

(c) Schneidevv. *ad* §. II. *Inſt. de action.*

(d) *L.* 31. *ff. de jurejur.*

SINOERUS, (e) qui ſex conditiones conjunctim deſiderari monet, primam, ut ſemiplene probatum ſit, eaque probatio vere ac neceſſario, non præſumtive concludat: alteram, ut ille, cui defertur, veritatem ſciat probabiliter per ſenſum corporeum: tertiam, ut idem ſit vir integræ exploratæque fidei: quartam, ut cauſſa non ſit ardua vel criminalis, ſed modica & civilis: quintam, ut ſemiplena illa probatio præſumtione quadam dilui aut elevari non poſſit: ac ſextam denique, ut jusjurandum illud petatur, antequam ſit in cauſsa concluſum. Quam ob rem de ſingulis iſtis requiſitis jam agemus ſeorſum, quidque de illis habendum ſit, diſpiciemus paullo diligentius.

## §. XXII.

Primum omnino juſtiſſimam habet rationem. Ex quo enim ſemel placuit, probationem ſemiplenam admittere, litigatorum omnino interfuit, non temere ad hoc jusjurandum admitti, niſi qui non modo ſemiplene probarint, ſed & id, quod vere probandum erat, probare ſuſceperint. Leves enim & remotiores ſuſpiciones jurejurando actoris ita firmari, ut huic ſpes victoriæ adfulgeat, res pernicioſi ad poſteritatem exempli eſſet futura. Hinc ſi ulla ſuſpicio adverſus teſtem militat, aut ejus teſtimonium elevat, merito huic probationi nihil

(e) Mynſing. *Centur. I. Obſ.* LXVIII.

nihil omnino fidei habetur. (f) Cavendum ergo teſtimonium hominum, vel ob neceſſitudinem atque amicitiam vel ob inimicitiam ſuſpectorum, quorum quum alioquin ratio non facile haberi debet, tum multo difficilius habebitur a religioſo judice, ſi ipſius partis jurejurando confirmandum ſit. Hinc recte negant auctores noſtri, (g) mulierem jurejurando ſuo illatæ dotis vel conſtituti dotalitii probationem poſſe perficere, ſi pro ſe fratrem produxerit teſtem, vel parentes, (h) vel mariti confeſſione munita ſit adverſus creditores vel agnatos, ſingulari titulo ſuccedentes. (i) Et quamvis vulgo adjiciant, nec inhabilem teſtem plane eſſe reſpuendum, ſi veritas aliter adparere non poſſit, (k) ex eaque ratione teſtem ſubditum in cauſſa domini; & civem vel convicanum ex univerſitate in cauſſa univerſitatis recte produci; contendunt: (l) ſed

(f) Ant. Faber. *in Cod. lib. IV. tit. I. def. IV. n. 9.* Carpz. *Part. I. conſt. XXIII. Def. V. num. 2. & 3.*

(g) Idem *lib. VI. tit. VI. Reſp. LVI. n. 7.*

(h) Idem *libr. IV. titul. I.I. Reſp. XXIV. num. 1.*

(i) Coler. *de proceſſ. exſequut. Part. III. cap. II. n.* 110. *& ſequ.*

(k) Carpz. *Part. I. Conſt. XVI. Def. LXIV. n. 4. & 5.*

(l) Socin. *Regul. CCLII. fall. LXX.* Hahn. *ad* VVeſenb. *tit. de jurejur. p.* 105. *& ſeq.* Strauch. *D. de jurejur. ſupplet. c. II. §. VIII.*

ſed id periculoſum eſſe arbitror, ſi vel maxime ſubdito gratia fiat jurisjurandi domino præſtiti. Illi enim ſæpe vindictæ metus ſcrupulum injicit: huic vel ideo plane nulla fides eſt, quia & ipſe teſtis in propria cauſſa eſt, dum pro univerſitate ſua teſtimonium præbet, & univerſitas (2) in ſupplementum jurans itidem in cauſſa ſua teſtimonium præbet, adeoque univerſitas ſolò ſuffragio teſtimonioque in propria cauſſa dicto victrix foro excedit. Nec magis aliquid ponderis ineſſe exiſtimamus probationi ſemiplenæ non ipſius thematis probandi, ſed argumenti remotioris, & ex quo illud neceſſario non infertur. Hinc quum univerſitas quædam adſeveraret, inter ſe & rei majores contractum permutationis interceſſiſſe, quo inſigniter læſa ſit, injunctaque probatione multis teſtibus probaſſet, reum poſſidere ſilvulam, cujus partem etiamnum univerſitas teneat, univerſitatem autem paſcuum habere, quod undequaque fere agris rei circumdatum ſit: ſententiam judicis univerſitati jusjurandum ſuppletorium deferentem, interpoſita a reo leuteratione, ab illuſtri Viadrinæ JCtorum ordine reformatam eſſe, novi.

## §. XXIII.

Sed fingamus, teſtem, quem quis pro ſe produxit, exploratæ fidei virum eſſe: non tamen ob ejus teſtimonium cuiquam jusjurandum deferendum crediderim, ſi in ipſo teſtimonio, quod dixit, vel in exami-

mine, quod ſubiit, defectus quidam obſervetur. Quis enim e. gr. ſuppletorium decernat, ſi unus teſtis rem adſeverarit quidem, at interrogatus rationem ſcientiæ ſuæ reddere nequiverit? (m) vel ſi idem non de factis in ſenſus incurrentibus, ſed jure, ex. gr. dominio, depoſuerit? (n) vel ſi ſibi ipſi in circumſtantiis quibuſdam manifeſto contradixerit? (o) Et quis hoc jusjurandum deferat ob teſtem unum, virum illum quidem honeſtum, ſed legitimo modo non interrogatum examinatumque? Hinc recte a JO. STRAUCHIO (p) obſervatum eſt, jusjurandum hoc deferendum non eſſe, ſi teſtis jurarit adverſario non citato, (q) ſi non coram judice competente, (r) ſed vel ab extraneo vel Notario (ſ) examinatus, vel non ſimul ad interrogatoria articulos illuſtrantia (t) auditus ſit, vel denique jure-

(m) *L.* 4. *C. de teſt.* Maſcard. *de probat. Vol. I. concl. DCCCCLVI. n.* 14.

(n) Schrader. *ad l.* 31. *ff. de jurejur. num.* 309.

(o) Berlich. *Part. I. concl.* LIV. *numer.* 86.

(p) Stranch. *Diſſ. de jurejur. ſuppletor. cap.* II. §. 12.

(q) *L.* 19. *cum Auth. ſequ. C. de teſtam. cap.* 2. *X. eod.*

(r) *Nov.* LX. *cap.* II.

(ſ) Schrader. *ibid. num.* 288.

(t) Rutg. Ruland. *de commiſſ. Part.* I. *lib.* I. *cap.* VIII. *n.* 2. & *ſequ.*

rejurando plane non obſtrictus fuerit. Quamvis enim horum pleraque parum conferre videantur ad veracitatem teſtium: fides tamen fieri debet judici, qui ſæpe ex teſtium gemitu, ſermone prærupto, vacillante reſponſione acute colligit, quantum illis fidei ſit tribuendum.

§. XXIV.

Multo majori cautione opus eſt, ſi ſemiplena illa probatio non in teſtis unius depoſitione, ſed in inſtrumentis conſiſtit. Tanto facilius enim hic falſo locus eſt, quanto minus littera erubeſcit. Hinc ſcripturæ privatæ, qua ſua quiſque annotatione ſibi debitorem conſtituit, credendum non eſſe, ſi vel jurejurando ſuppletorio firmetur, facile unuſquiſque intelliget. (u) Adeoque etiam debitam quantitatem non probabunt rationes defuncti, in bonis ejus inventæ, (x) nec ejuſdem extremæ tabulæ, quibus ſibi certam quantitatem deberi adfirmavit: (y) nec denique rationes tutoris, curatoris, procuratoris, negotiorum geſtoris, ſi ſine apochis, aliiſque adminiculis pro ipſis proferantur. (z) Omnibus enim his caſibus nullo alio argumento vincerent actores ad jusjurandum ſuppletorium admiſſi, quam teſtimonio in ſua cauſſa dicto, id eſt, ſuſpectiſſimo. Mercatorum codices hic ſingulari privile-

gio

(u) *L. 7. C. de prob.* (x) *L. 6. & l. 7. C. eod.*
(y) *d. l. 6. C. eod. Part. I. Conſt. XVII. Def. 34.*
(z) Strauch. *Diſſert. ead. cap.* II. §. 14.

gio gaudere, inter omnes conſtat, de cujus origine alia occaſione diſquiſivimus. (a) Verum & hic provide cavendum, ne in magnam fallendi pejerandique licentiam evadat illud privilegium, & cuivis in proclivi ſit, lingua, tamquam hamo, lucrum captare. Hinc diſpiciendum, ſitne mercator vir honeſtus, an foro jam ceſſerit, alioque perfidiæ genere ſeſe polluerit, ipſe codex utrum juſto ordine confectus ſit, acceptaque & expenſa cum die & conſule & cauſſa debendi contineat, an aliquod falſi indicium præbeat, & quæ ſunt obſervationes hujus generis aliæ, quæ plena manu in diſſertatione paullo ante laudata feruntur. Præterea non temere ſuaſerim judici, ut privilegium hoc juſto latius extendat. Sunt, qui illud etiam opificibus indulgent, ſunt, qui & defuncti rationibus, ſi is vir honeſtus fuerit, easque rationes legitima forma, expreſſiſque accurate acceptis expenſiſque, ante litis conteſtationem confecerit: (b) denique nonnulli & tutorum ſimiliumque adminiſtratorum rationes pro tutoribus adminiſtratoribuſque ſemiplene probare contendunt, ſi contineant ſummas parvas & probabiles, & in forma recepta confectæ ad-

(a) Noſtra *Diſſert. de libris mercatorum foro cedentium.*

(b) Maſc. *de prob. Vol. II. concl. DCCCCLXXV. n.4. & ſequ.* Sichard. *ad L. 6. C. de probat. num. 6. & 7.*

adpareant, ipſeque judex impendia rerum & alimenta pupillorum tanti veroſimiliter conſtitiſſe deprehendat. (c) Enim vero ut de opificibus, qui ſimul merces in tabernis extrudunt, facile conceſſerim: ita periculoſiſſimum fuerit, rationi defuncti vel tutoris tantum tribuere, ut jurejurando heredis ipſiusque tutoris firmatæ plene pro jurante probent. Quemadmodum enim heredes rerum omnium ignari de credulitate jurare religioni ſibi haut ducent: ita hoc pacto actum eſſet de pupillorum miſerorum patrimonio, ſi in tutores improbos & perjuros ſemel incidiſsent.

## §. XXV.

Nec altera MYNSINGERI cautio negligenda eſt religioſo judici. Et utinam non nimis negligeretur! Ita enim non temere cuiquam deferretur jusjurandum ſuppletorium ſuper facto alieno & de credulitate, quod ajunt, præſtandum. Expeditiſſimi juris eſt, non eſſe jurandum de illis, quæ, ſtilo practicorum, non relevant. Cur ergo jusjurandum ſuppletorium de credulitate admittitur? an hoc relevat, quæſo, ſi credam, rem ſe ita habere, quamvis, an ita ſe habeat, ſciam cum ignariſſimis? Notum porro eſt, ne judiciale quidem, ceu vocant, jusjurandum referri poſse deferenti, ſi parem

---

(c) Maſcard. *ibid. n. 61. & ſequ.* Munnoz. de Eſcobar. *de ratiocin. admin. cap. X. num. 64.*

rem rei notitiam non habeat. (d) Quo jure itaque ſuppletorium defertur etiam rei ignaris heredibus, modo ſint ſatis creduli? Accedit, quod ita magna feneſtra aperitur perjuriis innumeris. Quam facile enim rem ita ſe habere credimus, quando de contrario non conſtat? Et cur denique teſti in propria cauſsa fidem habeamus, de credulitate deponenti, quum non credamus viro etiam integerrimo, de facto alieno aliquid ex credulitate ſua adfirmanti? His aliiſque moti argumentis id jusjurandum de credulitate recte rejecerunt MYNSINGERUS, (e) PRUCKMANNUS, (f) BRUNNEMANUS, (g) STRYKIUS, (h) & alii JCti paullo religioſiores, faſſi ſimul, in Saxonia quidem rem aliter ſe habere, (i) ſed exorbitantem illam eſse conſuetudinem, & hinc non temere imitandam, prudenter monentes, at ſurdis fere canentes fabulas. Quod eo magis mireris, quum alioquin jusjurandum univerſitati delatum vel ideo ab univerſitatis iſtius ſenioribus, aliiſque, qui probabiliter rei notitiam accuratiorem reliquis habent, præſtandum eſse fateantur, quia re-

(d) *L. 34. §. 8. ff. de jurejur.*
(e) Mynſing. *Cent.* II. *Obſ.* LXVIII. *n.* 2.
(f) Pruckmann. *Vol.* I. *Conſil.* X. *n.* 93.
(g) Brunnem. *Proceſſ. Civ. c.* XXIII. *n.* 25.
(h) Stryk. *de jur. ſenſ. in proœm. num.* 33. *ſequ. & Diſſ. de probat. ſemiplena cap. V. §. IV. num. 23. ſequ.*
(i) *Ord. Proc. Saxon. Tit. XIX. §. ult.*

reliqui tanquam rei ignari minus ſint idonei. (k)

## §. XXVI.

Recte porro ab hoc jurejurando arcent viros ſuſpectos de perjurio, vel aliis pollutos vitiis, quibus eorum fides aliquatenus elevetur. Quum enim ſupra demonſtratum ſit, virum jurijurando, non jusjurandum viro conciliare fidem: quis quæſo auſit, ejus religioni rem committere, cui nulla eſt religio, nullus pudor, nullum generoſo incoctum pectus honeſto? Hinc ad hoc jusjurandum admittendos eſſe negant perjuros, homicidas, uſurarios, furti damnatos, alioſque infamia juris & facti notatos, quorum magnum ſatis indicem texere ſolent juriſconſulti. (l) Recte id quidem & ſapienter: modo animi potius indolem, quam externas quaſdam circumſtantias paullo attentius expenderent. Ita ſane odium religionis ſacerrimum, vel, uti APOSTOLUS, (m) vocat, ζῆλον ὀ κατ᾽ ἐπίγνωσιν redolet illa nonnullorum hypotheſis, quod judæo cum Chriſtiano litiganti jusjurandum ſuppletorium deferendum non ſit, (n) quamvis nihil obſtet, quo minus Judæo

(k) *L. 97. ff. de condit. & demonſtr. l. 14. ff. ad municipal.* Ant. Fab. *in Cod. libr.* IV. *tit.* 1. *def.* 40.

(l) Plot. *in L. ſi quando C. unde vi. n.* 793. *ſequ.*

(m) *Rom. X,* 2.

(n) *arg. L. 21. C. de hæret. & Manich.* Carp. *Part. I. Conſt.* XXIII. *def.* VII.

dæo adverſus Judæum deferatur. (o) Quaſi vero intellectus principiis actiones ſuas ita ſemper attemperent homines, ut omnes Chriſtiani boni; reliqui ab hac fide alieni perfidi ac perjuri habendi ſint. Sane ut Chriſti nomen ſceleribus ſuis aliquando prætexunt homines: ita ſub Judaico ſchemate latitant viri civiliter boni honeſtatiſque ſtudioſi, quos ſane tutius ad hoc jusjurandum admiſeris, quam hominem ignava opera, philoſopha ſententia, cui præter nomen nihil Chriſtiani ineſſe res ipſa quotidie demonſtrat. Itaque non mirum eſt, in ſupremo Imperii dicaſterio etiam Judæos ad hoc jusjurandum admitti, quamvis adverſus Chriſtianos litigantes, dummodo ſe adhuc integros vitæ ſceleriſque puros oſtenderint. (p) Æque abſurda eorum ſententia, qui ſpurios ab hoc jurejurando arcendos eſſe exiſtimant, (q) quaſi eorum teſtimonium attenuet & veracitati officiat illa nataſium labes, quam citra culpam ſuam attraxerunt: & quaſi non illa ipſa naſcendi ſorte aliquando excitari poſſit recta indoles, ut ſe meliore fortuna dignam oſtendat, ſordeſque illas vir-

(o) Menoch. *de Arb. Jud. Quæſt. Part. II. Qu. II. Caſ. CXC. n.* 15.

(p) Mynſing. *Cent. V. Obſ. VI.* Hartmann. *Tit.* XVIII. *Obſ. VI.*

(q) Heig. *Part.* I. *Quæſt.* XXI. Hahn. *ad* VVeſenbec. *tit. Dig. de his, qui not. infam. n.* 2.

virtute pro virili eluat parte. In omnibus his ſimilibuſque potius ad animi indolem vitamque anteactam, quam ad religionem fortunamque reſpiciendum eſse, vel PAPIRIO JUSTO (r) magiſtro diſcere poterant Doctores, ſi vel maxime experientiæ rationem nullam voluiſsent habere. Quis enim dubitaret, quin Judæus, quantumvis religionis ſuæ tenax, vel ſpurius honeſtatis ſtudioſus ſanctius jusjurandum præſtiturus ſit, quam Chriſtianus, ſummo loco natus, ſed cui perpetuo, ſi non in ore, ſaltim in animo habitat πολυθρύλλητον illud:

*O cives, cives, quærenda pecunia primum,*
*Virtus poſt numos.*

## §. XXVII.

Sed præcipue, uti recte monet MYNSINGERUS, diſpiciendum eſt, talis ne ſit cauſſa, quæ hoc jusjurandum admittat, nec ne? Primo enim ſunt quædam cauſsæ, quæ hoc jusjurandum plane reſpuere ajunt. Deinde aliquas ita comparatas eſse dicunt, ut certis caſibus periculoſæ plenum aleæ futurum ſit, illud parti alterutri deferre. De poſterioris generis cauſſis uberius agere nihil attinet: quum nemo non videat, non eſse ei hoc jusjurandum facile deferendum, qui de inſigni captando lucro cogitet.

(r) *L. 3. §. 2. D. de decurion.*

gitet. De prioribus non ſine adparatu egerunt prudentes, veluti SERAPHINUS A SERAPHINIS (ſ) qui XXXVIII. & MATTH. BERLICHIUS, (t) qui LXV. caſus accumulant, in quibus locum huic jurijurando eſse negant. At jam a JO. SAMUELE STRYKIO ſingulari exercitatione (u) demonſtratum eſt, Doctores hic miſcere omnia, tantum ut numerum limitationum, reſtrictionum exceptionumque augeant. Itaque ipſe fecit periculum, an ad certas perſpicuaſque regulas omnia referri poſſint, earumque quatuor adinvenit, ex quibus tamen prima ad requiſitum MYNSINGERIANUM tertium; tertia ad quintum pertinet, ut adeo a nobis hic jure prætermittantur. Secunda Mynſingerianæ quartæ plane gemina, (x) *Cauſſas arduas, quæ vel ad præjudicium alterius, vel ad commodum jurantis inſigne pertineant, hoc jusjurandum omnino reſpuere*, docet. Unde ipſe colligit, non admittere hoc jusjurandum cauſsas criminales, in quibus probationes luce meridiana clariores requiruntur, (y) quæque illis quodammodo æquiparantur, fa-

(ſ) Seraph. de Seraphin. *de privileg. jurament. privileg.* XXXIII. *num.* 14. *& ſequ.*
(t) Berlich. *Part.* I. *concl.* LIV.
(u) Jo. Sam. Strykii *Diſſ. de cauſſis juram. ſuppl. reſpuent.* § IV. *ſequ.*
(x) Idem *ibid.* §. XIII. *ſequ.*
(y) *L. fin. C. de probat.* Struv. *exercit.* XVII. *theſ.* 43.

famoſas, (z) feudales, (a) ſpirituales, (b) ſtatus, (c) probationem ingratitudinis (d) & præſcriptionis, (e) læſionis enormis, (f) omneſque, in quibus de maxima bonorum parte diſceptatur. (g) Vulgo huc etiam referunt cauſſas matrimoniales, ſed tunc demum, ſi contra matrimonium juretur. (h) At æque periculoſum eſt, pro matrimonio illud deferri, quam contra matrimonium: quin illud multo videtur periculoſius, quia ita altera pars invita detruditur in matrimonium, nunquam reſtituenda in integrum. Unde, ſi uſquam, hic ſane cautione opus eſt, ut in ejuſmodi cauſſis vel non deferat hoc jusjurandum, vel ſaltim omnes circumſtantias quam accuratiſſime expendat judex, maxime, quum axioma illud de delatione jurisjurandi contra matrimonium principium illud pontificiorum de ſacramento ma-

(z) Berlich. *ibid. num.* 20. *ſequ.*

(a) Strauch. *Diſſ. de juram. ſuppl. cap.* III. §. VI.

(b) Ant. Fabr. *in Cod. libr.* IV. *tit.* I. *Def.* XLIV.

(c) Berlich. *ibid. num.* 27.

(d) *L. ult. C. de revoc. donat.*

(e) Carpz. *Part.* I. *Conſt.* XIII. *def.* X. *n.* 4.

(f) Strauch. *ibid.* §. VIII.

(g) Stryk. *de cauſſis juram. ſuppl. reſpuent.* §. XXIV.

(h) Seraph. de Seraphin. *ibid. n.* 113. *ſequ.*

matrimonii redoleat, & jam ab aliis accurate exploſum ſit. Potius ad quartam STRYKII regulam progredimur, qua, *jusjurandum hoc ceſſare*, ait, *quotieſcumque lex vel certam perſonæ qualitatem, vel certam ſollemnitatem, vel ſcripturam, vel perfectam ac pleniſſimam probationem diſerte requirat*. Unde colligit, nec procuratorem mandati defectum, nec heredem teſtium in teſtamento adhibitorum numerum, nec cambialiter acturum contractum cambialem, nec compenſaturum debitum illiquidum jurejurando ſupplere poſſe. Quæ omnia alii jam tam luculenter expoſuerunt, ut illis immorari nihil opus eſſe videatur.

## §. XXVIII.

Quinto exigit MYNSINGERUS, ut ſemiplena illa probatio fortiore quadam præſumtione dilui aut elevari non poſſit. Quod denuo juſtiſſimam habet rationem. Probatio enim fortiore præſumtione eliſa, nec plena, nec ſemiplena, ſed plane nulla eſt, adeoque & nihil omnino operatur. Potius hæc ipſa præſumtio ita munit adverſarium, ut ipſe in utramque aurem dormire poſſit, donec ab altero probetur contrarium. (i) Ex quo conſequitur omnino, ut in ſupplementum non juretur, ſi quis ſententiam & rem judicatam re-

(i) Maſcard. *de probat. concl. DXVIII. n. III.*

reſcindi, (k) vel inſtrumenta publica aut protocolla judicialia pro falſis declarari, (l) vel contra conſuetudinem communem aliquid ſibi indulgeri, vel aliquid pro conſuetudine recepta haberi poſtulet, (m) vel plane quidquam contra jusjurandum jam olim præſtitum, vel contra ipſam naturalem æquitatem, vel denique contra veriſimilitudinem probare velit. (n) His enim ſimilibuſque caſibus ſemiplenæ licet probationi præſumtio tam, veluti e diametro, obſtat, ut ob eam deferri non poſſit jusjurandum ſuppletorium.

## §. XXIX.

Denique ſexto, petendum hoc jusjurandum a judice eſſe, monet MYNSINGERUS, quod tamen non uſquequaque verum eſſe arbitramur. Peti quidem poteſt, ſed non ideo ſequitur, ut non petitum deferri nequeat. Quamvis enim alioquin ſuſpicione non vacet nimia ad jusjurandum proclivitas, & hæc ex eo, quod quis ad jusjurandum ſe ultro offert, non obſcure eluceat, tamen, quia hic probatione ſemiplena munitus eſt actor, a ſuſpicione illa merito liber

(k) *L. fin. C. ſi ex falſ. inſtrum.*

(l) *Cap. 13. X. de præſcript.*

(m) Berlich. *ibid. n.* 81. *ſequ.*

(n) Stryk. *de cauſſis juram. ſuppl. reſpuent.* §. XXXII. *ſequ.*

liber habetur. Offert ſe autem juraturus finita probatione & publicatis atteſtationibus; non autem cauſſa jam concluſa, quia tum ulterioribus probationibus cenſetur renunciatum. (o) Contra dubium non eſt, quin, quum in ſecunda inſtantia omnes errores, ad cauſſas cauſſæ pertinentes, purgare liceat, (p) ad jusjurandum in priore inſtantia non petitum offerre ſe quis poſſit in inſtantia adpellationis. (q) Quamvis vero petitum jusjurandum ſuppletorium a judice omnino deferendum eſſe, &, ſi nolit, ideo adpellationi locum fore, dicant: (r) multum tamen hic relictum eſt judicum religioni & arbitrio, qui, expenſis perſonarum & cauſſæ ipſius circumſtantiis, hoc jusjurandum etiam non petitum ex officio deferre, (ſ) & petitum ob juſtam cauſſam non deferre poſſunt. (t) Qua in re quam caute agendum ſit, facile intelligent, qui ſibi ob oculos ponent ἐμφατικώτατα illa AUGUSTINI: (u) *Ille*, *qui*

---

(o) Carpzov. *Part. I. Conſt.* XXIII. *def.* 9. *num.* 3.

(p) Ant. Fabr. *Cod. lib.* IV. *Tit.* I. *Def.* XXVII.

(q) Strauch. *in Diſſ. de juram. ſuppl. cap.* IV. §. III.

(r) Maſchard. *de probat. Vol. II. concl.* DCLIX. *n.* 2.

(ſ) Strauch. *ibid.* §. V.

(t) Moller. *Part. I. Conſti.* XXIII. *n.* 7.

(u) *Can.* 5. *cauſſ.* 22. *queſt.* 5.

*qui hominem ad jurandum provocat, & ſcit eum falſum eſſe juraturum, vincit homicidam. Quia homicida corpus occidit, ille animam: immo duas animas, & ejus, quem jurare provocavit, & ſuam. Scis verum eſſe, quod dicis, & falſum, quod ille dicit, & jurare compellis? Ecce jurat, ecce peierat, ecce perit! Tu quid inveniſti? immo & tu periiſti, qui illius morte ſatiare te voluiſti.*

DE

# DE RELIGIONE JUDICANTIUM
## CIRCA REORUM CONFESSIONES.
### EXERCITATIO XVI.

Σύνοψις.

§. I. *Confeſſioni reorum multum tribuendum*. §. II. *Ea tamen ſæpe fallit*. §. III. *Quod illuſtratur exemplo notabili ex Ann. Roberto*. §. IV. *Alioque ex Reichio*. §. V. *Ac denique ex Zach: Hubero*. §. VI. *Itaque ad religionem judicantium pertinet, confeſſionibus non temere credere*. §. VII. *Inſtituti ratio*. §. VIII. *Confeſſus jure Rom. pro judicato eſt*. §. IX. *Origo hujus axiomatis. Locus Tertulliani explicatus*. §. X. *An & in cauſſis capitalibus confeſſi pro judicatis ſint? Adfirmant aliqui, quia Romani hoc principium receperint*. §. XI. *Nec non Hebræi*. §. XII. *Et Lacedæmonii*. §. XIII. *Itemque Athenienſes*. §. XIV. *Ac denique Germani*. §. XV. *Quia confeſſio vox conſcientiæ*. §. XVI. *Quia ſi confeſſus damnetur, volenti non fiat injuria*. §. XVII. *Negatur, confeſſos crimen pro judicatis habendos: quia in cauſſis civilibus ne ſententia quidem opus erat adverſus confeſſos*. §. XVIII. *Quod contra Cujacium probatur*. §. XIX. *Argumentaque in contrarium refelluntur*. §. XX. *In cauſſis criminalibus ſententia condemnatoria ſemper opus eſt*. §. XXI. *Reſpondetur argumentis in contrarium*. §. XXII. *Confeſſio non ſemper vox conſcientiæ*,

§. XXIII.

§. XXIII. *Ad judicis religionem pertinet, etiam perire volentes non damnare.* §. XXIV. *Quid confiteri? quid confeſſio?* §. XXV. *Confeſſionis validæ requiſita.* §. XXVI. *Requiſitum primum in cauſſis civilibus.* §. XXVII. *Secundum.* §. XXVIII. *Tertium.* §. XXIX. *Quartum.* §. XXX. *An eadem requiſita locum habeant in cauſſis criminalibus?* §. XXXI. *In his quoque* 1) *confeſſio proficiſci debet ex animo ſe onerandi. Effectus confeſſionis extrajudicialis.* §. XXXII. *An valeat confeſſio, orta ex melancholia & tædio vitæ?* §. XXXIII. *An ſpe impunitatis facta?* §. XXXIV. *Itemque ex metu tormentorum?* §. XXXV. *Quando exorta confeſſio rata ſit?* §. XXXVI. *Confeſſio criminis* 2.) *debet ex certa ſcientia proficiſci.* §. XXXVII. *Quid ſentiendum de confeſſione furioſi & ebrii?* §. XXXVIII. *Itemque impuberis, minorennis, ignorantis, errantis!* §. XXXIX. *Confeſſio* 3.) *certis ac indubiis ſignis fieri debet. An nutus ſufficiat?* §. XL. *Qualis confeſſio ſurdi & muti?* §. XLI. *An ea efficax eſſe poſſit?* §. XLII. *An ex factis confeſſio colligi poſſit?* §. XLIII. *An ex ſilentio?* §. XLIV. *Confeſſio debet* 4) *fieri de re poſſibili, & circumſtantiis facti convenire. Quid corpus delicti?* §. XLV. *Concluſio diſſertationis.*

## §. I.

Confeſſioni reorum, ſive ſpontaneæ, ſive legitimis extortæ quæſtionibus permultum eſſe tribuendum, nemo temere negaverit. Quum enim ita ſit natura compara-

paratum, ut nemo ſibi ipſe ultro exitium ſtruere, ſed ſuam quiſque vitam, exiſtimationem ac fortunas pro virili tueri, atque has etiam amplificare quam maxime velit: nemo profecto adeo præſumitur amens, ut in ſe quidquam confeſſurus videatur, ex quo vitæ, famæ aut opibus periculum aliquod immineat, niſi illi vocem hanc ingenuam incredibilis illa veritatis vis veluti invito extorſerit. Hinc quemadmodum olim CICERONIS (a) mirifice triumphabat oratio, quum ſibi accuſatori negotium eſſet cum reo, *qui ſcelerum ſuorum nullam ſibi neque inficiandi rationem, neque defendendi, reliquiſſet, ſed omnibus in rebus coargueretur ab accuſatore, convinceretur a teſtibus, urgeretur* CONFESSIONE SUA, *& manifeſtis in maleficiis teneretur*: ita & hodienum ſibi plurimum gratulantur tum actores atque accuſatores, tum ipſi judices, ſi adverſarium reumve nacti ſint, ſua ſe confeſſione ultro jugulantem: illi quidem, quod ita rem omnem tranſactam exiſtiment, veriſſimumque credant, quod cecinit OVIDIUS: (b)

*Non eſt* CONFESSI *cauſſa tuenda rei?*

hi autem, quod ſpontanea illa confeſſione Herculeo pæne labore ſe videant levatos, devorando ſibi in poſterum, ſi a reo pertinace atque aſtuto vel eblandienda, vel fidiculis extorquenda fuiſſet veritas.

§. II.

(a) Cic. *in Verrem. lib.* IV. *cap.* LXIV.
(b) Ovid. *lib.* II. *ex Ponto Epiſt.* II. *v.* 56.

## §. II.

At quantumvis probabile ſit, neminem temere ſua ſeipſum confeſſione dolo malo circumventurum: tamen & hic locum habere arbitramur, quod graviter ac prudenter monuit PRISCUS JAVOLENUS, (c) *omnem definitionem*, (id eſt, regulam juris, vel νομικὸν κανόνα, uti eſt in BASILICIS,) *in jure civili periculoſam eſſe: parum eſſe enim ut non ſubverti poſſit*. Nam confeſſiones reorum in cauſſis pecuniariis ſæpe ex errore; in criminalibus ſæpiſſime ex atra bile, vitæ tædio, impatientia cruciatuum, aliiſque hujuſmodi cauſſis profectæ aliquando tam mendaces, tam lubricæ, quin & nonnumquam tam incredibiles ac prope ridiculæ ſunt, ut acta evolvens non criminis hiſtoriam, ſed fabulas Mileſias legere tibi videaris. Hinc quamvis ULPIANUS (d) confeſſum in jure pro judicato eſſe doceat: prudenter tamen addit, *non fateri, qui* ERRET, *niſi jus ignoraverit*. Quæ cautio ſi in cauſſis civilibus ac pecuniariis juſtam rationem habet: quanto magis ea videbitur obſervanda, quando ipſa vita, qua nihil natura homini dedit præſtantius, in periculum adducitur? Sane etſi quis ultro de maleficio fatetur, non ſemper tamen ei fides habenda erit, auctore

(c) *L. 202. ff. de reg. jur.*
(d) *L. 1. ff. de confeſſ.*

re Ulpiano, (e) *quum nonnumquam aut metu, aut qua alia de cauſſa in ſe confitentur homines.*

§. III.

Pleni tam triſtibus exemplis ſunt veteres annales, plena tot rerum judicatarum volumina, ex quibus, miſſis antiquioribus, (f) hic pauca quædam commemorabimus: Annæus robertus, (g) Juriſconſultus humaniſſimus, memoriæ prodidit, muliere vidua domi aliquamdiu abſente, nec in tota vicinia amplius viſa, increbuiſſe rumorem, miſeram illam latronis cujuſdam ſcelere occubuiſſe: judicem latrunculatorem, auctores cædis requirentem, Titium in ſaltu deliteſcentem & attonito trementique ſimilem prehendiſſe & ad judices provinciales deduxiſſe. Apud hos hominem, nullo quæſtionis terrore, nullo tormentorum cruciatu, ſed aut deſperatione, aut neſcio quo fato, ſalutis ſuæ negligentem, crimen innocentem agnoviſſe; confeſſumque ad laqueum eſſe damnatum. Biennio poſt mulierem ſalvam rediiſſe & judices a Titii cognatis in jus vocatos eſſe, quum jam miſeri iſtius innocentiæ, præter ſepulcri honorem, dari nihil amplius poſſet.

§. IV.

---

(e) *L. 1. §. 27. ff. de quæſtion.*
(f) Valer. Max. *lib.* VIII. *cap.* IV. Philoſtr. *vit. Apoll. Tyan. lib. V.*
(g) Ann. Robert. *Rer. judicat. lib. I. c. IV.*

## §. IV.

Multo notabilius eſt, quod de Martino Henrico Arnoldo, ſedecim annorum adoleſcente, in *faſciculo ſcriptorum ad inquiſitiones contra ſagas pertinentium refert* REICHIUS, (h) quodque incredibile poſſet videri, niſi ea narratio incorrupta actorum fide niteretur. Nequiſſimus iſte nebulo, nulla criminis ſuſpicione oneratus, cum malo genio ſibi fœdus intercedere, ultro fatebatur. In jus ideo raptus anno MDCXCV. non modo de fœdere iſto illico fatebatur, ſed & immanium, quæ cum hero ſuo, circumforaneo, admiſerit, facinorum ſeſe ultro accuſabat. Narrabat, ſe, in varias mutatum figuras, homines occidiſse, ædes expilaſse, aliaque perpetraſse facinora. Ajebat, ſe in pomum commutatum, & ab hero per feneſtram in ædes projectum eſſe, eoque facto inquilinos, qui partem pomi devorarint, vel medios crepuiſse, vel reliquiis iſtius pomi illico in cadaver mutatis, metu exanimatos paullo poſt periiſſe. Addebat, ſe aliquando, avis adſumta ſpecie, infantes ex cunis rapuiſse, ædeſque exſpoliaſse, & peracto demum ſcelere, in auricula heri, (is enim interea in aſinum abierat,) tutum dilituiſse, ut ſexcenta hujus generis, quæ adjiciebat, prætermittamus.

Qui

(h) *pag. 622. ſequ.*

*Qui ſani eſſe hominis, non ſanus juret Oreſtes.*

At quum illuſtris JCtorum Halenſium ordo eſset interloquutus; judicem iis locis, in quibus novus ille Proteus ſe tot homines jugulaſse, infantes rapuiſse, furta feciſse dixerat, an tale quid vere contigerit, curioſius perquirere debere: in fumum abiit illa ampliſſima tot ſcelerum confeſſio, adparuitque, quod pridem ſoboluerat prudentioribus,

*Pergula pictorum, veri nil, omnia falſa.*

Jam itaque ἐπαυτοφώρῳ deprehenſus furcifer fatebatur, ſe notabili quodam commento, neſcio quam nominis celebritatem adfectaſse. Qua tamen ſpe improba turpiter excidit nugator, quum ex ſuis ornatus virtutibus, virgiſque probe depexus, ad operas publicas mitteretur.

§. V.

Addo ſpeciem tertiam, quam doctiſſimis rerum judicatarum obſervationibus inſeruit V. A. ZACH. HUBERUS. (i) In pago quodam Friſico prope Doccumum, repentino fato occubuerat mulier, cujus maritum fama publica in ſuſpicionem veneficii adduxerat. Conjectus in vincula ultro fatebatur, ſe venenum, Doccumi emtum a pharmacopola, placentæque mixtum, uxori obtuliſſe, quæ illo ſumto illico ſe male habere coe-

(i) Zach. Huber. *Obſerv. Rer. judicat. Cent. I. obſ. c. pag.* 445.

cœperit, & vomitu per butyrum liquefactum fruſtra provocato, circa horam quartam matutinam inter graviſſimos dolores exſpirarit. Addiderat reus varias facti περιστάσεις, & in his illam, quod partem veneni reliquam duplicatæ chartæ involutam linoque conſtrictam in agro ædibus vicino defoderit, locumque ceſpite viridi contexerit. Enimvero, ubi in rem omnem paullo accuratius inquiſitum, falſa pleraque omnia apparuerunt, ſiquidem nec medici in cadavere ullum veneni veſtigium deprehenderant, nec emtio veneni in pharmacopolio Doccumano facta erat, nec reliquiæ veneni in agro reperiebantur, quamvis reus αὐτοκατάκριτος, ceu deductus, ipſe omnes prope glebas circumivifset. Accedentibus itaque & aliis falſi indiciis, homini perire cupienti ſaluti fuit inſignis judicantium religio, qui, tantum abeſt, ut pro explorato facinore habendam putarint illam hominis atra bile laborantis confeſſionem, ut eum liberare non dubitarint, quamvis ampliſſima eaque ſatis conſtans exſtaret de crimine tam atroci confeſſio.

## §. VI.

Quum itaque, fallaces aliquando eſse reorum confeſſiones, tot exemplis nos doceat experientia: nemo temere negabit, ad religionem judicantium vel maxime pertinere, dare operam, ne quis turpiſſimo prævaricationis genere ſuæ innocentiæ poſſit temere inſidiari. Quemadmodum enim intereſt reip. ne delicta impune admittantur:

ita

ita ejuſdem multo magis refert, ne innocentes ſupplicio adficiantur, aut exempla fiant in eos, qui nullo alio crimine animadverſionem merentur, quam calumnia adverſus ſe ipſos admiſſa. Hinc præclare monet ULPIANUS, (k) *ne innocentibus pœna irrogentur, ad ſollicitudinem ſuam Præſidem provinciæ* merito *revocaturum*, dignaque tanto principe vox eſt illa SEVERI Imperatoris: (l) *Confeſſiones reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportet, ſi nulla probatio* RELIGIONEM COGNOSCENTIS *inſtruat*. Quamvis enim verba poſteriora JO. WISSENBACHIUS (m) tantum de confeſſionibus in equuleo extortis, vel extra judicium factis, vel corpore delicti, ceu vocant, deſtitutis intelligenda eſſe exiſtimet: potior tamen nobis merito eſt ULPIANI (n) auctoritas, qui, ſpeciem relaturus, ubi Primitivus, ſervus, homicidium in ſe metu ad dominum revertendi ultro confinxerat: *Si quis*, inquit, ULTRO *de maleficio fateatur, non ſemper ei fides habenda eſt: nonnumquam enim aut metu, aut qua alia de cauſſa in ſe confitetur*.

## §. VII.

Quandoquidem itaque maxima hic circumſpectione opus eſſe, nemo non intelligit,

(k) *L. 6. §. 4. ff. de offic. Præſ.*

(l) *L. 1. §. 17. ff. de quæſt.*

(m) Viſſenbach. *ad Pand. Diſp. XXI. §. XVII.*

(n) *L. 1. §. 17. ff. de quæſt.*

ligit, & hinc ipſæ leges religioni ac ſollicitudini cognoſcentium arbitrium permittunt ſtatuendi, quantum confeſſionibus illis fidei haberi oporteat: facturi nobis videbimur operæ pretium, ſi materiam illam nobiliſſimam ad certa principia revocemus, ne forte in æquitatem cerebrinam abeat illa cognoſcentium religio, & *dum de bono & æquo quæritur, ſub auctoritate juris ſcientiæ perniciose erretur*, quippe quod in eo genere quæſtionum plerumque contingere, CELSUS (o) noſter jam pridem obſervavit. Nec veremur, ne poſt tot Homeros Iliada ſcribere velle cuiquam videamur, daturi quippe, quantum in nobis eſt, operam, ne quis, nos aliorum ſcrinia, more ſæculi, expilaſſe, jure conqueri poſſit.

## §. VIII.

Confeſſos in jure pro judicatis eſſe, tam eſt tralatitium, ut nec illi id ignorent, qui alioquin parum ſciunt. Pluribus enim locis id inculcant jura noſtra, quæ opportuniore loco proferemus, in præſenti ad titulum *de confeſſis*, in Pandectis ac Codice Juſtinianeo occurrentem, nec non ad PAULLI (p) Sententias receptas provocaſſe, contenti. Tam certa etiam omnique exceptione potior viſa eſt hæc regula,

(o) L. 91. §. 3. *ff. de verb. oblig.*
(p) Paulli *Recept. Sentent. libr. V. tit. V.* §. *II.*

la, ut ad eam confugerint & JCti, & alii veteres ſcriptores, quoties de confeſſis incideret diſceptatio. Videbantur enim confeſſi *ſua quodammodo ſententia damnati*, (q) & non minus maturi ſupplicio, quam ſi aut Minos urnam moviſſet, aut feralem e ſublimi ſententiam detonuiſſet Caſſius.

§. IX.

Originem tantæ ſeveritatis TERTULLIANUS, (r) quo nullus Eccleſiæ doctorum divini humanique juris peritior fuit, hunc in modum deſcribit: LEGES *confeſſos damnari præſcribunt*, *non abſolvi*. *Hoc* SENATUSCONSULTA, *hoc* PRINCIPUM MANDATA *definiunt*. Quibus verbis innuit Patrum doctiſſimus, originem hujus axiomatis partim a legibus, libera adhuc republica latis, partim a SCtis & principum conſtitutionibus eſſe repetendam. Quod quam verum ſit, paucis, age, videamus. Initio Lege XII. Tabularum, quam GELLIUS (ſ) ſervavit, cautum fuerat, ut condictione ex mutuo conventis, ſive æs alienum confeſſi, ſive ſententia condemnati eſſent, triginta dierum induciæ darentur, quibus elapſis, niſi vel creditoribus ſatisfeciſſent, vel expromiſſione ab aliquo fuiſſent liberati, victoribus vincti traderentur. Quum itaque

(q) L. 1. *ff. de confeſſ.*
(r) Tertullian. *Apologet. cap. II.*
(ſ) Gell. *Noct. Attic. lib. XV. cap. XIII. & lib. XX. cap. I.*

que REOS CONFESSOS, (uti in illa lege reſcribit V. A. CORNELIUS VAN BYNKERSHOEK,) (t) vel ÆS alienum CONFESSOS *judicatis* æquiparaſſent decemviri: recte inde collegerunt prudentes, confeſſos pro judicatis eſſe habendos, ceu recte obſervarunt juriſconſulti eximii, JAC. CUJACIUS, (u) GUIL. MARANUS, (x) HUGO DONELLUS, (y) JACOBUS GOTHOFREDUS, (z) & quotquot eruditorum de juris noſtri originibus fuere ſolliciti. Habemus itaque leges, quæ confeſſos damnari præſcribebant, non abſolvi: leges puta XII. Tabularum, quas κατ' ἐξοχὴν LEGES dici ſolitas, vir laudatiſſimus, JAC. GOTHOFREDUS, (a) obſervat. Enimvero, quum uti recte animadvertunt CUJACIUS (b) & GUIL. MARANUS, (c) regula illa ex legibus XII. Tabularum tantum ad condictionem certi ex mutuo pertineret: oratione MARCI Imperatoris, ſeu Senatuſconſulto, in ejus ſententiam condito, hoc jus

---

(t) Bynkersh. *Obſervat. lib. I. cap. I.*
(u) Cujac. *in Paratitl. Digeſt. de confeſſ. & ad Paull. Rec. Sent. lib. V. tit. V.* §. 11.
(x) Maran. *in Paratitl. p. 936.*
(y) Donell. *in Comment. Jur. Civil. lib. XXXVIII. cap. I.*
(z) Jac. Gothofred. *in Comment. ad L.* 142. *ff. de reg. jur.*
(a) Jac. Gothofred. *de Legib. XII. Tabul. lib. II. cap. VIII. p.* 41.
(b) Cujac. *in Patitl. Dig. ibid.*
(c) Maran. *ibid.*

jus ad omnes debitores omneſque actiones & interdicta productum eſt ſancitumque teſte ULPIANO, (d) *ut poſt rem judicatam vel confeſſionem in jure factam nihil quæreretur, ſed id, quod quiſque confeſſus eſſet, pro judicato haberetur.* En ergo SCtum, quo *idem definitum eſſe*, ſcribit TERTULLIANUS. Denique dubitandum non eſt, quin & ad *mandata principum* recte ille provocet. Superſtes enim in Codice noſtro eſt conſtitutio, qua id juris axioma ratum habuit σύγχρονος TERTULLIANO CARACALLA Imp. (e) Ex quo patet, non accuratius tradi potuiſſe juris iſtius origines, quam eas, verbis licet pauciſſimis, complexus eſt Latinorum Patrum antiquiſſimus, TERTULLIANUS.

§. X.

At vero, quum hæc juris capita omnia, quæ ſuperiore paragrapho cum loco TERTULLIANI contendimus, ad cauſſas tantum civiles & pecuniarias pertineant: non inutilis ac ſupervacua videbitur quæſtio, an & crimina confeſſi pro judicatis habendi ſint? Adfirmare id nonnullos video, & in his ULR. HUBERUM, (f) qui diſerte ſcribit: *Habet hunc effectum judicati confeſſio, non tantum in civilibus, ſed*

(d) *L. 56. ff. de re judic. l. 6. §. 3. ff. de confeſſ.*
(e) *L. un. C. de confeſſ.*
(f) Huber. *Prælect. ad Digeſt. lib. XLII. tit. II. §. 11.*

*ſed etiam in criminalibus*, *ſiquidem leges non diſtinguunt*. Et ſane, ſi dicendum, quod res eſt, multa ſunt, quæ latiorem hanc interpretationem videntur exigere. Primo enim argumentis idoneis conſtat, ipſos veteres Romanos leges illas de confeſſis etiam ad cauſſas criminales produxiſſe. M. Cato Uticenſis, in judicando ſane religioſiſſimus, rogatus ſententiam, quid de conjuratis fieri placeret, gravi habita oratione, quam ſervavit SALLUSTIUS, (g) *de* CONFESSIS, *ſicuti de manifeſtis rerum capitalium*, *more majorum ſupplicium ſumendum cenſuit*. Eodem pertinent illa TERTULLIANI: (h) *Quid amplius præſidibus provinciarum mandatum*, *quam nocentes* CONFESSOS *damnare*, *negantes autem ad tormenta revocare*? ASCONIUS PÆDIANUS, (i) cujus teſtimonium infra recitabimus, etiam reis tacentibus, tamquam confeſſis, litem æſtimatam eſſe perhibet. Quin tantum certitudinis his reorum confeſſionibus ineſſe exiſtimabant veteres, ut ne tunc quidem iniqua videretur condemnatio, ſi adpareret, reum in ſe falſo confeſſum, modo in mendacio iſto ad extremum uſque halitum perſeveraſſet. Ita enim intelligo verba QUINCTILIANI: (k) *Fingite*, *eſſe ali-*

(g) Salluſt. *de Bello Catilin. cap. XXXII.*
(h) Tertullian. *ad Scapul. cap. IV.*
(i) Aſcon. Pædian. *in Cic. Act. I. in Verr. cap. II.*
(k) Quinctillian. *Declam. CCCXIV.*

*aliquem, qui aliquo modo confeſſus ſit: hunc a magiſtratu occiſum: poſtea adparuiſſe aliquo caſu, falſum fuiſſe, quod dixiſſet: num agi cum magiſtratu poteſt?*

## §. XI.

Deinde illam juris regulam etiam in cauſſis capitalibus probarunt gentes humaniores tantum non omnes. Hebræi, quorum remp. ipſe Deus immortalis legibus ſapientiſſimis temperaverat, confeſſos de maleficiis *contra animam ſuam loquutos, ſuoque teſtimonio convictos* eſſe cenſebant, &, quum in nulla cauſsa teſtem ſingularem admitterent, unum tamen reum teſtem exiſtimabant omni exceptione majorem eſse, ſi quando adverſus ſe ipſum eſſet teſtificatus, ceu obſervat GUIL. ZEPPERUS. (l) Achanem, confeſsum de crimine peculatus, capitis damnabat Joſua, tamquam ſua jam ſententia damnatum. (m) Eadem ſeveritate uſus Davides Amalekitam juvenem, qui Saulem ſua manu obtruncatum fatebatur, ſine judicii ſtrepitu ferali ſententia damnabat, addito elogio: *Sanguis tuus ſit ſuper capite tuo. Os enim tuum teſtificatum eſt contra te, dicendo: Ego occidi unctum Jehovæ.* (n) Nec mi-

(l) Zepper. *de Leg. Moſaica forenſ. lib. V. cap. V.*

(m) *Joſ. VII. 21. ſeq.*

(n) *2. Sam. I. 6. ſeq.*

minus Salomo dignum capitali ſupplicio putabat Adoniam, fratrem, quod de adfectatis cum Sunamitide nuptiis confeſsus, regnum pro dote concupiſcere videretur. Cenſebat enim Rex, Adoniam *adverſus animam ſuam eſſe loquutum*. (o) Denique hoc jus patrium ſceleri prætexens Caiphas, Servatorem, divinam originem profeſſum, innocentem præcipiti ſuffragio condemnavit, addita damnationis cauſſa: τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ. *Quid alio opus eſt teſtimonio? ipſi rem omnem audivimus ex ore illius.* (p)

## §. XII.

Idem juris axioma & Lacedemonii in cauſſis capitalibus locum habere arbitrabantur, qui, quamvis eſsent ad damnandum tardiſſimi, non tamen parcendum exiſtimabant reis, crimen ultro confeſſis. Argumento eſse poteſt illuſtre de Pauſania judicium quod accuratius deſcripſerunt THUCIDIDES (q) & CORNELIUS NEPOS. (r) Jam pridem ille Pauſanias, rerum a ſe geſtarum gloria elatior, de opprimenda patria conſilia cum Perſis inierat. Jam pridem, in-

(o) 1. *Reg. I.* 23. *ſeq.*

(p) *Luc. XXII.* 71. *Matth. XXVI.* 65. *ſequent.*

(q) Thucydid. *lib. I. pag.* 86. *ſeq.*

(r) Cornelius Nepos *in Pauſan. cap. III.*

inſolentius ſe gerendo, Perſicos mores imitando, ſervoſque publicos ſollicitando, ephoris æque, ac civibus rerum novarum ſuſpicionem injecerat. At parum tamen his omnibus movebantur Lacones, *μὴ ταχεῖς περὶ ἀνδρὸς Σπαρτιάτου ἄνευ ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων βουλεῦσαί τι ἀνήκεστον*, *non celeres ad aliquid gravius de viro Spartano ſine maniſeſtiſſimis ac minime fallacibus indiciis decernendum*. Tradiderat Argilius Senatui litteras, Pauſaniæ manu exaratas, in quibus ipſe ſua omnia conſilia ſtolide prodiderat. At ne eo quidem argumento impulſi, in civem tam illuſtrem gravius quid ſtatuere audebant ephori, *αὐτήκοοι βουληθέντες ἔτι γενέσθαι αὐτοῦ Παυσανίου τὶ λέγοντος*, *volentes aliquid ex ipſius Pauſaniæ ore prolatum audire*. Denique quum in adyto fani Neptuni Tænarenſis abditi ipſi audiviſsent Pauſaniam, cum Argilio colloquentem, criminaque ſua non obſcure confitentem: tum demum hominem, non ullis judicum ſuffragiis, ſed ſua confeſſione damnatum, templo, cujus ſe ille religioni crediderat, incluſerunt, fameque necarunt, ſatis clare hoc ipſo oſtendentes, ſe confeſsos judicatoſque omnino eodem loco habere.

## §. XIII.

Athenienſes porro confeſſis non magis pepercisſe, teſtis eſt DEMOSTHENES, (f) qui Ti-

(f) Demoſthen. *in Timocrat. p. 783.*

Timocratem, cui diem dixerat, ideo indicta cauſsa cenſebat damnandum, quod legem novam atque antiquioribus contrariam a ſe perlatam eſset confeſsus: Ὥσπερ τοίνυν, inquit, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῶν περὶ τἆλλα κακούργων τοὺς ὁμολογοῦντας ἄνευ κρίσεως κολάζειν οἱ νόμοι κελεύουσιν· οὕτω δίκαιον, καὶ τοῦτον, ἐπειδὴ τοὺς νόμους κακουργῶν εἴληπται, μὴ δόντας λόγον, μήτ᾽ ἐθελήσαντας ἀκοῦσαι καταψηφίσασθαι. Ὡμολόγηκε γὰρ θατέρῳ τῷ προτέρῳ νόμῳ ἐναντίον τόνδε τιθεὶς ἀδικεῖν. *Quemadmodum igitur, Athenienſes, alios facinoroſos, qui ſcelera fatentur, ſine judicio puniri leges jubent: ſic etiam iſte, quandoquidem eum leges malitioſe rogare & abrogare conſtat, non facta dicendi poteſtate, nec ejus excuſationibus auditis, condemnandus erit. Nam altera priore lege faſſus eſt, ſe iſta contraria ferenda peccaſſe.* Athenis itaque non uſu ac conſuetudine, ſed lege ſcripta cautum fuerat, ut in publicis etiam judiciis confeſſi pro judicatis haberentur. Quod quum ex ipſo DEMOSTHENIS loco planum ac perſpicuum ſit, non poſſumus ſane, quin miremur, ejus ſcholiaſten, ULPIANUM, (t) legem illam Atticam de confeſſis, verbis in alium plane ſenſum detortis, περὶ κακουργούντων ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ ληφθέντων, id eſt, *de maleficis, in ipſo facinore oppreſſis*, interpretari non dubitaſse.

§. XIV.

---

(t) Ulpian. *ad* Demoſthen. *loc. cit. pag.* 815.

## §. XIV.

Poſsemus ſimilia de jure Germanico antiquo obſervare, niſi chartæ parcendum videretur. Jam ad graviora properantes, admonet nos promiſsæ brevitatis fides, ut ex multis pauciſſima delibemus. CAPITULARIBUS CAROLI M. (u) cautum legimus, *ut judex, criminoſum diſcutiens, non ante ſententiam proferret, quam aut reus ipſe* CONFITERETUR, *aut per innocentes & veraces teſtes manifeſtius convinceretur*. Eum morem jam antea tenuerunt Franci. Ejus enim ſibi probe conſcium fuiſse animadvertimus Ægidium, Remenſem Epiſcopum, qui perduellionis accuſatus apud GREGORIUM TURONENSEM, (x) interrogatuſque ab Epiſcopis, an aliquo defenſionis præſidio ſibi tutus videretur? *Ad ſententiam*, inquit, *dandam ſuper culpabilem ne moremini. Nam ego novi, me ob crimen majeſtatis reum eſſe mortis, qui ſemper contra utilitatem hujus regis matriſque ejus abii, per meum conſilium multa fuiſſe geſta certamina novi, quibus non nulla Gallorum loca depopulata ſunt*. De ſe ergo confeſtim ſupplicium eſse ſumendum, ipſe exiſtimabat Ægidius, idemque de Taſſilone, Bojorum Duce, majeſtatis reo, veluti ex compacto

---

(u) *Capitular. Caroli M. libr. V. cap. CLVI.*

(x) Gregor. Turonenſ. *lib. X. cap. XIX.*

pacto ſtatuebant proceres, qui Ingelhemium ad comitia circa annum DCCLXXXVIII. confluxerant. Teſte enim ANNALISTA REUBERIANO, (y) *uno omnium adſenſu, læſa majeſtatis reus capitali ſententia damnatus eſt*, vel ideo, quod *dictorum factorumque, quæ ei complura objiciebantur, non unum quidem* INFICIARI *cœpiſſet*. Enimvero quid opus eſt exemplis, quum ſeveritatem illam Germanorum vel maxime confirmet vetus parœmia juris: *Bekennen hat manchen an den Galgen gebracht*, quam vulgus lepida adplicatione ludi chartularii legibus accommodare ſolet? Ejuſmodi enim adagiis omnes fere gentes olim cum alia ſapientiæ præcepta, tum & præcipua juris patrii capita involvere ſolitas eſse, præter auctores, ab HERTIO (z) laudatos, obſervarunt GUIL. GENTIUS, (a) SCIPIO GENTILIS, (b) & THOMAS REINESIUS. (c)

§. XV.

---

(y) *Annal. Franc. apud Reuber. ad. ann. DCCLXXXVIII.*

(z) Hert. *prolegom. parœm. jur.* §. *II. ſequent.*

(a) Guil. Gent. *Adagia L. e jure civili collecta, editaque cum Chiliad. Eraſmi Pariſ. MDLXXI. in fol. & cum Gisleniania Antv. MDLXXIV. in 8vo.*

(b) Scip. Gentil. *lib. 1. Parerg. cap. XX.*

(c) Thom. Reineſ. *Var. lib. I. cap. XXIV. pag.* 103.

§. XV.

Præter illum tot gentium conſenſum argumenta etiam ſuppetunt haut levia, quæ confeſſos crimen omnino pro judicatis habendos eſſe, perſuadeant. Quum enim primo ad hanc legem nos ipſa natura inſtituerit, ut nos amemus quam maxime, noſtraque ſalute nihil habeamus antiquius: in neminem profecto cadere videtur tam immane ſui ipſius odium, ut ſe confeſſione ſua, tamquam laqueo, ultro induere, ac perniciosa prævaricatione ſe ipſum opprimere velit. Potius res ipſa docet, eum, qui aliquid a ſe geſtum admiſſumque eſſe fatetur, quod vel rebus ac fortunis, vel ipſi capiti atque exiſtimationi ſuæ exitio futurum non ignoret, verecundia quadam ac conſcientiæ vi impulſum, crimen agnoviſſe. Hinc M. SENECA: (d) *Confeſſio* CONSCIENTIÆ *vox eſt. Conſcientia convicti, &, qua fecit, agnoſtentis eſt.* Et AMBROSIUS: (e) *Omnium ſupergreditur ſententias, qui a ſua conſcientia, ſuaque ſententia damnatur.* Quis ergo fidem abroget homini, cum inſigni vitæ fortunarumque periculo aliquid adfirmanti, eo loco ac tempore, quo in pertinaci mendacio plerique omnem ſibi ſpem ſalutis poſitam eſſe exiſtimant? Nonne reus tam ingenuus ipſam videbitur animi denudare conſcientiam, idem-

(d) Seneca *Controv. lib. VII. contr. III.*

(e) Ambroſ. *Serm. L.*

idemque interrogantibus reſpondere velle, quod apud EURIPIDEM (f) percunctanti reſpondet Oreſtes:

> Ὀρέστα τλῆμον· τίς σ' ἀπόλλυσι νόσος;
> Ἡ σύνεσις, ὅτι σύνοιδα, δεῖν' εἰργασμένος.
> *O miſer Oreſta, quid morbi te perdidit?*
> CONSCIENTIA. *Sum enim mihi conſcius de malis perpetratis.*

§. XVI.

Deinde, quum volenti injuriam fieri vulgo negent: ex eo etiam conſequi arbitrantur, ut pro judicato merito ſit habendus quiſquis in ſe ultro confeſſus eſt. *Qualis enim eſt reus*, ibidem ait M. SENECA, (g) *cujus hoc unum patrocinium eſt, indignum ſe vita fuiſſe?* Perit ejuſmodi reus, nulla in judicibus ſordium vel inimicitiæ ſuſpicione, ſed ſua ipſius calumnia. Quin perit, quia perire cupit, & turpiſſimo mendacii genere ſe ipſum circumvenit. Quis vero commiſeratione dignum cenſeat hominem, quem ſui non miſeret? Graviter, uti ſolet, AMBROSIUS: (h) *Quem alter*, inquit, *judicat, poteſt utcumque eſſe excuſabilis. Reus autem ſine excuſatione eſt, qui conſcientia ſua judicio damnatur. Quem alter judicat, poteſt quandoque a ſuo judice* *ſpe-*

(f) Euripid. *in Oreſt.*
(g) Seneca *ibid.*
(h) Ambroſ. *Serm. eod.*

*ſperare indulgentiam. Qui ſe ipſo judicat, a quo indulgentiam poſtulabit?* Fingamus itaque hominem, adeo ad omne ſcelus profligatum, ut in ſe per calumniam confiteri non dubitet: an non is vel hoc ipſo meruiſſe videbitur ſupplicium, quod ſeſe ipſe falſa confeſſione dolo malo perdidit? Tanta eſt non modo divinarum, (i) ſed & humanarum legum (k) ſeveritas, ut capitis damnent eum, qui falſo teſtimonio inſontem oppreſſerit. An eum pœnam leviorem meruiſſe dicemus, qui falſo teſtimonio ſe ipſum jugulavit, quum tamen noſtri amorem ejus, quo alios proſequimur, veluti normam atque exemplum eſſe voluerit legislator optimus maximus? (l)

## §. XVII.

Sed, qui in cauſſis etiam criminalibus confeſſos *in jure noſtro pro judicatis* haberi exiſtimant: illi parum intelligere mihi videntur, quid ſibi illud axioma velit, quidque ea loquutione intellexerint veteres, dum confeſſos judicatis æquipararunt. Nimirum eum, qui fatebatur, ſe debere, adeo damnato ſimilem putabant, ut ne ſententia quidem opus eſſet. Quod ut rectius intelligatur, obſervandum eſt, confeſſionem duorum generum fuiſſe. Aut enim fatebatur aliquis in jure futuræ actionis in-

(i) *Deut. XIX. 16. ſeq.*
(k) L. 1. §. 1. *ff.* ad L. *Cornel. de ſicar.*
(l) *Levit. XIX. 8. Matth. XXII. 39.*

inſtruendæ cauſſa interrogatus : (m) aut inſtituta jam editaque actione de tota actoris intentione confitebatur. (n) Prior illa confeſſio ad titulum Digeſtorum *de interrogationibus in jure faciendis*; poſterior ad titulum *de confeſſis* pertinet, quarum rubricarum genuinam differentiam nec ὁ πάνυ CUJACIUS; (o) nec, præter juriſconſultum incomparabilem GUIL. MARANUM, (p) fere quiſquam alius ſatis explicavit. Prior porro eatenus quidem tenebat confeſſum, ut pro ea parte, ex qua ſe heredem eſſe reſpondiſſet, actione pulſari poſſet, at ſtatim non ideo pro judicato erat, quod ſe pro tanta parte heredem eſse dixiſset. Poſterior rei judicatæ per omnia fere ſimilis habebatur, adeo, ut ne ſententia quidem ferenda videretur adverſus confeſsos. Quemadmodum enim res judicata pro veritate habebatur : (q) ita & confeſſio, modo certa eſset. (r) Quemadmodum deinde judicatis : ita & confeſſis dabatur tempus legi-

(m) *L. 13. & ſeq. ff. de interrog. in jur. fac.*

(n) *L. 31. ff. de re judic.*

(o) Jac. Cujac. *in Paratitl. Dig. ad tit. de interrog. in jure fac. p. m.* 14.

(p) Maran. *in Paratitl. Digeſt. pagina* 936.

(q) *L. 25. ff. de ſtatu hom. l. 207. ff. de reg. jur.*

(r) *Leg. 3. & leg. 4. Digeſt. de confeſſion.*

legitimum ad ſolvendum, (ſ) id quod a JUSTINIANO (t) quatuor menſibus definitum eſt. Sicuti porro ex re judicata naſcebatur actio judicati: ita ex confeſſione actio *confeſſoria* (u) vel *ex confeſſo*, (x) qua ab actore inſtituta, iiſdem modis fiebat exſequutio, ac re judicata, (y) captis nempe diſtractiſque pignoribus, (z) aliiſque remediis; quibus magiſtratus juriſdictionem ſuam tueri, ac jus dicentibus non obtemperantes in ordinem cogere conſueverant.

## §. XVIII.

Quæ quum tam firmum in jure noſtro præſidium reperiant: merito mireris, in alia omnia hic ire JAC. CUJACIUM, (a) UIR. HUBERUM, (b) alioſque viros doctiſſimos, qui confeſsos, non niſi ſequuta ſententia condemnatoria, pro judicatis fuiſse contendunt. Procul dubio enim ea in re ſua opinione falſi ſunt viri eruditiſſimi. Nam ſi ſententia ſequi debuit: nulla reddi po-

(ſ) *L. 6. in fine ff. eod.*

(t) *L. 2. C. de uſur. rei judic. Add.* Cujac. *Obſ. lib. III. cap. XXIX.*

(u) *L. 23. ff. ad Leg. Aquil.*

(x) *L. 3. ff. de confeſſ.*

(y) *L. 31. ff. de re judic.*

(z) *L. ult. C. de exſeq. rei jud.*

(a) Cujac. *Obſ. lib. II. cap. XXXVI. & in Paratitl. ff. de confeſſ.*

(b) Huber. *Prælect. in Pandect. lib. XLII. tit. II. §. 1.*

poterit ratio, cur adverſus confeſſos ſingulari actione confeſſoria, ac non potius actione judicati experiundum fuerit: nec cur confeſſio pro ſententia eſſe dicatur, (c) perinde, ac ſi pronunciatum eſſet. (d) Æque arduum tunc erit, explicare, cur tempora ſolutioni præſtituta non ex die rei judicatæ, ſed a tempore factæ confeſſionis currant, (e) & cur denique ullæ partes judicantium in confitentes eſſe, negentur. (f) Quo ipſo nihil apertius dici potuit, judice GUIL. MARANO, (g) ut probetur, poſt confeſſionem ſententia opus non fuiſſe.

§. XIX.

Eſt quidem, ne quid diſſimulemus, ubi confeſſionem ſequi dicitur ſententia vel condemnatio, quo in primis pertinent bina loca, (h) quæ quantum torſerint interpretum ingenia, VVISSEMBACHIUS (i) oſtendit. Sed rem omnem in aprico ponit ULPIANUS, (k) dum ſcribit: *Notandum, quod in hac actione, qua adverſus confitentem datur, judex non* REI JUDICANDÆ, *ſed* ÆSTIMANDÆ *detur.*

(c) *L.* 1. *ff. de confeſſ.*
(d) *L.* 6. §. 2. *ff. eod.*
(e) *d. L.* 6. *in fin. ff. eod.*
(f) *L.* 25. *in fin. ff. ad Leg. Aquil.*
(g) Guil. Maran. *in Paratitl. pag.* 938.
(h) *L.* 3. *&* *l.* 5. *ff. de confeſſ.*
(i) VViſſenbach. *Diſp. XXI. ad Pandect.* §. XVIII.
(k) *d. L.* 25. §. 1. *ff. Ad Leg. Aquil.*

*tur. Nam nulla ſunt partes judicanti in confitentes.* Poterat igitur, reo jam confeſſo, de æſtimatione rei ſolvendæ controverſia oriri, quin & quæſtio de ipſius confeſſionis interpretatione incidere, cujus rei luculentum exemplum in ipſo titulo de confeſſis occurrit. (l) Nec dubium eſt, eo caſu liti dirimendæ datum eſſe judicem. At, quod ad cauſſam principalem attinet, nullæ judici ſupererant partes in confeſſos, quippe ſua jam damnatos ſententia.

§. XX.

His itaque de genuino hujus axiomatis ſenſu præmiſſis, facile erit ad intelligendum, in cauſſis capitalibus confeſſos pro judicatis non fuiſſe. Tantum enim abeſt, ut illico rapiendi fuerint ad ſupplicium, ut diſerte ſcribat VENULEJUS SATURNINUS: (m) *Si* CONFESSUS *fuerit reus: donec de eo* PRONUNCIETUR, *in vincula conjiciendus eſt.* Pronunciandum itaque eſt de reo capitalium criminum, quamvis ampliſſima ejus confeſſio exſtet. Expendenda enim prius ipſa confeſſio, utrum facti circumſtantiis congrua, an forte ex vitæ tædio aliaque cauſſa profecta ſit. (n) Id quod & NEMESIS CAROLINA (o) urget, his verbis: *So obgemeldte Fragſtucke auf Bekantnuſſ, die aus oder ohne Marter geſchiehet, gebraucht uver-*

(l) *L. pen. ff. de confeſſ.*
(m) *L. 5. ff. de cuſtod. & exhib. reor.*
(n) *L. 1. §. 25. 27. ff. de quæſtion.*
(o) *Conſtit. Crimin. Carolin. Art. LIV.*

*vverden, ſo ſoll alsdann der Richter an die End ſchicken, und nach den Umbſtanden, ſo der Gefragte der bekanten Miſſethat halber erzehlet hat, ſo viel zu Gevviſſheit der VVarheit dienſtlich, mit allem Fleiſſ fragen laſſen, ob die Behantniſſ der obberuhrten Umbſtande vvahr ſeyn oder nicht. Dann ſo einer anzeiget die Maaſſ und Form der Miſſethat, als vor zum theil gemeldet iſt, und ſich dieſelben Umbſtande alſo erfunden, ſo iſt daraus vvohl zu mercken, daſs der Gefragt die bekante Miſsethat gethan hat, ſonderlich ſo er ſolche Umbſtande ſaget, die ſich in der Geſchicht haben begeben, die kein Unſchuldiger vviſsen kan.* Deinde & defenſio ipſi quoque confeſſo indulgenda eſt. *Eam* enim, *quocumque tempore poſtulanti reo, negari non oportet, adeo ut propterea & differantur & proferantur cuſtodiæ*, ceu monuit JULIUS PAULLUS. (p) Denique nec certa ſemper pœna legibus definita eſt, & ſi de ea certi quid ſancitum, vel una facti περίςασις judicem ad pœnæ atrocitatem mitigandam facile inflectet. Quam in rem grave eſt præceptum MARCIANI: (q) *Perſpiciendum eſt judicanti, ne quid aut durius, aut remiſſius conſtituatur, quam cauſſa depoſcit. Nec enim aut ſeveritatis, aut clementiæ gloria adfectanda eſt, ſed perpenſo judicio, prout quæque res expoſtulat, ſtatuendum eſt. Plane in levioribus cauſſis pro-*

(p) *L.* 18. §. 9. *ff. de quæſtion.*
(q) *L.* 11. *pr. ff. de pœn.*

*proniores ad lenitatem judices eſſe debent: in gravioribus pœnis ſeveritatem legum cum aliquo temperamento lenitatis ſubſequi.* Quæ omnia religioſi judicis arbitrium, adeoque ſententiam depoſcere nemo non intelligit.

## §. XXI.

Neque eſt, quod quemquam moveant exempla atque argumenta, quæ ſupra hanc in rem protulimus. Hebræi confeſſos pro convictis habebant, non pro judicatis. Ei autem confeſſioni procul dubio non promiſcue credebant, ſed tum demum, quando aliæ inſuper probationes religionem judicantium inſtruerent. Achanem confeſſum jure damnabat Joſua, quippe & ſpolia proferentem, & ipſius Dei immortalis judicio convictum, ſorte puta, (r) quam Hebræis in primæva illa *θεοκρατία* pro oraculo fuiſſe, obſervat EDUARDUS BERNARDUS. (ſ) Perſpicue rem omnem refert JOSEPHUS: (t) Ὁ δ' οὐκ ἔχων ἔξαρνος εἶναι, δεινῶς αὐτὸν τοῦ θεοῦ ἐκπεριελθόντος, ὡμολόγει τε τὴν κλοπὴν, καὶ τὰ φώρια παρῆγε. *At ille, quum inficias ire nequiviſſet, Dei judicio graviter eum conſtrigente, furtum fatebatur, & res ſurreptas in medium proferebat.* Ama-

(r) *Joſ. VII.* 14.

(ſ) Ed. Bernard. *in Not. ad Joſeph. Antiqu. Jud. lib. V. cap. I.*

(t) Joſeph. *lib. V. Antiquit. Jud. cap. I. Segm.* 14.

Amalekitæ confeſſionem ſpolia opima, Regi moribundo detracta: Adoniæ crimen priora facinora probabile reddebant. Immo ſunt, qui ea Davidis & Salomonis decreta non uſquequaque probant, ſed de iis uſurpandum exiſtimant illud TACITI: (u) *Omne magnum exemplum habet aliquid ex iniquo, quod adverſus ſingulos utilitate publica rependitur.* Idem ego multo certius de Lacedæmoniorum judicio adverſus Pauſaniam dixerim. Quamvis enim de crimine dubitari vix poſſet: non tamen indicta cauſſa damnandus, nedum ſine capitali ſententia fame necandus erat civis, de patria ceteroquin non male meritus. Quæ de Romanis & Germanis diximus, nec probant, ob ſolam confeſſionem, & ſine ſententia capitali, a quoquam ſumtum eſſe ſupplicium, & talem confeſſionem ponunt, quæ aliis indiciis atque argumentis adjuvetur. Soli Athenienſes, ſi DEMOSTHENI fides eſt, confeſſos ἄνευ κρίσεως, μήτε δόντες λόγον, μήτ' ἐθελήσαντες ἀκῦσαι, *indicta cauſa, & nec facta dicendi poteſtate, nec excuſationibus auditis*, damnabant: ſed damnabant tamen. Quin talia non erant Athenienſium judicia publica, ut inde aliis rebuſpublicis exemplum capiendum videatur, quum in iis multa contra rationem atque æquitatem fierent, multique viri etiam boni patriæque utiliſſimi, ne confeſſi quidem, aut convicti, te-

(u) Tacit. *Annal. lib. XIV. cap. XLVI.*

temerariis ingratorum civium ſuffragiis opprimerentur.

§. XXII.

Præterea & argumenta, quæ ſupra vidimus, tanti non videntur, ut ob ea de confeſſis illico ſumendum eſse ſupplicium arbitremur. Sit aliquando confeſſio vox conſcientiæ, at ſæpe tamen rem multo aliter ſe habere, experientia docet. Latitat aliquando ſub ſpecie inumbratæ quietis furor, qui hominem ad quævis nefanda de ſe fatenda facile impellit. Sunt, qui imaginatione ſua deluſi, apud ſe ipſos in ſuſpicionem veniunt criminis, quod numquam admiſerunt. Sunt, quibus atra bilis, vitæ tædium, & neſcio quæ pereundi libido mendaciſſimas confeſſiones extorquet. Aliis equulei, quem ſibi imminere intelligunt, metus, aut carceris diuturni ſqualor falſam confeſſionem exprimit. Quare tantum abeſt, ut confeſſiones criminum omnes conſcientiæ ſtimulis tribuendæ ſint, ut recte dixiſse videatur CALPURNIUS FLACCUS: (x) *Confeſſio voluntaria ſuſpecta eſt.* Et QUINCTILIANUS: (y) *Ea natura eſt omnis confeſſionis, ut poſſit videri* DEMENS, *qui de ſe confitetur. Hic furore impulſus eſt, alius ebrietate, alius dolore, quidam quæſtione. Nemo contra ſe dicit, niſi aliquo cogente.*

§. XXIII.

(x) Calpurn. Flacc. *Declam. XLI.*
(y) Quinctilian. *Declam. CCCXIV.*

## §. XXIII.

Deinde quod ad alterum attinet argumentum, fatemur equidem, illum, qui ſciens dolo malo in ſe falſo confeſsus eſt, vel hac prævaricatione quodvis ſupplicium mereri. Sed præterquam, quod non omnes rei de ſe confeſſi id per calumniam aut dolo malo fecisſe videntur, ne ea quidem reorum deſperatio excuſaret judicem, ad cujus religionem pertinet, ne perire quidem volentes innoxios damnare. Fieri poteſt, ut quis aliis flagitiis meruerit ſupplicium, nec tamen ideo excuſandus eſt judex, qui illum ob delictum numquam admiſsum capitis damnat. Poſset potius tunc reus extrema & poſthuma voce jure uſurpare illa Thaidis apud TERENTIUM: (z)

*--- Non te dignum, Chærea,*
*Feciſti. Nam ſi ego digna hac contumelia*
*Sum maxime: at tu indignus, qui faceres, tamen.*

Denique commeruerit reus prævaricatione ſua pœnam, ſaltim non tamquam parricida, vel alterius criminis reus, ſed tamquam prævaricator erat puniendus, auditaque ejus confeſſione diſpiciendum, veranæ con-

(z) Terent. *Eunuch. Act. V. Scen. II. v. 25.*

confeſſus ſit miſer, an ex aliqua cauſſa etiam innocens mori decreverit. Alioquin non magis culpa vacabit judex, qui mori volentem capitis damnavit, quam is, qui mortem ſibi conſciſcere cupienti operam dextramque commodat. Qua de re multa diſſerere ſolent interpretes litterarum ſacrarum, ubi de facto Saulis ejuſque armigeri diſputant. (a)

§. XXIV.

Maneat ergo fixum & firmum, confeſſos crimina pro judicatis non eſſe habendos, ſed pro convictis tantum, dummodo ita comparata ſit confeſſio, ut nihil in ea jure deſideres. Quamobrem jam proximum eſt, ut qualem eſſe oporteat reorum confeſſionem, ſi ei fidem habere debeat judex, paullo accuratius conſideremus. Id quod ex ipſa confeſſionis natura adparebit luculentiſſime. Præclare obſervavit M. TERENTIUS VARRO, (b) *fateri*, eſſe a *fari*, adeoque τὸ *confiteri* ſemper referri ad alium, qui idem adfirmet. *A fari*, inquit, *ſunt* FASSI *&* CONFESSI, *qui fati id, quod ab his quæſitum*. Nimirum FATERI eſt ſimpliciter effari, quid factum ſit; CONFITERI idem effari ac conſenſu ſuo probare, quod alius factum eſſe adſeverat, adeoque hoc vocabulum quam accuratiſſi-

(a) 1. *Sam.* XXXI, 4. 5.

(b) Varro *de Lingua lat. lib. V. p.* 54. *edit. Scalig.*

tiſſime exprimit notionem verborum Græcorum ὁμολογεῖσθαι, ἀνομολογεῖσθαι, διομολογεῖσθαι & ſimilium. Confeſſio enim ſemper ponit duas perſonas, quarum altera aliquid ab altera factum eſſe adfirmet, quales ſunt actor, accuſator, teſtis, judex; altera idem a ſe factum eſſe confirmet, adeoque intentioni alterius per omnia ſuffragetur. Ex quibus conſequitur, ut nihil aliud ſit confeſſio, quam adſeveratio ejus, quod alius a nobis factum admiſſumque eſſe contendit, adeoque ejus naturam recte expreſſerit MARCELLUS (c) phraſi elegante: *confiteri de intentione adverſarii*. Hinc etiam chirographum in jure noſtro (d) vocatur *confeſſio*, eademque notio vocabuli ὁμολογία apud Græcos, teſte CUJACIO, (e) receptiſſima eſt. Quin & ſponſionem vel ſtipulationem Græcis eſſe ὁμολογίαν, ex DICÆARCHO, (f) gloſſatoribus juris Græci, THEOPHILO aliiſque erudite demonſtrat juriſconſultus eximius, JAC. GOTHOFREDUS. (g) Quemadmodum enim ſpondens congrue reſpondendo fatetur, ſe ſtipulatoris voluntati ſuffragari: ita & debitor, dando chirographum, intentionem creditoris probat, ſeque tantum pe-

(c) *L. 9. ff. de except.*

(d) *L. 20. §. 1. ff. de donat. l. 25. §. ult. ff. de probat. l. 23. §. 2. C. ad SC. Vellej.*

(e) Cujac. *Expoſit. Novellæ I.*

(f) Dicæarch. *in Philocl. p. 80.*

(g) Jac. Gothofred. *in Diſſ. de famoſ. latron. inveſtig. p. 30.*

pecuniæ ab hoc mutuum ſumſiſſe adſeverat, quantum hic a ſe datum eſſe ait.

§. XXV.

Quum itaque confitentes rei intentioni actoris, accuſatoris aut judicis ſuffragentur: (§. XXIV.) facile patet, quales eſſe oporteat eorum confeſſiones. *Primo* enim requiritur, ut illæ proficiſcantur ex animo ſeſe ea confeſſione onerandi, pœnamve vel alium quemcumque legis effectum, quamtumvis moleſtum, ſubeundi. Neque enim quiſquam temere adſentietur HUG. DONELLO, (gg) confeſſionem nudæ teſtificationis atque adſeverationis, non voluntatis ac conſenſus eſſe, exiſtimanti, quum confitentes manifeſto ſuffragentur intentioni actoris, adeoque velint ſolvere, velint pœnas dare, vel, ut eleganter loquitur ULPIANUS, (h) *in lite* VELINT *vinci*. Quæ quomodo ſine actu voluntatis intelligi poſſint, ſcire nos fatemur cum ignariſſimis. *Deinde* is, qui confitetur, rem probe perſpectam habeat, oportet, adeoque nullius momenti erit confeſſio ejus, qui in juſto errore factive ignorantia verſatur. *Tum* porro confitens animi ſui ſententiam iis ſignis explicare debebit, de quorum ſignificatione nemo poſſit ullatenus dubitare. *Denique* neceſſe eſt, reum confiteri de eo, quod fieri potuerit, ejuſque

(gg) Donell. *lib.* XXVIII. *cap.* I.
(h) *L.* 1. §. 7. *ff. ſi quid in fraud. patr.*

que confeſſionem nec ſibi diſſimilem eſſe, nec manifeſtis facti circumſtantiis refragari. Hæc enim ſi conjunctim adſunt, tunc demum fide digna erit rei confeſſio, nec quiſquam, opinor, intercedet, quo minus confeſſus in cauſſis civilibus pro judicato, in criminalibus pro convicto habeatur, quamvis, quod ad uſum hodiernum attinet, utroque caſu ſententia condemnatoria opus ſit. (hh)

§. XXVI.

Et hæc quidem omnia etiam in cauſſis civilibus & pecuniariis exigunt jura noſtra. Primo enim dubitari non poteſt, quin animum ſe confeſſione ſua onerandi adeſſe oporteat. Inde enim eſt, quod extra judicium confeſſos judicatis æquiparare non ſolent. Sæpe enim extra judicium, in familiari congreſſu, vel inter pocula, quædam incaute jactant homines, quæ ſibi fraudi futura eſſe, non ſuſpicantur. Ea ſi ſtatim velis pro re judicata habere, procul dubio errares. Ex oratione enim Marci (i) & conſtitutione Antonini Caracallæ Imper. (ii) non niſi in jure confeſſi *pro judicatis habentur*, id eſt ii, qui coram magiſtratu competente, veluti coram Prætore, (k) & ad acta (kk) in-ten-

(hh) Carpz. *in Proceſſ. tit.* XIII. *Art.* III.
(i) L. 56. *ff. de re jud.*
(ii) *L. un. C. de confeſſ.*
(k) *l.* 6. *ff. eod.*
(kk) *l.* 24. *C. de lib. cauſſ.*

tentioni adverſariorum ſuffragati ſunt. Quemadmodum enim, quod eleganter CUJACIUS (l) obſervat, qui ante reatum ſibi mortem conſcivit, etiamſi id fecit metu futuri reatus, vel ideo non habetur pro convicto, quia non in judicio, id eſt, in reatu ipſo, ſibi manus intulit: (m) ita & confeſſum judicato æquiparandum non putant leges, niſi in jure confeſſus ſit, quamvis aliquam probationem ſuggerat confeſſio intra privatos parietes, vel coram judice incompetente facta. (n) Ex eadem ratione pro judicato non habetur etiam in jure, vel, uti Græci loquuntur, ἐν βήματι confeſſus, niſi præſens adverſarius ejuſve tutor vel curator eam confeſſionem illico acceptarit. (o) Priuſquam enim id factum, confeſſus vel ideo confeſſionem ſuam jure revocat, quia nec animo ſe ipſum onerandi id feciſſe præſumitur, nec adverſario ante acceptationem illam jus quæſitum eſſe, exiſtimatur. Et hinc mira hodienum eſt pragmaticorum in acceptando ſolertia, adeo, ut nihil frequentius legas formula illa forenſi: *Klager acceptiret quam utiliſſime, daſſ Beklagter das geſchehene Verſprechen nicht ableugnen konnen. &c.* Denique ex eo-

(l) Cujac. *Parat. Codic. lib.* VII. *Tit.* LIX.

(m) *l. 3. pr. ff. de bon. eor. qui ant. ſent.*

(n) *l. 40. pr. ff. de pact. l. 25. §. ult. ff. de probat. l. 26. §. 1. depoſ. l. 13. C. de non num. pec.*

(o) *l. 6. §. 3. ff. de confeſſ.*

eodem fundamento facile reddideris rationem, cur nec is habeatur pro judicato, cujus ex verbis non niſi per conſequentiam confeſſio elicitur. Ita recte obſervat SCÆVOLA, (p) *eum, qui familiæ erciſcundæ judicio agit, non confiteri, adverſarium ſibi eſſe coheredem*. Ita & MARCELLUS (q) ſapienter ſcribit, *non utique exiſtimandum eſſe, confiteri de intentione adverſarium, quo cum agitur, quia exceptione utatur*. Utroque enim caſu non eo animo ac conſilio aliquid allegant litigantes, ut ſe ſua confeſſione onerent, ſed ut jus ſuum obtineant, vel injuſtum adverſarii impetum repellant. Id quod in allegantium odium detorqueri, iniquiſſimum profecto eſſet.

## §. XXVII.

Deinde & in cauſſa civili reo non nocet confeſſio, niſi illa ex certa facti ſcientia proficiſcatur. Sane enim ſi pupillus, non accedente tutoris auctoritate, confeſſus ſit, id eum non onerabit, quia in lubrica iſta ætate nihil facilius eſt, quam ut quis aut ignorantia vel errore, aut inadvertentia labatur. Hinc in pupillo tutoris auctoritatem exigit ULPIANUS: (r) idque recte ad pubertati proximos reſtringunt in-

(p) *L. 27. ff. fam. erciſc.*

(q) *Leg. 9. ff. de except. juncta l. 9. Cod. eod.*

(r) *L. 6. §. 5. ff. de confeſſ.*

interpretes. (ſ) Infantia enim majores infantibus comparantur, quoties actu quodam eorum conditio reddi poſſet deterior, quod vel maxime fit confitendo, quum contra in eorum tantum utilitatem benigniore juris interpretatione receptum ſit, ut idem juris habeant, quod pubertati proximi. (t) Quod ad minores attinet, eorum confeſſio quidem rata eſt vel ideo, quod jam aliquo animi judicio polleant, & hinc non eorum perſonæ, ſed rebus curator dari ſoleat: quum tamen & *hujuſmodi ætatium*, judice Ulpiano, (u) *fragile atque infirmum eſſe ſoleat conſilium*, & *multis ſuppoſitum captionibus*, *multorum inſidiis expoſitum*: proditum iis eſt reſtitutionis in integrum beneficium tum adverſus confeſſionem, (x) tum adverſus negationem, ſi quando ita comparata ſit cauſſa, ut lis inficiando creſcat. (y) Quod tamen beneficium de delicto confeſſis, vel ideo ſummo jure denegatur, (z) quia ipſa illa *reſtitutionis petitio*, uti eleganter ſcribit Tryphoninus, (a) *nihil aliud eſt*, *quam de-*

(ſ) Illuſtr. a Coccei. *in jur. controv. lib.* XLII. *Tit.* II. *quæſt.* I.

(t) §. 10. *Inſt. de inutil. ſtip.*

(u) *l.* 1. *ff. de minor.*

(x) *l.* 6. §. 5. *ff. de confeſſ.*

(y) *l.* 9. §. 2. *ff. de minor.*

(z) *l.* 9. §. 2. *l.* 37. *pr. ff. de min. l.* 1. *C. ſi adv. delict.*

(a) *l.* 37. §. 1. *ff. de minor.*

*delicti venia, id eſt, calumnia deprecatio. Atqui neque in delictis, neque in calumniatoribus Prætorem ſuccurrere debere certiſſimi juris eſt.* Multo minus itaque procuratores vel tutores, vel curatores fateri ſufficit, (b) eatenus puta, ut onerentur clientes, pupilli vel minores, ſi illos errore vel ignorantia confeſſos eſſe contendant. Hinc ſpeciatim de procuratoribus cautum, ut quodcumque abſentibus dominis confeſſi ſint, ab his lite nondum finita poſſit impune revocari, (c) ſecus autem, ſi jam res judicata ſit, vel dominus præſens confitenti non contradixerit, nec confeſſionem intra triduum revocarit, (d) quia his omnibus caſibus impudentia caritura non eſset reſtitutionis petitio. Benigniores tamen legibus Doctores noſtri & hoc caſu reſtitutionis beneficium non denegant, ſi juſta allegetur cauſsa, vel procurator, ideo excuſsus, ſolvendo non ſit. (e) Id quod ego admittendum non putaverim, ſi dominus, fervente adhuc lite, confeſſionem a procuratore factam non ignorans, tacuerit tamen, & litis exitum callide ſpeculatus, tunc demum, quando ſe cauſsa cecidiſse animadvertit, Quiritium fidem imploret. Quid

(b) *l. 6. §. 4. ff. de confeſs.*

(c) *l. 7. C. de jur. & facti ign. l. 2. & l. 3. C. de err. advoc.*

(d) *l. 1. C. de error. adv. l. 3. C. eod. & ibi* Brunnem.

(e) Ant. Fabr. *in Cod. lib. II. Tit. VI. def. 1.*

Quid enim aliud hoc eſſet, quam veniam calumniandi petere? Jure Germanico vetere ne mulieres quidem ſibi confeſſione ſua nocebant, niſi curatoris conſenſus acceſſiſſet. Hinc SPECULATOR SAXO: (ee) *Jungfraven und Fraven muſsen Vormunder haben an allen ihren Klagen, durch das man ſie nicht uberzeugen moge des, das ſie vor Gericht ſprechem oder thun.* Talia etiam habet AUCTOR JURIS ALAMANNICI (f) nec non JUS LANGOBARDICUM, (ff) ex quibus hoc veteris juris Germanici caput egregie illuſtravit SCHILTERUS. (g) Sed id hodie non ubique obſervatur. Denique, quam accuratam rei notitiam a confitente exigant leges noſtræ, vel inde patet, quod diſerte ſcribat ULPIANUS: (gg) *Non fatetur,* QUI ERRAT, *niſi jus ignoraverit.* Nemini itaque error facti, negotio necdum finito, eatenus nocet, (h) ut non liceat reo, deprehenſo errore, confeſſionem revocare. At juris error omnino nocet, ceu ſpecies, ab AFRICANO (hh) explicata, docet, quia ad factum tantum, non ad jus pertinet confeſſio, (§. XXIV.) & jura ignorantibus raro fa-

(ee) *Jus prov. Sax. lib. I. Art.* 46.
(f) *Spec. Suev. cap. IV. art.* 38. *edit. Meichſn.*
(ff) *Leg. Langob. lib. II. Tit. X. art.* 2.
(g) Schilt. *Exerc.* X. §. *XX. ſequ.*
(gg) *l.* 2. *ff. de confeſſ.*
(h) *l.* 7. *C. de jur. & facti ign.*
(hh) *l.* 7. *ff. de confeſs.* Jac. Cujac. *ad African. Tract. V. p.* 446.

favent leges, niſi forte de damno certent. (i) Quo caſu & adverſus confeſſionem ex errore juris profectam reſtitutionem indulgendam nonnulli exiſtimant. (k)

## §. XXVIII.

Præterea talia eſſe oportere ſigna, ex quibus de confitentis animo liquido conſtet, res ipſa docet. Perinde ergo eſt, uti ait PAULLUS, (l) *ſive quis verbis, ſive litteris, ſive alio* QUOCUMQUE MODO, *in judicio fateatur*, modo de fatentis ſenſu & conſilio dubitari nequeat. Merito itaque mireris, juriſconſultum eximium, JANUM A COSTA, (m) negare, confeſſionem aliter fieri poſſe, quam verbis vel litteris. Ejus enim opinionis non aliud habet argumentum, quam quod & ſententia non niſi verbis vel ſcripto feratur. (n) Sed præterquam, quod vir doctiſſimus adverſantem ſibi habet PAULLUM, qui non modo loco paullo ante adducto, ſed & alibi, (o) confeſſionem QUOCUMQUE MODO fieri poſſe, innuit, argumentum etiam, quo utitur, nullius momenti videtur, nec tam amare urgen-

(i) *l. 7. & l. 8. ff. de jur. & facti ignor.*

(k) Beſold. *Part.* III. *Conſil. CVIII. n.* 45.

(l) Paull. *Rec. Sent. lib. V. tit. V.* §. III.

(m) Jan. a Coſta *ad tit. X. de lit. conteſtat.*

(n) L. 2. *ſequ. C. de ſent. experic. recit. Nov.* LXXI. *cap.* I. & LXXII. *cap.* II.

(o) Paull. *Recept. Sent. lib.* II. *tit.* I. §. V.

genda eſt rei judicatæ & confeſſionis analogia, ut, quidquid de illius forma in jure dicitur, id ad hanc etiam ſine ulla exceptione pertinere exiſtimemus. (p) Quamvis vero præter verba ac ſcripturam ſigna quæcumque ſufficere videantur: merito tamen adjecimus, ea ita comparata eſſe oportere, ut inde certa ſit confitentis ſententia. Diſerte enim Ulpianus (q) monet, *certum confeſſos pro judicatis futuros, incertum non futuros*: atque *hinc eos, qui incertum vel corpus confeſſi ſint, urgendos eſſe, ut certum confiteantur, itemque, qui rem confeſſi, ut quantitatem fateantur*. Hinc interrogatus, an decem aureos debeat? nutu etiam confiteri poteſt, quia ex eo ſigno de confitentis ſententia plus ſatis conſtat. At ſi rogatus, quantum debeat? annueret: incerta eſſet confeſſio, adeoque nullius efficaciæ futura. Inde facile etiam patet, quid de confeſſione ſentiendum ſit, quam vulgo individuam vocant pragmatici. Quemadmodum enim ubi plura ſunt libelli vel actionis capita, quæ inter ſe nexum non habent, nihil prohibet, quo minus alterum fateri, alterum inficiari poſſim, eoque caſu jura noſtra liquidum illico ſolvi, de illiquido reconventione experiri jubent, (r) adeoque & actori indul-

(p) Ant. Schulting. *Juriſp. vet. antejuſt. ad Paull. lib. V. tit. V.* §. III.

(q) *l. 6. pr.* §. 1. *ff. de confeſs.*

(r) *l. 3.* §. 13. *ff. ad exhib. l. fin.* §. 1. *de compenſ.*

dulgent, ut confeſſionem pro parte acceptare poſſit: ita, ubi quis fatetur cum certa qualitate, ita, ut hanc a confeſſione ſeparari nolit, e. g. Fateor actorem rem meam vi, clam, precario poſſediſſe, non poteſt actor partem confeſſionis pro ſe acceptare, quin eo ipſo & partem alteram contra ſe acceptet, uti accurate oſtenderunt MENOCHIUS, (ſ) CAVALCANUS, (t) &, qui ſpinoſam de jure rerum individuarum doctrinam accurata induſtria exſequutus eſt, AUG. HOFFMANNUS. (u) Neque enim certa futura eſſet confeſſio, niſi cum qualitate adjecta intelligeretur.

§. XXIX.

Denique & ea, quæ fieri poſſunt, confiteri reum, ejuſque confeſſionem nec ſibi diſſimilem eſſe, nec manifeſtis facti circumſtantiis refragari debere, tam eſt certum, quam quod certiſſimum. Uti enim nec actor, nec judex, ſi utrique ineſt aliquis juſtitiæ ſenſus, id intendunt, ut reus manifeſto falſa fateatur: ita, ſi quid tale excidit reo, is nec intentioni utriuſque ſuffragari, adeoque nec confiteri videbitur. Hinc graviter monet PAULLUS noſter: (x) *non omnimodo confeſſum condemnari debere rei-*

(ſ) Menoch. *de arbitr. Jud. Quæſt. lib. II. quæſt. XCIII. n.* 14. *ſeqq.*

(t) Cavalcan. *Part.* II. *Deciſ. XXVII. n.* 88.

(u) Aug. Hoffm. *de Jure rer. individ. cap.* II. *Sect.* III. *num.* 100.

(x) *L. ult. ff. de confeſſ.*

*rei nomine, quæ an in rerum natura eſſet, incertum ſit.* Et alio loco (y) docet, confeſſionibus falſis reſpondentem ita demum obligari, ſi ejus nomine, de quo interrogatus fuerit, cum aliquo actio ſit, quippe quam tunc confeſſione ſua in ſe transferat, modo falſæ ejuſmodi confeſſiones naturalibus conveniant. *In totum enim*, judice JAVOLENO, (z) *confeſſiones ita ratæ ſunt, ſi id, quod in confeſſionem venit, & jus & NATURAM recipere poſſit.* Hinc ſi fatear falſo, eum, qui in alterius poteſtate eſt, filium meum eſſe, obligabor, ſi ejus ætas patitur, ut filius meus eſſe poſſit, quia id & jus & natura patitur. (a) At ſi quem, me natu majorem, filium meum eſſe dicam, vel hominem liberum fatear meum ſervum eſſe, (b) vel me habere ſervum, qui tamen jam pridem inter homines eſſe deſierit, (c) vel in hoſtium poteſtate ſit: (d) nec obligabor confeſſione mea, nec actionem, quæ hoc caſu non competit, in me tranſtuliſſe dicar, quia his caſibus omnibus nec jus, nec naturam confeſſio tam fatua recipit. Tam ſubtiliter enim philoſophantur hac de re jureconſulti veteres, quorum præcepta, vul-

(y) *Leg. 13. pr. ff. de interrog. in jure fac.*
(z) *L. 14. §. ff. eod.*
(a) *L. 13. pr. ff. eod.*
(b) *Leg. 14. prim. ff. eod.*
(c) *Leg. 15. §. 1. ff. eod.*
(d) *L. 16. pr. ff. eod.*

Digitized by Google

vulgo neglecta, hic veluti in nucleo exhibere, non inutile fore exiſtimavimus.

## §. XXX.

Hæc ſunt, quæ jura noſtra exigunt, ſi quis in cauſſis pecuniariis confeſſus pro judicato haberi debeat. Proximum eſt, ut ad capitalia judicia provehamur, de quibus prima ſtatim diſpectio eſt, utrum eadem omnia in iis quoque requirantur, an aliquid exigatur amplius? Nos eadem pleraque & hic obſervanda putamus, ita tamen, ut ad religionem judicantium pertineat, multo majore ſolicitudine eorum confeſſiones expendere, qui de capite atque exiſtimatione periclitantur, quam quibus de opibus ac fortunis movetur controverſia. Primo enim non adeo verendum eſt, ne quis ſua ſe confeſſione ultro ſpoliare & fortunis evolvere velit. Poteſt homo, criminis accuſatus, in ſe mentiri vitæ tædio, & quia ſe aliena manu facilius, quam ſua, periturum ſperat. At opum tædium nemini facile obrepit, &, ſi quis tali laboraret, non eſſet, cur alterius calumnia eas amittere vellet. In promtu enim eſſet illud Cratetis conſilium, qui pecunias vel amicis diſtribuens, vel in mare projiciens, exclamabat:

*Crates Cratetem liberat pecuniis:*
*Nolens Cratetem haberi ab his, quæ tenet.* (e)

De-

(e) Diog. Laert. *lib.* VII. *Segm.* 88. Simplic. *ad Epictet. Enchirid. cap.* X.

Deinde inficiantibus in judiciis privatis non adeo magnum imminet periculum. Paucæ tantum jure Romano proditæ ſunt cauſſæ, in quibus lis inficiando creſcit, (f) veluti actiones ex L. Aquilia, de legatis venerabilibus locis relictis, & de depoſito miſerabili, quæ pœna inficiantium hodie primo caſu ne quidem recepta eſt. At hæc pœna magis cohibebit homines, ne temere veritatem diſſimulent, quam coget, ut falſo quid fateantur. Enimvero in cauſſis criminalibus confiteri & negare æque periculoſum eſt. Confitentibus ſupplicium: negantibus carceris ſqualor & tormenta in mundo ſunt. Illos unus & alter ictus exanimat; his imminent

> *Verbera, carnifices, robur, pix, lumina, tæda.*

Proinde ſemper ſuſpecta erit confeſſio in judiciis publicis, quoniam *& vera confeſſis, & falſa dicentibus idem doloris finis oſtenditur*, quemadmodum eleganter ait Q. CURTIUS. (g) Sæpe enim rei, vel diris ſubjecti quæſtionibus, vel in conſpectu equulei poſiti, multa effutiunt, quæ audire velle quæſitorem ſuſpicantur, tantum ut vel eo citius dolori finis ſit, vel eo, ſi fieri poſſit, edita confeſſione, plane ſuperſedeant. Denique & ipſe horum judiciorum finis mul-

(f) §. 1. *Inſt. de pœn. tem. litig.*
(g) Curt. *lib.* VI. *cap.* XI.

multo plus cautionis adhibendum eſſe ſuadet, quam in pecuniariis. In his res petitur, vel actor aliquid ſibi dari, fieri oportere, intendit. Rerum autem jacturam, ſalva vita atque exiſtimatione, utcumque ſibi tolerare videntur homines. In illis de capite ac vita hominis agitur, quam nulli innocenti adimi, ipſorum judicium, ſi homines ſunt, intereſt. Res amiſſæ aliquando vel fortunæ beneficio vel ſumma induſtria recuperantur. Sola vita eſt, qua ſemel adempta, erroris emendationi non eſt locus. *Poteſt pœna dilata exigi*, inquit SENECA, (h) *non poteſt exacta revocari*. Itaque ſemper laudati, qui quæſtiones de criminibus longa patientia exercuerunt, (i) & laudi ducitur THEODOSIO M. (k) quod ſupplicia damnatorum in triginta dies differri juſſerit, in eaque re ſuperarit humanitate Tiberium, qui decem dierum ſpatium illi rei præſcripſerat. (l) Vere enim ac ſapienter monuit JUVENALIS: (m)

*Nulla umquam de morte hominis cunctatio longa eſt.*

Quod ſi vero ne lata quidem ferali ſenten-

(h) Seneca *de Ira lib.* II. *cap.* XXIII.

(i) Ammian. Marcellin. *Hiſt. libr.* XXIX. *cap.* II. *pag.* 434. *edit. Gronov.*

(k) *L.* 20. *C. de pœn.*

(l) Sveton. *Tiber. cap.* LXXV.

(m) Juvenal. *Satyr. VI. v.*

tentia quidquam præcipitandum eſt: quanto magis pertinebit ad religionem judicantium, ante damnationem accuratiſſime diſpicere, ne vel furor, vel mendacium latitet ſub ſpecie confeſſionis, neve in falſo confeſſum quidquam decernant, cujus eos poſtea pœnitere poſſit?

## §. XXXI.

Primum ergo, quod in confeſſione ſupra requiſivimus; ut nimirum illa ex animo conſilioque ſe ſua confeſſione onerandi proficiſcatur, in cauſſis criminalibus vel maxime conſiderandum eſt. Multum enim refert, quo animo quis confeſſus ſit. Sane ſi in jure ultro fatetur reus, ſe admiſiſſe homicidium: nemo non videt, ei confeſſioni plus ponderis ineſſe, quam ſi quis extra judicium tale quid protulerit, quia priore caſu de fatentis conſilio ſatis conſtat. At extrajudicialem confeſſionem tantum indicium aliquod vel argumentum præbere ad torturam ſufficiens, non ſine limitationibus plurimis tradunt rerum criminalium ſcriptores. (n) Sed nec id tamen verum arbitramur. Quid enim ſi Thraſo quidam inter procula dicat, ſe centum in Cilicia, quinquaginta centum Sycolatronidas, triginta Sardos, ſexaginta

(n) Carpzov. *Prax. Crim. Part.* III. *Quæſt.* XXI. *n.* 47. Ant. Gomez. *Var. Reſol. Tom.* III. *cap.* XIII. §. 8. *ſequ. p.* 505.

ginta Macedonas occidiſſe uno die? (o) an eum ſtatim raperes ad equuleum? Quid ſi impudica Eucolpi epiſtola fato quodam in manus tuas perveniſſet, in qua apud PETRONIUM (p) fatetur, *ſe proditionem feciſſe, hominem occidiſſe, templum violaſſe*; an tu miſerum Eucolpum, tamquam alter Rhadamantus, illico carnifici excruciandum traderes? Apud ARISTOPHANEM (q) duo inter ſe de impudentia certant, eorumque alter per Neptunum; alter per pugnos & plagas, quibus per omnem vitam mulctatus ſit, jurat, ſe non conceſſurum, ut ab altero impudentia ſuperetur. Eorum unus res etiam manifeſtiſſimas negat: alter turpiſſima quævis in ſe fatendo impudentiæ palmam adfectat. An tu ſi poſteriorem audiveris, tam dira fatentem, in equuleum ipſamve crucem ire juberes? Multa homines in familiari congreſſu ex joco, multa ex ſtolida quadam jactantia in ſe non tam fatentur, quam fingunt, quæ pro exploratis facinoribus non habebit judex, niſi alia argumenta ejus religionem inſtruant. Sæpiſſime vero vel ex ipſa perſonæ qualitate colliget, quantum fidei ejus confeſſioni habendum ſit. Nam ſi hominem, lepore meticuloſiorem, nil præter vulnera ac cædes cre-

(o) Plaut. *in Mil. glorioſ. Act. I. Scen. 1. p.* 42.

(p) Petron. *in Satyr. p.* 135.

(q) Ariſtophan. *in Equitat. verſ.* 411. *ſequ.*

crepare audiat, parum illum ea confeſſione moveri debere monent legum criminalium interpretes, & in his vir prudentiſſimus, JAC. FRID. LUDOVICI. (r)

## §. XXXII.

Ex eodem conſequitur, ut ſuſpecta ſit confeſſio hominum atra bile laborantium, quibus credere non oportet judicem, niſi & indubiæ ſanitatis ſint, quod accurate explorare ad medicorum religionem pertinet, & circumſtantiæ omnes eam confeſſionem confirment. Solent enim miſeri iſti ex vitæ tædio, vel miro quodam pereundi deſiderio, ſe ipſos deferre, idemque facere, quod de Chariclea fingit HELIODORUS. (ſ) Sicuti enim illa Theagenis ſui deſiderium vix ferens, de veneficio fatetur, χαίρουσα, εἰ Θεαγένους οὐκ ἔτι ὄντος τεθνήξεται, καὶ κερδαίνουσα τὸ ἐναγὲς τῆς πράξεως, ὃ καθ' ἑαυτῆς ἐγνώκει ποιεῖν, ἑτέρων τοῦτο δρασάντων, *gaudens, ſi Theagene non amplius ſuperſtite eſſet moritura, & quaſi in lucro ponens, nefarium facinus, quod ipſa in ſe admittere ſtatuerat, aliis facientibus*: ita idem ſæpe faciunt homines tædio quodam vitæ laborantes. Idque tanto minus mirandum, quanto frequentiora ſunt exempla homi-

mum,

(r) Ludovic. *ad Conſt. Crim. Car. Artic.* XXXII. *p.* 46.

(ſ) Heliod. *in Æthiop. lib.* VIII. *cap.* XIX. *p.* 391.

num, eum in finem cæde, alioque crimine nefando, ſeſe ultro polluentium, ut miſerum ſpiritum tanto citius excutiat carnifex. Ipſe ULPIANUS (ſſ) noſter refert, *Primitivum ſervuum homicidium in ſe confinxiſſe metu ad dominum revertendi*, adeoque carnificis manu perire, quam inter ſæva truculenti domini imperia, inter ulmos, ſtimulos, laminas, compedes, nervos, numellas, pedicas, bojas, miſerum trahere ſpiritum maluiſſe. Memini etiam, hic Halæ famulum quemdam data opera mactaſſe infantem, &, peracto facinore, ſe ſua ſponte ſtitiſſe judici, profeſſum, ſe id vitæ tædio ac inſigni deſiderio mortis feciſſe. Ex eodem vero vitæ tædio & confeſſiones falſas proficiſci poſſe, teſtantur PARIS DE PUTEO (t) & PROSPER FARINACIUS. (u) Quis his ſimilibuſque caſibus ad religionem judicantium pertinere neget, confeſſiones tam ſuſpectas probe excutere, ſibique in memoriam revocare illa CALPURNII FLACCI: (x) *Miſericordia maximum munus eſt, ſervare nolentem.*

## §. XXXIII.

Sunt porro, qui ſpe vel præmii cujuſdam,

(ſſ) *L. 1. §. 27. ff. de quæſtion.*

(t) Paris de Put. *de Syndic. verb. tortura v. Si ergo judex p.* 350.

(u) Farinac. *Prax. ac Theor. crimin. Part.* III. *quæſt.* LXXXI. *n.* 40.

(x) Calpurn. Flacc. *Declam.* XLI.

dam, vel impunitatis, in ſe confitentur. Erit & hæc confeſſio ſuſpecta, niſi alia argumenta religionem judicantium inſtruant. Quamvis enim cum magno periculo conjuncta ſit utraque confeſſio, ne forte ſpe ſua fallantur facinoroſi: contingere tamen poteſt, ut illa decepti falſa referant. Quum præmium propoſuiſſet Auguſtus, Corocotam, famoſum per Hiſpaniam latronem, vivum exhibituro, Corocota ipſe ſe obtulit, præmiumque abſtulit. (y) Annon idem facere potuiſſet & Corocota falſus, & qui numquam cruenta ſpolia detraxerit, modo pari audacia in ejuſmodi periculum duraſſet? Multo tamen facilius falſas confeſſiones extorquebit ſpes impunitatis, niſi id impediat judicantium religio. Memoriæ prodidit PARIS DE PUTEO, (z) matronam, occiſi mariti cauſſa in jus raptam, facinus initio perfricta fronte negaſſe, nec prius confeſſam eſſe parricidium, quam judex ei, in ſecretius cubiculum ſevocatæ, multis blanditiis, quin & ſimulatis oſculis, non modo impunitatis, ſed & matrimonii ſpem fecerit. Quam inſignem ſcilicet prudentiam laudans bonus ille vir: *Etiam alii*, inquit, *extorſerunt confeſſionem ab inquiſitis, in cœna pollicendo liberationem, promittendo, quod nullum eis nocumentum inferret, & humaniter cum illis loquendo, & hæc*

(y) Dio Caſſ. *lib.* XLVIII.
(z) Paris de Put. *ibid. verb. tortura. verſ. Et advertendum num.* 1.

*hac per dicta jura. Sunt enim hujuſmodi perſuaſiones magis apta ad extorquendum confeſſiones, quam chorda.* Et paucis interjectis: *Multi enim torti nihil confeſſi ſunt, & deinde, quum Poteſtas poſt chordam oſtenderit ſigna humanitatis, compatiendo eis, & cum electuariis confortando, mederi faciendo confeſſi ſunt de plano maleficia.* Quin eo impudentiæ prolabitur ille Paris, ut & perjurium judicis, quo rei confeſſionem, ſpe impunitatis falſo oſtenſa, elicuerit, excuſare non dubitet. Alieniſſima hæc omnia eſſe a judicis religioſi perſona, quin & animadverſione digniſſima, omnes fatentur, quibus probitas ac juſtitia curæ eſt. (a) At finge, reum, innocentem illum quidem, ſed parum aſtutum, in judicium hujuſmodi tribunal incidere, qui Paridis iſtius conſilio obtemperantes, ejus ſimplicitati illudant, impunitatemque promittant homini, vinculorum & carceris pertæſo, & fidicularum cruciatus quotidie pertimeſcenti: finge, eum audiviſſe aliquando, judicem, impunitatem pollicitum, promiſſo ſtare debere, nec reum poſſe ſupplicio adfici, cui ſpes impunitatis facta ſit; annon hiſce blanditiis, tanquam eſca, captus, devorabit hamum, & quævis nefanda in ſe confitebitur, tantum ut vinculis exire

quam

(a) Farinac. *Prax. & Theor. Crim. Tom. II. quaeſt. LXXXXI. num. 276. ſequ.* Brunnem. *Proceſſ. Crim. Inquiſ. cap.* VIII. *membr.* I. *num. 56. ſequ.*

quam primum liceat? Et tamen confeſſioni tam doloſe extortæ nihil fidei haberi poterit, quia illam non ex conſilio ſe onerandi, pœnamve ſubeundi, ſed potius ex ſpe ſupplicium effugiendi profectam eſſe, unuſquiſque intelligit. (b)

§. XXXIV.

In primis autem ad ſollicitudinem religionemque judicantium pertinet, non temere credere confeſſioni, metu tormentorum, vel ipſis etiam tormentis expreſſæ. Quotuſquiſque enim tanta eſt animi conſtantia, ut non vel parricidium fateri, quam exquiſitiſſimos illos cruciatus, cum ſempiterna ignominia conjunctos, perferre malit? Obſervavit equidem ULPIANUS, (c) *pleroſque patientia duritiave tormentorum ita tormenta contemnere, ut exprimi eis veritas nullo modo poſſit*: ſed idem tamen obſervat, *alios tanta eſſe impatientia, ut in quovis mentiri, quam pati tormenta velint, atque ita fieri, ut etiam vario modo fateantur, ut non tantum* SE, *verum etiam alios* CRIMINENTUR. (Ita enim legendum eſſe, pro *comminentur*, res ipſa docet.) Si ergo nihil eſt aliud, quod reum convincit, præ-

(b) Farinac. *ibid. num.* 280. *p.* 43. Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *quæſt. CLIX. n.* 13. *p.* 341. Ant. Gomez. *Var. Reſol. Tom.* III. *cap.* XII. §. 6. *p.* 491.

(c) *L.* 1. §. 23. *ff. de quæſt.*

præter voculas quaſdam, quas magnitudo doloris carnificiſque expreſſerit crudelitas: quis eum duci juberet, niſi Buſiris quidam, qui non majorem aliunde, quam ex reorum ſordibus, voluptatem capit? *Fragilis* ergo *res eſt quæſtio, & periculoſa, & quæ facile veritatem fallat*, idem inquit ULPIANUS, eique exempla innumera ſuffragantur. Non jam repetemus ea, quæ vulgo ex VALERIO MAXIMO (d) & LUCIANO (e) proferunt. Neque conſilium eſt, PARIDIS DE PUTEO (f) vel JUSTI OLDEKOPII (g) expilare ſcrinia, quorum poſterior plures hujus generis caſus valde tragicos ex inſtituto collegit. Unum adferemus triſte ſatis, ex JO. ANT. DOELFFERO, (h) ex quo, quam anceps ſit tormentorum effectus, luculentiſſime adparet. Miles gregarius, Henricus Schroeder, centurionis ſui arca interdiu effracta, præter ſupellectilem argenteam ducentos ſeptuaginta quatuor imperiales furtim abſtulerat. Indiciis quamplurimis proditus, & fere convictus, crimen mira pertinacia inficiabatur. At novo tormenti genere, quod inſtrumen-

(d) Valer. Max. *lib.* VIII. *cap.* IV.

(e) Lucian. *in* ψευδομάντ.

(f) Paris de Puteo *de Syndic. vocab. confeſſio verſ. quoniam. n.* 8. *p.* 277.

(g) Juſt. Oldekop. *in Append. Obſervat. Criminal. p.* 356.

(h) Doelffer. *Proceſſ. jur. militar. cap. XXV. p.* 143.

mentum Meklenburgicum adpellitant, conſtrictus, fatebatur, ſe ſupellectilem illam pecuniamque ſuffuratum: at non niſi ſummam centum & decem imperialium indicabat. Iterum conſtrictus, nihil ultra fatebatur: quum contra inſequente die extra quæſtiones ultro adfirmaret, ſe ſubtraxiſſe ducentos viginti imperiales, quorum dimidia pars ſocio criminis & arcæ effractori, Davidi Stillio, ceſſerit. Re vero explorata accuratius, adparuit, Stillium iſtum multo ante, quam furtum iſtud eſſe admiſſum, cohortem deſeruiſſe. Mendacii igitur convictus reus, denuo ultro fatebatur, ſe ſolum furtum patraſſe, nec plus tamen abſtuliſſe centum & decem imperialibus, quamvis centurio ſibi ſaltim CCLXIV. deeſſe, præſtito jurejurando confirmaſſet. Reus tormenta ſibi imminere proſpiciens, totam ſe ſummam abſtuliſſe, iterum fatebatur, at CXXX. imperiales ſe Guelpherbyti ludendo perdidiſſe, vice plus ſimplici adfirmabat, quod tamen, re explorata, æque falſum adparuit, ac illud de Stillio commentum. Interim ſe ipſe multo majoris criminis ſuſpectum reddiderat, conqueſtus quippe in judicio, ſibi cædem anus, Luneburgi domi ſuæ miſere obtruncatæ, vulgo, at injuria, imputari, quum tamen eo die, quo latrocinium iſtud admiſſum ſit, prope carcerem publicum in excubiis ſteterit. Poſterius hoc falſum repertum ſuſpicionem auxit. Tormentis itaque ſubjectus ſemel iterumque, iis non magis flectebatur,

*Quam ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.*

Tertium excruciatus, (torturæ enim actum judices præter morem diviſerant,) fatebatur non ſolum plura furta, quæ fecerit, ſed & totam quantitatem furti ultimi, addebatque, CXXX. imperiales, quos ſe ludó perdidiſſe dixerit, apud fratrem, Georgium, depoſitos eſſe. Præterea anum illam ſe occidiſſe adſeverabat, perpetrataque cæde, abſtuliſſe XX. imperiales & duos aureos. Quin atrocis hujus facinoris circumſtantias omnes tam accurate narrabat, ut de veritate confeſſionis nemo dubitaret, maxime quum ampliſſimam illam tot criminum confeſſionem reus paullo poſt extra locum torturæ aliquoties ratam haberet. At re rurſus explorata, falſum adparebat depoſitum, reuſque de eo mendacio admonitus, totam illam confeſſionem tot extortam fidiculis, ſemel ſimulque revocabat, interſerens cauſſam: *Er habe viel gelogen, dabey aber gedacht, ſeiner Marter dadurch abzuhelffen.* Denuo ergo raptus in equuleum, in novam ſe formam componebat ille Vertumnus, & initio quidem dæmonem ſibi adparuiſſe, ſeque illi colludentem pecuniam furtivam perdidiſſe, fingebat, deinde ſe cædis auctorem modo negabat, modo fatebatur: paullo poſt iterum e machina aderat dæmon iſte colluſor, ſed eadem celeritate evaneſcebat, tortuſque, ſe pecuniam modo in cella quadam ſubterranea

nea defodiſſe, modo domi ſub tecto occultaſſe, modo in horto ſub lapidum ſtrue depoſuiſſe, mentiebatur, & quovis momento novas fingebat circumſtantias, quarum ne una quidem vera reperiebatur. Attamen tunc ità diſcedebatur, ut reus furtum fateretur, partemque pecuniæ, quæ deſiderabatur, (centum enim imperiales jam pridem domi ejus invenerant,) penes uxoris fratrem Neoſtadii ad Rubenbergam reperiri, adſeveraret, eamque confeſſionem extra locum torturæ ratam haberet. Vacillabat tamen paullo poſt homo, quum depoſiti iſtius Neoſtadienſis falſitas pelluceret, ac poſtremo omnia, præter furta, revocans in crucem ibat. Quam falſa fuerint, quæcumque de cæde confeſſus fuerat toties, tum demum adparuit, quum ſcriniarius quidam, de illo crimine convictus confeſſusque, crurifragio plecteretur. Eat jam aliquis, perfricet frontem, & torturam fragile ac periculoſum remedium eſſe neget. Miſer iſte toties excruciatus eo adigi nulla tormentorum vi potuit, ut partem pecuniæ furtivæ, uxoris & liberorum uſibus alicubi ſepoſitam, indicaret: at idem tamen facile dolore ſubigebatur, ut de latrocinio, ipſoque commercio cum dæmone falſa in ſe confingeret, ſatius procul dubio exiſtimans, ſemel cadere, quam diu pendere. Nimirum, uti eleganter ait CICERO, (i) *tormenta gubernat dolor, moderatur na-*

(i) Cic. *pro P. Sulla cap. XXVIII.*

*natura cujuſque tum animi, tum corporis, regit quæſitor, flectit libido, corrumpit ſpes, infirmat metus, ut in tot rerum anguſtiis nihil veritati loci relinquatur.*

§. XXXV.

Unde facile patet, quid pro religione ſua his caſibus facturus ſit judex. Primo enim operam dabit, ne tormenta diraſve quæſtiones decernat, niſi delictum ſit atrox, quod puniri reip. quam maxime interſit, (k) tamque urgentibus indiciis oneratus ac veluti oppreſſus ſit reus, ut ſola confeſſio deeſſe videatur. (l) Et quamvis hac in re plerique judices rem arbitrio collegiorum juridicorum ſubmittere teneantur, adeoque, decreta ab his tortura, illis non niſi in obſequio gloria aliqua relicta videatur: ad eorum tamen religionem pertinebit, ſi de æquitate ſententiæ dubitent, reuſque ipſe injuriam ſibi fieri, veroſimili quadam ratione oſtendat, huic novam defenſionem indulgere, actaque ad aliud collegium juridicum tranſmittere. Deinde ubi res ad tormenta venit, non tanta adhiberi patietur, quanta accuſator aut ipſe carnifex poſtulat, ſed quanta ipſa ſententia adhiberi jubet. (m) Meminerit enim, non credi

(k) *L. 8. ff. de quæſt.*

(l) *L. 1. §. 1. ff. l. 8. §. 1. C. de quæſtion.*

(m) *L. 10. §. 3. ff. eod. Conſt. Crim. art. XX. & ibi* Ludovici *in Comm. p.* 30. Zanger. *de Quæſt. ſeu tortur. cap. II. n. 9.* Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *quæſt.* CXXIII. *n.* 8. *&* 12.

credi confeſſioni illegitimis tormentis expreſſæ, ſi vel maxime reus in illa confeſſione perſeverarit. Tum porro cavebit pro religione ſua judex, ut ſi confiteatur reus, eum tantiſper cruciatu eximi jubeat, eumque interroget de facti circumſtantiis, ita tamen ut ne quidquam ſuggerat, nec minis vel vanis promiſſis narrantem turbet. Præterea ſi vel maxime reum veroſimilia animadvertit narraſſe, nihilominus tamen diligenter exploret, an circumſtantiis facti omnibus conveniat illa confeſſio. Recte enim AMBROSINUS: (n) *Licet millies eſſent ratificata confeſſiones, ſemper tamen verificandæ ſunt cum omnibus ſuis circumſtantiis, & ita obſervant pii adſeſſores & Deum timentes.* Vidimus ſupra, quid eam in rem articulo LIV. præcipiat NEMESIS CAROLINA. Eadem & alibi (o) prudenter monet: *So auf erfundene redliche Anzeigung, einer Miſſethat halber peinliche Frage furgenommen, auch auf Bekantniſſ des Gefragten &c. fleiſſige mogliche Erkundigung und Nachfrage geſchicht, und in derſelben benannter That halber ſolche VVarheit befunnen vvurde, die kein Unſchuldiger alſo ſagen und vviſſen konne: alsdann iſt derſelben Bekantniſſ unzvveiflicher beſtandiger VVeiſe zu glauben, und nach Geſtalt der Sache peinliche Straffe darauf zu urtheilen.* Nec omiſit id potentiſſimus REX PRUS-

SIÆ,

(n) Ambroſin. *libr.* [illegible] *cap. V. numer.* 10.

(o) *Conſt. Crim. art. LX.*

nis, (p) quippe qui diſerte ſanxit: *VVann der Gefangene bey ſeinem in der Tortur gethanen Bekantniſſ beſtändig verbleibet, lieget dem Richter ob, damit man erfahre, ob der Gefangene die VVarheit geſagt, oder ob er aus Hefftigkeit der Schmertzen, aus Verzweiffelung, oder Eckel des Lebens, ſein Bekantniſſ gethan, nach allen Umſtänden, ſo der Gefangene ausgeſaget, genau ſich zu erkundigen, ob dieſelbe in der That ſich alſo verhalten, oder nicht.* Denique & id ad religionem judicantium pertinet, ut reum, exactis aliquot diebus, extra locum torturæ denuo interrogent, an ratam habeat confeſſionem, in eaque per omnia perſiſtat? (q) Qua in re in primis cavendum, ne verbis durioribus utantur aut novarum quæſtionum comminatione reum terreant. Multo minus carnifici, qui membra luxata per aliquot dies unguentis fomentiſque curare ſolet, id indulgendum. In promtu enim eſt exemplum anus, quæ, quum torta conſtanter inficiata eſſet crimen, poſteaque carnifex curationis cauſſa eam in carcere inviſens dixiſſet: *du altes Luder, morgen ſolt du beſſer daran,* inſequente nocte metu novorum cruciatuum gulam ſibi conſtrinxit. Quanto facilius reos recentis doloris memoria ac metus novorum cruciatuum eo adiget, ut confeſſiones etiam falſiſſimas ratas habeant,

---

(p) *Konigl. Preuſſ. Criminal-Ordn. cap.* IX. §. *XXV. p.* 73.

(q) *Conſt. Crim. Art. LVI.*

beant, ſi judicis truculenti minæ acceſſerint?

## §. XXXVI.

Hæc de primo requiſito. Quod ad alterum attinet, in eo, qui ſe ſua confeſſione onerare velit, certam facti ſcientiam requiri, nemo facile dubitaverit. Qua fronte enim aliquid factum eſſe adſeveret, qui rei ignarus eſt? Et quid aliud eſt confeſſio, ſcientia deſtituta, quam aut mendacium, aut inſanientis oratio? Hinc facile intelligitur, nullius momenti fore confeſſionem facinoris, cujus circumſtantias indicare reus non poteſt, veluti ſi fateatur, ſe jugulaſſe Titium, nec dicere tamen poſſit, ubi, quove tempore, quo denique telo id factum ſit. Recte itaque TERTULLIANUS (r) laudat judicum Romanorum religionem, quod nudæ confeſſioni numquam crediderint, ſed περιςάσεις omnes accurate explorarint. *Soletis*, inquit, *& inaccuſatos, & indefenſos non temere damnare: ſed verbi gratia, ſi de homicidio confitetur*, (ita enim reſcripſerim ego pro *ſi de homicidio confutatur*, quæ in GOTHOFREDIANA & RIGALTIANA editionibus leguntur; ) *non ſtatim, confeſſo eo nomen homicidæ, diſpuncta cauſſa eſt, aut ſatiata cognitio. Quamquam confeſſis, difficile creditis: verum inſuper conſequentia exigitis, quoties eadem egerit?* qui-

(r) Tertullian. *ad Nation. lib. I. cap. II.*

*quibus telis? quibus in locis? quibus ſpoliis, ſociis, receptoribus? ne quid omnino mali hominis deliteſcat, aut deſit aliquid inſtruendæ ad ſententiam veritati.* Quæ quæſtiones omnes ad id erant comparatæ, ut intelligeret judex, an reus facinus, de quo confiteretur, ſatis perſpectum haberet, & utrum comperta narraret, an in ſe turpiter mentiretur homo deſperatus, ipſiuſque vitæ pertæſus?

§. XXXVII.

Ex eodem conſequitur, non eſſe credendum confeſſioni furioſi, vel mente capti, quamvis occulta ſit hominis inſania, & latitare videatur ſub ſpecie inumbratæ quietis. Furioſus enim omni intellectu caret, (ſ) & hinc mortuo æquiparatur, (t) nec quidquam agere intelligitur, ſed per omnia & in omnibus abſentis vel quieſcentis loco habetur. (u) Quare confeſſio ei nocere non magis poteſt, quam ſi quis, ſopore oppreſsus, fateretur, ſe parentes occidiſse. (x) Idem de ebrii confeſſione ſentiunt RIPA, (y) FARINACIUS (z) & LAUTERBRA-

(ſ) *L. 14. pr. ff. de offic. præſ.*
(t) *L. 14. ff. locat. l. 24. §. 1. ff. rem. rat. hab.*
(u) *L. 2. §. 3. ff. de jure codicill.*
(x) Farin. *Part. III. Quæſt. XCIV. n. 31.*
(y) Ripa *ad L. fin. C. de revoc. donat. n. 78.*
(z) Farin. *l. c. Quæſt. XCIII. num. 17.*

BRACHIUS. (a) Quamvis enim alioquin nullo magis tempore ad ſimplices cogitationes pateat animus, quam ubi vinum ſecreta pectoris aperit, (b) vereque cecinerit vel CALLIMACHUS, (c) vel ERATOSTHENES: (d)

- - - Οἶνος τὰ κεκρυμμένα φαίνει
Βύσσοθεν

- - - *Secreta latentia mente*
*Recludit vinum*

tamen, ubi quis ſe invitavit largius, temulentiaque mentem veluti a ſede ſua deturbavit, vere homo, quid loquatur, quidve ſibi velit, ignorat. Quemadmodum itaque recte obſervat PUFENDORFFIUS, (e) *pro vero ac deliberato conſenſu haberi non poſſe, ſi quis vel maxime momentaneo & inconſulto impetu in aliquid inclinet, aut ſigna quadam edat, conſenſum exprimentia, eo tempore, quando mens veluti medicamine quodam loco mota fuerit*: ita hoc juſtiſſimam rationem habet, ſi quis ſumme ebrius in ſe faſsus ſit crimen, quod poſtea, diſcuſſa crapula, a ſe admiſsum eſse conſtanter negat. Nec diffitemur, concurrente circumſtantiarum veritate, & corpore delicti exſtante, indicium haud mediocre præbere poſse

(a) Lauterb. *Diſſ. de confeſſ. P. I.* §. *VIII.*
(b) Tacit. *de Morib. Germ. cap.* XXII.
(c) *Apud* Athenæum *Deipnoſph. lib.* II.
(d) *Apud* Stobæum *Serm.* XVIII.
(e) Pufendorff. *Jur. Nat. & Gent. libr.* III. *cap.* VI. §. 4.

poſſe etiam temulenti confeſſionem: veluti ſi ille fateatur, ſe hoſpitem domi ſuæ occidiſſe, & cadaver ibi ſepultum vere reperiatur. Tunc enim res ipſa docet, veriſſimum eſse, quod vulgo jactatur, proverbium: *Trunckner Mund redet aus Hertzens-Grund.*

## §. XXXVIII.

Quæri poſſet, an & impubertas, minorennitas, error atque ignorantia in cauſſis capitalibus id operentur, ut vel nulla habeatur confeſſio, vel adverſus illam detur reſtitutio in integrum? Et impuberes quidem, quum in cauſſis pecuniariis ſe ſua confeſſione onerare nequeant, uti ſupra obſervatum eſt, multo minus ſeſe onerabunt in cauſſis criminalibus, eatenus nimirum, ut ideo ad pœnam ordinariam perveniri poſſit. Aut enim infans eſt ejuſmodi reus, aut infantia major. Priore caſu fere virgis cæditur: ut cautius mercari diſcat. Poſteriore extra ordinem punitur, niſi vel parum a pubertate abſit, malitiaque ætatem ſuppleat, vel delictum tam ſit atrox, ut, exemplum fieri, interſit reip. (f) Minori delinquenti non ſubveniunt jura, ac ne quidem reſtitutionem in integrum indulgent, eatenus, ut adverſus confeſſionem ſuam reſtituatur, (g) ceu ſupra

---

(f) *Conſt. Crim. Art. CLXIV.* Carpz. *Prax. Crim. Part. III. Quæſt. CXLIII.*

(g) *L. 37. in fin. ff. de minor.*

pra ( §. XXVII. ) jam oſtendimus. Poteſt quidem adverſus inficiationem reſtitui, ſi forte pœna inficiando creſcit: (h) poteſt etiam reſtitui adverſus delicta, *quæ non ex animo, ſed extra* (vel, uti CUJACIUS (hh) legit, *ex contractu*, quemadmodum & in BASILICIS eſt, ὃ μὴ ἀπὸ ψυχῆς πονηρᾶς ἀλλ᾽ ἀπὸ συναλλάγματος ἔρχεται, ut contractus vel συνάλλαγμα idem ſit ac factum, uti in *L. 52. ff. de re judic.*) *veniunt*, (i) id eſt, quæ ex ignorantia juris, non quidem divini illius, quod natura inter omnes homines conſtituit, ſed a civitate conſtituti, proficiſcuntur, v. c. ſi mater minor neglexerit liberis tutores petere, (k) vel ſi minor, contracto matrimonio, inceſtum juris civilis commiſerit. (l) In reliquis criminibus, quæ ipſi juri naturali adverſantur, vel ideo jure denegatur reſtitutio minoribus, quia illa non ex errore, ſed ἐκ προαιρέσεως vel ex culpa inexcuſabili proficiſcuntur, & minoribus ſatis judicii eſt, ut ſciant, ejuſmodi facta committi non debere. Et hinc reo minori reſtitutionem adverſus confeſſionem ſturpi denegatam eſse, teſtatur illuſtris COCCEJUS. (m) Ex quibus ſimul patet, quid

(h) *L. 9. §. 2. ff. eod.* (hh) Cujac. *Paratit. Cod. ſi adv. delict.*

(i) *L. 1. C. ſi adv. delict.*

(k) *L. 2. C. eod.*

(l) *L. 38. §. 1. 2. ff. ad. L. Jul. de adult.*

(m) Cocej. *Jur. Controv. lib.* XLII. *tit.* II. *Quæſt.* III. *p.* 481.

quid de errore & ignorantia, quam aliqui criminibus ſuis prætendunt, ſentiendum ſit. Vix enim veroſimile eſt, quemquam circa factum proprium ita errare ac decipi poſſe, ut falſo dicat factum, quod factum non eſt, e. gr. ut ſe fateatur intulisſe ſtuprum, quod numquam intulerit. At fieri tamen poſset, ut conſcientia erronea homini timido & temperamenti triſtioris confeſſionem extorqueat, e. gr. ut hominem in turba ac tenebris occiſum, aliquis ſuo ictu periiſse autumet, quem alius interemit. Tunc ſane ſi error fieret manifeſtus, verbi cauſſa, ſi vulnus ferro triangulari inflictum adpareret, & reum, qui ſe cædis auctorem faſsus eſt, gladio quadrangulari vel plane acinace uſum eſse conſtaret, dubium non eſset, quin adverſus confeſſionem ſuam reſtituendus videretur reus, opinione ſua deceptus. (n)

## §. XXXIX.

Ad tertium confeſſionis requiſitum quod attinet, etiam in cauſſis criminalibus ſignis certis opus eſse, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. Quin tanto certiora huic ſigna eſse oportet, quibus reus animi ſui ſententiam exponit, quanto magis in cauſſis tam arduis intereſt reip. judicem de ſententia rei certiſſimum eſſe. Hinc quamvis ſupra (§. XXVIII.) obſervatum ſit, nutu etiam confiteri poſse reum

(n) Brunnem. *Proceſſ. Inquiſ. cap. IV. n.* 31.

reum in cauſſis pecuniariis: eum tamen non ſufficere arbitramur in criminalibus, ſi reus vel ſermone, vel ſcriptura, ſenſa animi explicare valeat, partim quod judex, uti ſupra oſtendimus, omnes facti circumſtantias intelligere debet, quod, annuente tantum reo, vix videtur ſperandum, partim, quod reus paullo aſtutior dein facile dicere poſſet, ſe animo confitendi annuiſſe, judicemque nutum illum in aliam plane partem interpretatum eſſe, ac ille eum accipi voluerit. Tantum ergo abeſt, ut nutus alicui fraudi futurus ſit, ut, ſi pertinaci ſilentio reus utatur, interrogantique judici nihil reſpondeat, vel, quod aliquando fieri ſolet, ſurdum mutumve ſe ſimulet, in promtu ſit remedium torturæ, *das Anlegen der Daumen-und Bein-Schrauben und der Schnuren*, quo aliquando & pertinaciam vinci, & linguæ uſum nebulonibus reddi poſſe, experientia docuit. (o)

## §. XL.

Quid vero ſi reus vere ſurdus ac mutus ſit, eoque vitio ab ipſis incunabulis laboraris? Eſt ea miſerorum illorum hominum conditio, ut ſi ſanæ mentis ſint, reliquis ſen-

(o) Carpzov. *ibid. Quaſt. CXIV. n. 56.* Ludovici *Einleit. zum Criminal. Proceſſ. cap. X. §. 10. ſequ.*

ſenſibus varias idas rerum ſingularium adquirere, ex iiſque varia formare judicia poſſint. Hinc nec dubitare licet, quin judicia illa qualibuſcumque ſignis poſſint exprimere, & talibus quidem, quæ ii ſaltim accurate intelligant, qui illis ab aliquo tempore adſueti ſunt. Quod ſane nemo mirabitur, qui & canes, aliaque ſagaciora animalia impreſſiones atque adpetitiones ſuas ſignis quibuſdam prodere, quin & facta ſua quodammodo fateri poſſe, obſervavit. Ita canes, toties excepti verberibus quoties cibaria furtim abſtulerunt, proni ac latebras petentes ipſi ſe reos peragunt, quotieſcumque fame adacti furtum hujuſmodi de novo fecerunt. Quidni idem faciant ſurdi & muti, modo cum furore atque inſania conjuncta non ſint iſta vitia? (p) Triſti exemplo id ante triennium compertum fuit in ducatu Magdeburgico, quod quum eo tempore omnium in ore eſſet, digniſſimum viſum eſt juriſconſulto celeberrimo, JO. PAULLO KRESSIO, (q) quod ſingulari ſchediaſmate illuſtraret. Repertum fuerat in via publica, qua Ratenoviam itur, cadaver mulieris, nudum, ac miſerrime dilaniatum. Caput enim, trunco abſciſſum, ex

(p) Rutg. Ruland. *de Commiſſar. Part. II. cap. XVI. n. 5.*

(q) Jo. Paulli Kreſſii *Kurtze juriſtiſche Betrachtung von dem Recht der Taub-Stummen. Helmſt. MDCCXXX. in 4to.*

ex arbore pendebat. Abdomen totum ad partes uſque verendas hiabat, oſtendebatque ſtomachum diſſectum, & inteſtina non ſine vi quadam mirum in modum implicata: in oculis, capite, tergo, & reliquo corpore vulnera quadraginta duo numerabantur, denique brachium alterum ab humeris tantum non totum avulſum adparebat, ut ex fœdo ſpectaculo, quanta latronis fuerit *truculentia*, facile poſſet judicari. Vivebat in eodem tractu Chriſtophorus Eggert, viginti ſeptem annorum juvenis, cui jam inde a prima infantia cicutæ eſus omnem aurium uſum adeoque & loquendi facultatem abſtulerat. In eum unum omnia criminis argumenta conveniebant. Conſtabat, hominem, eo die Ratenovia domum euntem, neceſſario obviam habere debuiſſe mulierem, eadem via Ratenoviam ituram. Conſtabat, eumdem in caupona quadam oſtentaſſe quædam ſpolia, miſeræ illi detracta, quin & cultrum apud eum viſum, cruore infectum. Præterea, viſis adparitoribus, in fugam ſe conjecerat, timore adeo ei addente alas, ut incitato equo eſſet ſiſtendus. Denique apud eum reperiebantur veſtes occiſæ mulieris, & in caligis ſanguinis veſtigia, quæ ipſe, callido ſatis conſilio, illito luto delere conatus fuerat. Interrogando reo, tot oppreſſo indiciis, adhibiti RUDELIUS, Conſul Arneburgenſis, & ZERNTUS, vir ſenatorius, uterque ſignorum, quibus ſurdi & muti utuntur, quibuſque cum ipſis agendum eſt, peritiſſimus. Id enim faciendum eſſe, recte mo-

nue-

nuerant BLAS. MICHALORIUS (r) & JO. BRUNNEMANNUS. (ſ) Initio reus rem omnem inficiari, culpamque conjicere in neſcio quem virum robuſtum, barbatum, flavaque veſtitum tunica, qui, jugulata muliere, ſpolia alia ſibi dono dederit. Paullo poſt a Zernio ſolo interrogatus, mulierem a ſe occiſam fateri, monere tamen Quæſitorem, ne Rudelium iſtius arcani redderet participem. Denique ab utroque iterum iterumque interrogatus, totam tragœdiam variis geſtibus tam luculenter ſpectandam exhibuit, ut de veritate confeſſionis nemo dubitaret. Operæ pretium fuerit, vel unico ſpecimine oſtendere, quibus ſignis animi conſcientiam nudarit, idque verbis KRESSII: (t) *Ins beſondere hab erwegen des Geldes und der Corallen nachfolgende Erleuterung. Er nahm von den gegenwertigen Rocken der Umbgebrachten den rothen, und wieſſe, daſſ er daraus die daliegenden Coralien; hernach den Schwartzen, und deutete, daſſ er aus ſelbigem das Geld gezogen hatte. Wobey er zugleich unter dem Gelde, ſo ſich gegen 1. Rthl. 20. Gr. belief, eine Separation vornahm, 1. Rthl. 14. Gr. abſonderlich hinlegte, 10. Sechſer aber behielt, einen Brief von dem Tiſche in die Hande nahm, und in der Stube aut und ab- gieng,*

(r) Michalor. *de Cœc. ſurd. & mut. cap. XL. num. 3.* (ſ) Brunnem. *Proceſſ. Inquiſ. cap. VIII. membr. I. n. 95.*

(t) Kreſſ. *ibid. cap. I. §. VII. p. 6.*

*gieng, wodurch er nach der Examinatorem Auslegung, daſſ er ſolche mit Bothſchafft-Lauffen, als das ſeinige, verdienet, das u-brige aber der Hirtin zugehoret hatte, dem Gericht demonſtrirem wollen.* Ceterum ut eo certius de rei ſententia conſtaret, quæſitores eam iterum ac tertium, variis adhibitis ſignis, explorarunt, ſemperque eodem modo rem a ſurdo illo ac muto repræſentari, deprehenderunt.

§. XLI.

Jam ſunt equidem, qui, confeſſionem a tam miſero homine edi poſſe, negant. Saltim ex ea condemnari non poſſe ſurdum & mutum, ſed præterea *atteſtatione & adprobatione teſtium opus eſſe*, exiſtimant ANT. GOMEZ, (u) PROSP. FARINACIUS, (x) PETRUS THEODORICUS, (y) CARPZOVIUS, (z) FINKELTHUSIUS (a) JOS. MASCARDUS, (b) & SAMSTRYKIUS: (c) idque ex ea ratione, quod ſemper incertum atque ambi-

(u) Ant. Gomez. *Var. Reſol. Tom.* III. *c.* I. *n.* 69. *p.* 406. *ſeq.*

(x) Farinac. *Quæſt.* XCVIII. *n.* 159. *Tom.* III. *Opp. Crim.*

(y) Theodoric. *Colleg. Crimin. Diſp.* X. *theſ.* IV. *litt.* H.

(z) Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *Quæſt.* CXLVII. *n.* 12. *ſequ.*

(a) Finkelth. *Obſ.* XLV. *n.* XXV.

(b) Maſchard. *de Probat. Volum.* III. *concl.* MCCXXX. *n.* 30. *ſequ.*

(c) Stryk. *de Jur. Senſ. Diſſ.* IV. *c.* V. §. 20. *ſeq.*

biguum ſit, an ſurdi mutique ſententiam recte intellexerint Quæſitores. Sed, ſi dicendum, quod res eſt, quæſtiones diverſiſſimas miſcent Doctores quam plurimi, veluti, an ratione polleant ejuſmodi homines? an ſignis confiteri poſſint? & an eorum confeſſio ita ſit comparata, ut ideo damnari queant? Non omni intelligendi facultate ſemper carere ſurdos & mutos, facile largimur. Poteſt enim omnino rerum in ſenſus incurrentium ideas animo concipere, eaſdem inter ſe comparare, componere, diſcernere, adeoque & de iiſdem judicare & ratiocinari, idque ſæpe tam præclare, ut aliquando animi ſenſa ſcriptura expreſſiſſe, (d) libros legiſſe, rationes acceptorum expenſorumque confeciſſe, alea luſiſſe, (e) ſermones aliorum e motu labiorum percepiſſe, (f) quin & verba proferre didiciſſe (g) & opificia promte exercuiſſe (h) dicantur. Enimvero an & ideas abſtrahendo formare, & in

(d) Sennert. *Paralip. Inſt. Medic. cap. XVI. extr.*

(e) Camerar. *Hor. ſubceſiv. Cent. I. cap. XXXVII.*

(f) Caſp. Schott. *Phyſic. Curioſ. lib.* III. *cap. XXXIII.* §. 3.

(g) Tenzel. *Monathl. Unterred. anni MDC XCIII. pag. 37. ſequ.*

(h) Richter. *ad L. Diſcretis C. qui teſt. fac. poſſ.* Stryk. *de Jure Senſ. Diſſ. IV. cap. II.* §. 46. *ſequ.*

in primis rerum moralium intelligentiam quandam ſibi adquirere poſſint, merito dubites, quum, niſi ideas rerum moralium innatas ſtatuere velis, vix excogitari poſſit via, qua ad eam notitiam pervenire poſſint. Deinde, quod ad alteram quæſtionem attinet, ne id quidem negaverimus, ſurdos & mutos ſenſa animi dextre ſatis ſignis exprimere, (i) adeoque & fateri poſſe, & quidem tam perſpicue, ut cognati & familiares liquido juraturi ſint, ſe omnia æque accurate intellexiſſe, ac ſi audiſsent loquentes, quemadmodum & in ſpecie paullo ante enarrata Quæſitores hujuſmodi jusjurandum præſtiterunt ſanctiſſimum. Enimvero quum in moralibus, & criminalibus potiſſimum, vel una circumſtantia rem totam alteret: confeſso ſurdo & muto, ſemper dubium erit, an omnes circumſtantias vel recte expreſserit reus, vel quæſitores eum ſatis intellexerint, an hi cauſsam, occaſionem, finem facinoris omnino perceperint, an & argumenta, quibus reus ſe tueri poſset, ex ſignis colligere potuerint. Id ſane pro certo adfirmare neminem temere auſurum, arbitramur. Denique quod ad præcipuam quæſtionem attinet, nos quidem ſurdum & mutum capitis damnare rem exiſtimamus pleniſſimam periculi. Primo enim ille confitetur ſignis: & quamvis illa incurrant in oculos, propoſitiones tamen, quæ inde eliciun-

(i) *Cap. 23. X. de ſponſal.*

ciuntur, ſola ἀσοχίᾳ & divinatione quadam nituntur, adeoque non probationi, ſed præſumtioni æquiparari poſſunt. (k) Atqui ex conjecturis damnari quemquam vetat NEMESIS CAROLINA, (l) dum ſancit: *Es ſolle niemand auf einigerley Anzeigung, Argvvohn, VVahrzeichen oder Verdacht, endlich zu peinlicher Straffe verurtheilet vverden.* Deinde quamvis alioquin ejuſmodi conjecturæ ad diras quæſtiones ſufficere judicentur: his tamen ſine effectu ſubjiceretur ſurdus & mutus, ſigna quippe non niſi novis ſignis, id eſt, obſcurum novo obſcuro, explicaturus, quin fortaſſis ne intellecturus quidem, quem in finem torqueatur. Denique ut intelligendi quadam facultate polleat: (quemadmodum Eggertus operam perferendis litteris locare, piſces venales habere, pecuniam diſcernere ſingulosque numos ſuo æſtimare pretio, uſu didicerat,) non tamen inde illico ſequitur, ut & rerum moralium ideas animo circumferat. Eggertus, quantumvis ceteroquin aſtutus, multis ſignis oſtendebat, ſe nefarium, quod patraverat, facinus non adeo magni facere, quin quæſtionem de crimine tam operoſam mirari, poſtquam cadaver terræ mandatum eſſet. Quæ quum ita ſint; ſurdos & mutos capitis damnari poſſe, recte negant juriſconſul-

(k) Michalor. *ibid. cap.* XLV. *n.* 8.
(l) *Conſtit. Crim. Carol. Art.* XXII.

ſulti. (m) Nec tamen iisdem adſentiendum putamus, pœnam extraordinariam decernentibus. (mm) Pœna enim ſive ordinaria, ſive extraordinaria, decerni non debet niſi in gnaros, ſe adverſus leges peccaſſe: quales eſſe ſurdos & mutos, nemo, uti dixi, pro certo adfirmarit. Caſtigandi tamen ſunt, ut intelligant, ſe male egiſſe, & vel doloris reminiſcentia admoneantur, ſibi in poſterum ab ejuſmodi delictis eſſe abſtinendum. Idque etiam ob oculos fuit ordini JCtorum Helmſtadienſium ampliſſimo, dum Eggerto, loco ictus fuſtium ad numellas, ſeveriorem caſtigationem in carcere, & operas mediocres in ergaſtulo dictarunt.

§. XLII.

Quum porro & facta quædam ita comparata ſint, ut ex iis fatendi conſilium colligi poſſe videatur: conſequens eſt, ut & ea ſignis accenſeri poſſint. Et in cauſſis quidem civilibus facta hujuſmodi plura paſſim occurrunt. Ita ex diuturna uſurarum ſolutione confeſſio debiti; (n) ex repetita aliquoties præſtatione annui legati confeſſio obligationis, heredi impo-

(m) Ant. Matthæi *de Crimin. in prolegom. cap.* II. *n.* 11. *ſequ.* Berger. *Elect. Juriſpr. Crimin. cap.* I. §. III. *n.* 6.

(mm) Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *Quæſt.* CXLVII. *n.* 36. Stryk. *de Jure Senſ. Diſſ. IV. cap. V. n.* 24. *ſeq.*

(n) *L. 6. ff. de uſur.*

poſitæ, (nn) colligitur. Ita & manifeſtæ turpitudinis & confeſſionis eſse dicitur, nolle nec jurare, nec jusjurandum referre. (o) Quod & in criminalibus locum habere poteſt, ſi reus jusjurandum purgatorium ſibi per ſententiam delatum præſtare nolit. Similiter ſuper delicto privato ac famoſo, veluti furto, vi bonorum raptorum, injuriis, doloque malo, ſuo nomine pactos infamia notat Prætor, (p) quoniam intelligitur confiteri crimen, qui pactus eſt. (q) Cur enim datis numis paciſceretur, qui ſibi innocenti non defuturum ſciat juſtæ defenſionis præſidium? Atque hinc & in reliquis maleficiis non capitalibus & fiſcalibus, qui delatorem corruperunt, confeſſis æquiparantur, quamvis non ſemper notentur infamia. (r) Aliud tamen dicendum de cauſſis capitalibus, *quum ignoſcendum leges cenſuerint iis, qui ſanguinem ſuum qualiter qualiter redemtum velint*. (s) Quamvis vero inde Doctores vulgo colligant, tranſactionem de criminibus capitalibus, præterquam de adulterio, licitam atque utilem eſse, (quem errorem ſolide profliga-

(nn) *L. 1. C. de fideicomm.*

(o) *L. 38. ff. de jurejurando.*

(p) *L. 1. l. 4. §. 5. ff. de his, qui not. infam.*

(q) *L. 5. ff. eod.*

(r) *L. ult. ff. de pravaric. l. 4. l. 29. ff. de jure fiſc.*

(ſ) *L. 1. ff. de bon. eor. qui ante ſent. l. 18. C. de tranſact.*

gavit v. c. GER. NOODT, t) ſenſus tamen illarum legum plane alius eſt, & maxime differunt tranſactiones ſuper criminibus publicis ab iis, quæ de privatis ineuntur. Pactum enim ſuper delicto privato ratum eſt, eatenus, ut actio, inde naſcitura, exſtinguatur, (u) quia de rebus quiſque ſuis recte procul dubio tranſigit. At pactum ſuper crimine publico vel ideo irritum eſt, quod ejus pœna ad utilitatem publicam pertinet, adeoque non eſt in privatorum arbitrio poſita. (x) Hinc ea tranſactione non ſiſtitur publicæ diſciplinæ vigor, nec impune id fert accuſator, qui ob iſtam tranſactionem vel prævaricatus, vel tergiverſatus eſse dicitur. (y) Attamen pro confeſso & infami non habetur reus, qui de crimine publico pactus eſt, & eatenus vere ſcripſit ULPIANUS: (z) *in capitalibus criminibus non nocere ei, qui adverſarium corrupit.* Erant contra alia facta, ex quibus confeſſio inducebatur in cauſsis criminalibus. Sic bona eorum, qui metu accuſationis mortem ſibi conſciverant, vel fugam capeſsiverant, fiſco addicebantur, per-

(t) Noodt. *in Dioclet. & Maximian. cap. V. ſequent.*

(u) *L.* 54. §. *ult. ff. de furt. l.* 13. *C. de furt. & ſerv. corr.*

(x) *L.* 7. §. 7. & 14. *l.* 27. §. 4. *ff. de pact.*

(y) *L.* 4. *ff. de prævar. l.* 6. *ff. eod. l.* 4. §. *pen. ff. de his, qui not. infam.*

(z) *d. l.* 1. *ff. de bon. eor. qui ant. ſent.*

perinde ac ſi confeſsi eſsent. (a) Nam & fugiens reus damnato æquiparatur, tamquam ſui ipſius accuſator, (b) ac ſua veluti ſententia ſuſpectus. (c) Quod hodie procul dubio aliter ſe habet, ſiquidem ex fuga non confeſſio criminis, ſed indicium duntaxat aliquod, idque ſatis leve, naſcitur, niſi reum ante motam inquiſitionem fuga abſtulerit. (d) Denique & iis, qui capitis accuſati voluntarium exilium eligebant, (quod facere cuivis licebat jure veteri, e) tamquam confeſſis de crimine aqua & igne interdicebatur. (f) Quod itidem hodie locum non habet, niſi quod quibuſdam locis, veluti in Saxonia, fugitivi, criminis capitalis ſuſpecti, &, ſi crimen ſit *eine ubernachtige That*, legitimis citati edictis, coram judicio capitali (*vor einem hochnoth peinlichen Halſſ-Gericht*,) primum contumaciæ accuſantur, ac deinde proſcribuntur, formula: *Daſſ peinlich Angeklagter des libellirten Todſchlages halber bis auf die Acht erſtanden, vvie er denn darein billig genommen, offentlich erklaret und verkundiget vvird, immaſſen er hiermit aus dem Friedem in den Un-*

(a) *L. 28. §. 1. ff. de bon. libert.*
(b) *Nov.* LIII. *cap. IV. princ.*
(c) *L. 7. §. 2. ff. de ſuſpect. tut.*
(d) *Conſt. Crim. Art. XXV.* Gail. II. *Obſ. CIX. n. 6. ſequ.* Brunnem. *Proceſſ. Inquiſ. cap. VIII. membr. V. n. 2.*
(e) Cic. *pro A. Cæcin. cap. XXXIV.*
(f) Cujac. *Obſ. lib. VII. cap. XX.*

*Unfrieden geſetzt, ſein Leib und Leben, vvie eines Vogels in der Lufft, iederman gemein, und ſonderlich in den Gerichten, da die Mord-That begangen, erlaubet vvird. V. R. VV.* Sed tamen publica etiam per edictum proſcriptione reo non adimitur defenſionis præſidium, ſed ad illud induciæ annuæ indulgentur, iiſque demum exeuntibus proſcriptio ſuperior decernitur, *daſſ uber die vorige zu recht erkandte und ergangene Acht-Erklarung angeklagtens Ehre, Leib und Gut als anruchtig, rcht-und friedloſſ verurtheilet, und iederman an allen Orten vvider ihm peinlich zu klagen verſtattet und nachgelaſſen, und Angeklagter alſo und auf dieſe Maſſe in die Oberacht vvurcklich erklaret, ſolche Oberachts-Erklarung auch darauf durch offentlichen Anſchlag an denen Orten, an vvelchen derſelbe zuvor durch offentliche Edicta citiret und geladen vvorden, iederman notificet, kund und zu vviſſen gethan vvird.* De proceſſu ad id comparato ii, quorum intereſt, conſulere poterunt CARPZOVIUM, (g) KEYSERUM, (h) KOENIGIUM, (i) LUDOVICI, (k) & alios. Extra Saxoniam vero bona fugitivi adnotantur, & caveri ſolet,

(g) Carpzov. *Prax. Crim.*
(h) Keyſer. *Prax. Crim. Part. II. tota.*
(i) Koenig. *in Proceſſu, capite von der Acht und Verfeſtung.*
(k) Ludovici *Einleitung zum Criminal-Proceſſ. cap. III §. XXV. ſeq.*

ſolet, ne iis abſentis fuga inſtruatur, id quod non ſolum jure Romano, (l) verum etiam CONSTITUTIONE CRIMINALI (m) cautum eſt, eo tamen obſervato diſcrimine, jure Romano poſt annum, ex quo edictis citati ſe non ſtiterint, nec defenſi ſint, bona in fiſcum cogantur; (n) moribus Germaniæ autem iſta publicatio bonorum nuſquam, quod ſciamus, recepta ſit, ſed potius conſtitutione Carolina expreſſe prohibita verbis: (o) *Und ſollen auch die Richter und Obrigkeiten zu ihrem Nutz den Fluchtigen von ihren Gutern nichts nechmen.*

§. XLIII.

Sollemnis etiam eaque perutilis quæſtio eſt, an, qui tacet, confiteri videatur? Solvit hanc quæſtionem PAULLUS, (p) ſed ita, ut Oedipum deſiderare videatur illud juriſconſulti ænigma. Ait enim: *Qui tacet, non utique fatetur, ſed tamen verum eſt, eum non negare.* Periculum tamen faciemus, an conjectores eſſe poſſimus oraculi. Decerptus eſt hic locus ex *libro quinquageſimo ad Edictum*, in quo de re judicata & confeſſis egerat, ceu ex *l. 1. ff. de con-*

(l) *L. final. princip. ff. de requ. abſent. damn.*

(m) *Conſt. Crim. Art. CCVI.*

(n) *d. l. fin. ff. & l. 2. C. de requir. vel abſ. damn.*

(o) *Conſt. Crim. Carolin. Art. CCVI.*

(p) *L. 142. ff. de reg. jur.*

*confeſſis* patet. (q) Propoſuerat ibi PAULLUS regulam: Confeſſum in jure pro judicato haberi, quumque actores reos in jure de facto interrogare, idque in criminalibus etiam cauſſis fieri ſoleret, ceu ex CICERONE, SALUSTIO, TACITO, fuſius demonſtravit BARNAB. BRISSONIUS: (r) quæſtio incidebat, an ſilentio eludens actoris vel accuſatoris interrogationem, fateri intelligatur? Quæſtionem hanc PAULLUS neque adfirmare, neque negare poterat. Eſt enim, ubi in jure tacens pro fatente habetur, auctorque eſt DONATUS, (ſ) *taciturnitatem* CONFESSIONIS *genus eſſe, præſertim contra adverſarii interrogationem:* itemque ASCONIUS PÆDIANUS, (t) *quum in jus ventum fuerit, dixiſſe accuſatorem : Ajo te Siculos ſpoliaſſe, & , ſi reus tacuiſſet, litem ei æſtimatam, ut victo &* CONFESSO. Eſt etiam, ubi tacens in jure neganti æquiparatur, ex. gr. ſi quæſitus: an heres ſit? tacuerit, (u) vel ſi interrogati a judice cognati, adfines, liberti, an pupillum defendere velint? nihil reſpondeant. (x) Hæc ergo explicanti PAULLO objici poterat, cur tam variæ? Reſpondet,

(q) Gothofr. *in Comment. ad Reg. jur. p. 596.*
(r) Briſſon. *Select. Antiqu. lib. II. cap. I.*
(ſ) Donat. *ad Terent. Eunuch. Act. III. Scen. II.*
(t) Aſcon. Pædian. *ad Ciceron. Act. I. in Verr. cap. II.*
(u) *L. 11. §. 4. & 7. ff. de interrog. in jur. fac.*
(x) *L. 5. §. 1. ff. quib. ex cauſſ. in poſſeſſ. eat.*

det, id mirandum non eſſe, quia tacentis medius quidam ſtatus ſit inter fatentem & inficiantem, quemadmodum & non nolle medium quid ſit inter velle & nolle. (y) Tacentem enim neque fateri proprie, neque inficiari, adeoque nihil obſtare, quo minus pro diverſis rei circumſtantiis modo pro confeſſo, modo pro inficiante haberi poſſit. (z) Enimvero tacentem in judicio capitali pro confeſſo hodie non illico haberi, ſed pertinaciam ejus alio medio, tortura nimirum, infringendam eſſe, JCtorum conſentiens ſententia eſt, (a) quamquam in cauſſis minus arduis lis extra Saxoniam pro negative conteſtata, (b) in Saxonia reus contumax pro confeſſo & convicto haberi poſſit. (c) In Saxonia inquam. Jure enim communi tantum abeſt, ut in cauſſis criminalibus in contumaciam pœna decernatur, ut ne in civilibus quidem id admiſerint jura noſtra, ceu præclare poſt HUG. DONELLUM (d) ULR. HUBERUS (e) obſervavit. Qui-

(y) *L. 3. ff. de Reg. jur.* (z) Jac. Gothofr. *in Comment. ad Reg. jur. p. 595. ſeq.*

(a) Carpzov. *Prax. Crim. q. CXIV. n. 56.* Keyſer. *Prax. Crim. Part. II. c. V. §. LXXV.*

(b) Brunnem. *Proc. inquiſ. cap. VIII. membr. I. n. 80. in fin.*

(c) Ludovici *Einleit. zum Crimin. Proceſſ. cap. V. §. XI.*

(d) Donell. *lib. XXIV. Comment. Jur. cap. IX.*

(e) Huber. *Prælect. ad Pandect. lib. II. Tit. IX. §. III.*

Quibus addimus, ne jure quidem Germ. vetere contumaces pro confeſſis habitos eſſe. LEGE enim SALICA, (f) *qui ad malum legibus dominicis mannitus fuerit, & non venerit, ſi eum ſumis (eine rechtmaſſige Saumniſſ oder Ehehafft) non detinuerit, ſolidorum quindecim culpabilis* judicatur. Talemque mulctam contumacibus irrogari videmus etiam in LEGE BAJUVARIORUM, (g) & LEGE RIPUARIA, (h) eamque in rem multa diſſerunt SIRMONDUS, (i) & STEPHANUS BALUZIUS. (k)

## §. XLIV.

Denique quod ad poſtremum attinet confeſſionis requiſitum, in quo vel maxime occupatam eſſe oportet religionem judicis, illud in eo poſitum eſſe diximus, ut confeſſio fiat de re, quæ fieri poſſit, nec manifeſtis facti circumſtantiis refragetur. Quemadmodum enim alias fidem iis non habemus, qui, quæ vel fieri non poſſunt, vel parum veroſimilia videntur, referunt: ita non magis credendum erit reis, talia de ſe ipſis mentientibus. Hinc & ea omnia, quæ ſupra (§. XXIX.) de cauſſis civilibus diximus, hic quoque locum inveniunt vel maxime, & propterea provide legiſlatores,

(f) *Lex Salica Tit. I. Att. I.*
(g) *Lex Bajuvar. cap. XVI. Tit. I. art. I.*
(h) *Lex Ripuar. Tit. XXXIV. Art. I. ſeq.*
(i) Sirmond. *ad Capitular. XXXII. pag. 795.*
(k) Baluz. *ad Reginon. pag. 566.*

res, Romani (l) æque ac Germani, (m) ſanxerunt, ut confeſſioni non credatur, niſi de corpore delicti liquido conſtet. Hoc enim vel præcipuum eſt, quod religionem judicantium inſtruere debet, ut ad ſententiam capitalem pervenire poſſit. Quum vero delicta vel in facto permanente conſiſtant, veluti homicidium, incendium, effractio ædium, falſum monetarium, &c. vel in tranſeunte, veluti ſtuprum, adulterium, injuriæ verbales, &c. facile eſt ad intelligendum, in his ipſa indicia urgentia pro corpore delicti eſse, nec illud accuratius inveſtigari per rei naturam poſse. (n)

## §. XLV.

Enimvero id mare jam non ingredimur, quod jam ab omnibus juris criminalis interpretibus factum eſt. Neque jam juvat quæſtiones ſpeciales expendere, an credendum ſit illico ſortilegis, pacta cum dæmone inita, chirographa litteris ſanguine ſuo rutilantibus exarata, choreas nocturnas in monte Bructero, amplexus diabolicos & neſcio quæ immania narrantibus,? an & quatenus feralis ſententia ferri

(l) *L. 1. §. 24. de SC. Silan. l. 1. §. 27. ff. de quæſt.*

(m) *Conſtit. Crim. Art. VI.*

(n) Carpzov. *Prax. Crimin. Quæſt. CVIII. n. 11. 12.*

ri poſſit in eum, qui fatetur homicidium, cujus veſtigia per rerum naturam exſtare non poſſunt, ex. gr. ſi cadaver in mare projectum, a ſuibus devoratum, &c? Quamvis enim in mundo nobis eſsent, quæ de his aliiſque dici poſsent, egregia: vel ipſa tamen charta, quam jam opuſculo inſumſimus, admonet, ut calamo demum indicamus ferias, Deoque optimo maximo pro *ſuffectis* viribus præſtitoque auxilio gratias, quas concipere poſsumus, maximas agamus.

# DE
# ULPIANI JURISCONSULTI HEBRAISMIS,
## PROGRAMMA INAUGURALE,
### VEL
### *EXERCITATIO XVII.*

DOmitium Ulpianum, *νομοθέτην*, uti a ZOSIMO Lib. I. Cap. XI. adpellatur, *ἄριστον, καὶ τὸ παρὸν εὖ διαθῆναι, καὶ τὸ μέλλον ἀστόχως συνιδεῖν δυνατὸν*, *juriſconſultum, præſtantiſſimum, qui & rebus præſentibus recte uti, & futura callide proſpicere poterat*, gente Syrophœnicem, domo Tyrium fuiſſe, inter omnes conſtare arbitror. Ipſe enim magnifice collaudans *ſplendidiſſimam in Syria Phœnice Tyriorum coloniam, nobilem regionibus, ſerie ſæculorum antiquiſſimam, armipotentem, fœderiſque, quod cum Romanis percuſſerat, tenaciſſimam*, diſerte addidit, *inde ſibi originem eſſe*, adeoque patriæ ſuæ memoriam ipſe ad poſteros propagavit in *L. 1. pr. ff. de cenſ.* Quamvis vero tot præclara, quæ reliquit, ingenii monimenta, vel rudera potius eorum ac parietinæ, quas Triboniani induſtriæ debemus, ſatis demonſtrent, eum Græcarum Latinarumque litterarum peritiſſimum, nec in præſtantiſſimis utriuſque linguæ ſcriptoribus hoſpitem fuiſſe, ſiquidem ipſe ex Græcis Homerum & Hippocratem: ex Latinis Cice-

ro-

ronem, Junium Gracchum & Feneſtellam, ac præterea terſiſſimæ Latinitatis juriſconſultos, Q. Mucium Scævolam, Ser. Sulpicium, M. Porcium Catonem, M. Junium Brutum, P. Rutilium Rufum, C. Aquilium Gallum, C. Aulum Ofilium, Aufidium Namuſam, P. Gellium, C. Trebatium Teſtam, Alfenum Varum, Q. Antiſtium Labeonem, & C. Atejum Capitonem, non dicam, legit, ſed in ſuccum ac ſanguinem convertit: fuere tamen, quibus ejus dictio non modo inficeta atque incomta, ſed & neſcio quibus barbariei ſordibus contaminata videretur. Quemadmodum enim in Livii oratione Aſinius Pollio Patavinitatem quamdam; in Phædri fabulis elegantiſſimis CASP. SCIOPP. us Thraciſmum reperiſſe ſibi viſi ſunt, quas maculas non ſine ſale deterſerunt MORHOFIUS de Patavinit. Liv. p. 159. & SCHEFFERUS in vita Phædri editioni ſuæ præmiſſa: ita non defuerunt, qui ULPIANI dictioni aliquid ſtribiliginis ex origine illa Syriaca hærere contenderent, in eoque notarent loquutiones, auribus Latinis parum familiares, & ad Hebraiſmi potius, quam Romanæ eloquentiæ genium, compoſitas. Quædam hujus generis, in jure noſtro paſſim obvia, primus, ni fallor, collegit vir incomparabilis ANTONIUS AUGUSTINUS Libro IV. Emendat. Cap. VIII. addiditque p. 297. *Quod juriſconſulti aliquid ex tam barbara lingua mutuentur, nemini mirum videri debet, qui novit, Ulpianum ipſum ex Syria Phœniſſe fuiſſe,*

*quod ipſe teſtatum reliquit, Severumque Imp. ex Phœniſſa uxore Antoninum ſuſcepiſſe, cognomento Caracallam: quo interfecto Antoninus Heliogabalus, & paullo poſt Alexander, imperarunt, homines & genere & natura Phœnices. Illis temporibus maxima pars noſtrorum Juriſconſultorum fuit, quibus neceſſe erat, ut multa ex aliena lingua in uſu eſſent populi Romani.* Similium Hebraiſmorum ſaturam haut pœnitendam nobis ſuffecit GILBERTUS REGIUS Enantioph. Jur. Civ. Lib. II. Cap. XX. qui ſe hanc obſervationem præceptori, orientalis litteraturæ peritiſſimo, ENIMUNDO BONIFIDIO, debere profitetur. Eam GILBERTI diligentiam laudans V. C. EVER. OTTO, in præfat. Tomi II. Theſaur. Jur. Civ. p. XXI. judiciumque ſuum interponens: *Nec miror*, inquit, *quia Papinianus, Ulpianus, & Modeſtinus ſemijudæi fuerunt.* Quid? quod ipſi JAC. GOTHOFREDO ea ſententia placuerit. Hic enim locum quemdam ULPIANI in Animadverſ. Jur. Civ. Cap. VIII. parum feliciter emendans, non mirum videri oportere, ait, hanc vocem uſurpatam ab Ulpiano JCto, qui & Syro-phœnis Tyrius, & verborum novator, ὀνοματοθήρας ſeu κενοφωνίᾳ notus, & paſſim notatus fuerit apud ATHENÆUM, Lib. III. Deipnoſ. Cap. XVIII. quamvis idem ſcriptor eximius memoriæ prodiderit, eum in aliis exactorem verborum tam ſeverum fuiſſe, ut probationem eorum illico depoſceret, hiſce fere verbis: πῶ κεῖται; unde & lepido admodum agnomine κειτύκειτος vel κειταιπῶκειτος vocari

cari meruerit. Tum multis doctiſſimorum virorum ſuffragiis ſeſe tuetur hæc de ULPIANO Hebraizante ſententia. Et tamen multa hic cumulantur a viris eximiis, quæ neſcio an non juſtam eorum reprehenſionem incurrant, qui non tam ullius auctoritate, quam veris rationibus, moventur. Primum enim non conſequitur, ut omnes, Tyro orti, Syrophœnices ac ſemijudæi fuerint. Erat enim ea colonia juris Italici ſplendidiſſima, & jam ſub Commodo Imp. *αὐτονόμ⊕*, ac Phœnices metropolis, ceu ex inſigni lapide apud SCALIGERUM Canon. Iſag. p. 301. & GRUTERUM Inſcript. p. MCV. demonſtrat EZ. SPANHEMIUS in Orbe Rom. Exerc. II. Cap. XI. p. 227. Multæ ergo ibi, ut in aliis coloniis ſplendidioribus, Penates ſibi conſtituiſse poterant familiæ Romanæ, & in his Domitia, ex qua Ulpianus noſter prodiit. Deinde Herennium Modeſtinum Syrophœnicem aut ſemijudæum fuiſse, nullo idoneo argumento conſtare arbitror. Pro Dalmata eum habet GUIL. GROTIUS de vitis jureconſult. Lib. II. Cap. XII. §. VI. ſed ſubtimide, uti par erat, ſiquidem ex *L.* 52. §. 20. *ff. de furt.* hæc Modeſtini patria non felicius probatur, quam quod provinciam illam, tamquam Præſes, rexerit, id quod tamen ex illo fragmento collegit JO. BERTRANDUS de Juriſperit. Lib. I. Cap. XXX. n. III. Utcumque ſe res habeat, ſaltim de Tyria vel Syriaca Modeſtini origine altum eſt apud veteres ſcriptores ſilentium. Denique vel maxime mirari ſubit, tam diffuſæ erudi-

tionis virum, JAC. GOTHOFREDUM, Ulpianum, qui ATHENÆI ſympoſio interfuiſſe fingitur, cum Ulpiano juriſconſulto confundere, erroremque olim a CUJACIO Libro XXIV. Obſ. Cap. XXXIX. & JAC. LECTIO Orat. I. de Vit. Ulp. p. 54. admiſſum recoquere potuiſſe, quum ipſa temporum ratio, Ulpianos iſtos diverſiſſimos fuiſſe, demonſtret. Ille enim apud ATHENÆUM Lib. XV. Deipnoſ. p. 677. cognitum ſibi fuiſſe ait Pancratem poetam, qui ſub Hadriano floruit. Jam quum exceſſus Hadriani incidat in annum V. C. DCCCXC. noſtrum autem ULPIANUM circa annum demum DCCCCLXXX. a Prætoriano milite occiſum eſſe, oſtenderit TILLEMONTIUS in Hiſt. Imperat. Tomi III. Part. I. p. 341. & 456. conſequens ſane eſt, ut noſtrum centum annorum ſenem fuiſſe oporteret, quum occideretur, ſi vel decem annorum puer Pancratem viderit. At ſenem tam capularem fuiſſe juriſconſultum noſtrum, nemo veterum retulit, adeoque nihil certius eſt, quam diverſum a noſtro fuiſſe Ulpianum, quem lepido *κειτȣκείτȣ* cognomine exagitatum eſſe refert ATHENÆUS. Accedit, quod ne huic quidem ATHENÆUS dictionem peregrinam aut Hebraiſmis infectam tribuerit, ſed eum tantum ob *κενοφωνίαν* & anxiam circa verba ſtudium notarit, adeoque ad rem plane nihil facturum eſset illud ATHENÆI teſtimonium, ſi vel maxime ad ULPIANUM noſtrum pertineret. Sed ut ad rem ipſam accedamus propius, largimur equidem ULPIANI orationem aliquid ſingu-

ſingulare habere, quod & V. C. CAR. ANDR. DUKERUS de Latinit. vet. JCt. p. 322. & 392. obſervavit: ( habent enim aliquid ſingulare ſinguli auctores veteres, etiam præſtantiſſimi, ) neque inficiamur, eum aliquando vocabula quædam trivialia ac plebeja arripuiſſe: ( quomodo enim talia evitaret JCtus, cui ſpecies, hujuſmodi loquutionibus refertæ, quotidie exhibentur ? ) at Hebraiſmos in ejus fragmentis reperire me quidem nondum potuiſſe, id vero & fateor & præ me fero. Exempli loco ANTON. AUGUSTINUS p. 293. ſeq. attulit loquutionem unicam, ellipſin puta adverbiorum *magis* vel *potius* ULPIANO, noſtro admodum familiarem. Tale eſt illud in *L.* 2. §. *6. ff. de judiciis: Compelletur* ( POTIUS ) *judicium accipere, quam invenire eos, qui ſatis pro eo dent.* Et in *L.* 1. *princ. ff. depoſ. Quum poſſet* ( POTIUS ) *non ſuſcipere cauſſam, quam decipere.* Itemque in *L.* 20. *in fine ff. de adquir. vel omitt. her. Hæc actio* ( MAGIS ) *pœnam vel vindictam, quam rei perſequutionem, continet.* Ut omittam hujus generis alia, quæ in *L.*49. §. 5. *ff. de legat.* II. *L.* 5. *ff. de ſuſp. tut.* &, ſi codicis Florentini lectionem ſequamur, etiam in *L.* 20. §. 8. *ff. de nov. op. nunc.* & *L.* 20. *princ. ff. de adquir. vel omitt. hered.* occurrunt. Hæc vero Hebraiſmum redolere vel ideo exiſtimat vir doctiſſimus, quod & Hebræi, comparativo gradu deſtituti, poſitivis ſubjungant præfixum מ. veluti Pſalmo CXVIII. 8. טוב לחסות ביהוה מבטח בנדיבים. *Bonum eſt, conſi-*

*dere*

*dere in Domino, quam ſpem collocare in principibus.* Quod & novi fœderis ſcriptores ſacri paſſim imitantur, v. c. Luc. XVIII. 14. Κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖνος, & 1. Cor. XIV. 19. Ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσσῃ. Omitto loca alia, quæ jam collegit vir doctiſſimus LAMB. BOS in Ellipſ. Græc. p. 327. Enimvero ſi hic Hebraizat ULPIANUS: commune id habebit cum aliis juriſconſultis eximiis, imperatoribus & melioris ævi ſcriptoribus Latinis, quorum nullus origine Syrus fuit. JULIUS PAULLUS, in Italia natus eodem modo loquitur in *L. 2. §. 1. ff. de reb. cred.* nec minus ea ellipſis placuit JULIO PROCULO in *L. 12. ff. de offic. præſ.* CRUIDIO SCÆVOLÆ in *L. 100. pr. ff. de legat. 3.* MARCIANO in *L. 1. ff. de mort. cauſſ. don.* MODESTINO in *L. 3. ff. de alim. & cibar. legat.* & *L. 12. ff. de pollicit.* ac præterea Imperatoribus DIOCLETIANO & MAXIMIANO in L. 19. *Cod. de liberal. cauſſ.* CONSTANTINO MAGNO, & LICINIO in *L. 8. Cod. de judic.* & JUSTINIANO denique in *L. ultim. Cod. de uſufruct.* Denique ſi Hebraiſmum ideo redolet ULPIANI dictio, quod ea ellipſi magnopere delectaretur: eumdem redolebit eloquutio præſtantiſſimorum ſcriptorum, qui omnes ita loquuti ſunt ſæpiſſime, ceu a JUSTO LIPSIO in *Epiſtol. Quæſt. lib. V. ep. XXIII.* AUS. POPMA de uſu antiqu. Libr. II. Cap. XI. FRANC. SANCTIO in Minerva p. 519. & denique TAUBMANNO in Not. ad Plaut. p. 1035. jam pridem obſervatum eſt. Quid quæ-

quæſo ſimilius Ulpiani loquutionibus reperiri poſſit illis PLAUTI in Rudent. Act. IV. Scen. IV. v. 70. *Tacita* ( MAGIS ) *bona eſt mulier ſemper, quam loquens?* Quid illis LIVII Lib. III. cap. XL. *C. Claudii, qui patruus Appii decemviri erat, oratio ſuit precibus,* ( MAGIS. ) *quam jurgio ſimilis?* Quid illis GELLII Lib. II. Noct. Attic. Cap. VII. *Declinanda* ( POTIUS ) *ſemper, quam reſpuenda?* Quid illis TACITI Lib. IV. Annal. Cap. LXI. *Agrippa claris* ( POTIUS ) *majoribus, quam vetuſtis:* & Lib. I. Cap. LVIII. *Pacem* ( POTIUS, ) *quam bellum probabam.* Denique Lib. III. Cap. XVII. *Reſpondente nullo, miſeratio* ( MAGIS ) *quam invidia, augebatur.* Ad quem poſtremum locum & M. VERTRANIUS MAURUS notat, loquutionem hanc, qua familiariſſime uſus ſit Cornelius, ad imitationem Hebræorum compoſitam eſſe, quum neminem, qui Græcis litteris vel leviter tinctus eſt, ignorare poſſe exiſtimem, inter illius linguæ elegantias eſſe ellipſin adverbii *μᾶλλον*, quam HOMERO, THEOGNIDI, THUCYDIDI, LONGINO aliiſque auctoribus præſtantiſſimis in deliciis eſse, docuit LAMB. BOS. in Ellipſ. Græc. p. 328. ſeq. Hæc ANT. AUGUSTINUS in ULPIANO notavit. GILBERTUS REGIUS, qui & ipſe naſum Rhinocerotis habet, Hebraiſmum ſibi deprehendere viſus eſt in verbo INTERDICERE, quod ULPIANUS eo ſenſu adhibuerit, quem Hebræorum conjugatio *Hiphil* præ ſe ferat, ut idem ſit ac *facere, ut interdicatur L. 3. §. 6. ff. uti poſſidetis*, nec non in verbo TESTARI, quod ille acceperit pro *facere, ut quis teſtetur*, vel *teſti-*

*teſtimoniis probare L. 25. pr. ff. ad l. Jul. de adult.* Sed & hic ratio fugit bonum GILBERTUM, nec magis illæ phraſes ULPIANI Hebraicæ ſunt, quam illa ab ANT. AUGUSTINO notata ellipſis. *Interdicere cum aliquo*, in ſenſu tranſitivo loquutionem eſſe Latiniſſimam, diſcere potuiſſet ex loco QUINCTILIANI Libr. III. Inſt. Cap. VI. *Non debuiſti* INTERDICERE, *ſed petere*. Et verba: *rei teſtandæ cauſſa* in *L. 25. princ. ff. ad L. Jul. de adult.* non magis Hebraiſmum ſapiunt, quam hæc CICERONIS pro M. Cœl. Cap. XXVII. *Nam neceſſe eſt, fuiſſe non paucos, ut & comprehendi Licinius facile poſſet, & res multorum oculis eſſet* TESTATIOR. Sed alia hujus generis pleniore manu ſerere geſtienti manum mihi injicit candidatus digniſſimus, HENRICUS DUSINGIUS, Bremenſis, cujus honoribus hoc qualicumque ſchediaſmate præludere inſtitui.

Incunabula ejus primum vidit Brema, inclyta ad Viſurgin civitas, VII. Kal. Februar. anni æræ Dionyſiacæ MDCCVI. Patrem veneratur virum ampliſſimum conſultiſſimumque, DETHARDUM DUSING. J. U. D. & reip. patriæ jam a decem annis Senatorem graviſſimum, quem dignitatis gradum & avus DIDERICUS, & provavus GERHARDUS DUSINGII, magnarii in patria celeberrimi, quam diutiſſime tenuerunt: matrem ADELHEIDAM VON DEM BUSCH, ſingularis exempli matronam, HENRICI VON DEM BUSCH, Medicinæ Doctoris & Poliatri gratioſiſſimi filiam natu minimam. Parentes illi honeſtiſſimi, prout decet, nihil reliqui

fece-

fecerunt, ut filium ad probitatem eamque, quæ in majoribus enituit, virtutem a primis fere unguiculis inſtituerent. Hinc non modo ipſi curam illius ſingularem in ſe ſuſceperunt, ſed & magiſtris, qui Pædagogium Bremenſe ornant, docendi dexteritate celeberrimis, magis magiſque indies perpoliendum tradiderunt. Emenſus hoc primum ſtadium, anno MDCCXXIII. circa autumnum in illuſtre Liceum, quod ibidem floret, recipi meruit, faſces tunc tenente viro magnifico & admodum reverendo, ALBERTO SCHUMACHERO, S. S. Theol. D. & Profeſſore celeberrimo, cœtuſque Anſchariani Eccleſiaſte diſertiſſimo. Ex eo tempore quoad his Muſis interfuit, a virorum doctiſſimorum latere numquam diſceſſit, ſed quotidie eos audivit, cum univerſæ philoſophiæ diſciplinas, tum juriſprudentiæ partes præcipuas ea, quæ par eſt, fide atque induſtria publice ac privatim interpretantes. In his vel maxime ſe obſtrictum fatetur V. C. CASPARO A RHEDEN., J. U. D. & HENR. GERARDO SCHUMACHERO J. U. D. & Profeſſoribus tunc celeberrimis, nunc reipublicæ patriæ Senatoribus graviſſimis, itemque FRANCISCO BERENS, J. V. D. & Hiſtoriarum Prof. P. & denique JO. SCHOENE, J. V. D. & Profeſſori de ſuis cuique muneribus meritiſſimo. E quorum acroaſibus tanto uberiorem cepit fructum, quanto diligentius ea omnia, quæ audivit, illi in memoriam domi revocavit vir conſultiſſimus NIC. EGGERS, jam J. V. D. & Advocatus facundiſſimus, quo tunc noſter ſe

præ-

præceptore domeſtico uſum eſſe, non ſine grati animi ſignificatione refert. Ita ad majora præparatus, anno MDCCXXVII. viſis in itinere Hanovera, Caſſellis, Marpurgo, ubi tum ſacra ſæcularia non ſine inſigni adparatu ac ſplendore faciebat academia, nec non Gieſſa, Francofurto ad Mœnum, Moguntia, Bonna, Colonia Agrippina, Duſſeldorpio, academiæ Duisburgenſi ad Rhenum ipſis Nonis Septembribus nomen dedit, & ex prælectionibus excellentiſſimorum JCtorum, SUMMERMANNI & ZAUNSCHLIFFERI per annum profecit. Demum anno inſequente, juſſus ab ampliſſimo Parente, in illuſtrem hanc Viadrinam ſe contulit, in albumque noſtrorum relatus, prælectionibus virorum doctiſſimorum HOFFMANNI, RINGKII DIETHMARI, & meis præcipue, aſſidue hucuſque interfuit. Quantum profecerit, teſtatiſſimum fecit in utroque examine, cui ſe nuper modeſte ſubmiſit. Quum itaque in eo talem ſe præſtiterit, ut nihil jam reliquum videatur, quam ut & publice in arenam prodeat: facturus id eſt proximo, d. X. Maji defenſuruſque diſſertationem de RELIGIONE JUDICANTIUM CIRCA REORUM CONFESSIONES. Cui conflictui ut omnes Academiæ noſtræ fautores, proceres, cives frequentes interſint, quam humaniſſime rogo. P. P. Trajecti ad Viadr. ipſis Non. Maji cIↃ IↃCCXXX.

DE

# DE
# SUPREMA PRINCIPUM MAGISTRATUUMQUE TUTELA.

## EXERCITATIO XVIII.

Σύνοψις.

*§. I. Reipublicæ intereſt, pupillos non deſtitui aliorum præſidia. §. II. Ideo omnes fere gentes publice pupillis de tutoribus proſpexerunt, quod demonſtratur inſtitutis Hebræorum. §. III. Nec non Græcorum. §. IV. Romani initio aliter ſentiebant: poſtea tutela quoque ad curam magiſtratuum pertinuit. L. Atilia lata; ſed primo non niſi in Urbe. §. V. Deinde quoque in provinciis per L. Juliam & Titiam. §. VI. Ipſi harum gentium magiſtratus pro tutoribus ſe non geſſerunt. §. VII. Longe aliter Germani proſpexerunt pupillis. Indicatur inſtituti ratio. §. VIII. Apud Germanos principes & ſummi magiſtratus ipſi ſuprema tutela gaudent. §. IX. Probatur hoc primum ex antiquis Germanorum LL. & Conſtitutionibus. §. X. Dein ex inveſtituris principum & ſententiis Impp. quibus principibus ſuprema tutela conceſſa, & confirmata fuit. §. XI. Denique ex ipſis inaugurationibus (1) Imperatorum. §. XII. (2) Ducum & Principum. §. XIII. Indoles ac natura ſupremæ Principum & magiſtratuum in Germania tutelæ. Carpzovius contra*

SCH:L-

SCHILTERUM *defenſu.* §. *XIV. Refutantur argumenta* SCHILTERI. §. *XV. Definitio ſupremæ tutelæ.* §. *XVI. Differentia ejuſdem, quatenus vel Principi, vel magigratibus inferioribus competit.* §. *XVII. Ejus fundamentum.* §. *XVIII. Illius effectus, circa confirmationem tutorum. An & quatenus tutor teſtamentarius confirmatione opus habuerit jure Romano?* §. *XIX. An legitimus?* §. *XX.* CONFIRMATIO *quidnam jure Romano?* §. *XXI. Apud Germanos tam teſtamentarius, quam legitimus, quin & a magiſtratu datus, tutor confirmandus eſt. Fundamentum hujus confirmationis in Germania.* §. *XXII. Confirmatio juris germanici quidnam efficiat?* §. *XXIII. Hæc tribuit tutori* VICARIAM *tutelæ adminiſtrationem.* §. *XXIV. Alter* SUPREMÆ tutelæ *effectus circa petitionem tutorum. Petere tutores quidnam jure Romano? Quinam tutores petere teneantur illo jure?* §. *XXV. In Germania magiſtratus quoque conſtituunt tutores non rogati.* §. *XXVI. Ibidem quoque vi ſupremæ tutelæ, curatores dant adoleſcentibus, etiam invitis.* §. *XXVII. Ulterior ejus effectus circa adminiſtrationem tutelæ.* §. *XXVIII. Nec non circa finiendam eamdem.* §. *XXIX. Porro circa reddendas rationes. Quomodo illæ redditæ apud Romanos?* §. *XXX. Quomodo apud nos reddendæ?* §. *XXXI. Maximus & ultimus ſupremæ tutelæ effectus circa percipiendos fructus ex bonis vaſſallorum impuberum enituit.* §. *XXXII. Concluſio diſſertationis.*

§. I.

## §. I.

REcte ac ſapienter olim Ulpio Rufino reſcripſit SEVERUS Imperator: (a) *Omnem me adhibere curam ſubveniendis pupillis, omnibus liquere volo*. Exiſtimabat enim, id quod res eſt, reipublicæ haud parum referre, illos non deſtitui aliorum præſidio, qui ſe ipſi per ætatem defendere nequeunt. Sane quum, judice ARISTOTELE, (b) ea demum felix ſit reſpublica, quæ cives habet bonos, ac probe formatos: fieri non poterit, ut ad eam felicitatem unquam adſpiret civitas, niſi adoleſcentes bene educentur, & a teneris ad probitatem, virtutem, prudentiamque inſtituantur. Unde rectiſſime idem Philoſophus, (c) legislatorem educationi liberorum publice proſpicere oportere, ſtatuit, quoniam *πηγὴ καὶ ῥίζα καλοκἀγαθίας τῆς νομίμου τυχεῖν παιδείας*, *fons ac radix probitatis eſt, decentem ſortiri inſtitutionem*. (d) Ea certe deficiente, deficiunt mores, & quantumvis præclaræ animi dotes prorſus obtorpeſcunt?

De-

(a) Leg. 2. §. 2. *ff. qui pet. tut. vel curat.*

(b) Polit. *Lib. VII. cap.* 1. *&* 8.

(c) Polit. *Lib. VIII. cap.* 1.

(d) Plut. *de puer. educatione*.

*Doctrina nam vim promovet inſitam*
*Rectique cultus pectora roborant.*
*Utcumque defecere mores;*
*Dedecorant bene nata culpa.*

Uti cecinit HORATIUS. (e) Jam vero, amiſſis præmatura morte parentibus, quibus ipſa natura novellorum civium culturam demandavit, quis curam illorum ſuſcipiet, niſi dentur a magiſtratibus, quorum regantur conſilio? Accedit huc alia, eaque fortiſſima, ratio, quod, quum recte obſervante ULPIANO (f) *infirmum admodum ſit hujuſmodi ætatium conſilium, & multis captionibus ſuppoſitum, multorum denique expoſitum inſidiis*, accidere facile poſſit, ut hereditas paterna, avitaque bona, miſeris illis, & ob ætatis animique imbecillitatem indefenſis, ſubtrahantur diſſipenturque. Quum vero e republica ſit, neminem rebus ſuis per fraudem & inſidias aliorum ſpoliari: illud vel maxime cavendum erit in pupillis & minoribus: id quod fieri ſane non poterit, niſi detur opera, ut accipiant tutores, quorum conſilio auxilioque regantur. Hanc vero curam ad magiſtratus rectoreſque civitatum vel maxime pertinere, ipſa civilis prudentiæ principia dictitant, idque adeo indubium jam olim viſum fuit PLATONI, (g) philoſophorum ſapientiſſimo, ut pupillos ideo

(e) *Lib. IV. Od. 4. v. 33. ſeq.*
(f) *L. 1. pr. ff. de minor.*
(g) Plato *de Leg. Lib. XI.*

ideo *παρακαταθήκην μεγίστην καὶ ἱερωτάτην*, *maximum ſanctiſſimumque depoſitum* appellare non dubitarit: cujus videlicet curam quam maximam ſuſcipere debeat reſpublica, ut graviter monet etiam JUSTINIANUS Imperator. (h)

§. II.

Hæc quum ita ſint comparata, ut ipſa recta ratio, illa veriſſima eſſe, facile intelligat: nulla etiam gens tam fuit barbara, tamque immanis, ut curam non habuerit pupillorum, nec publice illis de tutoribus proſpexerit. Rem, prout fert inſtituti ratio, exemplis breviter illuſtraturi, initium faciemus ab inſtitutis Hebræorum, pietate ac ſapientia præclaræ gentis longe digniſſimis. Obverſabatur illis divinum æterni legislatoris exemplum, qui in prima illorum *θεοκρατίᾳ*, quum ipſe reipubl. huic ſanctiſſimæ tamquam ſupremus rex præeſſet, PATREM AC JUDICEM PUPILLORUM ſe ipſe profeſſus erat, (i) eoque nomine & poſtea gaudebat, quum jam reges ex hominibus ſumerentur. (k) Divino hoc, inquam, moniti exemplo, magiſtratus, neque ignari, quod Dei vice præeſſent populo, & hoc proſpiciendi pupillis officium ad ſe pertinere, recte exiſtimabant. Huc pertinet, quod ex MOSE MAIMONIDE

(h) *Præf. Novellæ LXXII.*
(i) *Deut. X. v. 18.*
(k) *Pſ. X. 14. Pſ. LXVIII. 6.*

NIDE obſervavit SELDENUS, (l) pupillis olim apud Hebræos tutores datos eſſe a conſeſſibus juridicis vel ſynedriis. Nec minus huc facit, quod refert HOTTINGERUS, (m) apud eoſdem *in cauſſis pupillis judicem ſubvenire ſolitum ex officio, licet id alias fieri non ſoleret*: eumdemque magiſtratum *ipſum pecuniam pupillorum mutuo dediſſe poſſeſſori rerum immobilium, qui illam pro fœnore annuo reciperet*. His inter ſe comparatis, patet profecto, Hebræos non tantum ipſum conſtituendi tutores officium ad curam publicam revocaſſe, ſed & inprimis caviſſe, ne quid pupillorum ſubſtantia detrimenti tutorum culpa dolove caperet. Ideoque magiſtratus ipſi erant arbitri tutorum, eorumque adminiſtrationi quam diligentiſſime attendere, ad ſuam religionem pertinere credebant.

§. III.

Sed & Græcorum rebuſpublicis non minor cura pupillorum erat. Apud Athenienſes, ejurato regno, magiſtratum primarium tenebant Archontes, quorum major etiam annum, quo magiſtratum gerebat, in faſtis publicis nomine ſuo, ſicut Romæ conſules, ſignabat, ceu accurate docet patriæ meæ ornamentum & decus eximium, UBBO

(l) Selden. *de Uxore Hebr. Lib. II, cap. 3. pag.* 101.

(m) Hotting. *de Jure Hebr. Sect. VI. §. LXV. pag.* 75.

UBBO EMMIUS. (n) Huic ſupremo magiſtratui pupillorum etiam curam demandaverat SOLON, ſapientiſſimus illorum legislator, cujus hac de re legem hanc nobis ſervarunt ſcriptores Græci: ὁ ἄρχων ἐπιμελείσθω τῶν ὀρφανῶν. *Archon orphanorum curam habeto*. Hanc ipſam enim legem, tam ſapiente populo digniſſimam, poſt DEMOSTHENEM, ISÆUM, ÆSCHINEM laudat JUL. POLLUX, (o) & fuſius explicat interpres juris Attici doctiſſimus, SAM. PETITUS. (p) Quin tantum erat viri ſtudium pro ſecuritate minorum, ut tutelam proximorum agnatorum legitimam, quam apud Romanos ſumma providentia introductam laudat ULPIANUS, (q) tamquam minus tutam, & bonis, ipſique vitæ pupillorum valde periculoſam, plane rejiceret, nec ullum ex agnatis, niſi remotiorem, & cui nulla propemodum hereditatis ſpes eſſet, ad tutelam vocaret. (r) Tales Athenienſium leges tutelares: de reliquis quoque Græciæ populis non eſt, quod dubitemus, quin orphanorum curam habuerint maximam, licet fortaſſe non adeo accurata ejus

(n) Ub. Emmius. *Vet. Græc. Tom. III. p.* 10. & 48.

(o) Jul. Pollux *Lib.* VIII. *c.* 9.

(p) Sam. Petit. *Leg. Attic. Lib.* VI. *Tit.* 7. *pag.* 491. *ſequ.*

(q) *L.* 1. *pr. ff. de legit. tut.*

(r) Diog. Laert. *Lib. III. ſegm.* 56. *Sam. Petit. ibid.*

ejus rei memoria apud veteres ſuperſit. Lacedæmoniis certe teneræ ætatis cives adeo cordi fuerunt, ut eos ne quidem jam ephebos, & ipſorum parentum conſilio utentes, ſine Magiſtratuum cura ac ἐπισκοπῇ in civitate verſari paterentur, quod ipſum eximia laude proſequitur ARISTOTELES. (ſ) Univerſis namque Spartani præfecerant unum, ex primoribus civitatis lectum, virum gravem, quem *pædonomon* vocabant. Is poteſtatem habebat congregandi eos, & in delinquentes aut negligentius agentes, graviter animadvertendi, quem idcirco quidam ex ephebis, flagella ferentes, comitabantur, ut in promtu eſſent, ſi quis eſſet cædendus. Qua de re plura habet EMMIUS (t) noſter, &, qui ex inſtituto Laconum rempublicam deſcripſit, NICOLAUS CRAGIUS. (u) Si ergo & ipſos filios familias non ſoli parentum curæ credendos, ſed magiſtratui peculiari ſubjiciendos putarunt Spartani: quanto magis credibile eſt, eoſdem alioſve magiſtratus pupillos curaſſe, parentum auxilio deſtitutos, & ob id tanto majori expoſitos periculo? Denique & Rhodiorum curam ac ſollicitudinem, quam pro pupillis gerebant, mirifice collaudat DIO CHRYSOSTOMUS. (x) Ex qui-

(ſ) Ariſtot. *Polit. Lib. VIII. c.* 1.
(t) Ub. Emmius *ibid. p.* 87.
(u) Crag. *de Republ. Laced. lib.* XI. *c.* XII. *pag.* 150.
(x) Dio Chryſoſt. *Orat.* XXXI.

quibus omnibus ſatis, opinor, conſtat, communem hanc laudem civitatum Græcarum omnium fuiſſe, publice per magiſtratus proſpicere pupillis, & curare, ne deeſſent, quorum cura educarentur, quorumque defenderentur auxilio.

§. IV.

Romanorum an eadem ſollicitudo fuerit non facile dixerim. Tutelam illi initio tanti non faciebant, ut eam magiſtratuum curæ demandarent, non, quaſi vitam, fortunam, educationemque pupillorum non curaſſent, quod pietati ac prudentiæ populi parum conveniret; ſed quod tutelam, tamquam rem privati arbitrii, ac veluti partem patrimonii hereditatiſque, conſiderarent. Ideo facultatem tutoris conſtituendi, tamquam effectum patriæ poteſtatis, intactam ſervarunt patri, ejuſque ſupremo judicio, quo ſemper liberis ſatis conſultum credebant. (y) Si vero pater moriens ea de re non dixerat legem, nec tutorem teſtamento dederat: vix erat, qui ad pupillorum defenſionem ſuſcipiendam, aut bona adminiſtranda, obſtrictum ſe exiſtimaret. Teſtamentaria enim quidem tutela Romæ ab antiquiſſimis uſque temporibus inoleverat, adeo, ut jam ex ipſis regibus Ancus Martius Tarquinium Priſcum liberis ſuis teſtamento tutorem inſtituiſſe legatur apud LI-

VIUM

(y) *L. 7. §. 5. Cod. de cur. furioſ.*

M 2

VIUM : (z) eaque tutela teſtamentaria poſtea etiam in XII. Tabulas migravit, utpote quibus cautum novimus : PATERFAMILI LEGASSIT SUPER FAMILIA, PECUNIA, TUTELAVE SUÆ REI, ITA JUS ESTO. (a) At quum ipſis XII. Tab. antiquior eſſet teſtamentaria tutela : legitimæ, quæ dicitur, agnatorum mentionem ſieri ante decemviralem illam legislationem non animadvertimus. Tum demum enim lege cautum, *ut patre familias inteſtate mortuo, ejus ſui heredis impuberis tutelam agnatus proximus nanciſceretur.* (b) Magiſtratuum in conſtituenda tutela partes necdum ullæ fuere ; quin conſtat, nec poſtea ullas fuiſſe, antequam ferretur LEX ATILIA, quam ipſam anno demum U. C. CCCCXLIII. a L. Atilio Regulo, tribuno pleb. quem LIVIUS (c) memorat, latam fuiſſe, accurate demonſtravit DN. PRÆSES. (d) Tum demum ad curam prætoris & tribunorum plebis pertinere viſum, pupillis, tutores non habentibus, tutores conſtituere : quod nec ipſum tamen, niſi deficiente tutela teſtamentaria & legitima, adeoque non niſi in ſubſidium factum fuiſſe, ſatis ſuperque notum eſt.

§. V.

(z) Liv. *lib.* I. *cap.* XXXIV.
(a) Ulpian. *Fragm. tit.* XI. §. XV.
(b) Jac. Gothofredus *ad XII. Tab. Tab. V. p.* 95. *ſequ.* & *p.* 208. *ſequ.*
(c) Liv. *lib.* IX. *cap.* XXX.
(d) *Antiqu. Rom. Tit. de Attil. Tut.* §. *IX.*

## §. V.

Enimvero, quum ipſa lex Atilia in urbe tantum valeret, ſicuti & multas alias, præter hanc, leges extra urbis pomœria vim non exſeruiſſe, docent CUJACIUS, (e) GER. NOODT, (f) & ANT. SCHULTINGIUS: (g) non ulterius quoque extendit ſeſe illa magiſtratuum poteſtas, tutores conſtituendi. In provinciis igitur nulla præſidibus cura erat pupillorum, Sicilia ſola excepta, in qua mos invaluerat, ut prætores, qui illi præeſſent, pupillis tutores dare poſſent, ceu diſcimus ex HENRICI VALESII Excerptis Peireſcianis; (h) niſi forte dicere malis, prætores ibi ſua ſponte pupillis tutores conſtituiſſe, ut bene de illis merendo, provincialium ſibi benevolentiam conciliarent. Certe DIODORUS SICULUS refert in iiſdem excerptis, prætores quoſdam ipſos tutelam provincialium ſuſcepiſſe, quod poſtea per leges non licuit, ne ipſi ſeſe ingerere tutelæ viderentur. (i) Quum igitur, ut ſupra diximus, lex Atilia Romæ tantum valeret: remanſit in provinciis priſtinum illud incommodum, ut deficiente tutore teſtamentario & legitimo, omni tu-

tela

(e) Cujac. *Paratitl. Cod. de ſerv. reip manumitt.*

(f) Noodt. *Obſ. lib. I. cap. V.*

(g) Schulting. *Juriſpr. Antejuſt. p. 600.*

(h) *Excerpt. Peireſc. p. 397.*

(i) *L. 4 ff. de tut. & cur. dat.*

tela deſtituerentur impuberes, donec tandem & huic rei proſpectum eſt LEGE JULIA & TITIA anno U. C. DCCXXVIII. inclinante jam ad principatum republica, Auguſto III. & M. Titio Coſſ. lata; qua cautum fuit, ut in provinciis quoque, exemplo prætorum urbanorum, præſides tutores conſtituendi jus in poſterum haberent. (k)

## §. VI.

Quæ diximus hactenus, fidem faciunt, pleriſque jam olim gentibus, publice proſpicere ſecuritate minorum, æquiſſimum viſum eſſe. Ita enim Hebræi, Græci, & demum etiam Romani magiſtratibus ſuis commendarant pupillos; ita ſolliciti erant legislatores, ne cuiquam tutoris auxilium umquam deeſſet. Utut vero hæc ſeſe habeant, nulla tamen harum gentium, præter Hebræos, curam iſtam ad ordinarium omnium magiſtratuum ac ipſorum principum officium pertinere, exiſtimavit. Athenienſes, non unicuique magiſtratui, ſed ſolis archontibus, ex lege Solonis dederant id negotii. Idem officium Lacedæmonii non niſi pædonomis, quos vocabant, demandaverant. Romani, uti diximus, ſero admodum lege Atilia, prætori tantum urbano, adhibita majori parte tribunorum plebis, (ceſſante hic interim tribu-

(k) *pr. Inſt. de Atil. tut.* Ulpian. *Fragm. tit. XI.* §. *XVIII.*

bunicia interceſſione) (l) & in provinciis lege Julia & Titia præſidibus tantum jus dandi tutores conceſſerant. (m) Tranſiit quidem poſtea, pro principum arbitrio, ad plures quoque magiſtratus illa tutores conſtituendi facultas, quandoquidem in urbe, juſſu Claudii, ut refert SUETONIUS, (n) conſules ex inquiſitione; poſtea ex conſtitutione D. Marci, uti auctor eſt CAPITOLINUS, (o) prætores tutelares; hinc præfectos urbi & prætores, ſecundum ſuam juriſdictionem, tutores dare cœperunt: in provinciis vero ex ejuſdem Marci oratione, & Legati Procoſ. vel ſi non magnæ eſſent pupillorum facultates, magiſtratus municipales juſſu præſidum, ac denique ex JUSTINIANI conſtitutione, (p) decuriones cum epiſcopo loci, ſi facultates D. ſolidos non excederent, etiam non expectato juſſu præſidum, quin & juridici Alexandriæ tutores dabant: at manſit tamen ſemper apud Romanos illud principium, tutoris dationem juriſdictionis eſſe extraordinariæ, eamque adeo non omnes promiſcue magiſtratus, ſed eos tantum, quibus id ſpeciali lege conceſſum ſit, ſibi vindica-

(l) Franc. Hotom. & Arn. Vinnius *in Comment. ad pr. Inſt. de Atil. Tut.*

(m) §. 3. 4. *Inſt. de Atil. tut.*

(n) *In vita Claudii cap. XXIII.*

(o) Jul. Capitol. *in vita Marci c. X.*

(p) *L.* 30. *Cod. de Epiſc. aud.* §. 5. *Inſt. de Atil. tut.*

dicare poſſe. Unde ULPIANUS: (q) *Tutoris datio neque imperii eſt, neque juriſdictionis, ſed ei ſoli competit, cui nominatim hoc dedit vel lex, vel SCtum, vel princeps.*

§. VII.

Verum enim vero multo aliter rationes hic componebant Germanicæ originis gentes. Illæ enim non quibuſdam tantum magiſtratibus, nec certis demum caſibus, aut in ſubſidium, ut apud Romanos fieri ſolebat, curam conſtituendi tutores demandabant, ſed in univerſum omnibus magiſtratibus, & ſummis principibus id negotii dederant, ut non modo ſuo nomine conſtituerent tutores, ſed & in eorum acta & geſta quam diligentiſſime inquirerent, quin ipſi, ſe TUTORES SUPREMOS pupillorum omniumque miſerabilium perſonarum eſſe, ſcirent. Supremam hanc, & a ratione juris civilis longe diverſiſſimam tutelam Germanorum obſervarunt jam pridem JCti eximii, VVESENBECIUS, (r) MEVIUS, (ſ) SCHILTERUS, (t) ut alios taceam qui tamen omnes eam non niſi obiter, ac veluti perfunctorie, tetigerunt. Quum vero hæc tutela principum ac magiſtratuum res majoris momenti videatur, quam vulgo

(q) L. *6.* §. *2. ff. de tutel.*

(r) VVeſenb. *Part.* I. *Conſ.* III. *n. 67. p.* 182.

(ſ) Mev. *ad Jus Lub. Part.* II. *Tit.* II. *art.* 21. *num.* 19.

(t) *Exerc.* XXXVII. §. LXII.

go creditur, & plures inde fluant concluſiones, quarum alioquin rationem non facile reddideris: SUPREMAM hanc PRINCIPUM MAGISTRATUUMQUE TUTELAM, jam paullo accuratius expendere fert animus. Qua in re eum tenebimus ordinem, ut primum videamus naturam hujus TUTELÆ, deinde in fundamenta, quibus illa demonſtrari poſſit, paullo accuratius inquiramus, ac denique effectus ejus ſingulares, comparato inter ſe jure patrio & Romano, contemplemur, quippe quorum rationem reddere, his poſitis, non adeo erit difficile. Faxit Deus feliciter!

§. VIII.

Et primo quidem jam ſatis inter omnes conſtat, in foro æque, ac in legibus Germanorum, nihil frequentius memorari, quam SUPREMAM illam, ut loquuntur, TUTELAM, qua in primis quidem principes, ſed præter eos omnes quoque magiſtratus gaudent. Ut quædam tantum ejus generis, veluti per lancem ſaturam colligam, jam obſervatum eſt a BESOLDO, (u) ſereniſſimos VVurtenbergiæ duces hoc ſibi nomen libenter tribuere ſolitos, adeoque ſæpius in reſcriptis ſuis ſe ipſos appellaſſe *Obriſte Vormundere*. Simile quid de Norimbergenſibus tradit JO. HIERON. VVURFBAIN. (x) Poſtquam enim illi, quod

& PE-

(u) Beſold. *Theſaur. pract. voce Burgemeiſter und Gericht. p.* 124. (x) VVurffb. *Different. Jur. Norib. Claſſ.* II. §. 7.

& PETR. JUSTINIANUS (y) & PETR. BEMBUS (z) memoriæ prodiderunt, ) circa annum MDVI. Duce Leonardo Lauretano, leges tutelares a Venetis per Conradum Imhoff petierunt: primarios quoſdam conſtituerunt magiſtratus, qui non modo cauſſas tutelares diligenter cognoſcerent, ſed & operam darent, ut res pupillorum ſalvæ eſſent. Eos ibi vocari *die Herrn Obrislen Vormundern*, docet ill. acad. Halenſis Cancellarius, JO. PETRUS A LUDEVVIG. (a) In CONSTIT. PROVINCIALIB. MAGDEBURGICIS (b) graviter imprimis monet legislator: *Es habe GOtt ſelbſt der Obrigkeit, und denen Gerichts-habern ernſtlich befohlen, daſſ ſie ſich der unmundigen und minderiahrigen Perſonen, Sachen und Guter treulich ſollen befohlen ſeyn laſſen.* At omnium prudentiſſime REX PRUSSIÆ potentiſſimus CONSTITUTIONI NOVÆ TUTELARI (c) præfatur: Se munere ſuo ſupremi tutoris impulſum, leges haſce tutelares longe ſaluberrimas tuliſſe. Inter alia ait legislator auguſtiſſimus: *VVeil vvir denn ſolchen Unheil aus Landes Vaterlicher und Ober-Vormundſchafftlicher Vorſorge vorzukommen, und machtiglich zu ſteuren ent-*

(y) Petr. Juſtin. *Hiſt. Venet. lib. XI. p.* 215.

(z) Petr. Bemb. *Hiſt. Venet. lib.* VII. *p.* 263.

(a) Ludevv. *Opuſc. Tom.* II. *p.* 1177.

(b) *Magdeburg. Policey-Ordn. cap.* XLIII. §. 1.

(c) *Vormundſchaffts. Ordn. de an.* MDCCXVIII. *in Præf. p.* 2.

*entſchloſſen ſind. &c.* Plura hujus generis paſſim audiuntur in foro, & ſubinde occurrunt in pleriſque conſtitutionibus provincialibus ac LL. tutelaribus; ex quibus tamen plura loca ac teſtimonia præter neceſſitatem hic accumulare, jam nihil attinet.

## §. IX.

Illud veto paucis monere operæ pretium fuerit, in antiquis quoque Germanorum legibus, ſupremæ hujus principum ac magiſtratuum tutelæ expreſſiſſima paſſim occurrere veſtigia, ne quis forte putet, principes heri demum, aut nudius tertius, eam novo plane exemplo, ſibi vindicaſſe. Juvat hic adferre, quæ ex ANSEGISO collegit Chron. Spirenſis diligentiſſimus compilator, LEHMANNUS. (d) Veteres Francorum reges adeo de pupillorum & viduarum ſalute fuiſſe ſollicitos, ait; ut Comitibus, per quos tunc temporis univerſa regebatur reſpublica, (unde illos quoque *Regis veros adjutores & populi conſervatores* adpellare ſolent ejus ævi ſcriptores,) in ipſis diplomatibus (*Beſtallungs-Briefen*) tamquam rem maximi momenti, curam illorum injungerent. *Comites*, ajunt, *pleniter juſtitiam diligent*, ORPHANORUM ET VIDUARUM *querelas pleniſſima & juſtiſſima deliberatione definire decernent*. Et paucis interjectis: PRIMITUS *ad placita eorum orpha-*

(d) *Chronic. Spir. lib.* II. *cap. XVII.*

*phanorum & viduarum cauſſa delibcrentur*; *nec propter aliquam dilationem eorum juſtitia a judicibus dilatetur*. Quin comites ipſos *pupillorum & viduarum adjutores & defenſores* conſtituerunt Francorum reges, ceu idem refert LEHMANNUS. (e) Sed ut omni res careat dubio: ipſum quæſo audiamus LUDOVICUM PIUM in capitularibus ſuis (f) ita loquentem: *Ut vidua*, inquit, *orphani & minus potentes, ſub Dei defenſione, & NOSTRO MUNDEBURDE pacem habeant, & eorum juſtitias adquirant*. En luculentum ipſius regis, de ſuprema ſua tutela, teſtimonium. Quemadmodum enim Langobardis & Alamannis MUNDIUM (g) ſignificabat tutelam, MUNDVVALDUS & MUNDEBURDUS (h) tutorem, *Vormund*, *mombeer*, ut apud Gelros vicinoſque populos hodieque adpellatur: (i) ita Franci tutelam vocabant MUNDEBURDE, ut pluribus oſtendit CAR. DU FRESNE, (k) adeoque diſerte imperator ſe dicit pupillorum viduarumque

(e) *loco citato.*

(f) *Capit. Car. M. & Ludov. Pii lib.* VI. *cap.* CCXXIII.

(g) *Leg. Langob. lib.* I. *Tit.* X. *Leg. Alaman. Tit.* XLIV.

(h) *Leg. Langob. lib. I. Tit. XVI.* §. 8. *Tit.* XVII. §. 5.

(i) Lamb. Goris. *in Not. ad* Frid. Sande *de Effeſtucat. cap. IV. n.* 14.

(k) *In Gloſſario med. & inf. Latin. Tom.* II. *pag.* 698.

que tutorem. Porro hic notari merentur, quæ in antiquis legibus Normannorum, quas ex inſigni codice MSC. edidit paullo ante laudatus JO. PET. A LUDEVVIG, (l) de ſuprema illa principum tutela leguntur. Ibi enim *Normanniæ duci decernitur tutela omnium eorum, qui per homagium fœdum, vel membrum fœdi, ab eo tenent:* (m) & mox *eidem ratione ducatus Normanniæ, cuſtodiam minorum uſque ad 21. annum completum competere*, ſtatuitur. Jam dubitari nequit, quin Normanni fuerint origine Germani, æque ac Franci, & hinc uterque populus mores hoſce patrios ex Germania & ultimo ſeptentrione ſecum in Galliam intulerit, ubi eos etiam hodienum, certe quantum ad Normanniæ ducatum attinet, in viridi ſupereſſe obſervantia, diſcimus ex CONSUETUDINIBUS NORMANNICIS; Rotomagi editis anno MDCXXVI. (n)

## §. X.

Ut eo minus de ſuprema illa, quæ principibus Germaniæ antiquo more competit, tutela, dubitari poſſit: id quoque obſervare juvabit, non deeſſe exempla, quod principes imperii, ut aliis regalibus, juri-

(l) *In Reliquiis MSC. Tom.* VII. *pag.* 149. *ſequ.*

(m) *Leg. Norman. ibid.* §. 10.

(n) *Art. CCXIV. CCXV. ſequ.*

juribusque ſuperioritatis territorialis, ita & jure ſupremæ tutelæ ab Imperatoribus inveſtiti, & ſi qua forte illis hac de re controverſia mota fuerit, lata ſententia in ejuſdem quaſi poſſeſſione defenſi ſint. Qua de re illuſtre admodum exſtat teſtimonium apud AUB. MIRÆUM (o) & CHRISTOPH. BUTKENS, (p) in luculento Henrici Regis diplomate, quo quum primum Lotharingiæ & Brabantiæ Duci *jura imperii obſervare firmiter injunxiſſet* Rex, ſub finem additur: *Adhac ibidem per ſententiam fuit duci adjudicata* TUTELA PARVULORUM, *uſque ad duodecimum annum, de feudis, quæ ab ipſo tenentur.* Factum hoc eſſe in ſolemni regni curia, adeoque publica imperii auctoritate, tam ingens illa principum ac ordinum imperii corona, quæ tunc Regi, jus dicenti, adſtitit, ac quorum nomina habentur ibidem, quam ipſa ſubſcriptio arguit, in hunc modum concepta: *Actum Aquiſgrani in ſollemni curia in noſtra coronatione, anno Dominicæ incarnationis* MCCXXII. *menſe Majo.* Habes igitur hic ſupremam principis imperii tutelam, & quidem univerſalem, in omnes ſaltim vaſſallorum filios impuberes, principi imperii potentiſſimo, ſollemni ſententia adjudicatam.

§. XI.

(o) Aub. Mir. *in Donat. Belg. lib. I. cap. XCV.*

(p) Chriſt. Butkens *in Trophæis Brab. in probat. p. 68.*

## §. XI.

Denique ut eo magis adpareat, hancſupremam impuberum tutelam ſemper in Germania ſibi adſeruiſſe ſummos imperantes, in primis notatu dignum eſt, Imperatoribus & Ducibus jam ab antiquis temporibus, in ipſis inaugurationis ſacris, curam illorum fuiſſe commendatam, illoſque horum, omniumque miſerabilium perſonarum tutores ac defenſores ſe fore, palam ac ſollemni ritu promiſiſſe. Teſtantur de hoc hiſtoriæ omnium fere coronationum, quarum ſollemnes ritus paſſim memoriæ proditi ſunt. In deſcribenda inauguratione Ottonis M. prolixus admodum eſt VVITTICHINDUS CORBEJENSIS. (q) At is inter cetera refert, Hildebertum Archiepiſcopum Moguntinum, ſumtis ſceptro baculoque, iiſque novo regi traditis, addidiſſe: *His ſignis monitus, paterna caſtigatione ſubjectos corripias, primumque Dei miniſtris*, VIDUIS *ac* PUPILLIS *manum miſericordiæ porrigas*. Præclaro huic teſtimonio aliud, forſan æque memorabile, addendum ex VVIPPONE, qui de Conradi II. coronatione verba faciens, (r) refert, eum a Moguntino Archipræſule ante inaugurationis ſacra graviter

(q) VVittich. Corb. *Annal. lib. II. ab initio.*

(r) *In Vita Conradi Salici apud* Piſtorium. *pag.* 429.

ter admodum officii eſſe admonitum, finemque ſermonis hunc feciſſe Archiepiſcopum: *Cum vero Deus multa a te requirat, hoc potiſſimum deſiderat, ut facias judicium, ac juſtitiam, ac pacem patriæ, quæ ſemper reſpicit ad te; ut ſis defenſor eccleſiarum ac clericorum*, TUTOR VIDUARUM AC ORPHANORUM. Quæ admonitio adeo percuſſerat regis optimi animum, ut ipſo conſecrationis die, quin inter ipſa coronationis ſollemnia, pupillorum viduarumque, in pompa publica forte ſibi obviorum, querelas clementer audiverit, nec prius ad ſacra illa ſe contulerit, quam memor officii ſui, ipſe illis jus dixiſſet. Addit WIPPO: *Ita Rex in talibus caſibus, pro quibus maxime regia auctoritas interpellari ſolet, hoc eſt, pro eccleſiarum, viduarum, orphanorum defenſione, ad reliqua regimina ſibi illa die viam præparavit.* Præclarum ſane tanti regis factum, ac dignum, quod æternæ poſteritatis memoriæ commendetur. Ne quis vero putet, talia hujus generis plura, quæ paſſim in hiſtoriis leguntur, inter obſoletos antiqui temporis ritus eſſe numeranda, audiamus, quæ de Auguſtiſſimi Joſephi coronatione regia refert THUCELIUS (f) *Ante prælectionem evangelii*, inquit, *Moguntinus Elector quaſivit ex Rege inter alia:* VIS PAUPERUM ET DIVITUM, VIDUARUM ET ORPHANORUM APERTUS ESSE JUDEX ET DEFENSOR?

(f) Thucelii *Beſchreibung der Koniglichen Kronung fol. 69. & ſequ.*

SOR? *Reſpondit Rex*: VOLO, *& promiſſum poſtea jurejurando confirmavit*. Similia de coronatione Maximiliani I. refert GOLDASTUS, (t) de inauguratione Caroli V. GEORGIUS SABINUS, (u) de Maximiliani II. SIMON SCHARDIUS, (x) de reliquorum alii hujus generis ſcriptores, ex quibus ſua hauſit vir de academia Viadrina olim meritiſſimus, JO. CHRIST. BECMANNUS. (y)

## §. XII.

Jam ab aliis (yy) obſervatum eſt, Duces etiam quoſdam & Principes ſupremos ſollemni inaugurationis ritu provinciarum regimen auſpicari olim ſolitos eſſe. Ergo operæ pretium erit inquirere, an & in illis ſollemnitatibus, ſupremæ hujus tutelæ mentio interdum facta fuerit? Non tamen erimus occupati in conquirendis undique teſtimoniis; ſufficient illa, quæ ſcribenti ſe ſua ſponte offerunt. De ducatu Bavariæ, ab antiquiſſimis uſque temporibus in Germania potentiſſimo, obſervavit LEHMANNUS ſupra

(t) Goldaſt. *Polit. Imper. Part. IV. p.* 325. *ſequ.*

(u) Georg. Sabin. *de Elect. & Coron. Caroli V. apud* Goldaſt. *ibid. p.* 122.

(x) Schard. *apud* Goldaſt. *Polit. Imp. Part. I. pag.* 141.

(y) Becman. *in Notit. Dignit. Diſſ. V. c.* 4.

(yy) Becmann. *Notit. Dign. Diſſ. X. cap. II. §. XIII. pag.* 937.

ſupra laudatus, (z) ibi lege publica, a Statibus provinciæ jam inde ab an. DCCLXV. lata, cautum inter alia fuiſſe, ut ducibus regimen capeſſentibus nominatim præſcriberetur: *Sie ſolten Recht und Gerechtigkeit nachtrachten, VVitlvven und VVayſen ſchutzen, ihre Klangen ſelbſt und perſoenlich koren und richten.* Simile quid de inauguratione ducum Carinthiæ memoriæ proditum legimus. Quamvis enim eo ritu, quem ÆNEAS SYLVIUS, (a) MEGISERUS & (b) VALUASSOR (c) fuſe deſcribunt, nihil ſit inuſitatius, & hinc ille a noviſſimis Auſtriæ archiducibus fere omiſſus dicatur: in eo tamen Carinthis convenit cum reliquis gentibus, quod novo duci tutelam viduarum ac orphanorum publice commendaverint. Repetemus quædam huc pertinentia ex MEGISERO: *So bald der Baver, der auf dem Marmorl-Stein ſitzet, den Furſten erſehen, ſchreiet er in VVendiſcher oder Sclavoniſcher Sprache: VVer iſt der, der alſo hoffartig pranget? So antvvortet das umſtehende Volck: der Furſt des Landes kommt. Darauf ſaget der Baver: Iſt Er auch ein gerechter Richter, und Liebhaber des Heils unſers Landes? freyer Eigenſchaffi? Iſt er auch ein Beſchirmer des chriſtli-*

(z) *Chronic. Spir. lib. II. cap. XVI.*

(a) Æn. Sylvius *Deſcript. Europ. cap. XX.*

(b) Megiſer. *Annal. Carinth. libr. VI. cap. XI.*

(c) Valvaſſor *Ehre des Hertzogthum Carnthen.*

*lichen Glaubens, und der VVittvven und VVayſen? Antvvorten ſie; ja, er iſts, und vvirds ſeyn. Muſſ alſo der Furſt dem Baver um dieſe ietztgemeldte zvvey Stucke geloben bey ſeinen Treven, daſſ Er Gerechtigkeit vvolle halten, und um der Gerechtigkeit vvillen ſo arm vverden, daſſ Er ſich mit ſolchen Viehe, als dem Stiere und Feld-Pferd, muſſe nahren.* Huc quoque faciunt, quæ de inauguratione Britanniæ minoris ducis, Franciſci Delphini, Franciſci I. Galliarum regis filii, Redonibus ſæculo XVI. ſollemni ritu peracta, ſcribit BERTRANDUS ARGENTRÆUS (d) ex eoque AUCTOR CEREMONIALIS FRANCICI (e) & IO. CHR. BECMANNUS. (f) Sacra hujus inaugurationis, ut referunt laudati auctores, faciebat Redonenſis Epiſcopus, qui cum inter cetera gladium vagina vacuum obtuliſſet novo duci, &, ut illo, prout principem decet, uteretur, monuiſſet, addidit inter alia: *Afinque par celuy tu aides & defendes debonnairement les Veuves & les Orphelins; reſtaure ce, qui eſt ruiné, &c.* ut Gallica verba habent, antiquo idiomate ſcripta. Tantum igitur fuit majorum ſtudium proſpiciendi pupillis, ut nulla fere fuerit gens originis Germanicæ, quæ non regibus principibuſque ſuis, in ipſa inaugura-

(d) Argentr. *Hiſtoire de Bret. Liv. XII. chap. XXI.*

(e) Cærimon. Franc. *Part. I. pagin.* 620. *ſequ.*

(f) Becman. *ibid. pag.* 939. *ſequ.*

guratione curam Illorum, quin & ipſam ſupremam horum tutelam, quaſi rem ad publicam ſalutem maxime pertinentem, etiam atque etiam commendaverit.

§. XIII.

Hactenus igitur ſatis, opinor, demonſtravimus ſupremam hanc Principum magiſtratuumque in Germania tutelam, ut de ea dubium amplius ſupereſſe non poſſe videatur: jam quoque ordo exigit, ut veram ejus indolem, ipſamque naturam breviter indagemus, quo conſtet, quidnam per hanc principum tutelam proprie intellexerint Germani. Non quidem in eo tantum conſiſtit vis, ac ſingularis hujus tutelæ ratio, *quod constitutio tutorum, requiſitio rationum, & uno verbo, inſpectio in tutores ad magiſtratus ſpectet officium*, ceu ſibi ipſe quoque perſuaſit SCHILTERUS, juris patrii alioquin ſcientiſſimus; (g) ſed, quod ipſi magiſtratus revera tutores ſint, quorum vice & nomine tutores ab ipſis conſtituti, adminiſtrent, auctoritatemque interponant, ad reddendas rationes non iis tantum, quorum intereſt, ſed ipſis magiſtratibus, tamquam ſupremis tutoribus, obſtricti. Unde rectius CARPZOVIUS, (h) quem SCHILTERUS ex juris Romani principiis oppugnat: *Ipſemet magiſtratus*, ſcribit, *tutoris vices gerit*,

(g) *Exercit. XXXVII.* §. LXVIII. *p.* 623.
(h) Carpez. *Reſponſ. Elect. lib. V. Tit.* VIII. *Reſp.* LXXXVI. *n.* 23.

*rit, quin & tutor ſuperior Ober-Vormunde, adpellitatur, qui conſtituendo curatorem pupillo, tutorem non habenti, facultatem contrahendi ſimul ei deferre videtur, perinde ac ſi tutor datus, curatorem ſubſtituerit, ex quo hujuſmodi curator, nomine magiſtratus, ceu ſuperioris tutoris, in judicio pupilli cauſſam agit.* Recte, niſi quid me fallit, hic rationes ſubducit CARPZOVIUS, idque vocabulum ipſum, *eines Ober-Vormunden*, ſatis omnino indicare videtur. Sicuti enim nemo temere ideo vocabit principem ſupremum conſiliarium, præfectum, quæſtorem, conſulem, quod conſiliarios, præfectos, quæſtores, conſuleſque conſtituit, rationes ab iis exigit, & in eorum actiones ἐπισκοπὴν habet: ita quoque minus certe probabile videtur, ob ſolum illud jus conſtituendi tutores, rationeſque ab illis exigendi, & inſpiciendi in eorum geſta, principes magiſtratuſque vocari tutores ſuperiores. Quare potius dicendum, quemadmodum ideo potiſſimum principem vocamus judicem ſupremum, *den oberſten Richter*, quod omnis in republica penes eum ſit poteſtas judicandi, cognoſcendique de cauſſis civium ſuorum, ab eoque etiam ipſa judicum poteſtas, tamquam vicaria, dependet; ita quoque antiquiſſimum illud ſupremi tutoris nomen, veram complecti tutelam, ipſi principi primario in omnes impuberes, fragiliſque ætatis cives competentem, reliquis tutoribus vicaria tantum vi ac poteſtate in iiſdem gaudentibus.

§. XIV.

## §. XIV.

Nec multum movemur argumentis, quæ CARPZOVIO obvertit SCHILTERUS. (i) Primum quod objicit, illud eſt: poſito hoc principio, ſequi inde; *tutoris dationem plane fore ſuperfluam, cum judex, velut tutor ſuperior, ſemper poſſet auctoritate tutoria curatorem conſtituere*. Sed quid tum? aut quidnam inde incommodi, vel damni bonis pupillorum imminere putemus? Ego quidem nihil video, præſertim quum in Germania inter tutorem ac curatorem nihil, vel parum intercedere diſcriminis, dubium non ſit, ceu pridem obſervarunt viri, patrii juris experientiſſimi GAILIUS, (k) THOMASIUS, (l) BEJERUS (m) & ill. a LUDEVVIG. (n) Id quod adeo verum eſt, ut ne quidem vocabula ſint Germanis, quibus tutores curatoreſque diſtinguant, & hinc utroſque communi nomine vocent *Vormundere*. Alio deinde inſurgit argumento SCHILTERUS; *pretorem* ſcilicet, *non repræſentare perſonam tutoris*, quod ipſum confirmat ULPIANI teſtimonio. (o) Sed hæc plane non feriunt ſententiam noſtram. Quamvis enim per

(i) Schilter. *ibid.*

(k) Gail. *lib.* II. *Obſ. XCVI.*

(l) Thomaſ. *Not. ad Inſt. p.* 73.

(m) Bejer. *Diſſert. de hodierna tut. ac curat. differ.*

(n) Ludevv. *Opuſc. Tom. II. p.* 1077.

(o) *L.* 4. *ff. de tut. & curat. dat.*

per hanc legem expediti juris ſit, prætorem apud Romanos ſeipſum tutorem dare non potuiſſe, quemadmodum nec ſe ipſum vel judicem pedaneum, vel arbitrum dare poterat: inde tamen non conſequitur, ut nec in Germania magiſtratus tutores ſuperiores eſſe, aut tutores ab iis dati, vice eorum fungi poſſint; quum longe diverſiſſima ſit hæc conſtituendi tutores ratio, qua in Germania utuntur magiſtratus, ab illa veteri Romanorum. Et quis vero ex jure Romano mores Germanorum æſtimet? Ita ſane ratiocinari, ſaltim SCHILTERUM non decebat, qui vindicandis moribus patriis, tantum laboris atque induſtriæ in univerſo illo opere impenderat. Denique veretur vir doctiſſimus, *ne male ita conſulatur pupillis, ſi loco actionis tutelæ cogerentur regulariter ad actionem ſubſidiariam adverſus judicem confugere*. Sed, ſi quid video, tuta omnia timet SCHILTERUS. Neque enim quiſquam coget pupillos, ideo ſtatim ad actionem ſubſidiariam provolare, quia magiſtratus eſt tutor ſupremus, ejuſque vice reliquos tutores & curatores adminiſtrationem gerere diximus. Illi enim omnino prius ex facto ſuo, ſive ob culpam male geſtæ adminiſtrationis, conveniendi, excutiendique erunt etiam apud nos in Germania, quam ad magiſtratus, tamquam tutores ſuperiores, perveniatur, prout etiam jure Romano hic ordo præſcribitur. (p)

§. XV.

(p) *L. 4. l. 5. C. de magiſtr. conv.*

## §. XV.

Quæ quum ita ſint, tutela hæc ſuperior re ipſa nihil aliud eſt, quam vis ac poteſtas in pupillos, & ſicubi in Germania feminæ quoque adultiores ſub tutela vel cura vivere tenentur, etiam in feminas, primario atque eminenter ſummis imperantibus, ſecundario quibuſvis magiſtratibus ac judicibus competens, cujus virtute, tutores vel curatores ſua vice adminiſtraturos, conſtituere, geſtorum rationes ab iiſdem, tamquam vicariis ſuis, poſcere, ac denique parum diligentes, nulla etiam prævia ſuſpecti accuſatione, in ordinem redigere, atque removere poſſunt. Nimirum apud Romanos magiſtratus ipſi tutores non erant, ſed judices tantum illorum, unde etiam ad reddendas rationes non temere cogere ſolebant tutores, niſi actione tutelæ, vel de diſtrahendis rationibus apud ſe pulſatos. In Germania vero, ipſi ſupremi tutores ſunt magiſtratus, adeoque vi officii, etiam non rogati, rationes exigunt, eaſque diſpungunt, diſtrahunt, & ſi forte, negligentius in adminiſtrandis pupilli bonis tutores a ſe conſtitutos ſeſe gerere, vident, nullo licet accuſante, in eos tamquam ſuſpectos inquirunt, eoſque, prout videntur meriti, coercent. Porro, non omnes quidem apud Romanos magiſtratus tutores dare, aut de ſuſpectis cognoſcere poterant, ſed illi tantum, quibus id ſpeciali lege indul-

dultum erat. (q) Apud nos vero, omnibus tutela illa ſuperior vi magiſtratu competit. Denique nec omnes quoque tutores Romæ a magiſtratu dependebant, ſed illi tantum, quos ipſe dederat, cum teſtamentario pater ſuo arbitrio, legitimos ipſa lex conſtitueret. Verum a noſtris magiſtratibus omnes tutores pendent, tamquam vicarii, ſive teſtamento ſint dati, ſive ob ſanguinis propinquitatem ad tutelam vocati, ſive ab ipſo magiſtratu ἀμέσως conſtituti. Quæ omnia diſcrimina, luculentius mox a nobis explicanda, ſatis, opinor, oſtendunt, quantum differant extraordinaria illa quorumdam magiſtratuum Romanorum juriſdictio, & ſuprema principum magiſtratuumque tutela in Germania, de qua hic agimus.

§. XVI.

Diximus, ſupremam hanc tutelam competere & principi, & magiſtratibus. Ne autem utrorumque partes confundantur, inprimis monendum, qua ratione id, quod principi tribuimus, etiam de magiſtratibus, judicibuſque inferioribus prædicemus. Sciendum igitur eſt, eamdem hic eſſe rationem atque ſubordinationem, quam in juriſdictione animadvertimus. Quemadmodum enim princeps fons ac origo eſt omnis juriſdictionis, omneſque reliqui magiſtratus illam exercent principis nomine, ac eo modo, quo

(q) *L. 6. §. 2. ff. de tut. l. 1. §. 3. 4. ff. de ſuſpect. tut.*

quo ipſe eam collatam voluit: ita quoque ſuprema hæc tutela principi in primis competit, magiſtratibus judicibuſque inferioribus non niſi quatenus eam principis nomine exercent. Satis id probant tot leges tutelares, quibus jus conſtituendi tutores magiſtratibus conceditur, de quibus non ſine adparatu egit ill. A LUDEVVIG in *Diſſertat. de tutela Atiliana*. (r) Quod ipſum quoque confirmat ORDINATIO POLITICA, FRANCOFURTI ad MOENUM anno MDLXXVII. condita, (ſ) ubi cavetur: *VVenn aber nun denen Obrigkeiten zuſtehet, Einſehen zu haben, damit die Pupillen nicht benachtheiliget vverden. -- Als vvollen vvir allen und ieden von Adel und Communen befohlen haben, in ihren Obrigkeiten und Gebiethen zu verordnen, daſſ den Pupillen iederzeit Vormunder gegeben vverden*. Quare quum ſuperior hæc magiſtratuum tutela, ipſi ſupremæ principis tutelæ ſubordinata ſit, poterit hic a magiſtratu geſtorum rationes exigere, ſi & hic parum diligenter officio ſuo functus videatur. Denique, ſicut judices inferiores tutelam ſuperiorem non gerunt, niſi ratione eorum, qui ſuæ jurisdictioni ſubſunt: ita princeps ipſe ſupremi tutoris officio fungitur, ſive per ſe, ſive per ſupremum ſenatum, quem regimen vocant, quoties in pupilli parentes immediate imperium exercuit,

(r) Ludevv. *Opuſc. Tom.* II *pag.* 1174.

(ſ) *Ordin. Polit. Grancof. de an. MDLXXVII. Tit. XXXII.* §. *I.*

cuit, vel, uti in Saxonia loquuntur, *vvann der Pupille ſchrifftſaeſſig iſt*. Et hoc eſt, quod in CONSTITUTIONIBUS PROVINC. MONASTERIENSIBUS (t) legimus: *Denen Pupillen ſind von Uns, oder dem Gerichte, darunter der Verſtorbene gehorig gevveſen, Vormundere zu beſtatigen*: prout videlicet eorum parentes, principi vel ἀμέσως, vel ἐμμέσως ſubfuerunt.

§. XVII.

Quamvis igitur ſuperior hæc judicum magiſtratuumque tutela, ipſa ſubordinata ſit ſupremæ principis tutelæ, eo modo, ac §. antecedente de ſubordinatione juriſdictionis audivimus: non tamen exiſtimandum eſt, ideo hanc eorumdem tutelam in Germania ſemper promanare a juriſdictione, ſive ordinaria, ſive extraordinaria, quum longe aliud, & quidem non unum idemque ubivis fundamentum huic eſſe quærendum, extra omnem plane dubitationis aleam poſitum videatur. Primum enim ſatis conſtat, opinor, jus conſtituendi tutores, hodie non amplius certis quibuſdam magiſtratibus, nec certa quadam ſpeciali lege, ſed omnibus omnino jure ordinario competere: ut adeo tutoris datio hodie non magis extraordinariæ juriſdictionis dici poſſit, quam adoptio, vel emancipatio, aut hujus generis alia. (u) Unde pro-

(t) *Conſt. Provinc. Monaſter. Tit. V.*
(u) Thomaſ. *in Schol. ad Huber. Præl. tit. Pand. de juriſd. n. 4.*

procul dubio errant, qui cum MEJERO, (x) ZHANIO, (y) & REBHANIO (z) ſtatuunt, hodienum quoque apud Germanos tutoris dationem neque vi imperii, neque jurisdi-ctionis, ſed ex peculiari conceſſione competere; *idque & hodie non minus verum eſſe, quam verum fuerit olim.* Porro, quamvis regulariter omnes, qui ordinaria pollent juriſdictione, gaudeant quoque jure conſtituendi tutores: non ideo tamen ubique ordinariæ juriſdictionis illam facultatem recte dixeris. Ecce enim multas in Germania civitates municipales, quæ nulla omnino juriſdictione in cives, ſed tantum poteſtate βελδτικῇ & ſenatoria gaudent, & tamen pupillis in civitate tutores conſtituunt, ut recte obſervavit SCHILVERUS. (a) Nec magis tamen ipſe rem acu tetigiſſe videtur, quum hanc facultatem, non quidem vi imperii, aut juriſdictionis vel ordinariæ vel extraordinariæ, ſed jure magiſtratus competere exiſtimat. Competere enim eamdem videmus etiam nobilibus in pagis ſuis, dummodo juriſdictione ſaltim civili, vel baſſa, quam vocant, polleant; quos tamen magiſtratus nemo dixerit. Quare, ut dicam tandem id, quod res eſt, jus dandi tutores, in eorumque geſta & rationes inqui-

(x) Mejer. *Colleg. Argent. tit. de tut. & curat. dat.* §. VII.
(y) Zahn. *Ichnogr. municip. cap.* LII. *n.* 2.
(z) Rebhan. *Dec. ſel. quæſt.* I. *n.* 37.
(a) *Exercit.* XXXVII. §. LXII.

quirendi, in Germania pertinet ad jus tutelæ ſuperioris. Illud autem jure ſuperioritatis territorialis primario principi competere, argumenta, quæ ſupra attulimus, ipſaque publica documenta ſatis evincere arbitror. Unde tuto concludere licet, magiſtratus omnes jus conſtituendi tutores, principis nomine exercere, ſive habeant illud jure magiſtratus ordinarii, ſive per inveſtituram, ſive ex ſpeciali privilegio, cui ſoli illud accepto ferendum puto, quod magiſtratus quidam municipales, juriſdictione deſtituti, jura illa tutelæ ſuperioris, quæ paullo ante deſcripſimus, in municipio exerceant.

§. XVIII.

Sed jam proximum eſt, ut, quis hujus ſupremæ tutelæ effectus ſit, quamque ex ea obſervatione utilitatem capere liceat, paucis oſtendamus. Primum itaque inſignis ejus effectus, atque diverſitatis jurium ratio obſervatur circa CONFIRMATIONEM TUTORUM, in qua mores noſtros adeo a jure Romano diſcrepare reperimus, ut in Germania ubique tutores & curatores qualescumque, non prius adminiſtrationem tutelæ ſuſcipere poſſint, quam a magiſtratu confirmati, tutorium, quod vocant, vel curatorium, ea, qua decet, forma conceptum, acceperint. Quod ut melius intelligatur, diſcrimen illud paulo plenius a nobis nunc erit inveſtigandum. Nimirum apud Romanos, tutores teſtamento rite dati confirmatione non indigebant, nec ullæ erant magiſtratus partes in conſtituenda tutela, de qua ipſa pater

in teſtamento ſuo legem dixerat; cujus rei rationem hanc reddi animadvertimus à POMPONIO, (b) quoniam civibus Romanis *verbis legis XII. tabularum*: UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO, *latiſſima poteſtas tributa videbatur, & heredes inſtituendi, & legata & libertates dandi*, TUTELAS *quoque* CONSTITUENDI. Id quod adeo verum eſt, ut ſi vel maxime pater tutorem dediſſet, teſtamenti facti tempore, vel moriente patre, huic negotio imparem, minorem puta, furioſum, ſimilemve; nihilominus valida eſſet illa tutoris datio, licet omnino quoad effectum ſuſpenderetur, uſque dum tutor ille ad juſtam perveniſſet ætatem, vel compos mentis factus eſſet, interimque a prætore vel præſide daretur alius, qui adminiſtraret. (c) Rejicere ergo, vel prorſus a tutela repellere ejuſmodi tutorem, non poterant magiſtratus. Similiter, ſi quando minus recte, id eſt, non eo modo, uti jura poſtulant, (d) tutorem a patre datum adpareret, ſupplendum quidem erat eo caſu per confirmationem magiſtratus, id quod jure deerat: (e) tantum vero aberat, ut in arbitrio eſſet magiſtratuum, vellentne eum confirmare, nec ne, ut potius ab-

(b) *L.* 120. *ff. de verb. ſignif.*
(c) §. 2. *Inſt. qui teſt. tut. dari poſſ. l.* 11. *ff. de tut. l.* 10. §. 3. *ff. de teſtam. tut. l.* 10. §. 7. *ff. de excuſ. tut.*
(d) *L.* 3. §. 1. *ff. de teſt. tutela.*
(e) *L.* 1. §. 1. *ff. de confirm. tut.*

abſciſſe, & ſine inquiſitione vel ſatiſdatione confirmationem hanc impertiri cogerentur. (f) Unde non eſt difficile intellectu, quam exigua fuerit magiſtratuum Romanorum poteſtas, circa tutores hoſce teſtamentarios; & quanto majorem libertatem leges patri conceſſerint, quippe cui & in diem, & ſub conditione, & minorennem, & furioſum teſtamento tutorem dare licebat, (g) quum tamen nihil horum magiſtratibus eſſet permiſſum. (h)

§. XIX.

Nec multò plus auctoritatis erat magiſtratibus, circa tutores legitimos, quos ipſa Lex XII. Tabu. vel propalam, vel κατ' διάνοιαν ad tutelam vocaverat, quales nimirum erant agnati, patroni, parentes, & fiduciarii. Quamvis enim ſemper liceret patri, legitimos teſtamento a tutela excludere, iiſque pro lubitu præferre extraneos, ſiquidem JUSTINIANO teſte, (i) *quibus teſtamento tutor datus non erat, his demum ex lege XII. Tabular. agnati erant tutores, qui vocabantur legitimi*, quoniam, ut alibi obſervavimus, (k) tutela apud Romanos per omnia fere hereditatis inſtar erat:

(f) *d. L. 1. §. 2. ff. de confirm. tut. & L. 3 & 6. ff. eod.*

(g) §. 2. & 3. *Inſt. qui teſt. tut.* §. 1. *Inſt. de Atil. tut. L.* 8. §. 2. *ff. de teſt. tut.*

(h) *L.* 6. §. 1. *ff. de tutelis.*

(i) Princ. *Inſt. de legit. agn. tut.*

(k) *Element. jur. civ. Pand. P. IV.* §. CCXCIII.

erat: magiſtratibus tamen eos excludere nullo modo erat permiſſum; adeo ut ne quidem apud hoſtes exiſtentem legitimum, ſimpliciter præterire potuerint, ſed alium interim tutorem debuerint dare, qui tantiſper adminiſtraret, dum ille in civitatem rediiſſet. (l) Similiter quoque nullæ erant magiſtratuum partes in confirmandis tutoribus legitimis. Confirmatio enim jure Romano ad ſolos tantum teſtamentarios pertinebat, legitimos vero nemo dabat, ſed ipſa lex ad tutelam vocabat. (m) Unicum igitur ſuperfuit tantum, in quo magiſtratuum hic verſabatur officium, ſcilicet ut ſatisdationem exigerent a legitimis: quamvis ne id quidem ſemper fiebat, quum patrono, dummodo perſona honeſta eſſet, in quem ſuſpicio perfidiæ nulla caderet, plerumque cauſſa cognita, remitteretur illa cautio, ob reverentiam ipſi debitam. (n) Unde ex eadem ratione recte colligit ARN. VINNIUS, (o) multo minus legitimam parentum tutelam, eo ſatisdationis onere fuiſſe gravandam. Omnium minime confirmatio cadebat in tutorem, a magiſtratu datum, quia is a magiſtratu ſuperiore cum inquiſitione, ab inferiore cum ſatisdatione dabatur, adeoque nullum huic tutoris dationi inerat vitium, quod confirmatione eſſet tollendum.

§. XX.

---

(l) *L. 1. §. 2. ff. de legit. tut.* (m) L. 5. *pr. ff. de legit. tut.* (n) *d. l. 5. §. 1.* (o) Vinn. *ad* §. 1. *Inſt. de ſatisd. tut. n.* 3.

§. XX.

Nimirum CONFIRMATIO jure Romano nihil aliud eſt, quam actus, per quem prætor, ſublato vitio vel defectu, ob quem tutoris datio legibus ſubſiſtere non poterat, eidem ſubvenit, & publica auctoritate eam conſervat, vel, ut breviter rem explicat CUJACIUS, (p) negotium *non infirmat*. Unde egregie falluntur, qui putant, CONFIRMARE apud Romanos idem eſſe, ac jus adminiſtrandi tutelam publica auctoritate in tutorem conferre, vel tutoris dationem, ſive a teſtatore patre, ſive a lege factam, approbare, ratamque eſſe jubere: quo nomine lapſus eſt ſine dubio auctor GLOSSARUM NOMICARUM, a CAR. LABBÆO, & nuper quoque in Theſauro juris civilis editus, (q) dum *τὸ κονφιρματευθῆναι* vertit, *κυρωθῆναι*. *βεβαιωθῆναι*, *ratum habere*, *firmare*. CONFIRMARE potius JCtis nihil aliud eſt, quam, ut ſupra diximus, actum in ſe invalidum ſublato vitio ſalvare. vel, ut eleganter ait MODESTINUS, (r) *id, quod deficit, replere publica poteſtate*. Quod ipſum, ut nemini dubium ſupereſſe poſſit, aliquot locis ex juris textibus illuſtrare, operæ pretium fuerit. Exſtat reſcriptum divorum fratrum (ſ) ad Pol-

(p) Cujac. *in Recitat. prior. ad tit. de Juriſd. p. 65.*

(q) *Tom. III. pag. 1757.*

(r) *L. 1. §. 1. ff. de confirm. tut.*

(ſ) *L. 38. §. 6. ff. ad l. Jul. de adult.*

Pollionem, in quo *inceſtas nuptias* CONFIRMARI *non ſolere*, tradunt. Idem Flaviæ Tertullæ, quum ignara juris nuptias inceſtas cum avunculo iniiſſet, per Menſorem libertum reſcripſerunt: (t) *Idcirco, quum hæc omnia in unum concurrant*, CONFIRMAMUS *ſtatum liberorum, in eo matrimonio quæſitorum, perinde ac ſi legitime concepti fuiſſent*. Et alibi (u) eodem plane ſenſu, *adoptio perinde* CONFIRMARI dicitur, *ac ſi jure facta eſſet*, itemque, (x) *adoptionem non jure factam, a principe* CONFIRMARI *poſſe*, &, quæ huc faciunt, alia, quibus jam non amplius immoramur, præſertim quum apud veteres probatæ latinitatis auctores, eodem ſenſu vocabulum hoc uſurpetur, ceu ex ipſo CICERONE non uno loco obſervare licet. (y) Hæc igitur de ſignificatione vocis CONFIRMARE plenius aliquando dicenda fuerunt, ut eo melius intelligatur, quidnam per illam intellexerint Romani, & ne quis forte putet, eodem ſenſu id vocabulum accepiſſe jurisconſultos Romanos, ac vulgo apud nos hodie accipitur. Tantum enim abeſt, ut per hanc magiſtratus confirmationem, ipſe tutor a magiſtratu fuerit conſtitutus, ut potius pro teſtamentario ha-

(t) *L. 57. ff. de rit nupt.*
(u) *L. 29. ff. de adopt. & emanc.*
(x) *Leg. 38. ff. eod.*
(y) Cicero *Orat. antequam iret in exſil. cap. VII. itemque Epiſt. ad Famil. lib. XVI. Epiſt. I. & Orat. pro domo cap. XVIII.*

haberetur tutor ille confirmatus, ceu ex pluribus juris noſtri textibus, ſatis liquet. (z) Quamobrem etiam non eſt, cur cum VINNIO, (a) HUBERO, (b) aliiſque, *mixtum* tutelæ genus ſtatuere, eoque tutelam confirmatam referre velimus.

## §. XXI.

Quæ de natura atque effectu confirmationis tutorum, ex juris Romani principiis hactenus diſſeruimus, illa eo animo dicta ſunt, ut clarius eluceret differentia atque indoles confirmationis hodiernæ in Germania, de qua jam nobis erit ſermo, & quam veteri illi Romanorum longe diſſimillimam eſſe, nemo non intelliget. Ecce enim ſtatim diverſitatis hujus non leve momentum, quod apud Germanos confirmatione illa indigeant tutores qualeſcumque, adeo, ut ſive ſint teſtamento a patre dati, ſive ob ſanguinis propinquitatem a lege vocati, ſive ab ipſis conſtituti magiſtratibus, non prius ſuſcipere poſſint tutelam, quam a principe, vel magiſtratu fuerint confirmati. Dubium quidem de ultimis, quos dativos alias vocamus, movet ma-

(z) *L. 1. §. 1. l. 3. ff. de confirm. tut. l. 32. ff. de excuſ. tut.*

(a) Vinn. *ad §. 5. Inſtit. de tutel. num. 4. pag. 90.*

(b) Huber. *Prælect. ad Pand. libr.* XXVI *tit.* III. *num. 3.*

magni nominis JCtus SAM. STRYKIUS, (h) qui confirmatione illos indigere ideo negat, quod eo ipſo, quo dantur, adminiſtratio quoque ipſis conceſſa videatur. Sed quod pace tanti viri dictum ſit, rem non videtur conficere illa, quam adfert, ratio. Jus enim adminiſtrandi tutelam, non incipit a tempore, quo datus eſt a magiſtratu tutor, ſed a momento, quo præſtito jurejurando, vel ſatiſdatione, vel utriſque, tutorium a magiſtratu accepit, in quibus ipſis conſiſtit illa Germanorum confirmatio. Dein vereor, ne Juriſconſultus excellentiſſimus ipſis contradicat Receſſibus Imperii, quibus tutores etiam a judice datos, confirmandos eſſe diſerte ſatis ſancitur, quemadmodum ipſa verba ſtatim adferenda perſpicue demonſtrant. Confirmandi ergo in Germania omnes cujuſcumque generis tutores, idque ad mores Germanorum antiquiſſimos referendum. Quamvis enim vulgo jus illud confirmandi tutores, derivetur ex ORDINATIONE POLITICA anno MDXLVIII. Auguſtæ confecta, (d) qua cavetur inter cetera: *Daſſ auch ein ieglicher Vormunder, er ſey gleich in Teſtaments-vveiſſ verordnet, oder durch das Recht oder Richter gegeben, ſich der Vormundſchafft nicht unterziehen ſolle, die Vervvaltung ſey Ihm den zuvor durch die Obrigkeit decernirer unde befohlen*; (quæ totidem verbis repetuntur in RE-

(c) Stryk. *Uſ. modern. Digeſt. libr.* XXVI. *tit.* III. §. IV.

RECESSU IMPERII de anno MDLXXVII: e) multo tamen profecto antiquior eſt illa confirmatio Germanorum, cujus jam apud MARCELLUM; (f) nec non in LEGE VVISIGOTHICA (g) & LANGOBARDICA, (h) itemque GLOSSIS JURIS SAXONICI VVEICBILDICI, (i) expreſſiſſima exſtant veſtigia, quæ mira ſagacitate, uti ſolet, deprehendit jam pridem *Jo.* SCHILTERUS. (k)

§. XXII.

Præterea in primis nunc quoque diſpiciendum eſt, quidnam ſingulare tribuat, & quemnam effectum habeat hæc confirmatio Germanica. Nimirum, illa non, ut apud Romanos, defectum aliquem tollit, vel tutoris dationem, minus recte factam, publica auctoritate ſuſtinet; ſed ipſa potius eſt, quæ tutori jus adminiſtrandi tutelam defert, &, ut plenius dicam, ipſum conſtituit tutorem. Quod adeo verum eſt, ut apud nos nemo ante pro tutore habeatur, nec qualiſcumque tutela ullum prius ſortiatur effectum, quam dato tutorio, po-

(e) *Rec. Imp. anni MDLXXVII. tit.* XXXII. §. II.

(f) Marculf. *Form.* LXXIV.

(g) Lex Wiſigoth: *lib.* IV. *tit.* III. *leg.* III. & *tit.* II. *leg.* XIII.

(h) Lex Langob. *lib.* II. *tit.* XLVIII. *art.* I.

(i) *Gloſſa VVeichb. ad Art.* XXVI.

(k) *Exerc.* XXXVII. §. LXIII. *ſeq. pag.* 621.

poteſtatem ſuſcipiendi tutelam, conceſſerit magiſtratus. Indicant hoc ſatis verba, quæ paullo ante ex receſſibus imperii adduximus, ubi huc faciunt in primis illa: *ſich der Vormundſchafft nicht unterziehen, es ſey ihm denn die Verwaltung zuvor durch die Obrigkeit decerniret und befohlen.* Hinc, ſi dicendum, quod res eſt, tutor teſtamentarius proprie tutelam non habet ex teſtamento, nec agnatus cognatuſque ex lege, ſed potius a confirmatione magiſtratus. Unde optime quoque contra GAILIUM (l) & MYNSINGERUM (m) obſervatum eſt a Juriſconſultis eximiis, (n) tutorem in judicio acturum pro pupillis, legitimare ſe non poſſe producto teſtamento, vel demonſtrata ſanguinis propinquitate, ſed neceſſariam eſſe productionem tutorii. Inde quoque eſt, ceu obſervarunt iidem, quod tutor non poſſit prius ſe immiſcere negotiis pupillorum, nec prius quoque bona ejus tacita adficiantur hypotheca, nec denique prius ipſi opus ſit excuſatione, quam confirmatione judiciali tutela ipſi fuerit injuncta. Denique illud vel maxime hic erit notandum, tantam eſſe magiſtratuum noſtrorum circa confirmandos tutores poteſtatem, ut etiam teſtamento datos, & a lege

(l) Gail. *lib. II. Obſ. CVII.*
(m) Mynſing. *Cent.* II. *Obſ.* XXXVII.
(n) Stryk. *Uſ. modern. Dig. lib.* XXVI. *tit.* III. §. VI. Berg. *Oeconom. Jur. lib. I. tit.* IV. *pag.* 160.

lege vocatos, præterire, aliosque magis idoneos conſtituere poſſint, ſi priores adminiſtrationi tutelæ parum ſufficientes animadvertant. (o) Quæ omnia ſatis indicant, opinor, non tam ex teſtamento, vel lege, quam ex confirmatione magiſtratus, jus adminiſtrandi tutelam hodie proficiſci, ac ſine ea tutelam curatelamve alicui competere, non intelligi.

§. XXIII.

Unde vero iſte Germanorum mos, ab inſtitutis Romanorum adeo diverſus? Ex ſola profecto ſuprema illa, quæ principibus in Germania competit, tutela. Hujus naturam ſi recte perceperis, (id quod ex illis, quæ hactenus a nobis propoſita ſunt, non difficile fore confido) facile animadvertes, reliquos tutores omnes, cujuſcumque ſint generis, revera nihil aliud eſſe, quam magiſtratuum in adminiſtranda tutela VICARIOS, quippe quorum nomine & mandato tutelam ſuſcipiunt, quibuſque etiam illos ad reddendas rationes obſtrictos eſſe, nemo dubitat. Jam igitur non amplius miraberis, cur in Germania tutores indiſtincte confirmentur; jam quoque intelliges, quidnam ſibi velit tutorium vel curatorium, ſine quo neminem pro tutore eſſe habendum, ſupra diximus. Et vicariam quidem hanc tutorum Germanorum admini-

(o) Thomaſ. *Not. ad Inſt. lib.* I. *Tit.* XIV. *pag.* 78. *ſequ.*

niſtrationem, tam in legibus publicis Imperii, quam in antiquis monumentis, obſervabis præſidium reperire. In LEGE VVISIGOTHICA, æque ac aliis legibus Germanicis, ad tutelam quidem vocantur proximi agnati cognative: nihilominus tamen adminiſtrationem a judice illis eſſe decernendam, ubique innuitur. Audiamus quædam huc pertinentia: *Si pater ipſe*, inquit LEX VVISIGOTHICA, (p) *qui novercam duxerit, tuitionem ſuſcipere filiorum noluerit, tunc a* JUDICE *propinquior ex matre* TUTOR ELIGATUR. In formula (q) MARCULFI ſupra laudata, patruo tutela defertur, provocaturque prius ad leges Romanas, de tutela legitima, & deinceps additur: *Ideo una cum conſenſu primatum civitatis convenit nobis*, (judici) *ut iſtum* (pupillum, de quo erat quæſtio,) *patruo ſuo, una cum omnibus bonis ſuis, facto & conſcripto rerum inventario*, SUB OFFICIO TUTORIS COMMENDARE *deberemus: quod ita & fecimus*. Habemus igitur tutelam legitimam a magiſtratu commendatam. Quum enim alias tutela legitima confirmatione non indigeat: nihilominus tamen hic judex patruum, quamvis a lege jam vocatum, tutorem conſtituere, eique tutelam COMMENDARE dicitur. Idem ex RECESSIBUS IMPERII, (r) ſupra a nobis ci-

(p) Lex VViſigoth. *lib. IV. tit. II. leg.* 13.

(q) Marculf. *Formul. LXXIV.*

(r) *Receſſ. Imp. de anni MDXLVIII. & MDLXXVII. l. c.*

citatis, probari poteſt, in quibus adminiſtratio a magiſtratu tutoribus MANDARI dicitur. Id enim innuunt verba: *die Vervvaltung ſey Ihm denn zuvor durch die Obrigkeit decerniret und befohlen*. Quod & in aliis legibus Germanicis repetitur, veluti in STATUTIS HAMBURGENSIBUS, (ſ) LUBECENSIBUS, (t) (quæ pœnam quoque arbitrariam decernunt, ſi quis tutorum, priusquam a magiſtratu confirmatus ſit, adminiſtrationem adfectare auſus fuerit,) & in primis in CONSTITUTIONE TUTELARI REGIA PRUSSICA. (u) In quibus omnibus ita loquuntur legislatores, ut facile intelligi poſſit, tutores, quemadmodum diximus, hodie nihil aliud eſſe, quam VICARIOS principis vel magiſtratus, tamquam tutoris ſupremi, iiſque etiam non alia de cauſſa competere adminiſtrationem, quam quod ea illis a principe vel magiſtratu ſit demandata.

§. XXIV.

Nec minus porro ſuprema hæc Germanorum tutela effectum ſuum exſerit circa PETITIONEM TUTORUM. Jure Romano, quoties pater liberis teſtamento de tutoribus non proſpexerat, nec aderat ex agnatis cognatiſque, cui ex lege tutela recte crederetur, neceſſario tutor erat petendus a magi-

(ſ) *Stat. Hamburg. Part.* III. *tit.* III. *art.* XIII.
(t) *Jus Lubec. Part.* I. *tit.* VII. *art.* II.
(u) *Konigliche Preuſſiſchle Vormundſchaffts-Ordnung. art.* XIX. *collato art.* XXXII.

giſtratu; quoniam, ut ſæpius dictum, tutoris datio juriſdictionis erat extraordinariæ, quam magiſtratus non exercebant, niſi rogati. *Petere autem tutores*, ut recte obſervat v. c. GER. NOODT, (x) *non eſt petere aliquem de medio, prætoris arbitrio eligendum, ſed* NOMINATIM *petere tutorem vel curatorem, Lucium Titium, verbi gratia. Ita tutores vel curatores petere erat, prætori nominare futuros tutores, ſive prætori dare nomina eorum, quos petas ab eo tutores conſtitui.* Id quod etiam ex locis juris noſtri quampluṛimis perſpicue patet. (y) Hinc & CAJUS obſervat, (z) ipſum pupillum ſibi tutorem petere non potuiſſe. Abſurdum enim videbatur, exiſtimare, in eligendo tutore firmum eſſe pupilli judicium, cujus in omnibus rebus judicium, ut infirmum, tutore auctore regitur. Petere contra tenebantur, (a) & quidem ex neceſſitate mater, avia, proximi heredes & liberti, ex officio & pietate cognati reliqui, adfines, familiares, amici. Priores, ſi non petiiſſent, vel non eo modo, ac jura id fieri volebant, (b) ſpe hereditatis excidebant; liber-

(x) Noodt. *Comment. ad Pand. lib.* XXVI. *tit.* VI. *p.* 553. *Tom.* II. Opp.

(y) L. 2. §. 2. *ff. qui pet. tut. l.* 2. *Cod. eod. l.* 24. *ff. de tut. & cur. dat. l.* 1. §. 3. *de magiſtr. conven. l.* 2. §. 23. *ff. ad SC. Tert.*

(z) *l. ult. ff. de manumiſſ. vind.*

(a) *l.* 2. *pr.* §. 1. *ff. qui pet. tut. vel curat.*

(b) *d. l.* 2. §. 1.

liberti, apud præſidem, vel præfectum urbi, tamquam inofficioſi, caſtigabantur. Tam rigida erat hac in re juris Romani ſanctio.

## §. XXV.

Verum enim vero longe aliter hæc ſeſe habent in Germania. Apud nos enim magiſtratus ipſi ſupremi ſunt tutores, eoſque operam dare oportet, ne quid capiat detrimenti pupillorum ſubſtantia. Ideo etiam non expectata matris aliorumque petitione, tutores conſtituunt, quin etiam non rogati facere illud tenentur, ſi ſciant, pupillos eſſe in jurisdictione ſua, qui tutoribus deſtituantur. Id enim volunt RECESSUS IMPERII aliquoties jam citati, (c) dum præcipiunt: *Daſſ denen Pupillen und minderiahrigen Kindern iederzeit, biſſ ſie zu ihren Voigtbahren und Manbahren Jahren kommen, Vormundern und Vorſtehern, ſo die ihnen von ihren Eltern im Teſtament, oder letzten-vvillen nicht verordnet, oder ihre angebohrne Freunde und Vervvandte ſich der Vormundſchaffts aus rechtmaſſigen Urſachen nicht unterziehen vvollten, oder dazu nicht fuglich und geſchickt vvaren, gegeben vverden.* Clarius loquitur AUGUSTISSIMUS REX PRUSSIÆ: (d) *VVenn nun gleich niemand um Beſtellung der Vormundere der Unmundigen halben anſuchet,*

(c) *Receſſ. cit. ibid.* §. I.

(d) *Konigliche Preuſſiſche Vormundſchaffts-Ordnung. art.* XXXI.

*chet, ſoll doch die Obrigkeit vor ſich, und Amtſvvegen daran ſeyn, daſſ - - - dio Unmundigen mit Vormundern fordelichſt verſehen vverden.* Quod & aliæ leges tutelares, veluti JUS LUBECENSE, (e) diſerte inculcant.

§. XXVI.

Sane & hoc ex jure illo ſupremæ tutelæ æque promanare, manifeſtum eſt, ac illud, quod hodie magiſtratus curatores etiam conſtituunt minoribus, quamvis repugnantibus & invitis. Apud Romanos quidem æque illis curator dabatur, verum non invitis, (f) ſed deſiderantibus, (g) & conſentientibus. (h) Et quamvis ex Conſtitutione MARCI ANTONINI Imp. ut CAPITOLINUS auctor eſt, (i) *omnes adulti curatores acciperent, non redditis cauſſis*; inviti tamen revera illos non accipiebant, dum ipſi petere ſibi eoſdem ſolebant: quod ut fieret ab omnibus, facile obtinuit callida legis ſanctio, ſiquidem *ante rerum ſuarum adminiſtratio committi eis non debebat, quamvis bene rem ſuam gerentibus*, (k) nec *officium tutorum, niſi curatoribus conſtitutis, finem accipiebat*. (l) Verum in Germa-

(e) *Jus Lubec. Part.* I. *tit.* VII. *art.* IV.
(f) §. 2. *Inſt. de curat.*
(g) *L.* 13. §. 2. *ff. de tut. & curat. dat.*
(h) *L.* 2. §. *pen. & ult. ff. qui pet. tut.*
(i) Jul. Capitol. *vita Marci cap.* X.
(k) *L.* 1. §. *ult. ff. de minor.*
(l) *L.* 33. §. 1. *ff. de admin. & per. tut.*

mania tantis ambagibus non eſt opus: Ibi enim magiſtratus & judices, tamquam ſupremi tutores, tutorem ſemel conſtitutum, regulariter poteſtatem adminiſtrandi ad majorennitatem uſque continuare jubent, vel ſi is, pubere jam pupillo, ſe excuſarit, adoleſcenti curatorem novum, etiam invito, conſtituunt. Id quod denuo non mirandum. Quum enim minores tutelam illam ſupremam etiam inviti ferre teneantur: adquieſcere quoque debent, ſi a ſupremis hiſce tutoribus curator illis etiam invitis detur, qui nomine ipſorum adminiſtret, præſertim quum in Germania conſtitutio curatoris nihil ignominioſi in ſe habeat, uti olim apud Romanos, cujus rationem egregie evolvit ampliſſimus PRÆSES. (m)

## §. XXVII.

In ipſa quoque tutelæ ADMINISTRATIONE inſigne adparet juris Romani & Germanici diſcrimen. Apud Romanos tutores adminiſtrabant ſuo arbitrio, nec partes ſuas interponebant magiſtratus, durante tutela, niſi vel ipſi tutores decretum de alienando expoſcerent, (n) vel alius illos tamquam ſuſpectos accuſaret. (o) At magiſtratus Germani, ſupremæ tutelæ me-

(m) *Elem. Juris civ. ſec. Inſt. tit. de cur.* §. *CCLXX.*

(n) *L.* 11. *de reb. tor. qui ſub tut.*

memores, non tantum quotannis rationes reddi jubent, ſed nec temere ullum alicujus momenti negotium, ſe inſciis, a tutoribus geri patiuntur, quippe in quorum acta & geſta illos etiam non requiſitos, tamquam tutores ſuperiores, quam diligentiſſime inquirere decet. Lumen his accedet ex iis, quæ de interponendis magiſtratuum partibus ſuper tutelæ adminiſtratione, in CONSTITUTIONE NOVA TUTELARI ſanxit potentiſſimus REX PRUSS Æ. (p) In primis de alimentis, conſilio magiſtratus pupillo decernendis, admodum ſollicitus eſt legiſlator auguſtiſſimus. Idemque etiam præcipit, (q) ut ſi pupillus ſtudiis ſe conſecrare, & academias petere velit, ſumtus ſtudiorum magiſtratus pro ratione patrimonii definiat. Denique de pecuniis pupilli, conſenſu & conſilio magiſtratus elocandis, cavetur ibidem. (r) Sed quum in omnium fere manibus verſetur iſta CONSTITUTIO, plura inde exſcribere, jam ſuperſedemus. Illud tantum monuiſſe juvabit, vi ſupremæ hujus tutelæ, hujus generis plura hodie ad magiſtratus pertinere officium, quæ olim apud Romanos parum illis curæ cordique fuerunt.

## §. XXVIII.

**Ex eadem ſuprema tutela ratio quoque** reddi

(p) *Konigliche Preuſſiſche Vormundſchaffts-Ordnung.* §. XLIII.

(q) *Ibid.* §. XLV. (r) *Ibid.* §. XLVII.

reddi poteſt, cur jure Germanico tutela pubertate ipſo jure non finiatur, nec curatela ſemper majorennitate, quum quibuſdam locis præcedere ſoleat cauſſæ cognitio, an minor ea ſit frugalitate, ut ipſi adminiſtratio rerum ſuarum poſſit concedi. Apud Romanos in maſculis anno ætatis XIV. in feminis XII. tutela finiebatur ipſo jure, etiam quoad effectus adminiſtrationis & ipſam negotii naturam. (ſ) Apud nos id fere ſecus ſe habet, ubi tutor ſemel a magiſtratu conſtitutus, ejus vice regulariter etiam adulti rebus ad majorennitatem uſque præeſt. (t) Quod ipſum in Belgio quoque ita obſervari, teſtantur CHRISTINÆUS, (u) GUDELINUS, (x) GROENEVVEGIUS, (y) in Gallia EGUINARIUS BARO. (z) Similiter apud Romanos curatela anno XXV. finita erat ipſo jure. Moribus Germaniæ ne hoc quidem ſemper fit, cum paſſim contingat, ut adoleſcentes cura non exeant, niſi cauſſa cognita. Merentur hic referri, quæ

(ſ) *L.* 31. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 13. *ff. de tutel. & rat. diſtr.*

(t) Gail. *lib.* II. *Obſ. XCVI.* Schilter. *Exerc.* XXXVII. §. 79. *ſeqq.* Mev. *ad jus Lubec. Part. I. tit. VI. art. I.*

(u) Chriſtin *Vol.* III. *Deciſ. CLXXXIV. n.* 14. 16. *& Vol. VI. Deciſ.* LXXXII. *n.* 9.

(x) Gudelin. *de jure noviſſ. lib.* I. *in fin.*

(y) Groenevv. *de Leg. abrog. tit. quib. mod. tut. fin.*

(z) Eguin. Baro *ad Inſt. tit. quib. mod. tut. fin.*

quæ ex codice MSC. STATUTORUM ARGENTORATENSIUM de anno MCCCCXXIII. protulit SCHILTERUS. (a) *VVer vor Meiſter und Rath Kinder-Vogt gemacht vvird, das ſoll man verſchreiben, und der ſoll der Vogtie nicht ledig ſin, er bringe dann ſolche Kinder der Vogt er iſt, fur Meiſter und Rath, und die Nechſten damit.* Ubi in fine judici datur poteſtas ſtatuendi, an minore cura dimittendus ſit, nec ne. Ipſe quidem SCHILTERUS de venia ætatis petenda explicat hoc ſtatutum: ſed quam recte, ego quidem non definio; præſertim quum in Germania non ubique majorennitas a curatela liberet ipſo jure, ſed arbitrium vel decretum magiſtratus & alibi exigatur, ceu ipſe quoque SCHILTERUS ex SCHROEERO obſervavit. (b) Quale quid STATUTO etiam LEIDENSI cautum eſſe refert VINNIUS. (c) Tanta ſcilicet eſt in Germania poteſtas ſuperiorum tutorum, ut quamvis major factus ſit adoleſcens, tutor tamen vel curator tutelam deponere non poſſit, niſi a magiſtratu, cujus vice adminiſtravit, cauſſa cognita, ab hoc officio dimittatur.

## §. XXIX.

Nec prætermittendum hic videtur, quam ma-

(a) Schilter. *Exerc.* XXXVII. §. 80. *not. b. pag.* 628.

(b) Schilter. *ibid. &* Schroer. *de tutel. ſive inſtit. pupill. Part.* III. *p.* 18.

(c) Vinn. *ad Princ. Inſt. de curat. n.* 3.

maxime ſupremæ hujus tutelæ virtutem ſeſe exſerere in RATIONIBUS TUTELARIBUS. Jure Romano a tutoribus exigi illæ non poterant, niſi finita demum tutela, nec prius quoque locum habebat ipſum tutelæ judicium. (d) *Abſurdum enim videbatur*, ULPIANO teſte, (e) *a tutore*, qui parentis & domini loco erat, *rationem adminiſtrationis negotiorum pupilli repoſci, in qua adhuc perſeveraret*. Aliud quidem jura ſtatuebant circa actiones, quæ ex quaſi contractu tutelæ non oriebantur, veluti circa actiones furti, damni, injuriæ, condictionem furtivam, & crimen ſuſpecti: has enim actiones, etiam durante tutela, inſtitui potuiſſe, ibidem docet JCtus. (f) Eadem omnia obtinebant quoque circa curatores minorum, adverſus quos durante adminiſtratione, itidem actionem dari negant SEVERUS & ANTONINUS; (g) nec non PHILIPPUS Imp. (h) Nec obſtat locus PAULLI, (i) quem de curatore pupillorum recte accipit SCHILTERUS, (k) & plenius explicat ibidem reliquos, qui obſtare creduntur, juris textus. Quamvis enim analogiæ juris non multum adverſari videri poſſit, ut minor, quia ex conſilio neceſſario-

(d) *L. 1. fin. ff. de act. tut. l. 4. pr. ff. eod.*
(e) *L. 9. §. 4. ff. eod.* (f) *d. l. 9. §. 7.*
(g) *L. 2. C. de adminiſtr. tut.*
(h) *L. 14. Cod. eodem.*
(i) *L. 26. ff. eodem.*
(k) Sehilterr. *Exerc. XXXII. §. 173.*

riorum ſuſpectum poſtulare poteſt curatorem, (l) etiam utilem tutelæ actionem adverſus illum inſtituat, ceu ſibi quoque perſuaſit MEJERUS: (m) tamen diverſam quodammodo hic ſubeſſe rationem, nemo non videt. Delictum enim, ex quo tutor ſuſpectus poſtulatur, jam adeſt tempore minorennitatis, nec conſultum foret, ei facere facultatem diutius graſſandi in bonis minoris: at obligatio ad reddendas rationes non prius naſcebatur, quam finita adminiſtratione, adeoque nec actioni tutelæ utili prius erat locus; quamvis curatores, actionum ſingularium nomine, etiam durante illa conveniri poſſe, nemo dubitet. (n) Multo minus rationes ex officio exigebat prætor, ſed rogatus tantum, finita tutela vel cura, officium ſuum impertiebatur.

§. XXX.

Verum in alia omnia hic eunt Germani. Quemadmodum enim in conſtituenda & adminiſtranda tutela, magiſtratibus eorum multo plus eſſe auctoritatis, quam apud Romanos, audivimus, ſiquidem ipſi, tamquam ſupremi tutores, dare debent operam, ne quid pupillorum res detrimenti ca-

(l) §. 4. *Inſt. de ſuſp. tut. l. 7. pr. ff. eod.*
(m) *in Colleg. Argent. tit. de Act. tut.* §. 37.
(n) *L.* 16. §. 1. *ff. de tut. & rat. diſtr. l.* 26. *ff. de admin. tut. l.* 1. §. 3. *ff. de contr. tut. act.*

capiant: ita hæc illorum poteſtas circa rationes pupillares, in primis elucet: ſiquidem apud nos magiſtratus ex officio rationes exigunt quotannis, durante tutela, quin tutorem, tamquam vicarium rationes ultro offerre jubent. Antiquum eſſe hoc jus, & vere Germanicum, inde patet, quod jam veſtigia ejus in JURE PROVINCIALI SAXONICO apparent, (o) ubi dicitur: *Dem, ſo des Kindes Erbe iſt, ſoll ſein Vormund von Jahr zu Jahr des Kindes Gut berechnen.* Nec non in JURE VVEICHBILDICO: (p) *Und ſoll denen Kindern irh Gut verrechnen, von Jahr zu Jahr, vvo ers in ihre Nothdurfft gethan habe.* Idem quoque vel inde argui poſſet, quod in hac magiſtratus poteſtate, rationes a tutoribus quotannis exigendi, conſpirent ſtatuta tantum non omnia, ex quibus multa huc pertinentia collegit GISEBERTUS, (q) laudavitque in primis REFORMATIONEM FRANCOFURTENSEM, JUS BAVARICUM, VVURTENBERGICUM, LUBECENSE, & SOLMENSE, in quo poſtremo etiam jus Romanum, diverſum quid ſtatuens, pupillis damnoſum dicitur. In Belgio idem obtinere tradunt GROTIUS, (r) SIM. VAN LEVVEN, (ſ) & ARN. VINNIUS. (t) Plura

(o) *Jus prov. Sax. lib. I. art. XXIII.*
(p) *VVeichb. Sax. art. XLIX.*
(q) Giſebert. *Peric. II. Statut. tit. XXIV. n. 30.*
(r) Grot. *Manud. ad Jus Belg lib. I. cap. IX.*
(ſ) Sim. van Leuvven. *Cenſ. forenſ. I.* 18. 1.
(t) Vinn. *Comment. ad §. 7. Inſt. de Atil. tut. ſub fin.*

ra exempla nos addere poſſemus, niſi jam in legem Imperii communem abiiſſet priſca illa Germanorum conſuetudo, ſiquidem in REFORMATIONE POLITICA (u) de anno MDXLVIII. cautum: *daſſ der Vormund jahrlich auf Foderung der Obrigkeit gebuhrliche Rechenſchafft thun, und um ſeine Vervvaltung Rede und Antvvort geben ſolle.* In REFORMATIONE POLITICA (x) anni MDLXXVII. non modo idem repetitur, ſed additur etiam, tutorem ipſum ſua ſponte rationes offerre teneri: *Nicht allein auf Erforderung der Obrigkeit, ſondern auch ſelbſt, vermoge ſeines anbefohlenen Amts, auch geleiſteter Pflicht und Eides &c.* Adeo ad ſe, tamquam tutores ſuperiores, pertinere exiſtimant magiſtratus Germani, diligenter attendere tutorum inferiorum adminiſtrationi, ne quid inde damni patiatur pupillorum ſubſtantia.

§. XXXI.

Denique ſuprema illa Germanorum tutela, vel maxime in eo ſeſe oſtendebat, quod paſſim principes in bonis pupillorum & minorennium, ſaltim vaſſallorum, uſufructu, tamquam ſupremæ hujus tutelæ effectu, gaudebant in Germania. Apud Romanos id inauditum. Illo enim jure tutela omnis gratuita erat, nec quicquam lucri pervenire poterat ad tutorem, (y) niſi ipſi

(u) *Refor. Polit. an. MDXLVIII. tit. XXXII.* §. 3.
(x) *Refor. Polit. de an. MDLXXVII. tit. XXXI.*
(y) *L. 38. ff. de neg. geſt. l. 58. ff. de admin. tut.*

ipſi pacto aliquid ſalarii loco eſſet promiſſum. (z) At Germanicæ originis gentes, quemadmodum tutoribus, etiam inferioribus, & maxime legitimis, vel omnium bonorum uſumfructum, vel partem ejuſdem, concedebant, ceu obſervavit SCHILTERUS, (a) & accurata induſtria ex veterum Gothorum, Hiſpanorum, Francorum, Germanorum, Danorum, Svecorum, Belgarumque legibus & ſtatutis demonſtravit Ill. a LUDEVVIG: (b) ita multo magis eum uſumfructum deberi cenſebant principi, ſi vel vaſſalli vel alterius pupilli ſibi ἀμέσως ſubjecti, tutelam legitimam gereret. Veſtigia hujus juris, olim a Germanis recepti, ſuperſunt adhuc in Anglia, ubi etiamnum Rex ipſo jure tutor eſt pupillorum vaſſallorum, & ex bonis eorum fructus omnes ſuos facit, nec quicquam pupillis, quoad ii minores ſunt, attribuit, præter alimenta, ſi ipſi non habent, unde alantur. De qua ſuprema M. Britanniæ regis tutela differunt COVVELLUS, (c) CRAGIUS, (d) POLYDORUS VERGILIUS, (e) aliique. Idem jus olim Ducibus Normanniæ competiiſſe, regique Galliæ hodienum ibi compe-

tere,

(z) *L. 33. §. 3. ff. eodem.*

(a) *Exerc. III. §. XI.*

(b) Ludevvig. *Opuſc. Tom. II. p.* 1205. *ſeq.*

(c) Jo. Covvell. *lib. I. Jur. Angl. tit. XVII. §. I. p.* 34. *ſeq.*

(d) Crag *jur. Feud. lib. II. dieg. XX. p.* 284.

(e) Polyd. Verg. *hiſt. Angl. lib. XVI. p.* 570.

tere, ſupra vidimus. Quod ipſum eximium ejus, in CONSVETUDINIBUS NORMANNICIS (f) vocatur, LA GARDE NOBLE ROYALE, CUSTODIA REGALIS, ut docet CAR. DU FRESNE. (g) Nec aliud ſibi vult diploma, quod duci Brabantiæ de tutela vaſſallorum conceſſum eſſe ab Henrico, ſupra diximus. Ne quis autem putet, in ipſa Germania tutelam hanc principum fructuariam fuiſſe ignoratam, producemus quædam ex juribus olim per univerſam fere Germaniam receptis, in quibus expreſſam ejus mentionem fieri videmus. JUS PROVINCIALE SAXONICUM (h) ſequentia habet: *unde hat ſich das Kind noch nicht beiahret, ſo nimmt der Lehn-Herr die Frucht herab.* Similia diſponit JUS SVEVICUM: (i) *Und hat er das Gut zu Lehn von einem Herrn, ſo vvird dem Herrn das Geld, das Gut behalt er.* Nec injuſtum hoc videbatur veteribus. *Quum enim*, uti loquitur CRAGIUS, ſupra laudatus, (k) *hæc ſit vera & nativa omnium feudorum conditio, ut vaſſallus domino militares operas præbeat, eique in rebus omnibus gerendis conſilio & auxilio adſit, nec huic debito vel officio minor, ſive ſit mas, ſive femina, poſſit reſpondere; dominus inter-*

(f) *Conſuet. Norman. Art. CCXIV. CCXV.*

(g) Carol. du Freſne *in gloſſar. med. & Inf. lat. voce cuſtodia pupillorum.*

(h) *Jus prov. Saxon. lib. II. art. LVIII.*

(i) *Specul. Svev. cap. CCXXIV.* §. 2.

(k) Crag. *ibid. pag.* 287.

*terea fructus feudi percipiebat, ut vicarium pro ſui vaſſalli adhuc inidoneo herede ſubſtitueret, donec ipſe heres ad ſerviendum domino ſufficeret.* Inde igitur non eſt mirandum, jus hoc percipiendi fructus ex bonis pupillorum, principi ut ſupremæ tutelæ competens, apud gentes Germanicæ originis olim tam altas radices egiſſe. Nec hodie quoque illud prorſus in Germania obſoleviſſe dixerim. Trevirenſem ſaltim Archiepiſcopum ac Electorem adhuc eo jure gaudere, idque in omnibus ſuæ diœceſeos ſubditis impuberibus etiamnum exercere, oſtendit illuſtris FÆCIALIS EUROPÆI Auctor. (l) Quod ipſum jam olim a CAROLO IV. IMP. anno MCCCLXXIII. his verbis eidem confirmatum videmus in diplomate apud LIMNÆUM: (m) *Merum & mixtum imperium, cum attinentiis in juriſdictionibus diœceſis, quæ Freiengereide vocantur, Archiepiſcopum confirmatur,* PARITERQUE JUS TUTELÆ EXERCENDÆ VASALLORUM SUORUM IMPUBERUM.

§. XXXII.

At hunc quidem uſumfructum tutelarem poſteriorum temporum humanitas in Germania tantum non ubique excluſit. Itaque ei jam non amplius immoramur, maxime quum hic otium nobis fecerint viri, de pa-

(l) *Europaiſcher. Herold. Part.* 1. *p.* 280.
(m) *Limm. in jure publ. Tom. I. Lib. III. Cap. V.*

patrio jure meritiſſimi, SCHILTERUS, (n) & ill. a LUDEVVIG. (o) Poſſent quidem & alia præclara, ad hanc tutelam pertinentia, obſervari: ſed quum & imminens ex academia diſceſſus, & ipſa charta feſtinare me jubeant: hic, actis DEO O. M. gratiis, diſſertationi, fere αὐτοσχεδίως deproperatæ, felicem impono finem.

(n) Schilter, *Exerc. XVII. §. XVI. item in Comment. ad jus Feud. Alam. cap. XLIX. p. 278. & cap. LV. p. 296.*

(o) Ludevvig. *Opuſc. Tom. II. p. 1217. ſeq.*

DE

# DE EMINENTIORIBUS DUCATUS ET DUCUM LOTHARINGIÆ PRÆROGATIVIS.

## EXERCITATIO XIX.

Συνοψις.

*§. I. Occaſio diſſerendi & inſtituti ratio. §. II. Lotharingiæ veteris magnitudo & nominis ratio. §. III. Fuit olim regnum. §. IV. Et quidem ſui juris, niſi ſub Zuenteboldo Rege. §. V. Ducatus, ex regnis nati, variis gaviſi ſunt prærogativis, in primis quod palatiis regiis illuſtrati ſint. Elegans obſervatio Speculatoris Saxonici de Comitibus palatinis, in Ducatibus, qui ex regnis nati ſunt. §. VI. Talis & Lotharingia. §. VII. Quia ibi ſedes regni primaria, Aquiſgranum. §. VIII. In Lotharingia non ſolum Comes palatinus provincialis. §. IX. Sed & Comes palatinus Imperii. §. X. Cur hic palatinatus interjecto tempore ad ſuperiorem Rhenum migrarit? §. XI. Magna Lotharingorum in Rege Germanorum eligendo auctoritas. §. XII. Duces Lotharingiæ aliquando archiofficio in coronationibus Imperatorum functi ſunt. §. XIII. Lotharingia aliquando Archiducatus. §. XIV. Poſtea inde nati duo ducatus potentiſſimi. §. XV. Inferior Lotharingia iterum in varios ducatus abiit, eoſque opulentiſſimos.*

*§. XVI. Cur Dux Brabantiæ Lotharingiæ nomen adfeſtarit? §. XVII. Itemque cur aliquando jus gladium in Imperatorum coronationibus præferendi ſibi vindicarit? §. XVIII. Lotharingiæ ſuperioris ſeu Moſellanæ prærogativa. §. XIX. Nexus ejus cum imperio & formula. §. XX. Ejus hodierni tituli & inſignia honoris. §. XXI. Titulus Regiæ celſitudinis. §. XXII. Familiæ Lotharingicæ ſplendor. §. XXIII. Ea ejuſdem cum Habsburgica originis. §. XXIV. Utriuſque gentis felicitas in vindicanda vetere Lotharingia. §. XXV. Concluſio diſſertationis cum voto pro domo potentiſſima concepto.*

## §. I.

CUm alia Principum Romanorum geſta, tum & itinera eorumdem & profeſtiones in veteribus numis exprimi, æternitatique conſecrari conſuevisſe, neminem, iſtarum rerum non plane incurioſum, ignorare arbitramur. Nihil enim in monimentis iſtis animadvertimus frequentius, quam PROFECTIONES & ADVENTUS AUGG. (a); quarum una in Septimii Severi Imp. numo elegantiſſimo apud HARDUINUM (b) ἐμφατικῶς PROFECTIO AUG. FELIX vocatur, non quod felicibus auſpiciis ſuſcepta peraſtaque ſit, (id.

(a) Ez. Spanhem. *de præſt. & uſu numiſm. Diſſ. XIII. p. 620. Tomo II.*

(b) Harduin. *Op. Seleſt. p.* 800.

( Id enim commune plebi cum ſummis principibus eſset, ) ſed quod bonum Principem, quaqua verſum procedit, felicitatem lætitiamque publicam, veluti comites trahere, exiſtimarent. Experimentum ejus rei adhuc cepit cultior Europa, qua illam Princeps celſiſſimus potentiſſimuſque, Dominus FRANCISCUS STEPHANUS, *Dux Lotharingiæ, Marchiſus, Dux Calabriæ, Barri & Geldriæ, Marchio Pontamuſſi, & Nomenii, Comes Provinciæ, Valdemontii, Blamontii, Zutphaniæ, Saarvverdæ & Salmiæ*, auſpicatiſſimo itinere peragravit. Quaqua enim proficiſcentem, tot bonorum plauſus, adclamationes ac vota exceperunt, ut jure nobis repetere poſſe videamur, quæ de Trajani adventu dixit PLINIUS: (c) *Non ætas quemquam, non valetudo, non ſexus, retardavit, quo minus oculos inſolito ſpectaculo impleret. Illum parvuli noſcere, oſtentare juvenes, mirari ſenes, ægri quoque, neglecto medentium imperio, ad conſpectum ejus, quaſi ad ſalutem ſanitatemque prorepere.* Quum vero publicæ hujus lætitiæ, inſigni fatorum clementia, hanc Viadrinam quoque participem fore, rumor nunciarit, fieri profecto non potuit, quin exoptatiſſimus maximi Principis adventus muſas etiam noſtras, non modo ad concipienda vota, ſed & ad contemplandam LOTHARINGIAM, quæ grande illud coeli depoſitum orbi dedit, excitaret.

(c) Plin. *Panegyr. Cap. XXII.*

taret. Natæ inde nobis ſunt meditationes de potentiſſimorum LOTHARINGIÆ DUCUM ipſiuſque illius DUCATUS PRÆROGATIVIS, quas quidem eo minus premendas duximus, quo magis jurisprudentiæ publicæ ſtudioſis cognitum perſpectumque eſſe oportet, quantum momenti in rep. Germanica ſemper traxerit Lotharingia, quantumque ipſius Lotharingiæ interſit, indivulſum ac perpetuum perſeverare fœdus cum Imperio Romano Germanico, quod inter utrumque regnum jam inde ab antiquiſſimis temporibus feliciſſimis auſpiciis coaluit, & in poſterum, quod auguramur, magis arctiuſque indies coaleſcet.

## §. II.

Tractum illum terrarum ampliſſimum, qui a Vogeſi ſaltibus inter Rhenum, Moſam, Scaldim ad oceanum uſque porrigitur, LOTHARINGIÆ nomen a Lothario II. Rege Francorum, Lotharii I. Imper. filio, accepiſſe, arbitramur. Saltim id multo probabilius videtur, quam quod REGINO PRUMIENSIS, (d) MARIANUS SCOTUS, (e) SIGEBERTUS GEMBLACENSIS, (f) OTTO FRISINGENSIS, (g) & ex recentioribus plerique tra-

(d) Regino Prumienſ. *in Annal. ad ann. DCCCXLII.*

(e) Marian. Scot. *ad eumd. ann.*

(f) Sigebert. Gemblac. *in Chron. ad eumd. ann.*

(g) Otto Friſing. *in Chron. lib. V. Cap. XXXII.*

tradiderunt, vocabuli iſtius originem a Lothario I. Imp. eſſe repetendam. Hic enim præter Italiam, illumque, quem paullo ante definivimus, terrarum tractum, etiam provincias ultra Vogeſum, inter Rhenum, Urſam, Rhodanum & Ararin, præter paucas civitates transrhenanas, quas Ludovicus Germanicus Rex vini cauſſa exemerat, vaſto imperio complexus eſt, (h) quæ quidem provinciæ ultra Vogeſum Lotharingiæ nomen numquam tulerunt, ſed ſeparatas ab illo regno rationes habuerunt. Verum enim vero, diviſo inter Lotharii iſtius Imp. filios paterno imperio, & Ludovico, natu maximo Italia cum Auguſta dignitate potito, Carolo autem Galliam Narbonenſem, tamquam paternam hereditatem, cernente, reliqua illa pars, quam ſupra ſuis limitibus definivimus, Lothario II. Regi ceſſit, ab eoque tempore Lotharingiæ nomen ei conſtantiſſime hæſit, (i) quum provinciæ, quas Carolus tenuerat, Provinciæ, Burgundiæ, regnique Arelatenſis vocabulis a Lotharingia in ejus ævi monimentis diſcernantur. (k)

§. III.

(h) *Annal. Bertinian. ad ann. DCCCXLIII.* Regino Prum. *ad. ann. DCCCXLII.* Sigebert. Gembl. *ibid.*

(i) *Annal. Metenſ. ad ann. DCCCLV.*

(k) Sim. Fridr. Hahn. *de juſt. Burgundici novi vel Arelat. regni limitib. Hal. MDCCXVI. in 4.*

§. III.

Utcumque ſe res habeat, vel ex his jam ſatis intelligitur, LOTHARINGIÆ ducatum, qui vetus nomen hodienum retinet, olim non Ducatum, ſed REGNUM fuiſſe, adeoque inter principes Imperii provincias cenſendum eſſe. Neque enim tantum ſub utroque Lothario per annos viginti ſeptem eam dignitatem retinuit, verum etiam, exſtincta illa ſtirpe, & Lotharingia ſenſim juris Germanici facta, conſtans Lotharingis manſit illius memoria. Arnulfus ſane Imper. qui Lotharingiam cum reliqua Germania a Carolo Craſſo patruo, non tam jure hereditario, quam Principum ſuffragiis, acceperat, ei præfecit Zuenteboldum filium, & quidem non Ducem, ceu exiſtimavit TOELNERUS, (l) ſed Regem, (m) quippe quod nomen ille ſibi in diplomatibus, quæ apud GUIL. HEDAM, (n) AUB. MIRÆUM, (o) alioſque leguntur, ubique adſcripſit. Quin & poſteaquam gens Carolingica in Germania penitus defecerat, Lotharingia, ſub regni nomine Germaniæ unita, in unum cum hac ſyſtema ita coaluit, ut ſæpenumero regnum vo-

(l) Toelner. *in Hiſtor. Palat. Cap. II. p. 22.*

(m) *Annal. Metenſ. ad ann.* DCCCXCIV. Marian. Scot. *ad eumd. ann.* Otto Friſingenſ. *Chron. Lib. VI. Cap. XII.*

(n) Gu. Heda *de Epiſc. Ultraject. p. 63.*

(o) Aub. Mir. *in Dipl. Belg. Cap. XV. & XVI. Donat. Belg. c. XV. Notit. Eccl. Belg. c. XXII.*

vocaretur cum ab ipſis Lotharingis, tum in titulis Imperatorum Regumque Germaniæ. Exemplo eſſe poteſt diploma Adelberonis, Epiſcopi Metenſis, quod CHIFFLETIUS (p) ex chartulario Gorizenſi extulit, in quo ſub finem legitur: *Actum Metis publice, ſub die XVII. Kal. Jan. anno ab Incarnatione Domini noſtri CMXXXIII. regni autem glorioſiſſimi Regis in* REGNO LOTHARIENSI, *VIII.* Et hæ quidem tabulæ ſub Henrico I. Germaniæ Rege ſcriptæ ſunt, quum jam ab anno æræ Chriſtianæ DCCCCXXVI. Lotharingia in Germanici imperii corpus coaluiſſet per pactum Bonnenſe, quod poſt DUCHESNIUM (q) & MIRÆUM (r) STEPHAN. BALUZIUS (ſ) & SCHATENIUS (t) ediderunt. Succeſſor Henrici, Otto M. in diplomatibus quibuſdam ab iiſdem CHIFFLETIO & (u) AUB. MIRÆO, (x) editis, ipſe ſe LEGEM LOTHARIENSIUM *&* *Francigenum* vocat, quum jam Lotharingia a Ducibus regeretur. Rarius equidem eo titulo uſum eſſe Ottonem, facile largimus juriſconſulto eximio, JO. NIC.

(p) Chifflet. *in Comment. Lotharing. p. 9.*
(q) Du Cheſne *Tom. II. p.* 587.
(r) Miræ. *Donat. piar. Cap. XXIII.*
(ſ) Baluz. *Capitul. Reg. Franc. Tom. II. p.* 259.
(t) Schaten. *Annal. Paderb. Lib. III. pag.* 255. *Tomo I.*
(u) Chifflet. *in Comment. Lotharing. p. 9.*
(x) Aub. Mir. *Diplom. Belg. lib. I. Cap. XLII. & Donat. piar. Cap. XXXII.*

NIC. HERTIO, (y) nec negabimus plane, in ſucceſſorum diplomatibus tale quid adhuc non eſse obſervatum: at ipſa tamen Lotharingia ex eo quoque tempore REGNI titulum ſatis diu retinuit. Nam & Otto II. Imp. in charta Gorzenſi apud CHIFLETIUM (z) meminit *prædii, quod Imperator ille habuerit in* REGNO LOTHARIENSI. Ex quibus recte colligit vir conſultiſſimus, GABR. SCHVVEDERUS, (a) terras iſtas *primum ſæculo IX. ſub nomine regni Lotharingiæ Regno Germaniæ acceſſiſſe, poſtea vero ſæculo XI. quo ſenſim titulus ille regni exoleverit, in unum cum Germania corpus magis magiſque concreviſſe.*

§. IV.

Diſceptatum aliquando meminimus, ſuine juris hoc regnum fuerit, an alii, ſive Neuſtrico, ſive Germanico, clientelari nexu adſtrictum? Sed neſcio, an ad Domitianas, quas juriſconſulti vocant, quæſtiones totum iſthoc σκέμμα pertineat. Sub Lo-

(y) Hert. *Diſſ. de fide Diplom. Imper. & Reg. Germanic. Sect. I. §. IX. pag.* 606.

(a) Chifflet. *in Commentar. Lothar. ibid.* Add. VVibert. *in vita Leonis P. P. IX. cap. XIV. & geſta Pontif. Cenom. apud* Mabillon. *Annalect. Tomo III. pagin.* 301.

(a) Schvveder. *Introd. ad Jus publ. Roman. Germ. Part. gener. cap. IV. §. XXII. pag.* 81.

Lothario I. Imper. regnum iſtud nemini alii mortalium, quam Domino illi ſuo, obnoxium fuiſſe, facile largientur, quotquot rerum Francicarum non plane ſunt ignari. Quam enim rationem comminiſci poſses, cur fratris primogeniti, Auguſta dignitate ornati, & Italiæ opibus ſubnixi, portio hereditaria vel Carolo Calvo, fratrum natu minimo, vel Ludovico Germanico, obnoxia eſse debuerit? Nec quidquam mutatum dixeris, quum poſtea inter Ludovicum II. Imp. Lotharium & Carolum, fratres, familiæ erciſcundæ ageretur. In conventu enim Marſnenſi apud AUB. MIRÆUM (b) jam proviſum fuerat, *ut regum filii legitimam hereditatem regni ſecundum definitas præſenti tempore portiones poſt eos retinerent*. Quod intelligi aliter non poteſt, quam illos eodem in ſuis regnis jure uſuros, quo uſi antea ſint eorum parentes. At illos ſummo jure regnis ſuis imperaſſe, jam obſervavit NITHARDUS, (c) Caroli M. ex Bertha filia nepos, & juris publici eorum temporum peritiſſimus. Quamvis enim initio Lotharius Imp. in reliquorum fratrum regna imperium aliquod ſeu dominium directum adfectaret, ac proinde ANNALES PITHOEANI (d) eum μοναρχίαν molitum eſse obſervent: adverſum tamen ei tenuere fratres, eorumque fideles, dominis ſuis, teſte

(b) Aub. Mir. *Dipl. Belg. lib. I. cap. XVII.*
(c) Nithard. *lib.* IV.
(d) *Annal. Pithœani p.* 38.

teſte HINCMARO REMENSI, (e) in memoriam revocantes, *eos Lotharii fratres eſſe, & ſacramento regnum inter illos diviſum, & illos nec genere, nec poteſtate, Lothario eſſe inferiores*. Quibus excitati fratres libertatem ſuam tanta virtute tuebantur, ut magnis auſibus excideret Lotharius, fratribuſque, ut NITHARDUS memoriæ prodidit, optionem concederet, ut aut præcipui quidquam ſibi *propter nomen Imperatoris, & propter dignitatem Imperii, quam avus regno Francorum adjecerit*, aut ſi id nollent, *tertiam tantummodo partem totius ſibi concederent, regaretque* QUISQUE ILLORUM PORTIONEM REGNI SUI, PROUT MELIUS *poſſet*. Hactenus itaque *αὐτοκέφαλον* nullique alii obnoxium fuit Lotharingiæ regnum. Et quamvis exſtincta Lotharii I. ſtirpe, aliquamdiu inter Germanorum & Francorum occidentalium conſilia fluctuaret: Germaniæ tamen unita, non jure ſupremi imperii excidit, ſed cum regno Germaniæ in unum veluti corpus coaluit, adeo ut jam utrumque regnum pro uno cenſeatur, ejuſque ordines cum magnæ Germaniæ ordinibus in iiſdem comitiis congreſſi, in commune conſulant. Illud tamen negare nolim, quod jam ab aliis (f) eſt obſervatum, Zuenteboldum a patre Arnulfo Lotharingico regno præfectum,

(d) *Annal. Pithœani pag.* 38.
(e) Hincmar. Remenſ. *Epiſt. I. cap. IV.*
(f) Ludevvig. *Singular. jur. publ. Romano Germ. Præfat. p.* 86.

ctum, non ſuis auſpiciis ita imperaſſe, ut omnia ſuo arbitrio egerit, ſed Germaniæ majeſtatem comiter venerari debuiſſe, quamvis non admodum diuturnum fuerit intercalare illud Zuenteboldi imperium.

§. V.

Lotharingiæ ex eo, quod olim regni ἀξίωμα habuerit, non parum prærogativæ acceſſiſſe, nemo dubitaverit. Conſtat enim inter omnes, qui in juriſprudentiæ publicæ origines paullo accuratius inquirunt, provincias illas Germaniæ, quæ olim ſub Francis regnatæ ſunt, reliquis omnibus dignitate præcelluiſſe. Id quod vel inde patet, quod ſolæ illæ provinciæ palatiis regiis locum præbuere, ſuoſque retinuere comites Palatinos, qui ibi vice Imperatoris vel Regis Germaniæ jus dicerent. Exſtant paſſim in SPECULO SAXONICO præclara juris publici Germanici vetuſtioris veſtigia, quæ tantum abeſt, ut tam acri cenſura omnia perſtringi atque explodi debuerint a viro, quem paullo ante laudavimus, doctiſſimo, (g) ut digniſſima aliis pleraque videantur, quæ majore cura illuſtrentur ab eruditis. (h) Inter hæc poſtremi

(g) Dn. a Ludevvig. *ibidem.* §. *VIII.* *pag.* 48.

(h) Thomaſ. *Delin. Hiſt. Jur.* §. 109. *Nec aliter philoſophantur* Schilterus, Hertius, Beyerus Gundlingius, *quorum loco omnia adferre, ſupervacuum foret.*

mi generis ἐμβλήματα neſcio an non primo loco ponendum ſit, quod SPECULATOR ille (i) de provinciis Germaniæ, quæ ex regnis natæ ſint, ſcribit: *In Teutſchen Landen hat iedes Land ſeinen Pfaltz-Grafen-Sachſen hat einen, Bayren hat einen, Francken hat einen, Schvvaben hat einen. Dieſe vier Land vvaren hievor alle Konigreiche.* Ex eo ergo, quod regna fuerint hæ provinciæ, rationem reddit, cur cuique comes palatinus aliquis juris dicundi cauſsa præfectus fuerit. IN ſingulis enim regnis plura erant palatia, quæ ſingulari induſtria recenſuit JO. MABILLONIUS. (k) Palatiis vero Comites Palatini præerant ex moribus veterum Francorum. (l) Hinc in Saxonia, quæ ſub Ludovico juniore, Ludovici Germanici filio, æque ac Franconia regni formam induerat, floruere Comites Palatini Saxoniæ, quorum jam ſub Ottone III. Imp. meminit DITMARUS MERSEBURGENSIS. (m) Nec ignotum eſt, palatinatum illum, primum penes Comites Wetinenſes, hinc penes Gozecenſes & Sommerſenburgenſes, poſtremo penes Landgravios Thuringiæ, Duceſque Saxoniæ tum Anhaltinæ, tum Miſnicæ ſtirpis, fuiſse, & penes hos quidem etiamnum eſse, quamvis illum ex conſulta ratione in inſignibus, quam in titulorum ſerie,

(i) *Jus provinc. Sax. lib. III. Art. LIII.* §. 1.
(k) Mabillon. *de Re diplom. lib. IV. toto.*
(l) Hincmar. *Epiſt. III. cap. XXXI.*
(m) Ditmar. Merſeb. *lib. V. p. 352. edit. Leibn.*

ſerie, exprimere malint. (n) Ita & Alamannia, quum ſub Carolo Craſso regnum fuerit, Comites Palatinos habuit, qui Tubingæ ſedem ſibi conſtituerant, quorumque chartæ veteres & annales paſſim meminerunt. (o) Nec minus celebres ſunt Comites Palatini Bavariæ, quorum primum Arnulphum, Arnulphi Mali filium, fuiſse, ex RUOTGERO (p) oſtendit NIC. HIER. GUNDLINGIUS. (q) De Franconia denique quum paullo poſt idem demonſtrandum ſit: vera profecto ac ſolidiſſima eſt SPECULATORIS SAXONICI obſervatio, provincias omnes, quæ ex regnis in ducatus fuerint commutatæ, ſuos palatinatus habuiſse. Saltim tales haut reperias in provinciis reliquis, quæ quantumvis poſtea ad ſummum dignitatis Regiæ vel Ducalis faſtigium adſpirarint, Caroli M. tamen poſteris tamquam regna, numquam ſubfuerunt. Nam nec Bohemicæ, nec reliquæ Venedicæ provinciæ Comites Palatinos habuerunt; vel, ſi quis ibi terrarum hoc titulo uſus eſt, (de quo tamen non conſtat, quum Comitis Palatini Luſatiæ, quem apud LAMBERTUM SCHAFFNABURGIENSEM, (r) reperiſse ſibi viſus eſt HERTIUS (ſ) nuſquam vel vola vel veſtigium occur-

(n) *Gundlingiana Part. XXI. Diſſ. I.* §. 12.
(o) *Monim. VVurtemb. in Monaſt. Bebenhuſ. n.* 3. (p) Rotger. *in vit. Brunon. cap. XVI. apud* Leibnit. *Tom. I. ſcript. rer. Bruſv.* (q) Gundling. *ibid. pag.* 23.
(r) Lamb. Schaffnab. *in Chron. ad an. MLVII.*
(ſ) Hert. *in Diſſert. de Conſult. Leg. & ju-*

occurrat, & Lambertus ille potius de Comite Palatino Lotharingæ loquatur: ) ſaltim ille non Imperio immediate, ſed duci vel marchioni ſuo obſequium debuit, adeoque ad illam reliquorum, de quibus nos loquimur, dignitatem haut adſpiravit.

§. VI.

Quid vero de Franconia & Lotharingia dicemus? Hanc enim a Lotharii I. Imp. temporibus, ſemper; illam ſub Ludovico juniore aliquamdiu regnum fuiſſe, paullo ante demonſtravimus. Sed ſalva res eſt. Quum enim Ludovicus junior Franconiam & Saxoniam ex paterna Ludovici Germanici hereditate accepiſſet: ei portioni etiam acceſſit, quidquid Ludovicus, pater, ex defuncti Lotharii regno ſervaverat. (t) Non mirum ergo fuerit, ſi Comes Palatinus ad Rhenum utrique provinciæ ſimul jus dixerit. At poſtea & ſuos comites palatinos habuit Lotharingia, a Comitibus Palatinis ad Rhenum diverſiſſimos. Talem enim reperimus apud LAMBERTUM SCHAFFNABURGIENSEM, (u) qui dum in Henrici IV. hiſtoria verſatur: *Chuno*, inquit, *cognatus regis, Dux factus eſt Carentiorum: frater ejus Henricus, palatinus Comes* LUTHARIORUM ( inde ergo *Luſatorum* Comitem palatinum ſin-

*diciis in ſpecial. Rom. Germ. Imp. rebus publ.* §. *XIX. pag.* 452. (t) *Annal. Fuldenſ. ad an.* DCCCXXX. Regino Prum. *ad eumd. an.* Baluz. *Capit. Reg. Franc. Tom. II. p.* 221.
(u) Lamb. Schaffnab. *ad Ann.* *MDXXV.*

finxit HERTIUS, ) *inſtinctu dæmonis monaſticam vitam profeſſus eſt in Gorzia. Sed per paucos dies, vulgante ſe dæmonio, quo illuſus fuerat, ſanctæ converſionis habitum, quo ſe angelus Satanæ in angelum lucis transfiguraverat, abjecit, uxoremque ſuam & poſſeſſiones, deſertor Dei & transfuga, recepit.* Habes itaque Henricum, Comitem palatinum Lotharingiæ, fratrem Chunonis, Carinthiæ Ducis, regis Henrici IV. cognatum, ex Arnulphi Mali, Ducis, proſapia oriundum, ceu docet ſtemma hoc genealogicum, ex MONACHO BRUNVILERENSI apud LEIBNITIUM (x) potiſſimum excerptum:

Arnulfus Malus, *Dux Bavariæ, caſus anno* DCCCCLIII.

- Anulfus, *Comes Palat. Bavar. occiſus anno* CMXXXIII.
- Hermannus Puſillus, *Comes Palatinus Rheni* DCCCCXXXIX. *occiſus anno* DCCCCLIX.
  - Ezo ſeu Ehrenfridus, *Comes Palatinus. ob.* MXXXV. Ux. Mathildis, *Otthonis II. Imp. filia*.
    - Ludolphus, *Comes palat. ob.* MXXXII.
      - Henricus, Furioſus *Comes Palatinus Lotharingiæ. ob.* MXCIII.
      - Cuno, *Dux Charintiæ. ob.* MLV.
    - Hermannus, *Archiep. Col. ob.* MLVI.

Ex quo ſimul patet, quod jam ab aliis anima-

(x) *Monach. Brunvillerenſ. c. l. apud* Leibn. *Tom. I. Script. rer. Brunſv. C. p.* 315 *ſeq.*

madverſum, (y) rationem fugere doctiſſimum TOELNERUM, (z) Henrico huic locum inter Comites Palatinos ad Rhenum concedentem, quum in Lotharingia potius ea dignitate, teſte LAMBERTO SCHAFFNABURGENSI, functus ſit.

## §. VII.

Ex his porro, quæ adhuc dicta ſunt, ſatis adparet, primum locum tenuiſse Lotharingiam, non modo quia regnum fuit ampliſſimum, ſed & quia Aquiſgranum, totius imperii ſedes & palatium primarium in ea ſitum fuit. Non jam id probabimus ex ſubleſtæ fidei tabulis Aquiſgranenſibus, (a) in quibus Carolus M. communi omnium Procerum ipſiuſque Pontificis Romani ſuffragiis ſanxiſse fertur, *ut hæc* SEDES REGNI *trans Alpes habeatur, ſitque* CAPUT *omnium civitatum & provinciarum Galliæ*. Eas enim acutior criticorum natio jam pridem νοθείας poſtulavit, ſuſpectaſque ipſe habuit, qui illas editione dignas judicaverat, AUB. MIRÆUS. (b) Aliis ac ſolidioribus longe teſtimoniis nititur ea Aquiſgrani prærogativa. Diſerte enim

VVIPPO

(y) Maſcov. *de Nexu regni Lotharing. cum imperio Rom. Germ. Sect. I. §. VII. not. 6. p.* 10.
(z) Toelner. *Hiſt. Palat. pag.* 251.
(a) Mir. *Donat. piar. cap. XI. pag.* 14.
(b) Aub. Mir. *ibid. not.* 1. *Add. Gundlingiana Part. XVIII. Diſſ. I. §. 6. p.* 244. *ſeq.*

VVIPO (c) ſcribit: *Collecto regali comitatu, Rex Chonradus primum per regionem Ribuariorum uſque ad locum, qui dicitur Aquiſgrani palatium, pervenit, ubi* PUBLICUS THRONUS REGALIS, *ab antiquis Regibus & a Carolo præcipue, locatur*, TOTIUS REGNI ARCHISOLIUM *habetur*. Et DITMARUS (d) auctor eſt, jam antiquiſſimis temporibus in orientali parte illius palatii conſpectam fuiſſe aquilam, *quam moris fuerit omnium, locum hunc poſſidentium, ad ſua eum vertere regna*. Quibus innuit auctor graviſſimus, gliſcentibus inter Germanos Francoſque occidentales turbis, & modo his Lotharingiam invadentibus, modo illis eam, tamquam ſuam, vindicantibus, ſollemne fuiſſe victoribus, aquilam illam, quæ ſublimis in palatio præfulgebat, in eam partem convertere, qua victores rerum potirentur, ut reſpiceret orientem, quoties Germani; occidentem, quotieſcumque Franci occidentales Aquiſgranum occupaſſent. Exiſtimaſſe itaque videntur, eum imperium tenere, qui teneat imperii ſedem, Aquiſgranum. (e) Ex quo ſatis patet, cur non modo noſtris temporibus antiquæ iſtius gloriæ ſit tenaciſſima, & *ἀξίωμα* iſtud hymnis & inſcriptionibus in Curiæ propylæo conſpicuis ſervare ſtudeat:

(c) VVippo *in vita Conradi Imp. pag.* 426.
(d) Ditmar. *in Chron. lib.* III. *r.* 343.
(e) *Gundlingiana Part.* XVIII. *Diſſ.* II. §. XIV. *pag.* 264.

deat: (f) verum etiam jam olim in pleriſque monimentis audiat *der Konigliche Stuhl und Stadt Aach*. (g)

§. VIII.

Quemadmodum ergo inde non parum decoris acceſſit Lotharingiæ, quod in ea vera ſedes totius regni ac veluti domicilium ſacri imperii eſſet conſtitutum: ita nec hoc illi minori laudi cedit, quod ex eadem ratione & primarium totius regni Comitem palatinum habuerit. Vidimus ſupra, (§. VI.) fuiſſe Lotharingiæ Comitem palatinum proprium, eoque honore Henricum Furioſum, imperante Henrico IV. Imp. functum eſſe, oſtendimus. Sed illi cum Aquiſgranenſi palatio nihil rei fuiſſe videtur. Rem in pauca conferemus. Quemadmodum quod ad Eccleſiæ regimen attinet, duæ erant regni Lotharingici metropoles, Auguſta Treverorum & Colonia Ubiorum: ita totidem erant Regum palatia, Mediomatricum (gg) & Aquiſgranum, quorum alterum in ſuperiore; alterum in inferiore Lotharingia florebat: alterum Lotha-

(f) Limn. *lib.* VII. *cap.* II. *n.* 8. ubi & de hymno: *Urbs Aquenſis, urbs regalis, ſedes regni principalis, prima Regis curia.*

(g) *Diploma Caroli V. apud* Limn. *Jur. publ. lib. VII. cap. II. n.* 11. *& Addit. Tom. II. ad lib. VII. cap. II. p.* 71. Fritſch. *in Addit. ad* Limn. *p.* 195. *ſeqq.*

(gg) Blondell. *Plen. Aſſert. p.* 270.

tharingici regni proprium, alterum commune imperii Germanici domicilium habebatur. Itaque & conſentaneum videbatur juris publici Francici principiis, eſſe in Lotharingia comites Palatinos tum illi regno proprios, qualis fuerat Henricus ille Furioſus, tum & communes totius regni, quia ibi eſſet totius regni ſedes & WIPPONIS ſtilo, archiſolium.

§. IX.

Et hi poſtremi ſunt illi COMITES PALATINI ad Rhenum, quorum maxima in univerſo Imperio fuit & etiamnum eſt auctoritas. Sane jam TOELNERUS (h) obſervavit, Palatinos ad Rhenum non olim ad Nicrum & in ſuperiore parte Rheni, ſed inferius in Lotharingia circa Moſellam & in finibus Belgii potiſſimum ſediſſe. Sane inter eorum præcipuas terras recenſet Comitatum *Nemoris* & in eo caſtrum *Thonaburg*, hodie *Thomberg*, *Berchem & Duren*, in Ducatu Juliacenſi, *Brovilre*, Dominium ad *Latum*, Comitatum *Meyenfeld*, *Monaſterium Eiſtiæ*, *Palatiolum*, *Pfalz*, haut procul Treveris, quin & magnam *ſilvæ Arduennæ* & *Ducatus Juliacenſis* partem cum terris vicinis cis & trans Rhenum, ut dubitari non poſſit, Palatinatum Rheni olim in inferiore parte Lotharingiæ a Belgio ad Moſellam uſque circa Aquiſgranum habuiſſe domicilium, non in iis terris, quæ jam

(h) Toeln. *Hiſt. Palat. cap.* II. *p.* 24.

jam Palatinatus ad Rhenum vocabulum adoptarunt. Quod quum vulgo minus ſit cognitum, non mirum eſt, de palatinatu vetere ignorantiam ſuam profeſſos eſſe viros, rerum Germanicarum ceteroquin periſſimos, MUNSTERUM, (i) FREINSHEMIUM, (k) FREHERUM (l) HERM. CONRIGIUM, (m) quorum poſtremi ideo plane in hanc opinionem inciderunt, quod Palatini Comites ad Rhenum veteres fixam ſedem plane non habuerint, ſed in aulæ Regiæ comitatu perpetuo fuerint. Quod ut de eorum perſonis fortaſſis veriſſimum eſt : ita inde fruſtra collegeris, non fuiſſe certum eis palatium, ubi præcipue jus dicerent, nec adſignatas terras aliquas, unde aliorum Principum more reditus tam ſplendido officio dignos caperent, ceu recte animadvertit LEIBNITIUS. (n) Rem omnem expedit MONACHUS BRAVVILERENSIS, (o) qui de Ezone Comite Palatino : *Denique*, inquit, *totius Galliæ Principum quum eſſet corporis elegantia venuſtiſſimis, mentis induſtria prudentiſſimus, animi magnanimitate*

(i) Munſter. *in Coſmogr. lib.* III. *cap. CCL.*

(k) Freinshem. *de Vicariat. Palat. cap.* IX. *n.* XVI. *p.* 93.

(l) Freher. *Orig. Palat. pag.* 1. *ſequ.*

(m) Conring. *in Cenſura Diplom. Ludoviciani Lindav. cap. XI. p.* 203.

(n) Leibnit. *in Præfat. Tom. I. Script. Rer. Brunſv. n. XXVII.*

(o) Monach. *Brauvil. apud. Leibnit. ibid. cap. I. pag.* 314.

*tate fortiſſimus, ad diſponenda negotia tam privata quam publica diſcretiſſimus,* REGALIS PALATII *apicem jure* PATERNI SANGUINIS *ſtrenuiſſime gubernando, eo profecit honoris, ut ſuam ſemper gloriam pluris, quam accepiſſet, efficeret decoris.* Et paucis interjectis: (p) *Cujus tranſitum in* AQUISGRANI PALATIO, *propere cognito (nam ibi tunc* COMES PALATINUS *erat, occupatus tum totius* LOTHARINGIÆ *majorum colloquio,) aſſumtis eis ſecum, quorum alii ſe dominum, nonnulli decus & Imperii gloriam amiſiſſe, dolerent, gemerent & plangerent, velocius pervenit ad conthoralis ſuæ corporis exanimi pignus venerabile.* Ex eo itaque omnino ſequitur, quod demonſtrandum ſuſceperamus, Palatinatum ad Lotharingiam pertinuiſſe, & Aquiſgranenſi potiſſimum palatio fuiſſe adfixum, non autem iis locis, ubi jam provincia ampliſſima fertiliſſimaque Palatinatus ad Rhenum cognomen tuetur, ſitum fuiſſe.

## §. X.

Nimirum, quod demum ad ſuperiorem Rhenum veluti migravit Palatinatus, inde factum, quod dubia terrarum illarum poſſeſſione, & Germanis Franciſque de Lotharingia perpetuo fere litigantibus, conſultiſſimum putarent, terras, quas jam tum ad ſuperiorem Rhenum tenuerant, variis acceſſionibus locupletare. Ita ſenſim adquiſive-

(p) Idem *ibid. cap.* II. *p.* 318.

ſivere Comitatum *Stalecke* & *Bacharach*, *Graichgoviam cum burgo Heidelberg*, *Comitatum Stalbuhel*, & reliquas, quas jam Palatini ad Rhenum poſſident, provincias, quarum incrementum prolixe deſcribunt ZEILERUS, (q) FREHERUS, (r) TOELNERUS, (ſ) & alii. At in iſta novæ fertiliſſimæque provinciæ adquiſitione fere contigit, quod ſolet in alluvionibus, ut quo majus uni loco incrementum accedit, eo plus alteri decedat. Terras enim ad inferiorem Rhenum pleraſque omnes Comites Palatini vel in Eccleſias & monaſteria, a ſe condita, liberaliter contulerunt, ſi eſſent allodiales, vel, ſi clientelari nexu obſtrictæ imperio, aliis in ſubſeudum dederunt, ceu ſingulari capite demonſtravit TOELNERUS. (t) Unde mirifice creverunt Comitum Juliaci, Cliviæ, Montium, aliorumque opes, & in tantum auctæ ſunt, ut non modo ipſi ad Ducalem in Imperio dignitatem adſpirarent, ſed iſta etiam in urbem Aquiſgranum protectionis jura exercerent, quæ olim ad Comites Palatinos Imperii non minus pertinuerunt, quam jura Advocatiæ ſupremæ; (*Ober-Voigtey*) quæ ſibi poſtea vindicarunt Brabantini. (u)

§. XI.

(q) Zeiller. *Topogr. Palat. Rheni paſſim.*
(r) Freher. *Orig. Palat. lib. II. c. 10. & paſſim.*
(ſ) Toelner. *Hiſt. palat. cap. II. p. 28. ſequ.*
(t) Toelner. *Hiſt. Palat. cap.* III.
(u) Sprenger. *Juriſpr. publ. p. 457. Rex Hiſpaniæ habet ratione Brabantiæ jus præfe-*

§. XI.

Quæ hactenus de primario imperii palatio in Loth ringia, & palatinatus Imperii genuina ſede, diſſeruimus, eo pertinent, ut tanto magis appareret, principem Germaniæ provinciam fuiſſe Lotharingiam, in qua quippe totius Imperii ſedes ac veluti domicilium, & ob conjunctum cum illo Palatinatum ſuprema cauſſarum ad palatium delatarum juriſdictio fuit. Atque hinc facile reddi poterit ratio, cur tam multum ſemper momenti poſitum fuerit in Lotharingia, quotieſcumque de eligendo Romano Imperatore agebatur. Præterquam enim quod in Lotharingia eſſet palatium regium, ibique impoſita corona inaugurari ſolerent electi Germanorum Reges, (x) quod poſtea AUREA BULLA (y) firmatum eſt: præcipue etiam in electione partes erant non modo Archiepiſcoporum Treverenſis & Colonienſis, verum etiam Comitis Palatini, quibus & eo tempore, quo adhuc omnes Imperii Ordines Regem communi ſuffragio creabant, jus προβουλεύσεως competebat cum Moguntino, nec non reliquis, qui primaria regni officia, id eſt pincernatum, marſchallatum, camerariatum

tum

*ſtura, (vulgo Oer-Voigtey) in civitate, & Dux Juliacenſi jus protectionis.*

(x) *Gundlingiana Part. XVIII. Diſt. II. pag. 233. ſequ.*

(y) *Aur. Bulla cap.* XXVIII. §. 8.

tum, (ſit venia verbis, in jure publico ſemel receptis,) gerebant. Hinc quamvis priorum temporum Reges Germaniæ ab univerſis Principibus electi dicantur: AUCTOR tamen VITÆ MATHILDIS, (z) jam ſæculo decimo Ottonis M. electionem deſcribens, meminit *Doctorum primorum, qui de ſtatu regni conſilium habuerint*. Et in electione Lotharii, teſte ALBERICO, (a) Triumfontium monacho, in conſilium adhibiti *eminentiores aulæ regalis primates*. Denique quum, diviſis principum ſuffragiis, ab aliis Philippus Suevus, ab aliis Otto Brunſvicenſis eligeretur, hujus electionem vel ideo ratam habuit INNOCENTIUS PP. III. in Epiſtola ſingulari ad Principes Teutoniæ & Alamanniæ, (b) *quod tot, vel plures ex his, ad* QUOS PRINCIPALITER SPECTAT IMPERATORIS ELECTIO, *in eum conſenſiſſe noſcerentur, quot in alterum conſenſerint*. Quæ quum certiſſima ſint: nemini obſcurum erit, quanta Lotharingorum fuerit in eligendis Imperatoribus auctoritas. Tres enim ex eo regno erant, quibus illud jus προβουλεύσεως in electione Regis jure ab antiquiſſimis temporibus recepto competebat, Treverenſis, Colonienſis, & Comes Palatinus. Præterea uni ex illis, puta

(z) *Auctor Vitæ Mathild. cap. II. p. 197. ad* Leibnit. *Tomi ſcript. Rer. Brunſv.*

(a) Albericus *Chronic. ad ann. MCXXV.*

(b) Innocent. III. *Epiſt. Tom. I. pag. 700. edit. Baluz.*

puta Colonienſi, Baſilica Aquenſis, in qua corona more majorum incingendus erat novus Rex, tamquam Epiſcopo dioeceſano ſuberat. Adeoque non facile quiſquam ea ſuprema inter Chriſtianos dignitate potiebatur, niſi qui de Lotharingorum favore eſſet certiſſimus. Plura ejus rei exſtant exempla. Nam non modo in eligendis Regibus Germaniæ vel præcipue mentio ſit Lotharingorum: veluti in electione Henrici II. (c) & Conradi II. (d) verum etiam ex ejuſdem Henrici II. (e) & Henrici V. (f) electione patet, tamdiu quaſi in lubrico ſtetiſſe reges, quamdiu nondum obtinuerint Lotharingorum ſuffragia.

## §. XII.

Quum non modo in electione, verum etiam in coronatione Regum Germaniæ haut poſtremas quandoque Lotharingorum partes fuiſſe comperimus. In eo inaugurationis actu præcipue elucet imperii Germanici ſplendor, dum primarii ejus Principes officiis aulicis publice & cum adparatu funguntur. Id vero quomodo in co-

(c) Adelbold. *Vit. S. Henrici Imp. cap. XI.* Ditmar. Merſeb. *lib. V. p. 369.*

(d) VVippo *in vita Conradi p.* 426. *ſequ.*

(e) Ditmar. *Ibid.*

(f) Sigeb. Gembl. *ad ann. MCVI.* Otto Friſing. *lib. VII. cap. XII. Auctor Vita Henrici IV. pag.* 391.

coronatione Ottonis I. factum ſit, referens VVITECHINDUS SAXO: (g) *Duces*, inquit, *adminiſtrabant*; LOTHARIORUM *Dux Giſelbertus ad cujus poteſtatem locus ille* ( Aquiſgranum) *pertinebat, omnia procurabat, Eberhardus menſæ praerat. Hermannus Francus pincernis, Arnulphus equeſtri ordini & eligendis locandiſque caſtris praerat*. Giſelbertum Lotharingiæ ducem tum officio aulico, vel, uti hodie vocant, archiofficio functum eſſe, ex his verbis tam perſpicue adparet, ut alia probatione vix opus ſit. At minus expeditum videtur, quodnam fuerit illud archiofficium? Sed ſalva res eſt. Quum enim *archipincerna* tum fuerit Hermannus Francus, *archidapifer* Eberardus, & cura equeſtris ordinis & præfectura locandorum caſtrorum, qua Arnulphus tum functus eſſe dicitur, procul dubio ad *archimarſchalli* officium pertinuerit, quemadmodum hodienum Elector Saxoniæ eam curam in comitiis & aliis imperii conventibus, Marſchallo Pappenhemio demandare ſolet: (h) conſequens ſane eſt, ut Giſelbertus tunc *archicamerarii* ſplendidiſſimum officium, quod nunc cum Marchia noſtra Brandenburgica eſt conjunctum, ſuſceperit. Vidit hoc jam HERM. CONRINGIUS, (i) & JO. JAC.

(g) VVitich. Saxo *lib.* II. *Annal. p.* 246.
(h) VVagenſeil. *de S. Rom. Imp. Official. & ſubofficial. cap.* IX. §. *VI. pag.* 91. *ſequ.*
(i) Conring. *de Official. Imp.* §. XII.

JAC. MASCOVIUS, (k) reſque tam clara eſt, ut merito fluctus in ſimpulo movere dicas BOECLERUM, (l) qui VVitichindi verba ita interpretatur, ut plane non loquantur de archiofficio, ſed innuant tantum, Giſelbertum id egiſſe, *quod omnibus Ducibus imperii incubuerit, ut Rege aut Imperatore in provinciam, cui quiſque praerat, veniente, de neceſſariis ei proſpicerent*. Quaſi vero probabile ſit, VVitichindum ſcriptorem, rerum civilium non imprudentem, tam confuſe ſcripſiſſe, ut privatam illam annonæ atque obſoniorum curam cum functionibus illis ſollemnibus *archipincernæ*, *archidapiferi* & *archimarſchalli* conjungere & ſollemne *archicamerarii* officium plane omittere non dubitaret? Et quaſi ex eo, quod HINCMARUS (m) ſub Carolingica Regum ſtirpe aliam iſtorum officiorum rationem fuiſſe obſervat, colligendum ſit, inſequenti ſæculo nullam fieri potuiſſe mutationem. Itaque fixum firmumque maneat, Giſelbertum tunc Archicamerarii officio functum, quamvis illud poſtea, ob turbas in regno illo exortas, in alios atque alios videatur translatum, donec in potentiſſima gen-

(k) Maſcon. *de Originib. Officior. aulic. S. R. Imperii* §. *XXXVIII*.

(l) Boecler. *Hiſtor. Sæc.* X. *p. m.* 216. *ſequ. Tom. Diſſ. Acad.* III.

(m) Hincmar. *Epiſt. pro Inſtit. Carolomanni Regis* §. XX. *T.* II. *Opp. p.* 208.

gente Brandeburgica fixas veluti ſedes, ac ſtabile domicilium reperiret.

§. XIII.

Quæ hactenus a nobis dicta ſunt, ad LOTHARINGIAM in univerſum, non ſpeciatim ad Ducatum Lotharingiæ, pertinent: proximum eſt, ut de hujus quoque prærogativis quædam diſſeramus. Quanti momenti ille viſus ſit Germanis, vel inde patet, quod ad exſtinguendas turbas, quæ regno iſti per tantum temporis ſpatium, veluti peſtis, incubuerat, ARCHIDUCEM illi præfecerit Otto M. Imperator, quum antea iſtud ἀξίωμα plane inauditum eſſet in republica Germanica. Fuit hic Lotharingiæ Archidux primus, ſed & poſtremus, Bruno, Colonienſis Archiepiſcopus, Ottonis M. frater, cujus geſta fuſius deſcripſit ROUTGERUS a LAUR. SURIO (n) & G. G. LEIBNITIO (o) editus. Hic ergo ubi ad illam rem delabitur: (p) *Otto*, inquit, *Imp. fratrem ſuum, Brunonem, Occidenti tutorem & proviſorem, &, ut ita dicam,* ARCHIDUCEM, *in tam periculoſo tempore miſit.* Ne quis vero exiſtimet, Routgerum tantum ob potentiam Brunoni hanc dignitatem tribuere, eam ſane etiam confirmat

VVITI-

(u) Sur. *Act. Sanct. Tomo V. die* XII. *Octobr.*

(o) Leibnit. *Script. rer. Brunſv. T. I. p.* 273. *& ſequ.*

(p) Routger. *in vit. Brunon. cap.* XVII. *pag.* 279. *edit. Leibnic.*

VVITICHINDUS, (q) qui Brunonem *Pontificis ſummi ac* DUCIS MAGNI *officia ſimul geſſiſſe ſcribit*, & in epitaphio Colonienſi vocatur:

*Archos antiſtes, cui data Colonia ſedes.*

Sed & AUCTOR VITÆ THEODERICI EPISCOPI, (r) ei diſerte tribuit titulum *Archiducis & Archiepiſcopi*; id quod & SIGEBERTUS GEMBLACENSIS facit in Chronico ſuo: ut dubium non ſit, quin *Archiducis* titulo vere ſit uſus, quamvis a CONTINUATORE REGINONIS, (ſ) LEVOLDO ANORTHOF, (t) aliiſque, tantum *Dux* ſalutetur, ab eodem autem auctore vitæ THEODERICI, Epiſcopi Metenſis, ei tribuatur *dominatus totius Lotharingiæ*. Digna nimirum videbatur Lotharingia, quum in Ducatum mutaretur, ut ſupremo Duci novus ac ſplendidior titulus daretur, non modo ob provinciæ amplitudinem, quæ Reges olim aluerat, verum etiam, quia ipſe Bruno Ducem anno DCCCLVIII. in Lotharingia ſuperiore conſtitueret Fridericum, (u) adeoque Dux Ducis, id eſt, archidux, jure dicendus videretur.

§. XIV.

(q) VVitichind. Saxo *Annal. lib. I. p.* 638.

(r) *Vita Theoderici Epiſt. Metenſ. cap.* VII. *p.* 297.

(ſ) *Contin. Reginon. ad ann.* DCCCCLIII. & DCCCLXV.

(t) Levold. a Northof. *in Catal. Archiep. Colon. apud Meibom. Tom.* I. *ſcript. rer. Germ. pag.* 687.

(u) Flodoard. *in Chron. ad ann.* CMLVIII.

## §. XIV.

Sane ſi amplitudo provinciæ atque opes prærogativa aliqua poſſeſſores donant: etiam eo nomine reliquis Germaniæ provinciis facile anteferenda fuerit Lotharingia, quæ quum initio Regibus Ducibuſque paruiſſet ſingulis, poſtea, diſtracta licet in varios ducatus, Principes tamen habuit opibus viribuſque nulli procerum Germaniæ ſecundos. Nimirum ex quo Duces dare Lotharingiæ placuit: univerſæ præfuerunt ab anno DCCCCXXI. *Giſelbertus*, anno DCCCCXXXIX. Rheno flumine infeliciter abſorptus: (x) *Henricus*, Ottonis I. Imp. frater, paucis poſt menſibus Bavariæ Ducatu contentus eſſe juſſus: (y) *Otto*, Riciuni filius, qui anno DCCCCXLIV. ad plures abiit, (z) *Conradus* ſeu *Chuno*, qui ſocero Ottoni I. Imp. rebellis Hunnos in Lotharingiam pertraxit, poſtea vero facti pœnitens, adverſus illos fortiſſime dimicans, anno DCCCCLVII. occubuit: (a) ac denique Archidux, *Bruno*, de quo paullo ante diximus. Quum vero, teſte tot annorum experientia, paullo difficilius in Imperii Germanici obſequio continerentur Du-

(x) *Continuator. Reginon. ad an. CMXXXIX.* Ditmar. *lib. II. p.* 338. *ſequ.*

(y) *Continuat. Regin. ad ann. DCCCXL.*

(z) Idem *ad ann. DCCCCXLI.*

(a) Miræus *in Not. eccleſ. Belg. p.* 692.

Duces, quibus in Lotharingiam univerſam erat imperium: dividere illam placuit. Et ſuperior quidem, quam fere Moſella mediam interſecat, ceſſit *Friderico*, cui & Theodericus filius, & Fridricus II. nepos ſucceſſit. Inferiori, quæ & Ripuaria dicitur, quamque Moſa & Scaldis alluunt, ab ann. DCCCCLXXVII. præfuerunt *Carolus*, Ludovici, Francorum Regis ex Gerberga Saxonica filius, (b) dein ab anno MV. *Otho*, ejuſdem filius. Quo ſine maſcula prole defuncto, Henricus II. Imper. ducatum inferiorem dedit *Godofredo*, *improli*, Godofredi Captivi, comitis Virdunenſis, filio, (c) quo ipſo etiam circa annum MXXIII. ſine maſcula prole exſtincto, *Gothilo* Magnus, frater, non modo in inferiorem Lotharingiam ſucceſſit, verum etiam anno MXXXIII. mortuo ſine liberis maſculis Fridrico, ſuperioris Lotharingiæ Duce, & illum Ducatum Conradi Salici Imp. beneficio obtinuit. (d) Sed fuit hoc illuſtriſſimæ familiæ fatum, ut, quum Gothilo duos filios ſuperſtites haberet, *Gothofredum Magnum*, & *Gothilonem Ignavum*, hic inferiorem Lotharingiam, an. MXLVI. amitteret: (e) ille ſuperiore ob perduellionem anno MXLV. ſimiliter privaretur,

(b) Sigebert. *in Chron. ad ann. CMLXXVII.*
(c) Idem *ad ann. MXII.*
(d) Aub. Miræus *in Notit. Eccleſ. Belg. p.* 694.
(e) Herm. *Contra. ad ann. MXLVI.*

tur, (f) inferiorem quidem recepturus poſtea, (g) eamque relicturus *Godofredo Gibboſo*, ſed non niſi ad annum MLXXV, quo tota illa ſplendidiſſima familia defecit. (h)

§. XV.

Ad LOTHARINGIAM INFERIOREM quod attinet, ejus potentiam vel index æſtimes, quod paullatim in alios quamplures ducatus diſtracta, omnibus ſuffecit, & ſinguli illi ducatus principes habuere, rerum geſtarum magnitudine celeberrimos. Nimirum Gothofredis, de quibus paullo ante diximus, in Lotharingiæ inferioris Ducatu ſucceſſerat Gothofredus Bullonius, (i) captis Hieroſolymis conditoque regno Hieroſolymitano celeberrimus. Huic Henricus Limburgenſis Comes, anno MCI. ſurrogatus eſt: (k) qui quidem ob rebellionem captus, locum anno MCVI. fecit Gothofredo Barbato Brabantino, (l) at Ducalem tamen dignitatem Limburgenſi domui ſemel partam, conſtanter retinuit. Sic ex uno Lotharingiæ inferioris ducatu nati ſunt duo, *Limburgenſis* & *Brabantinus*. Poſtea omnes fere comites opulentiores il-

lam

(f) Miræus *ibid. pag. 693.*

(g) Idem *ibid.*

(h) Lamb. Schaffn. *ad an. MLXXVI.*

(i) Sigeb. Gemblac. *ad an. MLXXXIX.*

(k) Idem *ad ann. MCI.*

(l) Idem *ad ann. MCVI.*

lam dignitatem adfectarunt. Anno enim MCCCIX. eam ab Henrico VII. Imp. domo Luxemburgico, facile impetrarunt *Luxemburgenſes*, (m) quam deinde Carolus IV. ejuſdem familiæ Imperator annó MCCCLIV. luculento diplomate confirmavit. (n) Hos anno MCCCXXXIX. imitati ſunt *Geldriæ* comites, (o) anno MCCCLVII. *Juliacenſes*, (p) anno MCCCLXXX. *Montenſes*, quamvis alii tunc tantum novo diplomate ſtabilitam eam dignitatem velint. (q) Denique & Comites *Clivenſes* in ipſo concilio Conſtantieſi ad eamdem dignitatem evecti ſunt anno MCCCCXVII. (r) Atque ita Lotharingia inferior ſola præter tot opulentiſſimos Comitatus, in ſeptem ducatus paullatim diſtracta eſt, & non mediocres eos quidem, ſed pinguiſſimos, & reliquis, qui in Germania magna celebrantur, pleriſque facile æquiparandos.

§. XVI.

---

(m) Trithem. *in Chron. Hirſaug. ad ann. MCCCIX.*

(n) *Exſtat hoc apud* Meibom. *Script. Rer. Germ. Tom.* III. *p.* 211. Leibnit. *Cod. Jur. Gent. diplomat. Part. I. p.* 207.

(o) Leibnit. *ibid. n.* 78. Pontan. *Hiſt. Geldr. lib. VII. p.* 228.

(p) Trithem. *Chron. Hirſaug. ad an. MCCLVI.* Pontan. *ibid. p.* 270.

(q) Schaten. *Annal. Paderb. lib.* XIV. *pag.* 409.

(r) Trithem. *ibid. ad ann. CMXVIII.*

§. XVI.

Ex his duo ſunt, qui Lotharingiæ Ducatum titulis ſuis adſcripſere, BRABANTINUS & LIMBURGICUS, inter quos mira interceſſit æmulatio. Quum enim Dux Limburgenſis Henricus, qui anno MCI. Ducatum Lotharingiæ inferioris loco Godofredi Bullonii erat conſequutus, tanti beneficii parum memor, fræna mordere & adverſus Imperatorem hoſtili animo eſſe diceretur: illi quidem in captivitatem detruſo anno MCVI. ſucceſſor datus eſt Godofredus Brabantinus, Comes Lovanienſis; ſed cui idem fatum incubuit, quum, electo Lothario Rege, Conrado Svevo, ejus æmulo, ſeſe adjunxiſſet. Ducatu enim ſpoliatus a Lothario, locum iterum fecit Valeramo, Duci Limburgenſi, Henrici filio, non diutius tamen eo honore fruituro, quam quoad viveret Lotharius. Eo enim anno MCXXXVII. defuncto, Conradus Svevus, nemine obnitente, imperavit, iſque priſtini amoris memor Brabantino Lotharingiæ inferioris Ducatum anno MCXXXVIII. reſtituit. (s) Inde ergo lites, utraque domo jus ſuum titulis teſtante, donec Godofredus III. anno MCLV. ducta Margaretha Limburgenſi, Ducatum Lotharingiæ & ſucceſſionem in Limburgico ſibi ſtipulatus, contentioni illi finem imponeret. Familia enim Limburgica ex-

(ſ) Sigebert. Gembl. *in Chronolog. ad ann. MCXXV.*

exſtincta, ſolus Brabantinus Lotharingiæ Ducatus titulo uſus eſt, donec & illa ſplendidiſſima familia deficeret.

§. XVII.

Neſcio quo caſu evenerit, ut novi iſti Duces gladium præferendi jus in ſolemnibus Regum Germaniæ curiis ſibi vindicarint, quum illo officio alioquin Saxoniæ Electores indubie fungantur. Sane hoc jus anno MCCCLXXVI. in VVenceslai Regis inauguratione adfectavit VVenceslaus, Lotharingiæ & Brabantiæ Dux, quamvis parum compertum ſit, Lotharingiæ, Brabantiæ, an Luxemburgi Ducatui officium illud adnexum eſſe exiſtimarit. At ſucceſſu tum caruit illud Brabantini conſilium. Quamvis enim Carolus IV. Imp. neutri Principum bilem moturus, gladium tum a filio Sigiſmundo, decem annorum puero, præferri juberet: litem tamen poſtea dedit ſecundum Saxonem, cui illud jus etiam in Aurea Bulla publica lege fuerat conceſſum. Simile jus anno MDXX. ſibi adſerere conatus eſt Dux Juliacenſis, quum Carolus V. Aquiſgranum ſolemni pompa intraret. Eam enim urbem ſui territorii eſſe, ſibique jus conducendi competere, cauſſatus, Saxonicum Legatum præcedere volens, primus ſeſe in urbem recepit. At Saxones Cæſarem ultra horæ quadrantem retinnerunt, ac ſic demum Cæſarem Aquiſgranum intrantem præceſſerunt, egregio tum in ipſa arena reperto rem expediendi con-

conſilio. (t) Procul dubio Brabantinum archiofficii cujuſdam, quod aliquando penes Lotharingiæ Duces fuiſſe diximus, memoria ad hoc audendum induxit. Fortaſſis etiam uterque ſibi perperam perſuaſit, in Lotharingiæ regno non licere Saxoni, quod in reliqua Germania citra controverſiam liceat. Sed aliter fortaſſis compoſuiſſent rationes, ſi meminiſſent, & certis Principum familiis jam propria eſſe illa ufficia, & in unum cum Germania imperium, ac veluti corpus, coaluiſſe Lotharingiam, adeoque nec alios in Lotharingia ſupremis iſtis officiis fungi poſſe, quam quibus ſemel illa publica lege collata ſunt.

## §. XXVIII.

Feliciora fuere Ducatus Superioris Lotharingiæ fata, qui non, ut inferior, in varias partes diſtractus diſſectuſque eſt, ſed, egregia profecto virtutis prærogativa, non modo inter innumeras temporum injurias integer perſtitit, & per damna ac per cædes ab ipſo duxit opes animumque ferro, ſed & maxima ſubinde cepit incrementa. Nec minus obſervandum, præclara ſemper fuiſſe & etiamnum eſſe Ducum illorum jura, præclaras immunitates, quas maximam partem recenſet diploma Ferdinan-

(t) Hart. Maurus *de Coronat. Caroli V. apud* Goldaſt. *in Rationnal. Conſt. Imp.* VVagenſeil. *de S. Rom. Imp. ſummis officialib. & ſubofficialibus Cap. VIII. p.* 50.

nandi Regis Romanorum anno MDXLII. Noribergæ Antonio, Duci Lotaringiæ, conceſſum, & a Carolo V. ratum habitum, quod quia LIMNÆUS (u) aliique jam ediderunt, nos jam brevitatis ſtudio merito omittimus.

§. XIX.

Neque jam opus eſt, fuſius inquirere in nexum Lotharingiæ cum imperio Romano Germanico. Jam alii id egerunt ea cura, ut otium nobis nobis feciſſe videantur, veluti CONRIGIUS, (x) MASCOVIUS, (y) & nuper LUDEVVIGIUS, (z) Cancellarius Academiæ Halenſis. Ex Ferdinandi Regis tabulis paullo ante laudatis adparet, *feuda recognoſcere Duces ſereniſſimos ab Imperio, ipſumque Ducatum eſſe ſub protectione, tutela & defenſione imperii, illos conferre ad imperii ærarium tertia parte minus, quam unum ex Electoribus. Cetera ducatum Lotharingiæ eſſe liberum & immunem, es ſolle das Hertzogthum Lothringen, mit ſeinem Anhang ein gantz frey uneingezogen Furſtenthum ſey und bleiben evviglich, und von der Kayſerl. Maj. dem Konig. Ferdinando, auch Churfurſten, Furſten nnd Standen des H. Reichs ein uneingezogen Furſtenthum, ſuperiorite und*

(t) Limn. *Jur. Publ. Lib. V. Cap. XI. n. 3.*
(u) Conrig. *de Fin. Imp. lib. II. cap.* XXVII.
(y) Maſcov. *Diſſ. ſingulari edita Lipſ. MDCCXXVIII.*
(z) Ludevvig *Singul. Jur. Publ. p. 670. ſequ.*

*und Principat erkhannt, genennt und gehalten vverden.*

## §. XX.

Permulta etiam ſunt, quæ de titulis & inſignibus honoris Sereniſſimorum Lotharingiæ Ducum poſſent moneri, ſi vel temporis, vel chartæ anguſtiæ hunc excurſum ferrent. Sed quum pleraque profundius atque ex interiore hiſtoria medii ævi eruenda fuerint, veremur, ne in juſtum opus tunc evaſura eſſet diſſertatio. Sufficiat de MARCHISI titulo monere, eum quidem vulgo reperi a ludis equeſtribus, quos torneamenta vulgo adpellitant, in quibus Dux Lotharingiæ a fæcialibus provocari conſueverit tamquam *Marquis entre les trois Royaumes*: non tamen videri eam ſolam eſſe rationem tituli, quo & alii olim, veluti Flandriæ Comites apud. OLIV. UREDIUM (a) in diplomatibus & ſigillis uſi ſunt, ſed quod Ducatus ille vere eſſet limitaneus, Franciæ occidentali & Arelatenſi regno objectus. Tales vero provinciæ ſimul marchionatus vocabantur, eorumque poſſeſſores non modo Duces, ſed & *marchiones*, vel uti jam HINCMARUS, (b) ORD. VITALIS, (c) RAD. DE DICETO (d) aliique a CAR.

DU

(a) Olivar. Ured. *de Comit. Flandr. Sigill. pag.* 4. & 8.

(b) Hincmar. *Epiſt. de ord. palat. cap.* 30.

(c) Orderic. Vital. *lib.* III. *p.* 481.

(d) Rad. de Diceto *pag.* 680.

DU FRESNE (e) laudati, loquuntur, *marchiſi* audiebant, ceu a DNI PRÆSIDIS FRATRE (f) recte eſt animadverſum. Paucis ut nos expediamus, non Marchiſi ideo audiunt ſereniſſimi Lotharingiæ Duces, quia ita provocati ſunt a fæcialibus ludorum equeſtrium, ſed ita eos provocarunt fæciales, quia erant *marchiſi*, id eſt, ad tuendos imperii limites vel præcipue conſtituti.

§. XXI.

Titulus REGIÆ CELSITUDINIS tametſi præcipue Regum filiis dari conſueverit, poſtremis tamen ſæculis non denegari conſuevit Principibus, qui jure ſibi regna vindicant, quamvis injuſto aliorum facto poſſeſſione excluſi. Ita Sabaudiæ Duci, etiam antequam primum Siciliæ, dein Sardiniæ regnum adquireret, iſte honor habitus eſt, ob jus, quod in Cyprum ſibi vindicat. Digna itaque etiam videbatur Domus Lotharingica ſereniſſima, quæ ejuſdem honoris ac tituli eſſet particeps, quum non unius regni, inprimis vero Hieroſolymitani ſymbola in inſignibus vel honoris vel memoriæ, vel ſervandi juris cauſſa, præferat. Sane ea prærogativa merito donari Domum ſereniſſimam, ipſi fatentur LEOPOLDI Imperatoris auguſtiſſimi codicilli, Sere-

(e) Carol. du Freſne *Gloſſ. med. & inf. lat. ſub voce Marchiſus.*

(f) Heinec. *de veter. Germ.* Sigill. *Part. I. cap.* X. §. XVIII. *p.* 123.

reniſſimo Duci, LEOPOLDO JOSEPHO CAROLO paullo poſt pacem Ryſuicenſem eam in rem clementiſſime conceſſi.

§. XXII.

Latus quoque hic ſeſe aperiret campus, maximum illum familiæ Lotharingicæ ſplendorem & prærogativam inde quoque natam oſtenſuris accuratius. Antiquitatis vel hoc ipſum eſt argumentum luculentiſſimum, quod tanta de ejus originibus ſunt ſcriptorum divortia. Quemadmodum enim Nili caput vel ideo latuit, quod illud in remotiſſimis Æthiopiæ arenis eſſet indagandum: ita maximarum ac ſplendidiſſimarum familiarum origines, quo obſcuriores ſunt & vulgo ignotiores, eo magis vetuſtate conduntur. Nobis illud videtur certiſſimum, Gerardum Alſatium, a quo ducum Lotharingiæ ſereniſſimorum tota auguſta familia originem capit, quique primus Lotharingiam circa annum MCXLVIII. feliciſſimis auſpiciis adquiſivit, Principibus ſui ævi maximis eſſe accenſendum, quum non ſolerent tam pinguia feuda niſi Principibus, qui antiquitate generis & gloria majorum reliquis antecellerent, concedi.

§. XXIII.

Si fides habenda ACTIS MURENSIBUS, cum ab aliis, tum noviſſime ab ECCARDO (g) editis,

(i) Eccard. *Orig. Habsburgo-Auſtr. pag.* 203.

tis, communis fuit Habsburgiorum & Gerardi illius Alſatii origo. Ibi enim diſerte legas: *Theodericus Dux Lotharingorum & Chono Comes de Rhinfelden fratres fuerunt. Horum ſoror fuit Ita, Comitiſſa de Habsburg, reparatrix hujus Murenſis cœnobii. Genuit autem Theodericus* GERARDUM *Ducem: ille vero genuit Gerardum de Egisheim, patrem Udalrici & Stephani.* Quæ ſi vera ſunt, quod jam in medio relinquimus, eadem fuerit familiarum potentiſſimarum origo. Ab Ita enim Habsburgenſes; a Gerardo Duces Lotharingiæ deſcendunt. Alii aliter hunc feliciſſimarum gentium nexum oſtendunt, quorum Circulos jam eo minus turbabimus, quo magis hoc ab inſtituti noſtri ratione abluderet.

§. XXIV.

Perjucunda nihilominus ea foret diſquiſitio, quam aliis relinquere cogimur. Miranda enim ita eſset divi numinis providentia, quæ utrique auguſtæ ſereniſſimæque familiæ univerſam, quam late patet, Lotharingiam deſtinavit, & mira fatorum ſerie non ſolum conceſſit, ſed & aliquoties reſtituit. Inferiorem enim imperio ſuo complectitur Domus auguſta Auſtriaca; ſuperiorem ſereniſſima Domus Lotharingica. Nec eam fatorum legem turbare potuerunt tot ſævæ procellæ, quæ per tot ſæcula utramque provinciam pæne ad incitas redegerunt. Refloruerunt illæ ſemper auſpiciis ſapientiſſimorum Principum, & magis magisque quotidie refloreſcunt, ut dubitare non poſſis, qui non modo ad priſtinam felicitatem

adſpiraturæ ſint, ſed & illam longe ſuperaturæ.

§. XXV.

Fauſta omnia ac felicia augurati ſumus utrique Domui Sereniſſimæ. Augurio ut reſpondeat eventus, TE, immortalis Deus, ſtator felicitatis Auguſtæ, precamur, ut ſerves Germaniæ CAROLUM Imp. ſerves FRANCISCUM STEPHANUM, Ducem Lotharingiæ, cujus de virtute animoque fortunæ maximæ capaciſſimo, non aliud luculentius exſtare potuiſſet teſtimonium, quam quod amorem plane ſingularem CAROLI VI. Imp. Pii, Felicis, Auguſti, Patris patriæ, ſibi jam inde a prima ætate conciliavit. Hoc amicitiæ fœdus Tu, Deus, fac ſit perpetuum, & non modo utrique genti potentiſſimæ, ſed & univerſæ, qua patet, Europæ, auſpicatiſſimum!

ORA-

# ORATIO
## DE
# C. AQUILIO GALLO,
## JURISCONSULTO CELEBERRIMO,
### SEU
### *EXERCITATIO XX.*

QUod de hodierno die, qui GALLI, abbatis, memoriæ conſecratus eſt, non modo de plebe homines, ſed ipſi faſtorum conditores plerique adfirmant, ſolere eum cœlum advehere frigidius, nives ac pruinas minari, & pigerrimæ iſti anni parti, qua omnia horrent, obrigeſcunt ac veluti exanimantur, quodammodo præludere: id verum eſſe, in me ipſo profecto nunc deprehendo, dum conſcendendi hunc ſuperiorem locum, publiceque dicendi neceſſitatem mihi imponit ipſius hujus diei ſollemnitas. Nam, qui olim, ita ferente occaſione, neſcio quo animi ardore ad dicendum inflammabar: jam hodie, aliquid verborum facturus, refrixiſſe in me illum dicendi impetum, exſtinctoſque propemodum eſſe ingenii mei igniculos, animadverto, adeo ut nec ſententias, quibus vos oblectem, facile inveniam, &, repertis quibuſdam, ſelectiora illa verba, illæque orationis Veneres, quæ ſeſe mihi olim ultro offerebant, nunc ſe ſubducere pla-

ne, ac veluti refugere videantur. Vitione ingraveſcentis paullatim ætatis hoc accidat, ingeniumque, tepeſcente calore naturali, ſimul tepeſcere ſoleat, an ad conſpectum horum faſcium, quos ego ante hunc diem numquam attigi, animus quodammodo cohorreſcat; pro certo vix adfirmaverim, AUDITORES HONORATISSIMI. Id tamen liquido ſcio, me neſcio quo tempore correptum, exſpectationi veſtræ minus hodie, quam umquam, ſatisfacturum. Nihil enim ex me audietis, niſi, quod quotannis fere audiſtis, & cui fortaſſis aures veſtræ jamdudum non minus adſuetæ, quam gallicinio, quo noctis ſilentia rumpuntur,

*Excubitorque diem cantu prænunciat ales.*

Nimirum, ne nihil dixiſse videar, occaſionem dicendi rapiam de tempore, & antequam de decreto mihi in proximum ſemeſtre magiſtratu academico ſententiam animi exponam, breviter diſſeram de GALLO, quem Roma tamquam oraculum quoddam coluit, cujus limina quotidie pæne galli cantum frequentiſſima conſulentium turba obſedit, qui denique omnibus ordinis noſtri hominibus incomparabile exemplum reliquit, non modo boni civis atque incorrupti judicis, ſed & juriſconſulti perfectiſſimi. Quum autem inter veteres juris conditores inclaruerint plures, eodem Galli cognomine inſignes, veluti ÆLIUS GALLUS,

zus, (a) Varronis ac Tullii æqualis, eo-

rum-

(a) Scripſit ÆLIUS GALLUS librum doctiſſimum *de verborum, quæ ad jus pertinent, ſignificatione*, ex quo unicum in pandectis fragmentum ſupereſt, puta *l.* 157. *ff. de verb. ſign.* Laudatur tamen idem liber non modo a Cajo in *l.* 19. *pr. ff. de uſur. & fruct.* & Paullo in *l.* 77. *ff. de verb. ſignif.* ſed & a Varrone *de Lingua Lat. Lib. IV. pag.* 9. *& Lib. V. p.* 55. Servio *ad Virgil. Georgi. I. v.* 264. & Feſto *paſſim*. Nec alius liber eſt, quem Cæcilio Gallo tribuunt Gell. *Noct. Att. XVI.* 5. & Macrobius *Saturnal. VI*, 8. *Ex C.* enim Ælio facile a ſcribis fingi potuit primum Cælius, deinde Cæcilius, ceu recte conjecerunt Ant. Auguſtin. *de nom. propr. pand. p.* 16. & Menag. *in Amœnit. Jur. Civ. Cap. XXII.* qui *p.* 113. obſervat, Athenæum etiam *Lib. IV.* laudare *Cæcilium Tuberonem*, quum tamen Ælios, non Cæcilios, fuiſſe Tuberones, inter omnes conſtat. Simile erroris exemplum obſervavi apud Sveton. *de illuſtr. Grammat. Cap. II.* ubi contractis prænomine & nomine *Lælius* vocatur, qui paullo poſt adpellatur *L. Ælius Præconninus*. *Pannonium* etiam illum *Avitum* in *l.* 86. *ff. de adquir. vel omit. hered.* ſcribarum errore natum ex *P. Antonio Avito*, jam viderunt Alciat. *Parerg.*

rumque temporum, Macrobio (b) judice, doctiſſimus, JULIUS AQUILA, cui ipſi quoque GALLI cognomen tribuit index juriſconſultorum, codici pandectarum Florentino præmiſſus, (c) & C. AQUILLIUS, qui & for-

*jur. VII. 16.* Muret. *Epiſt. II, 6. &* Bynkersh. *Obſ.* III. 7. Nec dubito, quin ex eodem errore ſit *Pantonius in l. 2. C. pro ſoc.* & apud Gruter. *Inſcript. p. DCCXVIII.* Alia hujus generis exempla notarunt Thom. Reineſ. *ad Inſcript. Claſſ. XVII, 73. pag.* 838. & Jac. Perizon. *Animadv. Hiſt. cap. X. pag.* 446.

(b) Macrob. *Saturnal. VI.* 8. (c) Male Angelus Politianus hunc Julium Aquilam ob iſtud *Galli* cognomen cum C. Aquillio noſtro confundit, quum tamen & antiquior multo ſit noſter, quippe qui liberam vidit rempublicam, & a gente Julia fuerit alieniſſimus. Quin dubitare licet, anumquam GALLI cognomen Julio Aquilæ hæſerit. In inſcriptionibus enim duorum fragmentorum, quæ ex ejus Reſponſorum libro in *l. 34. ff. de adminiſtr. & peric. tut.* & in *l. 11. ff. de ſuſpect. tut.* ſuperſunt, non aliter vocatur, quam Julius Aquila. In ſolo indice Florentino recenſentur *Γαλλω Ἀκύλα Reſponſa.* Unde V. C. Theod. Gronov. *de Emendat. Pandect. cap. XXV.* acute conjicit, ſcribæ ſocordia factum eſſe, ut Ælius Gallus, cujus alioquin in illo indice

formula de dolo malo, & ſtipulatione Aquilliana, & aliis εὑρήμασι juriſprudentiam noſtram reddidit locupletiorem: nos, ne forte erretis, in præſenti poſtremi hujus vitam ac virtutes brevi oratione ita percenſere conabimur, ut quotquot noſtrum ad pulcherrimam æqui bonique artem cogitationes noſtras omniaque ſtudia conferimus, ad perſequenda pro ſuo quiſque modulo tanti viri veſtigia tanto magis omnes incitemur. Vos, HONORATISSIMI AUDITORES, dum hoc agimus, adeſte animis, nobiſque, ne viro proletario, nec de rebus inutilibus aut injucundis, diſſerentibus, non aures modo vacivas, ſed attentas etiam mentes paulliſper commodate. Nos ſane, quoad ejus fieri poterit, operam dabimus, ne circumducta oratione vobis tædio eſſe, aut diem extrahendo proterve abuti patientia veſtra voluiſſe videamur.

Ut vero inde potiſſimum ordiamur, unde ipſe C. AQUILLIUS GALLUS originem repetiit, veſtrum equidem neminem dubitaturum arbitror, quin ille & generis nobilitate, & gloria majorum, unus omnium maxime floruerit. Oſtentabat enim gens Aquillia complures virorum non modo con-

non ſit mentio, cum Julio Aquilio in unum vocabulum coaluerit, atque inde natus ſit Γάλλος Ἀκύας. Suſpicari tamen malim, ex Ἰυλίυ factum eſſe Γάλλυ, facili errore, maxime ejus, cui Gallus Aquillius notior fuerit, quam

conſularium ac prætorium, ſed & triumphalium (d) imagines: ac præterea juriſconſulti noſtri ætas inciderat in tempora Ciceronis, quibus nondum Græculi, Syrophœnices, Afri, Illyrii, ci-

vilis,

Julius Aquila. (d) In *Faſtis Capitolinis* ad annum U. C. CCLXVI. laudatur *C. Aquillius Tuſcus*, *Coſ.* qui inſequente anno ovans de Hernicis in urbem rediit. Anno U. C. CCCLXV. *L. Aquillius Corvus*, *tribunus militum conſulari poteſtate*. Anno U. C. CCCCXCIV. *C. Aquillius* M. F. C. N. *Conſul*, qui triennio poſt ex Aſia triumphavit. Denique & *M. Aquillius*, non cognomine *Florus*, nec ſuperioris filius, ceu Anton. Aug. *de Famil. Rom. p.* 328. exiſtimat, ſed *Gallus*, quique per tempora vix prioris pronepos eſſe potuit, uti paullo poſt ex inſigni marmore demonſtrabimus. Collega is anno U. C. DCLII. fuit C. Marii, quintum conſulis, Siciliamque ſortitus provinciam, confecto bello ſervili, ovans inde rediit A. U. C. DCLIV. inſigne ejus monimentum, quo & aliæ ejus res geſtæ commemorantur, exſtat in agro Atinate, quod a Celſo Cittadino accuratius deſcriptum, æterno operi inſeruit Jan. Gruter. *p. CL.* 7. En vero illud:

M. AQVILIVS. M. F. GALLVS. PROCOS.
VIAM. FECEI. AB. REGIO. AD. CAPVAM. ET. IN. EA. VIA.
PONTEIS. OMNES. MEILIARIOS.

viliis ſapientiæ ſacris initiabantur, (e) ſed nobiliſſimi Romanorum illa, tanquam pro-

TABELIARIOSQVE.
POSEIVI. HINCE. SVNT. NOVCERIAM.
MEILIA. LI. CAPUAM. XXCIV. MURANUM. LXX.
IV. CONSENTIAM. CXXIII. VALENTIAM. CLXXX.
AD. FRETVM. AD. STATVAM. CCXXXI. REGIVM.
CCXXXVII. SVMA. AF. CAPVAM. REGIVM.
MELLIA. CCCXXI. ET. EIDEM. PRÆTOR.
IN. SICILIA. FVGITEIVOS. ITALORUM.
CONQVEISEIVI. REDDEIDIQVE. HOMINES. DCCCCXVII.
EIDEMQUE. ΠRIMVS. FECEI. VT. DE. AGRO. POPLICO.
ARATORIBUS. CEDERENT. PAASTORES. FORUM.
ÆDISQUE. POPLICAS. HEIC. FECEI.

(e) Factum id eſſe ſub Imp. docent exempla Salvii Juliani. *Afri*, Ulpiani & Papiniani *Syrophœnicum*, Modeſtini. *Dalmatæ*, & aliorum fortaſſis. Quam frequentes Romam confluxerint Syrophœnices, quantumque ibi arte ac dignitate valuerint, erudite oſtendit Eu. Otto *in Papin. c. I. §. III. p. 5.* Et nota jam ſunt illa Ariſtidis *Orat. in Roman. pag. 372. Tomo. I.* Πρόκειται δὲ ἐν μέσῳ πάντι πάντα, ξένος δὲ οὐδεὶς, ὅστις ἀρχῆς ἢ πίστεως

propriam poſſeſſionem, tuebantur, & *in latenti retinere*, ut Pomponius (f) ait, *cogitabant*. Quamvis autem permulti, quos ex

ἄξιος. *Cunctis in medio cuncta patent, nec PEREGRINUS cenſetur, qui vel magiſtratu, vel fide dignus eſt*. Similis fere eſt obſervatio Herodiani *Hiſt. VII*, 7. nec prætermittenda, quæ in hanc rem erudite diſſeruit Ez. Spanhem. *in Orbe Rom. Exerc.* II. *cap.* II. Quum itaque demum eo prolapſa eſſet juriſprudentia, ut & plebeii eam attingerent, vereque de ſua jam ætate caneret Juvenal. *Sat. VIII. v.* 47.

*Tamen ima plebe Quiritem*
*Facundum invenies. Solet hic defendere cauſſas*
*Nobilis indocti: veniet de plebe togata,*
*Qui juris nodos & legum ænigmata ſolvat:*

non mireris, peregrinis etiam illam artem patuiſſe, eoſque hac via ad ſummos in rep. honores, quin ad imperium ipſum eſſe graſſatos. (f) Ita Pompon. in *l.* 2. §. 35. *ff. de orig. jur.* Similia ſunt apud Ciceron. *de Offic.* II, 19. *de Orat.* I, 41. *pro Muran. cap.* XII. Unde elegans eſt obſervatio Merillii *Obſ. V.* 23. juris ſtudioſos ſub ingreſſum diſciplinæ ſeſe ſacramento obſtrinxiſſe. Sed dum id ex *l.* 1. §. 5. *ff. de extrard. cogn.* probat, facile patet, ſacramentum illud præcipue ad didactrum pertinuiſſe, non ad ſilentium.

ex ea gente geſtis in republica honoribus fulſiſſe legimus, non GALLI, qui, quum eſſent plebeii, intra equeſtrem ſeſe dignitatem continebant, (g) ſed vel FLORI, vel TUSCI, vel CORVI cognominati ſint, quorum poſtremos patricia gloriatos eſſe origine, inter omnes conſtat: non tamen exiſtimandum eſt illico, novis hominibus, nulloque majorum ornamento illuſtribus, accenſendum eſſe C. Aquillium. Majores enim & is habuerat, non modo tribunicios, quorum unus lata lege Aquillia, cui & a ſe nobile ac perpetuum nomen indidit, memoriam ſui cum

(g) De equeſtri Aquillii noſtri dignitate teſtatur Plin. *Hiſt. Nat. XVII*, 1. Ceterum plebejos fuiſſe Gallos, non patricios, vel inde patet, quod plures ex ea familia Tribuni plebis fuerint, & in his *L. Aquill. P. F. L. N. Gallus*, Tribunus pl. anno U. C. DLXXII. de quo Steph. Vin. Pigh. *in Annal. Rom. Tom. II. p.* 330. P. Aquillius Gallus, qui eumdem magiſtratum geſſit anno U. C. DCXVIII. laudatus a Dione Caſs. *Hiſt. l. XXXIX. p.* 105. & Plutarcho *in Catone min. p.* 780. *Tomo II. Opp.* Contra patricii procul dubio fuere Aquillii *Tuſci & Corvi*, quos ſummis in rep. honoribus functos vidimus, quum illi nondum cum plebeiis eſſent communicati. De Aquilliis *Floris* dubium eſt, patricii an plebeii fuerint, quamvis eorum denarii exſtent apud Ful. Urſin. *de famil. Rom. p.* 36. *edit. Car,*

cum ipſa æternitate communicavit: (h) verum etiam conſulares & prætorios. Livius certe ad annum V. C. DLXXVI. memo-
rat,

---

*Patini.* Mittimus jam Aquillios *Fauſtos* apud Reineſ. *Inſcr. XVI, 33. Aurelios* apud eumdem *Claſſ. I,* 274. *Fabios*, *Juſtos*, *Orſitos*, *Priſcos*, *Veientones*, *Proculos*, *Melas*, *Valentes*, *Paterculos*, *Secundos*, *Aquilinos*, *Saturninos*, *Sabinos*, quorum paſſim fit mentio in lapidibus Gruterianis, quamvis horum plerique ſub Cæſaribus, quum magna jam facta eſset gentium familiarumque Romanarum confuſio, vixiſse videantur. Recte ergo Ant. Auguſt. *de famil. Rom. p.* 328. obſervát, Aquillios, (quod in aliis quoque gentibus Romanis fieri ſolebat,) alios *patricios*, alios *plebejos* fuiſse. (h) De auctore hujus legis incerta omnia. Jan. Vinc. Gravina *de Orig. jur. civ.* §. LX. *p.* 97. eam tribuit juriſconſulto noſtro, quum tamen multo ante Ciceronis tempora celeberrima fuerit, ceu docuimus *Antiqu. Rom. IV,* 3. 4. *p.* 182. *edit. noviſſ.* ubi & conjecturam noſtram de legis auctore expoſuimus, cujus nos ne nunc quidem pœnitet, quum certiora ne quidem viri doctiſſimi dederint, veluti Balduin. *de Lege Aquil. pag.* 218. *ſequ.* & Ger. Noodt. *ad Leg. Aquill. cap.* 1. *pag.* 137. *Tom.* 1. *Opp.* Quin prior, quod mireris, nodum in ſcirpo quærens, *Aquilliam*, inquit, *gentem non ignobilem. Ro-*

rat L. AQUILLIUM GALLUM, Prætorem (i) qui Siciliam ſortitus, eam provinciam difficillimo tempore quietam dictoque audientem habuit. Et hic quidem pater juriſconſulti noſtri fuerit, ſi acu rem tetigiſſet VAL. GUIL. FORSTERUS. (k) At vero in eo quoque, ſicuti in pleriſque aliis, ratio fugit bonum Forſterum quo neminem umquam ſiniſtrioribus auſpiciis ad hoc ſtudiorum genus animum adpuliſſe, ar-

---

*ma fuiſſe ſcio, ſed quum patricia potius quam plebeja, fuiſſe videatur, non videtur ad eam referendus Aquillius, hujus legiſlator, qui tribunus plebis fuit. Notus eſt noſter C. Aquillius Gallus, juriſconſ. ejuſque & pater, qui Coſ. fuit anno urbis* DCLII. *& avus, qui fuit Coſ. anno* DCXXIV. *ſed ex alia gente Aquillia fuit is, de quo nunc quærimus.* Quaſi vero non una eademque gens patricias plebejaſque habere potuerit familias. (i) Liv. XLI, 18. & 19.

(k) Forſter. *Hiſt. Ii,* 34. Sed recte Rupert. *ad Enchirid. Pompon. III,* 8. *p.* 394. *Aquillii Galli genus non recens in rep.* L. *enim Aquillium Gallum Prætorem invenimus apud Livium in ann.* U. C. DLXXVII. *quem Forſterus vel patrem vel avum putat* C. *Aquillii Galli, JCti noſtri. Nos ob temporis rationem vix avum fuiſſe credimus, multo minus patrem. Noſter enim cum Cicerone Prætor factus* A. U. DCLXXXVII. *ut patet ex Cluentiana, illo ipſo anno habita.*

arbitramur. (l) Multo profecto veroſimilius eſt, quod conjecit JOANNES BERTRANDUS, (m) Aquilium noſtrum patre uſum eſſe M. AQUILIO GALLO, Coſ. quem facti Capitolini anno U. C. DCLII. Procoſ. de ſervis fugitivis ovantem, ex Sicilia rediiſſe perhibent: quandoquidem huic divinationi & ratio temporum, & Galli cognomen, quod ipſe ſibi in marmoribus tribuit, omnino ſuffragantur. Sed quid tandem attinet, plura eam in rem dicere, & in ſplendidos Aquilli noſtri natales inquirere operoſius? Egregium profecto eſt & honorificum diſpoſitas per atria fumoſas majorum imagines numerare: ſed iis demum, qui virtute ſua rebuſque præclare geſtis novum illis ſplendorem circumfundunt, non iſtis, qui deſciſcentes a majorum virtutibus, ſe ipſos veluti ordine ac tribu movent, tamquam illa naſcendi ſorte illiſque generis ſui proauctoribus indigniſſimos. Non ſicuti gemmis a loco, ubi natæ ſunt, ita hominibus pretium a ſolis incunabulis accedit. Virtus eſt, quæ nobilitatem abſolvit, ac per-

(l) Obſervarunt hoc jam pridem viri doctiſſimi. Plagii hominem accuſat Rittersh. *ad Leg. XII. Tab. cap. VI. p.* 14. Ejuſdem oſcitationem & ἀϊστορησίαν graviter redarguunt Rupert. *ad Enchirid. Pomp. pag.* 301. Strun. *proleg. Hiſt. jur.* §. XXII. *p.* 44. Eu. Otto *in præfat. Tomi* III. 1. *Theſaur. Jur. p. XVII. ſequ.*

(m) Bartrand. *de Juris perit. II, 9. p.* 184.

perficit. Hunc ei ſplendorem, hanc veluti polituram accedere oportet, ut ne generis antiquitas oneri potius ſit, quam honori atque ornamento. Ipſa gens Aquillia, ex qua noſter prodiit, triſtia ejus rei vidit exempla. (n) Quæ enim tam lætum virorum maximorum proventum dedit, eadem & quædam dedecora nominis ſui produxit, Aquillios nempe, illa naſcendi felicitate indigniſſimos, qui ſacrilegii inſidiarumque patriæ nefarie ſtructarum pœnas graviſſimas non ſine ignominia dederunt. Noſter, ne plus majoribus, quam ipſi majores, debere videretur, adhuc dum adoleſcens ad præclara quævis majorum exempla ſe totum compoſuit: (o) quumque non

(n) M. Aquilium IIII. virum vel II. virum potius ſacris faciundis a Tarquinio Rege inſui culleo juſſum ob evulgatas ſortes Sibyllinas, tradit Dionyſ. Halicarn. IIII. *p.* 260. Α'κύλιον, enim ibi legendum eſſe pro Α'τύλιον, jam dudum viri docti obſervarunt. Idem Dionyſ. *lib. V. p.* 283. *ſeq.* nec non Livius II, 4. & Plutarch. *in Poplic. p.* 98. deſcribunt ſupplicium, quod Brutus primus Coſ. ab Aquilliis adoleſcentibus ſumſit, qui cum Vitelliis ipſiſque Bruti filiis de reducendo Tarquinio conſilia inierant, a Vindicio, Vitelliorum ſervo, proditi, de quo in *l.* 2. §. 24. *ff. de orig. jur.*

(o) An vero & in excolenda juriſprudentia majorum habuit exempla? Non du-

non ignoraret, artes civiles ac forenſes plurimum in civitate & laudis & gratiæ habere, & juriſprudentiam in primis adoleſcentibus Romanis, ad majora nitentibus, decus ac robur eſſe, huic potiſſimum arti indolem vividiſſimam adplicuit, imbutuſque litteris, quibus illa ætas ad humanitatem inſtitui ſolet, (p) totum ſe Q. Mucio

bito, quamvis hic taceant ſcriptores veteres. Commune enim hoc erat adoleſcentulorum reip. deſtinatorum ſtudium. Equidem novi JCti, Aquillii Flori, notitiam ſibi eruiſſe ex vetuſto lapide viſus eſt Fulv. Urſin. *in Not. ad Ciceron. Philipp. II.* Sed lapis, quem integrum dedit Gruter. *Inſcr. p.* DCLII, 6. ita ſe habet:

L. AQVILIUS.
JVRECONSVLTI. L.
GEMELLUS.
SEXTIA Ɔ. L. FLORA.
L. AQVILIVS. L. L.
RVFIO.

Nullus ergo hic L. Aquillius Florus, JCtus, ſed L. Aquillius Gemellus, juriſconſulti noſtri libertus, ceu & Rupertus obſervavit *ad Enchirid. Pompon. p. 396. & ad Valer. Max. p. 476.*

(p) Eloquentiæ ceteriſque artibus liberalibus operam dediſſe C. Aquillium, Jo. Bertrand. *de Juriſper. II. 9.* probat

cio Scævolæ, Pontifici maximo, formandum dedit, viro, ut Ciceronis (q) verbis utamur, omnium & diſciplina juris eruditiſſimo, & ingenio prudentiaque acutiſſimo, & oratione maxime limato atque ſubtili, juriſperitorum eloquentiſſimo, eloquentium juriſperitiſſimo. (r) Videbatur id ſane Muciis quaſi a natura datum, ut juris ſcien-

ex Ciceron. *Brut. cap.* XLII. ubi de Ser. Sulpicio: *Sed adjunxit etiam*, inquit, *Ser. Sulpicius & litterarum ſcientiam & loquendi elegantiam, quæ ex ſcriptis ejus, quorum ſimilia nulla ſunt, facillime perſpicitur. Quumque* DICENDI *cauſſa duobus peritiſſimis operam dediſſet*, L. *Lucilio Balbo & C. Aquillio Gallo*: *&c.* Sed in omnibus codicibus pro *dicendi cauſſa* legitur *diſcendi cauſſa*, & ex conſequentibus facile patet, Sulpicium duumviros iſtos non eloquentiæ, ſed juriſprudentiæ cauſſa audiviſſe. Verumtamen ne opus quidem eſt ullo teſtimonio, quum veteres omnes eloquentiæ ſtudia cum juriſprudentia conjunxiſſe, ſatis conſtet.

(q) Cicer. *de Orat. l,* 39.

(r) Non modo loco citato hoc elogium Mucio tribuit Cicero, ſed & in *Bruto cap. XXXIX.* At Pomponius *in l.* 2. §.40. *ff. de orig. jur.* Licinium Craſſum, Mucii fratrem, a Cicerone hoc

ſcientia præcellerent omnibus, illudque familiæ ſuæ decus, tamquam proprium ac gentile bonum, diutiſſime tuerentur. (f) Neſcio tamen, an non Mucios ipſos longe ſuperarit Q. ille Mucius, pontifex maximus, juris civilis intelligentia atque omni juriſprudentiæ genere præſtantiſſimus, cujus janua ac veſtibulum maxima quotidie frequentia civium ſummorumque hominum celebrabatur. Hunc itaque potiſſimum Aquillius ducem ſibi ad interiorem juriſprudentiam elegerat: hunc non quidem ex cathedra jura interpretantem, ſed inter reſpon-

elogio ornatum, ait. Hinc Criticorum turbæ, quibuſdam poſtrema verba plane expungentibus, aliis eadem loco moventibus, quaſi ad ſequentem paragraphum pertinentia. Vid. Rupert. *ad Pompon. Enchirid. pag.* 383. *ſequ.* Sed nos quidem nihil mutamus. Idem enim Cicero, qui hoc elogio ornat Mucium, *JCtorum diſertiſſimum* vocaſſe etiam potuit P. Licinium Mucianum in libris, qui interciderunt, at viſi ſunt Pomponio, uti recte vidit V. A. Corn. van Bynkersh. *in Prætermiſſ. pag*: 69. *ſequ.*

(f) Quatuor ex Mucia gente celebrantur juriſconſulti doctiſſimi, quorum ſtemma jam dedit Rupert. *ad Pompon. Enchirid. pag.* 389. Ex eo ſequentia excerpere juvat:

ſpondendum ſtudioſos admittentem, (t) ſe-ctabatur unice: ab hujus latere, quoad liceret, ſibi numquam diſcedendum putabat. Cujus quidem induſtriæ ſuæ quantum ille fructum per omnem vitam ceperit, vel id argumento eſt, quod quum ad eumdem Scævolam & alii erectiſſimæ indolis juvenes diſcendi cauſſa confluerent, veluti L. Lucillius Balbus, Sex. Papirius, C. Juventius, ipſique, quos primo loco nominari oportebat, M. Tullius Cicero, & T. Pompo-

Q. Mucius Scævola, Prætor, A.U.C. CDLXXXVIII. Liv. XXIII, 24. 30.

Q. Mucius, Q. F. P. N. Scævola Prætor A. U. DLXX. Liv. XL, 44. Coſ. anno U. C. DLXXIX.

P. Mucius Q. F. P. N. Scævola, Prætor A. U. DLXXIV. Liv. XL, 44. Coſ. A. U. DLXXVIII. eodem anno triumphans de Liguribus.

Q. Mucius, Q. F. Q. N. Scævola, Augur, Coſ. anno U. C. DCXXXVI. *legum clariſſimus ac diſertiſſimus vates.* Val. Max. VIII. 12.

P. Mucius, P. F. Q. N. Scævola, Pontifex maximus, qui *jus civile* cum Manlio & Bruto *fundaſſe* dicitur in *l.* 2. §. 39. *de Orig. jur.*

P. Licinius Mucianus, P. Pontificis frater naturalis, ſed adoptatus a P. Licinio Craſſo, Coſ. anno U. C. DLXXVIII. juris peritorum diſertiſſimus *l.* 2. §. 40. *ff. de orig. jur.*

Q. Mucius, P. F. P. N. Scævola, Pontifex Max. JCtorum ſua ætate celeberrimus, & C. Aquilii noſtri Præceptor, de quo in *l.* 2. §. 41. *ff. eod.*

(t) Quamvis enim viri nobiles eo tempore ſe nemini ad docendum darent: reſpondendo tamen conſulentibus ſtudioſos audiendi docebant teſte Cic. *in Brut. cap.* LXXXIX. & *in Orat. cap.* XLI. Et hinc eſt, quod teſte M. Seneca *Controv.* IX. JCtorum diſcipuli *contumeliæ cauſſa a deridentibus vocati ſint AUDITORES, deinde autem in uſu verbum eſſe cœperit; & promiſcue poni pro diſcipulo auditor.* Hoc enim ſenſu au-

ponius Atticus, (u) hiſce tamen condiſcipulis omnibus, juris peritia ſaltim, longe antecellere viſus ſit Aquillius, quem & Pomponius, (x) inter Mucii auditores præcipue

ditores Mucii Balbi, Galli, Cornelii Maximi Sabini in *l. 2. ff. de orig. jur.* Servii in *l. 6. ff. de dot. præleg.* pro diſcipulis dici, eleganter obſervavit Jac. Cujac. *Obſ.* XXVII, 4.

(u) Hos C. Aquillii auditores, præterquam Ciceronem & Atticum, recenſet Pomponius *l. 2. §. 42. ff. de orig. jur.* Verum & hos addendos eſſe, certiſſimum eſt. Audiverat Cicero primum Q. Mucium Scævolam, Augurem, uti ipſe narrat *in Bruto cap.* LXXXIX. Poſtea eo mortuo ad Q. Mucium Scævolam, pontificem max. ſe contulit, condiſcipulumque ibi habuit T. Pomponium Atticum, ceu hic ipſe teſtatur apud Ciceron. *de Legib.* I, 4. Conferri meretur Franc. Fabric. *in Hiſtor. Ciceron. ad ann.* U. C. DCLXV.

(x) *d. l. 2. §. 42. ff. de orig. jur.* Nec parcius Aquilium laudant auctores alii. Cicero enim *pro Cæcinna c.* XXII. eum vocat *hominem prudentem & modeſtum*: in *Bruto c.* XLII. *hominem acutum & exercitatum*. Nec minore elogio eum proſequitur Valer. Max. VIII, 2, 2. qui eum adpellat *virum maximæ auctoritatis & ſcientia juris excellentem*. Quanto vero hoc condiſcipulo minor M. Tullius Cicero a

cipue auctoritatis fuiſſe, teſtatur. Tanto ſcilicet ſtudio, tantaque animi contentione olim juriſprudentiam addiſcebant adoleſcentes nobiliſſimi ac reipublicæ deſtinati, quum in illa legum paucitate plana omnia, ac dilucida eſſent. Hodie, quando everſa reipublicæ Romanæ facie, auctoque in immenſum aliarum ſuper alias coacervatarum legum cumulo, pleraque caligine denſiſſima obruta, ac veluti ſepulta jacent, nemo fere eſt, qui ſevera lege proficere cupiat; nemo, qui ſe ad virorum doctiorum exempla componat; ſed ut quiſque prima artis elementa vel ab alio explicari audivit, vel domi, temporis fallendi cauſſa, perfunctorie aliquando luſtravit; ita extemplo ſibi ipſo Mucio videbitur peritior, neque dubitabit fortaſſe, ſi quis ipſi ſtomachum noverit, intra triduum juriſconſultum profiteri. Aſt hanc quidem Camarinam jam non movebo, AUDITORES HONORATISSIMI. Redeo potius ad Aquillium noſtrum, qui a principe ætatis ſuæ juriſconſulto ita perdidicerat juriſprudentiam, ut ipſe paullo poſt princeps juriſconſultorum, conſentiente omnium judicio, haberetur, &, ſive de jure reſponderet clientibus, ſive de arte novis inventis locupletanda illuſtrandaque cogitaret, ſive præ-

quem, quantumvis de juriſperitia ſua gloriantem, parum in ea arte præſtitiſſe, luculenter demonſtravit V. A. Corn. van Bynkersh. *in Prætermiſſ. p. 83. ſeq.*

præeſſet judiciis cauſſaſque cognoſceret, ſive denique docendo ſcribendoque bene de poſteris mereri vellet, non modo ceteros omnes, verum etiam ſe ipſum, quodammodo ſuperare videretur. Reſpondendo de jure tantam conſequutus erat celebritatem, ut ejus domus, quam, teſte PLINIO, (y) in colle Viminali omnium pulcherrimam habuit, veluti totius oraculum eſſet civitatis. A quonam enim cives rerum ſuarum incerti ſibi conſilium libentius petiiſſent, quam ab eo viro, cujus prudentiam, ut CICERO ait, populus Romanus in cavendo, non in decipiendo, perſpexerat? qui juris civilis rationem numquam ab æquitate ſejunxerat? qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Romano promtam expoſitamque præbuerat? qui ita juſtus & bonus vir erat, ut natura, non diſciplina, conſultus eſſe videretur, ita peritus ac prudens, ut ex jure civili, non ſcientia ſolum quædam verum etiam bonitas, nata videretur? cu-

jus

(y) Plin. *Hiſt. Nat.* XVII, 1. *Domus Craſſo magnifica, ſed aliquanto præſtantior in eodem palatino Q. Catuli, qui Cimbros cum* C. *Mario fudit. Multo vero pulcherrima conſenſu omnium ætate ea in colle Viminali C. Aquillii, equitis Romani, clarioris illa etiam, quam juris ſcientia, cum tamen objecta Craſſo ſua eſt.* De eadem Aquillii domo ſplendidiſſima videndus P. Victor *de urbis Romæ regionibus & locis Reg. V.*

jus denique tantum erat ingenium, ita promta fides, ut, quidquid inde haurires, purum liquidumque haurire te ſentires? (z) Erant eo tempore, qui parum regerent juriſprudentiæ artiſque oratoriæ fines, ac proinde ſæpenumero oratores inauſpicato conſulerent, quos juriſperitum aliquem adire oportuiſſet. Utriuſque officia primus Aquillius noſter prudentiſſime ſecrevit. Quoties enim aliquem non de jure ambiguo, ejuſque ad factum adplicatione, ſed de facto ipſo conſulentem audiebat: *Nihil*, inquibat, *hoc ad jus; ad Ciceronem*. (a) Accedit, quod quum L. Lucillius Balbus, ad quem tunc ſimiliter magnus hominum concurſus fiebat, in reſpondendo eſſet paullo tardior, nec ullum conſilium, niſi diu multumque ſecum agitatum exſpenſumque depromeret, Jovique Hammoni, qui non niſi diuturno clamore inconditoque matronarum carmine provocatus, oracula ſorteſque nutu edebat, ſimilis quodammodo videretur: Aquilio noſtro ſeſe omnia tam facile ac veluti ſua ſponte offerrent, (b) ut ex tri-

(z) Cic. *pro A. Cæcina cap.* XXVII.

(a) Cic. *Topic. ad Trebat. cap.* XII. *Admonet autem hic locus, ut quæratur, quid ante rem, quid cum re, quid poſt rem evenerit? Nihil hoc ad jus: ad Ciceronem, inquiebat Gallus noſter, ſi quis ad eum tale quid retulerat, ut de facto quæreretur.*

(b) Cic. *in Bruto cap. XLII. Quum Ser-*

tripode & cortina loqui & tunc etiam, quando in arena capiendum eſſet conſilium omnia diu multumque ſecum expendiſſe crederetur. Non ſolum autem conſulentibus ſingulis adſidue ſeſe dabat Aquillius, ſed & nihil faciebat reliqui, ut juriſprudentiam permultis rebus, a ſe ſubtiliter & præclare inventis, redderet locupletiorem. Eſt quædam hujus pulcherrimæ ſcientiæ pars præſtantiſſima, quam HEVREMATICEN veteres adpellabant, quæ remedia expromit, quibus vel nimius juris civilis rigor ad æquitatem naturalem inflectitur, efficiturque, ne ſummum jus in ſummam injuriam evadat, vel in agendis contrahendiſque rebus aliorum ſubterfugia ac fraudes prudenter caveantur. (c) Quum enim ad circumvenien-

*Sulpicius diſcendi cauſſa duobus peritiſſimis operam dediſſet, L. Lucillio Balbo & C. Aquillio Gallo: Galli, hominis acuti & exercitati promtam in agendo & in reſpondendo celeritatem ſubtilitate diligentiaque ſuperavit; Balbi, docti hominis, in utraque re conſideratam tarditatem vicit expediendis conficiendiſque rebus. Sic & habet, qua uterque eorum habuit & explevit, quod utrique defuit.*

(c) Heurematicæ juriſprudentiæ id unicum officium tribuit V. A. Henr. Brenkmannus *Diatrib. de Euromat. cap.* I. §. III. *p.* 9. quod nimium juris civilis rigorem ad æquitatem naturalem inflectat: ſed addendum eſſe & alterum, nempe

niendos alios tam ingenioſa plerumque ſit hominum improbitas, ut, qui cavet, ne decipiatur, etiam vix caveat, dum cavet, & caviſſe ſibi ratus, ipſe ſæpe cautor captum ſe ſentiat, ac præterea ſatius ſit omnino, ab initio jus ſartum tectum ſervare, quam vulnerata cauſſa quærere remedium: illa cavendi facultas adeo non abeſſe poſſe a juriſconſulti perſona videbatur, ut CICERO, (d) in ea potiſſimum ejus prudentiam elucere, exiſtimaret. Cui & PLAUTUS (e) ſuffragatus: *Hic*

---

quod aliorum fraudes detegat; patet ex loco Ciceronis *pro Muræn. cap. XII. Tu caves, ne tui conſultores, ille, ne urbes & caſtra* CAPIANTUR. Ubi ſane *cavere, ne quis capiatur*, non eſt juris rigorem inventis verborum fraudibus ad æquitatem inflectere & reducere, ſed conſulentes tutos ab aliorum fraudibus præſtare. (d) Hic juriſconſultorum eſſe CAVERE, in eoque præcipuum fere eorum officium conſiſtere, ubique prope innuit Cicero, veluti *de Offic. I. 19. de Orat. I. 48. pro Murena cap. IX.* Elegans in primis eſt adluſio in epiſtolis *ad Familiar. VII. 6.* ubi Trebatium, in Gallia ſtipendia merentem, jubet *cavere ab eſſedariis, dum ceteris cavere didicerit.* Ovid. *de arte am. v. 83.*

*Illo ſæpe loco capitur conſultus amore:*
*Quique aliis CAVIT, non cavet ipſe ſibi.*

(e) Plaut. *in Epid. Act. II. ſcen. II. v.* 107.

*Hic poterit*, inquit, CAVERE *recte, jura qui & leges tenet.*

Hanc itaque utiliſſimam ſaluberrimamque juriſprudentiæ partem ſibi in primis perpoliendam ſumſerat C. Aquillius, idque eo felicius perficiebat, quo celeriore eſſet ad inveniendum, quod e re eſſet, ingenio. Ea ſane ingenii ubertas nobis peperit ſtipulationem Aquillianam, cujus ope per acceptilationem, ceteroquin ad ſolas verborum obligationes pertinentem, reliquas etiam obligationes omnes ipſo jure ſolvi poſſe, docuit: (f) formulam atque actionem de dolo malo, omnis fraudis everriculum: (g) poſtumos Aquillianos, id eſt, formulam, nepotes poſtumos heredes inſtituen-

(f) Quum nihil tam naturale ſit, quam eodem modo quidque diſſolvi, quo colligatum eſt, adeoque verborum tantum obligationes verbis tolli poſſint: *l.* 35. *ff. de reg. jur.* ſequebatur, ut acceptilatio ad ſolos contractus verbales pertineat, *l.* 8. §. 3. *ff. de acceptilat.* At Aquillius Gallus modum reperit, quo quævis obligatio, ex quacumque cauſſa orta, novando primum in ſtipulationem deduci, ac deinde acceptilatione ſolvi poſſet. Formulam habemus §. 2. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.* & *l.* 18. §. 1. *ff. de acceptil.* quam poſt Barn. Briſſon. *de Solut. & liberat.* nos quoque illuſtravimus in *Antiq. Rom. lib. III. tit. XXX.* §. *XII.* (g) Cic. *de Natur. Deor. III.* 30. & *de Offic. III.* 13. Formulam habemus *l.* 1. §. 1. *ff. de dolo mal.*

tuendi ſubſtituendique: (h) jus de poſtumis ad patrui hereditatem admittendis: (i) jus illud accreſcendi, quo heres, ex parte ſcriptus, in ſolidum fit heres, (k) & quæ ſunt ejuſdem generis alia. Hujuſmodi enim permulta excogitavit artique noſtræ adſtruxit Aquillius, eo omnia referens, ut beneficia juris cum quam plurimis communicarentur, eaque, quæ moleſtiora viderentur, oneri eſſent quam pauciſſimis. Ad quem eumdem finem & definitiones ac deciſiones pleræque, quæ Aquillio noſtro in jure tribuuntur, comparatæ ſunt, veluti, quæ ille de littoribus, de ſervitute oneris ferendi, de dolo malo, de rutis cæſis, ac de interpretatione denique legatorum, ſimilibuſque negotiis, tradidit, (l) quæque tanto impuden-

(h) Hanc quoque formulam habemus *in l. damnata Gallus 29. pr. ff. de liber. & poſt. hered.* Eodem exemplo excogitatæ formulæ de poſtumis Vellejanis, *l. 29.* §. 12. 13. 14. *ff. eod.* Julianis, *l. 29.* §. 15. *ff. eod.* & Cornelianis in *l. 15. ff. de injuſt. rupt. irrit. fact. teſt.* niſi forte antiquior ſit horum origo, quam Aquillianorum.

(i) *L. 127. ff. de legat. 1.* (k) *L. 74. ff. de hered. inſtit.* (l) Huc pertinet definitio littorum apud Cic. *in Topic. cap. VII.* & Quinctilian. *Inſt. Orat. V. ult.* nec non definitio doli mali apud Cic. *de Offic. III.* 14. immo & variæ deciſiones de rutis cæſis, in *l. 17.* §. 6. *de act. emt.* de ſervitute oneris ferendi in *l. 6. ff. ſi ſerv. vind.*

dentius a quibuſdam reprehenduntur, quanto minus illi cenſores, vitio & ſine ſuffragio populi creati, ad hæc ſublimiora umquam adſpirarunt. Utinam vero Aquillius noſter, ut ut a veri Numinis cognitione alienus, in ruborem daret rabulas quoſdam, Chriſtiano nomine impudenter ſeſe jactantes, qui illam cavendi ſolertiam non in quodam ingenii acumine, ſed in aſtutia ac calliditate, poſitam eſſe arbitrantur: qui JOANNEM quemdam DE DEO, vel LUDOVICUM ROMANUM, vel BARTHOLOMÆUM CÆPOLLAM (m) imitati, cautelas, quas vocant, comminiſcuntur, quibus & prudentiſſimi decipiantur: qui denique dolos non dolos putant, niſi aſtu colantur, ac proinde tum demum ſibi videntur quam maxime acuti, ſi fraudes fraudibus, malefacta malefactis

de interpretatione legatorum in *l. 30. ff. de legat. 1. l. 77. ff. de verb. oblig. l. 29. §. 1. ff. de legat. 3. l. 32. §. 1. ff. de aur. arg. mund. ornam. l. 39. ff. de ſtatu liber.* denique de ædibus incendii defendendi cauſſa interciſis in *l. 7. §. 4. ff. quod vi aut clam.*

(m) Plures ejuſmodi cautelarum, ut vocant, ſcriptores exſtant, veluti præter tres illos ſupra recenſitos Jo. Dilectus Gualdenſis, Thomas Ferratius, M. Ant. Blondus, de quibus Jo. VVolphg. Freymon. *in Indice Auctor. fol. m. 122.* Quamvis vero horum operam magni ſemper fecerint rabulæ, quibus unice ob oculos eſt illud Virgilii Æneid. II. v. 390.

*Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?*

factis texerint, ne perpluant ſcilicet. O miſerum vero ac deteſtabile cautionum genus, adverſus quod bono viro novis opus ſit cautionibus! O artem pudendam ac turpiſſimam, quam, ut falſe ait TAUBMANNUS, (n) *ſibi hodie praeripiunt exleges quaedam belluae, ac juris ſtulti, qui juriſconſultorum titulo faſtidiunt, & cavillant, dum cavere neſciunt*. Quanto vero hiſce Chriſtianis ſcilicet juriſconſultis religioſior Aquillius noſter, cujus prudentiam populus Romanus in cavendo, non in decipiendo, perſpexerat? qui praeclarum, quod nactus fuerat, ingenium, non in id ſibi datum exiſtimabat, ut circumveniret alios, ſed ne alii circumvenirentur? qui denique nihil faciebat reliqui, ut hominum improbitati, quoad ejus fieri poſſet, nervos omnes incideret? In tam numeroſa viri prudentiſſimi laude neſcio, an haec poſtremo loco ponenda ſit, quod & in judicando ſui fuerit ſimillimus, & nec prius quidquam habuerit, nec antiquius, quam ut cum nefariorum hominum malitia nobiliſſimum ac perpetuum bellum gereret. Erat tum tempus, AUDITORES HONORATISSIMI, quum nondum judiciis praeficerentur, niſi qui boni viri eſſent, ſpeciminaque virtutis edi-

quam improbae tamen pleraeque illae cautiones ſint, exemplis oſtenderunt Stryk. *Caut. Cont.* 1. 1. 8. & Schilter. *Exerc. XV.* 31. *ſeq.*

(n) Taubmann. *ad Plaut. Epidic. II.* 2. *v.* 107.

edidiſſent loculentiſſima. Eoque fiebat, ut non modo in jure noſtro (o) judices veluti proprio nomine boni viri adpellentur, ſed & parentes olim, liberis præcepta virtutis atque officii tradituri, exempla ex ornatiſſimo illo judicum ordine potiſſimum ſumerent, veluti Horatii poetæ (p) pater, qui quoties ad veræ laudis ſtudium excitabat filium,

*- - - Sive jubebat,*
*Ut faceret quid; habes auctorem, quo facias hoc,*
*Unum ex judicibus ſelectis objiciebat.*

Talem priſci exempli atque exploratæ ſanctitatis judicem jure dixerimus C. AQUILLIUM noſtrum, cujus nec ingenio flexanimis oratorum eloquentia tenebras objicere, nec religionem vel gratia vel odium pervertere umquam potuit. (q) Eo cauſſam cognoſcente, adeo expaveſcebat improbitas, adeo

(o) *L. 137. §. 2. ff. de verb. oblig. Et magis eſt, ut totam eam rem ad judicem, id eſt, VIRUM BONUM, remittamus.* Horat. *Epiſt. I. 16. v. 40. ſeq.*

*VIR BONUS eſt quis?*
*Qui conſulta patrum, qui leges juraque ſervat:*
*Quo multa magnaque ſecantur judice cauſſa.*

(p) Horat. *Serm. I. 4. v. 123.* (q) Sane inter æquiſſima judicia & Aquillianum refert Valer. Max. VIII. 2. 2. *Notum ſuis temporibus judicium commemoravi: ſed nec quod relaturus quidem ſum, obliteratum eſt ſilentio. C. Viſellius Varro, gravi morbo con-*

adeo erigebatur oppreſſa innocentia, ut CICERO, (r) qui tum primum P. Quinctii patrocinium ſuſceperat, (ſ) cum non dubitarit his verbis compellere: *Quod ſi tu judex nullo præſidio fuiſſe videbere contra vim & gratiam ſolitudini atque inopiæ: ſi apud hoc conſilium ex opibus, non ex veritate, cauſſa pen-*

*reptus, trecenta millia numum ab Otacilia Laterenſi, cum qua commercium libidinis habuerat, expenſa ferri ſibi paſſus eſt, eo conſilio, ut, ſi deceſſiſſet, ab heredibus eam ſummam peteret, quam legati genus eſſe voluit, libidinoſam liberalitatem debiti nomine colorando.* Evaſit deinde Viſellius *ex illa tempeſtate adverſus vota* Otaciliæ. *Quæ offenſa, quod ſpem prædæ ſua morte non maturaſſet, ex amica obſequenti ſubito diſtrictam fœneratricem agere cœpit, numos petendo, quos, ut fronte inverecunda, ita inani ſtipulatione captaverat. De qua re* C. *Aquillius, vir magnæ auctoritatis & ſcientia juris civilis excellens, judex addictus, adhibitis in conſilium principibus civitatis, prudentia & religione ſua mulierem repulit. Quod ſi eadem formula &* Varro *damnari & adverſaria potuiſſet, ejus quoque non dubito quin turpem & inconceſſum errorem libenter caſtigaturus fuerit. Nunc privatæ actionis calumniam ipſe compeſcuit, adulterii crimen publicæ quæſtioni vindicandum reliquit.* (r) Cicer. *pro P. Quinct. cap.* 1. (ſ) Gell. *Noct. Att.* XV. 28. Euſeb. *in Chron. n.* 1930.

*penderetur : nihil eſt jam ſanctum & ſincerum in civitate, nihil, quod humilitatem cujuſquam gravitas & virtus judicis conſoletur. Certe aut apud te, & eos, qui tibi adſunt, veritas valebit: aut ex hoc loco repulſa vi & gratia, locum, ubi conſiſtat, reperire non poterit.* Denique & docendo ſcribendoque non minorem ſibi laudem, quam cauſſas cognoſcendo, peperit juriſconſultus noſter, qui, ut ad utrumque laborem eo expeditior eſſet, ſubinde ſive in Cercinam, inſulam, Africano littori vicinam, ſive, quod magis crediderim, Cærcinam, Hetruriæ oppidum, ſeceſſit, ibique & ſtudioſos audiendi admiſit, & libris ſcribendis totum ſe dedit. (t) Erat ille mos noſtri ordinis hominibus, ut

(t) Ait Pomponius in *l.* 2. §. 43. *ff. de orig. jur. institutus eſt Ser. Sulpicius a Balbo Lucillio, inſtructus autem maxime a Gallo Aquillio, qui fuit Cercina. Itaque libri complures ejus exſtant Cercinæ confecti.* Sed quum parum amœna ſit hæc inſula, & æſtu procul dubio per omnes anni partes ferbuerit haut mediocri: vix credibile eſt, eam inſulam, ab Italia ſatis remotam, aliis amœnioribus ac magis vicinis locis prætuliſſe Aquillium. Hinc Udalr. Zaſius *ad h. l.* legit *Sicyone*, Muretus vero & Coraſius *Cecina*, quos ſequitur Rupert. *p.* 406. quod conſtet, in Hetruria & Campania clariſſimorum virorum ſeceſſus fuiſſe.

ut forenſia negotia otio litterario diſpungerent, & aliquam anni partem vel ruri, vel in alio quodam receſſu, ita tranſigerent, ut vere dicere poſſent, numquam ſe minus otioſos eſſe, quam dum otioſi viderentur. Ita ſane Antiſtius Labeo annum partitus, ſex menſibus Romæ cum ſtudioſis fuiſſe, ſex menſibus receſſiſſe, ſcribendiſque libris, quorum cccc. volumina reliquit, dediſſe operam fertur: (u) Ita & Aquillius, temporis aliquantulum negotiis forenſibus moleſtoque reſpondendi labori ſuffuratus, in amœniore illo qualicumque receſſu ſibi & Muſis vixit, docendoque & ſcribendo ſevit arbores futuris demum ſæculis profuturas. Equidem, qui ex ejus domo doctiores prodierint, nec a Pomponio, nec a veterum alio quoquam memoriæ proditum eſt, niſi quod ille unum laudat, ſed *πολλῶν αὐτάξιον ἄλλων*, SER. SULPICIUM. (x) Nam etiamſi, non aliud formaſſet ingenium, quam juriſconſulti illius incomparabilis, qui objurgatione Q. Mucii a pulvere & radio excitatus, jam ætate provectior, ad juriſprudentiæ ſtudium ſeſe contulerat: (y) exegiſſe pro-

(u) Idem Pompon. *l.* 2. §. 47. *ff. de origin. jur.*

(x) Pomponius *d. l.* 2. §. 43. *ff. de orig. jur.*

(y) De objurgatione quoque illa Q. Mucii idem Pomponius *d. l.* 2. §. 43. *ff. eod.* ubi, quæ dici poterant, exhauſit. V. C. Ever. Otto *in oratione de Serv. Sulpicio*. Ultrajecti habita.

profecto monimentum ære perennius, ſibique vivo vivam ac ſpirantem veluti ſtatuam dedicaſſe videretur. Hunc enim Sulpicium unum id, quod in arte noſtra ſummum eſt, adſequutum, vel inde patet, quod Cicero, (z) *juris civilis magnum uſum & apud Scævolam, & apud alios; artem in hoc uno fuiſſe*, teſtetur. Eſt tamen, in quo animi fortaſſis nimis grati impetu malam gratiam præceptori retulit diſcipulus, alioquin laudatiſſimus. Auctorem enim habemus Pomponium, (a) eum pleraſque ſententias ex Aquillii libris in ſuos tranſtuliſſe, eoque effeciſſe, ut illius ſcripta nec ætatem ferrent, & jam tum non adeo inter hominum manus verſarentur. Id quod non alia de cauſſa procul dubio contigit, quam quod Sulpicius, eloquentia præceptore

(z) Cicero *in Bruto cap. XLI.* (a) Pompon. *l. 2. §. 42. ff. de orig. jur. Omnes hi a Ser. Sulpicio nominantur, alioqnin per ſe eorum ſcripta non talia exſtant, ut ad ea omnes adpetant. Denique nec verſantur omnino ſcripta eorum inter manus hominum, ſed Servius libros ſuos complevit, pro cujus ſcriptura ipſorum quoque memoria habetur*. Obſcuriora hæc, &, uti quiſque animadvertit, corrupta. Senſum tamen eum non eſſe, ac ſi Aquillius, & reliqui Q. Mucii auditores nihil ſcripſerint, ſed dicere Pomponium, quod Ser. Sulpicii ſcripta luminibus eorum offecerint, res ipſa docet.

re ſuperior, aliena illa quodam veluti orationis flore conveſtiret, eaque ſermonis elegantia, tamquam eſca quadam plures lectores alliceret, quam Aquillius. Quare non mirum profecto cuiquam videbitur, ex tot ejus libris, non modo a præſtantiſſimis JCtis, ſed & a DIONYSIO HALICARNASSEO, paſſim laudatis, (b) ne fragmentum quidem ullum in univerſo pandectarum opere ſupereſſe. Quæ adhuc diximus de C. Aquillio, AUDITORES HONORATISSIMI, ea

(b) Dionyſ. Halicarn. *Lib.III.p.*200. Γάϊος Ἀκύλλιος φησὶν, ἀμεληθεισῶν ποτε τῶν τάφρων, καὶ μηκέτι διαῤῥεομένων, τοὺς τιμητὰς τὴν ἀνακάθαρσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐπισκευὴν χιλίων μισθῶσαι ταλάντων. *C. Aquillius adfirmat, neglectas aliquando cloacas, nec amplius tranſmittentes aquas, cenſores mille talentis purgandas reficiendaſque locaſſe.* In pandectis noſtris Aquillio teſtimonium denunciant Labeo, *l.*29. §. 1. *ff. de legat.* 3. Priſcus Javolenus, *l.*39. *pr. ff. de ſtatu lib.* Africanus, *l.* 33. §.1. *ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* Ulpianus, *l.* 6. §. 2. *ff. ſi ſerv. vind. l.* 17. §. 6 *ff. de act. emt. l.* 30. *ff. de legat.* 1. *l.* 7. §. 4. *ff. quod vi aut clam.* Julius Paullus, *l.* 127. *ff. de legat.* 1. *l.* 32. §. 1. *ff. de auro arg. l.* 77. *ff. de verbor. ſignific.* Cervidius Scævola, *l.* 29. *pr. ff. de liber. & poſtum.* Licinius Rufinus, *l.* 74. *ff. de hered. inſtit.* Florentinus denique *l.*18. *ff. de acceptilat.*

ea ad privatam illius vitam pertinent: proximum eſt, ut, quantus in republica fuerit, oſtendamus. Solebant juvenes Romani, poſtro tirocinio forenſi, factiſque primis veluti ſtipendiis, capeſsere rempublicam, honoreſque petere eo ordine, quem leges annales ſimileſque finiverant, (c) ut exercitationibus illis præmuniti, haberent campum, in quo virtus excurreret, ſeque magis magiſque indies explicaret. Eadem itaque via & C. Aquillius ad veram laudem graſsatus, primum vigintiviratum, deinde quæſturam, hinc Ædilitatem vel tribuniciam poteſtatem, demum anno U. C. DCLXXXVII. præturam geſſit, (d) in qua Ciceronem, ſibi a condiſcipulatu familiariſſimum, collegam habuit, & de ambitu quæſtiones exercuit, quemadmodum Cicero de pecuniis repetundis. (e) Faſces conſulares, quos alii miris artibus ambiebant, (f) ipſe adeo fugit, ut, quum inter

(c) De illis legibus annalibus accurate agit Dodvvell. *in Prælect. Cambden XII.* §. 4. 5. & in *Annal. Vellejan.* §. 5. 26.

(d) Proximus a quæſtura honor erat vel Ædilitas, vel tribunatus plebis. Eorum enim magiſtratuum alterutrum paullo poſt quæſturam capiebant. (e) Cic. *pro A. Cluent. cap. LIII. Quid mea quæſtio de pecuniis repetundis? Quid C. Aquillii, apud quem nunc de ambitu cauſſa dicitur?*

(f) De artibus illis prenſandi, ambiendique plura habet Q. Cic. *de petit. conſulat. cap. V. ſeq.* cui addendus Car. Si-

inter candidatos deſideraretur, & amici ad petendum hunc magiſtratum eum magnopere cohortarentur, ipſe juraret morbum, & illud ſuum regnum judiciale, uti Cicero loquitur, opponeret, (g) illuſtrior procul dubio, repudiato illo honore, quam C. Marius, eodem ſextum in reip. perniciem geſto. Fuerat illi filius, ſummo ingenio, ſummaque virtute: ſed quem jam amiſerat eo tempore, quo eum dignitas, quam ex republica conſequutus erat, conſolabatur, (h) id quod in ejus prætura, vel paullo poſt, contigiſse oportet. Neque tamen cum eo exſtinctam arbitramur gentem Aquilliam, ſed

gon. *de Judic. II.* 30. & quæ ipſi eam in rem notavimus in *Antiq. Rom. IV.* 18. 77.

(g) Cic. *ad Attic. lib.* I. *Epiſt.* I. *Competitores conſulatus, qui certi eſſe videantur, Galba & Antonius, & Q. Cornificius, puto te in hoc riſiſſe, aut ingemuiſſe, ut frontem ferias. Sunt, qui etiam Cæſonium putent. Aquillium non arbitramur, qui denegat, & juravit morbum, & illud ſuum regnum judiciale oppoſuit.* (h) Cic. *Lib. IV. ad Familiar. Epiſt. VI. Nam & Q. Maximus, qui filium conſularem, clarum virum, & magnis rebus geſtis, amiſit: & L. Paullus, qui duo ſeptem diebus: & noſter Gallus, & M. Cato, qui ſummo ingenio, ſumma virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipſorum dignitas conſolaretur ea, quam ex rep. conſequebantur.*

ſed eam multo poſt etiam ſub Imperatoribus opibus ac potentia quam diutiſſime floruiſſe. (i) Ipſe quo tempore vivis exceſserit, parum exploratum eſt. Videtur tamen rebus humanis adhuc interfuiſse anno U. C. DCCVIII. quo Cicero eum *Gallum ſuum* vocat. Eam enim adjectionem ibi perſeverantem adhuc familiaritatem vitæque conſuetudinem indicare, nemo fortaſſis negaverit. Quæ ſi nos non fallit conjectura: hoc uno paullo infeliciorem dixeris, quod, oppreſsa a Cæſare primum, deinde a Triumviris, libertate, cives vidit ad ſervile obſequium paullatim demiſſos, in eo autem feliciſſimum, quod anteactæ vitæ conſcientia tutus, omnibuſque chariſſimus, laude ſua frueretur, atque ita feliciter evaderet naufragium, quo Cicero, aliique, qui ſe civilibus iſtis fluctibus paullo imprudentius commiſerant, miſere perierunt.

Sed vereor, HONORATISSIMI AUDITORES, ne

(i) Anno enim U. C. DCCCXCI. ſub Cajo Imp. Faſti memorant *M. Aquillium Julianum*, Coſ. Anno DCCCXIV. ſub Nerone *L. Aſinium Gallum*, Coſ. Anno DCCCCL. Sub Severo *C. Gallum*, Coſ. An. DCCCCLXVIII. ſub Caracalla *Q. Aquillium*, Coſ. Cic. *ibid*. Ceterum. Epiſtola illa VI. ſcripta eſt ann. DCCVIII. Cæſare quartum ſine collega conſule. Eo enim anno Tulliam amiſiſse Ciceronem inter omnes conſtat. Vid. Fabric. *Annal. Cic. ad h. ann.*

ne tam littora legiſse, quam promiſſi immemor altum ingreſsus eſse videar, quum a portu tam diu aberrarim. Tandem itaque contrahenda vela, atque id agendum, cujus cauſsa me potiſſimum in hunc ambonem evocatum eſse, intelligo. Juſsus nimirum animi ſententiam de decreto mihi in proximum hoc ſemeſtre magiſtratu academico depromere, ſerio & ex animi ſententia profiteor, me illum nec adpetiiſse umquam magnopere, & nunc non ſine quadam perturbatione animi capeſsere. Primum enim, quamvis mihi non liceat, Aquillii exemplo *jurare morbum & meum aliquod judiciale regnum opponere*: nemini tamen veſtrum ignoti ſunt labores, quos florentiſſimæ hujus juventutis cauſsa quotidie ſubeo, & quos, quum incredibilem inde capere ſoleam voluptatem, interrumpi aliquando oportere occupationibus illis, multis potius, quam magnis, quibuſcum Rectoris munus conjunctum eſt, & facile prævideo, & graviter, mihi credite, doleo. Procul dubio me, alia omnia meditantem, jam turbabit Judæus, qui nomen, a ſtudioſo contractum, ſtatim expungi, non ſine barbaro clamore poſtulabit: jam iturum in auditorium ſiſtet ancillula, quæ ſibi confractum queretur cornu, quo Vulcanum concluſum nocte intempeſta circumtulerit. Hac vix abſoluta, operam ſibi fortaſſis dari volet anus, quæ, aliquot numos ſibi pro lotis induſiis deberi, longe petito exordio lacrymabunda narrabit. Nec deerunt, qui equos ſuos a conductoribus male habitos, caput ſibi pugnis com-

comminutum, feneſtras lapidibus petitas, aliaque hujus generis, (longa enim eſt illa injuria, longæ ambages,) queritabuntur. Hæc tædia quum devoranda ſint Rectori: nonne jure repetam illa ex fabula Abimelechi: (k) *numquid ego relicta pinguedine mea abirem, ut ventiler ſuper arboribus?* Deinde in tribus, in quibus docui, academiis animadverti, numquam ullum Rectorem tam ſancte, tamque religioſe munere ſuo functum, ut non ſermones de ſe hominibus dederit, & vulgi judicia expertus ſit iniquiſſima. Si quis eorum, ferente ita occaſione, lenioribus utendum remediis putaret: illico in omni trivio audiebantur ſermones, laxari diſciplinam, corrumpi juventutem, imminere rerum omnium confuſionem, quin actum fore de academia, niſi ei inexorabilis quidam Rhadamanthus quam primum præficeretur. Sin, qui illi ſucceſſerat, jus paullo ſeverius diceret, gliſcentibuſque in dedecus publicum vitiis bellum fortiore indiceret animo: novæ in circulis audiebantur querelæ, Rectorem urere & ſecare, ſupprimere ſtudioſæ juventutis privilegia, exinanire ſcholam, propediemque ſtudioſos omnes, deſerta urbe, alio dilapſuros, niſi hic Minos urnam movere quam primum deſinat. Hæc aliaque plurima quando inter ſe comparo: adeo me commoveri fateor, ut ſuſcepti me prope conſilii pœniteat. Enimvero, quum

(k) *Judic. IX. 9.*

quum non ſit boni ac conſtantis viri, vel labores defugere, reipubl. cauſſa ſuſcipiendos, vel recti ſibi conſcium inanes hominum voculas reformidare: fretus Dei O. M. auxilio, quod felix, fauſtum ac fortunatum ſit, munus hoc, quantumvis arduum ac moleſtum, in me ſuſcipio. Multum ſpei in veſtra, Collegæ conjunctiſſimi, benevolentia, conſilio, ope, explorataque prudentia colloco, quibus mihi vos haud umquam defuturos eſſe, neſcio qua præſenſione animi, certo confido. Nec minori mihi ſolatio eſt præclara, quæ in pleriſque veſtrum elucet, indoles, juvenes illuſtres, generoſiſſimi, ornatiſſimi. Iniquiſſimus profecto eſſem rerum arbiter, niſi hac occaſione probitatem, diligentiam, modeſtiamque veſtram publico hoc teſtimonio proſequerer. Rarius in academia noſtra, quam in ulla alia, nocte concubia incondici clamores audiuntur: rarius hic, quam in ulla academia, bellum cum lapidibus, feneſtris, januis geritur: rarius, quam alibi terrarum, viciniam turbant epulantium ac combibentium ſtrepitus. Plerique veſtrum plus olei quam vini conſumunt, plerique, peroſi levitatem ad proterviam, mores ad elegantiam ac decoram quamdam gravitatem componunt. Denique, quod vel maxime in vobis laudandum, plerique diligitis atque obſervatis præceptores veſtros, veramque libertatem non in effræni quadam licentia, ſed in virtute atque obſequio, poſitam eſſe, intelligitis. Macti hac virtute, macti hoc animo eſte, o mei, & date, quæſo, ope-

operam, ut & hoc ſemeſtri non modo alios veſtri ordinis, ſed & vos ipſos, ſuperetis. Habebitis tunc rectorem, animo vere paterno vos omnes complectentem, quique ſe beatum ducet, ſi per vos licuerit, omni animadverſione ſuperſedere: ſi virtute veſtra effeceritis, ut nullo acriore remedio opus ſit: ſi denique carceres per hoc ſemeſtre non niſi mures ac araneæ inhabitent. Per vos hoc ſtabit, nobiliſſimi juvenes. Quod enim ad me attinet, facile, ſi recte me noviſtis, intelligetis, me non conceſsurum, ut vitia impune gliſcant, ut corrumpere & corrumpi apud nos sæculum vocetur, & diſciplina publica, ſine qua nulla ſocietas humana conſiſtere poteſt, culpa mea collapſa eſse dicatur. At unica ſpes mihi in te ſita eſt, ſumme atque immortalis Deus, quem rebus meis præſentiſſimum adfuiſse, & adeſse etiamnum, innumeris argumentis jam inde ab incunabulis perſpexi. Tu mihi dediſti animum, quo nunc hos faſces ſuſcipio, nec auræ popularis captatorem, nec intentum commodis meis, ſed ſalutis publicæ ſtudioſiſſimum. Suffice quæſo, vires, & fac, ut florente potentiſſimo patriæ patre, florente domo auguſta, florente imperio Pruſſico, exacto legitimo tempore, remp. hanc academicam, quæ tua unius ope ex tot procellis feliciſſime emerſit, illuſtri ſucceſsori tradam, non modo quietam, ſalvam, incolumem, ſed & lætiſſimis auctibus florentiorem.

MAN-

# MANTISSA.

EGimus ſupra *p. 8. ſub not. g.* de variis, in quas gens Aquillia abiit, familiis. Inter eas non meminimus *Aquilliorum Severorum*, ex quibus prodiit JULIA AQUILIA SEVERA, AUGUSTA, vel, uti in Græcis Gabalenſium, Theſſalonicenſium, Ptolemaidenſium, Tyriorum atque Antiochenorum numiſmatibus vocatur ΙΟΥΛΙΑ ΑΚΥΛΙΑ (ΑΚΟΥΙΛΙΑ) ΣΕΟΥΗΡΑ (ΣΕΒΗΡΑ) ΣΕΒ. Vid. Vaillant. *Numiſm. Græc. Imp. p.* 131. *Numiſm. Colon. Tom. II. p.* 145. *Numiſm. præſtant. Tom. I. p.* 138. Patin. *Numiſm. Imp. Tom. I. p.* 138. Ea primum Veſtæ ſacris addicta, poſtea inceſtis Elagabali Imper. nuptiis ſeſe polluit, & JULIÆ PAULLÆ, quam idem Vaillantius Julii Paulli, JCti, filiam fuiſse ſuſpicatur, in thoro ſucceſſit, interferente Elegabalo cauſſam, ſanctius atque auſpicatius fore inter ſe ſacerdotem & virginem Veſtalem matrimonium. De eo Herodianus *Hiſt. V. 6.* Ἤγαγε δὲ γυναῖκα, τὴν εὐγενεστάτην Ῥωμαίων, ἣν Σεβαστὴν ἀναγορεύσας, μετ᾽ ὀλίγον χρόνον ἀπεπέμψατο, ἰδιωτεύειν κελεύσας, καὶ τὴν τιμὴν παρελόμενος, μετ᾽ ἐκείνην δὲ προσποιησάμενος ἐρᾶν παρθένου τῆς Ῥωμαίων Ἑστίας ἱερωμένης, ἁγνεύειν δὲ πρὸς τῶν ἱερῶν νόμων κελευομένης, καὶ μέχρι τέλους τοῦ βίου παρθενεύειν, ἀποσπάσας αὐτὴν τῆς Ἑστίας, καὶ τοῦ ἱεροῦ παρθενῶνος γυναῖκα ἔθετο. *Duxit præterea uxorem, illuſtriſſimam Romanam feminam, quam etiam Auguſtam adpellavit; cumque ea tamen paullo poſt divortium fecit,*

*adem-*

*ademtiſque honoribus, privatam colere vitam juſſit. Poſt illam vero captum ſe amore ſimulans, Veſtalem ſacerdotem, quam leges caſtam eſſe, & virginem perpetuo volunt, abreptam e templo, pro uxore habuit.* Addit paullo poſt Herodianus; Elagabalum edicto monuiſſe Senatum, facinore illo commotum, *ἁρμόζοντά τε καὶ σεβάσμιον εἶναι γάμον ἱερέως τε καὶ ἱερείας, congruas atque auſpicatiores fore ſacerdotis cum ſacerdote nuptias.* Similia ſunt apud Dionem in fragmentis *Libri LXXIX. p.* 911. ubi & illam facti rationem reddidiſſe Elagabalum, refert, *ἵνα δὴ καὶ θεοπρεπεῖς παῖδες γεννῶνται. Ut inde divini liberi naſcerentur*: ſimulque monet, ſtolidiſſimum hominem & hanc repudiaſſe, aliamque poſt aliam duxiſſe, (inter quas nummi etiam ANNIAM quamdam FAUSTINAM memorant,) ac demum ad Severam rediiſſe. Unde magna inter Sphanhemium aliosque diſſidia, quo ordine hæ aliæque ſibi invicem in thoro ſucceſſerint, quæ quidem nunc mea non facio, eos, qui plura ea de re noſſe cupiunt, ad Ez. Spanhemii æternum opus *de Uſu & præſt. Numiſm. Diſſ. XI.* §. 24. *p.* 296. *Tom. II.* Tillemontii *Hiſt. imperat. Tom. III. Part. I. p.* 278. aliosque remiſiſſe, contentus.

PRO-

# PROGRAMMA INAUGURALE

# DE SALVIO JULIANO

## JURISCONSULTORUM SUA ÆTATE CORYPHÆO,

SEU

## *EXERCITATIO XXI.*

QUum ſex abhinc annis Francofurti juxta Viadrum Anteceſſoris munus more majorum auſpicarer: publice proponebam programma de P. JUVENTIO CELSO, juriſconſulto incomparabili, atque eximio ſæculi ſui ornamento. Quam operam ego tum, de ſparta, quam nactus eram, ornanda quam maxime ſollicitus, eam præcipue ob cauſſam in me ſuſcipiebam, ut præclaro tanti viri exemplo me ipſum ad ſectandam atque adſequendam veram cordati juriſconſulti laudem magis magiſque quotidie excitarem, memor præcepti Senecæ: (a) *Aliquis vir bonus nobis eligendus eſt, ac ſemper ante oculos habendus, ut ſic, tamquam illo ſpectante, vivamus, & omnia, tamquam illo vidente, faciamus*. Neque ſane me adhuc conſilii iſtius pœnituit, ex quo diſſertatiunculam iſtam viris doctis, earumque deliciarum intelligentibus, non omnino diſplicuiſſe, quin & locupletiorem ejus editionem a Belgis fla-

(a) Seneca Epiſt. XI.

flagitatam, non ſine voluptate quadam intellexi. Quare nunc etiam tenebo inſtitutum, quumque ſummum, quod omnia moderatur, Numen me nihil tale cogitantem, quin tot migrationum jam pridem pertæſum retraxerit Halam, ubi jam olim per decennium & ad philoſophiam litteraſque elegantiores, & ad juriſprudentiam ſtudioſam juventutem bona fide inſtitui, munus hoc poſtliminio receptum denuo auſpicabor expoſita quam breviſſime maximi juriſconſulti vita, quæ & mihi exemplo, & vobis, COMMILITONES OPTIMI, incitamento ad virtutem haut mediocri ſit futura. Eſt is SALVIUS JULIANUS, Edicti perpetui, id eſt, fundi juriſprudentiæ totius, conditor celeberrimus, cui hanc operam eo libentius navamus, quo majus nobis ſpicilegium relictum animadvertimus a Bernardino Rutilio, Jo. Bertrando, Guil. Grotio, Guidone Pancirolo, Chriſt. Adamo Ruperto aliiſque, qui ad ſcribendam veterum juriſconſultorum hiſtoriam animum adpulerunt. Pleraque ſane, quæ ad viri iſtius incomparabilis vitam pertinent, incerta illi nobis reddiderunt ac dubia, quum tamen ille non in ea tempora inciderit, quibus

*Vixere fortes ante Agamemnona*
*Multi, ſed omnes illacrymabiles*
*Urgentur, ignotique longa*
*Nocte, carent quia vate ſacro:*

nec loco aliquo obſcuro in umbra conſenuerit, ſed ſæculo felice, Romæ, in ma-

ximis

ximis dignitatibus celebritateque hominum verſatus ſit ; & vel ſolis operibus ſuis memoriam poſteritatis meruerit ſempiternam.

De ipſa ſtatim JULIANI patria, ( ut ab ea potiſſimum ordiamur , ) adeo inter ſe diſceptant viri docti , ut idem illi accidere videatur, quod olim Homero, cujus de incunabulis celeberrimas Græciæ civitates inter ſe contendiſse perhibent. Mediolano eum civem primus , ni fallor , vindicavit Bern. Rutilius, ( b ) quem deinde Val. Forſterus ( c ) Jo. Bertrandus , ( d ) Guido Pancirolus, ( e ) & hos denique alii proletarii ſcriptores , uti fieri ſolet , longo agmine ſequuti ſunt. Et tamen ejus ſententiæ non alium fundum video, quam locum Spartiani, ( f ) qui Didio Juliano Imper. avum paternum tribuit Inſubrem, Mediolanenſem, maternum Hadrumentinum , Afrum . Avum Didii non paternum, ſed maternum , SALVIUM JULIANUM fuiſse , ex illo ipſo Spartiano didiciſsent, ſi mens non læva fuiſset. Gente itaque noſter non fuit Inſuber , ſed Afer : domo non Mediolalanenſis , ſed Hadrumetinus ( g ) id quod ſane

( b ) *Vit. juriſc. cap. LXVI.*

( c ) *Hiſtor. Jur. Civ. lib. II. cap. LXXIII.*

( d ) *de juriſperit. l. 1.*

( e ) *de Clar. legum interpret. libr. 1. cap. XXXVIII.*

( f ) *in vit. Did. Juliani cap. 1.*

( g ) Hadrumetum, urbs, teſte Salluſtio

ſane ejus laudibus aliquid detrahere videretur, ſi, quemadmodum vino a ſolo, ita ingeniis ab incunabulis laus quædam ac commendatio accederet. Aſt bona mens ubique naſcitur, ipſaque Africa, quæ olim monſtrorum nutrix habebatur, præclara etiam protulit ingenia, & juriſconſultos egregios (h) quorum in numerum & Q. Septimium Florentem Tertullianum jure meritoque referimus. De majoribus JULIANI noſtri

*de Bello Jug. cap. XIX.* a Phœnicibus condita, glebam arabat adeo fertilem, &, ut Sylax in Periclo p. 117. vocat παμφορωτάτην, ut eam *centena & quinquagena fruge fœcundam eſſe* teſtetur Plinius *Hiſtor. Nat. XVII.* 5. addatque, procuratorem quemdam Auguſto inde miſiſſe ex uno grano quadringenta paucis minus germina, aliumque Neroni CCCCLX. ſtipulas ex uno grano. Quo factum, ut quum urbs illa paullatim a priſtino flore adeo deſciviſſet, ut Pomponius Mela *libr. I. cap. VII.* eam vocet *oppidum, ut inter ignobilia, celeberrimum*, Trajanus illi novum ſplendorem redderet, eique nomen daret COLONIÆ ULPIÆ TRAJANÆ AUGUSTÆ FRUGIFERÆ HADRUMETINÆ Grut. Inſcr. pag. CCCLXII. 2.

(h) Juvenal. Satyr. VII. v. 148.

noſtri nihil compertum habemus. Quamvis enim celeberrima Romæ fuerit gens SALVIA, Ferentino oppido ex principibus Hetruriæ orta, (i) nomenque tam auſpicatum, ut, teſte Pompejo Feſto, (k) in delectibus militum ac cenſibus illud primum boni ominis cauſſa eloquerentur: temerarium tamen videretur, in tanta familiarum Romanarum confuſione, quam turba peregrinorum, Romam ſub imperatoribus confluens, invexerat, (l) JULIANUM ex ea gente derivare. Quid? quod ne ipſos quidem, quos leges noſtræ paſſim commemorant, SALVIOS, quamvis ejuſdem cum JULIANO ætatis, (m) multoque minus illos,

---

*Gallia, vel potius* NUTRICULA CAUSSIDICORUM, *Africa.*

(i) Sveton. *in Othone cap. I.* Fulv. Urſin. *de famil. Roman. p.* 245. edit. Patini.

(k) Feſt. in Lacus Lucrinus p. LXXXII. edit. Scalig. (l) De ea gentium ac familiarum Romanarum confuſione conſulendus in primis vir illuſtris, Ez. Spanhem. *de Uſu & præſt. numiſm. Diſſ. X. Tom. II. p.* 4.

(m) Tales ſunt Salvius, Aquitaniæ legatus, *l.* 12. *ff. de cuſtod. & exhib. reor.* Salvius Catus, Cretæ proconſ. *l.* 14. *ff. ad SC. Turpill.* Salvius Ariſto, *l. 6. ff. de legat. præſt.* Salvius Marcianus, *l. 9.* §. 4. *ff. de pœn.* denique Salvius Valens, *l.* 7. §. 1. *ff. de accuſ. & inſcript.* Qui omnes ſub Hadriano & Antonino Pio vixerunt, adeoque Salvio Juliano fuere σύγχρονοι,

illos, qui in marmoribus occurrunt, illi agnatos fuiſſe, dicere auſim, quum ipſa cognomina diverſam eorum originem prodere videantur. Et ſane non indiget alienis iſtis ornamentis JULIANUS noſter, qui ita abundabat propriis, ut poſteris virtute ſua nobilitatem pepererit, multo ſolidiorem, quam quæ in fumoſis majorum imaginibus conſiſtit. Quod & Spartianum (n) velle arbitror, dum JULIANUM, quamvis bis conſulem & præfectum urbi, *juriſprudentia magis nobilem factam*, ſcribit. Poſteritatem enim ille relquit ſplendidam, quæque non modo ad præfecturam prætorianam, ſed & ad ipſum imperii faſtigium, mira fatorum indulgentia, adſpiravit, (o) ſtabiliorem procul dubio expertura fortunam, ſi genitoris ſui virtutem prudentiamque ſanctius coluiſſet. Nomen porro ac cognomen JULIANI noſtri certiſſima ſunt. Ubique enim veteres eum vocant SALVIUM JULIANUM, non SEVERUM, quod ei cognomen poſt Rutilium & Bertrandum perperam tribuit Janus Vincentius Gravina, (p) Didii Juliani cognomine procul dubio deceptus. Prænomen nuſquam, quod meminerim, memoratur, quia illud iſtis tempori-

(n) Spartian. in Did. Julian. cap. I.

(o) Ex loco Spartiani ſequens JULIANORUM ſtemma exſculpſit Iſaacus Caſaubon. *in Not. ad Hiſt. Aug. p.* 110. ¶

(p) de Ortu & progr. jur. civil. §. LXXXII.

Imp. p. 218. *Deinde f*
pud eumdem enim Va
atur DIDIA CLARA AUG.
e Reineſius eruat Di
IUM JULIANUM PROCU
oſteros, quorum me
ſte Fabrotto Inſcr. Ca
C. DCCCCLXXVI.
uit Reineſius, quum
erinos fuiſse, alioqu
, alio Didium Procul
rat, & M. Didium Ju
RA primum in NUMII
Quin & DIDIUM SEV
CLARA, cujus memi

Digitized by Google

ribus, ceu jam Jac. Perizonius (q) obſervavit, plerumque negligebatur. MARCUM tamen illum, dubium cujus fide, vocat Rupertus. (r) Ætatem contra, qua floruit, ignorare nos non patiuntur tot veterum teſtimonia, ipſaque JULIANI, quæ ſuperſunt, fragmenta. Ut tamen certiora, quoad ejus fieri poſſit, conſectemur: temporum rationes ita inimus. Edictum perpetuum, teſte Euſebio, (ſ) edidit Julianus anno eræ Dionyſiacæ CXXXII. quo anno eum prætura functum eſſe, vel ideo probabile eſt,

(q) Perizon. Animadv. Hiſt. cap. III.

(r) ad Pompon. Enchirid. p. 470. ſequutus fortaſſis Onuphrium Panvinium, quem tamen in condendis faſtis multa ſibi indulſiſſe, jam pridem conqueſti ſunt viri docti & in his Thom. Reineſ. ad Inſcript. p. 28. Si genuinum eſt hoc Juliani prænomen: ad eum referre licebit lapidem apud Vignol. in Adpend. Comment. de Columna Antonini Pii p. 341.

M. SALVIO. M. L. SECVNDO.
NVMMVLARIO. DE CIRCO.
FLAMINIO.
SAVIA M.L.PHAEDIME.PATRONO.
B. M. SVISQVE.

Fuerit itaque M. Salvius Secundus Juliani noſtri libertus, ex iis fortaſſis, quos in prætura ſua manumiſerat. *l. 5. ff. de manum. vind.*

(ſ) Euſeb. *in Chron. n. MMCXLVII.*

eſt, quod alioquin vix ulla reddi poſſit ratio, cur in tanto juriſconſultorum numero JULIANO potiſſimum id negotii dare voluerit Hadrianus Imper. Jam quum Præturæ annum legitimum inde ab Auguſti temporibus ætatis trigeſimum fuiſſe, (t) legemque illam annariam ſub Hadriano adhuc religioſe obſervatam, (u) conſtet: JULIANUM, tunc annorum circiter triginta, natum eſſe oportebit circa annum æræ Dionyſiacæ CII. Inclareſcere tamen præcipue cœpit ſub Hadriano, ætatemque non modo ad Antonini Pii, ſed & Marci & Lucii, Imperatorum, quos Divos Fratres vulgo adpellitant, imperium produxit, quippe AMICUS ab iis vocatus: *l. 17. ff. de jure patron.* (x) ut adeo ju-

(t) Dio Caſſ. *lib.* LII. *p.* 479.

(u) Plin. *lib. VII. Epiſt. XVI.*

(x) Superſtitem Julianum fuiſſe Antonino Pio, etiam ex eo intelligitur, quod Cajum juriſconſultum laudat *l. 59. ff. ſolut. matrim.* quem, mortuo jam Pio, libros pleroſque ſcripſiſſe, erudite demonſtravit V. C. Franc. Car. Conradi in Act. Erud. Lipſ. anni MDCCXXVII. menſe Februario. Sed multo clarius id probatur ex *l. 17. ff. jure patron.* in qua Divi fratres eum vocant AMICUM SUUM. Nam eo nomine veniebant non mortui, ſed viri conſulares & juriſprudentes, quos in conſilio & comitatu habebant Principes, qualis erat ille C. Sentius

JULIANUM, ſi vel primos illorum principum annos attigerit, ad juſtam ſenectutem LXIII. annorum perveniſſe, intelligamus. (y) Dum genua virebant, ingenium elegantiorum artium ſtudiis ad majora quam diligentiſſime præparabat, idque ipſa ejus fragmen-

---

Severus, de quo vetus marmor apud Salmaſ. ad Hiſt. Aug.

C. SENTIO.
SEVERO.
QVADRATO.
C. V. COS.
AMICO. ET. COMITI. AVG. N.

(y) Multo majorem illi ætatem tribuunt Rutilius cap. LXVI. Jo. Bertrandus *lib. 1. cap. 1.* Em. Merill. *Obſ. III*, 19. & Ægid. Menag. *Amœnit. Jur. Civ. cap. XXIV*, *pag.* 129. ſed decepti male intellecta *l.* 20. *ff. de fideic. libert.* ubi ad Julianum referunt hæc verba: *Nam ego diſcendi cupiditate, quam ſolam vivendi rationem in octavum & ſeptuageſimum annum ætatis duxi, memor ſum ejus ſententiæ, qui dixiſſe fertur*: κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι βουλοίμην. *Etſi alterum pedem in tumulo haberem: non pigeret aliquid addiſcere*. Enimvero non Juliani eſſe hæc verba, ſed ejus, qui Pomponium tum conſulebat, tam certum eſt, quam quod certiſſimum, idque pridem vidit Ant. Auguſtinus Emendat. I, 8.

menta ſatis demonſtrant. (z) Græcarum certe litterarum imperitum illum haut fuiſſe, vel ex eo patet, quod legit Ariſtotelem, (a) & aliquando etiam Græcis quibuſdam vocabulis uſus eſt, (b) quamvis religioni ſibi duxerit, Græca Latinis ſine neceſſitate immiſcere. Eſt etiam, ubi Græciſmum redolet JULIANI oratio, ut facile adpareat, eum non ignoraſſe Græcæ orationis veneres, ſed eas perquam ſcite in Latium tranſtuliſſe. (c) Sic & Latina

(z) Neſcio igitur, cur eum ſera demum ætate litteras attigiſſe putet Em. Merill. Obſ. III, 19. Nam ſi vel maxime verba illa ex *l. 20. ff. de fideic. libert.* ad Julianum pertinere credas: ex iis tamen non conſequitur, ut ſero demum animum ad litteras adjecerit.

(a) *l. 36. ff. de ſolut.*

(b) *l. 13. ff. de ſolut. l. 8. ff. de ſuis & legit. her. l. 65. ff. de reg. jur. l. 5. §. 7. ff. de admin. & peric. tut.*

(c) Tale quid deprehendimus in *l. 3. ff. de dote præleg.* ubi Julianus: *Qui*, inquit, *ita legat uxori ſuæ*, MANIFESTUS *eſt, dotem quoque relegaſſe*. Græciſmus vero hic & aliis in deliciis fuit & non modo bis reperitur apud Ulp. *l. 22. §. 8. ff. ſol. matr.* ſed & ſæpius apud auctores reliquos. Tacit. Ann. II, 57. *Atrox & diſſentire* MANIFESTUS. Auctor Dialogi de cauſſ. corrupt. eloqu. cap. XVI. *Ipſe ſatis* MANIFESTUS *jam dudum in contrarium accingi*.

tina Juliani dictio non modo pura eſt, ſed & terſa aliquando, ubique vero caſtigata, nuſquam abrupta aut turgida, quamvis eo dicendi genere iſtis temporibus magnopere delectarentur. Atque inde eſt, quod nec Laur. Valla, nec reliqui Latinitatis veterum Juriſconſultorum cenſores emiſſitiis illis oculis ſuis quidquam in JULIANI fragmentis repererint, quod jure eorum incurreret reprehenſionem. (d) Superſunt quo-

(d) Equidem nonnulla ſuo more reprehendunt, ſed quæ facile optimorum ſcriptorum auctoritate tuearis. Si e. g. illi non ferunt, quod in *l. 6. ff. de negot. geſt.* dixerit CONTEMPLATIONE ejus: ſed id tamen ferunt in Juſtino Hiſt. VII, 5. VIII, 3. & Quintiliano Declam. III. & V. quæ loca jam Car. Andr. Duker de Latinit. vet. JCtor. p. 319. adduxit. Deinde reprehendunt Julianum, quod ENIM ſine ullo præpoſito poſuerit. *l. 17. ff. quib. mod. uſusfr. vel uſ. am.* Sed eodem modo illam conjunctionem præpoſuiſſe Ciceronem, Plautum, Terentium, Lucretium, oſtenderunt Hub. Giphan. in Indice Lucret. Taubm. ad Plauti Epidic. V, 2. v. 36. & Jo. Fr. Gronov. ad Liv. XXXIV, 2. Præterea Julianum nollent ſcripſiſſe NIHILOMINUS pro NIHILOMAGIS. At ea loquutione veteres in primis delectatos eſſe, duaſque abnutivas aliquando & apud Latinos fortius negare, jam jam obſervarunt Priſcian.

quoque in JULIANI fragmentis quædam reconditæ antiquitatis veſtigia, veluti quod ſe & in prætura, & in conſulatu ſuo, ſervos quoſdam vindicta liberaſſe, & Prætoribus quibuſdam, ſeſe conſulentibus, idem ſuaſiſſe, refert. (e) Quo ipſo ritum antiquiſſimum atque elegantem non modo perſpectum ſibi fuiſſe oſtendit, verum etiam eumdem in uſum, præceptoris ſui exemplo, revocavit. (f) Præcipuam tamen operam JULIANUS, adhuc juvenis nava-

*lib. XVIII. p.* 1196. Non. Marcell. *cap.* 12. *n.* 46. & 54. Cujac. *ad l.* 7. *ff. pro emt.* Jac. Gothofr. ad Cod. Theodoſ. *Tom. IV. pag.* 522. Injuriam porro Juliano faciunt, dum ipſi exprobrant, quod GENITUR poſuerit pro *gignitur l.* 13. §. *ult. ff. de reb. dub.* Neque enim ipſe eo verbo uſus eſt, ſed teſtator quidam, cujus de ſupremo judicio ibi diſputatur. Denique non ſermonis vitium, ſed loquutio forenſis eſt phraſis ADFLIGERE CUI PRETIUM pro *condemnare quem ad pretium reſtituendum. l.* 30. *ff. de negot. geſt.* Eodem enim ſenſu veteres dixerunt: *infligere cui uſuras*, pro condemnare in uſuras. *l.* 3. §. 4. *ff. ubi pupill. educ. l.* 11. *pr. l.* 17. §. 3. *ff. de judic.*

(e) *l.* 5. *ff. de manumiſſ. vind.*

(f) Ex quo primus Conſul, Junius Brutus, Vindicium ſervum, conjurationis indicem, vindicta manumiſerat: inoleverat mos, ut Coſſ. & prætores magiſtratum

vaverat philoſophiæ, cujus a præſidiis deſtitutus nemo temere veri juriſconſulti laudem tuetur. Hinc artis differendi argumentum haut leve dedit, dum Soriten, familiariſſimum veteribus philoſophis cavillandi genus, multo accuratius, quam aut Cicero, (g) aut Diogenes Laertius, (h) definivit, prudenterque cavere docuit illos interrogatiuncularum laqueos. (i) Ex eadem arte ſunt tot interpretandi regulæ, locique argumentorum, quibus adeo dextre utitur JULIANUS, ut neſciam, an quiſquam veterum deciſiones ſuas rationibus æque ſolidis firmarit. (k) Phyſicam quoque ejus obſervationem de quinque infantibus uno

in ejus rei memoriam a manumiſſionibus auſpicarentur. Quem ritum primus ex inſtituto explicavit Petr. Fabr. *de Orig. jur. p.* 193. & Semeſtr. *II*, 20. *p.* 296. *ſeq.*

(g) Acad. *Quæſt. IV*, 16.

(h) Laert. VII, 82.

(i) *l.* 65. *ff. de reg. jur.*

(k) Sic argumenta ducit modo a pari: *l.* 32. §. 1. *ff. de Legib. l.* 49. §. 2. *ff. de recept. arbitr. l.* 6. *ff. quib. mod. uſusfr. vel uſ. amitt.* modo a contrario, ut *l.* 32. §. 1. *ff. de legib. l.* 25. *ff. de ſerv. præd. ruſt.* modo a genere ad ſpeciem, *l.* 26. *ff. de ſtatu hom.* modo ab antecedente, *l.* 27. *ff. de adopt. & emanc.* modo ab effectu, *l.* 25. *l.* 27. *l.* 74. §. 2. *l.* 75. *ff. de judic.* modo a toto ad partem *l.* 34. §. *ult. ff. de uſufr.* modo a majore ad minus,

uno partu fuſis, & totidem uteri receptaculis, habemus ſuperſtitem, quam tamen rerum naturalium peritioribus dijudicandam merito relinquimus. (l) In primis vero ſeveriore illa morum doctrina vaſtum ingenium non modo adſperſit, ſed & penitus imbuit, ſectatus præcipue Stoicos, quorum decreta plerique veterum juriſconſul-

---

*l.* 3. *ff. ſi uſuſf. pet. l.* 19. *ff. de reb. cred.* modo a definitione, ut in *l.* 42. *ff. ad L. Aquil.* modo ab abſurdo, ut in *l.* 51. *ff. eod.*

(l) Eſt ea in *l.* 36. *ff. de ſolut.* ubi auctoritate Ariſtotelis probat, plures quinque uno partu naſci non poſſe, quia non niſi quinque ſint vulvæ muliebris receptacula. At locus ille Ariſtotelis hodie non exſtat. Immo, quod mireris, ſententiam iſtam non obſcure ipſe refellit Lib. IV. de Generat. anim. cap. IV. eamque ὁδὲν ἐςὶ, *nihili eſſe*, fatetur. Quare aut perperam hæc Ariſtoteli a Juliano tribui, fatendum eſt, quod vix videtur veroſimile: aut dicendum, philoſophum ſibi parum conſtitiſſe. Ceterum quæ ibi de muliere Alexandrina, quinque uno puerperio enixa, refert Julianus, ea confirmant Lælius apud Paullum, *l.* 3. *ff. ſi pars her. pet.* Cajus, *l.* 7. *ff. de reb. dub.* Phlegon. *de Mirabil. cap. XXIX. Jul. Capit. in* Anton. Pio *cap. IX.* quibuſcum jungendi Rigalt. ad Tertull. *de Anima cap. XVII. p.* 81. & Fabrott. *Exerc. II.*

ſultorum jam dudum adoptaverant. Quamvis enim Sabinianis Academiam magis, quam porticum, curæ fuiſſe exiſtimet vir doctiſſimus, Em. Merillius: (m) vana tamen eſt illa viri docti obſervatio, & cum ab aliis, tum a V. C. Gottfrido Maſcovio, (n) recte profligata. Fungum enim eſſe oporteret, qui in JULIANI fragmentis non ubique deprehenderet ſcintillas quaſdam ſapientiæ Stoicæ. Paſſim ille verborum proprietatem ex origine eorum, ſtoicorum exemplo, eruit. (o) Paſſim deciſionibus ſuis intexit generales juris regulas, ipſum imitatus Zenonem, quem vel ideo maximi faciebant veteres, quod pleraque regulis atque axiomatibus breviſſimis complecteretur. (p) Paſſim deciſiones ſuas ex me-

(m) Obſ. I, 20. & IV, 40.

(n) de Sect. JCtor. cap. VI. §. IV.

(o) Ita cum cura inquirit in notionem verbi OCCIDERE, *l.* 51. *ff. ad L. Aquill.* eademque cura explicat, quid ſit NOXA, *l.* 200. *ff. de verb. ſign.* quid FILIUS & FILIUSFAMILIAS *l.* 201. *ff. eod.* quid DOLIA VINARIA, SERIÆ, AMPHORÆ. *l.* 206. *ff. eod.* quid denique MORBUS SONTICUS, *l.* 60. *ff. de re judic.* Quod poſtremum vocabulum ipſe, judice Æg. Menagio, Amoen. Jur. cap. XXXIX. multo accuratius explicavit, quam aut Cæcilius apud Gell. *Noct. Att.* XX, 1. aut Venulejus in *l. ult. ff. de edicto Ædilit.*

(p) Arrian. *Diſſ. Epictet.* I, 29. Tales regu-

media ſtoa depromit. (q) Neque tamen ſectatur omnes ejus philoſophiæ ſubtilitates, a quibus ipſi cordatiores ſtoici abhorrebant, (r) ſed majorem ſemper rationem habebat æquitatis, eamque ipſe omnibus ejuſmodi nugis longiſſime anteponebat. (ſ) Talem ſe in philoſophia præſtabat JULIANUS. Quemadmodum vero, qui prudenter peregrinantur, numquam ita capiuntur exteris regionibus, ut non ſubinde ad patriam reflectant oculos, & ad eam omnia, quæ peregre obſervarunt, referant: ita non alio conſilio per amœniora illa ſtudia divagabatur JULIANUS, quam ut inde locupletiorem redderet juriſprudentiam, quam ſibi ad majora nitenti decus ac robur futuram prudenter augurabatur. Hinc nulla eſt pars illius ſapientiæ civilis, in qua ille non id, quod ſummum videtur, fuerit conſequutus. Juriſpruden-tiæ

las & Julianus immiſcet deciſionibus ſuis, veluti *l.* 15. *ff. de legib. l.* 26. *ff. de ſtatu hom. l.* 76. *ff. de precar.*

(q) Exemplum eſt in *l.* 61. *ff. de rei vind.* Quam deciſionem nemo intellexerit, niſi qui norit, inter Stoicorum decreta fuiſſe, quod omnia fluant, & in adſidua adjectione ac deminutione ſint. Sen. *Epiſt.* LVIII. Marc. Antonin. *εἰς ἑαυτ.* II, 17. V, 33.

(r) Seneca *Epiſt. XLV. XLVIII. ſequ.* Arrian. *Diſſ. Epict. II,* 19. Marc. Antonin. I, 17.

(ſ) Pertinent huc, quæ de ſervo ab uno

tiæ certe illius *νομοθετικῆς* nullum certius proferre licebit argumentum, quam edi- ctum perpetuum, (t) quod ſe adeo pro- bavit poſteris, ut nulla Romanorum lex, nullum SC. nulla Principis conſtitutio tam conſtanti ac perpetuo uſu viguerit, ac opu- ſculum illud Juliani, ſpecimen juriſprudentiæ le-

vulnerato, & ab altero poſtea occiſo, contra ſubtilem juris rationem diſputat: *l. 51. ff. ad L. Aquill.* nec non, quæ de pecunia eum in finem donata, ut do- natori credatur, diſſerit: *l. 20. ff. de reb. dub.* ac denique, quæ de aſſe here- ditario monet. *l. 13. pr. ff. de lib. & po- ſtumis her. inſt.* (t) Immo & edictum DE CONJUNGENDIS CUM EMANCIPATO LIBE- RIS EJUS, cujus ipſius quoque auctor atque inventor eſt JULIANUS *l. 3. ff. de conjung. cum emanc. lib.* Nimirum vete- re jure ad ſucceſſionem non vocaban- tur emancipati. Quum vero deinde iis bonorum poſſeſſionem daret prætor: id eveniebat, ut vel filius impedimento eſſet nepoti, in poteſtate avi retento, vel hic, tamquam ſuus, illum ſecluderet. Quod ne eveniret, primus hoc edicto ſuo cavit Julianus. Eidem JULIANUS in- terdictum SALVIANUM acceptum ferunt Cujac. in *Paratitl. Digeſt. Libr. XLIII. titul. ult.* & Ant. Auguſtin. *de Nom. prop. Pand. cap. IV. pag. 331.* At in du- bium id vocarunt Bachon. ad Trentl. *Vol.* II. *Diſp. XXV. theſ.* II. *litt. D.* & de

legiſlatoriæ præſtantiſſimum, ob quod ſolum JUSTINIANUS (u) illum *τῶν ἐν νομοθέταις δεδοκιμηκότων σοφώτατον*, *omnium juris conditorum, qui olim celebritatem conſequuti ſunt, prudentiſſimum* vocare non dubitavit. Nec minor JULIANI prudentia in conſulendo cavendoque eluxit, digni ideo habiti, qui non modo a Senatu, ut Spartianus (x) refert, probaretur, & una cum juriſconſultis eorum temporum præſtantiſſimis locum in ſanctiore Hadriani Imp. ac ſucceſſorum conſilio obtineret, ſed & a magiſtratibus (y) æque ac privatis, tamquam civitatis oraculum, conſuleretur, iiſque de jure reſponderet, idque tam ſolide, ut, quum innumeris locis ejus deciſiones in jure noſtro laudentur, vix unus aut alter reperiatur, qui eas erroris coarguere auſus ſit. (z) Denique dubitari non poteſt, quin & pru-

gnorib. III, 20. Hub. Giphan. in *Comm. ad* §. 3. *Inſt. de interd.* ac novis eam in rem argumentis uſus vir ampliſſimus, mihique amiciſſimus, Corn. van Bynkersh. Obſ. I, 24. quibus tamen ſatisfacere conatus eſt clariſſimus VVæchtlerus in Act. Erud. Lipſ. MDCCXVII. pag. 264. Rem, utpote incertam, nos quidem in medio relinquimus. (u) *Conſt. Tanta* §. 18. (x) Spartian. in vit. Har. cap. XVIII. (y) *l. 5. ff. de manumiſſ. vind.* (z) Hinc ſæpe legas: RECTE JULIANUS PUTAVIT, *l. 94. ff. de legat. 2.* RECEPTA EST ULPIANI SENTENTIA,

& prudentiæ, quam *δικαστικὴν* vocant, ſpecimina quam plurima dederit, qui & majores magiſtratus geſſit, &, eodem teſte Spartiano, principi ipſi, cauſſas cognoſcen-

---

*l.* 29. §. 16. *ff. de libr. & poſtum.* HOC, QUOD SENTIMUS, ET JULIANUS PROBAT. *l.* 62. §. 1. *ff. de rei vind. l.* 3. *ff. de exc. rei judic. l.* 48. §. 1. *ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* MERITO JULIANUS RESPONDIT, *l.* 19. *ff. de vi & vi arm.* RECTE SCRIBIT JULIANUS, *l.* 21. §. 9. *ff. de recept.* ET EGO DIDICI, ET JULIANUS EXISTIMAT, *l.* 5. *ff. de oper. ſerv.* VERUM EST, QUOD JULIANO PLACET, *l.* 28. *ff. de pact.* EST VERIUS, QUOD JULIANUS SCRIPSIT, *l.* 6. *ff. de tut.* JULIANI SENTENTIA HUMANIOR EST, *l.* 23. §. 1. *ff. de Ædilit. edict.* SECUNDUM JULIANUM SÆPIUS EST CONSTITUTUM, *l.* 3. §. 1. *ff. ad SC. Maced.* & hujus generis alia. Rariſſime ab eo diſſentiunt Ulpianus, Paullus, Mæcianus, & quoties id faciunt, Juliani dicta explicant potius, adhibitaque diſtinctione juvant, quam reprehendunt. Acerrimus Juliani cenſor eſt ULPIUS MARCELLUS, quem ſectæ ſtudium in tranſverſum egit. Contra ejus definitiones plerumque conſtitutionibus ſuis firmarunt Principes, ejuſque rei varia exſtant exempla in *l.* 3. §. 1. *ff. ad SC. Maced.* §. 5. *Inſt. de ſuſp. tut.* §. 8. *Inſt. de nupt. l.* 1. §. 8. *l.* 5. §. *pr. l.* 8. *ff. de adſign. lib.* §. 2. *Inſt. de obli. quæ quaſi ex del. l.* 24. *C. de negot. l.* 15.

ſcenti, adſedit, & operibus ſuis paſſim intexuit præcepta quædam ejus generis utiliſſima. (a) Ceterum incredibili illa, quam ſibi tot vigiliis pepererat, doctrina, gloriam tam ſolidam reperit, ut omnium conſenſione veluti juriſconſultorum familiam ducere videretur, & vix ab ullo adpellaretur ſine laude ac præfatione honoris. In ipſo certe jure noſtro modo ob honores, quibus functus eſt, *κράτιϛος*, (b) modo *vir ſapientiſſimus*, (c) modo *ſummus auctor juris ſcientiæ*, (d) modo *ſubtiliſſimus teſtis, ſummæ auctoritatis homo, & edicti perpetui ordinator*, (e) modo *vir magnæ exiſtimationis & diſertiſſimus juriſperitus* (f) adpellatur, ut alia, quæ in eum conferuntur, veterum elogia jam prætermittamus. (g) Si quæras, quo potiſſimum auctore ac duce ad tam inuſitatam doctrinam pervenerit: ipſe

te

---

(a) Veluti *l. 8. ff. de offic. præſ. l. 32. ff. de legibus l. 21. ff. de reb. cred.*

(b) *Conſt. Dedit. nobis Deus* §. 18. *de conf. Dig.*

(c) *Nov. LXXIV. pr.*

(d) *l. 15. C. de uſufr. & habit.*

(e) *l. 10. C. de condict. indeb.*

(f) *l. 5. C. de bon. quæ lib.*

(g) Alciat. Diſpunct. II, 27. & Jo. Bertrand. de Juriſp. I. 1. ad Julianum referunt epigramma Theæteti in Antholog. Græc. IV. 1. 2.

*Τοῦτον Ἰουλιανὸν, νομικῆς φάος, εἶχεν ἰδοῦσα*

te hoc ignorare non patitur JULIANUS, qui PRISCUM JAVOLENUM *præceptorem ſuum* grato animo collaudat, etiam ubi id monere minus neceſſarium videbatur. (h) Erat vero Javolenus ille vir maximæ auctoritatis, & non modo ſummis in urbe honoribus functus, ſed & Africæ aliquando Procoſ. aliarumque provinciarum præſes, &, quod caput rei eſt, juris illa ætate prudentiſſimus. Et tamen ſunt, qui parum honorifice ſentiunt de viro illo doctiſſimo, freti teſtimonio Plinii, (i) qui Javolenum *dubiæ ſanitatis hominem* vocare non dubitarit. Verum huic judicio jure meritoque opponimus non modo egregia

Ῥώμη καὶ Βερόη πάντα φύσις δυνάται.

Sed id quidem epigramma ad alium plane Julianum, multo juniorem & Anteceſſorem Berytenſem, Novellarum Juſtiniani interpretem doctiſſimum, pertinere, poſt P. Pithœum, Guil. Grotium, & Fabrottum obſervavit Ægid. Menag. Amœn. Jur. Civ. Cap. XXIV. Et quid Juliano noſtro cum Beroe vel Beryto, ubi tertio vel quarto demum ſæculo ſchola juridica efflorеſcere cœpit? Vid. Jo. Strauch. de Beryto Cap. IV. §. XV.

(h) *l. 5. ff. de manum. vind.*

(i) Plin. Epiſt. VI, 15. refert, Paſſienum Paullum, elegos recitaturum, adhibuiſſe

gia ejus opera, ex quibus fragmenta quam plurima in Digeſta migrarunt, ſed & tot viva ac ſpirantia doctrinæ monimenta, auditores nimirum, quos reliquit, doctiſſimos, inter quos præter JULIANUM etiam Aburnium Valentem & Tuſcianum numerat Pom-

etiam Priſcum Javolenum. Hunc vero honoris cauſſa interrogatum, PRISCE JUBES? reſpondiſſe: EGO VERO NON JUBEO. Male id habuit Plinium, qui ideo in Javolenum invectus: *Cogita*, inquit, *qui riſus hominum? qui joci? Et omnino Priſcus dubiæ ſanitatis. Intereſt tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam jus civile publice reſpondet, quo magis, quod tum fecit, & ridiculum, & notabile fuit.* Ob id parum abeſt, quin bonum Javolenum pro inſano traducant. Aſt quid, quæſo, ſtoliditatis ineſt illi Javoleni dicto? Et quid mirum, ſi ſenex occupatiſſimus, pertæſus moleſtiſſimi iſtius officii, recitationes frigidiſſimas audiendi, Paſſieni inſaniam ſenili dicacitate perſtrinxerit, quam non minore libertate multo ante peſtrinxerat Juvenal. Sat. I. verſ. 2. ſequent. & Sat. III. v. 8. Et fingamus denique, Javoleno, jam annis gravi, accidiſſe, quod illi apud Sophocl. Oedip. verſ. 924.

Καὶ σ᾽ ὁ πληθύνων χρόνος
Γέρονθ᾽ ὁμοῦ τίθησι καὶ τοῦ νοῦ κενόν.

Pomponius. (k) Quemadmodum vero fax, ſemel accenſa, non modo longe lateque ſpargit lumen, ſed & flammam cum aliis ſine aliquo detrimento communicat: ita inſtitutus a Javoleno JULIANUS multis aliis ad ſolidiorem doctrinam profuit, diſcipuloſque reliquit doctiſſimos, quorum in numero inprimis L. VOLUSIUM MÆCIANUM, SEX. AFRICANUM & TERENTIUM CLEMENTEM fuiſſe ſuſpicamur. (l) Ex quibus omnibus & de ſecta, in quam proclivior fuerit JULIANUS, ſa-

---

*Et te ingraveſcens ætas*
*Senem ſimul fecit, & mente deerrantem.*

an inde ſequitur, ut ſemper emotæ mentis dubiæque ſanitatis fuerit?

(k) *l. 2. §. ult. ff. de orig. jur.*

(l) L. Voluſius Mæcianus & paullo junior fuit, quippe M. Antonini Imp. præceptor, teſte Julio Capitol. in vita Marci Antonini Imp. cap. III. (unde apud M. Antoninum εἰς ἑαυτὸν Lib. I. ſegm. 6. pro Μαρκιανῷ legendum eſſe Μαικιανῷ, recte obſervarunt Gatakerus & Ægid. Menag. Amœn. Jur. civ. Cap. V. p. 31.) & Julianum aliquoties vocat SUUM. Quod quamvis aliquando amicitiæ ſit argumentum: JCti tamen ita vocare ſolebant præceptores, a quibus profecerant. Vid. V. C. Eu. Otto in Papiniano Cap. XI. §. I. p. 209. Eodem honoris vocabulo eum dignatur Terentius Clemens. *l. 6. ff. de*

facile judicare licet. Non enim Proculejanus fuit, ceu ſuſpicatus eſt Hugo Donellus: (m) ſed Sabinianus, (n) tam modeſti tamen ac generoſi ingenii, ut nec omnia Proculi reprehenderet, nec Sabini omnia promiſcue haberet pro oraculis, ſed prudente uſus

---

*vulg. & pup. ſubſtit.* quem æque ac Africanum fere numquam a Juliano diſſentire, jam alii viri docti obſervarunt.

(m) Comment. *l. 26. de verb. ſignif. num.* 10. *ſequ.*

(n) Hinc in veterum placitis, Sabini exemplo, plerumque ſubſiſtit, *l. 51. §. 1. ff. ad L. Aquill. l. 31. ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* adeo, ut ne in rationes quidem juris inquirendum putet. *l. 20. ff. de legib.* id quod Sabinianorum proprium fuiſſe, jam pridem docuit Em. Merillius Obſ. I. 4. Deinde plerumque adſtipulatur ejus ſcholæ juriſconſultis, veluti Sabino, & Caſſio: *l. 11. §. 3. ff. de donat. l. 3. §. 6. ff. de lib. & poſtum. l. 1. §. 5. ff. de adquir. vel amitt. poſſeſſ. l. 30. ff. de liberal. cauſſ. l. 28. §. 1. ff. de jurejur. leg. 14. §. 2. ff. de act. emt.* Contra Proculejanos non modo paſſim refellit, & præcipue quidem Juventium Celſum, Cujac. Obſ. VIII, 35. & XXVII, 13. ſed & eorum placitis aliquando derogavit edicto perpetuo. *l. 1. §. 1. ff. de jur. fiſci.* Atque inde eſt, quod adverſarium ubique expertus eſt Ulpium Marcellum, Procu-

uſus ἐκλογῇ veritatem omni ſectæ ſtudio anteferret. (o) Quamobrem tantum abeſt, ut tam excellens ingenium in umbra potuerit conſeneſcere, ut mature in lucem & ad capeſſendam rempublicam protractum ſit. Ipſe ſane & præturæ ſuæ & conſulatus meminit: (p) quin bis conſulem eum fuiſſe, docet Spartianus, (q) quamvis, quod inter ſuffectos tantum fuiſſet, de tempore utriuſque conſulatus parum conſtet. (r) Præterea ad ipſam præfecturam urbanam adſpirave-

lejanorum accerrimum: Merill. Obſ. I, 28. VIII, 18. adeo, ut pro inſigni veritatis argumento haberetur, ſi Marcello cum Juliano conveniret. Cujac. Obſerv. XIV, 35. Menag. Amœn. Jur. c. XXIV. pag. 133.

(o) Aliquando enim a Caſſio diſſentit, *l.* 11. §. 2. *ff. quod vi aut clam* & communi Sabinianorum ſententiæ dat repudium. *l.* 56. *ff. de manum. teſt.* Contra aliquando facit cum Proculo, *l.* 6. *ff. ad L. Aquil.* & Celſum laudat, tamquam ſibi ὁμόψηφον. *l.* 13. *ff. de lib. & poſtm.*

(p) *l.* 5. *ff. de manum. vind.*

(q) Spart. in Did. Julian. cap. I. (r) Iterum eum Conſulem ordinarium an. U.C. DCCCL. fuiſſe, putant Onuphrius Panvinius, Bertrandus, Guil. Gotius, aliique, quia Caſſiodorus & alii faſtorum ſcriptores eum annum ſignarunt conſulatu *Jul. & Torquati III.* At ex marmore, ex ſchedis Gudianis eruto, docuit V. C.

raverat, (ſ) quæ tanta erat dignitas, ut ſequiore ævo intra urbem ipſi præfecturæ prætorianæ anteferretur, (t) nec facile cuiquam conferri ſoleret, niſi juris peritiſſimo. Julianum, jam ſupra vidimus, inter Hadriani, Antonini Pii, & Divorum Fratrum conſiliarios atque amicos fuiſſe, (u) quo in conſeſſu quamvis collegas haberet etiam

---

Petr. Relandus in Faſt. Conſ. ad eum ann. Julianum illum, Torquati collegam, non eſſe *Salvium* noſtrum, ſed *Julianum Veterem*.

(ſ) Spartian. in Did. Julian. cap. I.

(t) Diſcimus hoc ex Symmacho Ep. X, 36. Caſſidor. Var. III. 11. Juliani Novell. LVI. quæ loca jam adduxit Phil. Bertierus Pithan. Diatr. I. cap. III. p. 811. Unde explicanda illa Auſonii in Moſella v. 409.

*Quique caput rerum, Romam, populumque patreſque*
*Tantum non primo rexit ſub nomine.*

(u) Quod inter Hadriani conſiliarios fuerit JULIANUS, jam ſupra ex Spartiano vidimus. Inter Antonini Pii conſiliarios apud Julium Capitolinum in Anton. Pio Cap. XII. memoratur etiam *Salvius Valens*, qualis quum nullus alioquin inter juriſconſultos reperiatur, probabile eſt, interpoſita diſtinctione legendum eſſe SALVIUM, VALENTEM, ut SALVIUS JULIANUS, & ABURNIUS VALENS intelligantur. Porro Julianum

etiam Proculejanos, Juventium Celſum, Neratium Priſcum, & æmulum obtrectatoremque laudum ſuarum, Ulpianum Marcellum, numquam tamen cum ullo in gratiam rediiſſe legitur. Et neſcio ſane, an luculentius reperiatur & prudentiæ illorum Principum, & modeſtiæ ipſorum juriſconſultorum argumentum, quam quod diverſarum ſectarum juriſconſulti in medium conſulere juberentur, quod juſtum, & e republica videretur. Nam ſicut Principes id eo conſilio faciebant, ut expenſis utriuſque partis rationibus, quid juſtum ac bonum ſit, eo accuratius perſpicerent: ita hi mira animi moderatione ferebant diſſentientes, æternæque laudi hoc cedit veteribus juriſconſultis, quod, diſſentiente a ſe collega, non excandeſcerent, aut erumperent in convicia, furiiſque veluti agitarentur, quod cacoethes noſtro potiſſimum hoc ſterili virtutum ſæculo ſuccrevit, ſed ſuam quiſque ſententiam diceret modeſte, rationibuſque, non conviciis, certaret. (x) Cujus hoc regi argumentum luculentiſſimum eſt,

---

*amicum ſuum* vocant Divi fratres, *l.* 17. *ff. de jur. patron.* quos nihil aliud eſſe diximus, quam *συνέδρους καὶ συμβούλους* imperatorum, de quibus prolixe Jac. Guther. de Offic. dom. Aug. I. 18.

(x) Merentur hic adſcribi verba ex viri ampliſſimi, Cornelii van Bynkershoek, Dedicatione exaſciatiſſimi Obſervationum operis: *Expedit*, inquit, *bono pu-*

eſt, quod quum in Pandectis perpetuus fere diſcrepantium ſententiarum conflictus reperiatur, & creberrima diſputatio, vix tamen ullum acrius vocabulum, nedum convicium, reperiatur, quo inter ſe uſi ſint viri

*blico, ad rempublicam non adhiberi eos, qui aliorum ſententias, ubi a ſua diſcrepant, continuo inſectantur opprobriis, contumeliis, conviciis, non alia cauſſa irritati, quam quod alius alia mente ſit, perpetui ſcilicet Dictatores in republica eruditorum. Hoc nomine ſemper fuit habita infamis natio Grammaticorum, ab humanitate alienorum, dum humanitatis ſtudia tractant. Sed non magis id miremur, quam hac parte grammaticis non cedere, qui quietatem, charitatem, animi manſuetudinem & reliqua viri boni officia in vulgus profitentur. Niſi ſtatim hic pedibus eas in ſuam cujuſque ſententiam, ſtultitiæ vel malevolentiæ notam non evadas. JCtorum utique veterum ſemper præcipua laus fuit modeſtia. Illi quidem, quod ſibi videtur, ex animi ſui ſententia reſpondent: ſed meliora edocti audiunt, &, ſi minus ante ſapuerunt, reſipiſcunt. Labeo noſter in Senatus lectione ſententiæ ſuæ libertatem adverſus ipſum Auguſtum magno animo defendebat, ſuperdicto: Suum quemque judicium habere. Et ſic oportebat. Papinianum noſtrum mente ſolida non dejecit vultus & gladius inſtantis tyranni: nec tamen minus*

viri illi graviſſimi. Sed ne qua longius evagemur, JULIANUM redeundum erit, cujus de honoribus ac dignitate, quæ comperta habemus, diximus. Alia enim, quæ vulgo addunt, non niſi inanibus conjecturis nituntur. Nam quod, eum Aquitaniam, Belgicam, Germanias, Dalmatiam, Bæticam rexiſſe, ſcribunt Guido Pancirolus (y) & Ant. Dàd. Alteſerra: (z) id in legibus, quas illi ad partes vocant, (a) nullum reperti præſidium, quum Salvii, quoniam ibi mentionem fieri animadvertimus, *σύγχρονοι* quidem JULIANO noſtro, at ab illo tamen fuerint diverſiſſimi. Ejuſdem notæ eſt, quod idem Pancirolus eum Javoleno, Africæ Procoſ. & Syriæ Præſidi, in conſilio fuiſſe ſcribit: Id enim ex *l. 5. ff. de manum. vind.* non magis conſequitur, quam eum Ægypto præfectum fuiſſe, quia, ſe ibi aliquando vixiſſe, fatetur. (b) Sed tantam doctrinæ ubertatem, totque fortunæ obſequia mors demum, ut fit, evertit, provectiore quidem jam ætate, nec tamen ſub Commodo, uti perperam ſibi perſuaſit Bern. Rutilius, (c) filium noſtri, SALVIUM JULIA-

*eum, aliter quondam opinatum, in contrarium vocaſſe legimus veriorem Sabini ſententiam. Et ſic quoque oportebat.*

(y) de clar. Legum interpr. L. 38 (z) Rer. Aquitanic. IV, 11. (a) *l. 12. ff. de cuſtod. & exhib. reor. l. 14. ff. ad SC. Turpill. l. 9. §. 4. ff. de pœn. l. 7. §. 1. ff. de accuſ. & inſcr.* (b) *l. 36. ff. de ſol.* (c) de Vit. JCt. c. LXVI.

LIANUM, præfectum prætorio, a truculento iſto principe occiſum, cum patre confundens. Reliquerat & nepotem, ejuſdem nominis, quem, quum jam Taruntеii Paterni, præfecti prætorio, filiam opulentiſſimam ſponſam haberet, eadem procul dubio fata ſubire coegit illorum temporum atrocitas. Nam & hunc oppreſſiſſe videtur Commodus Imperat. partim quod pudicitiæ eſſet ſervantiſſimus, partim quod in adfectati imperii ſuſpicionem ob Taruntеii adfinitatem veniſſet. Id quod pluribus perſequitur Lampridius. (d) Felicior utroque avus, SALVIUS JULIANUS, ſua, uti videtur, morte, provectiore jam ætate, occubuit, ſepultus milliario V. via Lavicana, (e) ſi Spartianum recte intelligunt interpretes. Supereſt, ut de ejus operibus, quibus ille ſibi monimentum ære perennius exegit, quædam ſubjiciamus. Inter ea in indice Florentino primum locum occupant DIGESTORUM LIBRI NONAGINTA, circa quos permultos errores paſſim admitti obſervamus. Matthæus Blaſtares, in Hiſtoria juris, ex codice Voſſiano Leidenſi edita a cla-

(d) Lamprid. in Commodo c. III. & IV.

(e) Via Lavicana & Præneſtina e porta Eſquilana, aut alia vicina egrediebantur, illa a dextris formam aquæ Claudiæ, ad Claudiam, oppidum: hæc Gabios, ac deinde Præneſte tendebat. Marlian. Topogr. antiquæ Rom. IV. 16.

clariſſimo Fabricio, (f) illud Digeſtorum opus ipſi Hadriano tribuit, illudque conſtitiſſe exiſtimat libris quinquaginta. Alii Digeſta illa Juliani cum ipſo edicto perpetuo confundunt, quum nihil aliud fuerint, quam juris commentarii, ad edicti perpetui ſeriem, quin & ad verba Edicti compoſiti, ut fruſtra ſint, qui cum Jo. Bertrando opus JULIANI ſingulare AD EDICTUM comminiſcuntur. (g) Denique non minus falluntur, qui opus iſtud non nonaginta, ſed multo pluribus libris conſtitiſſe exiſtimant, quod aliquando liber XCIV. in jure noſtro laudetur. (h) In codice enim Florentino, omnium, qui exſtant, vetuſtiſſimo non librum XCIV. ſed LXXXIV. citari, quartum vero X. a recentiore manu ſuperadditum eſſe, teſtatur V. C. Laur. Theod. Gronovius. Ceterum quamvis iſtud opus

(f) Vol. XII. Bibl. Græcæ pag. 361.

(g) Nimirum quum *l. 1. ff. de his, qui not. infr.* decerpta dicatur ex JULIANI *libro I. ad Edictum*, fuere, qui pro Juliano ibi ſcriberent Ulpianum, quum tamen hic libro I. de infamia non egerit. Vere ergo lex illa eſt ex Juliani Digeſtis, quibus ſimul edictum interpretatus erat. Unde & in *l. 1. ff. unde legitimi* verba Edicti non ex Ulpiano, cujus ex commentariis alias plerumque verba edicti proferuntur, ſed ex JULIANI *l. XXVII. Digeſtorum* depromi videmus.

(h) *l. 32. ff. de legib.*

opus Aniani ætate in occidente pæne periiſſet: magno tamen juriſprudentiæ bono illud ſæculo adhuc ſexto delituit in bibliotheca Triboniani, magnumque uſum præbuit Pandectarum conditoribus, qui ex ſolis his libris CCCLXXVI. fragmenta nobis ſervarunt, ut omittamus CXXVI. alia, quæ, diſſimulato librorum numero, a veteribus juriſconſultis citantur. Semper enim hoc opus habitum eſt incomparabilis juriſprudentiæ theſaurus, ac proinde certatim illud notis ac animadverſionibus illuſtrarunt juriſconſulti veteres, veluti ULPIUS MARCELLUS, Juliano paullo iniquior, (i) CERVIDIUS SCEVOLA, (k) JULIUS PAULLUS, (l) JUNIUS MAURICIANUS, (m) quibus & AFRICANUM, quamvis parum accurate, addit Guil. Grotius.

---

(i) Ex quibus ſex loca exſtant integra *l.* 14. *ff. de in rem verſ. l.* 20 *ff. de con. & dem. l.* 5. *ff. de hered. iſt. l.* 80 *ff. de legat.* 1. *l.* 75. *ff. ad L. Falcid. l.* 34. *ff. eod.*

(k) Ex Scævolæ notis decerptæ ſunt *l.* 10. *ff. de peric. & com. rei vend. & l.* 54. *ff. de pact.*

(l) Notarum Paulli ſpecimen habes in *l.* 11. *ff. quod met. cauſſ. l.* 4. *ff. de reſcind. vend. l.* 75. *ff. de judic. l.* 3. *ff. de collat. l.* 15. *ff. de mort. cauſſ. don. l.* 4 *ff. de manum. vindict.*

(n) Ita enim Florentinus codex in *l.* 7. §. 2. *ff. de pact. & l.* 25. §. 1. *ff. de uſufr.* quum alia editiones habeant MARTIANUS. Alterutrum horum juriſconſultorum ad ad Julianum notaſſe certum eſt, quamvis

tius. (n) Scripſit deinde JULIANUS AD MINICIUM LIBROS SEX. Miniciorum ſtemma ampliſſimum texit Thom. Reineſius, (o) oſtenditque, illuſtri illi genti cum Caſſiis, Aciliis, Juniis Ruſticis non unam neceſſitudinem interceſſiſſe. Is, ad quem JULIANUS notavit, ſub Veſpaſianis floruit, & ſub Trajano adhuc rexit provincias, ceu docuit Jac. Cujacius, (p) cui & hoc marmor ſuffragatur apud Gruterum: (q)

HERCVLI.
TIBVRT. VICT.
ET. CETERIS. DIS.
PENATIBVS. TIBVRT.
L. MINICIVS
NATALIS.
COS. AVGVR.
LEG. AVG. PR. PR.
PROVINCIÆ.
MOESIAE. INFERIOR.
VOTIS. SVSC.

Quumque egregius hic JCtus commentarios ſcripſiſſet, quorum hodie ne titulus quidem ſupereſt: eos ſex libris (r) interpretatus

apud me facile vincat lectio Florentina.

(n) de Vit. JCt. II, ò.

(o) Epiſt. XXIV. ad Rupert. p. 251.

(p) Obſ. VII, 2. (q) Grut. Inſcr. pag. XLIX, 6. Conf. pag. LIX, 8. ubi LIBYÆ PROCOS. vocatur.

(r) Unde in mendo procul dubio cubat *l.* 11. *ff. de act. empt.* ubi Ulpianus *librum X. ad Minicium* citat.

tus eſt JULIANUS, qui modo ſub titulo librorum *ad Minicium*, (ſ) modo *ex Minicio*, (t) modo *apud Minicium*, (u) in jure noſtro laudantur. Eamdem operam & URSEJO VEROCI (x) navavit JULIANUS, ad quem Caſſii Longini exemplo (y) libros quatuor ſcripſit, ex quibus fragmenta XLII. in Pandectis ſuperſunt. Denique in indice Florentino laudatur etiam JULIANI liber ſingularis DE AMBIGUITATIBUS, quo titulo, plane ſtoico, (z) profeſſus eſt interpretationem verborum ambiguorum, in contractibus ultimiſque voluntatibus, quibuſcum ſæpiſſime colluctandum eſt juriſconſultis, idque ſatis adparet ex tribus elegan-

(ſ) Veluti *l.* 10. *ff. pro emtore*. (t) *l.* 61. *ff. de rei vind.* (u) *d. l.* 11. *ff. de act. emt.*

(x) Floruiſſe hunc ſub Tiberio Imp. conjecit Petr. Perennon. Animadv. Jur. II, 23. Sed quum Urſejus citarit Proculum, *l.* 27. §. 1. *ff. ad L. Aquill. l.* 11. §. 2. *ff. de aqua & aqu. pluv.* & ipſe contra citetur a Caſſio: *l.* 1. §. 10. *quar. rer. act. non dat.* magis veroſimile eſt, eum paullo recentiorem eſſe, ut maxime ſub Claudio & Nerone floruiſſe. (y) Notarum enim Caſſii in Urſejum Ferocem veſtigia exſtant in *l.* 10. §. 5. *ff. quib. mod. uſusfr. l.* 16. §. 1. *ff. ad SC. Vellejan. l* 104. *ff. de legat.*

(z) Vel maxime in enodandis explicandiſque ambiguitatibus deſudabant Stoici. Sic inter Cleanthis opera fuit liber περὶ τῶν ἀπόρων, *de ambiguitatibus*. Diog.

gantiſſimis, quæ ſuperſunt, opuſculi iſtius fragmentis. (a) Plura JULIANI opera in indice Florentino haut recenſentur, nec alia vel a veteribus laudata, vel in indice Florentino recenſita ſunt. Et tamen oculatior multo, Jo. Bertrandus, duo alia ſibi ex antiquitatis parietinis eruiſſe videtur, unum AD EDICTUM, quod jam ſupra cum Digeſtis unum idemque eſſe probavimus, alterum DE DOTALI PRÆDIO, quia Julianus alicubi *tractatum de dotali prædio propoſuiſſe*, dicitur. (b) Enimvero *tractatus* hic non liber eſt, ſed tractatio materiæ alicujus, vel diſpu-

Laert. VII, 178. Ita Sphærus, Stoicus περὶ ἀμφιβολιῶν *de ambiguitatibus* ſcripſit. Diog. Laert. VII, 178. & Chryſippus libros varios, numero ſeptemdecim eadem doctrina implevit, Laert. VII 193. Ceterum quæ ἄπορα dicta ſint veteribus, exponit Gell. Noct. Att. IX, 15. eorumque exemplum habes in *l.* 88. *pr. ff. ad L. Falcid.* ἀμφιβολίαν vero definiunt, exemplisque illuſtrant Diog. Laert. VII, 62. Sex. Empiric. Hypotyp. II, 23. & & Quinctilian. Inſt. VII, 9. Non mirum itaque, JULIANUM etiam, ſtoicis præceptis in primis imbutum, in iiſdem enucleandis experiri ingenium voluiſſe.

(a) Exſtant illa in *l.* 31. *ff. de vulg. & pupill. ſubſt. l.* 62. *ff. de legat.* 1. & *l.* 13. *ff. de reb. dub.* ex quibus Juliani ſcopus, ipſeque modus tractandi facile intelligitur.

(b) *l.* 5. *C. de bon. quæ lib.*

diſputatio, cuicumque libro inſerta, (c) adeoque & JULIANUS quia in opere quodam, e. gr. in Digeſtis, de fundo dotali fuſius diſputaverat, tractatum eade re propoſuiſſe dicitur, quamvis ſingularem de fundo dotali librum numquam ſcripſerit, quippe quem ſilentio præterituri non fuiſſent Modeſtinus, Julius Paullus, & Cajus, quorum hunc *de dotalitiis*; illum *de dotis repetitione*; iſtum *de differentia dotis* ex inſtituto ſcripſiſſe, & nuſquam tamen illum JULIANI libellum citare, novimus.

Et hæc quidem ſunt, quæ ſecluſus a ſupellectile libraria de SALVIO JULIANO extemporaria pæne opera ex adverſariis in chartam conjeci, pleniora omnino futura, niſi chartæ, & temporis faciendum eſſet compendium. Jam mihi vobiſcum res eſt, COMMILITONES SUAVISSIMI, quorum commodo REX noſter POTENTISSIMUS, Hercule Muſageta, me in hanc Fridicianam longe clementiſſime ablegavit. Veſtra nimirum res hoc ipſo agitur. Vobis tantum hic & ſeritur, & metitur. Meum erit, vobis ad omnes juriſprudentiæ partes & philoſophiæ diſciplinas viam quam expeditiſſimam emunire; idque me facturum polli-

(c) Sic JCti dicuntur SPECIEM TRACTARE, *l.* 23. §. 3. *ff. de adq. rer. dom.* vel TRACTATUM HABERE, *l.* 9. *ff. de grad. & adfinit.* Tertull. de reſurr. carn. cap. II. *Atque adeo & hæretici ex conſcientia infirmitatis numquam ordinarie* TRACTANTI, id eſt, diſputationem ſemper fugiunt.

polliceor ea fide, eaque adſiduitate ac perſpicuitate, ut quotquot veſtrum eumdem diſcendi ardorem atque attentionem ad acroaſes meas attuleritis, fructum inde capturi ſitis uberrimum. Tanto majore ſane fiducia hoc vobis ſpondeo, quo magis per tot annos experiundo didici, Deum O. M. meam de ſtudioſa juventute bene merendi voluntatem, gratia ſua numquam deſtituiſſe. Quin, ſi de me ipſo quædam dicere per modeſtiam liceret: plures omnino hodie in aulis curiiſque numerare poſſem, vivos diligentiæ dexteritatiſque meæ teſtes, qui, quum me olim vel in Germania, vel in Belgio, audierint, mea qualicumque inſtitutione ſe ad ſolidiorem doctrinam profeciſſe teſtentur. Nolite aliorum morari judicia, qui, quum me ab adoleſcentia elegantiores litteras cum jurisprudentia conjunxiſſe ſciant, inde calumniandi arripiunt occaſionem, quaſi plane alienus ſim a maſcula illa, cujus in foro uſus eſt, juriſprudentia. Alia omnia certe vos ipſi experiemini, COMMILITONES SUAVISSIMI. Nihil enim ex me fruſtraneum, nihil infructuoſum audietis, nihil, quod ignoraſſe ſatius ſit. Ego, qui diutius me docendo exercui, id mihi obſervaſſe videor, eos, qui, rerum pæne omnium ignari, Lauterbachium duntaxat vel ſimile juris compendium devorarunt, incredibilem ſapientiæ pragmaticæ laudem adfectaſſe, tantoque facilius apud imperitam multitudinem in iſtam opinionem veniſſe, quanto magis atque apertius præ ſe tulerint illam Bartoliſtarum bar-

bariem. Quaſi vero tam horribile ſit praxeos, quam vocant, ſecretum, ut eo initiari non poſſint, niſi qui ſe ab omni cultiore doctrina prorſus ſejungant, abſinthioque gloſſatorum per omnem vitam paſcantur: & quaſi elegantiores litteræ, quas reliquis ſcientiis omnibus inſigni decori atque adiumento eſſe, omnes fatentur, ſolius juriſconſulti ita pervertant ingenium, ut alia quidem omnia potius, quam practica iſta myſteria, capere poſſit? Sed quid opus eſt verbis? Conditionem vobis, COMMILITONES, feram æquiſſimam: eamdem nimirum, quam urbane apud Euripidem Sileno ferebat Ulyſſes, quum ei vinum venum offerret:

*Vin' tu prius guſtare, quid vini feram?*
Cui Silenus:
*Ita convenit: num guſtus emtorem vocat.*

Vos quoque, COMMILITONES, ſuccedite, experimini, quid vobis feram, meaſque acroaſes veluti guſtu percipite, certoque vobis perſuadete, numquam fore, ut vos navatæ mihi operæ pœniteat. Equidem, ut anni tempus eſt, integram vel juriſprudentiæ vel philoſophiæ diſciplinam me vobis hac æſtate explicaturum, promittere non poſſum. Dabo tamen operam, ut partem hujus ſemeſtris, quæ ſupereſt, non ſine utilitate veſtra tranſmittam, ac proinde, ſimul ac auditorium domeſticum, quod veſtris commodis jam adparatur, exædificatum fuerit, has prælectiones meas trimeſtres

ſtres ſingulari ſchedula vobis publice indicabo. Vos valete, o MEI, & non modo ſtudium meum veſtra diligentia benevolentiaque magis magiſque accendite, verum etiam Deum O. M. ut novum, quod ſubeundum fuit, munus mihi vobiſque felix, fauſtum, fortunatum eſſe jubeat, mecum caſta piaque mente precamini. P. P. Halæ Magdeburgicæ ipſis idib. Juniis anni æræ Chriſtianæ MDCCXXXIII.

# DE
# MARITO TUTORE
## ET CURATORE UXORIS
### LEGITIMO.

## EXERCITATIO XXII.

## CAPUT I.

### An Maritus Jure Romano tutelam curamve Uxoris ſuſcipere potuerit?

§. I. *Inſtituti ratio, & partitio diſſertationis.* §. II. *Lubricum judicium feminarum.* §. III. *Hinc pleraque gentes eas in perpetua vel maritorum, vel aliorum, tutela curave eſſe voluerunt.* §. IV. *An & apud Romanos maritus fuerit uxoris tutor curatorve legitimus? Gregorii Tholoſani, Scipionis Gentilis & Schilteri ſententia.* §. V. *Eorum argumentum primum refellitur.* §. VI. *Itemque alterum, a moribus Atticis deſumtum.* §. VII. *An XII. Tabulæ maximam partem e jure Attico deſcriptæ?* §. VIII. *Tutela mulierum Atticarum qualis fuerit ante nuptias?* §. IX. *Qualis jam nuptarum?* §. X. *Itemque viduarum?* §. XI. *Comparatio tutelæ mulierum Atticarum & Romanarum.* §. XII. *Mulieres vel in pupillari vel in perpetua tutela erant.* §. XIII. *Eaque vel teſtamentaria, vel legitima, vel dativa.* §. XIV. *Uxor quæ in manum convenerat,*

*rat, non erat in tutela curave mariti, ſed in ejuſdem poteſtate.* §. XV. *Quæ in manum non convenerat, ſi ſui juris eſſet, erat in tutela agnatorum, vel tutorem curatoremve dativum habebat.* §. XVI. *Sin filia familias eſſet, manebat in patria poteſtate.* §. XVII. *Feminæ an aliquando in curatione fuerint, & inprimis maritorum?* §. XVIII. *Argumentum tertium & reliqua, quæ pro tutela maritali Romanorum ex Livio, Boetio & Iſidoro adferuntur, profligata.* §. XIX. *An vir aliquando uxoris tutor vel curator fuerit, quamvis non legitimus?* §. XX. *Senatus conſultum, ne tutor ejuſve filius uxorem duceret feminam, quam tutela regat.* §. XXI. *Illud productum eſt ad caſum ſi maritus uxoris ſuæ curam poſt nuptias ſuſcipere vellet.* §. XXII. *Ne ſublata quidem perpetua illa feminarum tutela, maritus curator uxoris minorennis eſſe potuit.* §. XXIII. *Concluſio, Romanos tutelam curamve maritalem, qualis hodie obtinet, plane ignoraſſe.*

## §. I.

Animus eſt, de MARITO LEGITIMO UXORIS CURATORE, ea, qua fieri poterit, brevitate diſſerere, ut eadem opera & priſco illi Germanorum inſtituto, quod, irruente in fora ſcholaſque Germanorum juriſprudentia Romana, communem juris patrii ruinam feliciter evaſit, lucem fœneremus, & ſequuti prudentiorum conſilium, non in re nihili ac infructuoſa, ſed utili, & quæ in ipſis rerum obtineat argumentis, induſtriam ingeniumque exer-

exerceamus. Neque inficiamur tamen, nos & ſæculo, quo vivimus, ſervire voluiſſe, dignoſque nos præſtare illa temporum felicitate, quibus erectiora quævis ingenia non ex ſolis Juſtiniani libris ſapiunt, ſed eo potiſſimum omnem operam ſuam induſtriamque conferunt, ut juris patrii reliquias, tamquam nantes in vaſtiſſimo gurgite fractas tabulas, periculo ſubducant, inſtitutaque juris patrii & Romani comparatione, quem utrumque uſum in diſceptatione illa forenſi præſtet, accuratius, quam vulgus ſolet, diſquirant. Eo itaque conſilio & nos ſcriptionem hanc ita partiemur, ut primum juris communis forulos excutiamus, & an in iſtis hæc maritorum ſive tutela, ſive cura legitima, præſidium reperiat, diſquiramus, ac deinde, quid Germanis ea de re placuerit, quidque hodienum in foro obtineat, diligenter ediſſeramus. Quod ut felix fauſtumque eſſe jubeat ſupremum, quod omnia moderatur, Numen, pia caſtaque mente precamur.

## §. II.

**Vetus opinio eſt, jam inde ab antiquiſſimis ducta temporibus, omniumque fere gentium firmata conſenſu, uti viris ingenium, prudentiam animique conſtantiam ac magnitudinem; ita feminis non niſi venuſtatem, formæque præſtantiam naturæ munere in peculium ceſſiſſe, ſexuique formoſiſſimo tanto minus obtigiſſe ingenii, quanto magis forma ac pulchritudine præ viris ple-**

pleruṁque eniteſcat. Hinc querelæ illæ paſſim obviæ, *mulieres, uti pueros, eſſe ferme levi ſententia,* (a) *impotens natura & indomitum genus,* (b) *rem per ſe imbecillam,* (c) *eaſdem διὰ τῆς γνώμης ἀσθενὲς, ſeu ob conſilii infirmitatem* (d) *imbecillitatemque ſexus multis caſibus ſuppoſitas ſubjectaſque eſſe,* (e) *ac proinde ex conſequentia fragilitatis ſuæ in jacturam facile poſſe incidere.* (f) Et quamvis fuerint ex viris, qui patrocinium ſexus formoſiſſimi ſuſciperent, collectiſque ex omni antiquitate exemplis demonſtrare conarentur, habere & feminas, quas viris opponant, ſolertia, ingenio ac virtute ornatiſſimas, & de quibus jure uſurpes illud Ennii: (g)

*Vos etenim, Juvenes, animum geritis muliebrem:*
*Illa virago viri.*

plerique tamen cauſſam ab illis vix peroratam exiſtimant, quod nec adeo magnus ſit talium proventus, quæ animum virilem corde tumefacto gerant, & paucis quoque iſtis, quas natura hac prærogativa donarit, ob adfectuum, quibus indulgent, intem-

(a) Terent. Hecyr. III, 1.
(b) Liv. XXXIV, 2.
(c) Quinctilian. *Decl. CCCXXXVIII.*
(d) Dio Chryſoſtom. *orat. LXXV.*
(e) *l. 2. §. 2. ff. de SC. Vellej.*
(f) *l. 2. C. eod.* (g) Cic. *de Offic. I,* 18.

temperiem plus calliditatis atque aſtutiæ, quam veræ ſolidæque prudentiæ, ineſſe videatur. Quin id ipſas agnoſcere, ajunt, feminas, quæ ſe ſuo metiri modulo ac pede didicerint, veluti illam apud EURIPIDEM, (h) quæ Medeæ edocta exemplo, profiteatur:

Πρὸς δὲ καὶ πεφύκαμεν
Γυναῖκες εἰς μὲν ἔσθλ' ἀμηχανώταται,
Κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.
*Equidem ad bona*
*Omnes mulieres naſcimur ineptiſſimæ:*
*Verum ad mala reperiunda longe aptiſſimæ.*

§. III.

Nos noſtram haut facimus hanc litem, nec poſſumus a nobis impetrare, ut liberius de ſexu iſto judicantes, odium dimidiæ generis humani partis in nos provocemus, non ignari quippe, æque eos fugere rationem, qui prudentiam omnem abjudicant feminis, quam qui eam viris propriam, ac veluti peculiarem eſſe, arbitrantur. Sunt feminæ, quæ ſupra ſexum ſapiunt: ſunt viri, quavis femina imbecilliores, nec umquam tam effœta facta eſt natura, ut & in ſequiore ſexu non poſſit magnum quid atque eximium producere. Ceterum, qui leges condiderunt, id ſibi ſemper negotii dari crediderunt, *ut jura conſtituerent in his, quæ ἐπὶ τὸ πλεῖστον*, id eſt, *ut*

(h) Euripid. *in Medea v.* 264. *ſequ.*

*ut plurimum accidunt*, non quæ ἐκ παραλόγου *ſeu ex inopinato*, ceu ex THEOPHRASTO prudenter obſervavit Pomponius. (i) Quum itaque ut plurimum lubricum eſſe animadverterent feminarum judicium, ſive quod pleriſque, ex THEODORI HERMOPOLITÆ (k) ſententia, ὀλισηρὸν καὶ εὐαπάτητον φρόνημα, *labile ac deceptu facile ingenium* obtigerit, ſive quod laboribus domeſticis, tamquam noxæ datæ, intra gynæceum per omnem vitam latitare cogantur: nihil legislatores fecerunt reliqui, ut præſidium infirmiori iſti ſexui circumponerent, merito quippe, ut JUSTINIANUS noſter (l) exiſtimat, *miſerando, cum propter obſequia, quæ maritis præſtant, tum propter partus periculum, ipſamque liberorum procreationem*. Hinc etiam eſt, quod feminas non minus, quam pupillos in perpetua aliorum manu ac tutela eſſe vellent gentes pleræque, nec ratum eſſe quidquam paterentur, quod ſine tutorum auctoritate curatorumque conſenſu in earum præjudicium factum eſſet. In eo tantum in diverſa abierunt legislatores, quod alii maritis hanc uxorum curam commendarent, alii veriti, ne mariti eo obtentu ſpoliarent uxores, aliorum potius quorumvis poteſtati ac curationi eas ſubeſſe mallent, quam maritorum. Ex Hebræorum ſane ſen-

(i) *l. 3. ff. de legibus.*
(k) Theod. Hermopol. *ad l. 2. ff. de R. J.*
(l) *l. 12. §. 1. C. qui pot. in pign.*

ſententia PHILO (m) viduas ideo Deo præcipue curæ eſſe, docet, quod maritos amiſerint, qui ad ipſarum defenſionem in parentis vicem ſucceſſerint, additque γυναικὶ γὰρ ἀνὴρ εἰς κηδεμονίαν, ὅπερ γονεῖς παρθένῳ. *Uxori enim maritus tutor eſt, ſicuti parentes virgini*. Nec aliter Græci, ex quarum ſententia EURIPIDES: (n)

Πάντα γὰρ δι' ἀρσένων
Γυναιξὶ πράσσειν εἰκὸς, αἵτινες σοφαί.
*Cuncta enim per maſculos*
*Decet, modeſta quæ ſit, agere feminam.*

Ut jam mittamus CICERONIS (nn) teſtimonium, qui in univerſa Græcia feminas nullum civile negotium ſine tutorum ſuorum auctoritate explicare potuiſſe, diſerte ſcribit. Quin generatim PLUTARCHUS, (o) ex inſtituto diſſerens de officiis conjugum: Δεῖ γὰρ γυνὴ ἢ πρὸς τὸν ἄνδρα λαλεῖν ἢ διὰ τοῦ ἀνδρὸς, μὴ δυσχεραίνουσαν, εἰ δι' ἀλλοτρίας γλώσσης, ὥσπερ αὐλητὴς, φθέγγεται. *Aut viro, aut per virum mulieri loquendum eſt, neque indigne ferendum, ſi, ut tibicen, aliena lingua vocem edat, propria graviorem*. Eodem denique modo philoſophatas eſſe gentes Germanicæ originis tantum non omnes, in-

(m) Philo *de creat. Princip. p. 726. ſeq.*
(n) Euripid. *in Androm. v. 222. ſeq.*
(nn) Cic. *pro* L. Flacco *cap.* XXX.
(o) Plutarch. *Conjug. præc. pag.* 142. *Tom. II. Opp.*

infra ſuo loco oſtendemus pluribus. Exiſtimabanr enim id, quod res eſt, nullam eſſe ſanctiorem vitæ ſocietatem, nullam firmiorem amicitiam, quam quæ inter conjugum par bene compoſitum intra thalamum coaleſcat, neque tutius cuiquam credi mulieris curam, quam cui ipſa ſe fortunaſque omnes crediderit. At multo aliter rationes ſubduxiſſe Romanos animadvertimus, quibus, morum ſuorum conſciis, ſuſpecta viſa eſt maritorum fides, ut agnatos, & quoſvis potius, quam illos, ad mulierum tutelam vocarent. Quum autem quoſdam, quod ad jus Romanum vetus attinet, in alia omnia diſcedere intelligamus: operæ pretium fuerit, in juris iſtius principia inquirere paullo accuratius, argumentaque, quibus adjuti quidam Romanis etiam hanc tutelam curamve maritalem placuiſſe, ſibi aliiſque perſuaſerunt, ordine expendere.

§. IV.

Errarunt hunc errorem viri ceteroquin doctiſſimi, & quibus nihil ad juriſprudentiæ antiquæ pariter ac novæ ſcientiam defuiſſe, dixeris. Sic GREGORIUS THOLOSANUS, (p) quum in jure legiſſet, maritos uxoribus curatores dari non poſſe, ejus rei hanc comminiſcitur rationem, illa curatoris datione non opus fuiſſe, *quod jure ipſo mulieres Romanæ ſint in tutela & cura mari-* *to-*

(p) Gregor. Tholoſan. *Synt. jur. univ. X. I.* 4. 12. *pag.* 229.

*torum*. Similia ſunt, quæ in mentem venerunt SCIPIONI GENTILI, (q) nec non v. c. JO. SCHILTERO, (r) qui itidem maritos jure Romano legitimos uxorum ſuarum ſive tutores, ſive curatores fuiſſe contendunt, idque non uno argumenro confirmaſſe ſibi videntur. Et SCHILTERUS quidem, id luculenter probari poſſe exiſtimat ex loco CICERONIS, (ſ) ex quo tutelam, uxore in manum conveniente, ab agnatis ad maritum tranſiiſſe colligit. Deinde alii huic ſententiæ haud parum præſidii in eo poſitum eſſe arbitrantur, quod & Atticæ mulieres in legitima virorum ſuorum tutela ac cura fuerint. Id enim quin in mores juraque Romanorum permanarit, tanto minus quemquam dubitaturum putant, quanto certius ſit, generatim tutelam omnem Romanos ab Athenienſibus didiciſſe. (t) Denique in rem ſuam vertunt quædam veterum teſtimonia, quæ ſententiæ iſti quam maxime ſuffragari cenſent. Sic enim Cato apud LIVIUM (u) *Majores noſtri*, inquit, *nullam, ne privatam quidem, rem, agere feminas ſine auctore voluerunt, in manu eſſe parentum, fratrum*, VIRORUM. Quæ paullo poſt in benigniorem partem in-

(q) Scipio Gentil. *ad* Apul. *Apol. n.* 1020.
(r) Schilter. *Exerc. XXXVII*, 227.
(ſ) Cic. pro Flacco *cap. XXXIV.*
(t) Jan. Vinc. Grav. *de LL. & SCtis Rom.* §. *XXXIV. pag.* 550.
(u) Livius *XXXIV*, 3.

interpretatus L. Valerius, Tribunus plebis: (x) *Et vos*, inquit, *in manu & TUTELA, non in ſervitio debetis habere eas, & malle patres vos, aut viros, quam dominos, dici.* Quinimmo, quod maxime mireris, eodem pertinere putant locum BOETII, (y) qui interpretatus quædam verba Ciceronis: *Mulieres*, inquit, *antiquo jure tutela perpetua continebantur: recedebant vero a tutoris poteſtate, quæ in manum viri convenerant.* Inde enim denuo conſequi exiſtimant, ut mulieres, conventione in manum agnatorum tutela liberatæ, in maritorum tutela eſſe cœperint. Quos ſane miror non etiam ISIDORO HISPALENSI (z) denunciaſſe teſtimonium, qui, ſi tali argumento uti fas eſt, multo difertius iſtam maritorum tutelam confirmare videtur verbis ſequentibus: *Ideo feminæ ſub* VIRI *poteſtate conſiſtunt, quia levitate animi plerumque decipiuntur. Unde & æquum erat, eas viri* AUCTORITATE *reprimi. Proinde & veteres voluerunt, feminas innuptasque, quamvis perfectæ ætatis eſſent, propter ipſam animi levitatem in* TUTELA *eſſe.* En virorum poteſtatem in uxores, & talem quidem, ob quam auctores fierent mulieribus, negotium quoddam civile geſturis, id eſt, uti res ipſa ſuadere videtur, tutelam. Ex quibus omnibus jam ſatis intelligi exi-

(x) Idem XXXVII, 7.
(y) Boeth. *ad* Cic. *Top. cap. XI.*
(z) Iſidor. Hiſpal. *Orig. XI. extr.*

exiſtimant, tutelam maritalem legitimam olim juris Quiritium fuiſſe, idque tam diu, donec mulieroſus & imbellis aliquis princeps, quiſquis ille demum fuerit, quo imperante feminarum impotentiæ ac libidini divina omnia ac humana ceſſerint, eo vinculo exſolverit feminas, iiſque ſua omnia auctoritate ſuoque lubitu agendi poteſtatem, non ſine inſigni reipublicæ detrimento, fecerit.

§. V.

Enim vero, ſi rem paullo accuratius, adhibitaque in conſilium ratione, expenderis, perſpicue profecto intelliges, viris illis doctiſſimis mores patrios, quos animo circumferebant, impoſuiſſe, ut illa veterum teſtimonia, quamvis alio pertineant, de ſimili Romanorum inſtituto acceperint. Primum enim, quod ad locum TULLII (a) attinet, quem ad partes vocat SCHILTERUS, is talis eſt: *In manum convenerat. Nunc audio. Sed quaro, uſu, an coemtione? Uſu non potuit: nihil enim poteſt de* TUTELA *legitima ſine omnium tutorum auctoritate deminui. Coemtione? omnibus ergo auctoribus? in quibus certe Flaccum fuiſſe non dices. Relinquitur ergo illud, quod vociferare non deſiſtis, non debuiſſe, quum Prator eſſet, ſuum negotium agere, aut mentionem facere hereditatis.* Sed ex his verbis nihil minus collegeris, quam Valeriam, de qua ibi ci-

(a) Cicero pro Flacco *cap. XXXIV.*

CICERO agit, in Andronis Sextilii, mariti, tutela fuiſſe. Neque id contendit Andro Sextilius, ſed Valeriam tantum in manum conveniſſe, adfirmat. Negat Cicero, id fieri potuiſſe, quia mulier, quæ in tutela legitima ſit, nec uſu in manum convenire poſſit; nec coemtione, ſine tutorum omnium, adeoque & Flacci auctoritate, *aliquid deminui potuerit de tutela legitima*. Deminuebatur vero aliquid de tutela legitima in manum conventione, non quod tutela ab agnatis in maritum transferretur, ſed quod illa plane exſtingueretur. Mulier enim, in manum & poteſtatem mariti redacta, capite minuebatur, (b) & deſinebat eſſe caput liberum, adeoque in ea conditione erat, ut non magis in tutela eſſe poſſet, quam filii filiæve familias, ſervi & ancillæ, quos tutela regi, jus noſtrum diſerte negat. (c) Itaque tantum abeſt, ut tutela illa maritorum legitima in hiſce TULLII verbis præſidium reperiat, ut illa iiſdem evertatur manifeſte, & funditus ſubruatur.

## §. VI.

Deinde & alterum argumentum, quod ex moribus Atticis petunt, quantumvis ſpecioſum, non tanti tamen eſſe videtur, ut ejus cauſſa deſerendum vadimonium exiſti-

(b) Ulpian. *Fragm.* XII, 13.

(c) *l. 239. pr. ff. de verb. ſign. pr. Inſt. de tutel. l. 6. §. ult. ff. eod.*

ſtimemus. Nam & id, quod iſti pro certo adfirmant, puta, quod tutela æque, ac alia pleraque inſtituta ab Athenienſibus in Romanorum jura & mores permanarint, incertiſſimum eſt, & certiſſimum contra, tutelam mulierum Atticarum cum illa Romana nihil fere commune habuiſſe. Primo, qui tutelam Romanos debere Athenienſibus exiſtimant, ii ſententia ſua magnopere falluntur. Nam quum tutores ex inſtituto Romanorum vel *teſtamentarii*, vel *legitimi*, vel *dativi* ſint: nullam harum ex jure Attico eſſe, luculenter poteſt demonſtrari. De *dativa* rem extra omnem dubitationis aleam poſitam eſſe arbitramur, quippe quam non Athenis migraſſe Romam, ſed legibus Romanis, Atilia puta & Julia Titia, multo poſt decemviralem illam legislationem invectam eſſe, & illi ſciunt, qui alia pleraque ignorant. (d) Nec deinde tutelam agnatorum *legitimam* ab Athenienſibus acceptam ferre potuerunt Romani, quum eam ne receptam quidem Athenis fuiſſe, jam alii demonſtrarint, & Solon, teſte DIOGENE LAERTIO, (e) diſerte caverit, *μὴ ἐπιτροπεύειν, εἰς ὃν ἡ οὐσία ἔρχεται τῶν ὀρφανῶν τελευτησάντων, ne is fieret tutor, ad quem poſt pupillorum obitum ſubſtantia pertineret. Teſtamentaria* denique tutela, tantum abeſt, ut Atticæ ſit originis, ut multo ante Romanis nota fuerit, quam legati arceſſendarum legum cauſſa Athenas mitterentur. Sane jam L. Tarquinium

nium

(d) *pr inſt. de Atil. tut.*
(e) Diog. Laert. I, 56.

nium *tutorem liberorum Anci regis teſtamento eſſe inſtitutum*, memoriæ prodidit LIVIUS. (f) Idemque (g) auctor eſt, *nondum maturo imperio Aſcanio, Æneæ filio, tantiſper tutela muliebri, ( tantam indolem fuiſſe in Lavinia, ) rem Latinam & regnum avitum paternumque puero ſtetiſſe*. Quod exemplum, ſive teſtamentaria, ſive legitima ea tutela fuerit, ſatis, ut opinor, oſtendit, tutelam jam ante conditam Romam in Latio tam notam fuiſse, nihil ut opus fuerit, eam Athenis petere.

§. VII.

Qua occaſione facere non poſsumus, quin eorum redarguamus errorem, qui, quum Romanos leges a Græcis, & Athenienſibus imprimis petiiſse, ſciant, omnium prope jurium Romanorum origines ad Athenienſes referunt, quaſi nihil in tabulis illis Decemviralibus fuerit, niſi tranſmarinum, & a Græcis repertum, nec quidquam, quod e republica eſset, invenire potuerint tot illuſtria ingenia, quæ populus Romanus huic legumlationi communi ſuffragio præfecerat. Non ſane ſolas Athenienſium leges Romam attulerant legati, ſed, *quæ uſquam egregia occurrebant*, teſte TACITO, *acciverant*, (h) & præcipue Græcarum in Italia civitatum collegerant inſtituta, ceu

(f) Liv. I. 34.
(g) Idem I. 3.
(h) Tacit. *Annal. III.* 27.

ceu diſerte refert DIONISIUS HALIÇARNASSEUS. (i) An vero, ex his nihil in rem ſuam vertiſſe Decemviros, exiſtimemus? Nec putandum eſt, peregrinas illas leges vel univerſum XII. Tabularum libellum, vel maximam ejus partem, abſolviſſe, quum potius, eodem teſte DIONYSIO, (k) compoſitæ fuerint ἔκ τε τῶν ἑλληνικῶν νόμων, καὶ παρὰ τῶν σφίσιν ἀγράφων ἐθισμῶν, *ex Græcorum jure, patriiſque conſuetudinibus*. Pleraque ſane, quæ Romulus de patria poteſtate, de jure patronatus, ſimilibuſque capitibus, quæque Numa Pompilius de jure ſacrorum, quæ denique Ser. Tullius de contractibus ſanxerat, poſtea in XII. Tabulas migraſſe, auctores locupletiſſimos habemus DIONYSIUM HALICARN. (l) SERVIUM, (m) FESTUM, (n) alioſque veteres, qui tabulas illas legerunt integras, nec pauca inde fragmenta nobis ſervarunt, adeoque accuratius judicium ferre potuerunt de ſingulorum capitum origine. Præterea pauciſſima illa, quæ Athenis deportata acceperant, Decemviri adeo ad reipublicæ ſuæ ſtatum attemperarunt, ut, ſi quis Athenienſium leges, a PRATEJO, PETITO, HERALDO SALMASIO explicatas, cum Romanorum inſtitutis contenderit, vix unam alteramve ſit reperturus, quam Roma-

(i) Dionyſ. Halic. *Antiq. X. p. 676.*
(k) Idem *pag. 681.*
(l) Idem II. *pag. 97.*
(m) Serv. *ad* Virg. Æn. *VI. v. 622.*
(n) Feſt. in *Murrata.*

mani integram ac ſibi per omnia ſimilem reliquerint. (o) Quæ quum ita ſint, anceps omnino & admodum incertum eſt argumentum illud, quo aliquando viri docti utuntur, jus aliquod Romæ ita ſe habuiſſe oportere, quia idem placuerit Athenienſibus, a quibus leges ſuas Romani mutuati ſint. Quemadmodum enim fluvios quosdam, qui ſe in lacus infundunt, limpidos ac dulces intrare, exeuntes colorem pariter ac ſaporem mutaſſe, experimur: ita legibus illis Atticis ac Græcis, adlatis Romam, ibique veluti civitate donatis, nec color idem, nec eadem forma conſtitit, ſed tota illa Solonis νομοθεσία ita mutata interpolataque eſt a Decemviris, ut ipſe Solon, ſi XII. iſtas Tabulas vidiſſet, leges ſuas in iis vix fuiſſet agniturus.

§. VIII.

Sed ut ex hoc diverticulo in viam, id eſt, ad legitimam maritorum tutelam, quam ex Athenienſium inſtitutis in jus Romanum permanaſſe volunt, redeamus: probandum jam porro erit, quod ſupra poſuimus, ea in re Romanos cum Athenienſibus vix quidquam commune habuiſſe. Equidem mulieres non modo puellæ, ſed & juſtæ ætatis, Athenis in tutela fuiſſe, ſatis luculenter probarunt viri doctiſſimi, EM. MERILLIUS, (p) JO. MEURSIUS, (q) CL. SAL-MA-

(o) Dn. Præſes *in Hiſtor. Jur. l. 2. 25.*
(p) Merill. *Obſ. V.* 1.
(q) Meurſ. *Them. Attic.* II. 9.

MASIUS, (r) & EV. C. EV. OTTO (ſ) Sed diverſum plane a Romanis inſtitutis fuiſſe illum Athenienſium morem, ſtatim adparebit. Nihil ſive in judicio, ſive extra illud, recte agebant Atticæ mulieres, inconſulto tutore, vel *κυρίῳ*, nec valide ſine illo contrahebant ultra medimnum hordei. DION. CHRYSOSTOMUS: (t) Τοῖς νεωτέροις τουτων ἐστὶν νόμος οὐκ ἐᾷ συμβάλλειν, ὡς ἀπίστοις οὖσιν, οὐδὲ γυναικὶ παρ' ἀθηναίοις συναλλάσσειν, πλὴν ἄχρι μεδίμνου κριθῶν, διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀσθενές. *Impuberibus lex non permittit contrahere, ut quibus bona nondum ſunt credita, neque mulieri apud Athenienſes contrahere licet, niſi uſque ad modium hordei, propter judicii imbecillitatem.* Et ISÆUS, (u) multo hoc antiquior: ὁ γὰρ νόμος διαῤῥήδην κωλύει παιδὶ μὴ ἐξεῖναι συμβάλλειν, μηδὲ γυναικὶ, πέρα μεδίμνου κριθῶν. *Lex enim expreſſe prohibet, impuberem paciſci, aut feminam, ultra modium hordei.* Similia ſunt apud SUIDAM (x) & HARPOCRATIONEM: ex quibus legem illam Atticam eruit, ſuoque more erudite illuſtrat PETITUS (y) in eo tamen falſus, quod hanc ſanctionem ad teſtamenti factionem pertinuiſſe credit, quum verba *συμβάλλειν* & *συναλλάσσειν* manifeſte contractum, numquam

(r) Salmaſ. *de modo uſur. cap. IV. p.* 164. *ſeq.*
(ſ) Ev. Otto *de perp. fem. tut. cap. I. §. VI. p.* 201. *ſeq.* (t) Chriſoſt. *orat. LXXV.*
(u) Iſæus *orat. de Ariſtarchi hered.*
(x) Suidas *in* ὅτι ξένους.
(y) Petit. *in Comm. in LL. Att. VI. 6.*

quam ultimam voluntatem notet: & quamvis Iſæus etiam *διαθήκης* fecerit mentionem, & id tamen vocabulum accuratioribus in numero ſingulari *pactum conventum*, in plurativo demum *teſtamentum* ſignificet, uti præclare obſervavit vir doctiſſimus, CL. SALMASIUS. (z) Quemadmodum ergo generatim contrahendi facultatem feminis ademerant leges: ita nec ex earum chirographis ulla naſcebatur obligatio, quibus una cum feminis non ſubſcripſiſſent earum tutores. Quod jus non modo Athenis, ſed & in univerſa Græcia, valuiſſe, ex CICERONIS (a) teſtimonio ſatis intelligimus. Sed & in jus vocari non potuiſſe feminas ſine tutore, eoque pertinuiſſe vocem præconis, qua *ἡ δεῖνα καὶ ὁ κύριος*, *mulier ejuſque tutor* citari conſueverint, laudatiſſimus EV. OTTO (b) oſtendit. Vivebant ergo mulieres innuptæ ſui juris in tutela fratrum, cognatorumve, a quibus etiam deſpondebantur, ubi jam nubiles factæ fuerant, pro lubitu, ut vere dici poſſit, Athenis vix quidquam diſcriminis fuiſſe inter poteſtatem tutorum ipſorumque parentum, ac proinde illos dictos eſſe *κυρίους*, *dominos*, quaſi *qui ſummam haberent poteſtatem*, *&* *veluti αὐτοκράτορα* *rei cujuſcumque*, ut obſervavit vir Græce doctiſſimus, GUIL. BUDÆUS. (c)

§. IX.

---

(z) Salmaſ. *de modo uſur. cap. XII. p.* 516.
(a) Cic. pro Flacc. *cap. XXX.*
(b) Ev. Otto *de perp. fem tut. cap. I.* §. 6. *p.* 478.
(c) Bud. *Comment. Ling. Græc. p.* 36.

## §. IX.

Talis innuptarum tutela erat apud Athenienſes. Quid vero ſi jam in maritorum amplexus veniſſent? De his vero exſtat lex Solonis apud DEMOSTHENEM, (d) quam mirifice pervertit paullo ante laudatus SAM. PETITUS. Lex ita ſe habet; Ἣν ἐγγυήσῃ ἐπὶ δικαίοις δάμαρτα εἶναι ἢ πατὴρ, ἢ ἀδελφὸς ὁμοπάτωρ, ἢ πάππος ὁ πρὸς πατρὸς, ἐκ ταύτης εἶναι παῖδας γνησίους· ἐὰν δὲ μηδεὶς ᾖ τούτων. ἐὰν μὲν ἐπίκληρός τις ᾖ, τὸν (ἄνδρα) κύριον ἔχειν ἐὰν δὲ μὴ ᾖ, ὅτῳ ἂν ἐπιτρέψῃ, τοῦτον κύριον εἶναι. Quæ quidem ita interpretamur; *Quam legitime deſponderit vel pater, vel frater conſanguineus, vel avus paternus, ex ea liberi legitimi ſunto. Si nemo horum fuerit, mulierque ex aſſe heres ſit, virum tutorem habeto. Si nec vir fuerit ſuperſtes, is, cujus fidei vir eam ſupremo judicio commiſerit, tutor eſto.* Itaque pater ſuperſtes & filiam deſpondebat, & jam nuptæ erat κύριος. Eo defuncto, vel abſente ſaltim, uti ex PLAUTI (e) loco collegit PETITUS, (f) ad fratres conſangnineos id jus pertinebat. Unde apud DEMOSTHENEM (g) Midyllides, Archippus & Archiades, fratres, Archidicem ſororem elocaſſe dicuntur Leoſtrato Eleu-

(d) Demoſth. *in Steph. II. p.* 894.
(e) Plaut. *Trinum. II.* 4.
(f) Petit. *Jur. Att. VI.* 1. *p.* 437.
(g) Demoſthen. *adv. Leochar. p.* 1043.

Eleuſinio; idemque orator (h) graviter reprehendit Timocratem, quod ſororem, mortuo patre, *πέπρακε*, καὶ οὐκ ἐξέδωκε, *vendiderit*, *non elocaverit*. Ne fratribus quidem ſuperſtitibus, avi paterni erat, neptem deſpondere, ejuſdemque tutelam ſuſcipere. Quamobrem legitimos hoſce tutores, & dotem, ſoluto matrimonio, ex bonis maritorum repetiiſſe, & viduis deinde *κυρίους* fuiſſe, apud DEMOSTHENEM, ÆSCHINEM, ISÆUM, aliosque ſcriptores Atticos, paſſim legas. Si mulieri nec pater, nec frater, nec avus paternus eſset, illa vocabatur ἐπίκληρος, non quia dotata erat, (unde perperam *dotalem* interpretatur PETITUS,) ſed quia paternarum facultatum ex aſse fiebat heres. Tunc vero non cuivis pro lubitu nubebat, ſed proximo agnato; (i) qui eo caſu ſimul fiebat uxoris ſuæ *κύριος*, vel tutor legitimus. Quod jus obſervatum videtur TERENTIO, (k) dum apud eum Chryſis, deſpondens Pamphilio Glycerium, ita loquitur:

> *Te iſti virum do, amicum*, TUTOREM, *patrem*,
> *Bona noſtra hæc tibi permitto, & tua demando fidei.*

Mulieres dote caſsas ſanguine proximi aut uxores ducere, aut dote data, cogebantur elo-

(h) Idem *in Timocrat. p.* 804.
(i) Iſ. Caſaubon. *Exerc. I. contra* Baron. *cap. XIII.* Jacob. Perizon. *de lege Vocon. p.* 119. *ſeq.* (k) Terent. Andr. *I.* 5: *v.* 60.

elocare: (l) ac tunc utroque de caſu iidem tutelam procul conſequebantur, quamvis poſterioris caſus exemplum nobis nondum occurriſse ultro fateamur.

§. X.

Supereſt, ut, qualis mulierum viduarum tutela fuerit, diſpiciamus. Hic denuo diverſæ ſpecies, quas plerumque miſcent viri docti, accurate ſunt diſtinguendæ. Aut enim, data dote, elocata fuerat mulier, aut erat ἐπίκληρος, hereditatemque paternam ex aſse creverat. Priorem ſoluto matrimonio æque, ac conſtante illo, in patris, fratrum, avive tutela fuiſse, & ad hos ideo dotem rediiſse, paullo ante monuimus. Ad poſteriorem quod attinet, moribus invaluerat, ut fas eſset marito, uxorem hujuſmodi cum certa dote legare, cuicumque liberet, iſque, cui ſupremis tabulis legata eſſet uxor, ſimul ejuſdem tutelam nanciſceretur, quod ipſum indicant verba poſtrema legis ſuperiore paragrapho deſcriptæ: ἄτῳ ἂν ἐπιτρέψῃ, quibus diſpoſitionem teſtamentariam exprimi, recte vidit ὁ πάνυ SALMASIUS. (m) Sic de patre ſuo refert DEMOSTHENES, (n) eum morti proximum filiam Demophonti, & duo talenta dediſse, Aphobo vero UXOREM, Demoſthenis matrem, cum dote octoginta minarum & ædibus, uſuque

(l) Demoſth. *in Macart. Ter. Phorm. l.* 2. *v.* 74.

(m) Salmaſ. *de modo uſur. pag.* 168.

(n) Demoſthen. *in Aphob.* I. *pag.* 895.

que inſtrumenti & ſupellectilis. Idem orator (o) de Phormione: *Πασίων ἐτετελευτήκει, ταῦτα διαθέμενος· Φορμίων οὑτοσὶ τὴν μὲν γυναῖκα λαμβάνει κατὰ διαθήκην. Quum igitur Paſio, hoc condito teſtamento, obiiſſet, Phormio uxorem ex teſtamento duxit.* Attamen non perpetua erat mariti poſterioris tutela, ſed finiebatur eadem, ſimul ac filius, e priore ſuperſtes matrimonio, viceſimum ætatis annum exegiſset. Is enim tunc & dotem, conſtante adhuc matrimonio, repetebat a vitrico, & matri, tamquam tutor legitimus, alimenta conſtituebat. Ita enim porro Solon lege ſanxerat: (p) *καὶ ἐάν τις ἐξ ἐπικλήρου γένηται, καὶ ἅμα ἡβήσῃ, ἐπὶ διετὲς κρατεῖν τῶν χρημάτων, τὸν δὲ σῖτον μετρεῖν τῇ μητρί. Si filius ex ejuſmodi muliere, quæ ex aſſe heres fuit, natus erit, iſque ephebis exceſſerit, is bona matris recipito, eique alimenta præbeto.* Id enim eſse *σῖτον μετρεῖν*, erudite, ut ſolet, docuit SALMASIUS. (q) Si denique contingeret, ut nec maritum haberet ejuſmodi mulier, nec filium juſtæ ætatis, nec agnatum denique, cui viduæ tutela recte committeretur: eo caſu tutela ejus, teſtibus ISÆO, (r) & JULIO POLLUCE, (ſ) ad Archontem redibat, eamque in rem prodita erat lex hæc

(o) Idem *pro Phorm. p.* 959.
(p) Idem *in Steph. II. pag.* 984.
(q) Salmaſ. *de modo Uſur. ibid.*
(r) Iſæus *in orat. de hered. Apollodori.*
(ſ) Jul. Pollux. *Onom. VIII.* 9.

hæc Solonis, quam denuo ſervavit DEMOSTHENES: (t) Ὁ ἄρχων ἐπιμελείσθω τῶν ὀρφανῶν, καὶ τῶν ἐπικλήρων, καὶ τῶν οἴκων τῶν ἐξερημουμένων, καὶ τῶν γυναικῶν, ὅσαι μένουσιν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀνδρῶν τῶν τεθνηκότων, φάσκουσαι κύειν. *Archon orphanorum, feminarum ex aſſe heredem, familiarum intercidentium & prægnantium mulierum, quæ poſt obitum maritorum in ædibus virorum permanent, curam habeto.* Quibus addidit legiſlator, non conceſſurum Archontem, ut his omnibus injuria fiat, eique proinde jus futurum, mulctam pro magiſtratus ſui poteſtate irrogandi, vel, ſi res acriore ſupplicio digna videretur, reos remittendi ad Heliaſtas, iiſque dicam ſcribendi, prout id facti atrocitas requirere videretur. Quæ poſtrema legis ſanctio ſimilis quodammodo eſt illi legi Romanæ, quæ tutores ſuſpectos, ſi quid atrocius inciderit, ad præfectum urbi præſidemve provinciæ remitti jubet. (u)

## §. XI.

Jam ſi cum his omnibus contendamus tutelam mulierum Romanarum, neminem quidem dubitaturum arbitramur, quin utriuſque gentis inſtituta quam maxime diſcreparint, ac proinde ab illa tutela Attica ad Romanam argumentum duci non poſſit. Verum quidem eſt, Romanos non minus, quam Athenienſes, *mulieres omnes propter in-*

(t) Demoſth. *in Macartat. p.* 1040.

(u) *l.* 1. §. *ult. ff.* §. 10. l. 1. *Inſt. de ſuſp. tut.*

*infirmitatem conſilii in tutorum poteſtate eſſe voluiſſe.* (x) Sed Romani illi tutores non erant Κύϱιοι, qui omnia ſuo arbitrio agerent: immo ne adminiſtrabant quidem, ſed auctoritatem tantum, teſte ULPIANO, (y) interponebant, non in omnibus quidem negotiis, nam mulieri ſine tutore recte ſolvebatur, (z) ſed ſi lege agerent, (a) ſeque obligarent, (b) nuptias contraherent, dotemque dicerent, (c) teſtamentum facerent, (d) manumitterent, alienarent, (e) hereditatemve adirent. (f) Deinde non diſtinguebant Romani virgines ἐπικλήρυς & cum dote elocatas: nec patri apud eos, conſtante matrimonio, tutela in filiam competebat: ſed vel patria poteſtas, ſi in matrimonium, vel nihil omnino juris, ſi in manum filia convenifset. Porro, quamvis de tutela mulieris maritus apud Romanos teſtaretur: non tamen ſuppetit exemplum, quod ille ipſam uxorem teſtamento cuiquam legarit, vel quod filii majorennes, conſtante matrimonio, matris tutelam ſuſceperint, eique,

(x) Cicer. *pro Murena cap. XII.*
(y) Ulp. *Fragm. XI.* 23.
(z) Cicer. *Top. cap. XI.*
(a) Ulp. *ibid.* §. 25.
(b) Ulp. *ibid.* Cic. pro A. Cæcin. *cap. XXV.*
(c) Ulp. XI. 20. Cic. pro Flacc. cap. XXXV. pro Cæcin. *cap. XXV.*
(d) Ulp. *Fragm.* XX. 15. Cic. pro Cæcin. *cap. VI. & Top. IV. ibique.* Boeth. Liv. *XXXIX.* 9.
(e) Ulp. I. 17. XI. 25. (f) Ulp. XI. 22.

eique, repetita dote, certa conſtituerint alimenta: vel quod ipſi magiſtratus tutelam, quo magiſtratus, geſserint: vel denique quod mariti umquam uxorum ſuarum tutores vel curatores legitimi fuerint. Tantum abeſt, ut ea Athenienſium inſtituta ſua fecerint Romani, ut ab illis quam maxime abhorruerint, ceu paullo poſt ex inſtituto demonſtrabimus.

§. XII.

Nimirum tutela illa mulierum Romanarum, uti obſervarunt SABINUS (g) & ULPIANUS, (h) vel *pupillaris* erat, vel *perpetua*. Illa finiebatur ſimul ac puella muliebris patientiæ legem accipere poſse videretur; hac & puberes, & adultæ, & ipſæ viduæ regebantur, niſi juſtam ob cauſsam tutela liberarentur. Solebat enim hæc perpetua tutela finiri, non modo morte, & capitis deminutione, ſed & Veſtali ſacerdotio, (i) itemque ob liberorum numerum, (k) & jus illud liberorum, datum beneficio principis, qualia exempla paſſim exſtant apud GRUTERUM, (l) DIONEM, (m) & SVEZONIUM. (n) Reliquæ mulieres cujuſcumque

(g) Sabin. *apud Gell. Lib. V.* 13.
(h) Ulp. Fragm. *XI.* 25. 27.
(i) Plutarch. *in Numa p.* 66.
(k) Dio Caſs. *Lib. LVI. p.* 578.
(l) Grut. *Inſcript. p. DCXXXI.* 2.
(m) Dio Caſs. *Lib. XLIX. p.* 4414. & *LV. pag.* 549.
(n) Sveton. Claud. *Cap. XIX.*

que ætatis omnes ſub tutela erant, quamvis, ut jam monuimus, in adultas paullo adſtrictior eſset tutorum poteſtas, quam in pupillas. Cujus diſcriminis & hoc elegans exemplum eſt apud ULPIANUM, (o) quod mulieribus opus tantum eſset tutorum auctoritate, ſi rem mancipi alienarent, pupillis autem hoc amplius, ſi alienarent res nec mancipi. Illarum enim alienatio, quæ teſte CICERONE (p) κατ' ἐξοχὴν id nomen ferebat, ſine ſolemnitate juris non poterat explicari. De hujuſmodi autem negotiis civilibus jam pridem prodita erat regula juris, (q) *ad ea, quæ ſolemnitatem juris deſiderant, explicanda, tutore auctore opus eſſe.*

## §. XIII.

Quemadmodum vero tutelæ *pupillaris* ea erat indoles, ut vel pater filio filiæve impuberi tutorem teſtamento daret, vel, teſtamentario non exiſtente, *legitima*; ac demum, ſi nec teſtamentarius, nec legitimus eſset, *dativa* tutelæ locus eſset: ita & perpetua feminarum tutela in *teſtamentariam*, *legitimam* & *dativam* recte dividitur. Teſtamento iis tutorem dabant non quidem parentes, ſed mariti, quorum in manum convenerant, qui ſupremis tabulis aliquot tutores nominabant, ea lege, ut viduæ ſibi unum ex his tutorem ſuo arbi-

(o) Ulp. *Fragment. XI. 27.*
(p) Cicer. *Top. Cap. V.*
(q) *leg. 19. ff. de auct. tut.*

arbitrio optarent. Sic auctor eſt LIVIUS, (r) Senatum Hiſpalæ Fecenniæ *dediſſe tutoris optionem, quaſi ei maritus teſtamento dediſſet*. Nec alio pertinet locus CICERONIS, (ſ) ubi *genera* quædam *tutorum* a jureconſultis inventa, ait, *quæ poteſtate mulierum continerentur*. Quæ loca, dici non poteſt, quam torſerint interpretes etiam doctiſſimos, (t) quum luce ſua radient, noſtraque expoſitio & verbis utriuſque auctoris, & ipſi juris *ἀναλογίᾳ* præclare conveniat. (u) *Legitima* tutela ingenuarum erat penes agnatos, libertarum penes patronos, patronorumque liberos, quippe quos veteres *συγγενεῖς εἶναι τῶν ἐλευθερωθέντων*, *manumiſſorum agnatos eſſe*, fingebant, ceu ex Græca quadam conſtitutione eleganter docuit CUJACIUS. (x) Porro tutela hæc legitima adeo in bonis agnatorum eſſe cenſebatur, ut non modo de ea, ſine omnium auctoritate tutorum, nihil deminui aut uſucapi poſſet, (y) ſed illa etiam in jure recte cederetur extraneo, eatenus, ut hic vice cedentis tutor eſſet, quoad viveret cedens, id quod *ceſſi-*

---

(r) Liv. XXXIX. 29.

(ſ) Cicero *pro Murena cap. XII.*

(t) V. C. Ev. Otto *de perp. fem. tut. cap. I.* §. 16. *pag.* 215. *ſeq.*

(u) *In Commentar. noſtro ad leg. Jul. & Pap.* II. 2. 3. *pag.* 236. *ſeq.*

(x) Cujac. *Obſ.* XX. 34.

(y) Cicer. pro Flacc. *cap.* XXXIV. *Ep. ad Attic.* I. 5.

*ceſſitiam tutelam* veteres adpellabant. (z) Denique & *datos* aliquando mulieribus tutores, juſque illud in urbe ex lege Atilia fuiſſe penes prætorem majoremque partem collegii Tribunicii, in provinciis ex lege Julia & Titia penes præſides, vel Hiſpalæ Fecenniæ exemplum apud LIVIUM (a) ſatis probat. Poſtea & lege Julia & Papia Poppæa cautum fuerat, ut prætor, ſine tribunorum plebis ſuffragio, tutorem daret feminæ nupturæ ad dotem dandam, dicendam promittendamve, ſi legitimum tutorem haberet adhuc pupillum. (b) Ex quo loco ſimul diſcimus, agnatos, quamvis per ætatem impares adminiſtrandæ tutelæ, ipſo tamen jure tutores mulierum legitimos fuiſſe, & tantiſper, dum illi adoleſcerent, alium datum eſſe a magiſtratu, qui feminæ, negotium aliquod civile explicaturæ, auctor fieret.

§. XIV.

His ergo poſitis, jam facile quiſque judicabit, potueritne Romæ æque ac Athenis umquam contingere, ut uxor in legitima mariti tutela eſſet? Quæcumque Romanæ mulieres vivebant in juſto connubio, eæ vel *in manum convenerant* vel *in matrimonium*. Id enim uxorum diſcrimen diſerte ſtatuit GELLIUS, (c) ut merito mireris, quando ea

(z) Ulpian. *Fragm. XI.* ſ. 7. 8.
(a) Liv. XXXIX. 19.
(b) Ulp. *Fragm. XI.* 20. *d. Comm. noſtro* IX. 13. *p.* 253. *ſeq.* (c) Gell. XVIII. 6.

ea phraſis aliquoties in Pandectis (d) legitur, virum doctiſſimum, BARNABAM BRISSONIUM, (e) exiſtimaſſe, illam a Triboniani manu eſſe. Solita enim eſt hæc loquendi forma, veteribuſque admodum familiaris. In manum conveniſſe dicebantur, quas vel intercedente confarreationis ritu, vel per coemtionem, vel uſu, id eſt, non interrupta per annum poſſeſſione, mariti adquiſiverant. (f) Quotquot vero uxores nupſerant domumque ductæ fuerant, nullo iſtorum rituum adhibito, eæ in matrimonium conveniſſe ferebantur. Illæ vocabantur *matresfamilias*; hæ *matronæ*. Illæ igitur capite minuebantur, adeoque capita libera & ſui juris eſſe deſinebant, quippe quæ in *manu* & *mancipio maritorum* eſſent, ut loquitur GELLIUS, (g) & *non modo in matrimonium, ſed in familiam quoque maritorum & in ſuorum heredum locum veniſſent*. Vere ergo ejuſmodi uxores erant in poteſtate dominioque Quiritario maritorum, perinde ac filiæfamilias. Nam & filiarum loco habebantur, (h) nec ullus erat antiquioris illius & rigidioris patriæ poteſtatis effectus, qui in ejuſmodi quoque uxores non

(d) *Leg.* 15. *ff. de rit. nupt. leg.* 121. §. 1. *de V. O.*

(e) Briſs. *de V. S. convenire.*

(f) Serv. *ad* Virgil. Æneid. IV. *v.* 103. Gell. *Noct. IV.* 3.

(g) Gell. *Noct. XVIII.* 6.

(h) Pariator. *Leg. Moſ. & Rom. tit. XVI.* 1.

non caderet. Quemadmodum enim in ſacris paternis erant liberi, (i) eaque ſacrorum communio cum patria poteſtate, & ſuccedendi jure erat conjuncta: ita DIONYSIUS HALICARNASSENSIS (k) uxores confarreatas factas eſſe ait *κοινωνὺς ἱερῶν τε κ̀ χρημάτων, participes ſacrorum pecuniæque*. Uti deinde in liberos patres; ita in uxores, quæ in manum convenerant, mariti utebantur jure vitæ ac necis. Denique uti pater liberos ſuos jure venundabat, & in jure cedebat: ita & maritus uxorem hujuſmodi alii cedebat ſæpius, notaque ſunt exempla Catonis Uticenſis, quem Marciam uxorem præſentem deſpondiſſe Q. Hortenſio, tradit PLUTARCHUS, (l) & Tiberii Neronis, quem Liviam uxorem, tametſi prægnantem, Octavio Auguſto ceſſiſse, DIO CASSIUS (m) & TACITUS (n) memoriæ prodiderunt. Quæ hic vel ideo non prætermittenda duximus, quod viros quoſdam doctiſſimos de poteſtate illa maritali in uxores, quæ in manum convenerant, etiamnum ſine idonea cauſſa ſubdubitare animadvertimus. Jam vero, quum in poteſtatem maritorum tranſierint hæ uxores: non magis ſane

hæ

(i) *l. ult. C. de inoff. teſt. l. ult. C. de cur. furioſ. l. ult. C. ad Sc.* Tertull. *l. 2. C. de ſuis & legit. l. 6. C. de bon. mat. l. 1. §. ult. ff. de annal. exc.*

(k) Dionyſ. Hal. *l. 11. p. 95.* (l) Plutarch. *in Caton. minor. p. 770. ſeq.* (m) Dio *lib. XLVIII. p.* 384. (n) Tacit. *Annal. V. 1.*

hæ illos tutores habere potuerunt, quam liberi parentes, quorum in manu ac poteſtate erant. Uti enim patrem habenti tutor non datur, ita nec mulieri dari poterat, quæ in manu mancipioque erat, quia non erat caput liberum.

§. XV.

Quid vero ſi virgo vel vidua non in manum, ſed in matrimonium tantum, ſine ſollemni ritu conveniſſet? Tunc aut ſui juris illa erat, aut filiafamilias. Sui juris mulier vel tutorem ſibi ex ſupremis prioris mariti tabulis optaverat, vel erat in legitima agnatorum tutela, vel tutorem a prætore majoreque parte Tribunorum plebis datum acceperat. Qualeſcumque eſsent tutores, ii ſane etiam conſtante matrimonio tutelam retinebant, nec uſquam reperias, matrimonium ſine in manum conventione inter cauſſas, ob quas tutela finiatur, recenſeri, qûum tamen eas peraccurate recenſeant v. c. ANT. SCHULTINGIUS. (p) Contra exemplo non uno probari poteſt, uxores ejuſmodi & conſtante matrimonio ſubfuiſſe tutoribus, nec quidquam, quod alicujus momenti eſſet, ſine eorum auctoritate geſſiſſe. APULEJUS (q) certe de Pudentilla, uxore ſua: *Dico*, inquit, *exiguum herediolum ſexaginta millibus numum, id quoque non me, ſed Prudentillam ſuo nomine*,

(p) Schulting. *Juriſpr. vet. antejuſt. p.* 605.
(q) Apulej. *Apolog.* II. *p.* 327.

*ne, emiſſe, Pudentillæ nomine pro eo agello tributum dependi. Præſens eſt Quæſtor publicus, cui depenſum eſt, Corvinus Celer, vir ornatus: adeſt etiam tutor, auctor mulieris, vir graviſſimus & ſanctiſſimus, omni cum honore mihi nominandus, Caſſius Longinus.* Sic ergo Pudentillæ tutor non erat Apulejus, maritus, verum alius plane, Caſſius Longinus: Simile exemplum occurrit in marmore apud GRUTERUM, (r) in quo FURFANNIA L. F. SATURNINA momimentum ſe feciſse profitetur SIBI, CONJUGI, ET TUTORI SUO: quæ elogia, ne quis ad unam eamdemque perſonam pertinere exiſtimaret, utriuſque nomina ibidem expreſſit, tutoremque M. VALERIUM ISAURUM, conjugem L. ISYCH.UM adpellavit. Iidem vero tutores, qui conſtante matrimonio mulieris curam geſserant, tutelam, etiam ſoluto eodem, continuabant. Tales enim apud eumdem GRUTERUM (ſ) ſunt TUTORES SEPTIMIÆ, MATRIS LEPIDÆ SEPTIMIÆ & L. SEPTIMII LIBERALIS, qui FUNDORUM PARTEM VI LEGIS FALC. NOM. DEDUXERUNT. Viduam enim fuiſse illam Septimiam Priſcam, nemo dubitabit, qui illud quantivis pretii monimentum totum perlegerit.

§. XVI.

Nec magis in legitimam viri tutelam perveniebat, quæ, in patris conſtituta poteſta-

(r) Gruter. *Inſcr. p. DCLII. 2.*
(ſ) Idem *pag. MC. 6.*

teſtate nubebat. Quum enim nuptiæ non ſint inter modos, quibus jure Romano patria poteſtas finiebatur: nupta quoque in patris poteſtate manebat, nec ideo in ſacris parentis eſse deſinebat, quod in viri amplexus veniſset. Non equidem ignoro, in alia omnia & hic ire GREG. THOLOSANUM, (t) exiſtimantem, patrem poteſtatem omnem, nuptui filiam dando, in maritum tranſtuliſse, adeoque poteſtatem patriam ex eo ſtatim eſse ſolutam. Sed argumenta, quæ hanc in rem attulit, omnia ad conventionem in manum pertinent, & clariora ſunt veterum teſtimonia, quibus contraria ſententia probatur, quam ut cavillationibus poſſint elidi. JUSTINIANUS (u) enim ingenuam, trium liberorum jus habentem, ex SC. TERTULLIANO ad luctuoſam liberorum hereditatem vocari ait, *licet in poteſtate parentis ſit*. Et apud ULPIANUM (x) docet Neratius, *ex una injuria interdum tribus oriri injuriarum actionem, neque ullius actionem per aliam conſumi, utpote* UXORI FILIÆ FAMILIAS *injuriam factam eſſe, & viro, &* PATRI *ejus*. Quid porro clarius verbis DIOCLETIANI & MAXIMIANI, Imperatorum, (y) qui meminerunt uxoris, *quæ tempore nuptiarum in* PATRIA POTESTATE *fuerit*, & hinc *fideicommiſſi ei relicti commodum* PATRI *quæſitum eſſe*, definiunt?

Et

(t) Gregor. Tholoſ. *Synt. Jur. XI. 4. 9.*
(u) §. 2. *Inſt. de SC. Tertull.*
(x) *l.* 1. §. 9. *ff. de injur.*
(y) *l.* 5. *C. de condit. inſert.*

Et quis dubitet, quæſo, conſtante matrimonio duraſſe patriam poteſtatem, quum & eo ſoluto adhuc in poteſtate fuiſſe legantur, & hinc pater notetur infamia, *qui vel calumniæ cauſſa paſſus eſt filiam*, QUAM IN POTESTATE HABEBAT, *in poſſeſſionem ventris nomine*, (z) *vel eam, quæ* IN POTESTATE *ejus eſt, genero mortuo, quum eum mortuum eſſe ſciret, intra id tempus, quo elugeri virum moris eſt, antequam virum elugeret, in matrimonium collocavit.*? (a) Sane quum patria poteſtas ſemel exſtincta, reviviſcere non ſoleat, niſi jure poſtliminii, cui hic locus non eſt: conſequens eſt, ut matrimonio, ſine in manum conventione inito, ea non expirarit, filiaque familias, etiam nupta, in ſacris paternis manſerit. Eo autem poſito, denuo manifeſtum eſt hujuſmodi etiam uxorem in tutelam viri haut pervenire potuiſſe, quum ne eſſe quidem in tutela potuerit filiafamilias, quæ in poteſtate patria vixit, jurisque expeditiſſimi ſit, patrem habenti tutorem non dari. (b)

## §. XVII.

Quæ adhuc de tutela feminarum diximus, eo pertinent omnia, ut oſtendamus, uxores Romanas, ſive in manum conveniſ-

(z) *l. 9. ff. de his, qui not. inf.*
(a) *l. 1. ff. eadem.*
(b) *l. 6. §. ult. ff. de tut. l. 239. pr. ff. de V. S. §. 1. Inſt. de tut.*

niſſent, ſive in matrimonium, in tutelam maritorum legitimam non perveniſſe. Jam operæ pretium fuerit, diſquirere, an non vir ſaltim curator uxoris eſse potuerit? Poſset quidem hæc quæſtio plus quam Domitiana videri, quum feminæ, ſolutæ tutela pupillari, non, uti maſculi puberes, curatorum conſilio regerentur, ſed ex eo tempore in perpetua tutela eſsent, tutorem vero habenti curatorem dari, negent jura noſtra, niſi vel parum idoneus ſit tutor, vel ad tempus excuſetur. (c) Attamen & curatores feminarum paſſim occurrunt in eorum JCtorum fragmentis, qui, antequam perpetua illa mulierum tutela ab uſu receſſiſset, floruerunt, veluti PAPINIANI, (d) PAULLI, (e) TRYPHONINI; (f) nec non in conſtitutionibus ALEXANDRI, (g) DIOCLETIANI & MAXIMIANI, (h) ANTHEMII, (i) Imperatorum, quibus imperantibus tutelæ perpetuæ jugum jam excuſſiſse mulieres, nondum ab ullo demonſtratum eſt. Nec nos quidem facile adſenſerimus JAC. RÆVARDO, (k) & JO. JAC. VVISSENBACHIO, (l) omnia hæc

(c) Huber. Prælect. *ad Inſt. l.* 23. 8.
(d) *l.* 5. §. 12. *ff. de jur. dot.*
(e) *l.* 20. *l.* 36. *l.* 37. *l.* 66. *pr.* & §. 1. *ff. de R. N.*
(f) *l.* 67. §. 2. *ſeq. ff. eod.*
(g) *l.* 3. *C. de interd. matr. inter. pup.*
(h) *l.* 7. *C. eod.* (i) *l.* 8. *C. eod.*
(k) *Revard. Var. II.* 10.
(l) Wiſsenb. *Embl. Trib. ad l.* 39. *tit. de Ritu Nupt. pag.* 371.

hæc loca inter emblemata Triboniani numerantibus, quum luculenter a V. C. ANT. SCHULTINGIO (m) oſtenſum ſit, in quibuſdam horum fragmentorum emendatione non opus, in aliis ne locum quidem eidem fuiſse, ſi vel maxime Triboniano digiti pruriviſsent. Vidit præterea hic vir doctiſſimus, ad quod alii plerique cæcutiunt, non impediviſse perpetuam illam tutelam, quo minus & curatores habere poſsent mulieres adhuc minorennes. Quum enim tutela illa mulierum perpetua, ſeu ſupra demonſtravimus, (§. X.) cum adminiſtratione non eſset conjuncta, ſed ipſæ mulieres recte omnia gererent, modo a tutoribus interponeretur auctoritas: melioris ſane illæ fuiſsent conditionis, quam maſculi, quibus adhuc minoribus *rei ſuæ adminiſtratio non committebatur, quamvis bene rem ſuam gerentibus*, uti loquitur ULPIANUS. (n) Quamvis ergo tutelam feminarum pupillarem ſtatim exciperet perpetua, ſi eſsent agnati, qui ei gerendæ idonei viderentur: dubitari tamen non poteſt, quin & deficientibus agnatis, & iiſdem minus idoneis, tantiſper, dum majorennes fierent, earum æque ac maſculorum bona a curatoribus fuerint adminiſtrata. Qui enim fieri potuiſset, ut femina quoque aliquando *in ſuam tutelam perveniret, cum viri potens facta eſſet*, (qualem caſum PAULLUS (o) habet,) vel ut

*tutor*

(m) Schult. *juriſpr. vet. antejuſt. p.* 303. *ſeq.*
(n) *l.* 1. §. *ult. ff. de min.* (o) *l.* 51. *ff. de leg.* 3.

*tutor quis puellæ eſſe deſineret, ſi ea duodecimum annum impleſſet*, (quod inculcat PAPINIANUS, (p) niſi minorennis, deficiente agnato, curatorem accepiſſet? Quin ſi vel maxime legitimos tutores haberet femina viri potens, iique etiam adminiſtrandæ tutelæ non impares eſsent: tamen, ut dixi, bona minorennis adminiſtraſse potuerunt curatores, perſonæ curam geſſiſse tutores, ut ſimul tutores, ſimul curatores habuiſse videatur, donec ad juſtam ætatem perveniſset. Quibus poſitis, (eſt autem res ita perſpicua, ut probatione non indigeat,) conſequens profecto eſt, ut non abſurda ſit, quam hoc paragrapho movimus, quaſtio, annon curator ſaltim uxoris ſuæ eſse potuerit maritus? Et id quidem fieri potuiſse fatemur, quamvis jure inficiemur, cum curatorem fuiſse legitimum. Notum enim eſt, curatorem nec teſtamento dari conſueviſse, quia paterfamilias de tutela ſuæ rei, non de curatione legare poterat, (q) nec curatores aliquos legitimos jure Romano fuiſse, præter furioſorum & prodigorum, quos in cura agnatorum & gentilium leges eſse juſserant. (r) Dabantur ergo curatores petenti mulieri, a magiſtratu, & ſic con-

(p) *l.* 13. §. 2. *ff. de tut. vel cur. dat.*
(q) *Ulp. Fragment. XI.* 14.
(r) *Cic. Tuſc. Quæſt. III.* 11. *de Invent. II.* 50. §. 3. *Inſt. de Curat. Horat. Serm. I.* 3. Pauli. *Rec. Sent. III.* 4. 7. *l.* 10. *pr. l.* 15. *pr. ff. de cur. furioſ.*

contingere poterat, ut vel ante matrimonium maritus uxori curator datus eſſet, vel conſtante matrimonio ſibi eum curatorem dari peteret. Antiquitus enim nullam extitiſſe legem, quæ marito tutelam curamve uxoris deferri prohiberet, eamque prohibitionem Antoninorum demum temporibus ſenatuſconſulto eſſe inventam, infra ſuo loco pluribus demonſtrabimus.

§. XVIII.

Itaque ex his, quæ occaſione tutelæ mulierum Atticarum de tutela mulierum Romanarum hactenus diſſeruimus, ſatis conſtare arbitramur, inter tutelam mulierum Atticarum Romanarumque maximum fuiſſe diſcrimen, adeoque eo argumento probari non poſſe, uxores Romanas ſub legitima maritorum vel tutela vel curatione fuiſſe. Ne vero & reliqua veterum teſtimonia, quæ eam in rem vulgo adferunt, intacta videamur prætermiſiſſe, non magis huic ſententiæ noſtræ adverſatur locus Catonis apud LIVIUM. (ſ) Ait ille: *Majores noſtri nullam, ne privatam quidem rem, agere feminas ſine auctoritate voluerunt: in manu eſſe parentum, fratrum, virorum.* At nihil hic Cato de tutela maritorum legitima. Id modo contendit, feminas in manu vel parentum vel maritorum eſſe: illorum, ſi filiæ familias, ſine in manum conventione, nupſerint: horum, ſi in

(ſ) *Liv. XXXIV,* 2.

ſi in manum convenerint. Addit quidem & fratres, nec dubium eſt, quin tutelam eorum legitimam intellexerit; ſed inde non ſequitur, ut & mariti uxorum tutores legitimi fuerint. Agebatur tum de lege Oppia, quæ non tantum ad mulieres innuptas, ſed & virgines, pertinebat. Contendebat Cato, non indulgendum eſſe muliercularum luxui: acriora ſexui illi vincula injici oportere, maxime, quum omni exuta verecundia, auſæ ſint catervatim in publicum prodire: majores eas nihil ſine auctore facere permiſiſſe, quippe vel in poteſtate patria, vel in manu & mancipio maritorum, vel in tutela agnatorum aliorumque conſtitutas: jam eas dominari non modo maritis, ſed & magiſtratibus. Refellit hæc Valerius, Trib. plebis, (t) & Catoni concedit, feminas nihil ſine auctore facere debere: ſervitutem modo deprecatur: *Et vos*, inquit, *in manu & tutela, non in ſervitio debetis habere eas, & malle patres vos, aut viros, quam dominos dici*. Itaque & hic manus ad patrem & maritum, tutela ad alios pertinet. BOETHII (u) locus tantum abeſt, ut tutelam maritorum legitimam confirmet, ut eam deſtruat vel maxime. Teſtatur quidem vir, antiqui juris peritiſſimus, *mulieres, antiquo jure, tutela perpetua contineri conſueviſſe*: ſed ſtatim addit: *Re-*

(t) *Liv. XXXIV, 7.*
(u) Boeth. *ad Cic. Top. CXI.*

*Recedebant vero a tutoris poteſtate, quæ in* MANUM *virorum convenerant*. Non ergo per conventionem in manum femina tranſibat in tutelam mariti, ſed in manum & poteſtatem ejus, adeoque tunc potius exſpirabat tutela. Quum enim ſic capite minueretur uxor, ac proinde *caput liberum* eſſe deſineret: (x) non magis profecto ei opus erat tutore, quam arrogatæ, aut ancillæ, vel ſervæ. Ab honeſta enim ſervitute parum abeſſe videbatur conditio mulieris confareatæ, vel coemtæ, vel uſucaptæ, de qua VIRGILIUS (y)

> *Liceat Phrygio ſervire marito.* Et quibuſdam interjectis: (z) *Connubia noſtra*
> *Reppulit, & DOMINUM Æneam in regna recepit.*

Quæ verba eleganter interpretatus SERVIUS; *Hic*, inquit, *coemtionis ſpeciem tangit poeta. Quoniam coemtione facta, mulier in poteſtatem viri cedit, atque ita ſuſtinet* CONDITIONEM LIBERÆ SERVITUTIS. Denique & poſtremus ISIDORI (a) locus, qui pro legitima maritorum tutela ad partes poſſet vocari, rem non conficit, quia ibi per *viri aucto*ri-

(x) §. 1. *Inſt. quibus mod. tut. fin. l.* 14. *pr.* §. 1. *ſeq. ff. de tut.*
(y) Virg. Æn. IV. v. 103.
(z) Idem *ibid. v.* 213.
(a) Iſid. *Hiſpal.* Orig. XI, *extr.*

*ritatem* non intelligitur ejus tutela, ſed, uti res verbis proxime antecedentibus exprimitur, *poteſtas*, nec in mariti tutela perpetua uxorem eſſe ſcribit, ſed *in tutela* tantum, id eſt, vel agnatorum, vel aliorum, qui eam tutelam jure adquiſiverant.

§. XIX.

Quamvis vero ex his omnibus, quæ hactenus diſſeruimus, nemini dubium eſſe poſſit, quin Romani legitimi uxorum ſuarum tutores numquam fuerint: non ideo tamen negaverimus, eos aliquando illarum tutelam alio titulo ſuſcipere potuiſſe. Nam primum maritus poterat eſſe tutor dativus ante nuptias, quam tutelam eum deinde continuaſſe non dubitamus, quia tum nondum exſtabat lex, quæ maritum tutorem eſſe prohiberet, quippe a Marco Antonino demum Imperatore lata. (b) Neque obſtat, mulierem nupturam dotem dare, dicere, promittere non niſi auctore tutore ſuo ſolitam eſſe, (c) eaque in re maritum auctorem fieri in rem ſuam non debuiſſe. (d) Jam enim lege Julia & Papia cautum fuerat, *ut Prætor urbis mulieri virginique, quam ex ea lege nubere oporteret, ad dotem dandam, dicendam, promittendamve tutorem daret, ſi legitimum tutorem pupillum haberet:* (e) Idque deinde va-

(b) *l. 59. ff. de R. N.*
(c) Cic. *pro Flacc. Cap. XXXIV.*
(d) §. 3. *Inſt. de auct. tut.*
(e) Ulp. *Fragm. XI, 20.*

variis SC. prolatum eſſe ad alios caſus, quibus tutor ordinarius eam in rem auctor fieri non poſſet, diſerte docet ULPIANUS. (f) Quidni ergo & tunc tutor dari potuiſſet ad dotem dandam, dicendam, promittendamve, ſi ipſi tutori pupilla vel adulta nubere vellet? Sane ſi jam inde ab urbis origine inter tutorem & mulierem, ejus tutelæ ſubjectam, jus connubii nullum fuiſſet: quid opus fuiſſet novo SCto, his nuptiis oppoſito? Deinde quum ſupra demonſtratum ſit, tutorem legitimum potuiſſe tutelam alii extraneo cedere: (§. XII.) quidni eam cedere potuerit marito? Tunc vero maritus fuit tutor ceſſitius uxoris ſuæ, & loco legitimi tutelam ſuſcepit, quamvis non fuerit legitimus. Ut paucis omnia complectamur, quum tutor eſſe poſſit, quiſquis obeundo muneri publico eſt idoneus, & nec impeditur, nec lege prohibetur tutor eſſe: nihil impedit, quo minus & maritus uxori ſuæ tutor dari potuerit. Et quamvis non adſentiamur quibuſdam, qui Ciceronem tutorem cum Publicia in matrimonio vixiſſe exiſtimant, quum teſte PLUTARCHO (g) ille non Publiciæ tutor fuerit, ſed *τὴν ὐσίαν αὐτῆς ἐν πίςει κληρονόμος ἀπολειφθεὶς διαφυλάττων*, *bona ejus tamquam heres fiduciarius cuſtodiverit*, adeoque eo exemplo uti non poſſimus: haut raro tamen tutores datos eſſe maritos, vel ideo ad-

---

(f) Ulp. *ibid.* §. 21.

(g) Plut. *in vita* Cic. *p.* 881.

admodum veroſimile eſt, quod poſtea tam ſeveris legibus hanc tutelam aboleverint M. Aurel. Antoninus & Commodus, Imperatores: leges vero & jura, quod recte monet CELSUS, (gg) *ad ea potius aptentur, quæ & frequenter, & facile, quam quæ perraro eveniant.*

§. XX.

Sed certiſſimum eſt, demum ad omnem tutelam curamque uxoris aditum intercluſum eſſe marito, oratione M. Antonini, graviſſimi prudentiſſimique principis, quam ſingulari commentario a JULIO PAULLO illuſtratam eſſe novimus, (h) qui & orationis iſtius & Senatuſconſulti in ejus ſententiam facti ſanctionem his verbis expreſſit: (i) *Senatuſconſulto, quo cautum eſt,* NE TUTOR PUPILLAM VEL FILIO SUO, VEL SIBI, NUPTUM COLLOCET, *etiam nepos ſignificatur*: quamvis alibi SCti ſententiam paullo plenius ita deſcribat: (k) *Non eſt matrimonium, ſi tutor vel curator pupillam ſuam intra viceſimum & ſeptimum annum, non deſponſam a patre, nec teſtamento deſtinatam, ducat uxorem, vel eam filio ſuo jungat. Quo facto uterque infamatur, & pro dignitate pupillæ extra ordinem coercetur. Nec intereſt, filius ſui juris, an in poteſtate patris ſit.* Non jam diſquiremus operoſius,

(gg) *l. 5. ff. de legib.*
(h) *l. 60. ff. de R. N.*
(i) *l. 59. eod.* (k) *l. 66. eod.*

ſius, an interpolatus ſit hic locus, eaque, quæ de curatore ibi habentur, inter Triboniani emblemata referri oporteat? Nihil enim eſſe, quod id credere nos cogat, jam ſupra adverſus RÆVARDUM & VVISSENBACHIUM oſtendimus. (§. XVI.) Potius, quæ fuerit hujus tam ſeveræ prohibitionis ratio, operæ pretium fuerit cognoſcere. Pleræque puellæ Romanæ adhuc impuberes deſpondebantur, quin & nubebant. Hinc M. Valerius Anicetus apud GRUTERUM (l) monimentum ponit ſponſæ, Valeriæ M. F. Fortunatæ, quæ vixerat ANNOS VIII. MENSES VIII. DIES XVIII. Et apud CORN. NEPOTEM (m) Auguſtus natam ex Agrippa & Attici filia puellam, *vix anniculam, Claudio Neroni, Druſilla nato, privigno ſuo, deſpondit*. Quin apud eumdem GRUTERUM (n) exſtare exempla uxorum adhuc impuberum, docuit DN. PRÆSES, (o) apud quem & uxorem ſeptem annorum reperimus in inſcriptione, a FABRETTO (p) deſcripta:

SEPTEM. ME. NATAM.
ANNORVM. GREMIO.
IPSE. RECEPIT. XL.
ANNOS. NATA. NECIS. POTIOR.

Cau-

(l) Grut. *Inſcr. p. DCCCXXXVII*, 2.
(m) Nep. *in Attic. C. XIX.*
(n) Grut. *Inſcr. p. DCCLXXXVIII, p. DCCCXV*, 13. *p. DCCCXXIX*, 1.
(o) *Comment. ad L. Jul. & Pap.* II, 5, 2. *pag.* 183. *ſequ.*
(p) Fabret. *Inſcr. cap. V. p.* 421.

Cautum quidem fuerat lege Julia & Papia, *ne quis ſponſam decenni minorem haberet, deſponſam vero quiſque intra biennium domum duceret.* (q) Sed id non in eam partem accipiendum eſt, ac ſi illa cum immaturis inita ſponſalia ipſaque matrimonia prohibita fuiſſent: ſed ſenſus tantum eſt, eos, qui immaturas ſibi deſponderi paſſi eſsent, vel eas domum duxiſsent, præmiis maritorum ſponſorumque non fruituros. Hinc multo poſt illam legem docet MODESTINUS, (r) *in ſponſalibus contrahendis ætatem contrahentium definitam non eſſe, ut in matrimoniis, ac proinde a primordio ætatis ſponſalia effici poſſe, ſi modo id fieri ab utraque perſona intelligatur, id eſt, ſi non ſint minores ſeptem annis.* Quin & nuptiæ cum impuberibus frequenter & poſt legem Juliam & Papiam fiebant, at *minor annis duodecim nupta*, teſte POMPONIO (ſ) tunc *demum legitima uxor fiebat, quum apud virum expleſſet annum duodecimum*: a quo tempore & vir dotem petere, (t) ipſaque legatum in tempus, cum nupſerit, relictum exigere poterat. (u) Quum itaque tantilla ætate deſponderentur nuberentque Ro-

(q) Dio Caſs. *lib.* LIV. *p.* 531. Svet. Aug. *cap. XXXIV.*

(r) *l.* 14. *ff. de ſponſ.*

(ſ) *l.* 4. *ff. de R. N.*

(t) *l.* 68. *ff. de jur. dot.*

(u) *l.* 17. §. 1. *ff. de reb. auct. jud. poſſ. l.* 74. *ff. de jur. dot. l.* 10. *pr. ff. de condit. & dem.*

Romanæ puellæ: verendum ſane erat, ſi in tutoris ejuſque filii torum venirent, ne tutor, hujus inauſpicati matrimonii obtentu, reddendarum rationum onere ſeſe eximeret, atque ita fortunis evolveret miſeram mulierem, mox fortaſſis ejiciendam toro, triſtiſſimumque audituram carmen: (x)

*Collige ſarcinulas, dicit libertus, & exi.*
*Jam gravis es nobis, & ſæpe emungeris, exi*
*Ocyus, & propera, ſicco venit altera naſo.*

Proſpiciendum itaque videbatur feminis, ne a maritis tutoribus ſpoliarentur, ab iiſque redigerentur ad mendicitatem, quorum vel maxime erat curare, ut res ipſis ſalva eſset. Id vero non certius ſe conſequuturum ſperabat princeps incomparabilis, quam ſi & tutorem, curatoremve, & eorum filium, a pupillæ nuptiis penitus arceret, niſi prius ille redditis rationibus, tutela curave ſe abdicaſset.

## §. XXI.

Quamvis vero de eo tantum tutore loqueretur illa Marci Antonini & Commodi oratio, qui jam tempore nuptiarum tutelam gereret: non alienum tamen hoc ab ejuſdem ratione futurum exiſtimabant Principes, ſi hoc jus & ad tutelam, curamve, conſtante jam matrimonio ſuſceptam geſtamque, porrigerent. Diſcimus hoc ex GAL-

(x) Juven. *Sat. VI. v.* 143.

GALLIENI & VALERIANI reſcripto, (y) quo Epagatho neſcio cui reſpondent, *licet orationis ſub D. Marco habita* VERBA *deficiant, eum tamen, qui poſt contractas nuptias, nurui ſuæ curator detur, excuſare ſe debere, ne manifeſtam ejus orationis* SENTENTIAM *offendat, & labem pudoris contrahat.* Et jam ante hæc tempora hanc legis pœnam incurriſſe legimus Agathodæmonem quemdam, qui quum infamia ideo notatus, ad ANTONINUM CARACALLAM confugeret, ab eo hoc reſcriptum retulit: (z) *Ampliſſimi ordinis conſulto, qui pupillam ſuam uxorem ducit, nuptias contrahere non intelligitur, & tamen infamis conſtituitur. Sed ſi tu Demetria, quum eam in matrimonio haberes, abſens & ignarus curator conſtitutus es, potes eſſe ſecurus, dum tamen alius ſubſtituatur. Non debet enim ignorantia maritorum ampliſſimi ordinis conſulto fraus quæri.* Denique generatim conſtituit ALEXANDER SEVERUS, (a) *maritum, etſi rebus uxoris ſuæ debeat adfectionem, tamen curatorem creari ei non poſſe.* Id quod adeo expediti juris videbatur, ut virum uxori, mente captæ, curatorem dari poſſe, neget PAPINIANUS. (b) In omnibus quidem his legibus curatoris tantum mentionem fieri ani-

(y) *l. 17. C. de exc. tut.*
(z) *l. 4. Cod. eod.*
(a) *l. 2. C. qui dar. tut. vel cur. poſſ.*
(b) *l. 14. ff. de cur. fur. & al. extr. min. dat.*

animadvertimus. At quamvis tutelæ eadem procul dubio fuerit ratio, ejus tamen veſtigium relinquere ideo ſupervacuum duxerunt Tribonianus, ejuſque συνεργοὶ, quod tutela adultarum jam exoleviſſet temporibus Juſtiniani.

## §. XXII.

Nimirum ab eo tempore, quo tutela illa muliebris plane evanuit, (quod non adeo diu ante Juſtiniani tempora contigiſſe arbitramur,) non amplius quæſtio moveri poterat, an uxor in tutela mariti vivere poſſet? ſed an ejus curam ſuſcipi a marito, fas eſſet? Sane & jure veteri curatoribus indigent uxores minorennes, non modo ob bona receptitia, ceu ſibi perſuaſerunt FR. HOTOMANUS, MYNSINGERUS & VVESENBECIUS (c) ſed ob paraphernalia quoque, quorum nonniſi ex pacto ad maritum pertinet adminiſtratio jure veteri, novoque tantum paraphernalium, quæ uxor majorennis non excepit, adminiſtratio viro committitur, (d) ceu luculenter demonſtravit ARN. VINNIUS. (e) Nihilominus tamen & hac cura maritos excluſit JUSTINIANUS, (f) cujus ex ſententia *maritus* *uxo-*

(c) Hotom. Mynſ. & VVeſenb. *ad* §. 19. *Inſt. de excuſ.*

(d) *l.* 8. & *l. ult. C. de pact. conv.*

(e) Vinn. *ad* §. 19. *Inſt. de excuſ. n.* 1.

(f) §. *cit. Inſt.*

*uxori ſuæ curator datus, excuſare ſe poteſt, licet ſe immiſceat.* Quæ quidem verba ita concepta ſunt, ut non videantur maritum a cura uxorum excludere, ſed ei tantum facere arbitrium, eane excuſatione uti, an curatoris munus obire malit. Sed vere neceſſaria eſt hæc excuſatio, ceu ſuperiore paragrapho demonſtravimus, nec ratum eſt, *poſſe* in jure noſtro & apud alios melioris ævi ſcriptores accipi pro *oportere*, *debere*, *cogi*; ceu poſt JAC. CUJACIUM (g) ad Paulli receptas ſententias, in quibus frequentiſſima eſt hæc verbi notio, multis exemplis demonſtravit CORN. RITTERSHUSIUS. (h) Senſus ergo & hic eſt, maritum non modo excuſare ſe *poſſe* a cura uxoris, ſed & *debere*, ſi ſalvam velit eſſe exiſtimationem ſuam, quamvis nec THEOPHILUS rem ſatis expreſſerit, dum ſcripſit: ἐχειροτονήθη τις τῆς οἰκείας γαμετῆς κουράτωρ, δύναται κεχρῆσθαι ἐξκουσατίονι. *Uxori ſuæ quis datus eſt curator: excuſatione uti poteſt.* Sed ſimili fere loquutione utuntur auctores noſtri de iis, qui excuſantur ob inimicitias capitales, (i) litem cum pupillo, (k) cæcitatem, ſurditiem, furorem, (l) quum tamen has omnes cauſſas eſſe neceſſarias,

(g) Cujac. *Obſ.* XXI, 12.

(h) Rittersh. ad Paulli *Rec. Sent.* IV, 14. 1.

(i) §. 11. *Inſt. l.* 6. §. 17. *ff. de excuſ.*

(k) *l.* 20. *ff. eod.*

(l) *l.* 1. *C. qui morb. ſe excuſ.*

ſarias, & volentibus etiam ſuſcipere tutelam obſtare, inter omnes conſtet. (m)

## §. XXIII.

Sed plura jam non addimus ex jure Romano, quia vel ex his ſatis ſuperque intelligitur, morem iſtum, quo paſſim hodie uxores in legitima maritorum cura eſſe animadvertimus, non eſſe jure Romano, ceu GREG. THOLOSANUS, SCIPIO GENTILIS & JO. SCHILTERUS exiſtimarunt, quin jure vetere ne fieri quidem potuiſſe, ut maritus eſſet tutor vel curator uxoris ſuæ legitimus, quamvis fortaſſis aliquando vel dativus, vel ceſſitius eſſe poſſet: denique nec ad dativam vel ceſſitiam tutelam viam patuiſſe marito poſt SC. ſub M. Antonino factum, nec ad curam uxoris minorennis, ſublata illa tutela mulierum perpetua, adeoque fruſtra eſſe, qui curæ maritali hodiernæ lucem fœnerare ex jure Romano conantur.

(m) *l.* 3. §. 12. *ff. de ſuſp. tut. l.* 17. *C. de exc. tut.*

# CAPUT II.

## De Tutela vel Cura Maritali ſecundum principia Juris Germanici.

§. I. *Tranſitio ad jus Germanicum*. §. II. *Ille ignorabatur diſcrimen inter tutelam & curam*. §. III. *Uxor jure vetere Celtico in poteſtate vel tutela mariti*. §. IV. *Idque ob coemtionem, qua ſibi adquirebant uxores Celtæ*. §. V. *Communio bonorum huic tutelæ maritali non obſtabat*. §. VI. *Tutela maritalis præſidium reperit in legibus vetuſtis Germanorum*. §. VII. *Itemque in chartis & formulis*. §. VIII. *Eadem firmata jure Saxonico*. §. IX. *Suevico*. §. X. *Normannico*. §. XI. *Variis ſtatutis Germaniæ*. §. XII. *Galliæ*. §. XIII. *Belgii*, §. XIV. *Italiæ*. §. XV. *Aliarum originis Germanicæ gentium*. §. XVI. *Effectus hujus tutelæ olim uſusfructus bonorum uxoris*. §. XVII. *Libera alienatio ſine conſenſu uxoris*. §. XVIII. *Nihil neque in judicio, neque extra illud valide ſine mariti conſenſu actum*. §. XIX. *Jus Romanum in Germania receptum alibi hanc tutelam excluſit*. §. XX. *Alibi plane mutavit in curam*. §. XXI. *Quomodo hodie maritus uxoris curator fiat in Saxonia?* §. XXII. *Quomodo aliis locis?* §. XXIII. *Quanta ejus poteſtas in Saxonia?* §. XXIV. *Quanta alibi?* §. XXV. *Quid uxor ſine curatore poſſit in Saxonia*. §. XXVI. *Quid extra illam?* §. XXVII. *Effectus quidam veteris juris etiamnum ſuperſtites*. §. XXVIII. *Concluſio diſſertationis*.

§. I.

§. I.

SAtis diu, & diutius fortaſſis, quam opus quibuſdam videbitur, nos tenuit juris veteris Romani contemplatio, & tamen, quod ſæpe contingit peregrinantibus, inanes rediimus domum. Fruſtra ergo in univerſo Latio quæſita illa mulierum tutela vel cura, cujus veſtigia expreſſiſſima in foris Germaniæ deprehendimus, a calce veluti ad carceres revocamur, novumque nobis imponi laborem animadvertimus, per antiquitates Germanicas excurrendi, diſpiciendique, an in iis reperire liceat juris hujus maritalis origines? Ne vero in tanta rerum præſtantiſſimarum ubertate ac multitudine extra orbitam vagemur; nihil ex inſtituto dicere decrevimus de tutela curave mulierum innuptarum ac viduarum in Germania, quum ea de re ſatis multa ab aliis, inprimis VVIBELIO, (a) GE. BEYERO, (b) & V. C. EV. OTTONE (c) dicta ſint, ſed de maritorum tantum ſive tutela ſive cura legitima, eo ordine diſſeremus, ut, explicatis priſci juris Germanici principiis, eas, quæ hodienum paſſim agnoſci videmus, concluſiones ad earum cura revocemus.

§. II.

(a) VVibel. *de Contract. fem.*

(b) Ge. Beyer. *Poſit. Jur. German. libr. I. cap. XXVII.*

(c) Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap. II.*

§. II.

Non autem, ut opinamur, cuiquam mirum videbitur, adeo hic fluctuare ſtilum, nec ſatis nobis conſtare, tutorum, an curatorum nomen maritis in Germania ſit concinnius. Totum enim illud tutelæ ac curæ diſcrimen, quod tam anxie jus noſtrum inculcat, ex jure Romano eſt, cujus ſubtilitates plane ignorarunt majores noſtri, candidæ ſimplicitatis, uti in reliquis negotiis, ita in jure ac legibus ſtudioſiſſimi: Non jam id pluribus demonſtrabimus, quum otium nobis fecerit Vir, quem paullo ante laudavimus, doctiſſimus GE. BEYERUS (d) & illuſtris academiæ noſtræ Cancellarius, JO. PETR. A. LUDEVVIG, (e) cui nos ad perpoliendas utriuſque juris differentias vitam longævam, & inconcuſſum in vegeta ſenectute animi corporiſque robur ex animo precamur. Si non alia ſuppeterent argumenta, vel id unum rem omnem conficeret, quod ne vocabula quidem habuerint veteres Germani, quibus tutorum curatorumque officia diſcernerent: ſed omnes, qui vel pupillorum, vel adultorum, vel mulierum curam ſuſcepiſſent, communi nomine vocarent MUNDVVALDOS, (f) CUSTODESVE, GUARDIANOS, (g) TUTORES,

(d) Beyer. *diſſ. de tut. & cur. different.*
(e) Ill. a Ludevv. *Differ. Jur. Roman. & Germ. in tut. Diſſ. II. p. 1076. T. II. Opuſc.*
(f) *Leg. Langob. l, 16, 8. & l, 17. 5.* (g) Jo. Covvell. *Inſt. jure Angl. l, 13. 1, & l, 23, 1.*

RES, (h) vel VORMUNDER, (i) BAJULOS, (k) ADVOCATOS vel (l) VOIGTE, ipſam vero tutelam generatim eſſe dicerent *poteſtatem* tum in perſonam, tum in res ejus, qui illi ſubeſſet. Hinc pleræque leges veteres *in poteſtate virorum eſſe*, ajunt, uxores, (m) dum eas virorum tutela teneri docent. Quin ipſum vocabulum MUND vel MUNDIUM, quod veteribus tutelam notabat, & unde vocabula MUNDVVALDUS, MOMBOIR, VORMUND, manifeſto oriuntur, nihil aliud ſignificavit majoribus, quam poteſtatem. Nimirum *mund* Germanis os etiamnum notare, nemo ignorat. Quum vero ad ejus, qui poteſtatem in alterum habet, officium pertineat, ei ore præcipere, eumdemque verbis defendere; uſu demum invaluit, ut qui eſſent in poteſtate, *in ore* vel *verbis* alicujus *eſſe* dicerentur LEX SALICA: (n) *Si pupilla, quæ trahitur, in* VERBIS *regis fuerit*. Et inferius: (o) *res eum extra* SERMONEM *ponet*, id eſt, uti PITHOEI GLOSSÆ interpretantur, *extra mundiburdem*. Similia ſunt apud GREG. TURONENSEM (p) MARCULFUM aliosque, apud quos paſſim legas: *Sicarius in ejus verbo poſitus: in ſermone & mundeburde cujus quietum reſidere*: & hujus generis alia.

(h) *Lex. Sax. VII, 2. 3.* (i) *Jus Prov. Sax. I, 23. Jus Suev. art. 27.* (k) Choppin. *de Morib. Audeg. II, 2. p. 65.* (l) Mager. *de Advoc. arm. C. II. n. 200. ſequ.* (m) *Lex VVisig. IV, 2. 15.* (n) *Lex Salica XIV, 5.* (o) *Eadem LIX, 1.* (p) Greg. *Tur. Ann. IX, 19.*

alia. (q) Eadem vero notio eſt vocabuli *mundii*, quod poteſtatem, modo tutelam & tuitionem notat. Hinc ODFRIDUS WEISENBURGENSIS: (r) *Von Godt er munzi haben mund*, i. e. *A Deo oportet habere poteſtatem*: Et BURCARDUS: (ſ) *Rapuiſti uxorem tuam, & vi, ſine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundebundio tenebatur, illam abduxiſti*. Plura ejus generis collegerunt VOSSIUS, (t) CAR. DU. FRESNE. (u) aliique gloſſariorum ſcriptores, qui ſimul docent, *amond* eſſe hominem ſui juris, (x) *mundialem*, qui ſub poteſtate & tutela eſt, (y) *jamundling* vel *gemundling*, qui ſe bonaque ſua Epiſcopi vel Abbatis poteſtati, ut militiam effugeret, permiſerat: (z) *mamburnire*, in tutelam & poteſtatem recipere. Ut facile pateat, ignotum Germanis fuiſſe ſubtile poteſtatis, tutelæ ac curationis, diſcrimen, ac proinde iis modo liberos in *mundio* & poteſtate parentum; (a) modo eccleſias in *mundio* vel *mundebur-*

(q) Eccard. *ad Leg. Sal. p.* 34.
(r) Odfrid. *præf. Evang.*
(ſ) Burcard. *Decret. XIX. p.* 268.
(t) Voſſ. *de Vitiis Sermon.* II. 12. *pagin.* 227.
(u) Carol. du Freſne *Gloſſ. voce mundeburde*.
(x) *Lex Langob.* II, 2, 34.
(y) Flodoard. *Hiſt. Rhemenſ.* II, 19.
(z) Voſſ. *ib. pag.* 258.
(a) Burcard. Wormat. *ibid.*

*burdio* principum, (aa) modo pupillos & minores in *mundio* tutorum, (b) modo uxores in poteſtate, tutela & *mundio* virorum (bb) fuiſſe, quemadmodum hodienum paſſim curatores æque ac tutores *Vormundere*, & minores non minus, quam impuberes, *unmundige* & *pflegbefolhne* adpellari animadvertimus.

§. III.

Ut rem ab ovo ordiamur, neminem arbitramur dubitaturum, quin eadem fuerit Germanorum ac Gallorum origo, populique hi omnes, una cum Britannis & Hiſpanorum parte, communi Celtarum vel Celto-Scytharum nomine venerint, (c) ritusque prope eoſdem coluerint, antequam priſci illi Gallorum Hiſpanorumque mores conſuetudine Romanorum contaminarentur. In promtu ſunt teſtimonia DIODORI SICULI, (cc) DIONIS CASSII, (d) & STRABONIS (dd) in primis, qui de univerſis ad boream gentibus: *ἅπαντας μὲν δὴ τοὺς προσβόῤῥους, κοινῶς οἱ παλαιοὶ τῶν ἑλλήνων συγγραφεῖς*:

(aa) *Chron. Laurish. apud* Freher. *Tom. I. Script. Rer. Germ. p.* 59.
(b) *Lex Langob.* II. 34, 4.
(bb) *Lex Langob.* II, 55, 2.
(c) Cluver. *Germ. ant.* I, 2. & 3. Jo. Picard. Celtopæd. *L.* III. *p.* 92. *ſeq.*
(cc) Diod. Sic. *lib. V.*
(d) Dio Caſſ. *lib.* XXX.X.
(dd) Strabo *Geogr. XI. pag.* 507.

φεῖς Σκύθας καὶ Κελτοσκύθας ἐκάλουν. *Veteres Græcorum ſcriptores univerſos ſeptentrionales Scytharum & Celtoſcytharum nomine vocarunt.* Apud hos ergo populos tantum non omnes eadem & communis illa erat uxorum conditio, ut in poteſtate ac tutela maritorum eſsent, quamvis bona omnia, quæ vel ſub auſpicia nuptiarum poſſidebant, vel conſtante matrimonio adquiſiverant, communia pro indiviſo haberent. De Gallis CÆSAR: (e) *Viri, inquit, quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex ſuis bonis, æſtimatione facta, cum dotibus communicant. Hujus omnis pecuniæ conjunctim ratio habetur, fructuſque ſervantur. Uter eorum vita ſuperavit, ad eum pars utriuſque cum fructibus ſuperiorum temporum pervenit. Viri in uxores, ſicuti in liberos, vitæ neciſque habent poteſtatem.* Itaque Gallos ſaltim bona, quæ contulerant, cum adquæſtu, erant communia, & femina nihilominus in perpetua mariti poteſtate ac tutela, eaque rigidiſſima, conſtante matrimonio, vivebat. Nec alii erant Germanorum mores, de quibus TACITUS: (f) *Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extra bellorum caſus, putet, ipſis incipientis matrimonii auſpiciis admonetur, venire ſe laborum periculorumque ſociam, idem in pace, idem in prælio paſſuram auſuramque. Hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc da-*

*ta*

(e) Cæſar. *de Bell. Gall. VI,* 19.
(f) Tacit. *de mor. Germ. cap.* XVIII.

*ta arma denunciant. Sic vivendum, ſic pereundum.* Hæc ſane non modo ad vitæ conſortium & communia utriuſque conjugis fata, ſed & ad bonorum communionem pertinere, recte obſervarunt GROTIUS, (g) CHR. RODENBURGIUS, (h) aliique, qui Tacitum illuſtrarunt, viri doctiſſimi. Nec ſcio, an poteſtatis maritalis luculentius poſſit eſse argumentum, quam quod idem TACITUS (i) *adulterii pœnam*, eamque ſatis acrem, *præſentem & maritis permiſſam*, teſtatur. Eam vero poteſtatem non diſtinctam fuiſse a tutela, ex iis, quæ paullo ante obſervavimus, ſatis adparet, ut bene rem omnem perſpexerit BEYERUS, (k) obſervans, *poteſtatem Germanis conſtanter adpellari Vormundſchafft, quæ penes patres, maritos & tutores eadem fuiſſe, & in jure uſusfructus, atque obligatione alterum alendi conſtitiſſe, videatur.*

## §. IV.

Si quis ex nobis quærat, qui factum ſit, ut tantam viris in uxores poteſtatem permitterent Celtæ, qua majore vix domini in ſervos utantur: ei nos veterem nuptiarum ritum, Celtis pœne omnibus commu-

(g) Grot. *de Antiqu. reip. Batav.* C. II.

(h) Rodenb. *de jure conjug. Prelim.* §. III. *ſeq. p. 6.*

(i) Tacit. *de mor. Germ. cap.* XVIII.

(k) Beyer. *Spec. jur. Germ.* III. 10. 14.

munem, in memoriam revocaremus. De Germanis generatim TACITUS (l) memoriæ prodidit, *maritum ibi uxori obtuliſſe dotem, interfuiſſe parentes & propinquos, & munera probaſſe, munera, non ad delicias muliebres quæſita, nec quibus nova nupta comatur: ſed boves & frænatum equum, & ſcutum cum framea gladioque. In hæc munera uxorem acceptam, atque ipſam armorum aliquid viro obtuliſſe*. Veram hanc fuiſſe coemtionem, nemo, uti ſperamus, dubitabit, neque quiſquam nobis obvertet illud juriſprudentiæ Romanæ ſcitum, pretium in emtionis venditionis contractu nonniſi in pecunia numerata conſiſtere poſſe. (m) Non mirum ſane, ſi Germani, etiam ignari iſtius diſputationis, in caſtra Sabinianorum tranſierint, iiſque pecorum numerus pro divitiis, permutatio mercium pro emptione fuerit, (n) quemadmodum & apud HOMERUM, (o) nondum pecunioſo ſæculo, Antinous Ulyſſem optans generum, non pecunias promittit, ſed οἶκον καὶ κτήματα, *domum & poſſeſſiones*, & Andromacha apud eumdem (p) ideo vocatur πολύδωρος, quod vel magnis muneribus ab Hectore coemta ſit, vel magna ei munera dotis loco attulerit. Manſit & poſteris diligens hujus priſci

ſci

(l) Tac. *ibid. cap.* XVIII.
(m) §. 2. *Inſt. de emt. vend.*
(n) Tacit. *de German. cap. V.*
(o) Homer. *Odyſſ.* VII. *v.* 314.
(p) Idem *Iliad.* VI. *v.* 394.

ſci moris cuſtodia. Nam nulla fere fuit gens Germanicæ aut Scythicæ originis, quin ſibi uxores coemtione quæſiverit. De Gothis, populo Scythico, id teſtatur POMPONIUS MELA, (q) de gentibus borealibus SAXO GRAMMATICUS. (r) Quin eadem conſuetudo in Leges Germanorum poſtea migravit. Nam apud VISIGOTHOS (ſ) lex juſſit, *dato pretio, ſicut conſuetudo eſſet, & ante teſtes facto placito, de futuro conjugio fieri definitionem*. FRANCI, ceu ex FREDEGARIO (t) & FORMULA BIGNONIANA (u) patet, mulieres ſibi deſpondebant, *oblato ſolido & denario*. Apud SAXONES *uxorem ducturus trecentos ſolidos parentibus dabat*; (x) apud LANGOBARDOS *metham*, id eſt, donationem, (y) apud BURGUNDOS *pretium*. (z) Ubique vero apud Germanos coemtione fiebant nuptiæ, & quamvis & ſponſa aliquid muneris offerret ſponſo: præcipue tamen maritus uxorem ſibi oblato pretio comparabat. Quid ergo mirum, ſi uxores, ſuo ære coemtas, in poteſtate ſua eſſe cenſuerint, in eaſque

(q) Pompon. Mela *de Situ orbis* II, 1.
(r) Saxo Grammat. *Hiſt. Dan. libr.* VIII. *pag.* 154.
(ſ) *Lex Viſigoth.* III, 4, 2.
(t) Fredegar. *cap.* XVIII.
(u) *Formula Bignon. poſt Marculf. p.* 219.
(x) *Lex Sax. tit.* VI, 1. VII. 3. *& ſequ.* XVIII.
(y) *Lex Langob.* I, 5.
(z) *Lex Burg.* XIV, 3. *&* XXXIV.

eaſque ſibi omnia permiſerint, quum, ut ait MARTIALIS. (a)

*Id, quod emas, poſſis dicere jure tuum?*

## §. V.

Videri poſſet tutela vel poteſtas tam rigida parum convenire arctiſſimæ illi, quæ inter conjuges Germanos coaluerat, ſocietati, bonorumque omnium, quæ Germanis placebat, communioni. Quum enim arctiſſima quædam amicitia ſit inter ſocios, quæ, PUBLIO SYRO teſte, *pares aut accipit, aut facere ſolet*, quamque JCti noſtri fraternæ neceſſitudini comparare non dubitarunt: (b) quis cum illa æqualitate conſiſtere poſſe exiſtimet maritale illud imperium? Enimvero, quum jura Germanorum veterum ad legum Romanarum decempedam non ſint exigenda, & nihil impediat, quo minus inter ſocios quoque & amicos quædam ſit inæqualitas, ſæpe denique contingat, ut inter principes etiam, qui ob eumdem finem ſocietatem ineunt, inæquale aliquod fœdus emergat: quidni idem locum habeat inter conjuges? In confarreatas uxores Romæ poteſtatem non fuiſſe maritis minorem, quam patribus in filiasfamilias, eamque in ipſo jure vitæ ac necis conſtitiſse, jam ſupra obſervavimus: (Cap. I. §. XIII.) & tamen eaſdem fuiſse *nos-*

(a) Martial. *Epigr.* II, 20.
(b) *l. 63. pr. ff. pro ſoc.*

κοινωνὸς ἱερῶν τε καὶ χρημάτων, *participes & conſortes ſacrorum bonorumque*, diſerte teſtatur DIONYSIUS HALICARNASSENSIS. (c) Si Romæ κοινοπραξία iſta non obſtitit illi pæne herili maritorum imperio: cur illud Germanis abrogemus viris, cordatioribus ſane, ſuæque libertatis tenacioribus, quam ut fræna darent impotenti naturæ, & adverſus arma viroſque intrepidi, a feminis ſe vinciri ac veluti in triumpho duci paterentur? Non tam grave illis erat, uxores in lucri partem admittere, quam eas ſibi æquales habere, quum veriſſimum eſſe ſcirent, quod Romanis necquidquam prædixerat CATO, (d) *ſuperiores fore uxores, ſimul ac pares eſſe cœpiſſent.*

## §. VI.

Quum ergo jam inde ab antiquiſſimis temporibus, ceu modo ex CÆSARE & TACITO probavimus, ita comparata eſſent juris Germanici principia, ut mariti uxores, quamvis utriuſque fortunæ omniumque bonorum participes, in manu tamen & poteſtate, id eſt, ſtilo Germanis proprio, in tutela legitima haberent: non temere dubitabit quiſquam, quin & poſteri hæc principia ſemper ſequuti ſint. Nulla enim fuit gens, priſci moris patriarumque conſuetu-

(c) Dionyſ. Halic. *Ant. Rom.* L. II. *p.* 95.

(d) Cato *apud* Liv. XXXIV. 3.

ſuetudinum tenacior, nulla, quæ magis ab omni peregrino ritu olim abhorreret. Hinc & in legibus gentium Germanicarum, quas HEROLDUS & LINDENBROCIUS, aliique viri docti ediderunt, ubique occurrunt hujus maritalis tutelæ veſtigia. LEGIS VVISIGOTHICÆ (e) ſcitum eſt, *virum uxorem ſuam habere in poteſtate*, & hinc eum per ſervos quoque uxoris adquirere. Eædem tamen leges, in quibus non, ut CUJACIUS (f) exiſtimat, fere omnia, ſed quædam tantum ex jure civili petita ſunt, in eo a reliquis faciunt divortium, quod uxorem pro ſe poſtulare patiantur, nec maritum ejus nomine admittant, niſi, rem ratam habituram uxorem, caverit. (g) Id quod juris Germanici antiqui principiis parum convenire, facile unuſquiſque animadvertit. In LEGE BURGUNDICA (h) deciditur cauſſa inter Fredegiſilum ejuſque ſponſam Aunegildem, quæ, *quum poſt mariti prioris obitum in ſua poteſtate conſiſteret*, & Fredegiſilio deſponſata eſſet de parentum ſententia, Balhamodi amplexus adfectaverat. Quum itaque poſt prioris mariti obitum in ſuam poteſtatem, id eſt, in ſuam tutelam, perveniſſe dicatur Aunegildis: conſequens ſane eſt, ut, conſtante matrimonio priore, ſuæ poteſtatis non fuerit, adeoque & apud Burgundos rigidior illa tutela maritalis obtinue-

(e) *Lex VViſigoth*. IV. 2. 15. (f) Cujac. *Comment. ad* II. *Feud*. 2. (g) *Lex VViſig*. II. 3. 6. (h) *Lex Burg*. LII.

tinuerit. Quod multo luculentius demonſtratur ex legis illius additamento primo, (i) ubi diſerte conſtituit legislator. *Quæcumque mulier Burgundica vel Romana voluntate ſua ad maritum ambulaverit, jubemus, ut maritus ipſe facultatem ipſius mulieris, ſicut in eam habet* POTESTATEM, *ita & de rebus ſuis habeat*. En poteſtatem maritalem, quæ non modo in uxoris perſonam, ſed & ad bona illius omnia, porrigebatur, quamque non aliam fuiſſe, quam veterem illam tutelam Germanorum maritalem, nemo, juris Germanici veteris paullo peritior, dubitaverit. Nec alio pertinet locus hic juris Alamannici: (k) *Si femina ſub illo viro mortua fuerit, antequam illi* MUNDIUM *apud patrem adquirat, ſolvat eam patri ejus* CCCC. *ſolidis*. Apud Alamannos ergo *mundium*, id eſt, tutela a patre rite & certo pretio erat redimenda. Si quis, invito patre, uxorem duxiſſet, illa redhibenda erat cum mulcta X ſolidorum. Priuſquam id factum eſſet, ſi obiiſſet mulier: pretium illud nihilominus patri erat ſolvendum, immo non mulieris tantum, ſed liberorum, quos ex ea ante redemtam tutelam ſuſceperat. Quin ſi quis alterius uxorem rapuiſſet, & liberos ex ea ſuſcepiſſet, antequam marito perſolviſſet pretium: liberi iſti *non erant illius, qui eos genuerat, ſed ad illum priorem ma-*

(i) *Additam.* I. *Leg. Burgund. Tit.* XIII.

(k) *Lex Alam.* LIV. 1. *ſequ.*

*maritum* MUNDIO *pertinebat*. (l) Legitima ergo quidem erat apud Alemannos maritorum tutela, ſed non gratuita, verum ſoluto pretio redimenda, ſi mariti liberos in poteſtate habere vellent. Idem pæne apud SAXONES obtinuiſſe comperimus. Eorum enim lege antiquiſſima cavetur, (m) *ut uxorem ducturus, CCC. ſolidos det parentibus ejus, ſin ſine voluntate parentum, puella tamen conſentiente, ducta fuiſſet, bis trecentos ſolidos parentibus componeret. Si vero nec parentes, nec puella conſenſerit, id eſt, ſi per vim rapta fuerit: parentibus ejus CCC. ſolidos, puellæ CCXL. componeret, eamque parentibus reſtitueret*. Hæc ad tutelam pertinere, eo minus dubitare licet, quod ex verbis ſequentibus patet, mortuo marito, viduam in tutelam filii ex priore uxore, eove deficiente fratris mariti, vel ne eo quidem exſtante, proximi agnati perveniſſe, adeo, ut ne in alterius quidem torum concedere potuerit, niſi novus maritus ſolutis CCC. ſolidis eam a tutore redimeret. Denique eodem pertinet caput legis iſtius notatu digniſſimum: (n) *Lito Regis liceat uxorem emere, ubicumque voluerit, ſed non liceat ullam feminam vendere*. Licebat enim ei uxorem emere, quia tutelam ab alio, qui eam habebat, adquirere poterat: Vendere alii fe-

(l) *Lex Alam. tit.* LI. *Leg. II.*
(m) *Lex Sax. tit. VI.*
(n) *Eadem VII. 2. 3.*

feminam ideo non licebat, quod non litus ſuarum filiarum aut cognatarum, ſed ipſe Rex, cujus in ſervitute erat, earum tutelam haberet. Quibus per omia fere ſimilia ſunt, quæ LEGE FRISIORUM (o) ſancita reperimus. Nam ex hujus quoque principiis, ſi quis virginem rapuiſſet, ſolvere ei tenebatur *VVergildum ejus, ſive nobilis, ſive libera fuerit, ad ſatisfactionem, & ad partem Regis ſimiliter; tertium VVeregildum patri ſive* TUTORI *puellæ.* Quod & eo caſu obtinebat, ſi quis feminam *extra voluntatem parentum ejus, vel eorum, qui* POTESTATEM *ejus habebant, uxorem duxiſſet.* (p) Tunc enim tutori ſolidi XX. & ſi nobilis eſſet femina, ſolidi XXX. erant ſolvendi. Quæ omnia eo pertinebant, quod apud Germanos non magis, quam olim apud Romanos, quidquam poſſet de tutela parentum agnatorumque legitima, ſine eorum auctoritate & conſenſu, deminui, deminueretur autem plurimum, dum ex eorum poteſtate ac tutela femina in poteſtatem tutelamque maritalem tranſiret. At in nulla fere lege expreſſiora ſunt tutelæ iſtius maritalis veſtigia, quam in LANGOBARDICA. Innumera fere ſunt loca, ex quibus diſcimus, feminas ab iis, quorum in poteſtate & tutela erant, ſollemni ritu & pro certo pretio traditas, in tutelam ſeu *mundium* maritorum tranſiiſſe. Sufficiat unum

(o) *Eadem* XVII.
(p) *Lex Friſ. IX.* 3.

unum inſte decerpere, (q) ſed qui ad rem maxime facere videtur, ROTHARIS REGIS: *Nulli mulieri liberæ ſub regni noſtri ditione lege Langobardorum viventi, liceat in ſuæ poteſtatis arbitrio, id eſt, ſine* MUNDIO, *vivere, niſi ſemper ſub* POTESTATE *viri, aut poteſtate curtis Regiæ debeat permanere*. Hinc recte CAR. COTTUS (r) SIC. BOERIUS (ſ) & ANDR. DE BARULO (t) in gloſſis & commentariis ſuis ad legem hanc Langobardicam hic notant diſcrimen juris Romani & Langobardici, quod quum illud uxores non patiatur in tutela vel cura mariti eſſe, ſecundum hoc ille ſit tutor uxoris legitimus, eaque tutela non, uti apud Romanos, gratuita, ſed cum multis commodis conjuncta ſit, adeo ut maritus ſuccedat uxori nomine mundii, partemque mulctæ vel æſtimationis, ob injuriam uxori illatam, quam iſti *compoſitionem* vocabant, lucretur. Atque ita in legibus veterum Germanorum tantum non omnibus præſidium reperit tutela illa maritorum legitima, quamvis in quibuſdam expreſſiora, in aliis, ut fieri ſolet, obſcuriora ejus veſtigia ſuperſint, credo, quod earum conditores ſupervacuum putarint, de re, vulgo notiſſima, multa verba facere.

§. VII.

(q) *Eadem IX*, 4.

(r) *Lex Langob. II*, 10. 1.

(ſ) *Gloſſ. ad Leg. Langob. II*, 10. 1.

(t) Andr. de Barulo *in comment. ad Langob. Leg. IX. pag.* 351.

## §. VII.

Neque tamen exiſtimandum eſt, veteres tantum gentium Germanicarum leges tutelæ illius, tamquam antiquæ alicujus fabulæ, & quæ numquam in uſu fuerit, meminiſſe. Ejuſdem enim tutelæ muliebris, ſive maritorum, ſive aliorum, diplomata etiam & formulæ veteres, paſſim faciunt mentionem. Profert GOLDASTUS (u) chartam veterem Alamannicam, qua Cotavvina, *ancilla Dei*, monaſterio S. Galli tradit quædam prædia ac mancipia, multis, uti ſolebant, teſtibus eam in rem adhibitis. Inter eos & tutor ejus, ſi GOLDASTO credimus, ſignavit, nomine tamen non expreſſo. Ita enim ſeſe habet ſubſcriptio: *Hi ſunt teſtes, qui præſentes fuerunt, & ſignaverunt: Sig. Cotauvina, quæ hanc traditionem fieri rogavit. Sig. VVichardi.* SIG. TUTO *ſign. VVotahar, ſig. Amalger. Sig. Theothald. ſig. Mairolt. ſig. Tuilo, ſig. VVolfberti. ſig. Aſthari. Ego itaque Albuinus Clericus, rogatus ab Cotauvina hanc cartam ſcripſi ſub die VII. Kalend. Octob. in anno I. regnante Carolomanno Rege.* Hinc notulam addit GOLDASTUS: *In hac charta illud obſervatione non arbitror indignum, jure priſco Alamannorum feminas donaſſe ſine tutoris indicato nomine, quod jure tamen*

(u) Goldaſt. *ad Doſith. Sent. Hadr.* II. *p.* 862. *edit.* Schulting. *& Script. Rer. Alam. Tom.* II. *p.* 26. *edit. nov.*

*tamen hodierno illorum exigitur, ſi vel donatum, vel legatum ratum eſſe debeat.* Qualia etiam addit v. c. ER. OTTO. (x) Sed, ſi dicendum, quod res eſt, ſubſcriptio illa rem vix conficit. Nondum enim exploratum eſt, annon *Tuto* ſit nomen proprium teſtis, quemadmodum paullo poſt *Tuilo*. Sicuti enim hodienum vulgus nomina propria contrahit, aut primis ſyllabis truncat: ita & veteres pro Bernardus dixere *Benno*; pro Burcardus *Bucco*, pro Eccardus *Ecco*, pro Eberardus *Ebbo*, pro VVichardus *VViddo*, ceu vir doctiſſimus GE. ECCARDUS (y) exemplis quamplurimis oſtendit. Quidni ergo pro Theodardus, Theodoldus, ſimilibuſque *Tuto* dixerint? Sane inter Epiſcopos Havelbergenſes eſt quidam *Tudo*, & in anonymi Indice Nominum propriorum Alamannicorum apud GOLDASTUM (z) occurrunt etiam nomina, *Toto*, Totto, *Toto*, *Tuato* & *Tuoto*. Itaque rarior quidem in diplomatibus tutoris mentio, quia pleraque diplomata vetera, quæ ſuperſunt, non a privatis, ſed a feminis illuſtribus, edita ſunt, has veró jam antiquiſſimis temporibus tutorum auctoritate non eguiſſe, ſi ſui eſſent, jam a V. C. JO. SCHILTERO (a) aliiſque

(x) Eu. Otto *de perp. Fem. tut. II. 6. pag.* 237. *ſeq.*

(y) Ge. Eccarp. *Orig. Sax. I.* 11. *p.* 45.

(z) Goldaſt. *Script. Rer. Alam. Tom. II. p.* 109. *edit. nov.*

(a) Schilt. *Exer. X.* 18.

que obſervatum eſt. Sæpiſſime tamen animadvertimus, in diplomatibus etiam uxores illuſtres raro ſolas donatione aliove titulo quidquam in alium transferre, ſed ſemper id maritos una cum uxoribus facere, quamvis eæ fortaſſis primariæ ejus donationis cauſſæ eſſent. Hinc formulæ: *Ego in Dei nomine* EBERHARDUS, *Comes, & conjux mea* GEMELTRUDIS, *cedimus a die præſenti*, &c. (b) Ego GERARDUS, *divina pietatis munere apud glorioſam Regalem manſuetudinem comitis honore ſublimatus, & communi voto & deſiderio dilectiſſimæ conjugis meæ, atque amantiſſimæ*, BERTÆ, *eo quod nobis pariter unanimiterque, Domino inſpirante, complacuerit, ut de rebus noſtris & poſſeſſionum noſtrarum titulis perennem memoriam Domino, Deo noſtro, ubi laus ejus aſſidue fieret, ſtatueremus. &c.* (c) Ut alia hujus generis prætermittam, quæ paſſim apud DACHERIUM, (d) GUICHENONIUM, (e) MIRÆUM, (f) aliosque occurrunt. Quum vero ex ejuſmodi quoque chartis vix liqueat, virne uxori, an viro uxor conſenſerit: (nam & id moribus receptum erat, ut in alienationibus uxor filii

(b) Eccard. *Orig. Habsb. p.* 119.
(c) Dacher. *Spicileg. T.* III. *p.* 446.
(d) Dacher. *ibid. p.* 452.
(e) Guichenon. *Bibl. Sebuſ. Cent. I. n.* 38. *n.* 42. 47. 51.
(f) Miræus *Donat. piar. cap. VI. VII. XV. Dipl. Belg. I.* 23. 25. *II.* 24.

filii filiæque conſenſum interponerent, ) magis huc pertinent chartæ Caſaurienſes apud MABILLONIUM (g) & CAR. DU FRESNE, (h) nec non alia apud FRID. A SANDE. (i) in quarum iſta Siſenandus quidam contendit, *ſe vere Gundam uxorem habere, eo quod ſibi eam in legitimum matrimonium tradiderit Amalfredus, filius ejus cum Mundvvaldo ſuo*; in illa *Ælegrina, filia Caroli, conſenſu & de voluntate filii ſui Aliperti, in cujus mundium pervenerit, venumdediſſe* ſe dicit: in hac denique memorantur Jacobus quidam Voſſ. & *Hilla, ejus uxor legitima, cum ſua electo mundiburdo, & ſibi judicialiter dato*. Quin apud ipſum GOLDASTUM (k) reperias chartas Engiltrudæ cujuſdam, & VVolaliub, quæ ſervos manumittunt, illa cum *Richoldo advocato ſuo*; hæc *cum manu advocati ſui, Engilboldi*. Et in alia (l) Manno quidam vendens prædia, profitetur, ſe *eſſe a vice Joannentes & uxoris ſue Dominiganes*. Qualem tutorem vel curatorem maritum datum reperimus etiam in formula Andegav. apud MABILLONIUM (m) eo nota-

(g) Mabillon. *de Re dipl. V. I.* 105.
(h) Car. du Freſne *Gloſſ. med. lat. voce* Mundium.
(i) Fridr. a Sande *de Effeſtucat. cap.* II.
(k) Goldaſt. *Script. Rer. Alm. Tom. II. pag.* 26. 27. *edit. nov.*
(l) Id. *ibid. num.* 33. *p.* 35. *conf. num.* 34. *p.* 36. *n.* 51. *p.* 42.
(m) Mabill. *Analect. Vet. T. IV. p.* 234. *ſeq.*

notatu digniore, quod quum alias ad leges Romanas compoſitæ ſint illæ formulæ, eoque jure maritus tutor vel curator uxoris eſſe non poſſit, tamen id licitum fuiſſe inter Francos, inde perſpicue intelligamus:

## §. VIII.

Sed progredimur jam ad inſequentia tempora, quibus in hoc ipſo inferioris Saxoniæ tractu JUS SAXONICUM: in aliis aliæ leges patriæ & ſtatuta in ſcripturam redigi cœperunt. In horum pleriſque uti in genere mulierum tutelam, ita & ſpeciatim maritalem, utramque facere paginam, animadvertimus. In JURE PROVINCIALIS SAX. (n) de tutela iſta maritali inſignis occurrit locus: *Und ob vvol ein Mann ſeinem VVeib nicht ebenburtig vver, iſt er doch ihr Vormund, und ſie iſt ſeine Genoſſin, und trit in ſein Recht, vvenn ſie in ſein Bette trit. VVann er aber ſtirbt, ſo iſt ſie ledig von ſeinen Rechthen, und behelt dann ihr ſelbſt Recht nach ihrer Geburt. Und darum muſſ auch ihr Vormund ſein ihr necbſter ebenburtiger Schvverdmag, und nicht ihres Mannes.* Legitimus ergo uxoris tutor jure Saxonico eſt maritus, eo vero mortuo, proximus non mariti, ſed mulieris, agnatus, niſi ſuperſtites ſint liberi, tunc enim liberorum agnatus natu major ſimul viduæ tutelam tantiſper gerit, dum ad ſecunda vota tranſeat. Quo pertinet alter EJUSDEM locus: (o) *Der kinder aelte-*

(n) *Jus Prov. Sax. l.* 48. (o) *Ibid. art.* 23.

*aelteſter ebenburdiger Schwerdmeag nimmt das Heergevvet alles zu ſich, und iſt der Kinder Vormund daran, bis ſie zu ihren Iahren kommen. --Er iſt auch der VVittvve oder des Kindes Mutter Vormund, biſſ daſſ ſie einen Mann nimmt, der ihr ebenburtig ſey.* Quæ omnia juris Saxonici antiqui principiis paullo ante explicatis vel maxime concinna eſſe, nemo non videt. Sed dici non poteſt, quam hic omnia turbent gloſſarum conditores. Primo enim hanc tutelam transformant in curationem; parum memores, Germanos diſcrimen iſtud ſciviſſe cum ignariſſimis. Deinde hanc mariti ſive tutelam, ſive curationem, ex ipſo jure Romano (p) ſatis imperite arceſſunt, quum curam uxoris eo jure non admitti, priore capite luculenter oſtenderimus, teſtimoniaque veterum juriſconſultorum, eam in rem citata, non de maritorum tutela, ſed alterum de marito pro uxore cum cautione de rato in foro admittendo; alterum de ejuſdem dominio in dote, & jure rem dotalem vindicandi, manifeſto agant. Adeo illi, dum jura diverſa miſcent, turpiter intelligendo fecerunt, ut neutrum intelligeremus, ſi eorum inſiſtendum eſſet veſtigiis. Omitto jam alia, quæ ex jure illo Saxonico de hac tutela maritali moneri poſſent, quum ea commodiorem locum repertura ſint in paragraphis inſequentibus, ubi de hujus tutelæ maritalis effectibus erit diſſerendum.

§. IX.

(p) *l. 21. C. de procurat. l. 9. C. de rei vind.*

## §. LX.

Potius merito miramur inſignem ea in re juris Svevici & Saxonici ſimilitudinem. Agit & JUS PROV. SVEVICUM (q) ex inſtituto de mulierum tutela. Ejus vero verba ſemel, qualia in VI C. JO. FR. SCANNATI (r) editione habentur, adſcribam, quæ ita ſe habent: *Iſt ain Man ſeinem VVeib nit evvenpurtig, er iſt ir Vormund, und iſt in Voit, und iſt ſi frey, ſi muſſ doch ſein Genoſſin ſeyn, als ſy an ſein Pett get, und gevvinnet ſy Kind, dy gehøret zu der ergern hant*; Quemadmodum vero apud Saxones, mortuo ſine liberis marito, viduæ tutelam ſuſcipiebat agnatus proximus: ita idem in Svevia obtinebat, eoque pertinent verba ſequentia: (ſ) *Als aber ir Man ſtirbe, ſo iſt ſy ledig von ſeinem Recho, und behalt ir Recht nach ir gepurde*. Quæ non ſolum de dignitate viduæ, ſed & de tutela videntur intelligenda. Denique quemadmodum vidua Saxonica, ſi ſupereſſent liberi impuberes, una cum liberis iſtis in legitima agnati ſenioris mariti tutela erat: ita & SPECULATOR SVEVICUS (t) ſancit: *vvo dy Sun zu iren Iaren nicht chomen ſind, da ſcholl der eltiſt Bruder ſeines Vaters Svvert nemen zu Tod leib, und ſcholl der Chind Vogt ſein* - - - -

*Er*

(q) *Jus Prov. Svev. cap.* CCCIX.

(r) *Land-Recht art.* CVII. *apud* Schannat. Samml. *alter Hiſt. Schriffren T. I. p.* 227.

(ſ) *ibid. art.* CVII. (t) *ibid.* CVI.

*Er ſol der VVittib verchant ſein , vveilen ſy an Man iſt , ob ſie vvil , und er ir ebeapurtig iſt*. Sed fatemur , nos dubitare de vocabulo *verchant* quod nos eo ſenſu legere haut meminimus. Ipſe SPECULATOR alibi (u) tutorum, qui mulieribus proſunt, nomina ex inſtituto recenſet: *Der fravven Pfleger etvvo haiſſent Sicherpoten, etvvo Vormund, etvvo Vogt, etvvo Behalter, dy ſulln al getru Lait ſeyn*. At non addit nomen *verchant*; nec nos hic locum eſſe putamus vocabulo *Verger*, quod in Dania & Norvvegia pro tutore accipitur, (x) quum ſæculo XIII. vel XIV. apud Svevos vix quærendum ſit vocabulum, quod jam pridem in provinciis Daniæ multo propioribus evanuerat. Potius nobis dubium non eſt, in mendo cubare codicem, ex quo cel. Schannatus jus provinciale exſcripſit, legendumque *ger. habent*. Nam hodienum in ſuperiore Germania tutores vocari *Ger. habere*, oſtendit illuſtris hujus academiæ CANCELLARIUS, JO. PERT. A LUDEVVIG. (y) Ita per omnia convenit inter Speculatores, Saxonem & Suevum, niſi quod hic ultimo caſu addit limitationem: *ob ſy vvill*, adeoque rem in mulieris arbitrio ponit, quum jure Saxonico legitima fuiſſe videatur hæc agna-

(u) *ibid. CVIII.*

(x) Ooſterſon *in Gloſſ. Jur. Dan. p. 578. quem locum debemus* ill. a Ludevvig *diſſ. de Tut. diſſ. I. T. II. p.* 1075. *Opuſc.*

(y) Idem *ibid. pag.* 1074.

agnati tutela, nec per mulierem ſtetiſſe, agnatum mariti, an alium tutorem habere mallet.

§. X.

Quum LEGES NORMANNICÆ, ab eodem viro illuſtri editæ, ubique ſapiant mores vere Germanicos, quos gens illa ſecum ex ultimo ſeptentrione in Galliam intulerat: operæ pretium fuerit, has quoque adhibere in conſilium, & num in iis etiam tutela illa maritalis præſidium reperiat, diſquirere. Primum itaque ea lex diſerte ſancit: (z) *Quum mulier ſub poteſtate viri ſui ſit conſtituta, vir ejus de ea, & de rebus ſuis & hereditate ad ſua arbitrium voluntatis poterit diſpenſare. Nec ea, eo vivente, aliquid de prædictis poteſt vendere vel impedire in ejus abſentia, nec ejus factum poteſt revocare & irritare. Nec aliquid reclamare contra alium ipſa poteſt, nec revocare, ſed vir cum ipſa de omnibus, quæ ad eam pertinent, debet audiri.* Additur, (a) ne absente quidem marito, dum in eadem provincia ſit, audiendam eſſe uxorem, niſi quibuſdam caſibus, veluti ſi ipſum maritum ob lenocinium, ſævitiamque inſignem in jus vocare velit, aut ipſa per viri diuturnam peregrinationem non poſſit ejus auctoritate uti. (b) Alio ejus LEGIS loco

(z) *Lex. Norm. II, 36. 3. & 4. apud* ill. Ludvvig. *Reliqu. MCS. T. VII. p.* 338.
(a) *ibid.* §. 5. 6. (b) *ibid.*

co (c) docetur, mulieres ne quidem in cauſſis criminalibus ſeſe ipſas defendere cauſſamque dicere poſſe, *viros autem de maleficiis uxoribus ſuis illatis, ſequi poſſe in omnibus caſibus ſupra dictis, & eam defendere, ſi fuerint adpellatæ, & ſi defendere voluerint.* Denique quum in Normannia invectum eſſet vectigal, tertio quolibet anno principi perſolvendum, quod *monetagium* ideo vocabatur, *ne ſpecies monetarum in Normannia diſcurrentium in aliis faceret permutari*, (d) idque ab omnibus exigeretur, qui immunitatem non eſſent conſequuti: quærit legislator, an maritus & uxor ſeorſum id *monetagium* debeant? reſpondetque: (e) *Omnes conjugatæ, dum nihil diviſum poſſint ac debeant poſſidere, per ſuos maritos ab hac conſuetudine liberantur.* Paullo poſt vero additur: (f) *Unde notandum eſt, quod mulieres ſine conſenſu virorum ſuorum, contractum de poſſeſſione aliqua alienanda nullum poſſunt facere, quin viri earum non valeant revocare.* Quæ omnia ſatis oſtendere arbitramur, apud Normannos quoque uxores in poteſtate vel tutela mariti vixiſſe, omniaque cum eo habuiſſe communia, & nec contractum valuiſſe, nec actionem forenſem fuiſſe ratam, niſi utroque caſu auctor factus eſſet maritus, tamquam tutor, vel, uti

(c) *Lex. Norm. II.* 10. 1. *p.* 292.
(d) *Lex. Norm.* I. 13, 1.
(e) *Ibid.* §. *VI.*
(f) *ibid.* §. *VII.*

ut ipſi vocabant, cuſtos uxoris ſuæ legitimus.

§. XI.

Non dubitamus, quin communem hanc fuiſſe totius Germaniæ conſuetudinem, luculenter demonſtrari poſſet, ſi jam vacaret ire per ſtatuta, eaque excutere paullo diligentius. Sed ſuffecerit, ex iis, quæ ad manum ſunt, quædam, prout ultro ſe obtulerint, decerpſiſſe. In Bavaria feminas curatoribus ſubeſſe, legitimumque uxorum curatorem eſſe maritum, teſtatur BALTHASAR. (g) Idem obtinere Jure VVurtembergico, tam ex ipſis illius provinciæ legibus, (h) quam ex BESOLDI (i) & LAUTERBACHII (k) teſtimoniis conſtat. De inferiore Germania eo minus dubitari licet, quo certius conſtat, in ea jura vel Saxonica, vel Lubecenſia, quæ maritum uxoris tutorem eſſe diſerte jubent, ubique fere regnaſſe. Hinc JURE LUBECENSI (l) cavetur, *daſſ kaine Frau ihr Gut varkauffen moge, noch verſezzen ohn ihrer Vormunder Vollvvort, VViſſen und VVillen, es moge auch*

*keine*

(g) Balthaſ. *Reſol. Jur. Bav.* I, 14.

(h) *Jus prov. VVurt. P. I. T.* 18. §. *VVirvvollen auch.*

(i) Beſold. *ad Jus VVurt.* II. *tit.* 29. §. 152. *ſequent.*

(k) Lauterb. *ad Jus VVurt. ibidem* §. 40. & *P. I. tit.* 28. §. 41.

(l) *Jus Lubec.* I, 10. 1.

*keine Frau hoher Burge vverden, ohne VVillen der Vormunder, denn vor drittehalb Pfennig, auſerhalb derer, vvelche Kauffmanſchafft, Handel und VVandel treiben. VVas dieſelben geleben, das muſten ſie gelten und bezahlen.* Ne vero quis ignoret, quinam Lubecæ ſint feminarum tutores: opportune in commentariis monet MEVIUS, (m) *uxores ex conjugio maritos curatores habere, quorum conſenſu in alienationibus & contractibus utantur, ac proinde eos eheliche Vormunden dici ſolere, immo, non alium, præter maritum, curatorem, quod nonnullis viſum ſit, deſiderari, niſi forte cum maritis, vel in rem & commodum eorum, contrahatur.* Quod ipſi quoque juri LUBECENSI (n) conſentaneum eſt, quod diſerte alibi ſancit, ut virgines ſub tutela maneant, *bis ſie zu der Ehe ſchreiten, Nam ſimul ac nupſerunt, & in mariti domum deducta ſunt*, ut idem obſervat MEVIUS, (o) *maritum curatorem habent, qui tutorem liberat ab onere iſto, & ipſe tutoris loco eſt.* Nec alio jure utuntur HAMBURGENSES. Poſtquam enim eorum leges (p) monuerunt, omnes mulieres & virgines jure municipali Hamburgico pro minorennibus haberi, ac proinde nec agere, nec conveniri, nec res ſuas cuiquam tradere ſine tutorum vel curatorum conſenſu poſſe, quin

(m) Mevius *ibid. n.* 17. 18.
(n) *Jus Lubec.* I, 7. 1.
(o) Mev. *ibid. n.* 21.
(p) *Jus Stat. Hamb. P.* I. *tit.* IX. §. 1.

quin ipſo jure nulla eſſe, quæ ipſæ ſine curatoribus explicarint: ſtatim ſubjiciunt: (q) *Der Fraven Vormund iſt ihr Ehemann, ſo lange er lebet, der ſie dann im Rechte, als ihr Ehevogt und rechter Vormund, zu vertreten ſchuldig. VVann er aber Tods verfahren iſt, und die Frau im Gericht zu klagen hatte, oder beklagt vvurde, ſo ſoll ſie ihr einen kriegiſchen Vormund zu geben bitten.* LEGIBUS porro MUNICIPALIBUS GOSLARIENSIBUS, quas edidit illuſtris LEIBNITIUS, (r) caveri animadvertimus: *En vvif ne mach ane ores Mannes VVetten und Vulbord nichts verkoopen noch veruvillkoren, vvils he ihr nothdorfft giſſt.* Similia ex LEGIBUS FRISIÆ ORIENTALIS attulit EUBENIUS. (ſ) Et BREMENSES olim iiſdem vixiſſe moribus, ex eorum ſtatutis, quæ *Ordelen* (t) vocant, didici, ad quæ in commentariis ſuis doctiſſimis, ſed adhuc ineditis, obſervavit HENR. KREFTINGIUS, JC. & reip. iſtius Conſul graviſſimus, ita pronunciatum adhuc eſſe in cauſſa teſtamenti conjugis Alberti Detekens, anno MDLVII. die XIX. Decembris. Sic ubique vere apud Germanos diutiſſime manſit priſci illius moris cuſtodia, ut vere adfirmari poſſe videatur, eum

(q) *ibid.* (r) *Jus munic. Goslar. lib. I. tit. van Frue Gude.* §. 35. *&* 42. *apud* Leibnit. *T.* III. *Script. rer. Brunſv. p.* 496.

(ſ) Eyben. *de tut. femin. P.* I. *membr.* I. §. 8. *p.* 325. *in Opp. Eyben.*

(t) *Stat. Bremenſ.* 15. *&* *Ordel.* 38.

eum Germanis omnibus communem, adeoque γνησίως Germanicum fuiſſe.

## §. XII.

Et quis ea de re dubitet, quum ne in exteris quidem provinciis, in quibus Germanicæ originis gentes tot ab hinc ſæculis nova imperia condiderunt, tutela illa maritalis exoleverit? Vigere enim illam in univerſa Francia, jam pridem docuit JO. FABER; (u) cui ea in re ſuffragantur, quicumque conſuetudines provinciarum & civitatum Gallicarum juſtis commentariis illuſtrant, veluti REN. CHOPPINUS, (x) PYRRHUS ANGLEBERMÆUS, (y) NIC. BOERIUS, (z) JO. SAINSON, (a) BARTH. CASSANÆUS, (b) BERTR. ARGENTRÆUS, (c) qui omnes fatentur, in Gallia virum non modo dominum rei dotalis, verum etiam uxoris tutorem cenſeri, ſine cujus auctoritate & conſenſu nec contrahere, nec alienare, nec lege agere uxori liceat. Quin & hi ſcripto-

(u) Jo. Fabr. *ad l. 1. C. de bon. mat.*

(x) Choppin. *de legib. And. municip. T. I. p.* 41. 348. 349. *& T.* II. *p.* 392.

(y) Angleberm. *Conſuet. Aurel. tit.* XIX. §. 10. (z) Boer. *Conſuet. Bituric. tit.* I. §. 4. *p.* 6. *ſeq.*

(a) Sainſon. *Conſuet. Turon. tit.* XXIV. *p.* 151.

(b) Chaſſan. *Conſuet. Burgund. Rubr.* IV. §. *V. n.* 45. *p.* 565.

(c) Argentr. *Conſuet. Britann. artic.* *CCCCLXXXIII. p.* 1859.

ptores omnes, veteri Germanorum ſtilo eam tutelam, marito competentem, non curationem, ſed tutelam, imo & poteſtatem adpellitari obſervant. Quæ omnia a Francis eſſe, nemo temere negaverit.

§. XIII.

Iiſdem moribus & Belgium partim olim vixit, partim etiamnum vivit, nec ullibi fere, quam in iſtis provinciis, major eſt maritorum circa bona uxorum auctoritas; quamvis nuſquam viris magis in ſervitutem pœnæ cedere dicatur matrimonium, quam in Belgio. *Moribus noſtris*, ait VINNIUS, (d) *uxor eſt in curatione ac poteſtate mariti, poteſtque maritus bona uxoris etiam ea, quæ extra communionem retinuit, non ſolum adminiſtrare, ſed alienare quoque & obligare, etiam ſine uxoris conſenſu, niſi pactis antenuptialibus expreſſe aliter cautum fuerit.* Itaque vel maxime in HOLLANDIA viget maritalis illa curatio, de qua etiam teſtantur NEOSTADIUS (e) & GROTIUS. (f) Similem fere conſuetudinem Ultrajecti vigere, docet CHR. RODEMBURGIUS, (g) ubi maritus etiam minor, ſimul ac communem prolem ſuſtulerit, uxoria bona ſuo gubernat arbitrio. Nec aliter ſe rem habere in

(d) Arn. Vinnius *Comm. ad* §. 19. *Inſt. de exc. tut.*

(e) Neoſtad. *Obſ. rer. jud.* IX.

(f) Grot. *Manud. ad Jus Belg.* I. 3.

(g) Rodenb. *de jure conjug.* IV. 4. 9.

in GELRIA, ZUTPHANIA & TRANSILVANIA, ex ipſis earum provinciarum civitatumque præcipuarum ſtatutis) (h) patet. Quid? quod in FRISIA quoque, ubi jus Romanum mores patrios tantum non omnes in exſilium egit, mulier tamen ipſo jure, & ſine magiſtratus confirmatione, eſt ſub cura mariti ſui, modo hic nec furioſus, nec prodigus, nec minor ſit, ceu pluribus teſtantur Friſiorum Papiniani, JO. A SANDE (i) THOM. HERBAJUS, (k) & ULR. HUBERUS. (l) Porro de poteſtate & tutela maritali in Brabantia conſulendus eſt FRANC. ZYPÆUS; (m) in Flandria NIC. BURGUNDUS, (n) ut jam non dicamus de reliquis Belgii Auſtriaci provinciis, quæ majorum illorum mores ac conſuetudines plerumque ſequuntur, & hinc non magis a maritorum tutela ac poteſtate ſolutas eſſe uxores, patiuntur.

§. XIV.

Quis crederet in Italia quoque tam altas radices egiſſe Germanicam illam mari-

to-

(h) *Landrechten van Zutphen rubr. van houwelikſche Voorwaar den art.* 5. *Gewoonten van Deventer ead. rubr. art.* 8.

(i) Jo. a Sande *Deciſ.* II, 4. 1.

(k) Herbai. *Rer. Quotid.* XIII, 4.

(l) Hub. *Præl. ad Pand.* XXIV, 1. 4. 5.

(m) Zypæus *Notit. Jur. Belg. p.* 172.

(n) Nic. Burgund. *ad Conſuet. Flandr. Tract. III. n.* 1.

torum tutelam? Et tamen ibi etiam hodienum a tot ſæculis integra manet conſuetudo illa Germanica, quam Langobardi primum invexerunt, nec jus Romanum, in tantum invaluit, ut hunc morem Germanicum poſſeſſione dejicere potuerit. Ex inſtituto hoc probarunt BALDUS (o) & GUIDO PANCIROLUS, (p) qui Ticinenſium, Mediolanenſium, Florentinorum, Eugubinorum aliorumque inſigniorum civitatum leges & ſtatuta ad partes vocant, ex iiſque rem demonſtrant luculentiſſime. Ceterum recte obſervavit laudatus PANCIROLUS, eos Italiæ mores non ex jure Romano aut Attico eſſe, ſed ex Langobardico. *Inde*, inquit, *emanarunt ſtatuta, ut ſine viri licentia uxor contrahere, aut teſtari nequeat, ut Florentiæ caveri ait* BALDUS, *& Papiæ, & aliis quamplurimis in locis, & civitate Eugubii*. Adeo mordicus moribus patriis inhærere ſolent gentes. Adeo difficile eſt, eos ita veluti proſcribere, ut non ſui veſtigia expreſſiſſima ubique relinquant.

## §. XV.

Id quod aliarum originis Germanicæ gentium exemplis facile poteſt demonſtrari. In HISPANIA enim, ubi olim Suevi & Vandali, poſt Viſigothi, conſederant, in tanta rerum omnium converſione ipſaque ſub

---

(o) Baldus *Conſil.* I, 488. *& in l. velles C. de revoc. don.*

(p) Pancirol. *Var. Lect. l. 92. p. 179.*

ſub Maurorum tyrannide, locum tamen ſuum tuita eſt cura maritalis, de qua multis agunt ſcriptores Hiſpani, & in his ALFONSUS DE ALZEVEDO. (q) De Anglis quoque non modo ex legibus vetuſtis ÆTHILBERTI (r) conſtat, eos maritis tutelam uxoris conceſſiſſe, ſed & de ſuis temporibus ſcribit JO. COVVELLUS, (ſ) *uxorem jure Anglicano in poteſtate vel ſub virga viri ſui eſſe*, ac proinde, *quodcumque vir durante matrimonio de terris uxoris ſuæ agat, illud illam demum ſuper viventem poſt mortem ejus diſſolvere poſſe, tamquam tum actum, quum illa, maritali obſequio per leges adſtricta, ei contradicere non potuerit*; idemque alibi (t) docet, *feminam, quamvis citius, quam maſculus, cuſtodem removeat, tamen ſimul ac nupſerit, tutelam domini ſui cum nova viri poteſtate commutare*. Procul dubio etiam ex illa maritali tutela eſt, quod LEGIBUS DANICIS (u) cautum reperimus, *ut maritus nec ad æs alienum, quo uxor, quamdiu in communione cum ipſo vivit, ſe obſtrinxit, ſuſcipiendum, neque ad contractum, quem eadem interea temporis fecerit, adimplendum obligetur, niſi negotium ejuſmodi vel ipſo volente & ſciente, vel etiam communis utilitatis atque inevitabilis neceſſitatis cauſſa, geſtum eſſe, liquido demonſtretur*. Quibus gemina

(q) Alzeved. *ad Reg. Conſt. Hiſp. V*, 3.
(r) Jo. Covvell. *Inſt. Jur. Angl.* I, 10. *p.* 17.
(ſ) Idem I, 22. *p.* 40. (t) Idem I. 10.
(u) *Leges Dan. V*, 1. 13.

mina ſunt JURA SVEVICA, (x) ſecundum quæ, ſi vel ultra unum ſolidum uxor ſine mariti conſenſu emerit, hic contractum reſcindere poteſt. Denique & de NORVEGIS refert LOCCENIUS, (y) eos uxoribus poteſtatem non facere quidquam mercandi, cujus æſtimatio aſſem excedat. Quæ quidem doctiſſimus HERTIUS (z) veteri illi Legi Atticæ, de qua ſupra diximus, rectiſſime comparat, quamvis nomen tutoris vel curatoris marito in his legibus tribui, non animadvertamus.

§. XVI.

Sic univerſalem hanc fuiſſe Germanorum conſuetudinem ſatis, niſi fallimur, demonſtravimus. Jam vero ex iis, quæ diximus, manifeſtum eſſe arbitramur, non fuiſſe hanc tutelam maritalem Germanicam illi Romanæ ſimilem, ſed effectu diverſiſſimam. Nam non modo in poteſtate dirigendi actiones uxoris, eamque defendendi, conſtitit, verum etiam in jure adquirendi, fere uti patria poteſtas Romanorum. Hinc quum apud Romanos mulierum tutores, teſte ULPIANO, (a) non gererent, ſed auctoritatem tantum iis, civile aliquod negotium explicaturis, interponerent, adeoque multo minus ex tutela quidquam ca-

(x) Loccen. *Synopſ. jur. Svec. Addend. ad Diſſ. XV. quæſt.* I.
(y) Idem *ibidem*.
(z) Hert. *ad* Puffend. *I. N. & G.* III. *6. 5. not. 6.*
(a) Ulp. *Fragm. XI. 23.*

caperent lucri : tantum abeſt, ut Germani uxores ullum gerere negotium paſſi ſint, ut ſolus maritus bona omnia communia ſuo arbitrio adminiſtrarit, quin & fructus lucraque omnia inde ſolus perceperit. Quemadmodum enim aliæ veterum Germanorum tutelæ, (b) ita & maritalis illa vel maxime erat fructuaria. Hinc JURE SAXONICO (c) cautum eſt: *Vann ein Mann ein VVeib nimmt, ſo nimmt er in ſeine Gevvehr alles ihr Gut zu rechter Vormundſchafft*. Ita enim legendum eſſe, non, ut in ZOBELIANA: *So nimmt er ſie in Gevvehr, und alles ihr Gut zu rechter Vormundſchafft*, cum ex editionibus antiquis, quas noſter olim LUDOVICI reſtituit, tum ex codice MSC. bibliothecæ Paullinæ Lipſienſis, quo v. c. CAR. GUIL. GAERTNERUS uſus eſt, adparet. Et paullo poſt: (d) *Der Mann mag an ſeines VVeibes Gut kein ander Gevvehr gevvinen, dann als er zu dem erſten mit ihr empfing in Vormundſchafft*. Jure ergo Saxonico uxoris bona ſuis juncta maritus adminiſtrabat ſolus, tamquam legitimus uxoris tutor, iiſque utebatur fruebatur æque, ac ſuis, ſuperſtes vero res mobiles omnes ſibi vindicabat, ſolis utenſilibus ad proximam cognatam, & immobilibus ad heredes devol-

ven-

(b) Ill. a Ludevvig. *Differ. Jur. Roman. & Germ. in Fruct. attribut. Tutel. fruct. Diff. I.*

(c) *Jus Prov. Sax. I. 31.*

(d) *Ibid. ſub fin.*

vendis. Qua in re inter dotem & paraphernalia uxoris bona vetere jure Germanico nihil diſcriminis fuiſſe, recte obſervarunt viri doctiſſimi, illuſtris a BERGER (e) & laudatus paullo ante CAR. GUIL. GAERTNERUS. (f) Ex quo ſimul diſcimus, unde ſit receptus ille moribus Germaniæ uſusfructus paraphernalium, quem jura Romana ignorant, niſi ſpeciali pacto antenuptiali diſerte fuerit conſtitutus. (g) Quamvis enim, invecto paullatim jure Romano, uxores Germaniæ maritis dotem in parte bonorum conſtituere ſolerent, & ſic fieri non poſſet, quin diſcrimen aliquod bonorum dotalium ac paraphernalium, majoribus noſtris ignotum ſtatuerent: non tamen ideo repudium dederunt juri patrio, ſed principium iſtud, quod uſusfructus in bonis uxoris omnibus marito debeatur, ſalvum eſſe voluerunt, ut recte illi nobis ſubducere rationes videantur, qui uſumfructum illum paraphernalium non ex jure civili Romanorum, ſed ex moribus patriis repetendum eſſe, exiſtimant.

§. XVII.

Ex eodem porro principio eſt, quod, quum uxor nihil rerum ſuarum alienare, ullove titulo in alium transferre poſſet, ſine conſenſu viri, hic pleriſque locis omnia, pro lubitu & inconſulta uxore, conſtan-

(e) Berger. *diſſ. de diſcr. bon. uxor.* §. 17.

(f) Car. Guil. Gaertn. *Diſſ. de diſt. inter dot. & paraph.* §. *VI.*

(g) *l. 8. C. de pact. conu.*

ſtante matrimonio, alienaret. Vidimus ſupra (§. VI. X. XV.) rigidam illam poteſtatem obtinuiſſe apud Burgudos, (h) & Normannos, (i) & hodienum obtinere apud Belgas (k) & Anglos, (l) adeo, ut omnia ſuo arbitrio agat maritus, ejuſque acta uxor irrita reddere nullo modo poſſit conſtante matrimonio. Eo enim ſoluto id licere in Anglia, laudatus aliquoties JO. COVVELLUS obſervavit. Exſtant Conſuetudines Sylvæducenſes inſcriptæ: *Coſtumen ende Uſantien von der Hoofſtadt ende Meyerie van s' Hertogenboſche*, in quibus & hæc legas: (m) *Een Man is Momboir van ſyne Huyſvrouvve, ende magh allen haere Goederen, Actien ende Schulden als Momboir vervolgen, heiſſchen ende beſchulden, ende daerenboven magh hy ſouvel allen ſyner Huyſvrouven Goederen van haer haerent vveghen gekomen, als ſyn eyghene Goederen, ſonder conſent ende byvveſen van ſyne Huyſvrouvve verkoopen, verſetten, veralieneren, belaſten, ende anderſints uerbinden, eegene of Leengouderen vveſende*. Et paullo poſt: (n) *Inſgelyk een Vrouvve met haeren Man vvoonende, en magh haere Erffelyke Goederen niet verkoopen, verminderen, ofte belaſten, noch in Recht ſtaen, noch*

(h) *Leg. Burg. Additam.* I. *tit.* XIII.
(i) *Lex Norm.* II. 36. 3. & 4.
(k) Vinn. *Comm. ad Inſt.* §. 19. *de excuſ. tut.*
(l) Covvell. *Inſt. jur. Angl.* I. 22. *p.* 40.
(m) *Statuta Sylvaducenſia tit. XIV. vande Rechten gehouvvelickte Luyden. art.* 1. (n) *ib.*

*noch Procureurmaechtigen, ſonder Conſent van haeren Man*. Qui hoc ſtatutum deſcripſit, V. C. JO. NIC. HERTIUS, (o) eam mariti in uxoris bona poteſtatem *inſolitam prorſus* vocat, additque, *cauſſam legis adeo inſolitæ conſtanti fama ab indigenis memorari, quod aliquando feminæ maritos ſuos e captivitate bellica liberare renuiſſent*. Sed eſt hæc fama ſine auctore, ipſaque illa conſuetudo in Belgio ne ſingularis quidem, nedum prorſus inſolita, poteſt adpellari, quum idem fere in Hollandia & pleriſque Belgii provinciis obtinere viderimus; quin olim paſſim obtinuiſſe apud gentes originis Germanicæ, nemo, morum antiquorum paullo peritior, ignoret. Paſſim dico. Nam quibuſdam locis paullo adſtrictiorem fuiſſe hanc alienandi poteſtatem, ultro fatemur. Tantum enim abeſt, ut vir in Germania res uxoris ſine conſenſu ejus alienare potuerit, ut ne ſuas quidem res, ea inconſulta, in alios potuerit transferre. Quod ex innumeris diplomatibus demonſtrare liceret, niſi id jam ab aliis viris doctis eſſet demonſtratum. Enim vero, utut maritus alienare res uxoris, ea inconſulta, non ubique poſſit: commune tamen id habebant gentes Germanicæ originis, ut nec uxoribus, niſi auctoribus maritis, quidquam vel vendere vel oppignorare fas eſſet. Diſerte enim JUS PROVINCIALE SAXONICUM: (p) *Ein VVeib mag auch ohn:*

(o) Hert. *opp. T.* III. *p.* 404.
(p) *Jus prov. Sax. l.* 45.

*ohn ihres Mannes Urlaub ihr Gut nicht vergeben, noch ihr eigen verkauffen, --- um daſſ er mit ihr in der Gewehr ſitze.* Quod jus reliqua ſtatuta omnia ſequuntur.

§. XVIII.

Nec dubium eſt, quin ſine marito lege agere, vel in judicio ſtare mulier non potuerit. Femina enim Germanica ne pro ſe quidem poſtulare poterat, ſed ſemper a curatore erat defendenda. Id quod hodienum non modo in Saxonia, (q) ſed & Lubecæ, (r) & Hamburgi, (ſ) immo & in tractu VVurtenbergico, (t) in Belgio, (u) aliiſque, quarum ſtatuta ſupra recenſuimus, provinciis obtinet. Itaque aut curatorem litis habere debebat uxor Germana, aut marito auctore in judicio ſe ſiſtere tenebatur, ſive voluntariæ, ſive contentioſæ juriſdictionis actus eſſet explicandus. Quæ mariti curatela imprimis jure Langobardico requirebantur. Nec dubium eſt, quin idem olim jus viguerit in Saxonia, ut quidquid ageret in judicio uxor, id ratum eſſet, modo ei adeſſet maritus, & tutoris legitimi munere fungeretur. Neque enim umquam jus Saxonicum hic diverſum ſtatuit, ſed potius diſerte ait, nihil eam valide

(q) *ibidem l. 46. il. 63.*
(r) *Jus Lubec. l. 7. 1. & ibi* Mev. *n.* 18.
(ſ) *Jus Statut. Hamb.* 9. 1.
(t) *Jus VVurtemb. l.* 18. *Add.* VVibel. *de Contract. Mulier. lil.* 8. 135.
(u) Lamb. Goriſ. *Adverſar. l.* 4. 5.

lide in judicio tradere, ſine mariti conſenſu, *ſie koenne ihr Gut nicht auflaſſen, ohn ihres Mannes Urlaub*: ( ergo conſentiente marito poterat, ) *um daſſ er mit ihr in der Gevvehr ſitze*. (x) Et quid clarius quæſo textu VVEICHBILDI vel JURIS MAGDEBURGICI: (y) *Venn man dem Mann das VVeib vertrauet, und ſie in ſein Bett trit, ſo iſt ſie des Mannes Genoſſin, und er iſt ihr Vormund, vvo ſie es bedarff*, id eſt, ubicumque curatore opus eſt, ſive in judicio, quid peragendum ſit, ſive extra illud. Nec aliarum civitatum leges hic diſtinguunt inter negotia forenſia & privata, ſed utriſque explicandis mariti ſufficere conſenſum, ſtatuunt, & JCtos Saxonicos reprehendit MEVIUS, (z) quod jus patrium hic corruperint, maritumque, tamquam curatorem legitimum uxoris ſuæ ſe ſiſtere volentem, in judicio, niſi vel caveat de rato, vel tamquam alius litis curator producat curatorium, repulerint. (a)

§. XIX.

Nimirum hæc tropica inſtituit jus Romanum, ſimul ac illud in fora Germanica penetrare cœpit. Eo enim primo factum eſt, ut tutela illa adultarum in quibuſdam Germaniæ provinciis plane exoleſceret, in aliis, ubi ſanctior manſit juris pa-

(x) *Jus prov. Sax. I. 45.*
(y) *Veichb. art. LXV.*
(z) *Ad jus Lubec. I. 10. 3. n. 18.*
(a) Carpzov. *P. I. Conſt. I. Def.* 31.

patrii cuſtodia, eadem priſtinam naturam & indolem non parum amitteret, ut vix hodie ſibi ſimilis videatur. Plane abolita eſt pleriſque locis, ubi, repudiato jure patrio, jus Romanum privatum primum veluti locum obtinuit. Sic enim de Marchia auctor eſt STRYHIUS, (b) mulieres & ſine curatoribus ibi agere omnia, & pro ſe recte poſtulare, niſi ſponte ſibi eos petierint, quibus inconſultis deinde vix quidquam valide agant. Sed non ſtatim & veluti præcipiti curſu, ſed paullatim, ibi id jugum excuſſiſſe mulieres, ex juriſconſultorum Marchicorum ſcriptis probatu facillimum eſt. Refert enim FRID. PRUCKMANNUS, (c) in Marchia etiam Brandenburgica feminis curatorē dari ſolere, dum teſtamenta condant, vel actus judiciales exerceant, idque jus Saxonicum poſt ſe ait reliquiſſe, quo in iſto quoque terrarum tractu patrum memoria vixerint. Cui ſuffragantur etiam JOACH. SCHEPLIZIUS (d) & FRID. MOLLERUS. (e) Sed certum tamen eſt, eam mulierum vel tutelam, vel curam, ibi demum in exſilium actam eſſe, adeo, ut hodie ipſa femina pro ſe ſine curatore poſtulet, & ne maritus quidem pro ea admittatur ſine cautione, rem ratam habituram uxorem. Eadem obti-

(b) Stryh. *Uſ. Mod. Digeſt. III.* 1. 5. *p.* 309.
(c) Pruckman. *lib. I. Conſ. XLVIII. n.* 191.
(d) Scheplitz. *Conſu. March. P. III. tit. II.* §. 6. *n.* 2. *p.* 172.
(e) Muller. *Prax. Foro March. Reſol. CXXV. num.* 60.

obtinere in Ducatu Brunſvicenſi & Luneburgenſi, idem obſervat STRYKIUS. (f) Nec aliter in aliis Germaniæ provinciis, ubi, adoptato jure Romano, vel plane in deſuetudinem abiit tutela mulierum, veluti in Pomerania, (g) arbitrio mulierum relicta eſt; maritalis vero tutelæ vocabulum, *die eheliche Vormundſchaft* æque, ac curatela litis, fere in umbram abiit: quod vel maxime mireris de Friſia orientali, in qua tutela illa, quamvis ſingulari ſtatuto nitatur, plane tamen evanuit, ceu exemplis forenſibus demonſtravit EYBENIUS, (h) quum tamen in ipſa Friſia, qua nulla fere gens juris Romani ſervantior eſt, (i) illa etiamnum uſu perpetuo ſervetur. Tantam morum ac legum diſſimilitudinem in Germaniam invexit jus Romanum, aliis gentibus patrii moris tenacioribus, aliis juri Romano plane obnoxiis, & veluti divina humanaque ei omnia dedentibus. Quid? quod pleriſque locis eo decurſum eſt, ut JCti extra Saxoniam ad ſuſcipiendam probationem obſtrictum putent eum, qui aut feminæ perſonam ſtandi in judicio dubiam reddere; (k) aut pro ea maritum, de receptitiis bonis acturum, ſine mandato, vel cautione de rato admittendum eſſe, con-

(f) Stryk. *Not. ad Laut. p.* 105.

(g) Mev. *P. IV. Dec.* 99.

(h) Eyben. *de tutel. I. 1. p.* 328.

(i) Zach. Huber. *Obſ. Rer. judicat. Cent. I. in præfat.*

(k) Stryk. *Uſ. mod. ibid. n.* 5. *p.* 309.

contendat. (l) Quæ omnia quam juris patrii principiis adverſentur nemo non intelligit.

§. XX.

At ne iis quidem locis omnibus, ubi etiamnum mulieres vel ſub cura, vel ſub tutela ſive maritorum, ſive aliorum, eſſe jubentur, jus iſtud Germanicum illibatum manſit. Nam primo, quum JCti ex jure Romano didiciſſent, puberes & viri potentes non in tutela, ſed cura, eſſe poſſe: tutelam illam in curam commutarunt. Quo factum, ut frequenter quidem audias, mulierem contraxiſſe vel egiſſe cum curatore, rariſſime autem, eam tutoris ſui auctoritatem adhibuiſſe. Quod ſine ratione fieri, facile poteſt probari. Nam ignotum majoribus fuiſſe tutorum & curatorum diſcrimen, ſupra (§. II.) vidimus, & tutela illa, quam vel mariti, vel agnati, ex lege apud Germanos ſuſcipiebant, non modo primario ad bona earum, ſed vel maxime ad perſonam, pertinebat: id quod vel inde patet, quod ex plerarumque provinciarum legibus ne nuptias quidem inire ſine tutorum illorum conſenſu poſſent, (m): quum id ſine curatorum conſenſu recte fiat ex principiis juris Romani. (n) Deinde cum.

(l) Hahn. *ad* VVeſenb. *tit. de tutel. n.* 5. Esbach. *ad* Carpz. *P. II. Conſt.* 15. *def.* 1.

(m) Ill. a Ludevvig *de Conſenſu Connub. extra patrem. Diff. II. p.* 19.

(n) *l.* 8. *C. de nupt.*

cum vetus illa tutela eſſet legitima, quam ipſo jure adquirebat maritus, ſimul ac uxor in ejus torum conceſſiſſet, ( *vvann ſie in ſein Bett trat* ) adeoque nec conſtitutione ſolemni, nec confirmatione magiſtratus, ad explicanda illius tutelæ munia opus eſſet; denuo legitimam illam tutelam tantum ad adminiſtrandas uxoris res ſufficere, exiſtimarunt, non ad actiones pro uxore inſtituendas ſuſcipiendaſque. Hinc Saxonici doctores negant, maritum uxoris nomine in judicio eſſe admittendum, priuſquam produxerit curatorium, vel de rato caverit. (o) Quin ne mandari quidem marito litem ab uxore ſine curatore poſſe, contra RAUCHBARUM (p) contendunt DAN. MOLLERUS (q) & BEN. CARPZOVIUS, (r) quorum ſententiam poſtea ordinatione Proceſſus Sax. ratam habuit Saxoniæ Elector. (ſ) Denique pleraque huic tutelæ effecta ſubtraxerunt, eatenus, ut illa non amplius ex illa tutela maritali, ſed ex juribus peregrinis, explicare plerique malint. Sic enim adminiſtrationem rerum illatarum, quam ex tutela maritali diſerte arceſſit jus Saxonicum, ipſi eamdem putant cum adminiſtratione, quam ſe-

(o) Carpzov. *P. I. C. I. Def.* 31. Rauchb. *P. I. Quæſt. II. n.* 46. Moller. *Semeſt. I.* 18. 19.
(p) Rauchb. *ibid. n.* 52. *ſeq.*
(q) Moller. *ad Conſt. El. XV.* 62. *ſeq. & Semeſtr. I.* 18.
(r) Carpz. *ibid. def.* 32. *n.* 4.
(ſ) *Ordn. Proc. tit. VIII. pr.*

ſecundum jus Romanum noviſſimum marito in paraphernalibus competere novimus, (t) quum tamen hæc non ſit fructuaria, niſi pactione conſtituatur uſusfructus, illa, tamquam ex tutela legitima Germanorum profecta, cum uſufructu ſemper conjuncta ſit. Curatoris quoque, ut vocant, conſenſum non amplius putant neceſſarium vel puellæ, vel viduæ nupturæ, quin iniqua atque injuſta eſſe arbitrantur ejuſmodi ſtatuta, quæ a curatorum conſenſu nuptiarum validitatem ſuſpendunt, quem tantum decori cauſſa adhibendum ipſi exiſtimant. (u) Quæ quam aliena ſint a Themidos Germanicæ principiis, ex iis, quæ ſupra (§. II.) diſſeruimus, ſatis unuſquiſque intelliget.

## §. XXI.

Sed jam operæ pretium fuerit, hodiernam hujus tutelæ curæve indolem cum juris antiqui principiis, iiſque, quæ poſtea ex jure Romano recepta ſunt, quin & praxin Saxonicam cum aliarum civitatum legibus & ſtatutis contendere, ut eo magis adpareat, qualia hodienum ſuperſint veteris iſtius tutelæ maritalis veſtigia. Et primo quidem jam diximus, vetere jure marito hanc tutelam ex lege competiiſſe, ſimul ac uxor in ejus amplexus veniſſet. Itaque non opus erat vel ſingulari conſtitutione,

(t) *l. 8. C. de pact. conv.*

(u) Beuſt. *de Sponſal. cap. XXI. pag. 15. & de Matrim. cap. XLIX. pag. 92.*

ne, vel confirmatione magiſtratus. At Saxones aliter philoſophari cœperunt. Sufficere putant curam maritalem legitimam, ſi quid agendum contrahendumque ſit extra judicium, adeo ut ſi vel maxime ſingularem curatorem acceperint a judice, tamen alterutrius, ſive mariti, ſive conſtituti curatoris, conſenſus uxori contrahenti ſufficiat, modo ille non diſſentiat. (x) Hinc quum Auguſtus Elector Saxoniæ (y) uſus ſit verbis: *Ohne Vorwiſſen und auctoritat ihrer ehelichen und anderer verordneten Vormunder*: copulam ET disjunctive interpretandam putant MOLLERUS (z) & BERLICHIUS, (a) quamvis veroſimilior ſit ſententia CARPZOVII, (b) verba illa accipientis de feminis nuptis & innuptis ſimul, adeoque illa poſtrema, *verordneten Vormunder* referentis ad innuptas. Unico caſu mariti curatoris conſenſum feminæ ſufficere negant, ſi nimirum cum marito, vel in ejus commodum, contrahere velit. Quod & juſtam habet rationem, quum non modo jus noſtrum, (c) ſed & ipſa recta ratio non patiatur quemquam auctorem fieri in rem ſuam. Sic Doctores Saxonici maritali

iſti

(x) Dan. Moller. *ad Conſt. Elect. XV.* 3. Weſenb. *Conſil. Tom. I. Conſ. XI. n.* 17. Carpz. *de Jur. fem. ſing. Decad. III. poſit.* 8. *n.* 8. *ſeq.*

(y) *Conſt. Elect. XV. §. gleicherg.*

(z) Moller. *ibid.*

(a) Berlich. II. *Concluſ. XXVII. n.* 15.

(b) Carpz. *ibid. n.* 11. *ſeq.*

iſti ſive tutelæ ſive curæ, adhuc aliquid tribuunt, quoties negotium aliquod extra judicium gerendum eſt, at ſimul ac in foro pro uxore poſtulare velit maritus, eum aut a magiſtratu confirmandum, aut nonniſi tamquam procuratorem uxoris præſumtum, præſtita cautione de rato, admittendum judicant, ceu paullo ante oſtendimus pluribus. (§. XX.) Quod a jure Germanico vetere adeo abhorret, ut candide ſcribat GE. BEYERUS: (d) *Olim cura maritalis in Germania ad lites ſuffeciſſe videtur abſque judicis confirmatione, quod omnes juris provincialis utriuſque, ſcilicet Suevici & Saxonici, textus innuunt.* (e)

## §. XXII.

Nemo ergo mirabitur, extra Saxoniam, ubi plerumque juris patrii decreta turbarunt JCti, ſolius juris Romani principiis innutriti, eam magiſtratus confirmationem exſulare, ſive in foro, ſive privatos intra parietes uxori aliquid agenti auctoritatem accommodet maritus. In ipſa Luſatia ſuperiore, ubi tamen legibus moribusque Saxonicis vivitur, maritum, etiam pro uxore poſtulaturum, non indigere magiſtratus confirmatione, ſed ſuo jure tamquam legitimum uxoris ſuæ curatorem, admitti, ex STATUTO BUDISSINO (f) obſervavit lauda-

(d) Beyer. *Spec. Jur. Germ. l. 27. 14.*
(e) *Jus prov. Sax. l. 31. Spec. Suev. cap. CCCIX.*
(f) *Statut. Budiſſin. cap. II. tit. VIII.*

datus BEYERUS (g) In Belgio quoque maritos non confirmari uxorum curatores, ſive domi ſuæ, ſive in foro quid gerant, experientia docet. Ex quo etiam collegit doctiſſimus Friſiorum JCtus, ULR. HUBERUS (h) maritalem illam curam, non eſſe curam proprie dictam, ſed poteſtatem ſui generis maritalem: recte profecto & adpoſite, ſi per proprie dictam, curam intelligit eam, quæ ex jure Romano eſt. Huic enim diſſimillimam eſſe tutelam illam maritorum in Germania, facile largimur: eſt tamen tutela proprie dicta juris Germanici, quod inter poteſtatem, tutelam & curam nullum ſtatuiſſe diſcrimen, ſupra jam animadvertimus. (§. II. Cap. II.) Quod ad JUS HAMBURGENSE (i) attinet, de eo jam ſupra vidimus. (XI.) Tantum enim abeſt, ut maritus eo jure arceatur a foro, ſi vel curatorium non proferat, vel rem ratam habituram uxorem, non ſatiſdet, ut potius hæc uxoris tutela eum obſtringat etiam invitum ad uxorem in judicio defendendam. (*Der ſie dann im Recht als ihr Ehe Vogt und rechter Vormund zu vertreten ſchuldig.*) Quo etiam factum, ut quum ſtatuta illa prudentiſſime ſcripta propinquos intra tertium gradum conſanguinitatis, nec non generum & ſocerum ſine mandato poſtulaturos, cavere de rato jubeant, (k) ea cau-

(g) Beyer. *Spec. jur. German. ibid.*
(h) Hubert. *Prælect. ad Digeſt. XXVI. 1. 3.*
(i) *Statut. Hamb. l. 9. 1.* (k) *ibid. l. 10. 1.*

cautione ibi onerari non videamus maritum, pro uxore ſine ejus mandato agentem, quippe tutorem vel curatorem uxoris ſuæ legitimum. Nec aliter ſe rem habere videmus JURE LUBECENSI. Quamvis enim & illo ſanciatur, (l) *es ſollen Frauen und Jungfrauen zu keinen Zeiten Macht haben Sachen im Gericht zu fuhren, vveder durch Klage noch durch Antvvort, ſollen auch nicht auflaſſen vor dem Rathe noch vollmachtig machen ohne ihrer Vormunder Conſens und VVillen*: nuſquam tamen vel mandatum, vel curatorium, vel cautionem de rato a marito exigi animadvertimus, nec uſquam ullum horum exigit MEVIUS, juris illius interpres, qui alioquin nullam temere, ſtatuta illa ex jure Romano interpretandi, prætermittere ſolet occaſionem. Eamdem tamen labem, quam in Saxonia juri patrio intulit jus peregrinum, etiam in JURE VVURTEMBERGICO (m) obſervamus. Quum enim maritus, jure civili novo tantum bonorum receptitiorum nomine ſine mandato acturus, de rato caveat, jure illo VVurtenbergico, neglecto illo bonorum diſcrimine, indiſtincte de rato cogitur cavere, adeo ut ibi dubitent, (n) an ab hoc onere cautionis liber futurus ſit, ſi offerat in-

(l) *Jus Lubec. l. 7. 8.*

(m) *Jus prov VVurtenb. Part. I. tit. XVI. §. Item ein Ehemann.*

(n) Besold. *Diſp. ad P. I. Jur Prov. VVurtenb.* §. 38. Lauterb. *ad P. I. tit. XVII.* §. 34.

inſtrumenta ſibi ab uxore tradita loco paraphernorum. (o) Nec minus LEGIBUS MAGDEBURGICIS (p) juris peregrini lacinia acceſſit, quippe quibus cautum: *Es ſollen auch die Ehemanner, vvann ſie vvegen ihrer Ehevveiber in Fällen, vvelche kein* ſpeciale mandatum *erfordern, erſcheinen, ein* curatorium *vorlegen, oder* de rato *caviren, oder von ihren Ehevveibern, bevorab* in caſibus ſpeciale mandatum requirentibus, *gevollmachtiget ſeyn.* Adeo magis alibi, alibi minus deſcitum eſt a priſco jure patrio, quo maritus ſine magiſtratus confirmatione legitimus erat uxoris ſuæ tutor, ac proinde ſine uxoris mandato, vel cautione de rato omnia ejus negotia in jure æque, ac inter privatos parietes, recte explicabat.

## §. XXIII.

Jam ergo quanta in Saxonia ſit mariti curatoris poteſtas, paucis diſpiciendum. Quum nimirum extra judicium omnia pro curatore agere poſſit: facile patet primo, uxorem nihil rerum ſuarum alienare poſſe ſine ejus auctoritate ac conſenſu. Generatim enim JUS SAXONICUM: (q) *Kein VVeib mag ihres Gutes ichtvvas vergeben ohn ihres Mannes VVillen.* Et quidem quum mulier vel res mobiles poſſideat, vel res ſoli: in illis alienandis nemo dubitat, quin ma-

(o) *l. fin. C. de pact. convent.*

(p) *Ord. Proceſſ. Magdeb. XIII. 5.*

(q) *Jus prov. Sax. l. art. XXXI.*

mariti conſenſu opus ſit, quia maritus uxoris ſuperſtes earum heres eſt ac legitimus ſucceſſor, quam ſucceſſionem uti nec teſtamenti factione, ita ne alienatione quidem inter vivos, marito interverti oportet. (r) At in fundorum alienatione uxorem hoc conſenſu mariti haut indigere, exiſtimant MOLLERUS (ſ) & BERLICHIUS: (t) quos tamen errare vel ideo recte ſtatuunt alii, (u) quod generalis ſit illa juris Saxonici prohibitio. At eſt & alia, eaque conſultiſſima ratio, quæ hujuſmodi res alienari ſine mariti conſenſu non patitur. Quum enim jure Saxonico maritus bonis omnibus uxoris, conſtante matrimonio, utatur fruatur: mariti ſane quam maxime intereſt, legitimum hunc uſumfructum alienatione bonorum, ſe inconſulto facta, ſibi non interverti, ceu jam AUCTOR GLOSSÆ JURIS SAXONICI (x) recte animadvertit. At quemadmodum nihil ibi alienare poteſt uxor inconſulto marito: ita nec maritus quidquam ex rebus uxoris, invita ea, recte

---

(r) Matth. Coler. *P. I. Dec. LXI. n.* 5. Carpzov. *de jure fem. ſing. Dec.* III. *poſ.* 8. *num.* 19.

(ſ) Moller. *ad Conſt. Sax. XV. n.* 3.

(t) Berlich. II. *Concl. XVII. n.* 16.

(u) VVeſenb. *Tom.* I. *Conſ. XXV. num.* 15. Rauchb. *I. Quæſt. XXXIV. n.* 45. Carpz. *de jur. ſing. fem. ibid. n.* 23. *ſeq.*

(x) Hartm. Piſt. *Obſ. CLV.* Carpz. *ibid. poſ.* 9.

ſte alienat. (y) Deinde idem de aliis contractibus dicendum, quibus ſe ad dandum præſtandumque obſtringit uxor. Tantum enim abeſt, ut femina ſe ſine conſenſu curatoris, (cujus vicem & maritum in contractibus ſuſtinere diximus) valide obligare poſſit, ut defectus curatoris obligationi huic vim atque effectum ipſo jure detrahat, adeoque actus plane nullus ſit, nec ulla reſciſſione vel reſtitutione mulieri læſæ opus ſit. (z) Quod adeo verum eſt, ut, quum mulier ſine curatore contrahens procul dubio obligetur naturaliter, ac proinde fidejuſſorem pro ea intervenientem obligari nemo dubitet, (a) JCti tamen Saxonici etiam condictionem indebiti concedant mulieri, quæ ex ejuſmodi obligatione, inconſulto curatore inita, quidquam ſolvit. (b) Jusjurandum tantum a muliere præſtitum, quoad jurantis perſonam, ſupplere ſtatuunt ex juris canonici principiis, (c) & merito addunt, quoties vel in dolo verſetur mulier, vel pecuniam mutuam accipiendo locupletior ſit facta, obligari feminam, etiam.

---

(y) *Conſtit. Auguſti El. Sax. XV.* §. *Gleichergeſtalt.* Moller. *ad dictam conſt. n.* 85. Berger. *Diſp. jur. X. theſ. XI.*

(z) Moller. *ibid. num.* 59.

(a) Henring. *de fid. juſſ. XIX.* 3. Carpz. *de jur. ſing. fem. Dec. III. poſ.* 3. *n.* 13. *ſeq.*

(b) Moller. *ibid. n.* 19. Berlich. *ibid. n.* 114. Carpz. *ibid. poſ.* II. *n.* 6.

(c) Carpz. *ibid. poſ.* 3. *n.* 18. *ſeq.*

etiam ſine curatoris conſenſu contrahentem, quum & indignæ ſint legum beneficio, quæ dolo alios circumveniunt, (d) nec feminæ quoque fieri debeant cum aliorum damno locupletiores. (e) Nullam erga Saxones vim tribuunt obligationibus nuptarum, ſine curatorum, adeoque & maritorum, conſenſu initis, niſi quod excipiant contractus mulieri utiles, (f) quia & pupillus meliorem conditionem ſuam reddere poſſit ſine tutoris auctoritate, (g) itemque ea, ad quæ feminæ negotiantes circa mercaturam ſe obſtringunt. (h) Quod adeo omni dubio caret, ut & cambia ejuſmodi mulieris, & ſine curatorum maritorumque conſenſu ſcripta, perſecutionem cambialem operentur, etiam iis locis, ubi alioquin mulieres nihil ſine iis poſſunt, (i) quum alias mulieres & in iis Germaniæ provinciis, ubi illa mulierum cura pæne evanuit, vel maritum curatoremve adhibere jubeantur, vel virum ſaltim aliquem, qui eas de effectu negotiationis collybiſticæ rigidiſſimo admoneat. (k) Quin & tum convaleſcere contractum docent, ſi mulier vel eum,

qui

(d) *l. 43. §. 1. ff. de admin. tut. l. 37. §. 1. ff. de minor.* (e) *arg. l. 46. ff. de oblig. & act.* (f) Rivin. *ad Proc. Sax. tit. VIII. enunc. 37.* (g) *arg. l. 9. pr. ff. & pr. Inſt. de auct. tut.* (h) *Conſt. Elect. XV. in fin.* Carpz. *ibid. poſ. 4. n. 19. ſeq.* (i) Ludov. *introd. ad Proc. Camb. I. 7. ſeq.* (k) *Pot. Pruſſ. Reg. allgemein VVechſel Recht de an. MDCCXXIV. art. VIII.*

qui negotio interfuit, curatorem ſibi conſtitui in continenti petat, (l) vel loco curatorum adhibuerit cognatos proximos, iique contractum illum non improbarint: (m) vel denique cum parentibus liberiſque contraxerint, (n) inter quas perſonas vel ipſa pietas omnem fraudis ac læſionis ſuſpicionem excludit. (o) Denique feminam illuſtrem, & miniſtrorum vel officialium conſilio inſtructam, non indigere in contrahendo curatorum conſenſu, inter omnes conſtat: (p) quamvis non deſint exempla, quæ & ejus conditionis mulieres, in negotiis cum majore præjudicio conjunctis, veluti alienationibus vel oppignorationibus immobilium, ſine curatorum conſenſu nihil egiſſe docent. (q)

## §. XXIV.

At vero aliis locis, ubi mulieres perpetuæ tutelæ ſive curæ ſubſunt, non eodem modo hæc omnia obſervantur. In Belgio enim laxiorem eſſe maritorum poteſtatem, adeoque & inconſulta uxore eos alicubi vendere ac oppignorare poſſe uxorum bona, jam

(l) Menken. *ad ordin. Proc. tit. VIII. th.* 12. *num.* 5.

(m) Carpz. *P. II. Conſt. XV. Def.* 18. Beyer. *ſpec. Jur. Germ. l.* 27. 30. *ſeq.*

(n) Moller. *ibid. n.* 66. (o) *l.* 17. *C. de poſtl. reverſ.* (p) Carpz *ibid. Def.* 9.

(q) Carpz. *de jur. ſing. fem. Dec. III. poſ.* 5. *num.* 28. *ſeq.*

jam ſupra oſtendimus. (r) In Friſia tamen, uxore non conſentiente, nihil rerum immobilium uxoris alienare licet marito, quum is res mobiles pro lubitu in alios transferat, ipſaſque obligationes, uxore inſcia, valide cedat aliis, ceu variis adlatis ſententiarum exemplis ſolide demonſtrat ULR. HUBERUS. (ſ) Similiter in Belgio uxor ſe, niſi auctore viro, obligare non poteſt, adeo, ut & Friſii, qui alioquin juri Romano plurimum tribuunt; contractum hujuſmodi nullum judicent, niſi in uxoris contrahentis utilitatem manifeſto vergat. (t) Adſtrictior quoque eſt mulieris poteſtas alienandi contrahendique apud Lubecenſes, quippe quæ ſine marito vel curatore nec venundare quidquam, nec ſe obligare poteſt pro alio ultra binos numos & dimidium. (u) Quod & Hamburgi obtinet, ubi uxor ſine mariti conſenſu nihil vel emit vel vendit valide, præter linum, ac ne ex mutuo quidem, nedum ex alio contractu, tenetur, niſi quod creditor ei tunc ſtolam exteriorem detrahere poſſit, eo uſque, dum nomen expunxerit. Merentur verba ſtatuti legi, quæ ita ſe habent: (x) *Die frau, ſo der Kauffmanſchafft nicht zugethan, kan ohne ihres Mannes oder ihrer Vormunder VViſſen und*

(r) Grot. *Introd. in jur Belg. L. I. P. V. n. 33.*
(ſ) Huber. *Prælect. ad Pand. XXVI. 1. 6. & 18.*
(t) Huber. *ibid.* §. 6.
(u) *Jus Lubec. I.* 10. 1.
(x) *Stat. Hamb. II.* 8. 1.

*und Volbort, auſſerhalb Linnevvand und Flachs, zu des Hauſſes Nothurfft gehorig, nichts beſtandiglich contrahiren. Hatte ſie aber ohne Conſent ihres Vormundes etvvas aufgeborget, oder gekaufft, ſoll dem Glaubiger verſtattet vverden, ihr das oberſte Kleid abzunemen, bis daſſ er bezahlt iſt.* Nimirum mercatrix & Hamburgi, & Lubecæ, & in Belgio, ſine curatore contrahit valide, modo Hamburgi tabernam publice habeat, *vann ſie Kauffmannſchafft gebraucht, offene Laden und Fenſter halt, mit Gevvicht aus oder einvvieget und miſſet.* Contra aſibi & bona ſua ſaltim mobilia recte alienat uxor, & ſuper iis contractus quoslibet init etiam inſcio marito vel curatore. Quod & in hoc ducatu Magdeburgico cautum ORD. PROCESSUS EMENDATIORE, (y) quæ, quamvis ſine curatoribus eas nihil in jure agere patiatur, nec quidquam in foro geſtum ratum eſſe velit ſine curatorum auctoritate, præterquam ſi in jure quid confeſſa ſit mulier: de negotiis tamen extra judicium geſtis ſtatim ſubjicit: *VVie denn auch in den extra judicial Handlungen als Contracten, ſo mit fremden, und nicht unter Eheleuten ſelbſt geſchloſſen vvorden. Teſtamenten, Schenkungen des Fahrniſſes unter den Lebendigen, oder auf den Todes-Fall, die Gegenvvart und Auctoritaet eines Kriegiſchen Vormundes nicht von nothen, ſondern es iſt darinnen nach den gemeinen beſcriebenen Rechten zu* ver-

(y) *Ordin. Proc. Magd. emend. cap. XIII.* §. 1.

*verfahren, in Veraußerung aber unbevveglicher ſtucken ſoll die Auctoritaet und Vollvvort eines kriegiſchen Vormundes allerdings erfordert vverden, und in deſſen Entſtehung der Handel an ſich null und nichtig ſeyn.* Sic facile patet, & hac quoque in re alibi tenaciores fuiſſe Germanos morum patriorum, alibi eoſdem admixtione juris Romani mirifice fuiſſe vel emendatos, vel interpolatos, ut mirum ſit, toti iſti maritali tutelæ non potius ſemel ſimulque nuncium mitti, quam eamdem ita deformari his juris peregrini laciniis, ut vix ſui ſimilis videatur.

## §. XXV.

Ex quibus facile patet, quid in Saxonia ſine curatore poſſit femina, adeo, ut ne mariti quidem conſenſu ad id indigere videatur. Quum enim JCti Saxonici exiſtiment, illam ſive tutelam, ſive curam in feminarum gratiam inventam eſſe, ne fraudi illis ſit lubricum judicii, & innata fere ſexui credulitas: non poterunt non inde colligere, ea omnia mulierem ſine curatoris, uxorem ſine mariti conſenſu recte explicare, ex quibus nullum illi immineat damni vel læſionis periculum. Hinc non modo rem familiarem ſuo arbitrio adminiſtrat, ſed & inconſulto curatore, teſtamentum condit, (z) mortiſque cauſa donat,

(z) *D. Auguſti Elect. Sax. Conſt. 15. Gleichergeſtalt.*

donat, (a) aliaque recte agit, quæ ſupremo hominis judicio fieri ſolent. Quamvis enim de mortis cauſſa donatione dubitent MATTH. VVESEMBECIUS (b) & MOD. PISTORIS (c) eo, quod ejuſmodi donatio pactis & contractibus quodammodo videatur æquiparanda: (d) notum tamen eſt, eamdem inter conventiones & ultimas voluntates quodammodo fluctuare, (e) quumque per omnem donatricis vitam ſit revocabilis, nec prius, quam ea mortua, donatarius dominium conſequatur, quando jam læſionis nullum amplius periculum ſubeſt: rationem ob quam celſiſſimus Saxonum legiſlator liberam teſtamenti factionem concedit feminis, donationibus his omnino quadrare, nemo temere negaverit. Id ſatis expeditum eſt, ne conſentiente quidem curatore eam in fraudem mariti de rebus mobilibus, (f) nec auctore marito aliove curatore de rebus utenſilibus vel geradicis, in fraudem cognatæ, ſupremis tabulis diſponere poſſe. (g) Uti enim in illis maritus,

(a) Carpzov. *de jur. ſing. fem. Dec.* III. *poſ.* 7. *n.* 9. *ſeq.*

(b) VVeſenbec. *Paratitl. de mort. cauſſ. don. num.* 4.

(c) Modeſt. Piſtor. *Tom. I. Conſil.* 1. *n.* 23. 24.

(d) Huber. *Prel. ad tit. Dig. de mort. cauſſ. don.* §. I.

(e) *l.* 37. *pr. ff. de mort. cauſſ. don.*

(f) *D. Auguſti El. Part. II. Conſt. VII.*

(g) Beyer. *Spec. Jur. Germ.* II, 15, 55.

tus, ita in his cognata ab ipſa lege ad ſucceſſionem vocatur, neque teſtatricis arbitrio hic quidquam permittitur, quia ſic ſemper eludi ac interverti poſſet legitima illa ſucceſſio. Cui tamen principio an admodum conſentaneum ſit, quod geradam illam hereditate ad mulierem delatam vel illatam (*geerbte und eingebrachte Gerade*) marito vendi, vel extraneo donari patiantur, etiam nulla urgente neceſſitate, alii viderint. Quis enim negaverit, & eo modo cognatæ illud lucrum a lege deſtinatum ſemper impune poſſe interverti? Et quis fraudem fieri legi dubitet, quoties ſalvis legis verbis ſententia ejus circumvenitur? (h)

## §. XXVI.

Extra Saxoniam alibi eadem ſequuntur principia, alibi id, quod res eſt, judicant, non in feminarum gratiam inventam eſſe hanc tutelam, ſed in gratiam mariti, quem vetere jure Germanico non minus uxorem, quam liberos, in poteſtate habuiſſe tutoris nomine, ſupra jam animadvertimus. Hinc quemadmodum liberam feminis teſtamenti factionem indulgent etiam LEGES MAGDEBURGICÆ, (i) & mores in Friſia recepti: (k) ita in Gallia & uxori teſta-

---

(h) *l. 29. ff. de legib.*

(i) *Ordin. Proc. Magd. emend. cap.* XIII. §. 1.

(k) Huber. *Præl. ad Dig. XXIV. 1, 17.*

ſtamentum conditura opus eſt auctoritate viri, (l) ne quid in ejus liberorumque communium detrimentum diſponat. Nec deſunt leges ſimiles in Germania. JURE enim HAMBURGICO (m) cautum eſt: *Keine Frauensperſon, ſie ſey ledig oder verheurathet, moge auch von wolgewonnenem Gut, ohne Vormund, in ihrem Teſtament oder lezten Willen etwas vergeben. Was denn aber eine Frau gebe von ihrem gewonnenem Gut durch ihren Mann, als ihren rechten Vormund, ohne Erlaubnis der Eerben, das ſolle man entrichten aus dem ſammenden Gut vor allem Theile.* Et JURE LUBECENSI (n) adhuc magis reſtricta eſt mulierum teſtamenti factio, & contra tanto plus maritis circa uxorum teſtamenta permiſſum. Sicuti enim ibi non teſtatur femina, niſi mercatrix de bonis induſtria ſua adquiſitis, & vidua: ita priore caſu requiritur conſenſus tutorum vel curatorum: poſteriore poteſtas a marito uxori teſtamento facta. En verba notatu digniſſima: *Es kan keine Frau nach Lubiſchem Recht ein Teſtament machen, es ſey ihr dann die Macht von ihrem verſtorbenen Manne in ſeinem Teſtament gegeben, doch von denen Gutern, welche ihr der*

(l) Tiraquell. *ad Leg. Connub. Gloſſ. V. n.93. ſequ.* Chaſſan. *Conſuet. Burgund. tit. de jur. conjug. rubr. IV. verb.* ny auſſi par teſtament.

(m) *Jus ſtat. Hamb. III*, 11, 14.

(n) *Jus Lubec. II*, 1, 14.

*der Mann gegeben, und zu verteſtiren vergonnet hat, und nicht von Erbgutern. Ware ſie aber eine Kauff-Frau, und alſo vor dem Rathe gezeuget, ſo mag ſie ein Teſtament machen, von ihrem vvolgevvonnenen Gute, doch mit ihrer Vormunder und nachſter Erben Bevvilligung.* De cujus ſtatuti a jure communi vel maxime exorbitantis æquitate quum multis diſputet MEVIUS, neſcio tamen, an rationem ejus genuinam ſatis perviderit. Nimirum de bonis hereditariis jure Lubecenſi teſtari non licet, ſed de adquiſitis. Adquirere ibi nihil præſumitur femina, niſi vel mercatrix ſit, vel a marito aliquid teſtamento acceperit. Utroque ergo caſu teſtari poteſt, illo, ſi curator, qui ex lege maritus eſt, conſentiat, hoc, ſi marirus cum ipſis rebus poteſtatem ſimul ei dederit, de rebus iſtis ſuo arbitrio diſponendi. Ita bene cohæret jus illud vere Germanicum, nec multum refert, juri Romano conſentaneum ſit, nec ne, quum cuivis civitati ac reip. integrum fuerit, juri Romano ita apud ſe jus hoſpitii dare, ut ne civibus moleſtum eſſet, moreſque ac conſuetudines patrias, violato hoſpitii jure, ageret in exſilium.

## §. XXVII.

Itaque paſſim effectus quidam ſuperſunt tutelæ maritalis legitimæ, etiam ubi juri patrio parum honoris habetur, veluti quod maritus bona uxoris, conſtante matrimonio, adminiſtrat, quod iiſdem utitur fruitur, quod uxor in alienandis rebus ſuis ple-

pleriſque locis mariti conſenſum adhibere tenetur, quod hic pleriſque locis, ubi etiam curatoribus non indigent feminæ, maritus una cum uxore ſubſcribit contractibus, adhibita formula: *In ehelicher Vermundſchafft ſeiner Frauen.* Quæ omnia demonſtrari poſſent pluribus, niſi nos promiſſæ brevitatis fides, quanto omnia tranſcurſu dicenda ſint identidem admoneret.

## §. XXVIII.

Sed jam pridem portum reſpicimus. Ne itaque juſto latius evagemur, ſuffecerit, genuina utriuſque juris principia de tutela vel cura maritali oſtendiſſe, comparatiſque ſtatutis moribuſque hodiernis, perſpicue, quantum per alias occupationes licuit, docuiſſe, quæ Germaniæ gentes ac civitates vel ſanctius priſcas leges patrias colant, vel eas aut ex jure Romano interpolarint, aut plane extorres ſolo patrio eſſe juſſerint. Alia enim, quæ ſtudio prætermiſimus, ne vulgus quidem ignorat, & ex libellis in trivio obviis facile petuntur. Itaque illis miſſis hic figimus ratem, Deoque ſoſpitatori tabulas votivas pia mente ſuſpendimus.

# DE PRÆSCRIPTIONE ANNALI JURIS LUBECENSIS, A JURE COMMUNI DIVERSA.

## EXERCITATIO XXIII.

*§. I. Juris Lubecenſis celebritas & æquitas. Inſtituti ratio. §. II. Præſcriptio quatenus ſit juris civilis? §. III. Non tamen ea juri naturæ & gentium contraria eſt. §. IV. Leges civiles cujuſque reip. fini populique genio ſunt attemperandæ. §. V. Adeoque & præſcriptio. Cur ea apud veteres tam varia? §. VI. In emporiis contractiora eſſe oportere præſcriptionis tempora. §. VII. Hinc & Lubecæ fere annalis præſcriptio obtinet. §. VIII. Quid in jure Lubecenſi annus & dies? §. IX. Primus caſus, quo præſcriptio annalis obtinet, ſi quis hominem proprium vindicet. §. X. Vindicationi ſervorum an jure civili obſtet præſcriptio? §. XI. An talis præſcriptio prodita fuerit vetere jure Germanico? §. XII. An in civitatibus ſervis tutum perfugium fuerit? §. XIII. Præſcriptio, qua ſe in urbibus tuentur homines proprii, ex privilegio eſt. §. XIV. Quale & Lubecenſes obtinuerunt ſimul cum jure Suſatenſi. §. XV. Ipſius periocha, ex jure Lubec. adducta, interpretatio. §. XVI. An & ab æſtimatione præſtanda liberet illa præſcriptio? §. XVII. Alter caſus præſcriptionis annalis, qua vindicatio rerum immobilium*

*lium & mobilium excluditur.* §. *XVIII. Comparatio juris communis & Lubecenſis.* §. *XIX. Nec non Lubecenſis & aliorum German. jurium.* §. *XX. Civitates quædam Germanicæ annalem præſcriptionem & in immobilium vindicatione admiſerunt. Æquitas ejuſmodi ſtatuti.* §. *XXI. Interpretatio ſtatuti de uſucapione rerum immobilium.* §. *XXII. Nec non alterius de præſcriptione mobilium.* §. *XXIII. Tertius caſus de præſcriptione bonorum vacantium, & legatorum caducorum. XXIV. Differentia juris Rom. & Lubecenſis circa hæc capita.* §. *XXV. Lubecenſes hic ſequuntur principia juris Germanici antiqui.* §. *XXVI. Interpretatio capitis de bonis vacantibus.* §. *XXVII. Nec non alterius de legatis caducis.* §. *XXVIII. Quartus caſus de forma ædificiorum.* §. *XXIX. Comparatio hujus capitis cum jure Romano.* §. *XXX. Quintus caſus præſcriptionis annalis in dote.* §. *XXXI. Comparatio juris Lubecenſis & juris Romani.* §. *XXXII. Sextus caſus præſcriptionis annalis eorum, quæ libro publico inſcripta ſunt.* §. *XXXIII. Quando & quamdiu ea, quæ in hunc librum relata ſunt, impugnari queant?* §. *XXXIV. Concluſio diſſertationis.*

## §. I.

PErmagnam eſſe in Germania exteriſque provinciis juris Lubecenſis auctoritatem, neminem ignorare arbitramur, niſi

qui ſe in juris Germanici hiſtoria plane hoſpitem profiteatur. Non potuit non aliis civitatibus admirationi eſſe ſumma iſtarum legum æquitas, ſingularis diſciplinæ publicæ vigor, ipſaque nobiliſſimæ urbis, quæ a tot ſæculis his inſtitutis excelſiſſime floruit, felicitas: ac proinde nemo mirabitur, alias quoque civitates certatim inde petiiſſe prudentioris legislationis exemplum, quin pro beneficio duxiſſe, ſeſe participes fieri iſtius, quod civitas florentiſſima feliciſſimis condiſſet auſpiciis, quodque utiliſſimum eſſe reipublicæ, diuturno tot ſæculorum uſu, ſatis perſpexiſſet. Quæ itaque olim laus fuit Rhodi, qua in urbe STRABO, (a) *admirandam fuiſſe*, refert, *legum optimarum conſtitutionem, & induſtriam cum in aliis reipublicæ partibus, tum circa rem nauticam, incredibilem, adeo ut imperium maris diu poſſederit, legeſque ab iis repertas cum Romani, tum aliæ civitates quamplurimæ, adoptarint*: idem de LUBECA dicendum, cujus ſtatuta ob inſignem εὐνομίαν prudentiamque legislatoriam urbes municipiaque pleraque per Holſatiam, Pomeraniam, terras Mecklenburgicas, quin & Boruſſiam, ſua fecerunt, ut ex inſtituto demonſtrarunt IO. SIBRANDUS, (b) MOLLERUS, (c) & ERNEST.

JOACH.

(a) Strabo *lib. XIV. p.* 448.

(b) Jo. Sibrand. *in jure publ. urb. Lub. Sect. X. p.* 94. *ſequ.*

(c) Moller. *Iſagog. ad Hiſtor. Cherſon. Cimbr. Part. IV. cap. I.* §. 2.

JOACH. VVESTPHALUS. (d) Etiamſi ergo alia deeſſent, quibus celeberrimi iſtius juris æquitas probaretur, argumenta, quorum plura tamen in promtu ſunt, jam a MEVIO (e) & illuſtri BOEHMERO, (f) in medium prolata: vel ipſum tamen tot præſtantiſſimarum civitatum judicium facile, credo, unicuique perſuaderet, non poſſe non præclaras eſſe leges, quas tot florentiſſimæ urbes & olim civitate donarunt, & hodienum omnibus aliis inſtitutis, quin ut cum CICERONE (g) loquar, *omnibus omnium philoſophorum bibliothecis* longiſſime anteponunt. Quum vero multa hoc jure conſtituta ſint, quæ a jure communi quam maxime diſcrepant; ego, qui urbem præclaram non quidem natalem, ſed altricem atque educatricem benigniſſimam veneror, me operæ pretium facturum duxi, ſi ſingulare juris Lubecenſis caput DE PRÆSCRIPTIONE ANNALI exponerem, illudque cum juris civilis Romani ſanctionibus brevi diſſertatione compararem. Quod ut bene vertat ſupremum Numen, in ipſo limine hujus ſchediaſmatis, ex animo precor.

§. II.

(d) Ern. Joach. VVeſtphalus *de Fontibus Juris Lub.* §. VIII. *&* *Specim. Document. Mecklenb. p.* 224.

(e) Mev. *Prolog. Quaſt.* I. *no.* 56. *ſeq.*

(f) Boehm. *in diſſ. de Æquitate legislatoria juris Lub. in materia teſtamenti.*

(g) Cicero *lib.* I. *de Orat. cap.* XLIV.

§. II.

Acturus itaque *de* PRÆSCRIPTIONE ANNALI JURIS LUBECENSIS ſingulari & a jure communi diverſa, actum ſane agere mihi viderer, ſi aliorum expilare ſcrinia, & quidquid de præſcriptione in genere JCti præcipiunt, hic accumulare conarer. Illud potius hic præmonere viſum eſt, præſcriptionis æquea c uſucapionis, qua privati inter ſe utuntur, originem non aliunde, quam ex jure civili, eſſe repetendam, & hanc proinde a veteribus recte vocari, *modum adquirendi juris civilis*. (gg) Equidem & gentes, quæ jure civili inter ſe non utuntur, præſcriptionis præſidio inter ſe niti, facile largior. Quis enim ignorat, jam illud belli fulmen, JEPHTHAM, Hebræorum poſſeſſionem adverſus Ammonitas ſolo temporis longiſſimi lapſu tueri? (h) Et quid aliud Lacedæmoniis, quam exceptionem præſcriptionis, opponit ISOCRATES, (i) dum pro Meſſeniis diſſe ens urget, ὅτι τὰς κτήσεις, καὶ τὰς ἰδίας, καὶ τὰς κοινὰς ἐπειδὰν ἐπιγένηται πολὺς χρόνος, κυρίας καὶ πατρώας ἅπαντες εἶναι νομίζουσι. *Poſſeſſiones ſive privatas, ſive publicas, præſcriptione longi temporis, & confirmari, & patrimonii loco habendas eſſe, perſuaſum eſſe omnibus*. Omitto.

(gg) §. *ult. Inſt. de uſu & habit. pr. Inſt. de uſucap.*

(h) *Jud. XI. v.* 26.

(i) *in Archidam. p.* 234.

to jam, quæ pro præſcriptione juris gentium erudite ſuo more dixerunt HUGO GROTIUS, (k) PUFENDORFFIUS, (l) &, qui cauſſam plane peroravit, argumentiſque PETRI PUTEANI ſpecioſiſſimis præclare ſatisfecit, JO. VVERLHOFFIUS. (m) Enimvero quamvis hæc extra omnem dubitationis aleam poſita videantur: illam tamen juris gentium præſcriptionem ab hac, qua privati poſſeſſiones ſuas tuentur, toto cœlo diſtare, recte obſervavit illuſtre olim hujus Academiæ ornamentum, CHRIST. THOMASIUS. (n) Illius enim fundamentum eſt derelictio tacita, quæ ex tam pertinace tamque diuturna gentis, poſſeſſione dejectæ, patientia colligitur: hujus negligentiæ pœna, quam leges minantur iis, qui, quum jura vigilantibus ſcripta noverint, in diem veluti ſtertunt, nec de rebus ſuis recuperandis, dum occaſio eſt, cogitant. Illa ad certum tempus non reſtringitur, ſed ſufficit tanto tempore gentem adquieviſſe, ut ex ea derelictio poſſit colligi. Hæc tempori certo legibuſque definito alligata eſt.

(k) Hugo Grot. *de I. B. & P. lib. II. cap. IV.*

(l) Puffend. *de Jure Naturæ & Gent. lib. IV.* §. XII.

(m) Jo. VVerlhoff. *in Vindiciis dogmat.* Grotiani *de præſcriptione inter gentes liberas, editis Helmſtadii anno* MDCXCVI.

(n) Thomaſ. *Juriſpr. div. lib.* II. *cap.* X. §. 191. *ſequ.*

eſt. (o) Quin ipſa uſucapionis ac præſcriptionis requiſita, quæ non in omnibus civitatibus eadem eſſe animadvertimus, ſatis nos convincunt, eam non ex æterno illo ac immutabili jure, quod recta ratio inter omnes homines genteſque conſtituit, ſed ex jure cujuſque reipublicæ arbitrario promanaſſe, adeoque eatenus non eſſe juris gentium, ſed civilis.

§. III.

Quamvis vero juris civilis inventum ſit illa inter privatos præſcriptio: non tamen ideo exiſtimandum eſt, eam juri naturæ & gentium plane adverſari, quamvis in ea hæreſi ſint non modo GUIL. AMESIUS (p) ipſeque, quod mireris, ὁ πάνυ CUJACIUS, (q) verum etiam JUSTINIANUS Imp. cui præſcriptio eſt *impium præſidium & tutus peccandi locus*. (r) Quaſi vero improbum & a recta ratione alienum ſit præſidium, ſine quo ſocietatis humanæ vinculum ſalvum eſſe nequit, quodque, ſi e republica proſcribatur, non poteſt non ſimul pacem ac tranquillitatem ſecum rapere in exilium. Id vero eventurum eſſe, ſublata præſcriptione, nemo non videt, & demonſtratione admodum erudita oſtendit vir

(o) Conf. Henr. Bodini *diſſ. de Præſcriptione ex lapſu temporis*.
(p) Guil. Ameſius *de Conſcient. V. 45*.
(q) Cujac. *ad l. 1. ff. de uſucap.*
(r) *Nov. IX.*

vir clariſſimus KOEHLERUS. (ſ) Tolle præſcriptionem, nihilque certius continget, quam ut dominia omnia, omneſque poſſeſſiones in dubium vocentur, adeoque lites inter cives gliſcant ſempiternæ, nullaque temporum ſerie umquam finiendæ. Quid ergo æquius eſt, quam ut leges diſcrimen aliquod ſtatuant inter vigilantes & deſides, (t) nec induſtriam deſidiæ pœnas: deſidiam induſtriæ præmia ferre patiantur? (u) Quid juſtius, quam ut *finis* aliquis *ſit ſollicitudinis & periculi litium*, quemadmodum uſucapionem eleganter vocat CICERO, (x) ac proinde is ab actione repellatur, qui alterum quiete tam diu poſſidere paſſus eſt, ut non potuerit non ſe juſtum dominum putare? maxime, *quum vix ſit*, judice PAULLO noſtro, (y) *ut non videatur alienare, qui patitur uſucapi, vel non agendo jus ſuum amittit*. Suſpicari quis poſſet, vel eo nomine iniquum videri illud præſcriptionis præſidium, quod eo fieri poſſit, ut qui alioquin optimo jure nititur, ſine ulla culpa ſua, ac ideo tantum, quod vindicandi nulla fuerit occaſio, rerum ſuarum dominio excidat. Sed vanus plerumque eſt hic metus. Neque enim tam rigida ſunt jura

(ſ) Koehl. *in Exercit. Jur. N. Exercit.* VII. §. 1657.

(t) *l. 2. C. de Annal. except.*

(u) *l. 12. ff. depoſ.*

(x) Cicero pro A. Cæcin. *cap.* XXVII.

(y) *l. 28. ff. de V. S. juſt. & jure.*

jura noſtra, ut & non valenti agere, currere præſcriptionem patiantur, quin iis, qui abſentes ex juſta cauſſa, res ſuas vindicare, vel, adverſario abſente, agere non potuerunt, data reſtitutione in integrum ſubveniunt, & facillimum præterea produnt remedium, omnem uſucapionem præſcriptionemque ſine ullo impendio interrumpendi. (z) Maneat ergo fixum & firmum, uſucapionem quidem & præſcriptionem ex jure civili eſſe, nec tamen juri naturæ & gentium adverſari, adeoque & de hoc juris capite vere dici poſſe, quod de jure civili generatim docet ULPIANUS, (a) præſcriptionem *nec totam a gentium vel naturali jure recedere, nec ei per omnia ſervire.*

## §. IV.

Quum ergo, ut hactenus obſervatum, juris civilis inventum ſit præſcriptio: (§. II.) facile mihi hoc largientur omnes rerum civilium haud ignari, eam ſingularum civitatum fini, ipſique cujuſque populi genio atque indoli eſſe attemperandam. Si enim vera prudentia in eo poſita eſt, ut quis genuinum actionum ſuarum finem ob oculos habeat, mediaque, quibus ad eum finem quam facillime poſſit pervenire, & recte reperiat, & repertis dextre utatur: conſequens omnino eſt, & in legislatoria ju-

(z) *l. 2. C. de annal. præſcript.*
(a) Ulp. *l. 6. pr. ff. de juſt. & jure.*

juriſprudentia hoc primum, ſecundum, ultimum eſſe, ut leges ad finem & ſalutem ſingularum civitatum ſint comparatæ. Hinc beatas eſſe reſpublicas, experientia docet, in quibus leges vigent, fini earum ac populi indoli prudenter attemperatæ, infeliciſſimas contra, ubi dum legibus parent cives, fine ſuo miſeri excidunt, ſimiles nautis, qui adverſo flumine navigantes, vincente omnem induſtriam ventorum vi, tanto magis retro feruntur, quanto magis vela contrahunt, remos impellunt, omniaque ex artis nauticæ præſcripto agunt. Recte hoc obſervavit rerum civilium auctor præſtantiſſimus, ARISTOTELES, (b) ubi alias eſſe docet leges, quæ ſtatum popularem conſervant, alias, quibus principatus vel imperium optimatium continetur, nec fieri poſſe, ut eædem proſint & imperio paucorum, & ſtatui multitudinis. Nec minus accurate philoſophatur THEOPHILUS noſter, (c) dum jus civile ideo vocari τοπικὸν καὶ χρειῶδες, *locale & utile*, ſcribit, *quod loco circumſcribatur, & loci utilitati conſulat, eaque, quæ loco illi pernicioſa ſint, tollat.* Quod deinde auctor prudentiſſimus exemplo Athenienſium, Alexandrinorum ac Spartanorum illuſtrat, qui quum diverſos fines ob oculos habuerint, ſolumque incoluerint diſſimillimum, quin & cives habue-

(b) Ariſtotel. *Polit.* III, 7. IV. 1. *&* V, 9.
(c) *In Paraphraſi* §. *I. Inſt. de jur. nat. gent. & civ.*

buerint indolis atque ingenii diverſiſſimi, non potuerint non diverſis etiam legibus vivere, adeo, ut ſæpe, quod in laude ponerent Athenienſes, id Lacedæmone turpe ac a legibus alienum putaretur, & id contra eſſet uni reipublicæ utiliſſimum, quod cum maximo alterius detrimento conjunctum videretur. Adeo verum eſt, diverſum jus civile producere diverſum rerum publicarum finem, diverſum populorum genium, ipſumque tempus, quod ſæpe, mutata reipublicæ utilitate, ipſas etiam leges civiles mutare ac refigere neceſſe eſt.

## §. V.

Quum ergo inter omnes conſtet, & luculenter hactenus demonſtratum ſit, jus civile univerſum, fini cujuſvis civitatis & reipublicæ eſſe attemperandum: dubitare profecto non licet, quin eadem prudentiæ legislatoriæ regula circa præſcriptionem quoque ſervanda ſit legislatori, ſi conſultum velit reipublicæ. Et id quidem diligenter factum eſſe animadverto, dum nulli fere genti idem præſcriptionis tempus placuit, quod alteri commodum viſum, ſed hæc longiore, illa breviori temporis ſpatio illud circumſcripſit, quædam gentes eam plane proſcripſerunt e republica ſua, prout id cuique civitati ſaluberrimum futurum videretur. Ut rem exemplis illuſtremus, ipſe Deus immortalis, qui rempublicam Hebræorum, vel Θεοκρατίαν potius, inaudito inter homines exemplo, conſtituit, legibuſque ſapientiſſimis temperavit,

vit, ſingularem plane in præſcriptione rationem ſequutus eſt. Equidem quid circa præſcriptionem rerum mobilium apud Hebræos juris fuerit, non facile dixerim. Aſt de immobilibus cautum erat, ne poſſeſſiones in perpetuum alienarentur, ſed alienatæ, ſi non prius, ſaltim circumacta illa quadraginta novem annorum periodo, quæ anno Jubilæo magno finiebatur, ad priorem dominum redirent: (d) de qua agraria Hebræorum lege, quæ uſucapionem & præſcriptionem rerum ſoli plane excludebat, eamque vindicationem lapſu temporis non elidi patiebatur, ſed in ſuſpenſo eſſe jubebat, erudite egerunt CAR. SIGONIUS, (e) FR. ULR. CALIXTUS, (f) & PETRUS CUNÆUS. (g) Simile fere erat Lycurgi inſtitutum, quem emtionem venditionem rerum fundi plane inhibuiſſe, referunt ARISTOTELES & HERACLIDES apud CRAGIUM. (h) Ex quo conſequitur, ut jure Spartanorum nulla prodita fuerit præſcriptio, ob quam vindicari non potuerint poſſeſſiones, quæ ullo caſu in alterius poteſtatem perveniſſent, ut non abſurde laudatus paullo ante

CRA-

---

(d) Levit. XXV. 14. *ſeqq.* XXVII. 22. *ſequ.* Joſeph. *Antiquit. Jud.* III. 12.

(e) Car. Sigon. *de Rep. Hebr.* III. 15. *p.* 126.

(f) Fr. Ulr. Calixt. *de Jubilæis Rom. Pont.* §. *CXLVI. ſeq.*

(g) Petr. Cunæus *de Republica Hebræor. lib.* I. *cap.* II. & III. (h) Crag. *de Republica Lacedæmon. pag.* 200. *ſequ.*

CRAGIUS hoc Lycurgi inſtitutum cum illa lege Hebræorum agraria, de qua modo diximus, compararit. Cur vero hæ gentes a reliquis tantum non omnibus ea in re diſceſſerint, facile intelliges, ſi conſideres, utrique legislatori, licet ob diverſas rationes, eumdem finem ob oculos fuiſſe, puta, ut populus, ſui ſemper ſimilis, nullo exterorum commercio contaminaretur. Quo minus itaque aliarum gentium conſuetudinem deſiderarent cives reipublicæ Hebraicæ: Deus terram, rerum omnium feraciſſimam, inter XII. tribus, excepta Levitica, æqualiter ſorte diſtribuerat: idemque inſtitutum ſequutus Lycurgus, agrum omnem ita viritim dividi juſſerat inter cives Lacedæmonios, ut nullus inter eos excelleret opibus, nulli inopia dedecori ac pudori eſſet. (i) Ad eam vero *ἰσότητα τῶν κτήσεων* conſervandam, vel maxime comparatæ erant leges, quæ rerum illarum, ſi forte in alterius poteſtatem perveniſſent, vindicationem nulla quantivis temporis præſcriptione excludi patiebantur. Quam neceſſaria ſit ea prudentiæ regula, ipſi quoque Romani ſuo exemplo ſatis ſuperque oſtenderunt. Quum enim initio urbs eſſet non admodum ſpatioſa, & ager ſatis anguſtis limitibus finiretur, denique civibus, in acie ſtare, quam in foro litigare, pulchrius atque utilius videretur: breve valde præſcriptionis tempus legibus inſti-

(i) Cragius *de republ. Lacedæm. pag.* 199.

inſtituerant, ut mobiles res anno, immobiles biennio uſucaperentur. (k) Quam facile enim erat Romanis, tunc raro longius a patria abſentibus, in res ſuas inquirere, eaſque vindicare illico, nec committere, ut, qui eas detineret injuſte, in earum poſſeſſione conſeneſceret? Neque exterorum cauſſa longiore temporis ſpatio opus eſſe videbatur, quia ex juris Romani principiis *adverſus hoſtes*, id eſt, peregrinos, *perpetua erat auctoritas*, nec ulla civibus, adverſus eos agentibus, obſtabat præſcriptio. (l) Simulac vero Romani arma victricia per univerſum fere terrarum orbem circumferre & tot ubique provincias ſub ſuam poteſtatem redigere cœperant: ſtatim frequentior civium abſentia, prædiorumque ſitus remotior legem corrigi, tempuſque illud laxari ſuadebat. Hinc inventa longi temporis præſcriptio, quæ ad prædia provincialia pertinebat: (m) hinc repertum prætoris beneficium, quo abſentibus quibuſdam adverſus præſentium, vel præſentibus adverſus abſentium uſucapionem ſubveniretur. (n) Hinc denique JUSTINIANUS e republica futurum exiſtimabat, uſucapionem in præſcriptionem longi temporis.

(k) *Pr. inſt. de uſucap.* Cicero *Topic. cap.* IV. *&* *pro* A. Cæcina *cap.* XIX.

(l) Cicero pro A. Cæcina *cap.* XXVI.

(m) *Pr. inſt. de uſucap.*

(n) *tot. tit. ff. Quib. ex cauſ. maj. viginti quinque ann. in integrum reſt.*

poris plane transformari, adeoque rerum mobilium vindicationem non niſi triennii, immobilium inter præſentes demum decennii, inter abſentes vicennii præſcriptione excludi. (o) Poſſemus idem PLATONIS exemplo firmare, qui, quum rempublicam ex ſuo ingenio fingeret, tamen fuſe de præſcriptione rerum præcipit, eamque totam ita ordinavit, prout id reipublicæ illius fictitiæ finis, civiumque, quos in eam adlegere conſtituerat, ingenium poſtularet. (oo) Sed vel hæc, quæ hactenus diſſeruimus, ut opinor, probant, præſcriptionem a quolibet legislatore adcommodari ſolitam eſſe fini formæque reipublicæ, & quemadmodum jus illud, quod naturalis ratio inter omnes homines conſtituit, immutabile, & in univerſo humano genere idem eſt, ita jus civile utilitati ac neceſſitatibus ſingularum gentium ſervire, ac proinde, pro diverſitate rerumpublicarum, non poſſe non eſſe diverſiſſimum.

§. VI.

Quibus poſitis, nemo, credo, mirabitur, eas etiam civitates, quæ terra marique negotiantur, ita plerumque legibus temperare præſcriptionem, ne illa huic fini ſuo refragetur, ac eam proinde brevi admodum temporis ſpatio circumſcribere. Obſervavit hoc vir πολιτικώτατος, JO. NIC. HERTIUS,

(o) *l. un. C. de uſucap. transform.*
(oo) *lib.* XII. *de legibus.*

TIUS, (p) cujus en ipſa verba. *Apud populos*, inquit, *qui Mercurium præ ceteris colunt, ſive finem præcipue in flore commerciorum collocant, tempora præſcriptionum ſolent eſſe contractiora, rerum etiam, quæ alias uſucapi nequeunt, furtivarum, v. g. uſucapio facilius permittitur.* Idem (q) ubi ex inſtituto agit de rebus publicis, quibus commercia pro fine ſunt, inter alia & hæc præcipit, *ut tempora uſucapionum in hiſce civitatibus ſint contractiora.* Ei ſuffragantur & alii rerum civilium periti, veluti JO. SAM. STRYKIUS, (r) & interpres juris Lubecenſis doctiſſimus, MEVIUS, (ſ) qui intereſſe mercaturæ docent, ut res quædam citius, quam jure civili definitum eſt, præſcribantur. Non ſubſiſterent profecto inter homines commercia, niſi iis hujus generis legibus ac inſtitutis conſuleretur. Quis enim cum aliis contrahere, vel ab iis contractu quodam oneroſo ſibi quidquam comparare vellet, ſi nonniſi poſt longum tempus tuta ac immota foret poſſeſſio? Quis in incerto evictionis promiſſo ſpem aliquam ac fiduciam poneret? Et quam miſera demum

(p) Hertius *Not. ad* Puffend. *de jure nat. & gent. lib. IV. cap.* XII. §. *V.*

(q) *Elem. polit. P.* II. *Sect.* XI. §. 5. *p.* 447.

(r) Jo. Sam. Srtyk. *in diſſ. de præſcriptione rerum per mare adlatarum ſecundum ſtatuta Hamb.* §. VIII.

(ſ) Mev. *in Comment. ad jus Lub.* L. I. *tit.* VIII. *art.* I.

demum futura eſſet mercatorum conditio, ſi ita comparatæ eſſent leges, ut, quavis adhibita cautione, nihil emere poſſis, quin periculum ſit, ne contractus poſt aliquot annos reſcindatur, remque amiſſo pretio, alii reddere cogaris? Adde, quod flori commerciorum minime omnium conveniant litium ambages; nihilque magis incommodum ſit mercatoribus, quam ſi plus boni temporis in foro, quam in tabernis ſuis, conſumere cogantur. Id quod tamen nulla animi perſpicacia caveas, niſi id agant legislatores, ut rerum dominia quam citiſſime certa ſint, & litigandi occaſio omnis iis, qui non in tempore vigilarint, præſcindatur.

## §. VII.

Quæ quidem omnia, neſcio, an in ulla civitate, ullove emporio, accuratius obſerventur, quam LUBECÆ, quæ jam olim inter celeberrima emporia tantum eminuit,

*Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.*

Jus enim, quod a florentiſſima illa civitate nomen tulit, nulla in re magis a jure civili diſcrepat, quam in præſcriptione, ſiquidem eam arctiore temporis ſpatio, quam ullum aliud jus civile, circumſcribit. Exempla ejus rei exſtant quampluri-ma. Tres tantum dies apud Lubecenſes vivit injuriarum actio, ob verbera extra civitatem accepta, ſi quis in cives Lubecenſes velit culpam conjicere, idque triduum

a mo-

a momento, quo pulſatus, verberatuſve ad urbem revertit, currit, (t) ut adeo ad exſtinguendam injuriarum actionem non majore ibi tempore opus ſit, quam jure communi requiritur ad interdictum de glande legenda excludendum. (u) Eodem jure incolis non niſi trium menſium induciæ indulgenrur, ad jus civitatis impetrandum: (x) quum facultas illud jus adquirendi raro cuiquam ob temporis lapſum adimatur in aliis civitatibus, & durum ac inhumanum ſane videatur CICERONI, (y) M. Junii Penni vel Papii imitari legislationem, peregrinoſque urbe uti prohibere. Jusjurandum alicui delatum injunctumque, niſi intra quatuordecim dies præſtetur, pro deſerto habetur, cauſſaque cadit, qui tantillum temporis præterire paſſus eſt. (z) Contra pignus, eo jure, convaleſcit, ſi decoctor quatuor hebdomadibus, antequam foro ceſſit, more in civitate recepto, conſtituit. (a) Sed & reliquarum tam rerum, quam actionum præſcriptio jure Lubecenſium quam breviſſima eſt, & plerumque anno & die finitur, niſi quod biennium indulgetur marito, intra quod promiſſam, nec numeratam, dotem exigere poſſit, ca-
[illegible] ri-

(t) *Jus Lubecenſe lib.* IV. *tit.* 4. *art.* 2.

(u) *l. un. ff. de glande legenda.*

(x) *Jus Lubec. lib.* I. *tit.* II. *art.* 2.

(y) Cic. *de Offic. lib.* III. *cap.* XI.

(z) *Jus Lubec. lib.* V. *tit.* VIII. *art.* 2.

(a) *Jus Lub. lib.* III. *tit.* IV. *art.* 1.

rituro actione, ſi has inducias abire paſſus ſit. (b) Quin longi ac longiſſimi temporis præſcriptionem, quæ in jure civili utramque paginam facit, fere ignorat jus Lubecenſe, quod (ut verbis utamur MEVII,) (c) *commerciorum libertati, vigori & utilitati conſulit, & ſubſervit, quoniam mercatura, immo omnis forenſis negotiationis intereſt, dominia rerum eſſe certa, & certos eſſe rerum poſſeſſores, qui de iis negotiari cupiant, nec, quæ publice & bona fide accipiuntur, retractari, aut in ſuſpenſo eſſe.* Quare eos quam maxime fugit ratio, quibus durum ac paullo iniquius videtur, eos juſto citius jure ſuo privari, qui verecundia quadam præpediti, non ſtatim adeant prætorem. Recte enim his reſpondit laudatus MEVIUS, (d) *ſi quid iniquitatis brevitati temporis ineſſe putetur, id tollere & emendare tum publicam utilitatem, tum amittentis negligentiam. Boni patrisfamilias, cujus officia lex merito ab omnibus exigat, aut neglecta juſte coerceat, eſſe, ex mente* VARRONIS, *rerum immobilium quotannis inire rationem, rerum mobilium ſingulis ſemeſtribus. Quod ſi fieret, rariſſimas fore præſcriptiones, dum autem non fiat, eas non poſſe non eſſe juſtiſſimas.* Hæc MEVIUS, qui mallem ab aliis rationibus ac argumentis minus idoneis

(b) *Jus Lubec. lib.* I. *tit. V. art.* 2.

(c) Mevius *Comment. ad jus Lub. lib.* I. *tit.* VIII. *art.* 1. *no.* 7.

(d) Mevius *no.* 9. & 10.

neis abſtinuiſſet, nec perſuadere lectoribus ſuis voluiſſet, ſtatutorum Lubecenſium auctores jus prætorium habuiſſe ob oculos, iſtique præſcriptionis ſuæ terminum æquare voluiſſe. Quid enim commune cum jure prætorio habet illa præſcriptio Lubecenſium? Et quis verum præſtabit, primos ſtatutorum conditores, juris Romani libros umquam non dicam evolviſſe, ſed oculis tantum uſurpaſſe? Accedit, quod jus honorarium pœnales tantum ac reſciſſorias actiones, ex edicto profectas, tam brevi unius anni curriculo circumſcribit, rei autem perſequutorias æque ac civiles perpetuas eſſe jubet: (e) jus vero Lubecenſe inter actiones rei perſequutorias & pœnales nullum plane diſcrimen ſtatuit, ſed utraſque, fere elapſo anno & die, exſpirare patitur. Et quid opus denique eſt iſtis ambagibus, præſidioque a prætore Romano petito, quum multo ſolidiore fundamento nitatur juris iſtius ſtatutarii æquitas? Quum enim jus naturæ & gentium præſcriptioni nullum certum tempus præfigat, integrum eſt cuivis legiſlatori, illud lata lege definire, adeoque & Lubecenſis reipublicæ patribus illud ita definire licuit, prout id exigere viſus eſt reipublicæ ſuæ finis, populique ſalus, quam ſemper ſupremam legem eſſe oportere, non potuerunt profecto ignorare.

§. VIII.

Diximus, annalem illam præſcriptionem in jure

(e) *l. 35. pr. ff. de oblig. & act.*

jure Lubecenſi fere ſemper ita exprimi, ut mentio fiat ANNI & DIEI, *Jahr und Tag*. Quare ſemel defungendum eſt eo labore, ut, quantum temporis ex legislatorum ſententia formula iſta comprehendat, diſquiramus. Sane ſi per varia veteris Germaniæ jura oculos circumferas, nihil reperies frequentius, quam ut annis præſcriptionis dies, tamquam auctarium quoddam, ſuperaddatur. Fieri hoc animadvertimus, in JURE SAXONICO, (f) SVEVICO, (g) AUSTRIACO, (h) quin & NORMANNICO, (i) & ANGLICANO, quod eleganter deſcripſit JOANNES COVVELLUS. (k) Quumque hodie viri doctiſſimi non dubitent, quin jus ſuum Lubecenſes primum a Suſatenſibus acceperint: cupiditas animum inceſſit, diſquirendi, an & Suſatenſibus ſollemnis fuerit illa formula? Quod dubium ſtatim exemit codex ejus juris MCS. apographus, quem *illuſtris Dominus* PRÆSES mecum communicavit, in quo, quoties de præſcriptione agitur, fere ſemper junguntur *annus*

(f) *lib.* III. *jur. provinc. art.* LXXXIII. *lib.* II. *art.* XXIX. *& alibi paſſim.*

(g) *cap.* XLII.

(h) *Art.* XXVIII. *apud illuſtr.* Ludevvig. *reliq. MSSC. Tom. IV. p.* 12.

(i) *lib.* II. *cap.* XVII. §. IV. *& cap.* XX. *apud eumdem Tom.* VII. *pag.* 187. *&* 192.

(k) Covvellus *Inſt. jur. Angl. lib.* II. *tit.* VI. §. III. *pag.* 88.

*annus & dies*, *Jahr und Tag*. (l) Præterea hæc formula jam a ſæculo XII. paſſim occurrit in diplomatibus Bremenſibus, Brunſvicenſibus, Goslarienſibus, Luneburgenſibus, Northuſanis, Tremonienſibus, aliiſque, quæ in communi illo vaſtoque imperii tabulario edidit LUNIGIUS. (m) Quid vero majoribus noſtris fuerit ANNUS & DIES, ex ipſis medii ævi legibus Germanicis ſatis patet. *Diem* enim vocabant dilationem legitimam, qua elapſa quis in foro vadimonium ſiſtere tenebatur. Quum vero citationes more majorum ſemper fierent in diem decimum quartum, (*uber vierzehn Nachte*,) eaque citatio, antequam contra contumacem ferri poſſet ſententia, ter eſſet repetenda: connumeratis tribus diebus, quibus adeſſe debuiſſet reus, inde emergunt ſex hebdomades & dies tres, quod tempus uno vocabulo dies dicitur, ceu tum ex JURE VVEICHBILDICO SAX. (n) & FEUDAL SAX. (o) tum ex diplomate apud LUNIGIUM, (p) ſatis intelligitur. Jam ne dubitandum quidem videtur, quin eamdem vocabuli notionem retinuerint etiam

(l) Veluti *art. XXXVIII. XLI. LXI. LXV. CL. CLXIX. & aliis.*

(m) Lunig. *part. ſpecial. cont. IV. Part. II. p. 66.* 120. 639. *& Part. I. pag.* 220. 308. 443. 855.

(n) *Art. XXI.*

(o) *Art. XIII.*

(p) Lunig. *ibidem p. 66.*

iam Lubecenſes, maxime quum multa eos ex jure Saxonico decerpſiſſe, pro certo adfirment viri doctiſſimi, ARTHURUS DUCK (q) & DAV. MEVIUS. (r) Aſt quum jam CALLISTRATUS obſervaverit, *optimam legum interpretem eſſe conſuetudinem*: (ſ) & hic profecto ratio habenda erit uſus.

*Quem penes arbitrium eſt, & norma loquendi.*

Auctorem autem habeo MEVIUM, (t) diem Lubecæ non accipi pro ſex hebdomadibus & tribus diebus, ſed pro viginti quatuor horarum ſpatio, adeoque præſcriptionem annalem, quæ in Saxonia quadringentis & decem diebus abſolvitur, Lubecæ dies tantum trecentos & ſexaginta ſex comprehendere.

§. IX.

Sed ut demum ad ipſas ſpecies vel caſus, quibus præſcriptio illa annalis jure Lubecenſi obtinet, progrediamur; prima quæ notatu digniſſima occurrit, (u) ubi de tempore, quod hominis proprii, civita-

(q) Arthurus Duck *de uſu & auctoritate jur. civ. lib. II. cap. XVI.*

(r) Dav. Mevius *proleg. comm. in jus Lub. quæſt. I. no. 55.*

(ſ) *l. 37. ff. de leg.*

(t) Mev. *ad jus Lub. lib. I. tit.* VIII. *art. no. 16.*

(u) *Lib.* I. *tit.* III. *art.* III.

tatis jura adepti, vindicationem excludit, agitur, de eoque ita diſponitur: *VVann aber ein Burger in einer Stadt, da Lubeckiſch Recht gebraucht vvird, Iahr und Tag geſeſſen hat, und alſdann von einem andern, als ſein eigen Mann angeſprochen, und ſolches, daſſ er eigen vvare, mit Zeugen bevveiſet vvurde; kan dagegen der Burger durch Rahtmanne oder beſeſſene Burger vvahrmachen, daſſ er uber Iahr und Tag am Burger-Recht, und Burger gevveſen, und in der Zeit unbeſprochen blieben, ſo bleibt er der Anſpruch ledig und frey.* En primum præſcriptionis annalis, quæ ex jure Lubecenſe proficiſcitur, exemplum, quod paucis & cum jure civili contendere, & ex ſolidis principiis interpretari, juvabit.

## §. X.

Jure Romano permultum intereſt, utrum quis ſervum, ab alio poſſeſſum, vindicare, an pro libero ſe gerentem in ſervitutem retrahere velit. Qui injuſte aufugit, ſeque alicubi pro libero gerit, ſui ipſius fur habetur; (x) nec umquam ideo libertatem adquirit, quod longiſſimo tempore in libertate moratus eſt. Hinc DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS Auguſti (y) reſcribunt. *Mala fide morato diu in libertate prodeſſe non poſſe longi temporis præſcriptionem:* Qualia

(x) *l. 60. ff. de furt. l. 1. de ſervis fugitiv.*
(y) *l. 1. C. de long. temp. præſcript. quæ pro libert.*

lia de agricolis etiam & cenſitis, tamquam adſcriptitiis hominibus ſanxit JUSTINIANUS. (z) Contra ſi quis, etiam fugitivus, in alterius poſſeſſione eſt, non eſt dubium, quin domino eum vindicaturo obſtet longiſſimi temporis præſcriptio, ceu recte obſervavit CUJACIUS. (a) Nec obſcura eſt hujus diſcriminis ratio. Alio enim ſervum meum poſſidente, poſſeſſio mea deſinit: non item, ſi a nemine poſſideatur. (b) Hujus enim poſſeſſionem animo retineo, idque adeo verum eſt, ut fugitivos quoque, quoties ex lege Fuſia Caninia ſervorum numerus iniretur, inter ſervos numerari conſueviſſe, ſcribat PAULLUS. (c) Non mirum itaque eſt, fugitivo præſcriptionem non prodeſſe, quamvis eadem proſit poſſeſſori ejus, ſi reliqua omnia recte ſe habeant. Multo minus vero dubitandum, quin jure canonico domino nulla currat præſcriptio, ſi ſe ei ſervus ſubduxerit, quia hoc jure expeditum eſt, malam fidem omnem cujuſcumque temporis præſcriptionem impedire. (d) Ex quo recte colligit ANT. FABER, (e) ſervilis condi-

tio-

(z) Juſtinian. *l.* 22. §. 1. *C. de agricolis & cenſit. lib.* XI. *tit.* XLVII.

(a) Cujac. *not. poſter. ad Inſt. de uſucap.*

(b) *l.* 1. §. 14. *ff. de adquirenda vel amitt. poſſ. l.* 13 *pr. l.* 15 *ff. eod. l.* 17. §. *ult. de furtis.*

(c) Paullus *Recept. Sent. lib. V. tit. XIV.* §. III.

(d) *Cap.* 2. *de regul. juris in* 6.

(e) Ant. Faber *in Codice lib. VII. tit. IV. def.* 1.

tionis hominem nullo temporis, quantumcumque longiſſimi, ſpatio præſcribere poſſe, ſi vel centum annorum curricula effluxerint, quod tamen tempus ſufficere credidit HUSANUS: (f) ſemper enim in mala fide eſſe, qui ſuo ſe domino ſubduxerit, nec fugitivum conditionem ſuam incompertam habere, vel proprii facti ignorantiam obtendere poſſe. Memoriæ prodidit DIO CASSIUS, (g) Maximum quemdam, quum jam quæſturam Romæ peteret, a domino, tamquam fugitivum, domum eſſe abductum. Et ſimile ULPIANUS noſter (h) refert de Barbario Philippo, quem dominus ſive prætorem deſignatum, ſive, ut SUIDAS (i) mavult, jam e tribunali jus dicentem, herus ad certam crucem domum abſtraxerit. An vero credibile eſt, inter ſugam & diem iſtum, quo in tantum evectus faſtigium fortuna ſubito deſtituit, pauxillum temporis interceſſiſſe? An ſervos fugitivos, Romam venientes, ſtatim ad honores viam ſibi munire potuiſſe, exiſtimemus? Fieri profecto non potuit, quin diu prius in luce cujumque oculis verſati ſint, antequam iis honoribus digni viderentur. Quin Barbarium Philippum prius quæſtura ac edi-

(f) Huſanus *de hom. propr. Quaſt. V. num.* 8.

(g) Dio Caſſius *lib.* XLVIII. *p.* 337.

(h) *l.* 3. *ff. de off. prat.*

(i) Suid. in Βαρβ. φίλιππ☉.

ædilitate functum oportuit, quam ei præturam liceret petere. Quod omne intra paucos dies contigiſse non poteſt. Et tamen neque vitam anteactam, neque honores, neque tot annorum lapſum miſeris illis quidquam profuiſſe ad libertatem, animadvertimus, luculento ſatis argumento, domino jus ſuum ab ipſo fugitivo nullius temporis præſcriptione interverti jure Romano potuiſse.

## §. XI.

Nec alio jure Germanos antiquitus uſos eſse circa homines proprios arbitramur. Quamvis enim apud Langobardos ſervus fugitivus triginta annorum præſcriptionem opponere poſset domino: ſingulari tamen lege edixerat CAROLUS M. id jus, tamquam Langobardis proprium, alias gentes Germanicas non obligaturum. *Ubicumque*, inquit, *intra Italiam ſive regius, ſive eccleſiaſticus, vel cujuſque alterius hominis ſervus fugitivus inventus fuerit a domino ſuo, ſine ulla annorum præſcriptione vindicetur, ea tamen ratione, ſi dominus Francus, ſive Alamannus, aut alterius cujuslibet conditionis & nationis ſit. Si vero Langobardus aut Romanus fuerit, ea lege ſervos ſuos, vel adquirant vel amittant, quæ inter eos antiquitus eſt conſtituta.* (k) Francis ergo, Alamannis, aliiſque Germanis, ſervos ſuos, ſive pro liberis

(k) *Addit.* Caroli M. *ad leg. Langobar. cap.* VIII.

ris ſe gerentes, ſive ab aliis poſseſsos, vindicantibus, nulla obſtabat præſcriptio, quamvis ea obſtaret Langobardis ex lege ſua. Poſtea mitiſſimi ingenii princeps, LUDOVICUS PIUS, (l) paullo aliter quidem iniit rationes, eoque caſu triginta annorum præſcriptionem valere voluit, non ut ea prodeſset ſervo, ſed ei, *qui alienum colonum triginta annos in re ſua habuiſſet*. Quam quidem legem a juris civilis ſanctione parum diſcrepare, nemo non videt. Hinc multæ exſtant veteres formulæ apud BALUZIUM (m) & GOLDASTUM, (n) ex quibus diſcimus, fugitivorum liberos non minus, quam ipſos fugitivos, vindicari potuiſse, nulla, uti videtur, obſtante temporis præſcriptione.

§. XII.

Sed fortaſſis locus ſaltim, ubi fugitivus tantiſper delituit, vel civitas, in quam ſeſe recepit, tutum ei præbuerit receptaculum, maxime ſi, impetrato civitatis jure, ibi ſatis diu commoratus ſit? Immo ne id quidem impedimento domino fuit, quo minus ſervum ſuum ubicumque repertum ſibi adſereret. Tantum enim abeſt, ut exceptio illa ſervum domino eriperet, ut illi frugitivo, ne in ipſorum quidem regum præfecturis ac prædiis tutum perfugium eſset.

(l) *Capitular. lib. V. cap.* III.

(m) Baluz. *Adpend. Marculſi form. VI. &* XXXII.

(n) Goldaſt. *in Chartis Alam. cap.* VIII.

eſſet. Patet hoc ex CAPITULARIBUS *regum Francorum* (o) in quibus & hæc legimus: *Si ſervi eccleſiaſtici, vel quorumlibet liberorum hominum, in fiſcum noſtrum confugerint, & a dominis vel advocatis eorum repetiti fuerint, ſi actor fiſci noſtri intellexerit, quod eos juſte non poſſit tenere ad noſtrum dominium, ejiciat illos de eodem fiſco, & recipiant eos domini eorum.* Interjecto tempore, quum urbes in Germania etiam ciſrhenana ampliſſimæ conderentur, multique, vitæ elegantioris illecebris capti, intra mœnia, quam juri, lares ſibi ac fortunarum ſedem conſtituere mallent: publicis imperii legibus cautum fuerat, ne ulli homini ſervilis conditionis tutus ad jura civitatum acceſſus eſſet, exſtatque eam in rem non modo aurea FRIDERICI II. Imp. bulla, in curiæ Hallenſis tabulario adſervata, editaque ab illuſtri Academiæ noſtræ Cancellario JO. PETRO A LUDEVVIG. (p) *qua* Imperator *principum, nobilium, miniſterialium & eccleſiarum homines proprios in civitatibus admitti*, vetat: ſed & eamdem legem ſubinde in uſum revocatam legimus ab HENRICO VII. Rege & SIGISMUNDO Imp. cujus diploma, itidem aurea bulla ornatum, recitavit MELCHIOR GOLDASTUS. (q) Quin-

tum.

(o) *Lib.* III. *cap.* LXXXIII.

(p) Jo. Pet. a Ludevvig. *Reliq. MSSC. Tomo VII. pag.* 517.

(q) Melch. Goldaſtus *Conſt. Imp. Tom. I. p.* 167.

tum pervulgatum apud majores noſtros hoc fuit, ut de eo inoleverit parœmia juris elegantiſſima: *Keine Henne* (quo vocabulo ob gallinam, in conditionis ſervilis ſignum ab unoquoque homine proprio quotannis præſtandam, vulgo *das Rauch-oder Leib-Huhn*, ipſe homo proprius denotabatur) *slieget uber die Mauer*: id eſt, *nemini alteri conditione ſervili obnoxio vel adſcriptitio in civitatibus locus eſt*. (r) Quis ergo ſibi perſuaſerit, aufugientibus in civitate ſervis, ibique aliquamdiu latitantibus, libertatem fugæ præmium fuiſſe; quum ne via quidem ſervis lege pateret ad civitates, & perinde in leges committere viderentur cives, qui ſervum recepiſſent intra mœnia, ac ipſi ſervi, quos fuga eo abſtuliſſet? Nec ignorabant hoc civitatum duumviri & decuriones, experientia quippe edocti, quoties aliqua civitas fugitivis receptum dediſſet, id facinus adeo indignum viſum eſse principibus & equeſtris nobilitatis viris, ut arma, more ſæculi, ideo corriperent, ferroque & flammis repeterent ſervos, quos jure vindicari civitates prohibuiſsent. Qualia exempla bellorum, ob eam cauſsam illatorum civitatibus florentiſſimis, habes apud LEHMANNUM (ſ) & JO. HERTIUM (t) qui etiam

(r) Herr. *Parœm. jur. lib.* II. *parœm. XI, pag.* 657.

(ſ) Lehmann. *Chron.Spir.lib.VII. cap.LXXI.*

(t) Jo. Hertius *de Homin.propr.Sect.*III.§.X.

etiam obſervat, inde inolevifse conſuetudinem, exigendi a novis civibus publicum ingenuitatis teſtimonium, quod vocant *das Mann-Recht*, vel *den Geburths-Brieff*, eam ob cauſsam inventum, ne homines proprii furtim in tabulas cenſuales irreperent, & cives imprudentes patrocinium ſuſcipientes fugitivorum, in leges imperii, tamquam in caſses, inciderent, quæ quum ita ſint, ne in civitatis quidem juribus furtim impetratis quidquam fugitivis præſidii fuiſse, nec dolum hunc iſtis ad conſequendam libertatem in Germania profuiſse, facile unuſquiſque intelliget.

§. XIII.

Quum itaque hæc præſcriptio, qua ſervi Lubecæ libertatem ſuam adverſus dominos tuentur, & juri communi Romano, & moribus Germanicis adverſetur: (§. X. ſequ.) fieri non poteſt, quin ſingularis illa diſpoſitio, quam ſupra (§. IX.) recenſuimus, ex privilegio aliquo, ſeu jure, ad exemplum non trahendo, quod Lubecenſibus a ſuperioribus fuerit conceſsum, ſit repetenda. Quum enim intereſset principum, urbes florere excelſius, civiumque numero quam maxime adfluere: hoc ſe illi non faciliusconſequuturos exiſtimabant, quam ſi ad libertatem vocarent homines proprios, qui migrarint in civitates, ibique certum tempus quiete exegerint; maxime quum hi dominorum truculentia in deſperationem acti, certatim ad urbes, tamquam in portum, confugerent. Hinc paſſim civitatibus hujuſmodi privilegia conceſsa videmus, quibus cives ſuos, ſtatus quæſtio-

ſtionem paſſuros, ſolo temporis, aliquando ſatis exigui, lapſu in libertate defenderent. Tale privilegium Niceæ, Sabaudiæ municipio datum eſſe, teſtatur ANT. FABER (u) qui tamen diſerte monet, præſcriptionem annalem dominis ibi non diutius obſtare, quam dum fugitivi in civitate deliteſcant, contra ea hos non minus, quam eorum liberos, ſi extra pomœria deprehendantur, jure a dominis vindicari. Inter Rigenſium quoque privilegia tale ſe reperiſſe ſcribit MEVIUS, (x) ut civis a domino in ſervitutem revocari nequeat, ſi biennio continuo jure civitatis uſus eſſet ſine ullius contradictione. Sed multo plura ejus generis privilegia in ipſa Germania reperias, quamvis, quod ad tempus præſcriptionis attinet, ſibi non per omnia ſimilia. Ratiſponenſibus ſane an. MCCXXX. id tantum indulſit FRIDERICUS II. Imp. ut decem annorum præſcriptio dominis, cives Ratiſponenſes vindicaturis, opponi poſſet, (y) quale privilegium & Hamburgenſes impetraſſe conſtat, quia eorum STATUTIS (z) cautum eſt. *Da dieſer Stadt Burger von einem andern, als ſein eigen Man angeſprochen, undd ſolches bewieſ-*

(u) Ant. Faber. *in Cod. lib. VII. tit. IV. def. II. & lib. I. tit. XII. def. VIII.*

(x) Mev. *Comm. ad jus Lub. lib. I. tit. III. art. III. no. 50.*

(y) Lunig. *Reichs Archiu Part. Spec. Cont.* IV. *P.* II. *p.* 262.

(z) *P. I. tit. II. art. II.*

*vvieſſen vvurde; kan dagegen der Burger vvahr machen, daſſ er uber zehen Jahr ohne Anſpruche in dieſer guten Stadt ſich aufgehalten, ſeine VVohnung und VVeſen allhie gehabt, ſoll er ſeiner ruhſahmen Beſitzung genieſſen, und ferner Anſprach ledig und frey bleiben.* Pleriſque tamen civitatibus ipſa præſcriptio annalis conceſſa, veluti anno MCLXXXVI. Bremenſibus a FRIDERICO I. Imp. (a) anno MCCV. Argentoratenſibus a PHILIPPO Imperatore: (b) anno MCCXIX. Goslarienſibus a FRIDRICO II. (c) an. MCCXXXVII. Viennenſibus ab eodem Imperatore: (d) anno MCCLXXV. Lindavienſibus a RUDOLPHO I. Rege: (e) anno MCCXC. Nordhuſanis ab eodem Rege: (f) anno MCCCXXXII. Tremonienſibus a LUDOVICO Bavaro: (g) anno MCCCXCVII. Spirenſibus a VVENCESLAO Rege: (h) fortaſſis & aliis urbibus, quarum chartæ nondum in lucem prodierunt. Saltim Magdeburgenſes hujuſmodi

(a) Limn. *Addit jurispubl. Tom. I. p.* 173.
(b) Jac. VVencker. *Diſſ. de Pfalburgeris* §. XI.
(c) I. M. Heineccius. *Antiqu. Goslar. ad ann.* 1219.
(d) Lambec. *Bibl. Vindob. lib. I. cap. V. p.* 81.
(e) Conring. *Cenſur. Diplomat.* Ludovic. *cap. XIV. p.* 267.
(f) Lunig *Reichs-Archiv ibid. p.* 66.
(g) Lunig *ibid. p.* 443.
(h) Lehman. *Chron. Spir. lib. VII. cap. LXX.*
(hh) *Art. IV.*

di privilegium, quamvis Lubecenſi paullo adſtrictius, obtinuiſſe colligi poteſt ex loco JURIS VVEICHBILDICI (hh) *VVelcher Mann binnen VVeichbild-Recht geſeſſen hat Jahr und Tag ohne iedermans Anſprache, der mag ſeine Freyheit behalten ſelb ſiebend ſeiner nachſten Magen (der ſollen drey ſeyn von Vater, drey von der Mutter, wer ſie auch ſeyn,) denn daſſ ihn iemand zu eigen behalten moge*. Denique & id obſervamus, non modo Imperatores & Reges urbibus hujuſmodi privilegia dediſſe, verum etiam principes. Nam Luneburgenſibus Otto Puer, Dux, anno MCCXLVII. id inter alia conceſſit, *ut ſi quis in ipſa civitate annum & diem tranſegerit, non requiſitus a domino ſuo, pro libero homine teneretur, & a nemine in poſtenum impeteretur*, (i) Et inſequentis ſæculi anno XIV. Otto, Dux Brunvicenſis, notabili diplomate univerſos cives Brunſvicenſes manumiſit, qui ibi pro veris civibus morati ſunt, per annum & diem, eoſque ab omni dominorum vindicatione ſecuros præſtat apud eumdem LUNIGIUM. (k) Ex quibus ſane conſequitur, ut omnes fere civitates florentiores a ſæculo XII. ſibi de ejuſmodi privilegiis proſpexerint, & Imperatores æque ac Principes in concedendis illis indulgentiores pæne fuerint, quam æquitatis & prudentiæ præcepta paterentur.

§. XIV.

(i) Lunig. *ibid. pag. 639. Adpend. von Hanſee-Stadten*.

(k) *ibid. pag. 220.*

§. XIV.

Quod vero tot aliis per Germaniam civitatibus obtigit beneficium, id Lubecæ quoque obtigiſſe, ſemper exiſtimavimus. Neque nos fefelliſſe hoc augurium, poſtea didicimus ex privilegio FRIDRICI I. Imper. (l) LUBECENSIBUS conceſſo an. MCLXXXVIII. XIII. KAL. OCTOBRES. In eo enim cum alia jura, quæ hodienum in ſtatutis eorum ſuperſunt, tum & hoc occurrit: *Si quiſquam extraneorum ſuperveniens aliquem civem de ſua libertate pulſaverit, civis vicinior eſt ad obtinendam ſuam libertatem ſola manu, quam extraneus ad ipſum convincendum. Si vero quiſpiam de terra ipſorum aliquem de libertate pulſaverit, & pulſatus probare poterit, quod annum & diem in civitate ſine pulſatione ſubſtiterit, pulſatus evadit.* Sed quamvis hoc dubio careat: non tamen exiſtimandum eſt, eam demum eſſe hujus privilegii Lubecenſis originem, quum facile probari poſſit, illud multo eſſe antiquius, & jam antea civitati datum, tum novum duntaxat vigorem novumque robur a FRIDRICO I. Imp. accepiſſe. ARNOLDUS enim LUBECENSIS (m) auctor eſt, *capta ab Imperatore urbe, priuſquam ei civitatem aperirent, cives ad eum exiiſſe, rogantes, ut libertatem civitatis, quam a Duce (Henrico Leone) prius traditam habuerint, & ju-*

(l) *apud* Lunigium *ibid. pag.* 1330.
(m) *Lib. II. Chron. Slav. cap.* XXXV.

*& juſtitias, quas in privilegiis ſcriptas habeant, ſecundum jura Soſatia, & titulos, quos in paſcuis, ſilvis, fluviis, poſſederint, ipſius auctoritate & munificentia poſſideant.* Addit auctor graviſſimus, *adnuiſſe victorem, omniaque illa vetera jura ac privilegia rata habuiſſe*: Id quod vere ſcripſiſſe ARNOLDUM, ex hoc ipſo, quod laudavimus, FRIDRICI I. Imp. diplomate ſatis intelligitur, in quo quippe profitetur Imperator, *ſe opportunitatibus Lubecenſium adquieſcentem, omnia jura, quæ primus loci fundator Henricus, quondam Dux Saxoniæ, eis conceſſerit, & privilegio ſuo firmaverit, ſe quoque illis conceſſiſſe.* Ea vero ab Henrico Duce profecta privilegia fuſius deinde recenſet Imperator, in iiſque etiam præſcriptionem illam annalem loco haud poſtremo ponit. Non igitur a Friderico I. Imp. eſt hoc privilegium, ſed ab Henrico Leone, Duce Sax. & Bavariæ, principe prudentiſſimo, & incomparabili profecto, niſi virtutem ejus fortuna deſtituiſſet. Quum vero a MEIBOMIO, (n) MOLLERO, (o) aliiſque viris doctiſſimis, luculenter demonſtratum ſit, Henricum Ducem Saxoniæ jura ac privilegia, quæ Lubecenſibus dederit, Suſato, VVeſtphalica urbe, adſciviſſe: veroſimillimum profecto eſt, inde etiam profectam eſſe

(n) Meibom. *Introd. in Hiſt. inf. Sax. p.* 81. *ſequent.*

(o) Moller. *Iſagog. ad Hiſt. Cherſ. Cimbr. P.* IV. *cap.* VI.

eſſe annalem hanc, de qua loquimur, præſcriptionem. Simile enim quid in JURE SUSATENSI. MSC. cujus ſupra jam meminimus, reperiiſſe nobis videmur, (p) cujus ipſa verba adſcribere operæ pretium fuerit: *Hedde eck ein eigen Menſch de Burſchop hier gevvonnen, vvurde em de van de Hershop binnen laar unde Dage beſprocken, ende vervvunnen, alſe en Recht is, de ſoll ſich mit de Hershop verſunen, alſo, dat ſe eme de VVoninge althie vergunnen. Duet he des nichts, de ſoll na ſes vvecken hier nicht langer bliven, ende ſoll ſin Geld verloren hebben, dat he umme Burſchop geven hevt.* Ex quo loco colligitur, circumacto anno & die jus heri exſpiraſſe, adeoque ſimile fuiſſe Suſatenſium ac Lubecenſium privilegium, quin hoc ex illo, ut jam monuimus, procul dubio expreſſum eſſe.

## §. XV.

Supereſt, ut ipſam, quam ſupra (§.IX.) adduximus, ſanctionem juris Lubecenſis paullo accuratius contemplemur. Ea primum exigit, ut homo proprius jura civitatis ſive Lubecæ, ſive in urbe aliqua, quæ jure Lubecenſi utatur, impetrarit. Initio enim ſtatim loquitur de cive. *VVann ein Burger in einer Stadt, da Lubeckiſch Recht gebraucht vvird, Jahr und Tag geſeſſen hat.* Hinc nihil in hoc jure præſidii eſt fugitivis,

(p) *Art. CXLIX.*

vis, qui ſe clam ſubduxerint dominis, & intra mœnia in receptatoris cujuſdam improbi ædibus latitaverint, ſed illis, qui Lubecæ palam & in oculis civium verſati ſint, & jam ante annum & diem jura civitatis obtinuerint, nec ab eo tempore ullam ſtatus quæſtionem paſſi ſint. Ne id quidem tuliſſent leges Romanæ. Tantum enim abeſt, ut ratum eſſe paſſæ ſint jus civitatis, quod ſervus clam & dolo malo eſſet conſequutus, ut ipſi ſocii ac Latini nominis, quamvis liberi homines, ſi clam in tabulas cenſuales irrepſiſſent, non modo ſeveris magiſtratuum edictis, ſed & latis legibus, quales CLAUDIA & LICINIA, itemque PAPIA fuerunt, domum intra certum tempus redire cogerentur, ut docet LIVIUS, (q) ASCON. PÆDIANUS, (r) & qui has leges ſingulari ſtudio ex inſtituto expoſuit *illuſtr. Dn.* PRÆSES. (ſ) Liber quidem & civis Romanus fiebat ſervus, ſi nomen ſuum in cenſum contuliſſet, ſed tum demum, ſi id feciſſet juſſu domini, (t) & poſtea luſtro, quod publice condebatur, interfuiſſet. (u) Alioquin, ſi clam irrepſiſſet

(q) Liv. *Lib.* XLI. *cap.* XII. *ſeq. lib.* XLII. *cap.* X.

(r) Aſcon. Pædianus *ad Orat. pro L. Cornelio p. m.* 1309.

(ſ) *In Commentar. ad Leg. Jul. & Pap. lib.* I. *c.* 1. *p.* 8. *ſequ.*

(t) Ulpian. *Fragment. Tit.* I. §. VIII.

(u) Cicer. *de Orat. lib.* 1. *cap.* XL.

ſet in cenſum, nec libertatis, nec civitatis fiebat particeps, ac proinde quovis tempore a domino recte vindicabatur, ceu jam ſupra Maximi & Barbarii Philippi exemplis oſtendimus. At Lubecæ ſervo jus civitatis, etiam quod inſcio atque invito domino impetravit, præſidio eſt adverſus dominum. Quum enim in eo Germaniæ tractu ſita ſit urbs, in quo olim Slavi & Venedi longe lateque dominabantur: his a Germanis oppreſſis, quidquid ruri communem cladem effugerat, ſervitutem triſtiſſimam ſerviebat. (x) In tanta vero hominum propriorum colluvie, quæ vicinas regiones inundaverat, fieri ſane non potuit, quin aliquando & ſervilis conditionis homines, ingenuam mentiti originem, in urbem migraverint, juraque civitatis variis artibus impetrarint, maxime, quum nondum fortaſſis conſuetudo illa, teſtimonium ingenuorum natalium a novellis civibus exigendi, invaluiſſet. Jam horum quidem improbitas id privilegium non merebatur: at tanto magis id merebatur civitas, cujus miſera profecto futura fuiſſet conditio, ſi cives ſuos quotidie pati vidiſſet quæſtionem ſtatus, cives, inquam, qui fortaſſis uxores in urbe duxerant, liberos in civitate procrearant, nec male meriti fuerant de republica. Hæc enim omnia contingere potuiſſe, ſi jus vindicandi hos homi-

(x) *Vid.* Helmold. *Chron. Slav. lib.* I. *cap.* LXXXVIII. *& lib.* II. *cap.* XIII.

minés nullo temporis lapſu umquam excluſum eſſet, facile quiſque animadvertit. Proſpectum ergo civitati cupiens HENRICUS, Dux Saxoniæ, præſcriptionem hanc invenit, & quidem breviſſimam unius anni, *Jahr und Tag*. Permultum itaque intereſt, ante annum quis hominem proprium repetat, an eo jam exacto. Priori caſu, probato dominio procul dubio ei reddendus eſt civis, vel ſi dubia eſt ejus conditio, jurejurando præſtito, liber & ingenuus pronunciatur. Qua de re JUS LUB. (y) ita loquitur: *VVurde ein Burger angeſprochen, daſſ er eines andern eigen vvare, kan er mit ſeinem Eyd erhalten, daſſ er des Klagers eigen nicht ſey, ſo iſt er der Anſprach loſſ.* Quia enim reus eſt in poſſeſſione libertatis, ac proinde maxima pro eo militat libertatis præſumtio: (z) actori incumberet probatio, reum ſibi ſervili conditione eſſe obnoxium. Hoc non probante, reus eſſet abſolvendus, (a) adeoque multo minus iniquum videri poterat, rem ejus religioni vel jurijurando committi, ad quod merito præ altero admitti debet is, pro quo major eſt præſumtio. (b) Quod ad

(y) *lib.* I. *tit.* III. *art.* III.
(z) *l.* 7. §. *ult. ff. de lib. cauſſa l.* 15. *C. de probat.*
(a) *l.* 6. *ff. de probat.*
(b) Sichard. *in l.* 3. *C. de reb. cred. no.* 12. Menoch. *de arbr. judic. Quæſt. lib. l. Qu.* LXXXI. *ſequ.*

ad poſteriorem caſum attinet, præſcriptio annalis domini actionem plane perimit, modo probet reus, ſive per Senatores, qui ſenatui, quum civium numero adſcriberetur, interfuerint, ſive per cives, rerum immobilium poſſeſſores, *das er uber Jahr und Tag an Burger-Recht und Burger gevveſen*, nec non, *daſſ er in der Zeit unbeſprochen blieben*. Siquidem notum eſt, non prodeſſe cuiquam præſcriptionem, ſive naturaliter, ſive civiliter interruptam. Id vero præclare monet MEVIUS, (c) non aliter procedere hanc præſcriptionem, quam ſi ſervus ſaltim probabilem e fundo diſcedendi cauſſam poſſit allegare, veluti quod dominus eum ejecerit prædio, quod ipſe alium in locum ſuum ſurrogarit, quod dominus ſit proſcriptus, vel ipſe ferre non potuerit ejus ſævitiam, quod ob belli injurias, fundive ſterilitatem, ferias ibi egerit eſuriales, & quæ ſunt cauſſæ hujus generis aliæ. Uti enim iniquiſſimum eſſet, homines improbos e fraude ſua fructum capere: ita merito leges ſubveniunt illis, qui ſaltim ex probabili cauſſa ſatis diu in libertate palam morati ſunt. Idque ſibi volunt verba ultima: *Daſſ er alsdann der Anſpruch ledig und frey bleiben ſolle*.

§. XVI.

Defendendum itaque in libertate eſſe hominem proprium, ſatis expeditum videtur: aſt

(c) Mev. *Comment. ad h. l. n. 34. ſeq.*

aſt illud merito quæritur, an & a præſtanda æſtimatione hanc præſcriptione liberetur? Affirmare id video illuſtrem MEVIUM, (d) quamvis alios in alia omnia ire, ipſe lubens fateatur. Et ſane quamvis ego adſurgam tam illuſtri nomini, & ab ejus ſententia, non ſine verecundia quadam, meam ſejungam: neſcio tamen, an non juſtiorem rationem habeat eorum, quos refellit, ſententia. Quid enim durius videri poteſt, quam dominum, probato dominio ſuo, non homine tantum, ſed & ejuſdem æſtimatione carere debere? An non ſatis magnum hoc eſt beneficium, quod homo proprius domino non redditur, ut hic, & pretium amittere cogatur? Moderatius olim ac benignius fuit ANTONINI PII Imperatoris judicium, qui, quum ex Julii Sabini familia quidam, infami affecti injuria, ad ſtatuam principis confugiſſent, eos quidem in domini poteſtatem reverti noluit, ſed venire tamen eos, pretiumque domino, quantumvis improbo, reddi juſſit, pereleganter ſubjungens rationem, *nulli hominum jus ſuum detrahi oportere*. (e) Quidni ſimili temperamento locus eſſet, quoties homo proprius ob ſolum temporis lapſum in poſſeſſione libertatis defenditur, ut quidem in domini poteſtatem non revertatur, aſt juſto tamen pretio redimere ſe teneatur? Fuiſſe enim

(d) *ibid. no.* 28. *ſeq.*

(e) *l.* 2. *ff. de his, qui ſui vel alieni jur.* §. 2. *Inſt. eod.*

enim hanc Imperatorum, talia privilegia concedentium, ſententiam, non obſcure innuere videntur in diplomatibus Lindavienſibus, & Buchhornenſibus apud LUNIGIUM. (f) Et jus SUSATENSE, ex quo Lubecenſe promanaſſe diximus, vix alia lege, alioque omine, liberum aliquem eſſe judicat, quam præſtita domino, qui dominium ſuum probaverit, æſtimatione. Urget quidem laudatus MEVIUS verba STATUTI: *So bleibet er der Anſpruch ledig und frey*, additque: *Libertas, quæ ex præſcriptione alicujus facta eſt, non poteſt ei amplius ex pretio aut redemtione adquiri, &, quod ejus proprium eſt, amplius ejus fieri non poteſt*. (g) Sed ego præſcriptionem illam ex jure Lubecenſi non rei, id eſt, libertatis, ſed actionis eſſe puto: adeoque, ſervus ille non tam libertatem adquirit, quam domini actionem excludit. Juris autem analogiæ non repugnat, actionem in rem eſſe exſtinctam, & tamen dominum agere ad conſequendam æſtimationem, ut vel actio tigni juncti demunſtrat, qua duplum perſequimur, quamvis tignum ipſum vindicari non poſſit. (h) Quidni ergo & domino, cui vindicanti ſervum præſcriptio annalis obſtat, integrum eſset, jus petendi æſtimationem, quum ipſe dominium plene probaverit? Denique & verba STATUTI eam in-

(f) *ibid. p. 308. &* 1298.
(g) *l. 159. ff. de R. J.* §. 10. *Inſt. de Legat.*
(h) L. XII. *Tabul.* §. 29. *Inſt. de rer. diviſ.*

interpretationem ferunt, quum & is maneat ab omni perſequutione liber „ *aller Anſpruch ledig und frey*; qui jam in ſervitutem amplius vindicari nequit, quamvis æſtimationem eum judex præſtare juſſerit.

§. XVII.

Sed diutius fortaſſis, quam permittere videbatur inſtituti ratio, illi ſervitutis perſonalis præſcriptioni immorati, jam ad alia majora provehimur. Libertati adeo faviſſe legislatores noſtros, ut vel puſillum temporis ad eam adipiſcendam ſufficere exiſtimarent, non omnino inauditum eſt. Maximus enim apud omnes gentes fuit favor libertatis, quam DIONISIUS HALICARNASSENSIS (i) *πάντων τὸ μέγιστον τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν*, *omnium humanorum bonorum maximum* eſſe cenſet, eoque factum eſt, ut & *prætores faverent libertatibus*, (k) & ipſi principes *ejus fautores eſſent*, ac proinde, illius ſervandæ cauſſa, permulta contra jus commune ſtatuerent, favorque libertatis, ut ait POMPONIUS, haud raro benigniores ſententias exprimeret. (m) Enimvero id paullo durius atque inhumanius videri poterat, quod JUS LUBECENSE, & aliarum rerum, immobilium æque ac mobilium, dominio privat eos, qui illas intra annum

(i) *Antiq. Rom. lib. XI. p. 712.*
(k) *l. 3. §. 1. ff. de alieni judic. mut.*
(l) *l. 2. C. de comm. ſerv. manumiſſ.*
(m) *l. 32. §. ult. ff. ad Leg. Falcid.*

annum & diem, non vindicarint. De præſcriptione enim immobilium ita cavent STATUTA: (n) *VVill jemand verkauffte liegende Grunde, ſtehende Erbe, und Rente anſprechen, der ſoll es binnen Jahr und Tag thun; Nach dieſer Zeit ſoll es nicht zugelaſſen vverden, er bevviſe dann, daſſ er auſſerhalb Landes gevveſen, ſo hat er noch* a tempore ſcientiæ *Jahr und Tag*. De mobilibus autem ſimilia fere legas: (o) *Alles Gut, vvelches in dieſe Stadt kompt, doch nicht uber See und Sand, und ein Mann bey ſich hat Jahr und Tag, mag er ſolches bevveiſen, ſo kan ihm das niemand mit Recht abgevvinen, oder vor geſtohlen und geraubt Gut anſprechen, doch ſo derienige, der ſolch Gut anſprechen vvill, auch binnen Landes gevveſen*. Quum vero, exſtincto omni jure agendi, ac ceſſante rei amittendæ periculo, ad evictionem obligatus eſſe non poſſit auctor: ex hac juris diſpoſitione manifeſto fluit altera: (p) *VVurden liegende Grunde und ſtehende Erbe verkaufft, ſo muſſen dieſelbe vor den Rath verlaſſen, und dem Kauffer Jahr und Tag gevvahret vverden*. Et hæc quidem eſt altera ſpecies, in qua jure Lubecenſi præſcriptio illa annalis obtinet, ex inſtituto noſtro paullo accuratius interpretanda.

§. XVIII.

(n) *lib.* III. *tit.* VI. *art.* 3.
(o) *lib.* I. *tit.* VIII. *art.* 1.
(p) *lib.* III. *tit.* VI. *art.* 1.

## §. XVIII.

Quantum hic inter jus commune & Lubecenſe ſit divortium, nemo non intelligit. Primo enim illud, res ſoli a mobilibus quam maxime ſejungit, illáſque longo demum tempore decem annorum, inter præſentes, viginti, inter abſentes; has, triennio uſucapi vel præſcribi patitur. (q) Quum enim jure antiquo, paullo contractiora eſſent uſucapionis tempora, & res mobiles anni, immobiles biennii poſſeſſione adquirerentur: (r) id mutare viſum eſt JUSTINIANO, ne domini maturius rebus ſuis defraudarentur, (ſ) ſuiſque poſſeſſionibus citius, quam par eſſet, caderent. (t) Nimirum immobilia communi hominum æſtimatione majoris pretii habentur, quam alia quæcumque, ceu recte obſervavit V. CL. CORN. VAN BYNKERSHOECK, (u) quippe quæ non modo nobiliſſimam facultatum partem conſtituunt, ſed & certioris multo ac ſtabilioris, quam res mobiles, poſſeſſionis eſſe videntur. Quemadmodum ergo & aliis caſibus legislatores plus

---

(q) *pr. Inſt. de uſucap. leg. un. C. de uſucap. transf.*

(r) Cic. pro A. Cæcin. *cap. XIX. 26. & Topic. cap. IV.*

(ſ) *d. pr. Inſt. de uſucap.*

(t) *d. l. un. C. de transf. uſucap.*

(u) Bynkershoeck *de rebus mancipi, cap. II. & III.*

plus curæ ac ſollicitudinis adhibuerunt rebus ſoli, quam mobilibus conſervandis, ejuſque rei inſigne exemplum obſervamus in eo SCto, iiſque conſtitutionibus, quibus res immobiles minorum ſine decreto alienari prohibentur: (x) ita eamdem διαίρεσιν JUSTINIANUS in uſucapionibus & præſcriptionibus obſervandam exiſtimavit; ut fundi difficilius, quam res mobiles, uſucapione amitterentur: At nihil horum placuit LUBECENSIBUS, qui nec res mobiles ab immobilius ſejungunt, & has non minus, quam illas, annali poſſeſſione adquiri patiuntur, nihilque intereſſe putant, ſive quis lebetem vel cacabum, ſive aliquod pinguiſſimæ glebæ prædium, vel domum aliquam ſplendidiſſimam, intra annum & diem vindicare neglexerit. Deinde & alterum diſcrimen inter jus commune & Lubecenſe non minus notatu dignum arbitramur. Romanæ equidem leges diſcrimen aliquod inter abſentes & præſentes admittunt, ſed tantum in uſucapione rerum ſoli. Quod ad res mobiles attinet, perinde eſſe cenſent, ſive præſens quis res ſuas neglexerit, ſive abſens eas paſſus ſit uſucapi. (y) At jus Lubecenſe utrobique id diſcrimen ſtatuit, & ei, qui extra provinciam peregre egit, laxius res ſuas tum mobiles, tum immobiles, vindicandi ſpatium

(x) *l.* 1. *pr.* §. 1. *ff. de rebus eorum, qui ſub tut. vel cur. ſunt. l.* 22. *C. de adminiſtr. tut.* (y) *pr. Inſt. de uſucap.*

tium indulgent, id quod & PLATONEM circa rerum mobilium præſcriptionem obſervaſſe, animadvertimus. (z) Accedit & tertia inter jus Romanum & Lubecenſe differentia. Illud enim ita conſulit abſentibus, ut iis duplo majoris temporis inducias ad res vindicandas indulgeat, non modo ſi toto illo tempore legibus definito, verum etiam ſi aliquamdiu interim abfuerint. Nam & hoc caſu abſentiæ annos duplicari, vel, quod perinde eſt, alios tot annos, quot quis ex ipſo decennio peregre egit, ſuper decennium adjici juſſit JUSTINIANUS Imperator. (a) Quid vero JUS LUBECENSE? Hoc tempus abſentiæ non duplicari tantum jubet, ſed & abſenti præſcriptionem currere vetat, niſi a die ſcientiæ. Itaque elapſo anno & die, ſi quem fata, veluti alterum Ulyſſem, diutius patria arceant, contingatque ei, quod Sinon conqueritur apud VIRGILIUM: (b)

*Nec mihi jam patriam antiquam ſpes ulla videndi,*
*Nec dulces natos, exoptatumque parentem.*

non ideo alter circumactus annus eum facultate vindicandi res ſuas privat, ſed iſte alter annus demum a die ſcientiæ currere incipit. *Er hat noch* a tempore ſcientiæ *Jahr und Tag*. Itaque quum tempus duplicatum, quod

(z) Plato *lib.* XII. *de legibus*.
(a) *Nov.* CXIX. *cap.* VIII.
(b) Æneid. *lib.* II. *v.* 137.

quod abſentibus, rerum immobilium dominis, conceſſerat JUSTINIANUS, ſit continuum, & a momento in momentum currat: jus Lubecenſe abſentibus indulſit annum utilem, qui ab eo demum momento, quo primum experiundi poteſtas futura eſſet, id eſt a die notitiæ, curreret, eoque prudentiſſimo temperamento ſanctionis illius rigorem mirifice emollivit.

§. XIX.

Quum ergo hic nihil Lubecenſibus commune ſit cum jure civili Romanorum: operæ pretium fuerit, diſquirere, an non ſaltim aliorum Germanorum mores atque inſtituta ea in re ſequuti ſint? Enimvero & hic dici non poteſt, quantopere a jure illo leges gentium Germanicarum fere omnium diſcrepent. Equidem commune id habet jus Lubecenſe cum aliorum moribus, quod annuæ poſſeſſionis auctoritate, tamquam trabali clavo, rei mobilis dominium figit. Id enim & aliis quibuſdam placuiſſe animadvertimus, maxime SAXONIBUS. (c) Nam ALAMANNI hic ad Romanos transfugerunt, mobileſque res uſucapi triennio ſtatuerunt. (d) Aliæ Germanicæ originis gentes inter res ſoli & mobiles nihil omnino diſcriminis ſtatuunt, veluti LANGOBARDI, de quibus ANDR. BARULO (e) recte tradit, *de eorum*

(c) *Jus Prov. Sax. lib.* I. *art. XXIX. ſeq.*
(d) *Jus Prov. Svev. cap. CCLXIII.*
(e) *Comment. in leg. Langob. tit. XXXVI.*

*vorum jure eam præſcriptionem requiri in re mobili, quæ in immobili.* Verum rerum immobilium præſcriptionem annalem, tantum abeſt, ut ulla gens, ullave civitas originis Germanicæ probaverit, ut nec Juſtinianeum decennium, vel vicennium ſufficere exiſtimarint, ad jus veri domini excludendum, ac proinde, veluti ex compacto, receperint præſcriptionem tricennalem, vel, ex Germanica computandi ratione, annorum triginta, anni & diei, id eſt annorum triginta & unius, ſex hebdomadum, & trium dierum. Plerumque tamen leges numerum præferentes rotundum, triginta tantum annos definiunt, quod ſpatium majoribus noſtris pro ſæculo fuiſſe, memoriæ prodidit PLINIUS. (f) Sic ſane LEX BURGUNDIONUM: (g) *Si quis terram ab altero violenter dixerit & convicerit eſſe ſublatam, priuſquam XXX. annorum numerus compleatur, res, quam conſtiterit, eſſe occupatam, requiri poterit, & repetentis partibus reformari. Ceterum ſi impletis XXX. annis terra a quocumque etiam pervaſa fuiſſe dicatur, non fuerit reſtituta, nihil ſibi reddendum eſſe cognoſcat.* Quale triginta annorum ſpatium poſtea §. V. & actionibus reliquis in perſonam præfigitur, addita ratione, *ſatis unicuique ad requirendum & recipiendum, quod ei debitum fuerit, iſtum annorum numerum poſſe ſuffi-*

(f) Plin. *Hiſt. nat. lib. XVI. cap. XLIV.*
(g) *Tit. LXXIX.* §. II. *ſeq.*

*ſufficere*. VVESTGOTORUM quoque LEX (h) *omnes cauſſas, ſive bonas, ſive malas aut etiam criminales, quæ intra XXX. annos definitæ non fuerint, ullo modo repeti, vetat*, in eo tamen BURGUNDICA humanior, quod & neceſſariæ abſentiæ rationem haberi vult, ac proinde §. VI. omne illud tempus, quo quis in vinculis, vel exſilio fuerit, connumerari prohibet. Multa ſingularia hic habet jus LANGOBARDICUM. (i) Si quis enim rem ſoli emptam per quinque annos, inter perſonas præſentes, poſſedit, alter vero negat, ſe vendidiſſe, & contractum tantum libellaticum interceſſiſſe contendit, nec tamen libellum producere poteſt, poſſeſſor jurare jubetur, ſe fundum pretio ſuo comparaſſe, eoque facto, firmiter poſſidere, quod ſibi comparaverit. Sin cauſſam ab ipſo vindicante non habeat poſſeſſor, ſed à tertio, hic ſi per quinquennium rem iſtam, ſive mobilem, ſive immobilem, poſſederit, aut ſacramentum præſtare tenetur, aut *per pugnam ſe defendere, ſi potuerit*. Denique, ſi quis per triginta annos bona fide poſſedit caſas, familias & terras, & de ea tricennali poſſeſſione certo conſtat, non lis amplius ſingulari certamini committenda eſſe dicitur, ſi tamen de bona fide poſſidentis dubitatur, illi eam in rem jusjurandum deferri oportere ſtatuitur. Itaque, primo & ſe-

(h) *lib.* X. *tit.* II. §. III.
(i) *lib.* II. *tit.* XXXV. §. I. *ſeq.*

ſecundo caſu, titulus; tertio, bona fides probanda eſt, primoque & tertio, ea probatio per jusjurandum; ſecundo, per ſingulare certamen, priſco more germanico, erat explicanda. Exſtat porro DECRETIO CHILDEBERTI apud LINDENBROGIUM (k) cujus §. III. cautum: *ut quaslibet res, ad unum ducem vel judicem pertinentes, per decem annos quicumque inconcuſſo poſſedit, nullam habeat licentiam intertiandi, niſi tantum cauſſa orphanorum*, quibus, *usque ad XX. annos intertiandi licentia conceditur*, addita comminatione, *eum, qui ſuper hoc judicium præſumſerit intertiare, ſolidos XV. ſoluturum, & rem intertiatam amiſſurum*. INTERTIARE, ut luculenter docuit JO. GEORG. ECCARDUS, (l) idem eſt, ac ſequeſtrare, adeoque ſenſus hujus legis eſt, eum, qui vindicaturus ſit rem quamcumque, (nam & hic mobiles ab immobilibus non diſcernuntur) ac proinde, illam ſequeſtrari petiturus ſit, a poſſeſſore decem annorum præſcriptione excluſum iri, niſi ſit orphanus, cujus dominium non niſi viginti annorum præſcriptione intervertendum ſit. Itaque Franci decennalem quidem præſcriptionem contra actiones in rem admittebant, in ea tamen illis cum reliquis Germanis conveniebat, quod aliæ actiones omnes, uti ſtatim additur, apud eos *lege tricennaria* *exclu-*

(k) *Cod. Leg. antiq. p.* 346.

(l) *ad Legem Salic. tit. XL. §. I. p.* 75. & *ad leg. Ripuar. tit. XXXIII. p.* 216.

*excludebantur*. Sed hæc antiquiora ſunt, quæ diuturnitas temporis, uti fit, jam dudum excluſit. Hinc merito recentiora quædam, & quorum hodienum ſanctior cuſtodia eſt, addimus. Talia vero ſunt, quæ de rerum immobilium præſcriptione in JURE PROVINCIALI SAXONICO (m) legimus: *An eigen und Erbe mag ſich der Sachſſ verſchvveigen bey dreyſſig Jahren, Jahr und Tag, und eher nicht*. Idem fere Belgæ obſervant, apud quos, modo viginti annorum inter præſentes, triginta inter abſentes, modo tanti temporis, quantum tertia pars ſæculi, *de deerte deel van hondert Jaren*, complectitur, ſpatium exigitur, ad rei immobilis vindicationem excludendam. De qua præſcriptione Belgica, plura ex inſtituto diſſerunt GROTIUS, (n) LAMBERTUS GORIS, (o) & FRANC. ZYPÆUS (p) qui generatim de moribus Belgicis: *Mobilium uſucapio fere ubique hodie deſiit, & cum rebus ſoli eodem tempore præſcribuntur, quod annis fere paſſim triginta abſolvitur. Ut & actiones perſonales annis durant triginta*. Qualia & de Gallis illis, qui moribus potius, quam jure ſcripto, reguntur,

(m) *Lib. 1. art. XXIX.*

(n) Grotius *Introd. ad Juriſpr. Batav. Lib. II. cap. VII.*

(o) Lambert. Goris *Adverſ. jur. tract.* III. *cap.* IX.

(p) Franc. Zypæus *Notit. Jur. Belg. pag.* 77.

tur, obſervant BOERIUS (q) & JO. IMBERTUS. (r)

## §. XX.

Neque tamen exemplo caret annalis illa rerum immobilium præſcriptio, neque illa ideo, quod pleriſque gentibus tempus multo longius placuit, pro iniqua habenda eſt. Nimirum alienationes rerum immobilium Lubecæ, non niſi ad acta & interveniente auctoritate eorum, qui juri dicundo præſunt, fiunt, ac proinde vix contingere poteſt, ut dominus rei ſuæ poſſeſſorem ignoret, aut res, eo invito, in cujuſquam poſſeſſionem pervenire poſſit. Hinc articulum iſtum de præſcriptione rerum immobilium annali (ſ) ἀμέσως præcedunt verba: *VVann einer liegende Grunde, ſtehende Erbe, auch Rente verkaufft, die ſollen dem Kauffer vor dem ſitzenden Rathe verlaſſen vverden: Sturbe der Verkauffer, ehe die Verlaſſung in der Stadt-Erbebuch geſchrieben vvurde, ſo ſollen doch nichts deſtovveniger deſſelben Erben dem Kauffer nochmahls verlaſſen, und zu Buche bringen laſſen.* Quid vero iniqui ineſt ſtatuto, quod obſervata illa ſollemnitate ſecurum eſſe jubet emtorem, ſimulac annus & dies exierit?

Eſt

(q) Boerius *in Conſuet. Bituric. tit. de præſcript.* §. VII.

(r) Jo. Imbertus *Enchirid. jur. Gall. pag. 376. ſeq.*

(ſ) *Lib.* III. *tit.* VI. *art.* II.

Cc 6

*Eſt enim* teſte MEVIO (t) *ea vis communis illorum, quæ libro publico civitatis inſcribuntur, ut poſt annum & diem ab omni impugnatione immunia ſint, uti generaliter ſtatuitur*: (u) *VVird etvvas in des Raths oberſtes Stadt-Buch geſchrieben, und ſolches vvurde in Jahr und Tag nicht angefochten, ſo kan darauf künfftig niemand Einrede thun*. Hinc & alias civitates, quæ fundos ad acta alienari jubent, tam brevem unius anni præſcriptionem probare animadvertimus, JURE ſane HAMBURGICO (x) ſimilia leges: *Nach Ausgange Jahres und Tages kan niemand verkauffte, verlaſsene, in der Stadt Buch zugeſchriebene Erbe anfechten, es ſey dann, daſs er durch rechtmäſſige Sache ausheimiſch gevveſen, ſo hat er billig von Zeit der VViſſenſchafft noch Jahr und Tag zu genieſsen*. Quin HUGO GROTIUS (y) auctor eſt Batavos quoque, qui alioquin non niſi tertia parte ſæculi præſcribi rerum vindicationibus permittunt, eam tamen conſuetudinem plerisque locis obſervare, ut unius anni & diei ſpatium ſecurum reddat poſſeſſorem, qui prædium, interveniente auctoritate ac cognitione ſcabinorum, aliorumve, qui juriſdictioni præſunt, traditum accepiſſet. Equidem non eadem in alienatione rerum mo-

(t) Mev. *ad h. l. p. 633.*
(u) *Art. I. tit. VI. lib. V.*
(x) *Part. II. tit. VIII. art. VII.*
(y) Hug. Grotius *Introd. ad Juriſp. Batav. cap. VII.*

mobilium intercedit ſollemnitas: & proinde harum ſaltim præſcriptio videri poſſet paullo iniquior. Verum ne eam quidem dicam Lubecenſibus quiſquam ſcripſerit, quin ſimul iniquitatis coarguat & jus Saxonicum, & ipſum Romanum, quo ante JUSTINIANI tempora non aliam, quam annalem, rerum mobilium uſucapionem proditam fuiſſe, nemo, ut opinor, ignorat, qui vel principium *Inſt. de uſucapione* umquam perlegit attentius.

## §. XXI.

Sed nihil jam ſupereſt, quam ut & has ſtatutorum periochas paucis interpretemur. Prior, ut diximus, eſt de uſucapione rerum immobilium, *von liegenden Grunden, und ſtehenden Erbe*, id eſt de prædiis tam ruſticis, quam urbanis, quibus tamen æquiparantur annui reditus, vel *Renten*, quippe qui jure LUBECENSI (z) rebus immobilibus accenſentur, ſi ſint irredimibiles. (a) Nec tamen hæ res promiſcue annali uſucapione adquiruntur, ſed ſi ſint venditæ, & ea quidem adhibita ſollemnitate, quam jus illud Lubecenſe requirere, diximus. Quod accuratius exprimit JUS HAMBURGENSE, Lubecenſi hic ſimile, dum mentionem facit *verkaufften, verlaſsener, und in-der*

(z) *Lib. III. tit. VI. art. VI.*

(a) *vid.* Koeppen. *Deciſ. XXIV. no. 7., &* Mev. *ad Jus Lub. lib. III. tit. VI. art. VIII. no. 21. ſeq.*

*der Stadt Buch geſchriebener Erbe*. Ex quo recte colligit MEVIUS, rem ad jus commune redire, ſi venditor ſollemnitatem illam neglexerit, vel contractus ex perſona contrahentium, aliave ſimili cauſſa, ipſo jure nullus ſit, quia quod ab initio vitioſum eſt, non poteſt tractu temporis convaleſcere. (b) Si quis itaque rem hujuſmodi, inſtituta actione, petit, ei intra annum & diem id faciendum eſt: *Der ſoll es binnen Jahr und Tag thun*, id eſt, intra anni & viginti quatuor horarum ſpatium, quod iſta phraſi ex uſu forenſi Lubecenſium intelligi, jam ſupra (§. VIII.) monuimus. Id vero quæritur, a quo momento id tempus currat, & ſitne a die, quo res vendita, an, a quo venditor rem in jure ceſſit, computandum? Quod poſterius merito probabilius videtur MEVIO, (c) partim, quod non titulo alienationis, ſed libro publico, is effectus attribuitur, ut emtor, elapſo anno, ſecurus ſit, (d) partim, quod non prius res tradi, adeoque nec alter eam civiliter poſſidere cenſetur, quam facta in jure ceſſione. Res ergo, ita emptas & per annum & diem poſſeſſas, nemo poſtea actione aliqua perſequi poteſt. Quamvis enim verbum *anſprechen*, quo legis iſtius conditor uſus eſt, rei potiſſimum vindicationem ſignificare videatur: non abſurde tamen MEVIUS (e) exiſti-

(b) *l.29. ff. de div. reg. jur.* (c) Mev. *in Comment. ad h. art. no.20. ſeq.* (d) *Lib.V. tit. VI. art. I.* (e) Mevius *ibid. no.7. ſeq.*

ſtimat, actionem etiam hypothecariam hac annali præſcriptione excludi, ſi quis ea adverſus novum poſſeſſorem uti velit. Quamvis enim non adeo ſtringere videantur rationes, ex jure Romano adductæ: (f) ſufficere tamen ad rei ſummam videtur, quod verbum *anſprechen*, ad omnes actiones in rem, adeoque & ad quaſi Servianam, quæ ipſa quoque inter vindicationes eſt, pertinere videatur. (g) Quum denique legi ſubjiciatur limitatio: *Er bewieſ dann, daſſ er auſſerhalb Landes gewweſen, ſo hat er noch* a tempore ſcientiæ *Jahr und Tag*; merito quæritur, quid hic ſit: *Auſſerhalb Landes*? Sane enim, quum plerarumque civitatum imperialium, nedum municipalium, quæ jura Lubecenſia adoptarunt, non adeo amplius ſoleat eſſe ager, in quem illis ſit juriſdictio, ac proinde ille partem facere ſoleat provinciæ cujuſdam majoris: exiſtimare quis poſſet, eum, qui ex. gr. in Holſatia moratur, Lubecæ; qui Gryphswaldiæ, Stralſundi, non poſſe pro abſente extra provinciam cenſeri. Enimvero, tam varia eſt vocabuli (*Land*) notio, ut & agrum, qui in civitatis alicujus ditione eſt, & provinciam, qua tractus ille cingitur, & ipſum, cujus provincia illa pars eſt, imperium denotet. Res ipſa vero ſummaque æquitatis ratio ſuadet, ut ſolum civitatis cujuſque territorium in.

(f) *l. 2. C. de remiſſ. pign. & l. 12. C. de pactis.*
(g) §. 15. *Inſt. de act.*

in ſtatuto intelligamus. Quum enim tam breves ſint, quæ hic actori conceduntur, induciæ: iniquum profecto eſset, abſentem excludi ideo, quod in eadem provincia, vel in Germania interim moratus eſſet. Quaſi, qui ex. gr. in extremis Holſatiæ finibus degit, quid rerum in curia Lubecenſi agatur, æque facile ſcire poſſit, quam qui pedem urbe per totum annum non extulerit. Hinc MEVIUS (h) obſervat, Stralſundi abſentem habitum & eum, qui Gryphsvvaldiæ conſtituerat domicilium, quum Stralſundum & Gryphsvvaldia non modo in eadem Pomerania ſitæ eſsent, ſed & eidem principi parerent. Denique annus ille alter, abſentibus conceſsus, non continuus eſt, ſed utilis, & a tempore ſcientiæ currit: quod & prætorem animadvertimus obſervaſse, cujus ex edicto annale tempus ignoranti non magis, quam jure Lubecenſi, currit. (i) Ceterum uti abſens rem alibi geſtam ignorare præſumitur: ita non audiendus videtur, qui præſens rei palam, id eſt, coram pluribus, quin publice geſtæ, ignorantiam obtendit, (k) niſi tam probabilis allegetur cauſsa ignorantiæ, ut judex eum ad jusjuran-

(h) Mevius *ibid. n.* 27.

(i) *l.* 15. §. 5. *ff. quod vi aut clam. l.* 6. *ff. de calumniat. l.* 2. *pr. ff. quis ordo in poſs. obſerv.*

(k) *leg.* 33. *ff. de verb. ſignif.*

randum admittendum exiſtimet. (l) Nam ita ſe habent mores civitatis, ut aditus cuivis pateat ad librum publicum, & nemo fere ibi diu, quid rei geſtum contractumque ſit, niſi ſupina ſit ejus negligentia, poſſit ignorare.

§. XXII.

Quum eadem fere omnia ſint, quæ de rerum mobilium immobiliumque præſcriptione ſtatuit JUS LUBECENSE: actum profecto agere nobis videremur, ſi alteram, quam ſupra (§. XVII.) attulimus, periocham eadem diligentia interpretaremur. Ceſsat ſane & mobilium perſequutio, ſi quis eas integro anno & die poſſederit; & ne hæc quidem præſcriptio abſenti currit, ut parum ſit diſcriminis inter hanc & ſuperiorem periocham. Quare id modo expendendum videtur, de quibuſnam rebus hic loquatur ſtatutum? Videmus enim, hic ipſos ſitire fontes, & ne eos quidem, quos nihil pæne fugit, rem ſatis expoſuiſſe. Primum, quin de mobilibus hic agatur, dubitari vel ideo nequit, quod diſerte vocantur: *Gut, vvelches in die Stadt kompt*. Aſt quando ſtatim adjicitur; *Doch nicht uber See und Sand*: non ſane adeo expeditum eſt, quid ea exceptione opus ſit. Nam de rebus per mare adlatis ſingulare quid conſtitutum eſse, non reperimus: nec nos intelligere, fatemur, quid ſibi velint pleraque, quæ alii ad elucidandum hunc articulum attu-

(l) Mevius *ibid. no.* 30.

attulerunt. Quare quum res paullo videatur obſcurior, dicamus nos, quid ſentiamus. Cautum eſt JURE LUBECENSIUM: (m) *Giebt ein Burger oder Gaſt einem andern Burger oder Gaſt, ſein Gut mit zunehmen uber See und Sand, ſolche zu verkauffen, und damit ſein beſtes zu vviſſen und zu ſchaffen, derienige, vvelchem das Gut gethan, iſt machtig, damit zu thun und zu laſſen gleich dem ſeinen, denn vver ihm das ſeine vertrauet, muſſ ihm auch die Rechenſchafft vertrauen.* Itaque res ejuſmodi, trans mare advectæ, vindicari a domino plane non poſſunt, ſemel venditæ: quia jura Lubecenſia receperunt vetus illud Germanorum principium, eleganter expoſitum ab HERTIO, (n) *Hand muſſ Hand vvahren*, ex eoque collegerunt, rem, quam quis alteri, trans mare avehendam, dederit, non poſſe a tertio poſſeſſore vindicari, ſed quemque cum eo, cujus ipſe fidem ſequutus ſit, agere debere. Eo vero poſito, conſequens omnino erat, ut poſſeſſori rerum trans mare adlatarum non opus eſſet præſcriptione annali adverſus dominum, rem, tamquam ſuam, vindicaturum, & hinc merito adderetur exceptio: *doch nicht uber See und Sand.* Nam magis legis noſtræ ſenſum adſequuti videntur, qui eam ad præſcriptiones

(m) *Lib.* III. *tit. VI. art. XX.*

(n) Hert. *in Parœm. jur. lib.* I. *par.* XVIII. *Hand muſſ Hand vvahren. add.* Amſel *in diſſ. Hand muſs Hand vvahren.*

nes rerum furtivarum pertinere negant: Quid enim clarius verbis: *So kam im das niemand vor geſtohlen und geraubt Gut anſprechen*. Nec obſtant, quæ JURE LUBECENSIUM (o) de rerum furtivarum vindicatione caventur. Annalem enim illam præſcriptionem cum bona fide poſseſsoris conjunctam eſse oportet, quæ præſumitur, ſi quis res, publice venum proſtantes, mercatus eſt. Sin poſseſsor furti conſcius ſit: domino rei ſuæ vindicatio deneganda haud videtur. Eamque διαίρεσιν Lubecenſes in praxi forenſi ſervare, obſervat MEVIUS. (p) Unde recte NIC. GOTHOFR. STEURNAGEL (q) docet, *jure Lubecenſi & Hamburgenſi furtivarum etiam rerum uſucapionem eſſe*, quamvis ea in re ſtatuta iſta a jure communi, quin jus Lubecenſe hodiernum ab antiquiore, quale KOLLIUS (r) edidit, non parum diſcrepare, ultro fateamur.

§. XXIII.

Sed de rerum mobilium atque immobilium uſucapione hæc ſuffecerint. Itaque jam ad tertium caſum, quo jure Lubecenſi annali præſcriptioni locus eſt, progredimur,

(o) *Lib.* III. *tit.* VI. *art.* 17. & *lib.* IV. *tit.* I. *art.* III.

(p) Mevius *Comment. ad h. art. in addit. ad n.* 26.

(q) Steurnagel *Memorab. Statut. Lubec. & Hamb. Axiom.* XVIII. *pag.* 34.

(r) Kollius *art.* CLXXXIII.

mur, & de quo (ſ) ita cavetur: *Stierbet iemand ohne Kundige Erben, ſein nachgelaſſen Gut ſol man dem Rath uberantvvorten zu bevvahren Jahr und Tag. VVurd ſich aber binnen Jahr und Tag niemand angeben, noch vvie Recht dazu zeugen laſſen, ſo iſt das Erbgut dem Raht heimgefallen.* Pertinent hæc ad bona VACANTIA, id eſt eorum, qui ſine herede decedunt, qua STRABO (t) eleganter ἀδέσποτα, CONT. HARMENOP. (u) ἀκληρονόμητα vocat. Sed ſimilia & alibi leguntur de legatis, quæ antiquitus CADUCORUM nomine veniebant, id eſt, quæ per leges non ſubſiſtebant, *ſed in caſum cadebant*, ceu loquitur CONSTANTINUS M. Imp. (x) De iis enim idem JUS LUBECENSE: (y) *Giebt iemand in ſeinem Teſtament ſeinen neheſten Erben ein legatum, doch mit dem Beſcheide, daſſ ſie ſich die naheſten dazu zeugen laſſen, ſo muſſen ſie dem alſo nachkommen, und ſich in gebuhrender Zeit binnen Jahr und Tag von dem Tage an zurechnen, auf vvelchen de teſtator verſtorben, zu deſſelben Gutern die naheſten zeugen laſſen, geſchicht das nicht, ſo iſt ſolch legatum dem gemeinen Gut verfallen.* Ubi ſimul monemus, priorem textum tantum non iiſdem verbis deſcriptum eſse ex præ-

claro

(ſ) *Lib. II. tit. II. art. XIV.*

(t) Strabo *lib. XVII.*

(u) Conſt. Harmenop. *Promptuar. lib. III. tit. I. §. XVIII.*

(x) *l. pen. C. de delatorib.*

(y) *Lib. II. tit. I. art. IX.*

claro illo, FRIDRICI I. Imp. diplomate, apud LUNIGIUM, (z) niſi, quod bona vacantia ibi non fiſco civitatis, ſed ipſius Imperatoris addicuntur: *Si quiſquam* (ait Imperator,) *mortuus ibi fuerit, & forte heredem non habuerit, omnem hereditatem & ſupellectilem ipſius annum & diem integraliter in domo, in qua moritur, reſervandam cenſuimus, niſi forte aliquis ei proximus intra tempus denunciatum adveniat, qui hoc jure civitatis obtineat. Si vero intra tempus illud nullus proximorum ſuorum venerit, quæcumque hereditavit, Regiæ poteſtati ſolvantur.* Sed uti omnes Principes & ordines Imperii jura fiſci, olim ſolis Imperatoribus adſerta, ſibi paullatim vel privilegio vel præſcriptione, vel aliis titulis adquiſiverunt, ceu decerptis ex omni antiquitate exemplis præclare demonſtrarunt HERTIUS (a) & PFEFFINGERUS: (b) ita jus ἀδέσποτα & caduca ſibi vindicandi, etiam florentiſſimam Lubecenſium rempublicam ſibi adſeruiſse, eo minus mirandum eſt, quo certius conſtat, civitates etiam municipales quaſdam hoc jus, vel diuturno uſu, vel ex principum ſuorum privilegio, jam pridem obtinuiſse.

§. XXIV.

---

(z) Lunig. *in Reichs-Archiv. Part. Spec. Contin. IV. p.* 1331.

(a) Hertius *de Superioritate territoriali §. LII.*

(b) Pfeffinger. *ad Vitr. Inſt. jur. publ. lib. III. tit. XXIII. §. 71. not. b. p.* 1511. *ſeq.*

§. XXIV.

Hæc quoque jura a Romanis haud parum diſcrepare, nemo non animadvertit. Quamvis enim & hoc jure bona, quorum nullus heres eſt, fiſco cedant, (c) & æquum jam AUGUSTO viſum fuerit, *parentem omnium*, *populum*, *vacantia tenere*: (cc) ante omnia tamen certum eſse oportebat, heredem nullum exſtare, nec fraudi erat abſenti, quod eam hereditatem aliquamdiu jacere paſsus eſset, quia additioni & petitioni ejus non niſi triginta annis præſcribebatur. (d) Et licet fiſco præfiniatur quadriennium, intra quod agnoſcere eum oporteret bona vacantia: (e) id tamen quadriennium non a morte, ſed ex die, quo certum eſse cœperit, neque heredem, neque bonorum poſseſsorem exſtare, computari oportere, Cælio Amaranto reſcripſerat ANTONINUS PIUS. (f) Quorum nihil omnino jure Lubecenſi obſervari animadvertimus, quod heredi, ſi quis forte exſtiterit, annum & diem præfigit, intra quod tem-

(c) *leg.* 1. *princ. ff. de ſucceſſ. edict. Cod de bon. vac. leg.* 1. §. 2. *ff. de jure fiſci.*

(cc) Tacit. *Annal. lib.* III. *cap.* XXVIII.

(d) *l.* 7. C. *de petit. hered.*

(e) *leg.* 10. §. 1. *ff. de diverſ. temp. præſcript.*

(f) *l.* 1. §. 2. *ff. de jure fiſci.*

temporis ſpatium & heredem ſe probet, eo vero elapſo, bona illico pro vacantibus haberi, & fiſco cedere jubet. Non magis juris Romano conſentaneum eſt, quod jus Lubecenſe de legatis caduci ſtatuit. Erat quidem tempus, quo ex LEGE JULIA & PAPIA caducaria caduca omnia fiſco cedebant, niſi quod quidam tantum fiſco ex privilegio præferrentur, de quibus ex inſtituto egimus in commentar. noſtro ad Leg. Jul. & Pap. (g) Sed nemo ignorat, pleraque caduca ſuſtuliſse JUSTINIANUM, eumque præter bona vacantia, & quæ tanquam indignis auferantur, nihil omnino ex hereditatibus fiſco vindicatum voluiſse. (h) Si cui ergo legatum ſub quacumque conditione relinquitur, eaque conditio deficit: ex jure novo non fiſco illud cedit, ſed in hereditate ſubſidit, niſi legatarius conjunctum habeat collegatarium, ad quem illud jure accreſcendi perveniat. (i) At in alia omnia hic eunt STATUTORUM LUBECENSIUM conditores, qui non modo *invidioſam illam legis caducariæ obſervantiam*, ut JUSTINIANUS vocat, in uſum revocarunt, & legatum relictum ſub conditione, ſi ſe proximum cognatum eſse probaverit legatarius, non adimpleta conditione, pro caduco habuerunt, illud-

(g) *in Comment. noſtro ad Leg. Jul. & Pap. lib.* III. *cap.* III.

(h) *l. un. C. de caduc. toll.*

(i) *d. l. un.* §. 7. *C. de cad. toll.*

illudque adſeruerunt fiſco, ſed & breviſſimum anni unius tempus ſtatuerunt, intra quod legatarius, niſi conditioni paruerit, jure ſuo privaretur.

§. XXV.

Sed quo magis a jure Romano hic ſeceſſionem faciunt Lubecenſes: eo religioſius priſci juris Germanici principia, ſaltim, quod ad bona vacantia attinet, ſequuntur. JURE LANGOBARDICO, *ſi quis ſine herede mortuus eſſet, res ipſius ad curtem regis perveniebat*, & ita quidem, ut circumacto tempore, quod tamen non exprimitur, nec donanti nec creditori jus eſset, fiſcum conveniendi. (k) Propius ad jus Lubecenſe accedit SAXONICUM, quod de bonis vacantibus ita ſtatuit: *VVas ſolches Dinges erbloſs ſtierbet, als Herrgevvedt, Erb oder Gerad, das ſoll man antvvorten dem Richter oder Frembdten, ob er es heiſchet nach den dreyſigſten; das ſoll dann der Richter behalten, Jahr und Tag unverthan, und vvarten, ob ſich iemand dazu ziehen vvolt mit Recht. Kommt da niemand, ſo kehre es der Richter zu ſeinem Nutz.* (l) In eo tantum diſcrimen aliquod ſupereſt, quod jure Lubecenſium inter res ſoli & mobiles hic nihil intereſse cenſetur, quum contra SPECULATOR SAXO ſub finem articuli diſerte addat: *dies iſt aber geredt von fahrender habe.* Cujus differentiæ ratio ſatis liquida

(k) *Lex Langob. lib. II. tit. XIV.* §. *XVII.*
(l) *vid. Jus Prov. Sax. lib. I. art. XXVIII.*

liquida videtur. Uti enim immobilium rerum vindicationi jure Saxonico triginta demum annis anno & die præſcribitur: ita jure Lubecenſium, uti paullo ante oſtendimus, in utriuſque præſcriptioni annali locus eſt, adeoque, vertente anno, fiſcus non minus fundos & prædia, quam res mobiles & ſupellectilem, occupat. Luculentiſſimus porro eam in rem exſtat locus in JURE PROV. ALAMANNICO, (m) quin in editione Bergeriana ita ſe habet: *VVo ein Menſch ſtierbt, es ſey VVeyb oder Man, die an erben ſterbent, vvar ſy guttes kinder in laſſent, es ſey liegendes, oder varendes Gut, und iſt daz ſy ainen herren habent, des ſy aigen ſind dem ſoll mans antvvurtten, ob er es vordert, oder iſt er eins Gotzhaus, ſo iſt es daſſelbe Recht und vordert es nieman, und iſt es auf dem Lande ſo ſoll ſich ſein der Richter untervvinden, und iſt es in ainer Stadt, ſo undervvind ſich ſein der Stetherre, oder ſein Riehter, und er ſoll es Jar und Tag behalten in ſeiner Gevvalt, ob iemand darnach kam, der ſich mit dem Rechten darzu ziech innerhalb iar und tags, dem ſoll man es an ſchaden vvider laſſen.* Ubi ſane eadem omnia, quæ jus Lubecenſe ſancit, obſervamus. Quid? quod & JURE SUSATENSI (n) ita cautum eſt: *Vort mehr: verſtrecken Guth, dat den Richter vvard geantvvort, dat ſoll he verkundigen laten dry Sundagen uppe den olden Kerck-Hove, und kommt dar vvey na binnen Jare und Dage, deme ſoll he dat vveder geven,* und

(m) *Cap. CCLXVIII.* (n) *Art. XXXVIII.*

*und de ſell dem Richter vveder geven, dat he daran geleget heft*. Atque hinc ſatis conſtare arbitramur, & commune hoc jus fuiſſe Germanis omnibus, & Lubecenſes illud ab urbis primordiis cum ipſo jure Suſatenſi adoptaſſe. Sed hæc de bonis tantum vacantibus vera eſſe fatemur. Quod enim ad caduca adtinet, ea juris Lubecenſis diſpoſitio, niſi nos omnia fallunt, paullo videtur recentior, & ab eo demum tempore repetenda, quo teſtamenta a Germanis condi legataque relinqui cœperunt, quod à ſæculo XIII. demum, invaleſcente paullatim inter Germanos jure Eccleſiaſtico, factum eſſe, veroſimile eſt.

§. XXVI.

Ut ergo & hæc capita ex inſtituto noſtro paucis interpretemur, prius agit de bonis vacantibus, quæ a Germanis *erbloſe Guter* vocari ſolent. Talia vero ſunt, non ſolum, quorum nullum heredem eſſe, conſtat, ſed & quorum aliquem heredem eſſe, non conſtat. Quod accurate exprimunt jura Lubecenſia. *Stirbt iemand ohne kundige Erben*. Contingere ſane poteſt, ut peregrinus Lubecæ diem obeat ſupremum, de quo, quis, cujaſve ſit, quoſve cognatos reliquerit, nemini compertum eſt. Fieri etiam ſolet, ut civis cælebs & orbus decedat, cujus de cognatis nemini conſtat. His ergo caſibus, heredes quidem reliquit mortuus: ſed de quibus non conſtat. Tunc vero hereditatem jacentem per annum & diem cuſtodit adminiſtratque ſenatus, ad-

co-

eoque dubitari non poteſt, quin & inventarium confici, & accepta expenſaque in rationes referri oporteat, ut ſi forte interea ſuperveniat heres, qui ſe proximum ad hereditatem rite probare poſſit, iſti integra omnia ſerventur. Quin & prudenter monuit MEVIUS, recte & ordine facturos magiſtratus, qui propoſito palam edicto vel programmate denuncient abſentibus, ut adſint intra annum & diem, & jus ſuum probent. Non enim quemquam abſentem temere jure ſuo privandum arbitramur niſi vel edicto ſaltim, ut ſibi in tempore conſulat, præmonitum. Quare in Belgio aliiſque locis, eo caſu, non modo programmata proponuntur, ſed & in relationibus diurnis, quæ publicantur, datur rei notitia, heredeſque abſentes monentur, ut adſint, hereditatemque ad ſe pertinere demonſtrent. His vero omnibus obſervatis, ſi nemo adſit intra annum, vel is, qui ſe heredem proximum adfirmat, jus ſuum liquido probare nequeat: tunc univerſam hereditatem occupat fiſcus, ſalva tamen conjugi ſuperſtiti prærogativa, quam illi jus commune præ fiſco indulget, (o) quamque contra COTHMANNUM, (p) qui conjugem a fiſco excludi cenſuit, præclare vindicavit DAV. MEVIUS. (q) Sed merito quæritur, ſit ne JUS LUBECENSE tam rigidum, ut ab-

(o) *l. un. ff. unde vir & uxor.*

(p) *Conſil.* LI. *n.* 80. *ſequ. Vol.* II.

(q) Dav. Mev. *in Comm. ad h. art. n.* 35. *ſeq.*

abſentes omnes, licet in juſta ignorantia verſentur, tam brevi præſcriptione ab hereditate excludat? Id quoque merito negat MEVIUS, motus potiſſimum JURE SAXONICO, ex quo fonte, ſua hauſiſſe Lubecenſes, exiſtimat, ac proinde non abs re ſtatuens, heredi intra triginta annos ſupervenienti non denegandam eſſe reſtitutionem in integrum. Aſt ſi id promiſcue ſtatuas, vereor, ne tum in fumum abitura ſit annalis iſta præſcriptio, quum raro præſentes tam futuri ſint rerum ſuarum incurioſi, ut fatale illud anni ſpatium negligant. Jure ſane Saxonico non ob quamlibet abſentiam reſtitutio promittitur, ſed ob certas tantum abſentiæ cauſſas: *Es vvare dann, daſſ der Erbe gefangen vvaer, oder in des Reichs-Dienſt gezogen, oder in Gottesdinſt auſſer des Landes, ſo muſſ er ſein vvarten mit dem Erbe, biſſ daſſ er vviederkomme: Denn er kan ſich an ſeinem Erbe dievveil nicht verſchvveigen.* Quibus fere gemina ſunt hæc juris ALAMANNICI, niſi quod & abſentiam ob morbum ſonticum ibi juſtis abſentiæ cauſſis accenſeri animadvertimus: *Kumbt aber yemand nach dem Jar, der ſoll heredem, das er in ehehaffter Not geirret hab, dem ſoll man es antvvurtten, Ehehaffte Not iſt vanknuzz, und ob ain Man an des Reichs-Dinſt iſt, oder in ſeines Herrn Dinſt, oder in Gottesdinſt, oder vven ſiechtumb irret. Und vver ehehafft not hereden ſoll vvelcher er der aines heredet mit ſeinen tzvvain vingern, ob er des ſtat hat; ſo ſoll man im recht thun umb ſein Gut, und ſoll der Menſch*

gel-

*gelten, das ſoll man bey den erſten abrichten.* Quæ quum ita ſint, in eo quidem MEVIO plane adſentimur, quod heres abſens contra lapſum iſtius anni merito reſtituendus ſit in integrum, at hic tamen vel maxime locum fore arbitramur edicto Prætoris, SI QUA ALIA JUSTA MIHI CAUSSA VIDEBITUR, IN INTEGRUM RESTITUAM, (r) adeoque non ſuffecturam putamus ſolam abſentiam, niſi juſta ejus ratio reddi queat.

## §. XXVII.

Quibus explicatis, non jam obſcura poteſt eſſe alterius capitis, quod erat de legatis caducis, ſententia. Nimirum non omne legatum, deficiente conditione, caducum putatur, ſed unicum, ſub ea relictum conditione, ſi ſe proximum defuncto eſſe probet legatarius. Solent enim ditioribus, maxime quos gratioſos facit cœlibatus & orbitas, facile obrepere obſcuriſſimi homines, qui ſe non modo cognatos, ſed & cognatorum proximos, repetita ab ultima ſtirpe genealogia, ferunt, captandæque hereditatis-cauſſa nullum vel obſequii genus prætermittunt, qualem neceſſitudinem adfectabant, qui Periplectomenis, ſenis, hereditatem jam creverant animo, & de quibus ille lepide apud PLAUTUM: (ſ)

*Quan-*

(r) *l.* 26. §. 8. *ff. ex quibus cauſſ. major. vig.*
(ſ) Plaut. *Milit. glor. Act.* III. *Scen.* I. *v.* 111. *ſeq.*

*Quando habeo multos cognatos, quid opus mihi ſit liberis?*

*Nunc bene vivo, & fortunate, atque ut volo, atque animo ut lubet.*

*Mea bona morte* COGNATIS *dicam, inter eos partiar,*

*Illi apud me edunt, me curant, viſunt, quid agam? ecquid velim?*

*Priusquam lucet, adſunt, rogitant, noctu ut ſomnium ceperim.*

*Eos pro liberis habeo: quin mihi mittunt munera:*

*Sacrificant, dant inde partem majorem mihi, quam ſibi,*

*Adducunt ad exta, me ad ſe ad prandium, ad cœnam vocant.*

*Ille miſerum ſe retur, minimum qui miſit mihi.*

*Illi inter ſeſe certant donis: ego hoc muſſito mecum:*

*Bona mea inhiant, certatim mittunt dona, & munera.*

Ubi ſane unuſquiſque intelligit, non de veris cognatis loqui ſenem PLAUTINUM, ſed de fictitiis, qui opulentis una nocte, tamquam fungi, naſcuntur. Jam finge, horum uni legatum relinqui, ſed addita conditione: *si* SE COGNATUM PROXIMUM, qualem ſe eſſe vivo teſtatori perſuaſerat, PROBAVERIT: tunc jus Lubecenſe ei prudenter præfigit annum, intra quem conditioni ſatisfaciat. Deficientem in probatione indignum legato judicat, adeoque ei lucrum eripit fiſcus, tamquam qui teſtatorem mendaciis,

ciis, aliiſque captatoriis artibus, ad relinquendum ſibi legatum turpiter pellexerit. Bene ſane ac prudenter, ſi quid aliud. Si enim juris Romani conditores legatum, ut indignis auferendum, putant iis, qui de hereditate viventis & ignorantis pacti ſunt, (t) vel qui legatum adulterio, (u) vel accommodata in fraudem legum fide meruerunt: (x) an iniquum videbitur lucrum mendaciis & dolo malo quæſitum hujuſmodi captatori extorqueri? Sane ſi eadem ſeveritate uſi eſſent Romanorum legislatores, non tantus apud eos heredipetarum fuiſſet proventus, nec auditæ eſſent querelæ PETRONII ARBITRI (y) de Crotone, quo nomine Romam derideri putant: *In hac urbe non litterarum ſtudia celebrantur, non eloquentia locum habet, non frugalitas ſanctique mores laudibus ad fructum perveniunt: ſed quoſcumque homines in hac urbe videritis, ſcitote in duas partes eſſe diviſos. Nam aut* CAPTANTUR, *aut* CAPTANT. *In hac urbe nemo liberos tollit, quia quiſquis ſuos heredes habet, nec ad cœnas, nec ad ſpectacula admittitur, ſed omnibus prohibetur commodis, inter ignominioſos latitat. Qui vero nec uxores umquam duxerunt, nec proximas neceſſitudines habent, ad*

(t) *l.* 2. §. 3. *ff. de his, quæ ut indign.*
(u) *l.* 13. *ff. & l.* 14. *ff. eod.*
(x) *l.* 10. *pr. l.* 18. *pr. l.* 23. *ff. eod. l.* 103. *de legat. I.*
(y) *in Satyr. p.* 105.

*ad ſummos honores perveniunt, id eſt, ſoli militares, ſoli fortiſſimi, atque etiam innocentes habentur. Videbitis, inquit, oppidum, tamquam in peſtilentia campos, in quibus nihil aliud eſt, niſi cadavera, quæ lacerantur, aut corvi, qui lacerant.* Nimirum talem eſſe oportet rerum faciem, niſi prudentes legislatores dent operam, ut corvi deludantur hiantes.

§. XXVIII.

Singularis porro ſpecies, in qua præſcriptioni annali ſecundum JUS LUBECENSE locus eſt, talis exſtat: (z) *VVan uber Jahr und Tag ein Gebaude unangeſprochen geſtarden, das kan nach Jahr und Tag nicht mehr angefochten vverden.* Qui jus illud diffuſo commentario illuſtravit, DAV. MEVIUS, articulum hunc, modo de præſcriptione ſervitutum, modo de novi operis nunciatione, interpretatur, adeoque vertente anno nec actioni confeſſoriæ, nec novi operis nunciationi amplius locum eſſe, contendit. At nos primo non videmus, quomodo novi operis nunciationi Lubecæ locus eſſe poſſit etiam intra annum & diem, *vvann unter Jahr und Tag ein Gebave geſtanden hat*, quum id vel maxime ad naturam hujus nunciationis pertineat, ut ſtatim initio, & nondum perfecto opere, fiat. (a) Deinde generaliora ſunt verba ſtatuti, quam ut ad ſolas ſervitutes prædio-

(z) *Lib.* I. *tit.* VIII. *art.* II.

(a) *l.* 1. §. 1. *ff. de nov. op. nunc.*

diorum reſtringi poſſint, quum potius de omni forma ædificiorum loquantur, cui alioquin vicinus juſte ſeſe opponeret. e. g. Si quis ædificando vicini fundum occuparit; ſi ſervitutibus tigni immittendi, proſpectus luminum, aliiſque, quæ vicino competunt, præjudicium fecerit, ſi officinam aliquam; quam inconſultis vicinis, ædificare per jus LUBECENSE (b) non licet, exſtruxerit, novas porticus, feneſtras, januas, cellas ſubterraneas, caminos, horrea, contra priſtinam formam, ædificarit, quod itidem non permittit jus Lubecenſe. (c) His omnibus caſibus vicinus alioquin jure agit, ut ædificium vel deſtruatur, & ad priſtinam formam reducatur, vel, uti olim, ſerviat, vel denique ſervitute liberum eſſe jubeatur, quorum primum interdicto *quod vi aut clam*, alterum actione *conſeſſoria*, tertium *negatoria* fieri, nemo ignorat. At eas actiones omnes jus Lubecenſe intra annum & diem jubet inſtitui, & alias exceptione præſcriptionis ſubmotum iri actorem, minatur.

## §. XXIX.

Itaque jam facile patet, quid inter jus civile & Lubecenſe hac in re interſit. Si quid contra priſtinam formam factum fuerit: nulla plane erit inter utrumque jus differentia, niſi quod Lubecenſe civili paullo

(b) *Lib.* III. *tit.* XII. *art.* XII.
(c) *Lib.* III. *tit.* XII. *art.* XIII.

paullo liberalius anni ſpatio diem, vel viginti quatuor horas, ſuperaddit. Num & jure Romano, interdictum *quod vi aut clam*, cui tunc locus eſt, annum duntaxat vivit, eoque vertente exſpirat. (d) At tanto magis jus illud a Romano diſcrepat eo caſu, quo ſervituti libertatique prædii vicini ædificando nocitum eſt. Quum enim ſervitutibus, ſublata lege Scribonia, decem annis inter præſentes, viginti inter abſentes præſcribatur, (e) adeoque & actiones confeſſoria & negatoria longum tempus durent: (f) jus Lubecenſe id temporis ſpatium coanguſtat, & non niſi annum & diem ſtatuit, intra quem hæ actiones cum effectu poſſint inſtitui. Intereſt enim reipublicæ, urbes ruinis non deformari. Id vero evitari vix poſſet, ſi jus agendi adverſus ædificantes nullo, aut longo demum tempore exſtingueretur. Ceterum quum de privatis procul dubio ædificiis agat hic articulus: recte hic notavit MEVIUS, publicæ utilitati tam brevi temporis ſpatio non præſcribi, nec derogari hoc articulo eleganti reſponſo, quod exſtat *in l. 6. C. de operib. publicis*.

§. XXX.

---

(d) *l. 15. §. 3. 4. ff. quod vi aut clam.*

(e) *l. 4. §. fin. ff. de uſurp. & uſucap. l. 10. ff. ſi ſerv. vind. juncta. l. ult. C. de long. temp. præſcript.* Jac. Rævardus *de lege Scribonia*. (f) Stryk. *de Præſcript. act. Memb.* III. *axiom.* I. *n.* 9. 10. Donellus *Comment. Jur. lib.* XI. *cap.* XI.

## §. XXX.

Nullæ fere lites alibi terrarum magis fatigant judices, quam quæ de dotibus inter ſocerum & generum, nec non inter maritum & uxorem, eorumve heredes fervere ſolent. Sæpe enim gener dotem promiſſam, ſæpe non promiſſam, petit. Aliquando uxori eamdem repetenti opponitur exceptio dotis non illatæ: aliquando ipſam apocham in dubium vocat gener, dotemque cautam, non numeratam eſſe, contendit. Reſecandam vero hanc litium materiam exiſtimarunt LUBECENSES, idque ſe non facilius conſequuturos ſperarunt, quam ſi ſponſos Græca fide mercari juberent, eoſque & actione, & exceptione non numeratæ dotis privarent, qui dotem promiſſam non exegerint in tempore. Qua de re ita caverunt: (g) *Verehlicht ſich ein Mann mit einer Iungfrauen oder VVittvven, den Brautſchatz, vvelcher ihr mit gelobet vvird, ſoll man mahnen binnen den erſten zvvejen Jahren. Thut er aber das nicht, ſo iſt man ihm nichts pflichtig, dievveil er denſelben zuvvieder den Lubeckiſchen Rechte ſtehen laſſen. Stirbet alſo der Mann, ob nun vvohl ihr Brautſchatz in ſein Gut nicht gefloſſen iſt, vvann ſie aber gleichvvoll ervveiſen vvurde, daſſ ihr ſolcher Brautſchatz mitgelobet, vvann ſie es ihr nicht traven vvollen, ſo ſoll ihr dennoch derſelbe aus ſeinen geſamten Gutern folgen, es konten dann* *ſeine*

(g) *Lib. I. tit. V. art. II.*

*ſeine Freunde erweiſen, daſſ er den Brautſchatz gemahnet habt, und habe denſelben mit guten Willen ſtehen laſſen, oder aber auch innerhalb Jahr und Tag, ſich bey den Burgermeiſtern angegeben, und davon proteſtiret, daſſ er ſolches in der Zute gefordert, aber nichts erhalten konnen.* Multa hic occurrere ſingularia, & quæ juri Romano minus conveniant, facile patet, adeoque operæ pretium fuerit, jura iſta inter ſe paucis contendere, & paullo accuratius oſtendere utriuſque differentiam.

§. XXXI.

Primum dos rite promiſſa jure Romano peti poteſt actione ex ſtipulatu, eaque tamquam perſonalis & civilis eſt perpetua, nec quidquam impedit, quominus intra triginta annos inſtituatur. (h) Et quamquam alioquin dotis periculum penes maritum eſt, ſi extraneum non in tempore interpellarit: aliud tamen dicendum, ſi quando gener ſocero pepercerit, eumque moras nectentem non urſerit ad exſolutionem. (i) Hinc ſi dotem promiſſam non exegit gener, & ſocer interea bonis labitur: dos non genero, ſed ei, cui adquiritur, id eſt, mulieri periiſſe cenſetur, quia ignoſcendum videtur pietati generi, æquo animo ferentis ſoceri avaritiam, eique ex quadam verecundia plus juſto indulgentis.

(h) *l. 3. & l. 7. C. de præſcript. trig. vel quadrag. ann.*

(i) *l. 33. ff. de jure dotium.*

tis. (k) At quum hæc verecundia lites innumeras pariat: juris Lubecenſis conditores eam arcto biennii ſpatio circumſcribere maluerunt, eum jure dotem petendi excludentes, qui diutius eam petere ceſſarit. Quale exemplum MEVIUS (l) factum refert anno MDLXXXV. Id. Oct. in cauſſa *Hanſſ Cramers* contra Anton Bellingshauſen. Deinde jus Romanum, ne quidem ſi dos cauta ſit, tam brevi tempore maritum ejuſque heredes privat exceptione non numeratæ dotis, ſed ſoluto intra biennium matrimonio, per annum, ſoluto eodem, intra decennium, per tres menſes eam adhuc permittit, eamque adeo circumacto demum decennio exſpirare jubet. (m) Contra jus Lubecenſe maritum biennii anguſtiis circumſcribit, & dotem, eo poſt biennium mortuo, illatam eſſe, præſumit, ita, ut non admittatur probatio in contrarium, modo probet uxor, dotem eſſe promiſſam. Hinc dos etiam non numerata tunc repetitur, adeoque ex ejus juris principiis magno cum heredum detrimento conjuncta eſt mariti verecundia, dotem promiſſam a ſocero intra biennium non exigentis, ſaltim Lubecæ. Nam ſi femina Lubecenſis nupſerit extraneo, in urbe vel provincia, ubi jus Lubecenſe non viget, commoranti a nemo

(k) *Conf.* Cujac. *obſ. lib. XII. cap. XVII.*

(l) Mev. *ad h. art. num. I.*

(m) *Auc. quod locum C. de dote cauta non numerat.*

nemo dubitarit, quin ceſſare oporteat diſpoſitionem de repetitione dotis, non autem ceſſaturum ſit, quod ſtatuta de præſcriptione dotis promiſſæ cavent. Quemadmodum enim gener in exigenda dote forum promittentis & recepta ibi jura ſequi cogitur: ita uxor vel ejus heredes, ſoluto matrimonio repetituri dotem, forum & jura mariti defuncti merito ſequuntur. (n) Dura hæc videri poterant, ac proinde duæ exceptiones ſubjiciuntur, quarum tamen altera, quæ propius ad inſtitutum noſtrum pertinet, de novo acceſſit, nec in FOLLII editione (o) habetur. Ibi tantum prima hæc exceptio occurrit: *Sunder konnen ſyne Frunde dat tugen, dat he danach gemahnet hebbe, ſi dat mit guten VVillen ſtahn latten, ſo moht man dat afſchlahn in dem Bruttſchatte*. Primo itaque poſt biennium datur exceptio non numeratæ dotis, ſi mariti heredes docere poſſint, exactionem intra biennium factam, & conveniſſe tamen inter ſocerum generumque, ut dos inſoluta penes ſocerum maneret. Id enim fieri poſſe, diſerte cavetur articulo proxime antecedente I. Deinde & tunc poſt biennium ſalva eſt exceptio non numeratæ dotis, ſi doceri poſſit, generum intra annum & diem interpellaſſe ſocerum, & coram conſulibus de non facta ſolutione eſſe proteſtatum. Quum enim & alioquin interpellatio, ſive

(n) *l. 65. ff. de judiciis.*
(o) *Art.* XLI.

ſive ad acta ſive extra judicium facta, ad debitorem in mora conſtituendum ſufficiat, (p) quis dubitet, quin interpellatio cum obteſtatione tam ſollemni conjuncta generum a mora abſolvat eamque culpam retorqueat in ſocerum? Ceterum non ineleganter quærit MEVIUS, (q) an hoc ſtatutum ei quoque marito fraudi ſit, qui dotem, ab ipſa muliere promiſſam, intra biennium exigere ceſſarit? Idque recte negat, partim quod lex tam rigida non proferenda ſit ad caſum verbis non expreſſum, partim quod non ferenda ſit uxor, objiciens marito moram in exigenda dote admiſſam, quem quotidie ferre matrimonii onera viderit, nimis iniqua, ſi benevolentia mariti abuti velit. Si cui paullo argutior videatur hæc ratio, quam verior: malim dicere, non adeo neceſſarium videri, maritum dotem ab ipſa uxore conſtitutam, urgere, quum JURE LUBECENSI, communia cum illa habeat bona omnia, oneraque matrimonii non ipſe ex ſuis, ſed ex communibus bonis ferat, prætereaque ipſi mulieri repetenti dotem, quam ſe numquam intuliſſe probe norit, exceptio doli mali, manifeſto obſtet.

§. XXXII.

Supereſt ſextus caſus, quo quis præſcriptione annali tutiſſimus eſt, ſi nimirum actus,

(p) Struv. *Exercitat. XXVII. th.* LXVII.
(q) Mevius *ad lib. I. jur. Lubec. tit. V. art. II. no. 13.*

actus quidam in librum publicum ſit relatus. De eo enim ſancitur: (r) *VVird etvvas in des Rahts oberſtä Stadt-Buch geſchrieben, und ſelches vvurde in Jahr und Tag nicht angefochten, ſo kan darauf kunfftig niemand einige Anrede thun, es vvare denn, daſſ derjenige, vvelcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gevveſen, der vvird* a tempore ſcientiæ *innerhalb Jahr und Tag billig zugelaſſen.* Non eſt, quod hic prolixam inſtituamus comparationem juris Lubecenſis & Romani. Neque enim Romanos ejuſmodi librum publicum habuiſſe, conſtat, qualis hic memoratur. Neque de quibuſvis actis ac codicibus publicis loquuntur ſtatuti conditores, quales ſunt *Rahts-Bucher, Straf-Bucher, Zinſſ-und Schoſſ-Regiſter, Gerichts-Cantzeley-Urthel, Vormundſchaffts-Bucher*, ſed de libro præcipuo, qui ideo κατ' ἐξοχὴν vocatur *der Stadt-Buch, der Stadt-Erb-Buch*, (ſ) itemque *des Rahts oberſtes Stadt-Buch*, in quem emtiones venditiones rerum immobilium, hypothecæ in iis conſtitutæ, ceſſiones in jure, aliaque hujus generis referuntur. Quale quid Romæ factum eſſe, non meminimus, niſi forte huc referre velis tabulas cenſuales, quarum teſtimonio ſæpe utebantur veteres, ſi vel de natalibus cujuſquam, vel de bonis, quæſtio incideret, (t) adeo, ut & eccleſiæ do-

(r) *Lib. V. tit. VI. art. I.*
(ſ) *Lib.* III. *tit. VI. art. II.*
(t) *l. 6. C. de fide inſtr. l. ult. C. ſine cen-*

doctores, veluti JUSTINUS MARTYR, (u) TERTULLIANUS (x) & CHRYSOSTOMUS, (y) ad eas provocent, quoties Servatorem Bethlehemi natum demonſtrare cupiunt. Non autem mirabitur quiſquam, tantum fidei tantumque ponderis ineſſe publico Lubecenſium libro, qui paullo accuratius expendere voluerit ritum, ſollemnitatemque, quæ in hujuſmodi inſcriptione adhiberi conſuevit, quamque ita deſcribit DAV. MEVIUS: (z) *Forma hujus ceſſionis hæc eſt, quod venditor una cum emtore coram conſeſſu Senatus publice pro tribunali ſedentis, vor ſitzenden Rahte, ut habent verba art. II. h. t. vvann er offentliche Audientz halt, comparet, ibi contractum intimat, ſuamque voluntatem de cedenda re vendita declarat, rogans porro, ut ſollemniter ceſſio, die Verlaſſung, admittatur, ejuſque in librum publicum inſcriptio fiat. Iis precibus cuilibet licet intercedere, cui inde præjudicium imminet. Si nulla ejus cauſſa vel manifeſto iniqua reperitur: rejici ſolet contradictio non juſtificata. Si aliquid cauſſæ prætexitur, ſiquidem poſt*

---

*ſu & reliqu. l. 2. §. 1. ff. de excuſat. l. 16. ff. de probat.*

(u) Juſtinus Martyr. *Apolog. II. pag.* 75.

(x) Tertullian. *libr.* IV. *adv. Marcion. cap.* XIX.

(y) Chryſoſtomus *Serm. de diverſ. novi teſtam. loc.* XXXI.

(z) Dav. Mevius *lib. III. Jur. Lubec. tit. VI. art. I. num.* 17.

*poſt auditam utramque partem, in loco de veritate & jure decernere liceat, ſtatim ſenatus, quid faciendum, decernit. Ubi ampliori diſcuſſione indiget, ad eum, qui ad hanc rem, proceſſus ſummarius vel ordinarius, pro circumſtantiarum qualitate neceſſe eſt, partes remittuntur. Facta deciſione, & contradictione rejecta, decernitur a ſenatu illa ſollemnis ceſſio, die Verlaſſung, & abſente ſeu contumace altera parte, ejus loco, publico miniſtro eam facere injungitur, ejuſque nomine ab aliquo Senatorum (certi enim ſenatoris muneris portio id eſſe ſolet) conſueta quadam formula & ritu expeditur. Hoc peracto, rogari ſolet inſcriptio in librum civitatis, die Einſchreibung in das Stadt-Buch, qua coram cuſtodibus iſtius libri, veluti apud nos (Stralſundenſes) coram camerariis, expeditur, ſed a ſenatu aque decernitur. Quia vero hac ſollemnitas inſignis effectus eſt, ne forſan illis, quorum intereſt, ignorantibus ſub & obreptitie impetretur: prudens magiſtratus inquirere ſolet, an vendita res libera ſit, an ari alieno obnoxia, an litigioſa, cui in libro publico ante fuerit adſcripta, anne etiam venditori; ſi inde quid gravioris ſuſpicionis emergat, uſque ad ulterierem inveſtigationem rem differre. Qua ſi exactius ſemper obſervarentur: multis difficilibus litibus ſuperſedere liceret.*
Quodſi ergo plenam fidem & jure Romano merentur inſtrumenta publica (a) in primis tabulæ cenſuales, quibus liber hic Lu-

(a) *l. 10. ff. de probat. l. 31. C. de donat.*

Lubecenſium eſt ſimillimus, (b) non aliam ob cauſſam, quam quia omnia accuratiſſime & adhibita ſumma induſtria illis inſcripta eſſe, præſumitur: quis miretur, ſimilem auctoritatem Lubecenſes ineſſe velle libro ſuo publico, in quem nihil, niſi adhibita omni circumſpectione, & re accurate diſcuſſa, refertur. Ceterum ſimilem Lubecenſi eſſe animadvertimus legem Hamburgenſium, quæ his verbis (c) comprehenditur: *VVas fur dem Rahte in offener Audientz an Erb- und Eigen, Haupiſtuhl und Rente verlaſſen und in dieſer Stadt Erb-oder Rent - Buch geſchrieben, und in Iahr und Tag nicht angefochten, und davon unter des Secretarii Hand ein Extract im Gericht furgeleget vvird, dagegen kan niemand einige Einrede thun, es vvare dann derjenige, vvelcher daran intereſſiret, auſſerhalb Lands gevveſen, der vvird von der Zeit an, daſſ er ſolches erfahren, innerhalb Iahres und Tages billig zugelaſſen.*

## §. XXXIII.

Quum vero in rebus humanis nihil tam diligenter atque accurate fieri poſſit, ut non aliqua fugiant magiſtratum etiam Argo oculatiorem; ipſa æquitas ſuaſit juris.

*leg. 15. C. de fide inſtrument.*

(b) *l. 3. C. ſine cenſu vel reliqu. l. 7. & 30. C. de donat.*

(c) *Stat. Hamb. Part. I. tit. XXX. art. III.*

juris Lubecenſis auctoribus, ut iis, quibus inconſultis vel abſentibus aliquibus in librum publicum relatum eſt, quod iis detrimento eſſe poſſet, puſillum laxamenti indulgerent ad jus ſuum perſequendum. Verum & hic ſufficere viſus eſt annus & dies, & quidem non continuus, ſed utilis, quippe quem a tempore ſcientiæ currere voluerunt. Quum vero ſæpe contingat, ut quis negligentiæ prætexat ignorantiam, ſeque ſero admodum rem comperiſſe contendat, quum eam jam pridem habuerit exploratiſſimam: nemo dubitat, quin ſaltim jurejurando firmanda ſit illa ignorantia. (d) Id quod diſerte his verbis expreſſerunt Hamburgenſes, (e) *die Zeit aber ſeiner erlangten VViſſenſchafft, ſoll er auf des Gegentheils ſein Begehren, mit ſeinem Eyde erhalten.* Vix enim alia ſperanda eſt eorum, quæ intra mentis receſſus latent, probatio, quam quæ fit per jusjurandum. (f) Nec quævis prodeſse poteſt ignorantia, etiam adfectata, (g) ſed quæ in virum diligentiſſimum cadere poſſit, qualis eſt abſentium. Unde in textu noſtro: *daſſ der-*

(d) Heig. *Part.* I. *Quæſt.* XL. *n.* 20. Carpzov. *Juriſpr. Forenſ. Part.* 1. *Conſt.* XXII. *def.* 6. Mev. *ad jus Lub. h. t. n.* 29.

(e) *ibid.*

(f) Felin. *in c.* 16. X. *de homicid. no.* 2. Maſcard. *de Probat. Vol.* I. *concl.* XCIV. *num.* 4. Stryk. *de Jure ſenſ. diſſ.* X. *cap.* II. *n.* 8.

(g) *l.* 2. §. *ult. ff. ſi quis caut. in jud. fac.*

*derjenige, vvelcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gevveſen*. Quis enim ferret, eum, qui pedem extra pomœria interea numquam extulit, ignorantiam prætexere earum rerum, quæ publice atque in conſpectu omnium geſta ſunt, quum ignorantiæ rerum publice geſtarum nulla ſit præſumtio? (h) *Quid enim, ſi omnes in civitate ſciant, quod ſolus ignorat?* inquit PAULLUS JCtus. (i) Si vero juſta fuerit ignorantiæ cauſſa, iſque, cujus in detrimentum aliquid libro publico inſcriptum eſt, interea ſub alio ſole ſit peregrinatus: quis dubitet, quin ei fas futurum ſit, illud, tamquam quod clam ac furtim in librum illum irrepſerit, impugnare? Non autem abs ratione addimus, ei impugnationi tum demum locum fore, ſi quid in abſentis detrimentum factum. Quemadmodum enim & jure communi tum demum ignorantia prodeſt intra tempus annale, ſi quis non de lucro captando, ſed de evitando cum alio contendit: (k) ita nec jura Lubecenſium ſubventura credimus illis, qui inſignis cujuſdam lucri ac compendii cauſſa actum in librum publicum relatum impugnare conentur. (l) Denique & id recte monet juris

(h) Menoch. *lib. VI. de præſumt. præſ.* XIII. *n.* 96. Gail. *de pace publica lib. II. cap. X. no.* 10. *ſequ.* (i) *l.* 9. §. 2. *ff. de jur. & facti ignorantia*. (k) Tiraquell. *de retract.* §. XXXV. *gloſ.* IV. *no.* 27.
(l) Mevius *ad h. art. n.* 32.

juris Lubecenſis interpres celeberrimus, annalem hanc præſcriptionem non pertinere ad ea negotia, quæ ipſo jure ita nulla ſunt, ut ne contrahentium quidem conventione convaleſcant. Ea enim & circumacto anno nullius eſſe momenti, nec magiſtratuum confirmationem ad ejuſmodi actus eſſe porrigendam, quos ipſæ leges conſiſtere haud patiuntur, facile unuſquiſque animadvertit.

## §. XXXIV.

Enimvero dum de inſigni illa Lubecenſium prudentia legislatoria, quæ in annali iſta præſcriptione vel maxime elucet, diſſerimus, vix ſentimus, tantum jam chartæ abſumtum, quantum deſtinari ſolet exercitationi academicæ. Et quis dubitet, quin hoc acturo, non defutura ſit uberrima de rebus pulcherrimis diſſerendi materia? Sed ne CALLIMACHI incurramus reprehenſionem, cui *βιϐλίον μέγα μέγα κακὸν*, *magnus liber, magnum malum* videbatur; hic quidem ferias calamo indicimus, Deumque precamur, ut LUBECAM, inferioris Saxoniæ ocellum, pietate civium, juſtitiæ laude, ac commerciorum amplitudine excelſiſſime florere jubeat, donec decretorius ille dies univerſum hoc aboleat, ævumque hoc omne hauriat abſorbeatque æternitas!

DE

# DE
# TESTAMENTIFACTIONE
## JURE GERMANICO
### Arctiſſimis Limitibus Paſſim Circumscripta.

### *EXERCITATIO XXIV.*

§. I. *Libertas teſtandi homini jure naturali & gentium deberi dicitur.* §. II. *Hinc Romanæ leges omnibus facultatem teſtandi liberrimam indulſerunt.* §. III. *Teſtamenta rectæ rationi non conveniunt.* §. IV. *Nec regulæ prudentiæ civilis, quæ leges publicas privati arbitrio tolli non patitur.* §. V. *Teſtamentifactio plerumque ex ira, odio, invidia, aliiſque vitiis, proficiſcitur.* §. VI. *Hinc aliæ gentes teſtamenta vel exſulare voluerunt ex rebuſp. ſuis, vel eadem arctis limitibus circumſcripſerunt, veluti Hebræi.* §. VII. *Athenienſes.* §. VIII. *Lacedæmonii.* §. IX. *Germani.* §. X. *Quando teſtamenta in Germania condi cœperint?* §. XI. *Quædam Germanicæ originis gentes vel ſero, vel plane non, admiſerunt teſtamenta.* §. XII. *Quædam eam facultatem admodum reſtringunt. Quot modis id fiat?* §. XIII. *Non omnes promiſcue in Germania teſtantur. Alicubi requiritur conceſſio Principis.* §. XIV. *Comparatio hujus juris cum Romano.* §. XV. *Alibi teſtari non poſſunt lectulo adfixi.* §. XVI. *An id juri communi & Germanico* con-

*conſentaneum? §. XVII. Alibi feminis non indiſtincte liberrima teſtandi facultas permittitur. §. XVIII. Pubertas non ubique ſufficit teſtamentum conditaris. §. XIX. Heredes ab inteſtato exſtantes paſſim teſtamentifactionem impediunt. Jus recadentiæ quid? §. XX. Teſtari alicubi non poſſunt peregrini, cælibes & ſpurii. §. XXI. Non de omnibus bonis teſtari licet. Regula, quæ neminem pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere patitur, in Germania non ubique valet. §. XXII. Quibuſdam locis de certa tantum bonorum parte teſtari licet. XXIII. Alibi de mobilibus tantum. §. XXIV. Alibi inter bona adquiſita & hereditaria diſtinguitur. §. XXV. Mulieres Saxonicæ de Gerada: viri de rebus expeditoriis diſponere non poſſunt. §. XXVI. Ubique fere prohibita diſpoſitio de feudis. §. XXVII. Quod ad formam attinet, quibuſdam locis non admittuntur teſtamenta, niſi publica. §. XXVIII. Itemque alicubi non valent teſtamenta, niſi in quibus ad piam cauſſam, vel rei publicæ utilitatem aliquid relictum. §. XXIX. Quin & agnatis legitima alicubi adimi non poteſt. §. XXX. Si quis aliquo loco ſecundum iſtius leges teſtatus ſit, an & alibi ſubſiſtat teſtamentum? §. XXXI. Heredis inſtitutio multis locis haut neceſſaria. §. XXXII. Alibi ne permiſſa quidem. §. XXXIII. Cur tam multæ Germaniæ provinciæ peregrinos, quam majorum, mores ſequi maluerint? §. XXXIV. Effectus receptæ teſtamentifactionis liberrimæ. §. XXXV. Concluſio diſſertationis.*

§. I.

§. I.

QUo vehementiore vivendi deſiderio natura omnes tenemur, eo magis ipſa unumquemque noſtrum convincit experientia, vitam nobis non mancipio, ſed veluti uſui, datam eſſe, tempuſque imminere, quo conclamanda vaſa, & ex hac vita, tamquam ex diverſorio quodam, ſit emigrandum. Quid mentem hominis, de decretorio illo die cogitantem, erigat, ut læta componat ſarcinulas, & ex hac rerum humanarum caligine ad cæleſtem lucem ſine perturbatione evolet, non alia, quam Chriſtianorum, diſciplina docemur, quæ ſola id veluti præcipuum habet, ut ne cum morte quidem colluctantes deſtituat, ſed vivos formet ac præparet, ut & vivere deſinant æquo animo, extremamque illam horam ſine formidine præſtolentur. Enimvero quum olim univerſum pæne terrarum orbem paganiſmi oppreſſiſſent tenebræ: ſollicitum de imminente illa hora humanum genus cum alia excogitavit mortalitatis ſuæ ſolatia, tum illud in primis, ut morientibus veluti poſteritati intereſse, &, quid poſt mortem ſuam fieri vellent, ante mortem anxie præcipere, permitterent. Hinc non aliam ob cauſsam inventa eſt teſtamentifactio, quam ut homines inde qualecumque fragilitatis ſuæ caperent ſolatium, & poſt mortem quoque ſibi victuri viderentur, ſi, voluntatem ſuam & poſt fata ratam fore præſcirent.

Philoſophatur hunc in modum ipſe CONSTANTINUS M. Imperator, (a) dum, quæ quiſque eccleſiæ ſupremis tabulis ſit relicturus, vel eo nomine præſtanda exiſtimat, *quod nihil magis hominibus deberi videatur, quam ut ſupremæ voluntatis, poſtquam jam aliud velle non poſſint, liber ſit ſtilus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium.* Quam in ſententiam & QUINCTILIANUS: (b) *Non aliud*, inquit, *videtur ſolatium mortis, quam voluntas ultra mortem. Alioqui poteſt grave videri & ipſum patrimonium, ſi non integram legem habet, & quum omne jus nobis in id permittatur viventibus, auferatur morientibus.* Et ſane id argumentum tanti viſum eſt quibuſdam, ut & ex jure naturæ & gentium profectam exiſtiment teſtandi libertatem, tum quod teſtamentorum ſubſtantia cognata ſit dominio, tum quod & inter vivos ita quiſque diſponere poſſit, ut effectus & poſt mortem duret, tum denique, quod teſtamentorum uſus pleriſque gentibus communis fuerit. Iis enim ſimilibuſque argumentis utuntur, qui teſtamentifactionem ex ipſo jure naturæ & gentium arceſſendam eſſe exiſtimant, veluti VIGLIUS ZUICHEMIUS, (c) COVARRUVIAS, (d) BRONCHORSTIUS, (e) GRO-

TIUS,

(a) *l. 1. C. de ſacroſ. eccl.*
(b) Quinctilian. *Declam. CCCVIII.*
(c) Vigl. Zuichem. *ad* §. 2. *Inſt. de teſtam.*
(d) Covarruv. *Var. III, 6. num. 6.*
(e) Bronchorſt. *Enantioph. Cent. III. enant. 20*

TIUS, (f) VINNIUS (g) aliique, quos turmatim, uti ſolent, adducunt HILLIGERUS, (h) GILKENIUS, (i) & PINELLUS, (k) quibuſque omnibus jam e veteribus THEOPHILUM (l) præluſiſſe, animadvertimus, quippe τὸ συγγράφειν διαθήκας ſeu *teſtamentifactionem* ad ἐθνικὸν νόμιμον, id eſt, *jus gentium*, diſerte referentem.

§. II.

Et hæc quidem tanti momenti viſa ſunt Romanis, ut non modo morientibus, ſed & de mortalitate ſua cogitantibus, id qualecumque ſolatium concederent, quin & *publice expedire* exiſtimarent, *ſuprema hominum judicia exitum habere*. (m) Lata enim fuerat lex decemviralis: PATER FAMILIAS UTI LEGASSIT SUPER FAMILIA, PECUNIA, TUTELAVE SUÆ REI, ITA JUS ESTO, *iiſque legis verbis latiſſimam civibus poteſtatem tributam novimus & heredes inſtituendi, & legata, & libertatei dandi, tutelas quoque* con-

(f) Grot. *de Jure belli & pac. Lib. II. Cap. VI.* §. *ult.*
(g) Vinn. *ad pr. Inſt. de teſtam. ord, n.* 3.
(h) Hillig. *ad Donell. Comment. Jur. Libr. VI. Cap. V. litt. A.*
(i) Gilken. *in l.* 1. *C. de teſtament. num.* 5. & 32.
(k) Pinell. *Selećt. Lib. II. cap. X.*
(l) Theophil. *ad princ. Inſt. de Jure nat. gent. & civ.*
(m) *l.* 5. *ff. teſt. quemadm. aperiantur.*

*conſtituendi*, (n) quin & ſubſtituendi, exheredes ſcribendi, omniaque agendi pro arbitrio. Quin vere dici poteſt, legislatoriam poteſtatem, in qua alioquin τὸ κύριον in republica conſiſtit, hac lege cum unoquoque cive Romano eſſe communicatam. LEGARE enim, teſte ULPIANO, (o) eſt LEGIS MODO *aliquid relinquere*, adeoque, qui teſtamentum condebant, vere ac proprie dicebantur νομοθετεῖν (p) *legem ferre*, quemadmodum & ipſum teſtamentum vere & proprie νόμον ſeu legem adpellari obſervamus a veteribus. (q) Quemadmodum enim legislator ſuo omnia arbitrio præcipit, quæ ipſi e republica futura videntur, civibuſque tunc in obſequio gloria relicta eſſe cenſetur: ita Romani non minus obſequium deberi exiſtimabant ſupremis cujuſcumque patrisfamilias tabulis, UT PLINIUS (r) junior hinc vel maxime laudet amicum, qui *religioſiſſime ſoleret cuſtodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexiſſe pro jure ſit.* Quemadmodum deinde tanta eſt legislatoris poteſtas, ut & antiquiori legi, & conſuetudini, jam inde ab antiquiſſimis uſque temporibus receptæ derogare, quin utramque plane abolere, & e re-

(n) *l. 120. ff. de verb. ſign.*
(o) Ulpian. *tit. XXIV.* §. 1.
(p) Chryſoſt. *in Act. Apoſtol. homil. I. pag. 615. Græc. Nov. XXII. Cap. II.*
(q) *Excerpta de Legation. p. 62.*
(r) Plin. *Lib. IV. Epiſt.* 10.

republica proſcribere poſſit: ita teſtatori fas eſt, non modo ſuas, quas antea condiderat, tabulas, novis confectis, rumpere, ſed & ipſas evertere leges publicas, de ſucceſſione inteſtatorum latas. Quid? quod privatis multo major ac laxior poteſtas fuerit legem dicendi rebus ſuis, quam ulli legislatorum, quum horum poteſtati idem, ac ipſius vitæ, finis contingat, nec quiſquam legem ſcripturus ſit, ſe mortuo demum in civitate valituram, illi autem, quid & ſequuturis ſæculis fieri velint, recte ſanciant, &, ut cum SENECA (f) loquamur, *nihil umquam ſanctiore cura componant, quam quod ad ſe non pertinet.* Quæ quum ita ſint, recte omnino legem cum teſtamento compoſuit CICERO, (t) ſcripſitque: *In publicis nihil eſt* LEGE *gratius; in privatis firmiſſimum eſt* TESTAMENTUM.

## §. III.

Enimvero ſi recte pones calculum, non facile adſentieris illis, qui teſtamentorum originem ad jus naturæ & gentium referunt, ac proinde ampliſſimam illam de rebus ſuis diſponendi facultatem, qua Romani uſi ſint, ſi a forma & ſollemnitatibus diſceſſeris, ipſam rectam rationem omnibus peræque hominibus dediſſe arbitrantur. Pri-

(f) Seneca *de Benef. Lib. IV. Cap. XI.*
(t) Cic. Philipp. II. *Cap. XLII.*

Primo enim jam pridem vir perelegantis ingenii, EMUNDUS MERILLIUS, (u) poſt eumque & alii, in primis CHR. THOMASIUS (x) & periilluſtris hujus provinciæ Præſes, JO. GOTHOFREDUS DE COCCEIIS (y) recte viderunt, dominii quidem eam eſſe naturam, ut domino, quoad vivit, liceat jus ſuum in quemcumque transferre, eaque translatio, illo etiam rebus humanis exempto, rata ac firma ſit: at ex eo tamen non conſequi, ut & ab eo tempore initium capere poſſit translatio dominii, quando quis jam dominus rerum ſuarum eſſe deſiit. Potius *contra naturalem rationem eſt*, inquit MERILLIUS, *ut voluntas hominis poſt mortem valere incipiat: nam mors omnia ſolvit. Igitur & poteſtatem, de rebus noſtris ſtatuendi, ſolvit, ut etiam mandatum morte mandantis ſolvitur. Et ita voluntas hominis cum vita exſpirat, niſi poteſtate legis* (civilis) *in teſtamento poſt mortem confirmaretur*. Quæ, ut intelligas, paullo attentius, quæſo, expende, quid moliatur, quiſquis ſupremas tabulas ſcribit. Vivus nihil juris, ac ne ſpem quidem certam in alterum transfert, ſed omnia ſibi integra ſervat, nec quidquam ſibi voluntatem mutaturo impedimento eſſe cupit. At tum demum res vult in

(u) Merill. *Obſerv. Lib. VI. Cap. XXV.*

(x) Thomaſ. *Not. ad tit. Inſt. de teſtam. ord. p. 173.*

(y) *Diſſ. de Teſtament. Principum Part. I. §. XXII. ſequ.*

in heredem translatas, quando transferre amplius nihil poteſt, adeoque vult in eum eventum, quo velle amplius non licet. Quæ ſane a recta ratione adeo abhorrent, ut qui teſtamentorum originem ex jure naturæ & gentium repetunt, iis ſe tricis involvant, quibus ſe ipſos expedire nullo modo queant. GROTIUS (z) ſane & VINNIUS, (a) teſtamenta cum juris naturalis, id eſt, rectæ rationis principiis in gratiam reducere non alia ratione potuerunt, quam vocabulo notionem plane aliam & ab uſu remotiſſimam ſubjiciendo, & per teſtamentum intelligendo alienationem in mortis eventum, ante eam revocabilem, retento interim jure poſſidendi & fruendi. Quaſi vero id cenſeri poſſit alienatum, de quo prior dominus poſt alienationem æque libere, ac antea, diſponit: & quaſi uſumfructum tantum ſibi retineat teſtator, qui in heredem nihil proprietatis tranſtulit. Sed & ſagaciſſimi vir ingenii, GOTTOFR. GUIL. LEIBNITIUS, (b) expedire ſe alia ratione non potuit, quam ut teſtatores ob mentis immortalitatem vere rerum ſuarum dominos manere fingat, relictos vero ab illis heredes concipiendos exiſtimet, tamquam procuratores in rem ſuam. Quaſi vero mens, corporis exſoluta vinculis, fluxa

(z) Grot. *de Jure belli & pac. Lib. II. Cap. VI. §. ult.*

(a) Vinn. *ad pr. Inſt. de teſt. ord. n. 2.*

(b) *Auct. novæ methodi juriſprud. p. 56.*

fluxa hæc ac terrena curet, & dominium adfectet earum rerum, quibus ipſa non magis, quam gallina unionibus, uti poſſit.

*Id cinerem & Manes credis curare ſepultos?*

recte quærit apud VIRGILIUM (c) Anna. Et quid multa, quæſo, hic accumulomus? Si rerum dominium aut jus ullum ex teſtamento in heredem tranſit, id aut vivo teſtatore in eum transfertur, aut eo jam mortuo. Vivo teſtatore jus hereditarium transferri non dixeris, quum nec ulla ſit viventis hereditas, nec ipſe teſtator heredi, ſe ſuperſtite, jus aliquod eſſe velit. Nec eo mortuo fieri poteſt illa translatio, quum teſtator tunc nec velit quidquam transferre, nec poſſit, quippe cujus dominium cum vita omnino deſiit. Quem nodum plus quam Gordium quum ſatis animadverterent juris conſulti Romani, eum ſecare, quam ſolvere maluerunt, variis excogitatis fictionibus, quas ne quidem ab ANT. DADINO ALTESERRA (d) ſatis explicatas, non melius, quam perilluſtris de COCCEIIS (e) verbis deſcribere licebit: *Et ſane*

(c) Æneid. IV. *v.* 92.
(d) Alteſerra *de Fiction. jur. tract.* IV. *cap.* II. *pag.* 143.
(e) *ibid.* §. XXIV. *ſeqq.*

*ne ita eſt*, inquit vir doctiſſimus. *Tota teſtamentifactio, prout non tantum jure Romano formata, ſed & inter gentes ab omni memoria recepta eſt, meris juris poſitivi fictionibus abſolvitur & ſuſtinetur. Primo enim fictione juris momentum teſtamenti cum momento mortis jungitur, & ultima voluntas cum ultimo vitæ halitu expoſita intelligitur.* (f) *Deinde momentum quoque aditæ hereditatis retrotrahitur ad momentum mortis.* (g) *Hæc igitur tria tempora, teſtamenti, mortis & aditionis, naturaliter inter ſe diſtincta, fictione juris ita junguntur, atque pro uno eodemque tempore habentur, ut & teſtator eodem mortis momento bona ſua, prout luberet, heredi conceſſiſſe, & hic ab eo accepiſſe fingatur.* Quis vero ex jure naturæ derivet actum, qui ne explicari quidem poteſt, niſi excogitatis tot fictionibus, naturæ rei plane repugnantibus?

## §. IV.

Accedit & alterum, quod ampliſſimæ illi teſtandi facultati jure opponitur, argumentum. Nullam umquam gentem fuiſſe arbi-

(f) *l.* 1. *C. de ſacroſ. eccl.*

(g) *l.* 54. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 193. *ff. de reg. jur.*

arbitramur, quæ non de hereditatibus in liberos aliosque cognatione proximos devolvendis leges accurata diligentia ſcripſerit. Quum enim prudentum legislatorum ſit, naturam, optimam vitæ magiſtram, ducem ſequi: veriſſimum autem deprehendamus, quod olim cecinit PINDARUS: (h)

> Πλοῦτος, ὁ λα-
> χὼν ποιμένα ἐπακτὸν ἀλλότριον,
> Θνάσκοντι στυγερώτατος,
>
> *Divitiæ, quæ nactæ ſunt*
> *Dominum ac heredem, adſcitum aliunde,*
> *Morienti ſunt triſtiſſimæ.*

nihil illi fecerunt reliqui, ut, quo ordine liberi ad parentum, ad liberorum parentes, eaque deficiente neceſſitudine, agnati cognatique ad mortuorum hereditates vocandi ſint, legibus quam diligentiſſime definirent. Enimvero dum ampliſſima teſtandi libertas unicuique conceditur, ei ſimul datur arbitrium, leges illas, pro lubitu evertendi. Quod quam alienum ſit a prudentiæ civilis principiis, nemo non animadvertit. Negat PAPINIANUS, (i) *jus publicum privatorum pactis mutari poſſe*. Cur vero magis mutetur arbitrio unius, legem contra leges privatim condentis? *Contra legem nec ſtipulationem tenere* ſtatuunt THEODOSIUS & VALENTINIANUS, (ii) *nec mandatum*

(h) Pindarus *Olymp. X*.
(i) *l. 38. ff. de pact.*
(ii) *l. 5. §. ult. C. de Legib.*

*tum ullius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti*. Cur magis ergo admittatur teſtamentum? Sane ſi ea demum beata eſt reſpublica, in qua potentiora ſunt legum, quam hominum, imperia, & in qua ne magiſtratibus quidem adverſus eas quidquam permittitur: quis non in iis prudentiam deſideret, qui arbitrium in ipſas leges privatis permiſerunt, eaſque tam impune ab unoquoque everti paſſi ſunt, ut & paroemia inde nata ſit: *proviſionem hominis tollere proviſionem legis*. Ipſi ſane, qui naſcenti Romæ præerant, multo ſapientius, quam poſteros, rationes ſubduxiſſe, animadvertimus. Hi enim heredes quidem nuncupandi poteſtatem faciebant civibus ſuis, ſed quum *nihil ſit tam naturale, quam eodem modo unumquodque diſſolvi, quo colligatum eſt*, (k) recte ſtatuebant, leges de ſucceſſione inteſtatorum non poſſe, niſi novis legibus, mutari, ac proinde heredem illum eſſe in comitiis calatis, rogante populum magiſtratu, centuriiſque ſuffragantibus, nuncupandum, ut ſic lex in cauſſa inteſtati nova lege, in cauſſa teſtati lata, abrogaretur, ceu recte animadvertit vir ampliſſimus CORN. VAN BYNKERSHOEK. (l) Quin quum jam ab eo majorum inſtituto deſciviſſent decemviri: cautio adhuc erat iis, qui legis actiones componebant, ne leges de inteſtatorum ſucceſſione pri-

(k) *l. 35. ff. de reg. jur.*
(l) Bynkersh. *Obſerv.* II, 2.

privata teſtatorum auctoritate tolli viderentur. Hinc enim excogitarunt ritum teſtandi per æs & libram, ab ULPIANO (m) accuratius deſcriptum, ut teſtator non tam legem, poſt mortem demum valituram, rebus ſuis dicere, quam inter vivos bona ſua alienare videretur. Quæ omnia hodie in umbram abiere, ex quo, abolitis iſtis ritibus, quædam tantum ſollemnitates, tamquam veteris illius teſtamentifactionis ſimulacra, retentæ, & cuivis data eſt poteſtas heredem vel ſcribendi, vel nuncupandi pro lubitu, adeoque legem contra leges publicas privato arbitrio ferendi.

§. V.

Jam ſi quis porro cauſſas, quibus impulſi plerique homines, præteritis proximis agnatis cognatiſque, extraneos heredes ſcribant, paullo accuratius conſideret: & has ita comparatas eſſe animadvertet, ut rectius facturos fuiſſe decemviros, faſſurus ſit, ſi introducta teſtandi licentia improbitati non præſtitiſſent patrocinium. Quamvis enim *actum hominis & præcipua cura, & ultimi temporis eſſe teſtamentum*, ſcribat VALERIUS MAXIMUS, (n) &, ex SENECÆ (o) ſententia, *numquam diligentius demus beneficia, numquam magis judicia noſtra torqueamur, quam ubi, remotis uti-*

(m) Ulpian. *tit.* XX. §. IX.
(n) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VII.
(o) Seneca *de Benef. lib.* IV. *cap.* XI.

*utilitatibus*, *ſolum ante oculos honeſtum poſitum eſt*, *& mors*, *intercludens omnia*, *ad ferendam ſententiam incorruptum judicem mittit*: neſcio tamen an umquam latitantia hominum vitia magis erumpant foras, quam dum teſtes ad ſignandas tabulas coguntur. Tunc vero vel ira & odium, vel invidia & livor, vel inertiſſimum vitiorum, voluptas, vel ſtolidiſſimum omnium ſuperſtitio animum vel maxime in diverſa rapiunt, ut tunc præcipue omnia improbe agantur, quando homines, mortalitatis ſuæ memores, ſe omnia ſanctiſſima cura agere, ſimulant. Jam pater durior & impius a prima ſæpe offenſa animum inducit, ut naturam ipſam ejuret, amoremque penitus inſitum ejici ex animo, & parentem ſe eſſe obliviſcatur. Jam alius, *novercalibus delinimentis inſtigationibuſque corruptus*, *injuriam adverſus liberos ſuos teſtamento inducit*, *& maligne circa ſanguinem ſuum infert judicium*. (p) Jam livor miſerum excruciat teſtatorem, nec ille æquo animo ferre poteſt cognatos, quorum ipſe inopia ſemper lætatus eſt, & quibuſcum ſimultates per omnem vitam exercuit, bonis ſuis potituros. Hinc extraneus ſcribitur heres, qui vel ſtupro aliiſve probris id beneficium meruit, vel milvii inſtar teſtatorem captavit, demiſſoque ad humillimum obſequium animo, & hamatis beneficiis, eum ad expungendas pro-

xi-

---

(p) *l. 4. ff. de inoffic. teſtam.*

ximas neceſſitudines pellexit, qui deinde voti compos factus, uti eleganter ait poeta, (q)

*Stat domo capta cupidus ſuperſtes,*
*Imminens lethi ſpoliis, & ipſum*
*Computat ignem.*

Quum multi porro, non pietate vera, ſed ſuperſtitione impulſi hereditatem miſeris cognatis præripiunt, iiſque piam, quam vocant, cauſſam præferendam exiſtimant? Præclarum profecto eſt, & laude digniſſimum, bona elärgiri pauperibus, vel ea ita diſpenſare, ut ad Eccleſiam, ſcholas, & miſerabiles perſonas aliqua inde redundet utilitas. At plerique id eum in finem faciunt, ut oblata aliqua bonorum, ſcelere ſæpe quæſitorum, parte, tranſigant cum Deo, quem peccatis ſuis offenſum eſſe ſentiunt, eademque opera & cognatis ægre faciant, & gloriolam aliquam poſt fata conſequantur, non minus ſtolidi Romanis, quos DIONYSIUS HALICARNASSENSIS (r) tota ſæpe ſervitia ſupremis tabulis manumiſiſſe teſtatur, tantum ut liberalitatis laudem poſt mortem ferrent, & in eorum funere eo plures pileati nebulones lecticam ſequerentur. Sic raro admodum contingit, ut ultimæ teſtatorum voluntates ex recta ratione, virtutiſque ac honeſtatis ſtudio, & non potius ex odio, livo-

(q) Papin. *Sat. Silv. lib.* IV.
(r) Dion. Halic. *Antiqu. Rom. lib. IV. p.* 228.

livore, alioque impotente animi impetu, proficiſcantur, nihilque ſapientius dici poſſet, quam quod Belgis ſæpe in ore eſſe audivi:

*De Zalig wvill ſterven*
*Moet laeten vererven*
*Aen t' naeſte Bloedt*
*Syn tydlik Goedt.*

## §. VI.

Quæ quum ita ſint, nemo mirabitur, gentes pleraſque aliter, quam Romanos, philoſophatas, teſtamenta vel plane proſcripſiſſe ex rebuſpublicis ſuis, vel ea admiſſa arctiſſimis limitibus circumſcripſiſſe, ne in cujuſvis arbitrio poſitum eſſet, legeſne de ſucceſſione inteſtatorum migrare, an ſanguini honorem habere mallet. *Singuli enim*, ut ait PLATO, (ſ) *multa & inter ſe diverſa, & legibus & viventium & ſuis ipſorum moribus contraria ſtatuerent, ſi quis poteſtatem daret, ita ſimpliciter condendi teſtamentum, ut ratum ſit, quodcumque quis diſponat, quemodocumque adfectus ad finem vitæ, ſtolidi enim & fracto præditi animo ſumus plerique, quum jam morituros nos eſſe putamus.* Ut auſpicium faciamus ab Hebræis, quorum rempublicam ipſe Deus Optimus Maximus conſtituerat, in univerſo veteris teſtamenti codice teſtamentariæ diſpoſitionis nec volam, nec veſti-

(ſ) Plato *de Legib. lib.* II.

ſtigium deprehendimus. Profitetur equidem Abraamus, (t) ſe, liberis legitimis deſtitutum, hereditatem Eleaſaro ſervo relicturum: ſed teſtamento vel ſcripto, vel nuncupativo id ſe facturum, non addit. Probabilius itaque eſt, eum id exſequi voluiſſe per donationem. Nam & poſtea, quum ex altera uxore Cetura ſuſcepiſſet liberos, iis non condito teſtamento, ſed donatione inter vivos de parte bonorum proſpexit. (u) Non putamus etiam, quemquam futurum, qui ultimum illud elogium Jacobi (x) patriarchæ pro teſtamento ſit habiturus, quum non tam bona ac terras, (quales tum nullas poſſidebat, y) liberis leget, quam futura, quæ eorum poſteris imminebant, fata divino actus ſpiritu canat ut vates. Denique ne IESAIÆ (z) quidem verba, quæ vulgo de teſtamentifactione interpretantur, ita comparata ſunt, ut ex iis teſtamentorum uſum apud Hebræos tuto liceat probare. Quis enim dubitet, quin & alia ratione, quam conditis ſupremis tabulis, domus potuerit diſpenſari? Quare non videntur errare, qui, veteres Hebræos teſtamenta plane ignoraſſe, exiſtimant. (a) At poſtea teſta-

(t) *Gen.* XV. 3. (u) *Geneſ.* XXV. 6.
(x) *Gen.* XLIX.
(y) *Act.* VII, 5. *Hebr.* XI, 9. 10.
(z) *Jeſ.* XXXVIII, 1.
(a) Ael. Mancin. *Collat. Leg. Moſ. lib.* X. *cap.* XLVII. *n.* 4.

teſtamentariam etiam ſucceſſionem admiſerunt magiſtri, ſed tot ſanctionibus coanguſtatam, ut a Romanorum inſtitutis toto cælo diſtare videatur. Primo enim non eum, qui ſano corpore eſt, teſtamentum condere patiuntur; ſed fatali lectulo adfixum, mortique proximum. (b) Deinde ea ultima voluntas non pertinet ad bona, voto vel Corbane obſtricta, (quod votum graviter reprehendit SERVATOR, (c) quippe quæ abſciſſe Deo deberi videbantur. Denique quum a SALOMONE (d) præclare dictum ſit: *Qui turbat propinquum ſuum, eſt crudelis*: nefas putant, excluſis proximis ab inteſtato heredibus, extraneum inſtituere, ac proinde inculcant principium אין אדם יכול להורש למי שאין ראוי ליורשו ולא לעקיר הירושה מן היורש: *Nemo poteſt alium inſtituere præter eum, qui ex eis eſt, ad quos hereditas pertinet, nec hereditatem ab herede funditus tollere.* (e) Id unum ergo licebat teſtatori, ut ex pluribus heredibus proximis, veluti pluribus filiis vel fratribus, unum alterumve inſtituere poſſet, non tamen per modum exheredationis, v. g. *Filius meus exheres eſto inter fratres ſuos*: ſed per modum in-

(b) Selden. *de Succeſſ. ad Leg. Hebr. cap. XXIV.*

(c) *Marc.* VII, 11.

(d) *Prov.* IX, 7.

(e) *Piruſch Miſnai ad Baba bathra.* apud Selden. *ibid.*

inſtitutionis e. g. *Ruben, filius, mihi heres eſto ante omnes filios meos*. (f) Id enim vel deo non iniquum putabant, quod ipſe Deus non quidem excluſionem proximorum heredum, ſed diviſionem tamen hereditatis inter proximos heredes morientibus conceſſiſſet: (g) quamvis, ſi dicendum, quod res eſt, non adeo bene hæc cohærere videantur, partim, quod nemo hereditatem inter heredes dividi crediturus ſit, quam unus totam præripit, partim quod reipſa parum interſit, verbis quis, an ipſo facto, exſors hereditatis fiat. Ceterum his omnibus rite obſervatis ratam eſſe ultimam hominis voluntatem exiſtimant magiſtri, adeo ut bona ex ea ad heredem translata perpetuo penes heredem maneant, & ne ex lege quidem agraria, quæ, circuacta quadraginta novem annorum periodo, omnia prioribus dominis eorumve heredibus reſtitui jubet, (h) vindicentur. Hæc Judæorum magiſtri de teſtamentifactione præcipiunt, quæ quin nova plane ſint, ex eorum interpretamentis potius, quam jure divino, profecta, duobus argumentis conſtare arbitramur, primo quod Antipater apud JOSEPHUM (i) neget, teſtamento, quod Herodes in ipſo fere dijugio corporis & animi ſcripſiſſet, rum-

(f) Selden. *ibid. p.* 79.
(g) *Deut. XXI,* 16.
(h) *Levit. XXV.*
(i) Joſeph. *Antiqu. Jud. lib. XVII. cap. XI.*

rumpi poſſe ſuperius, a ſano & vegeto conditum: altero, quod magiſtri ne vocabulum quidem, quo teſtamentum adpellitent, in lingua Hebraica reperiant, ac proinde illud vocabulo Græco דייתיקי id eſt, *διαθήκη* exprimere cogantur.

## §. VII.

Idem Athenis contigiſſe animadvertimus. Antiquiſſimis enim temporibus heredes ſui cuique liberi ac cognati erant, nullumque teſtamentum, quippe quod Solonis demum ætate innoteſcere cœpit. Teſtem ejus rei locupletiſſimum habemus PLUTARCHUM, (k) quippe diſerte ſcribentem: *Πρότερον οὐκ ἐξῆν, ἀλλ᾽ ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν. Initio non erat jus* (teſtamentum condere,) *ſed familiæ defuncti pecunia & hereditas relinquenda erat.* Enimvero quemadmodum SOLON totam fere veterem DRACONIS legislationem evertit: ita & teſtamenti condendi poteſtatem dedit civibus Atticis, ſed limitibus tamen ſatis anguſtis circumſcriptam. Qua de re iterum PLUTARCHUS: *Ὁ δὲ Σόλων ᾧ βούλεταί τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὐτοῦ, φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον, καὶ χάριν ἀνάγκης. Καὶ τὰ κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν, οὐ μὴν ἀνέδην γε πάλιν, οὐδ᾽ ἁπλῶς.*

(k) Plutarch. *in Solone p. 90.*

ἁπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν, ἢ φαρμάκων, ἢ δεσμῶν, ἢ ἀνάγκῃ καταχεθεὶς, ἢ γυναικὶ πειθόμενος. *Hic Solon liberum fecit, non exſtantibus liberis, cui viſum eſſet, ſua donare, amicitiamque propinquitati, & gratiam prætulit neceſſitati, pecuniamque eo ipſo mancipium fecit poſſeſſorum. Nec indefinite tamen citra delectum dare indulſit, ſed, ſi non per morbum, vel medicamentum, vel vinculis, vel vi adſtrictus, vel uxoris adductus eſſet blanditiis.* Ipſa SOLONIS lex integra exſtat apud DEMOSTHENEM, (l) ex cujus verbis patet, ſenſum ejus ſatis commode expreſſiſſe PLUTARCHUM, niſi quod Solon addiderat, non valituras etiam ſupremas tabulas, ὑπὸ τούτων τῶν παρανόμων, *earum rerum aliqua, quæ legibus interdicta ſint*, extortas. Primo itaque teſtari non poterant, quibus eſſent liberi. Hinc ſtatim ſubjicit DEMOSTHENES: τοῦ μὲν νόμου τάνυν ἀκηκόατε, ὃς οὐκ ἐᾷ διαθήκας διαθέσθαι, ἐὰν παῖδες ὦσι γνήσιοι. *Legem audiviſtis, quæ teſtamenta condere non ſinit, ſi liberi ſint germani.* Et ISÆUS: (n) Ὁ νόμος αὐτὸς ἀποδίδωσι τῷ υἱῷ τὰ τοῦ πατρὸς, καὶ οὐδὲ διαθέσθαι ἐᾷ ὅτῳ ἂν ὦσι παῖδες γνήσιοι. *Lex ipſa ea, quæ ſunt patris, permittit filio, & non patitur eum teſtari, cui filii ſunt legitimi.* Quin ne quis forte exiſtimet, filiis tantum, non æque filiabus, proſpexiſſe Solonem: alibi idem ISÆUS

(l) Demoſthen. *Orat.* II. *in Steph. p.* 953.
(n) Iſæus *Orat. V.*

ISÆUS (o) ſcribit Οὔτε γὰρ διαθέσθαι, οὔτε δοῦναι οὐδενὶ οὐδὲν ἔξεστι τῶν ἑαυτοῦ ἄνευ τῶν θυγατέρων, ἐάν τις καταλιπὼν γνησίας τελευτᾷ. *Non enim cuiquam licet aut diſponere aut donare ſua, invitis filiabus, ſi quis legitimas relinquens deceſſerit.* Id quod deinde ita explicat, patrem, non exſtantibus filiis, diſponere potuiſſe ſuo arbitrio: ſin filiæ eſſent ſuperſtites, harum conſenſu opus fuiſſe, ſi cui bona relinquere vellet. Itaque recte intellexit SOLON, quod & a PAULLO (p) noſtro obſervatum eſt, *rationem naturalem, quaſi legem quamdam tacitam, liberis parentum hereditatem addicere.* Deinde Solon teſtamentifactionem negavit non modo furioſis & mente captis, ſed & ægrotantibus, lectulo adfixis, ac confectis ſenectute, veritus, ne vel

*Vis morbi diſtracta per artus*
*Turbet, agens animam,*

vel ob devexam ætatem ita jam deſipiat teſtator, ut malignum de agnatis judicium inferat. Hinc denuo ISÆUS: (q) Δοῦναι γὰρ ὁ νόμος οὐδενὶ ἐᾷ τὰ ἑαυτοῦ, ἐὰν ὑπὸ γήρως, ἢ ὑπὸ νόσου παρανοήσῃ. *Non enim lex permittit donare ſua, ſi aut ſenectute, aut morbo deſipiat.* Ex quo tamen loco patet, morbum & ſe-

(o) Idem *Orat.* II.
(p) *l.* 7. *ff. de bonis damnat.*
(q) Iſæus *Orat.* III.

& ſenectutem non omnem impedimento fuiſſe teſtamenta conditur is, ſed eum ſtatum, quo quis præ morbo vel ſenio deſipere videretur. Quum porro venenis magicisque ſuſurris eam vim tribuerent veteres, ut & animum iis ad amorem vel odium inflecti poſſe exiſtimarent: non mirum profecto eſt, Solonem & eorum teſtamenta irrita eſſe voluiſſe, quos ſuſpicio ſit veneficio ad hujuſmodi ſupremum judicium perpulſos eſſe. Denique & vim, & vincula, & ipſas blanditias uxorias abeſſe juſſit Solon, quum eæ alias, jure Romano, ſi minus importunæ ſint, teſtamentis non obeſſe credantur. (qq) Itaque limitibus ſatis anguſtis circumſcripta apud Athenienſes fuit teſtamentifactio, nec parum falluntur, qui Atticæ originis eſſe exiſtimant illud πολυθρύλλητον: PATERFAMILIAS UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO.

## §. VIII.

Progredimur ad Lacedæmonios, apud quos eadem teſtamentifactionis fata fuerunt, ac apud Athenienſes, niſi quod ubi illa ſemel inolevit, multo plus libertatis indultum eſt civibus, quam Athenis, adeo ut & ſuos quiſque liberos exheredes pro lubitu ſcriberet. Hinc ſummus prudentiæ civilis auctor, ARISTOTELES, (r) Spartanorum

(qq) *l. ult. ff. ſi quis aliquem teſt. prohib. l. 70. ff. de hered. inſt.*

(r) Ariſtot. *Polit. lib.* II. *cap.* IX.

rum expendens inſtituta & rempublicam, id vel maxime reprehenſione dignum exiſtimat, quod, quum ſortes, ſeu agri portiones, civibus ſingulis a republica attributas, penes familias manere voluerit Lycurgus, ac proinde earum alienationem lege prohibuerit, libera tamen civibus conceſſa ſit facultas teſtandi, ſorteſque illas pro lubitu transferendi in alios. Τοῦτο δὲ, inquit, καὶ διὰ τῶν νόμων τέτακται φαύλως, ὠνεῖσθαι μὲν γὰρ ἢ πωλεῖν τὴν ὑπάρχουσαν, ἐποίησεν οὐ καλὸν, ὀρθῶς ποιήσας· διδόναι δὲ καὶ καταλείπειν ἐξουσίαν δέδωκε τοῖς βουλομένοις. καί τοι ταὐτὸ συμβαίνειν ἀναγκαῖον ἐκείνως τε καὶ οὕτως. *Hoc autem etiam legibus conſtitutum eſt perperam: Fecit enim lator legis* (Lycurgus,) *ut patrimonium aut ſuum vendere, aut alienum emere, haberetur non honeſtum: atque hoc recte. Donandi autem & teſtamento relinquendi poteſtatem licentiamque permiſit iis, qui vellent. Atqui idem evenire neceſſe eſt & hoc & illo modo.* Enimvero hoc non eſt ex LYCURGI inſtitutis, qui quum auri argentique uſum, veluti omnium ſcelerum materiam, ſuſtuliſſet, eoque loco eſſe voluiſſet civium ſuorum fortunas, ut virtute potius ac laborum tolerantia, quam opibus excellerent, (ſ) nihil illis minus, quam teſtandi de rebus ſuis licentiam permittendam cenſuit. Aſt quum jam Spartani, deſerta ſeveriore Lycurgi diſciplina, non gradu, ſed

(ſ) Juſtin. *Hiſtor. lib.* III. *cap.* II. & III.

ſed præcipiti curſu a virtute deſciſcere, & ad vitia tranſcurrere cœpiſſent: tum demum hanc teſtandi licentiam lege lata invexit Epitadeus ephorus, vir factioſus, & acerbis moribus, qui ſimultate ſibi cum filio exorta rhetram, teſte PLUTARCHO, (t) *promulgavit, jus ut cuique eſſet, hereditatem ſuam & ſortem cuicumque vellet, inter vivos donandi, & relinquendi teſtamento.* Quæ lex quibus malis turbiſque deinde involverit rempublicam, idem PLUTARCHUS fuſius narrat, idque unuſquiſque, vel a mediocri prudentia inſtructus, præſagire facile potuiſſet, quum lex illa primis Lycurgi inſtitutis quam maxime eſſet adverſa, quin ea deſtrueret in ſolidum, adeoque & ipſam rem publicam non poſſet non eadem involvere ruina. De reliquis Græciæ civitatibus non eſt, quod multa addamus, quum jam pridem fere ubique recepta fuerit teſtamentifactio, ut ſcribere non dubitet ISOCRATES: (tt) Νόμος ταῖς διαθήκαις βοηθῶν δοκεῖ τοῖς Ἕλλησι καλῶς κεῖσθαι, τεκμήριον δ' ὃ μέγιστον· περὶ μὲν γὰρ ἄλλων διαθέρονται, περὶ τούτου πάντες ταῦτα γινώσκουσι. *Lex græcis omnibus probata teſtamentis ſuffragatur, cujus rei maximum illud argumentum eſt, quod, quum aliis de rebus diſſentiant, de hoc ſtatuunt idem omnes.*

§. IX.

(t) Plutarch. *in Agid. & Cleom. p.* 797.
(tt) Iſocr. *in Æginet. p.* 778.

§. IX.

Non jam vacat aliarum gentium mores expendere; alioquin enim diſpiciendum etiam eſſet de Ægyptiis, quos populis, qui teſtamenta ignorarint, accenſere videmus JO. SCHILTERUM, (u) quamvis auctorem ſuum, unde hæc hauſerit, non nominantem. Quare de GERMANIS tantum quædam addimus, de quibus TACITUS: (x) *Heredes*, inquit, *ſucceſſoreſque ſui cuique liberi*, NULLUM TESTAMENTUM. Hunc locum, dici non poteſt, quam varie interpretati ſint viri docti, aliis non ipſa teſtamenta, ſed vel nimia ac miſera diligentia condita, apud Germanos exſulaſſe exiſtimantibus, (y) aliis tum demum ea Germanis in uſu fuiſſe, negantibus, ſi liberi, aut cognati exſtarent: quam ſententiam non ſine adparatu defendit SIRYKIUS. (z) Præterquam enim quod eum ſenſum verba TACITI ferre videntur, difficillimum creditu videtur viro doctiſſimo, Germanos ſolos a communi gentium uſu receſſiſſe, tamque barbare fuiſſe ſtupidos, ut ne deficientibus quidem liberis & cognatis bona ſupremo judicio in alios transferre, ſed ea veluti

(u) Schilt. *Exercit. XIV.* §. *III.*

(x) Tacit. *de Morib. Germ. cap. XX.*

(y) Marqu. Freher. *de tutel. Elect. pag.* 415.

(z) *De ſucceſſ. ab inteſt. Diſſ. VIII. cap. I.* §. II. III.

veluti in medio poſita cujuſvis rapinæ relinquere voluiſſent. Quin fide LEHMANNI (a) refert Carolum M. victorem Germanis difficili bello perdomitis, teſtamenti factionem ademiſſe, reſtitutam poſtea beneficio Ludovici Pii. Ex quo conſequi putat, ut & antea eos modum aliquem teſtandi in uſu habuiſſe, fatendum ſit, quamvis ille cum Romana iſta ac ſollemni teſtamentifactione nihil omnino commune habuiſſe videatur. Sed non videntur tanti eſſe hæ rationes, ut ideo vadimonium deſerendum cenſeamus. Non negat TACITUS, ſollemnia tantum vel ſcripta teſtamenta Germanos ignoraſſe: ſed nullum ibi teſtamentum fuiſſe, contendit. Nec ſequitur ſane, ut, dum ſuos cuique liberos & cognatos heredes fuiſſe ait, iis non exſtantibus, teſtamenta in uſu fuiſſe fateatur. Neque etiam quiſquam facile concedet, communem gentibus omnibus fuiſſe teſtamentorum uſum, neque barbaræ ſtupiditatis argumentum ſatis idoneum ſunt leges & mores, quibus illa teſtandi facultas morientibus adimitur, quum ipſe laudatiſſimus STRYKIUS alibi (b) fateatur, ſatis beatas fuiſſe reſpublicas, quæ illam litium innumerarum materiam penitus ſublatam

(a) Lehmann. *Chron. Spir. lib. II. cap. XX. p. 98.*

(b) Stryk. *Cautel. Teſtament. cap. I. §. VIII.*

latam voluerint, nulloſque ulli heredes eſſe permiſerint, quam legitimo. Accedit, quod ſi vel maxime non exſtet teſtamentum, non tamen ideo verendum ſit, ne hereditas, nullo ſuperſtite cognato, veluti pro derelicto habita cuivis occupanti pateat, quum donationibus, traditionibus, pactiſque ſucceſſorem ſibi nominare legibus patriis non prohiberentur. Quod ad poſtremum attinet argumentum, teſtamentifactionem Germanis a Carolo M. ademtam, & a Ludovico Pio reſtitutam eſſe, non ſcripſiſſet vir doctiſſimus, ſi ſcriptores ejuſdem ætatis, quam LEHMANNUM & PAULLUM ÆMILIUM, conſulere maluiſſet. Totius enim rei fundus eſt locus veteris auctoris, qui VITAM LUDOVICI PII (c) reliquit. Is enim non quidem de univerſis Germanis, ſed de Saxonibus & Friſiis, ob reſumta ſæpius arma in Galliam deportatis, ita ſcribit: *Quo tempore Saxonibus atque Friſionibus* JUS PATERNÆ HEREDITATIS, *quod ſub patre ob perfidiam legaliter perdiderant, imperatoria clementia reſtituit.* Non ergo teſtamentifactio ademta fuerat his gentibus, ſed *jus paternæ hereditatis*, id eſt bona avita, quæ antea fiſco ob eorum perfidiam fuerant adjudicata, id quod & inde facile intelligitur, quod idem auctor refert, miram illam Ludovici Pii benignitatem multorum incurriſſe reprehenſionem, exiſtimantium, gentibus illis,

(c) Vita Ludov. Pii *ad ann. DCCCXIV.*

illis, rerum novarum ſtudioſiſſimis, ſubtrahi potius perfidiæ inſtrumenta, quam ultro ſubminiſtrari oportere. Quid vero periculi, quæſo, inde imminuiſſet, ſi miſeris hominibus, omnique facultate paterna ſpoliatis, liberam tantum permiſiſſet teſtandi facultatem? Quare tam certum eſſe arbitramur, quam quod certiſſimum, Germanos TACITI temporibus teſtamenta plane ignoraſſe. *Neque adparet*, ut recte inquit PUFENDORFIUS, (d) *quare tantopere teſtamenta deſiderare debuerit gens, theſauros tunc cumulare neſcia, & paupere ſupellectile contenta, cui ex ſegete, pecore & venatu vix amplius quærebatur, quam quod victui quotidiano, eique ſimplici, ſufficeret:* maxime quum leges & ſucceſſores deſignaſſent, & non ita clauſiſſent poſſeſsorum liberalitatem, ut his in promtu non eſset modus, ſibi inter vivos de ſucceſsore proſpiciendi.

## §. X.

Equidem fatendum eſt, non tam diligentem majoribus noſtris manſiſse moris iſtius patrii cuſtodiam, ut & poſteris plane ignota fuerint teſtamenta: ſed ſi tamen dicendum, quod res eſt, non tam omnes Germani, quam illi, qui a ſæculo quarto ſe in provincias Romanorum infuderant, teſta-

(d) Pufendorff. *de Jure Nat. & gent. lib. IV. cap.* XI. §. XVIII.

teſtamentifactionem, exemplo Romanorum, admiſerunt, vel potius eam in provinciis, quas occuparant, jam receptam retinuerunt. Hinc ejus mentionem paſſim faciunt leges VVISIGOTHORUM, (e) OSTROGOTORUM, (f) BURGUNDIONUM, (g) quin & in monimentis Francicis varia exſtant provincialium teſtamenta, veluti apud MARCULFUM, (h) ceteroſque FORMULARUM SCRIPTORES, (i) GREGORIUM TURONENSEM, (k) & alios, qui inter chartas veteres varia etiam teſtamenta e ſæculo quinto & ſequentibus protulerunt. Sed ſero admodum ea teſtandi conſuetudo penetravit in Germaniam magnam, nec ibi teſtatos deceſſiſſe reperimus alios, quam principes, quamvis & hi mortis magis cauſa res quaſdam ſingulares donare, quam de univerſis bonis diſponere, ſolerent. Talia ſane fuiſse dixeris teſtamenta HENRICI Aucupis apud VVITICHINDUM CORBEJENSEM, (l) Ottonis IV. Imper. apud MEIBOMIUM, (m) aliaque, quo-

(e) *Lex VViſigoth. lib.* II. *tit. V.* §. *XII. ſeq.*
(f) *Edict. Theodorici* §. XXVIII.
(g) *Lex Burgund. tit.* XLIII.
(h) Marculf. *Form. lib.* II. *cap.* XII. *ſeq.* *&* *Adpend. cap.* LII.
(i) *Formul. Linderbrog. cap.* LXXII.
(k) Greg. Turon. *Hiſt. lib.* VI. *cap.* XXXVI. *lib. VII. cap. VII. lib. X. cap. XII. & XXIX.*
(l) VVitichind. *lib. I. extr.*
(m) Meibom. *in Apolog. pro Ottone IV. pag.* 148. *Tomo III.*

Langobardi loquuntur, (q) plerumque *judicarent pro anima*, & morientes aliquid donarent cœlitibus, ut animæ igne purgatorio uſtulandæ inducias quaſdam impetrarent. Vocabantur hujuſmodi codicilli *Seelen-Gerathe*, vel *Seelen-Geſchaffte*, eæque donationes medio ævo tam videbantur neceſſariæ, ut, ſi quem mors inteſtatum oppreſſiſſet, etiam a legitimis ejus heredibus deberentur, ceu ex SPECULO SVEVICO (r) pluribus demonſtravit JO. SCHILTERUS. (ſ) Itaque idem tunc de univerſa Germania dici potuit, quod de Dania teſtatur INNOCENTIUS Papa III. (t) *eam* nimirum *quantum ad ea, quæ jus fori contingant, conſuetudinibus ſuis & inſtitutionibus principum ſuorum omnino rectam eſſe, nullumque habuiſſe teſtamentorum uſum, qui alibi in ultimis decedentium voluntatibus ſecundum legalem obſervantiam cuſtodiebatur.*

## §. XI.

Quum jus Romanum paullatim in fora ac tribunalia Germaniæ penetraret: teſtandi quoque libertatem mirifice hominibus placuiſſe, nemo mirabitur. Et tamen eam non ſemel ſimulque, ſed alibi tardius, alibi plane non admiſſam eſſe, novimus: Sane

---

(q) *II. Feud. 9. §. 1.*
(r) Jus Svev. *Cap. IV.*
(ſ) Schilter. *Exerc. XI. §. 25.*
(t) *Cap. 2. X. de Conſuet.*

Sane UDALR. ZASII (u) temporibus tam raræ in superiore ſaltim Germania erant ſupremæ tabulæ, ut ipſe *teſtamentorum uſum apud media plebis Germanos inſolentem eſſe, ſeque numquam vidiſſe*, ſcribat. Multo tardius, id eſt, anno demum MDCXVI, Noviomagi civibus publica lege permiſsam eſse teſtamentifactionem, memoriæ prodidit FRIDR. A SANDE. (x) In reliqua Geldria, quæ provinciis fœdere συςηματικῶ unitis acceſſit, teſtamentorum & hodie nullum uſum eſse, præter laudatum SANDIUM, teſtatur JO. ISAACUS PONTANUS (y) & PETR. BUSIUS, (z) quorum iſte patriæ hanc mentem mirifice gratulatur, eamque pæne ſolam hoc inſtituto viam reperiſse putat, qua calumniæ pleræque forenſes in exſilium ire cogerentur. *Non itaque hic*, inquit, *atteruntur ſubditorum bona litibus de teſtamentorum internis vel externis vitiis, vel ſuorum heredum de inofficioſo teſtamento ac præteritione liberorum non emancipatorum querelis, nec controverſiis de fideicommiſſis, unde paſſim alibi patronis forenſibus eſt opima meſſis*. Quæſtionem equidem ea occaſione movet BUSIUS, an valeant hujuſmodi ſtatuta vel conſuetudines, quibus civibus teſtandi facultate interdicatur? ejuſque quæſtionis definitionem

(u) Zaſ. *Reſponſ. lib.* I. *reſp.* III. *n.* 76.
(x) Fr. a Sande *Deſcript. Gelr. p.* 147.
(y) Pontan. *Hiſt. Gelr. Lib.* I. *p.* 47.
(z) Buſ. *ad l.* 1. *ff. qui teſtam. cond. poſſ. n.* 7.

nem pendere exiſtimat ab altera, jurisne naturæ gentiumque primævi illa ſit, an poſitivi? ac demum, quum poſterius ipſi videatur veroſimilius, merito inde colligit, rata eſse ejus generis ſtatuta, eaque iniquitatis coargui a nemine poſse. At nos Domitianam hanc quæſtionem dixerimus, ſi vel maxime, teſtamenta ex jure naturali & gentium primum permanaſse, fingas. Quum enim ſic quoque juri non præceptivo, ſed tantum permiſſivo, ceu vocant, tribui poſſit, ea autem, quæ jus illud ſempiternum permittit, legibus civilibus coanguſtari poſse, nemo dubitet: (a) nihil omnino impedire arbitramur, quo minus hujuſmodi ſtatuta ac mores valerent, ſi vel maxime daremus, quod dare tamen non poſsumus, teſtamenta ipſi juri naturæ ac gentium originem debere.

§. XII.

Quamvis vero non ubique mores majorum tanta religione ſequuti ſint poſteri, ſed ubi jus Romanum ſemel civitate donatum eſt, idem fere pleriſque locis contigerit, quod conqueritur FRANC. HOTOMANNUS, (b) *ut materia teſtamentaria eſſet fons & nutricula maxima litium partis, captionumque, quæ iſtic fieri ſolent, ubi jus civile viget:* non tamen omnes Germani teſtamentifactionem Romanam ita admiſerunt, ut

(a) *l. 6. pr. ff. de juſt. & jur.*

(b) Hotoman, *in Antitribon. Cap. VI. p. 30.*

ut libertatem omnibus darent conſtituendi de bonis ſuis per ultimam voluntatem, ſed eam licentiam variis limitibus, ex priſco jure patrio fere defunctis, prudenter circumſcripſerunt, adeo, ut in quibuſdam Germaniæ provinciis ac civitatibus nihil minus valeat, quam carmen illud decemvirale: PATERFAMILIAS UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO. Id vero quatuor potiſſimum modis fieri animadvertimus. *Primo* enim alicubi non omnes perſonæ ſuo arbitrio, & quandocumque collibitum eſt, teſtamenta condunt. *Deinde* quibuſdam locis non de omnibus quiſque bonis ſuis diſponere poteſt. *Tum porro* leges quædam non quoſvis heredes inſtitui patiuntur. *Denique* alibi certus teſtandi modus ab eo, quem leges Romanæ inculcant, diverſiſſimus, præſcribitur, quo non obſervato irritum habetur ſupremum judicium, quamtumvis de enixa teſtatoris voluntate conſtet. Quæ omnia ex jure Germanorum ſtatutario gentiumque Germanicæ originis legibus, illuſtrare animus eſt. Quamvis enim non dubitemus, quin plura ejus generis proferri poſſent ab iis, quibus major ejuſmodi legum adparatus ad manus eſt: tamen, quum id fortunæ magis ſit, quam ingenii, vel paucis exemplis rem illuſtrare, eaque cum jure Romano comparare ſuffecerit, maxime quum nec inſtituti ratio, nec temporis anguſtiæ, ſingula fuſius perſequi nos patiantur.

§. XIII.

## §. XIII.

Quod ad perſonas, quæ teſtamenta condere poſſunt, adtinet, ſunt ſane leges & ſtatuta, quæ cives vel generatim, vel certis ſaltim caſibus non niſi Principis indulgentia de rebus ſuis ultima voluntate conſtituere patiuntur. Retulit ſane DN. PRÆSES, ex Jutia & Ducatu Sleſvicenſi ſibi aliquoties oblata eſſe acta privata, ex quibus didicerit, facultatem teſtandi de rebus ſuis cives a potentiſſimo Danorum Rege impetraſſe, & in ipſo tabularum exordio profeſsos eſse, ſe, facta ſibi a Rege poteſtate, teſtamenta condidiſse. Et quamvis ex iiſdem actis conſtiterit, FRIDERICUM Regem die XXI. Januar. MDCCVII. patriæ illi conſuetudini derogaſse eatenus, ut omnibus orbis jus eſset, in conjugum ſuperſtitum commodum de bonis ſuis diſponendi: non tamen dubitandum arbitramur, quin ad alias ſpecies proferenda non ſit illa optimi Principis indulgentia. Simile quid obſervatur in Belgio, ſaltim ſi quis de bonis, alteri nexu clientelari obſtrictis, ſupremas tabulas velit ſcribere. Quamvis enim, uti FRANC. ZYPÆUS (c) docet, *in Brabantia liberrima ſit diſpoſitio, & arbitrium rerum ſuarum, inter vivos & per teſtamentum, adeo ut vi uſus etiam feuda, nec domino, nec agnato conſentiente, alienet: teſtamento tamen de feudo, indulgente dumtaxat*

(c) Zypæus *Notit. Jur. Belg. p.* 182.

*taxat Principe, diſponere fas eſt*. In Geldria ne de allodio quidem teſtamenta valere, ſupra vidimus. Multo minus itaque ea valere ſuper feudis, facile intelligitur. Et tamen provinciæ ordines anno MDC. teſte ERID. A SANDE, (d) decreverunt, *uti quiſque de ſuis feudis inter liberos vel collaterales diſpoſuerit*, ACCEDENTE SUPERIORIS, *vel* PROXIME INFERIORIS DOMINI *conſenſu*, *ita jus fore*. Id quod & in Brabantia, Flandria, Hollandia, ditione Trajectenſi, & in pleriſque aliis Belgii partibus, obtinere, ſcribit, quamvis CORN. NEOSTADIUS (e) ſcribat, & rei judicatæ auctoritate probet, in Hollandia, ſi quis de ſubfeudo teſtari velit, domini ſubalterni auctoritatem non ſufficere, & Principis vel Ordinum conſenſum requiri contendat, & de Flandria ZYPÆUS (f) teſtetur, *ibi de feudo teſtaturis non æque obviam eſſe veniam Principis*. Quod tamen in eam partem accipimus, poſse quidem ibi de ſuo quemque feudo teſtamento diſponere cum conſenſu principis, ſed eum conſenſum impetratu difficiliorem eſse, quam in aliis provinciis. In omnibus vero his provinciis id vel maxime notatu dignum eſt, quod non domini dumtaxat, vel agnatorum, quorum in primis intereſt, feuda teſtamentaria diſpo- ſitio-

(d) Fridr. a Sande *de Feud. Geldr. Tract. II. Cap. II.* §. 4.

(e) Neoſtad. *Obſerv. Feud. Dec. I. obſ. I. p.* 35.

(f) Zypæus *ibid.*

ſtione in extraneos non devolvi, ſed Principis conſenſus requiritur. Quæ cauſſa nos etiam movit, ut hanc conſuetudinem hic omittendam non exiſtimaremus, ubi de tementifactione, alicubi ſine indulgentia Principis illicita, agimus.

## §. XIV.

Hæc quidem non parum diſcrepare a jurisprudentiæ Romanæ novæ principiis, facile unuſquiſque animadvertit: aſt tanto propius accedunt ad antiquum jus Quiritium, quod ante decemviros Romæ viguit. Tunc enim non privata auctoritate, ſed in comitiis calatis, magiſtratu populum jure rogante, populoque jure ſciſcente, teſtamenta condita eſſe, jam ſupra vidimus. (ff) Nemo itaque tum teſtabatur, niſi auſpiciis ejus, quem penes tum τὸ κύριον erat in republica, id eſt, populi Romani: nec validum erat teſtamentum, niſi populi ſuffragiis confectum. Perlatis legibus XII. Tabularum, privati quidem arbitrii eſſe cœpit teſtamentifactio: at ii tamen, qui legis componebant actiones, in id dabant operam, ut jus vetus novis etiam ritibus quodammodo adumbraretur. Hinc teſtamento per æs & libram præter libripendem & anteſtatum adhibendi erant quinque teſtes, cives Romani, quibuſcum erat teſta-
menti-

(ff) §. 1. *Inſt. de teſt. ordin.*

mentifactio. (g) Eos vero quinque teſtes totidem civium Romanorum claſses, quæ centuriatim ſuffragia ferebant; (ſextæ enim, ad quam proletarii & capite cenſi referebantur, nullam Romæ habitam eſse rationem, aliunde conſtat,) (h) repræſentaſse, recte viderunt OB. GIPHANIUS (i) & REIN. BACHOVIUS, (k) idque vel inde patet, quod ideo teſtes idonei, quibuſcum erat teſtamentifactio, CLASSICI vocari ſolerent, quaſi uni ex quinque claſſibus adſcripti. Unde FESTUS: (l) *Claſſici teſtes dicebantur, qui ſignandis teſtamentis adhibebantur.* Sunt equidem, quæ huic ſententiæ obvertit vir doctiſſimus, ARN. VINNIUS: (m) ſed iis & ULR. HUBERUS (n) abunde ſatisfecit, & DN. PRÆSES (o) quædam non vulgaria repoſuit. Ceterum ex eo ritu, quod quinque illi teſtes populum Romanum repræſentarent, reddi poteſt ratio, cur ſcripſerit PAPINIANUS: (p) *Teſtamentifactio non privati, ſed* PUBLICI JURIS *eſt,* cur-

(g) *d.* §. 1. & Ulpian. *Tit.* XX. §. 1. & *VIII.*
(h) Meurſ. *Crit. Arnob. Lib. II. Cap. XVI.*
(i) Ob. Giphan. *ad* §. 1. *Inſt. de teſtam. ord.*
(k) Bachov. *ad Treutl. Vol. II. Diſp. X. theſ. V. litt. A.*
(l) Feſt. *in Claſſici p. XXXV.*
(m) *Vinn. ad* §. 2. *Inſt. de teſt. ord. n.* 1.
(n) Ulr. Huber. *Digreſſ. Part. I. Lib. IV. Cap. XXXII. §. II. & III. p.* 420.
(o) *In Addition. ad Vinn. ibid.*
(p) *l.* 3. *ff. qui teſt. cond.*

curque P. FALCIDIUS, (q) quod teſtamento relinquitur, JURE PUBLICO *dari legari*, dixerit. Non enim ſatisfacit ratio, a CUJACIO reddita, quod nimirum jus publicum ſeu leges civibus facultatem teſtandi indulſerint. Nam eædem etiam dederunt jus contractuum & connubiorum, & nuſquam tamen, quod meminerimus, contractus & nuptiæ dicuntur juris publici. Vera itaque ratio potius a ritu illo teſtandi vetere eſt repetenda. Quum enim olim in comitiis inſtituendus eſset heres: *teſtamentifactio* vere *non privati*, *ſed publici juris erat*: idque principium & poſtea non videbatur abjiciendum, quum jam liberrima civibus poteſtas teſtandi data eſſet, quia quinque teſtes populum Romanum repræſentare videbantur. Enimvero ſi quis rei veritatem, quam illam fictionis nubem, amplecti malit, ei omnino fatendum erit, non publici, ſed privati arbitrii juriſque fuiſse teſtamentifactionem civium, præterquam ſurdorum & mutorum, de quo EMIL. MACER: (r) *Si mutus*, inquit, *aut ſurdus, ut liceret ſibi teſtamentum facere, a Principe impetraverit, valet teſtamentum*. Quamvis & hoc a JUSTINIANO (ſ) mutatum eſse, nemo ignoret, & proinde principis indulgentia eo demum caſu opus eſse videatur, ſi mutus recte quidem ex-

(q) *l. 1. pr. ff. ad L. Falcid.*
(r) *l. 7. ff. qui teſt. fac. poſſ.*
(ſ) *l. 10. C. eod.*

exaudiat, at ſcribendi tamen ſit imperitus, adeoque non litteris, ſed aliis adhibitis ſignis, ultimam voluntatem velit ſignificare. (t) Itaque, quod apud Romanos dicis cauſſa adfirmabant jureconſulti, teſtamentifactionem eſſe juris publici: id vere dici poteſt iis locis, ubi non niſi permittente Principe teſtamenta jure conduntur; vel ſaltim de certo bonorum genere, eo inconſulto, nihil recte conſtituitur.

## §. XV.

Quum porro pleræque gentes teſtamenta qualecumque mortalitati ſolatium eſſe exiſtimarent, & proinde ea teſtandi libertas vel maxime deberi videretur iis, qui lectulo fatali decumbentes, mox ſe rebus humanis exceſſuros, cogitarent: hic quoque multo aliter philoſophari videmus Germanos quoſdam, qui ſubſiſtere non patiuntur teſtamenta ægrotantium, ſed ea integra adhuc ſanitate, ac vegeto corpore, fieri prudenter jubent. Sic jure provinciali Friſiæ orientalis (u) cautum eſt: *So lange ein menſch geſund vnd mechtig is, mag he ſyn Guht geven, vveme he vvill, buten der Erfgenamen ville.* Et capite inſequente: *De man, de op ſyn Kranckbedde ligt, de mag nicht mehr vergeuen huten de Erfgenamen vvillen, dann, den billigen und den Herren ein Engelſch Marck.* Denique

---

(t) Stryk. *Caut. Teſt. Cap. IV. §. XXXIII.*
(u) *Jus prov. Oſtfriſ. Lib. II. Cap.* 172.

nique interjectis plurimis: (x) *VVann einer vp ſyn Kranckbedde oder laſte ligt, ſo mag he ſyn Guht im Teſtament ſynem Erfgenemen nicht onteruen.* Et quamvis pragmaticos quoſdam ibi dubitaſſe ſciamus, an non hæc juris patrii diſpoſitio, recepto jure civili, jam pridem in exſilium acta ſit: retulit tamen DN. PRÆSES, non modo illuſtrem JCtorum ordinem in hac academia nuper admodum eam normam in concipienda ſententia eſſe ſequutum, ſed & in iiſdem actis adductam eſſe ſpeciem, ex qua conſtabat, teſtamentum, quod *Hilken Amels*, morti jam proxima, condiderat, ante aliquot annos non modo in judicio Dornumenſi, ſed & in ſupremo dicaſterio, adeoque per omnes inſtantias, a cognatis reſciſſum eſſe. Equidem conjugibus eodem JURE PROVINCIALI (y) permittitur, etiam lectulo adfixis, ut bona ſua ſeparaturi coram parocho & aliquot teſtibus ultimam voluntatem enuncient, at non aliter tamen valituram, quam ſi ratam eam habuerint heredes. En enim verba, a viro etiam conſultiſſimo, ENGELBERTO KETTLERO, (z) laudata: *So ein Mann vp ſyn Kran-kedde befald, vnd alsden beede Ehleude vor ohrem Prieſter vnd gude Lueden von ohre Guederen eine Scheidung maken,*

(x) *Ibid. Cap.* 197.
(y) *Ibid. Lib. II. art.* 211.
(z) Kettler *Deciſ. Oſtfriſ. Cent.* I. *deciſ. XXIV. n.* 32.

*cken, ſo ſall dat alſo blyuen, Syn auerſt de Erffgenaemen dar nit met tho freden, ſo macken ſe vvedderung ohrer beyden Guederen, ſo gut als die vvehren, do thoſamen, quemen, und deelen dan bathe und ſchade tho hope. Dat is Landrecht und ſteit in Pennings Sculd.* Simile quid apud Clivienſes & Colonienſes inter ruſticos, qui poſſident prædia, Koofs-Guder dicta, nec non in provincia Groningenſi Omlandicæ, obſervari teſtantur FELTMANNUS (a) & A. A. PAGENSTECHERUS (b) eoque pertinent, quæ ex NAUTÆ ſchedis adfert HUBERUS: (c) *Non licet Groningæ puberibus infra XX. annos, nec tempore morbi fatalis, neque de bonis hereditariis ultra partem dimidiam teſtari.* Sed & JURE COLONIENSI (cc) ſancitur: *So vver einig ſein Erbe oder Erb-Renthen binnen der alten Mauren in unſer Stadt, und auch in Ausburger- und Nieder Gericht gelegen; durch Teſtament oder Vermachtniſs vergeben oder beſetzen vvolte, der ſoll ungehalten und ungeleitet 7 Fuſſ lang gehen, als das von Alters gevvhnlich gevveſt iſt, es vvare dann, daſſ er einige kanntliche Lahmde hatte, darum er mit ſeinem Fuſſnicht gahn kunte, ſon-*

(a) Feltmann. *ad tit. Inſt. quib. non eſt perm. fac. teſt. & de Jure in re Cap. V.*

(b) Pagenſtech. *Aphoriſm. Jur. ad Inſtit. Lib. II. Tit. XII. §. 98. p. 166.*

(c) Huber. *Prælect. ad Pand. l. 3. p. 27.*

(cc) *Jus Colon. tit. von Teſtamenten und Vermachtniſſe.*

*ſonder Argeliſt*. Iniquum itaque viſum eſt Germanis, jam demum de morte cogitare homines, ubi jam agant animam, & bona ſua veluti noxæ dare heredibus extraneis, quando jam ipſi illis frui nequeant: ac proinde teſtamenta, ægre admiſsa, non niſi a ſanis & corpore vegetis condi permiſerunt, ut non tam pro derelictis bona ſua habere, quam ſano judicio, & adhibita in conſilium ratione, ea alteri deſtinare viderentur.

## §. XVI.

Hic non poſsumus non profecto mirari tam diverſa gentium inſtituta, diverſaſque, quas ſequutæ ſunt, rationes. Hebræorum enim magiſtros ſanorum: Athenienſes ægrotantium teſtamenta improbaſse vidimus. Illos, quia ſerio agi videntur, quæ imminente morte aguntur; hos, quia parum prudenter fieri ſolent, quæ fiunt ab ægrotantibus, ita ſanxiſse veroſimile eſt: Solent enim per morbos incidere alienationes mentis, quæ ſenſum & intelligentiam turbant, & tunc fere contingit, quod vel in aliis, vel in ſeipſo, animadvertit LUCRETIUS: (d)

*Quin etiam morbis in corporis avius errat*
*Sæpe animus: dementit enim, deliraque fatur.*

*Inter-*

(d) *Lucret. de Rer. nat. Lib. III. v.* 464.

*Interdumque gravi lethargo fertur in altum;*
*Æternumque ſoporem, oculis vultuque cadenti:*
*Unde neque exaudit voces, nec noſcere vultus*
*Illorum potis eſt, ad vitam qui revocantes,*
*Circumſtant, lacrymis rorantes ora genaſque.*
*Quare animum quoque diſſolvi, fateare neceſſe eſt,*
*Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.*

Romani, neutram ſequuti rationem, & eos, qui jam rebus humanis valedicturi videntur, modo mens nondum loco emota eſſet recte teſtari, ſtatuebant, & *mente* tantum *in adverſa valetudine captos eo tempore teſtamentum jure facere, negabant*, (dd) quod *integritas mentis, non ſanitas corporis ejus temporis, quo teſtamentum facit*, in teſtatore *exigeretur*. (e) Obſervaſſe ſane videntur, corpus aliquando, vi morbi oppreſſum, ſenſim tabeſcere, fervido adhuc & compote mentis pectore, uti eleganter loquitur jureconſultus eximius, CAR. HANNIB. FABROTUS. (f) Sed id rarius contingere,

(dd) Pauli *Recept. Sentent. Lib.* III. *tit.* IV. §. 11. *l.* 17. *ff. qui teſt. fac. poſſ.*

(e) *l.* 2. *ff. eod. l.* 3. *C. eod.*

(f) Fabrot. *Exerc.* IV. *in Theſaur. Jur. civ. Tom.* III. *p.* 1185.

gere, & plerumque *vitium corporis uſque ad animum pervenire, eumque vitiare*, ipſi juris auctores fatentur. (g) Quare nemini mirum videbitur, Germanos ex his; quæ forte uno aliquo caſu accidere poſſunt, jura non duxiſſe conſtituenda, (h) ac proinde morbo confectis veluti bonis interdicere maluiſſe, ne animo fatiſcente potius, quam integro judicio, verba ſuprema effutiſſe viderentur. Nimirum ne inter vivos quidem quidquam ſine conſenſu heredum alienari patiebantur, niſi & ſano vegetoque corpore eſſet dominus, & edito virium ſpecimine, oſtendiſſet, nondum ſibi eveniſſe, quod de ſenibus canit LUCRETIUS, (i) quibus

> *Jam validis quaſſatum eſt viribus ævi*
> *Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,*
> *Claudicat ingenium, delirat linguaque menſque.*

Sic JURE PROVINCIALI SAXONICO (k) cautum legimus, ut nemini jus ſit fundos ſuos ſine heredum conſenſu, & extra acta ulli tradere, traditos vero heredes perinde, ac ſi mortuus eſſet donator, jure vindicare poſſint. Mobiles autem res donare poſſe unum-

---

(g) *l.* 1. §. 9. *ff. de Ædil. edict.*
(h) *l.* 4. *ff. de Legib.*
(i) *Lucret. Lib.* III. *v.* 452.
(k) *Jus Provinc. Sax. Lib.* I. *art. LII.*

unumquemque, ſtatuitur, *allein daſſ er ſich alſo vermoge, daſſ er begurt mit einem Schvverdt, und mit einem Schild auf ein Roſſ kommen mog, von einem Stein oder Stok, einer Daumellen hoch, ohn Hulff, als daſſ man ihm das Roſs und den Stegreiff halte. VVenn er das nicht thun mag, ſo mag er ſein Gut vveder vergeben, noch verlaſſen, noch geleihen, dadurch ers iemand entfremde, der es vvartent vvare, nach ſeinem Tode.* Hæc gloſsatores recte monent ad equeſtris dignitatis viros pertinere. Nam quod ad urbium cives adtinet, eos res ſuas immobiles recte tradere ajunt, *ſo lange ſie ſo vermogend ſind, daſſ ſie ohne Hulffe zu VVege und Straſſen gehen, und ſo lange ſtehen mogen, biſs ſie in gehegten Ding dieſelbe Gabe gethan haben.* mobiles vero, liberrime quidem alienari inter vivos, mortis cauſsa non plus tradi poſse, quam ægrotus e lectulo porrigere poſſit. *Doch ſegen etliche, daſs er auch auf ſeinem Siec-Bette die ding vergehen moge, vvelche er uber das Bett-Brett hinvveg reichen konne.* Ruſticum denique ejuſmodi res in alium recte transferre ajunt, *alldievveil er einen Umbgang verpflugen mag, eines Morgens lang*, feminam, *vvann ſie zu der Kirchen gehen mag, von vvelcher ſi zvvanzig Ruthen geſeſſen iſt.* Quod itaque de donationibus aliiſque alienationibus inter vivos ſanxerant leges Germanicæ: id, receptis paullatim teſtamentis, ad hæc quoque ſtatutis quibuſdam prolatum eſt, ut teſtamenta condere poſſint, qui recte valent, non, qui jam in ipſo vitæ limine

con-

conſtituti, nec animo, nec lingua ſatis utuntur.

## §. XVII.

Jure civili inter maſculos ac feminas teſtamenta condituras vix quidquam diſcriminis eſt. Quamvis enim EM. MERILLIUS (l) exiſtimet, feminas olim non in ſcriptis teſtari potuiſse, ſed nuncupatis propalam heredibus: id tamen non aliunde collegit vir doctus, quam ex ſpecie, a PAPINIANO (m) relata, in qua pater *mandat filia, pro ſalute ſollicitus ipſius, ut, quoad liberos tollat, teſtamentum non faciat, ita enim fore, ut ipſa ſine periculo vivat.* Id vero conſilium non ex ea cauſsa proficiſci, quod mulieri non niſi propalam heredem nuncupare liceret, ſed quod ne ſcriptus quidem ab ea heres in occulto eſse poſſet, pluribus alibi docuit DN. PRÆSES (n) Unde & tabularum a feminis ſcriptarum, exempla paſſim extant apud VALERIUM MAXIMUM, (o) SVETONIUM, (p) PLINIUM, (q) quemadmodum & ſcriptorum ab iis heredum ipſæ leges noſtræ paſſim faciunt mentio-

(l) Merill. *Obſ. Lib. II. Cap. I. & lib. IV. Cap. XXXI.*

(m) *L. 77. §. 24. ff. de legat. 2.*

(n) *Comment. in Leg. Jul. & Pap. Lib. II. Cap. IX. p. 240.*

(o) *Valer. Max. VII. 8. 2.*

(p) Sveton. Galb. *Cap. V.*

(q) Plin. *Epiſt. II. 20.*

tionem. (r) At quamvis jure noviſſimo nulla inter maſculos feminaſque differentia ſit: permagna tamen fuit jure antiquo. Primo enim, qui in manum convenerant, teſtamentifactionem non magis habebant, quam filiæ familias, ceu recte viderunt viri eximii, M. AUREL. GALVANUS (ſ) & ANT. SCHULTINGIUS. (t) Deinde & quæ ſui juris erant, teſte ULPIANO, (u) non aliter teſtabantur, quam auctoribus tutoribus, idque adeo verum eſt, ut vel ideo maxime apud PAPINIANUM ſuſpicatus ſit pater, filiam, antequam liberos ſuſtuliſſet, ſine periculo teſtamentum non condituram, quod heres ignotus eſſe non poſſet tutori, ejus vero auctoritas jure liberorum finiretur, & tunc ſuo arbitrio & ſine diſcrimine ſalutis, & mulier teſtari poſſet. Ita ergo jus Romanum & olim comparatum fuit, & hodie comparatum eſt, ut olim feminæ, quoad in manu maritorum eſſent, plane non teſtarentur, reliquæ, non niſi auctoribus tutoribus; hodie æquo jure de bonis ſuis teſtentur feminæ puberes ſui juris, ac maſculi. Hinc vero denuo mireris, ſtatuta quædam Germanica propius ad jus antiquum, quam novum, accedere. Nam

(r) *l. 19. ff. de inoffic. teſtam. l. 33. ff. de vulg. & pupill. ſubſt. l. 37. §. 6. ff. de legat. 3.*

(ſ) Galvan. *de Uſufr. Cap. IX. extr.*

(t) Schulting. *Juriſprud. vetit. Antejuſtin. pag. 632.*

(u) Ulpian. *Tit. XX. §. 15.*

Nam JURE LUBECENSI (x) feminis non eſt libera teſtamentifactio, niſi duobus caſibus: primo, ſi viduæ eam teſtandi facultatem dederit prior maritus, quo caſu tamen non niſi de bonis a marito relictis jure diſponit: altero, ſi qua mulier mercatrix, quæ ſe talem eſſe Senatui probavit, teſtari velit de bonis adquiſitis, ſiquidem tunc, uti legaſſit, ita jus eſt, dum id fecerit, adhibito proximorum cognatorum curatorumque conſenſu. En verba Statuti: *Es kan keine Fravv nach Lubiſchem Recht ein Teſtament machen, es ſey ihr dann die Macht von ihren verſtorbenen Manne in ſeinem Teſtament gegeben, doch von den Gutern, vvelche ihr der Man gegeben, und zu verteſtiren gegonnet hat, und nicht von Erbgutern. VVare ſie aber eine Kauff Fravv, und alſo vor dem Rahte gezeuget, ſo mag ſie ein Teſtament machen von ihrem vvohlgevvonnenen Gute, doch mit ihrer Vormundere, und nachſter Erben Bevvilligung.* Hinc quamvis alibi in Germania frequentiſſima inter conjuges ſint teſtamenta reciproca: tamen ne ea quidem Lubecæ rata ſunt, niſi uxor jam maritum habuerit, iſque ei teſtamento poteſtatem teſtandi diſerte dederit: *Sofern die Frau zuvor einem Mann gehabt, der ihr von dem Gute, vvelches er in ſeinem Teſtament ihr beſcheiden, auch ein Teſtament zu machen, auſdrucklichen erlaubet hat, ſo mag ſie ſich ſolcher ihres verſtorbenen Mannes ge-*



(x) *Jus Lubec. Lib.* II. *tit.* I. *art.* XIV.

*gebenen Macht gebrauchen, und von gemeinen Gutern ihrem andern Manne, oder vveme ſie vvill, Legata verorden.* (y) Utroque tamen loco obſervavit MEVIUS, id jus tantum intra mœnia cuſtodiri, Roſtochii vero, Stralſundi, Gryphsvvaldiæ aliiſque locis, ubi ceteroquin jure Lubecenſium vivitur, feminas quaſcunque & ſine curatorum cognatorumque conſenſu teſtamenta jure condere, quod & de civitatibus Holſaticis, jure Lubecenſi utentibus, adfirmat NIC. GOTHOFR. STEURNAGEL. (z) Sed & jus HAMBURGENSE (a) feminas de bonis adquiſitis cum conſenſu curatorum vel maritorum, *als ihrer rechten Vormunder*, etiam non adſtipulantibus proximis heredibus, teſtari ſinit. Quod & alibi obtinere, docet FRANC. ZYPÆUS, (b) ubi de Belgio: *In aliquibus his locis*, inquit, *feminis, ut ſine marito contrahere non licet, ita nec teſtari: alibi & frequentius teſtari ſine marito licet, etſi non contrahere.* Qualia ſtatuta etiam Galliæ & Italiæ, ex moribus procul dubio Germanicis profecta, recenſet CHOPINUS. (c)

§. XVIII.

(y) *Jus Lubec. ibid. art.* X.

(z) Steurnagel *Memorab. Statut. Lubec. & Hamb. Axiom. XXIV. p.* 44.

(a) *Jus ſtatut. Hamb. Part.* III. *tit.* I. §. XIII. XIV. & XVII.

(b) Zip. *Notit. Jur. Belg. p.* 182.

(c) *Chopin. de Mor. Pariſ. Lib.* II. *tit.* IV. *de teſtam. n.* 21.

## §. XVIII.

Porro jure Romano puberes omnes ſui juris teſtamenta recte condere, tralatitium eſt. (d) Quamvis enim minor ſit hæc ætas, quam ut negotium tanti momenti a puero quatuordecim, vel puella duodecim annorum, ſatis prudenter explicari poſſe credibile ſit: ſufficere tamen hi anni viſi ſunt Romanis, ex ea, niſi fallimur, ratione, quod, ſi vel maxime lubrico ætatis lapſi, male conſuluiſſe poſteritati dicantur, nullum tamen inde læſionis periculum teſtatoribus immineret. Quin VVISIGOTHI, (e) qui alioquin, leges ſequuti Romanas, non niſi puberibus teſtandi facultatem indulgent, tamen & decennes pueros eo caſu ſupremas tabulas condere patiebantur, ſi morbus gravior eos vetet ſpes inchoare longas: quamvis ejuſmodi puerorum teſtamentis non perpetuum robur ineſſe, ſed ea corruere voluerint, ſimul ac eluctati morbum cum valetudine rediiſſent in gratiam. Quod neſcio an ulla alia gens conceſſerit paganis. Tribunis enim militum impuberibus, (quales plures ſub Cæſaribus in exercitu fuiſſe ex VEGETIO (f) docent CORRASIUS (g) & JAC. CUJACIUS, (h) & jure

(d) *l. 5. ff. qui teſtam. fac. poſſ.*
(e) Lex VViſigoth. *Lib.* II. *tit.* V. §. XI.
(f) *Veget. de Milit. Rom. Lib.* I. *cap.* IV.
(g) Corraſ. *Lib.* V. *Miſcell. cap.* XXII.
(h) Cujac. *Obſ.* XVII. 36.

jure Romano fas erat, ultimum conficere elogium, priuſquam hoc privilegium illis adimeret JUSTINIANUS. (i) Sed fortaſſis bellicoſa gens VViſigothorum, pueris ſuis, inter ipſa fere arma enutritis, privilegium, quod tribunos illos codicillares Romanorum uſurpare animadvertebat, multo potiore jure deberi exiſtimavit, quam imbellibus iſtis militibus. Utcumque ſe res habeat: reliqui Germani, poſtquam teſtamentifactionem civitate donarunt, multo aliter ſunt philoſophati. Tantum enim abeſt, ut puberes teſtari paſſi ſint, ut ne puberibus quidem ubique concesserint facultatem de rebus ſuis ſtatuendi. JURE HAMBURGENSI (k) ſancitum: *Ferner mag auch von vvohlgevvonnenem Gut kein Knabe unter achtzehen Jahren in ſeinen Teſtament oder letzten VVillen etvvas vergeben*. Idem terminus & JURE PRUSSICO (l) pueris præfinitus eſt, puellis, exacto anno ætatis quartodecimo, teſtamentifactione conceſſa. Simile ſtatutum CELLENSE memorat STRYKIUS, (m) cujus in fraudem teſtamentum conditurus ſedecim annorum adoleſcens, quum in exordio ſupremi iſtius elogii diſerte profeſſus eſſet, ſe non ad juris ſtatutarii Cellenſis, ſed juris civilis normam, teſtaturum, JCtorum Via-

(i) *l. 18. C. de teſtam. mil.*
(k) *Jus Hamburg. ibid. art.* XIII.
(l) *Jus Pruſſ. Lib. V. tit.* I. *Art.* I. §. IV.
(m) Stryck. Cautel. *Teſtam. cap.* III. §. LXVI. *p.* 84.

Viadrinorum ordo, eum nihil egiſſe, merito pronunciavit, quia ſatis conſtat, *neminem poſſe teſtamento ſuo cavere, ne leges in ſuo teſtamento locum habeant.* (mm) Ceterum hujus generis ſtatuta fortaſſis quamplurima paſſim exſtant: nec dubito, quin hoc jus ſit commune iis omnibus, apud quos anno demum decimo octavo maſculi puberes habentur. At id non æque vulgare eſt, quod, anno demum vigeſimo exacto, puberes teſtari poſſunt: quale exemplum tamen ex NAUTÆ ſchedis & HUBERO jam ſupra adtulimus, hic non repetendum.

## §. XIX.

Eſt, ubi & ii, quibus cognati heredes ab inteſtato ſunt, de bonis ſuis teſtari nequeunt. Quod tantum abeſt, ut legibus Romanis conveniat, ut ex earum principiis ne liberi quidem & heredes ſui teſtamentifactioni impedimento eſſent, dum hi vel inſtituerentur ſaltim in portione legitima, vel nominatim exheredes ſcriberentur. Quin & hos jure antiquo impune prætēribant, & quoſvis extraneos recte inſtituebant Romani, adeoque multo minus cognatis jus erat reſcindendi ſuprema teſtatorum judicia, quippe ſumtibus ſe ipſos vexaturis inanibus, nullamque obtinendi ſpem habituris, ex præſagio ULPIANI. (n) At Germanicæ originis gentes nonnullæ, exſtantibus

(mm) *l. 55. ff. de legat. I.*
(n) *l. 1. ff. de inoffic. teſt.*

tibus heredibus ſuis & cognatis, vel teſtamenta plane prohibuerunt, vel certam tantum bonorum partem ultima voluntate relinqui voluerunt. Eleganter neceſſitudinis gradus diſtinguunt LEGES SVECICÆ, quibus cautum: (o) *Si vir aut mulier condere teſtamentum velit, ſive bene valens, ſive in morbo decumbens, & poſt ſe liberos habeat: ei ſit poteſtas legandi decimam partem ex omnibus ſuis bonis, mobilibus & immobilibus. Si non habeat liberos, ſed alios heredes intra regnum, ei ſit poteſtas legandi tertiam partem omnium bonorum, ut ante dictum eſt. Si ille vel illa non habeat indigenas heredes, ſed extraneos; poteſtatem habeat legandi dimidium omnium bonorum, ut prius dictum eſt: non tamen legandi aut donandi, in fraudem ſuorum heredum vel liberorum vel extraneorum heredum, domum, prædium, aut fundum, ſi huc migrare, & hic in regno habitare velint: ſed ita, ut heredes intra annum & diem, ſi velint, iſthæc redimere poſſint.* Sed & JURE LUBECENSI cautum reperimus: (p) *Nach Lubiſchem Rechte muſſ ein iglich Teſtament inſtitutionem heredis haben, vvelche in dieſer Clauſul in forma begriffen ſeyn ſollen: und giebt ſeinen naheſten Erben, ſie ſeynd eines, zvvey oder mehr, die ſich vvie rechte nachſten zeugen laſſen vverden N. N.* ex quo nonnulli collegerunt, exſtantibus cogna-

(o) Loccen. *Svec. regni Leges civiles tit.* III. *cap.* XIX. *p.* 65.

(p) *Jus Lubec. lib.* II. *Tit.* I. *Art.* XII.

gnatis, extraneos inſtitui non poſſe, quia ne rite quidem confectum videri teſtamentum, in quo proximi cognati heredes non ſint inſtituti. Sed id refellit MEVIUS, (q) heredis inſtitutionem in hac periocha minus proprie pro donatione certæ rei accipi exiſtimans. Sed quum ipſe vir doctiſſimus fateatur, jus Lubecenſe hic firmare jus commune, quod *heredis inſtitutionem caput & fundamentum totius teſtamenti* eſſe ſtatuit: (r) non videmus profecto, qui heredis inſtitutio hic donationem certæ rei ſignificare poſſit. Sed contortas ejuſmodi ſtatutorum interpretationes nobis peperit regula: *Statuta ita eſſe interpretanda, ut a jure communi quam minime exorbitent.* Adeoque hodie non impedit hoc ſtatutum, quo minus unuſquiſque Lubecæ, præteritis proximis neceſſitudinibus, extraneos heredes ſcribere poſſit, dum certi quid reliquerit proximis heredibus, quod tamen infra octo ſolidos & quatuor denarios eſſe non poſſe ex aliis STATUTI locis colligunt. (ſ) Sed vel maxime huc pertinet JUS RECADENTIÆ, quod vocant, *das Ruckfalls-Recht*, id eſt, conſuetudo, in quibuſdam Germaniæ provinciis, veluti in Ducatibus Juliacenſi & Montenſi, recepta, ſecundum quam bona immobilia non exeunt e familia, ſed eo, unde profecta ſunt, revertuntur: *Die Guter*

(q) Mevius *in Commentar. ibid. n. 3. 6.*
(r) §. 54. *Inſt. de legat.*
(ſ) *Lib. I. tit. VI. art. 2. & tit. IX. art. II.*

*ter muſſen erben und fallen hinter ſich an die nachſten Erben, daher ſie kommen.* Idque adeo expediti juris habetur, ut ne teſtamento quidem de iis aliter ſtatuere liceat. (t) De quo Juliacenſium & Montenſium jure ex inſtituto egit MELCH. VOETIUS. Simile jus in Friſia obtinere novimus. Quum enim LEGIBUS CONVENTUS OPSTALBOMICI (u) anno MCCCXXIII. cautum eſſet, ut *prædia emenda vel vendenda cederent viro vel mulieri, a cujus patribus vel avis proceſſerint: ſucceſſiones vero hereditatum, quocumque modo evenerint, proximo ſecundum leges & canones ſuccederent ſucceſſori, niſi diſcedens cum conſilio rectoris in ultimo teſtamento aliter duxerit ordinandum*: poſtea Ezardus I. Comes in jure provinciali OSTFRISICO, (x) priorem diſpoſitionem etiam ad hereditates porrexit ſtatuitque: *Alles Erbgut fallet vvieder auf die Seiten, vvoher es erſtlich angekommen iſt, und nicht auf die Siebbe oder nachſte Freunde, daher es nicht gekommen iſt.* (y) An vero ibi jus cognatorum interverti poſſit per teſtamentum, quod CONVENTUS OPSTALBOMICI leges diſerte indulgent, pro certo adfirmare non poſſumus. Ceterum & in Belgio ſimile jus paſſim vigere, col-

(t) Hert *de colliſ. Leg. Sect.* IV. §. XXVI. & *de fratr. germ. querel. inoff. Sect. II.* §. *XII.*
(u) *Leg. Conv. Opſtalbom.* §. *XIV. XV.*
(x) *Jus Oſtfriſ. prov. Lib. II. tit. CXXXV. CXXXVIII. CLIV. CLXV.*
(y) *Add. Hert. parœm. jur.* LXXXIII. §. IV.

colligere nobis videmur ex verbis his FRANC. ZYPÆI (z) *Pleriſque conſuetudinibus immobilia paterna paternis, materna maternis ſervantur: Jure Romano originis bonorum ratio habita non fuit.*

§. XX.

Denique & iis omnibus teſtamentifactionem reipſa negarunt Germani, quorum morientium bona ad fiſcum pertinere cenſuerunt. Tales primo olim erant, qui peregrinantes in Germania deceſſerunt, quippe quorum bona omnia fiſcus, non modo in Italia, Sicilia, & Gallia, ubi & hodie vetus iſta conſuetudo ſub vocabulo JURIS ALBINAGII, viget, (a) ſed & in ipſa Germania, occupabat. Exſtat enim apud MABILLONIUM (b) & ECCARDUM (c) vetus CAROLI M. diploma, cœnobio Hohnaugienſi conceſſum, quo *commendat omnibus, qui acceperunt aliquid de Eccleſia Scotorum, quæ eſt in inſula Honaugia, ut iterum reddant omne, quod acceperint, vel quod rapuerint ſine ſcientia Abbatis Beati, & ſi quis retentet parum, commendet omnibus judiciis terræ illius, ut illi quærant om-*

(z) Zypæus *Notit. Jur. Belg. p.* 187.

(a) Petr. Gregor. Tholoſan. *Synt. Lib. III. cap. XII. n.* 8. 9. & 14. Gudelin. *Jur. Noviſſ. Lib. V. Cap. X. n. XI.* Bodin. *de Republ. Lib. VI. n.* 62.

(b) Mabillon. *Annal. Benedictin. Tom. II. pag.* 697.

(c) Ge. Eccard. *Orig. Habſp. p.* 105.

*omnes res Eccleſiæ cum ratione, ſecundum legem Francorum, quia* RES PEREGRINORUM *propria ſunt regis*. Enimvero id jus inhumanius viſum eſt Germanis, quam ut eo uti diutius vellent. Potius id celeberrima iſta *authentica* OMNES PEREGRINI *C. communia de ſucceſſ.* ſuſtulit FRIDRICUS II. Imp. Ea enim lex quamvis ad Italos potiſſimum videatur pertinuiſſe: certum tamen eſt, quod ſcribit BODINUS, (d) apud Germanos ejus juris nullum uſquam uſum ſupereſſe, niſi huc referre velis Comitatum Hannonienſem, quem vicinæ Galliæ mores, veluti contagione quadam, infecerunt. De eo enim FRANC. ZYPÆUS: (e) *Apud Hannones idem ſervatur rigor adverſus Francos, alioſque, qui ultra Scaldim ſub eis fuerint: non adverſus Brabantos, Leodienſes, Germanos*. De quo jure albinagii Hannonienſium & GUDELINUS (e) & NIC. BURGUNDUS (f) teſtantur. Ubi itaque inolevit hæc conſuetudo: ibi jus nullum teſtandi eſt peregrinantibus, & inutiles ſunt, quas fecerunt, tabulæ, quas fiſcus valere non patitur ratione earum rerum, quas ſecum in iſtam provinciam intulerunt. Deinde ſimile ac non minus inhumanum fuit JUS HAGESTOLZIATUS, quod eos, qui in cœlibatu conſenuerunt, privavit teſtamentifactione, eo-

(d) Bodin. *ibid.*
(e) Gudelin. *Jur. noviſſ. lib. V. cap. X.*
(f) Burgund. *ad Conſt. conſuet. Flandr. tractat.* XIV.

eorumque bona fiſco principis vindicavit. Sed huic non eſt, cur jam immoremur. Peroravit cauſſam illuſtris academiæ noſtræ CANCELLARIUS, cujus doctiſſimis argumentis quidquam addere, eo minus neceſſarium videtur, quo notius eſt, hageſtolziatum illum & iis locis, ubi diutiſſime hæſit, exturbaſſe æquitatem Principum, adeoque non eſſe, cur ei, jam non modo exſuli, ſed & extorri, προπεμπτικὸν ſcribere velimus. Quare id potius tamquam ſcitu dignius notamus, quibuſdam locis & ſpuriorum res ad fiſcum pertinere, adeoque & his ibi ademtum eſſe jus teſtandi, niſi illud ſpeciali Principis indulgentia impetrarint. Mentio ejus juris fit in diplomate Henrici II. Lotharingiæ & Brabantiæ Ducis, apud AUB. MIRÆUM, (g) ſed ita, ut primo hoc jus tantum ad adventitios reſtrictum, & deinde eorum libertati teſtandi nihil detractum velit. En verba: *Promiſimus etiam ſimiliter, fide corporaliter præſtita, quod volumus & obſervare debemus in perpetuum, ut in bonis illorum, qui vulgo* HAVESCOOT, SPURII *dicuntur, ſi de terra noſtra nati fuerint, & proximos habeant, ſuccedant in dictis bonis proximiores, ſecundum legem terræ & conſuetudinem. Si vero fuerint adventitii, bona talium ſecundum legem terræ, huc uſque ſervatam, noſtra ſint & ſucceſſorum noſtrorum, ſalvo tamen per omnia tam de alienigenis, quam indi-*

(g) Mir. *Diplom. Belgic. Lib. I. c. LXXXV.*

*indigenis talibus*, *quod* TESTAMENTA, *quæ condiderint*, *robur habere debeant*, *& fortitudinem*. Quum etiam ſimile jus ad Rhenum ſibi vindicet Sereniſſimus Elector Palatinus, illud non minus reſtringit MAXIMILIANUS I. Imper. privilegio, anno MDXVIII. Electori conceſſo, (h) quo inter alia voluit, *ne Electori baſtardorum*, *quum abſque deſcendentibus aut legitimo*, *rito*, *firmoque* TESTAMENTO *deceſſerint*, *omnis hereditas & bona*, *mobilia ac immobilia*, *nomina & pignora aliaque*, *ubicunque*, *abſque ullius rei exceptione*, *ceu Principi Territoriali*, *hereditario jure obveniant*. Enimvero neſcio, an non ab illa majorum inhumanitate in utraque provincia aliquid remiſerint poſteri. Nam de Brabantia ſæpe laudatus ZYPÆUS: (i) *Moribus*, inquit, *fiſcus baſtardo ſuccedit: niſi a principe facultatem teſtandi obtinuerit: alicubi teſtari ei licet*, *& inteſtato mater & ex ea nati ſuccedunt: ſi liberos habet*, *ubique heredes ſunt*. Et jus PROVINCIALE PALATINUM (k) nulla facta teſtamenti mentione ita diſponit: *Daſſ dieſelben Baſtart*, *vvo ſie ohn Leibes Erben mit Todt abgegangen ſeind*, *in allen ihren verlaſſenen Haben und Gutern*, *liegend und fahrenden*, *auch an Schulden*, *Pfanden und andern*, *vvo die gelegen ſeyn*, *nichts auſgenommen*, *an die Pfalz*,

*als.*

(h) Thulemar. *de Octoviratu Cap. XVIII.* §. 37. *p.* 257. *ſequ.*

(i) Zyp. *Notit. Jur. Belg. p.* 186. *ſeq.*

(k) *Pfalz. Landes-Ordnung Tit. VIII.*

*als Lands-Furſten geerbet ſeyn, und ſie auch zu ihren Handen einziehen und nehmen, die gebrauchen, nutzen und nieſen, und in alle vvege damit, als andern ihren eigenen Gutern nach deren VVillen und VVohlgefallen handeln ſollen und mogen.*

§. XXI.

Sufficere hæc exempla videntur, ad probandum, quod ſupra poſuimus, teſtamentifactionem apud Germanos, quod ad teſtatoris PERSONAM adtinet, arctioribus legibus, quam apud Romanos, fuiſſe circumſcriptam. Æque facile demonſtrari poteſt, nec de omnibus rebus teſtamenta apud Germanicæ originis gentes valere. Apud Romanos inoleverat juris regula: *neminem paganum pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere poſſe*: eaque tanti momenti videbatur veteribus, ut earum rerum naturalem inter ſe pugnam eſſe ſcribat POMPONIUS. (l) Contingere equidem poteſt, ut teſtamento, inſtituta querela inofficioſi, pro parte reſciſſo, aliquis pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus deceſſerit, idque eo caſu non abſurdum videtur PAPINIANO, (m) & ULPIANO: (n) at reliquis caſibus id omnino incivile videbatur, adeo, ut ſi quis in re certa unum inſtituiſſet heredem, cauſſa teſtati cauſſam inteſtati ad.

(l) *l. 7. ff. de div. reg. jur.*
(m) *l. 15. §. ult. ff. de inoff. teſt.*
(n) *l. 24. ff. eod.*

ad ſe traheret, & heres totam hereditatem caperet, (o) Nimirum lege illa decemvirali: PATERFAMILIAS UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO, optio data erat unicuique, ipſe legem dicere rebus ſuis, an, quæ jam ſanxiſſent leges, rata habere malit, & valde inconveniens videbatur, duos eſſe legislatores, quibus, licet diverſa in eadem cauſſa præcipiant, nihilominus præſtandum eſſet obſequium. Aut ita de univerſis bonis condendum erat teſtamentum, aut eo probanda ſucceſſio, quam jam legibus ſanxiſſet civitas. Ita Romani philoſophantur. Germanos contra non ubique recepiſſe hoc principium, recte obſervarunt GUDELINUS, (p) CHRISTIANÆUS, (q) ipſeque celeberrimus *Uſus hodiernis pandectarum* auctor. (r) Dum enim iſti vel certum bonorum genus ita exceperunt, ut de eo nefas eſſet ſupremis tabulis diſponere, dumque alibi non niſi de parte quota bonorum teſtamentifactionem permiſerunt: fieri non potuit, quin homines pro parte teſtatos, pro parte inteſtatos decedere vellent, adeoque tantum abeſt, ut his locis naturalis earum rerum pugna videatur, ut iſte demum cum legibus pugnare velle videretur, qui de univerſis bonis teſtari conatus eſſet.

§. XXII.

(o) *l.* 1. §. 4. *ff. de her. inſt.*

(p) Gudelin. *Jur. noviſſ. Lib. I. Cap. V.*

(q) Chriſtin. *Vol. I. Deciſ. LI. n.* 48.

(r) Uſ. *modern. Digeſt. Lib. XXVIII. tit.* V. §. VIII.

§. XXII.

Eſſe autem ſtatuta, quæ de certa tantum bonorum parte teſtamentifactionem permittunt, nemo, ut opinor, dubitaverit, quum jam ſupra tale ex LOCCENII jure Svecico adduxerimus. (§. XIX.) Jam addimus legem Flandricam, quæ itidem teſtamentifactionem non concedit civibus, niſi ſuper certa parte bonorum immobilium, tum adquiſitorum, tum hereditariorum. Qua de re FRANC. ZYPÆUS: (ſ) *Rerum immobilium in Flandria non eſt libera teſtantibus diſpoſitio, quia trientem duntaxat veteris patrimonii: adquiſitorum autem hereditorum binum trientem dare legare licet.* Similes his ſunt leges DANICÆ, (t) quæ a patrefamilias, deſtituto liberis, viduaque improli dimidiam bonorum partem legari, tantumdemque etiam ab iis, qui liberos habent, templis, ſcholis & pauperibus relinqui permittunt, plura vero dari legari omnino vetant. Talia fortaſſis & in ipſis Germanorum ſtatutis paſſim occurrunt, quæ jam curioſius inveſtigare non vacat. Id modo addimus, JURE HAMBURGENSI (u) mulieri quoque non licere marito plus legare, quam tertiam bonorum adquiſitorum partem, univerſa bona adquiſita non aliter, quam jure uſusfructus, & præſtita a marito cau-

(ſ) Zypæus *Notit. Jur. Belg. p.* 182.
(t) *Jus Danic. Lib. V. cap. IV.* §. *XIV. ſequ.*
(u) *Jus Hamb. Part.* III. *Tit.* I. §. XIV.

cautione fructuaria. Semper itaque iniquum viſum eſt majoribus noſtris, cognatis omnem ſpem hereditatis invidia teſtatoris interverti, ac proinde recepto jure Romano multi ſtatutis caverunt, ut certa ſaltim bonorum pars, tamquam legitima abſciſſe relinqueretur proximis heredibus, de eaque omnis irrita eſſet teſtamentaria diſpoſitio.

## §. XXIII.

Sunt porro ſtatuta, quæ de certo tantum bonorum genere teſtamenta condi permittunt, certum genus excipiunt, idque proximis heredibus ab inteſtato relinqui jubent. Sic quum bona ſint vel IMMOBILIA ſeu SOLI, vel MOBILIA, *liegende Grunde, und Fahrniſſ* vel *fahrende Habe*: omnibus fere gentibus nobiliſſimam fortunarum partem conſtituere viſi ſunt fundi, quorum & certior ac ſtabilior poſſeſſio, & fructus minus, quam rerum mobilium, incerti habentur. Non itaque mirum eſt, Germanos dediſſe operam, ut non tam facile res immobiles a familia alienarentur, ac mobiles. Quemadmodum itaque illas & difficilius, & nonniſi adhibitis quibuſdam ſollemnitatibus, inter vivos alienari paſſi ſunt: ita & teſtamenta de iis condita non ubique rata eſſe voluerunt, exiſtimantes id, quod res eſt, non tam acerbam familiæ eſſe jacturam pecuniæ aliarumque rerum mobilium, quæ facilius ære redimuntur, quam agrorum & prædiorum, a quibus ſæpe & ſplendor familiæ & fortuna

po-

poſterorum unice pendet. Jam ſupra adferre nos meminimus legem ejuſmodi Groningenſium, quamvis hi ſimul diſtinguant, bonane iſta immobilia poſſeſſori ex hereditate majorum obvenerint, an ejus virtute ac labore parta ſint. Quin & in Flandria diſpoſitionem de immobilibus arctioribus limitibus circumſcriptam eſſe, quam de mobilibus, paullo ante monuimus. Jam ergo addimus, JURE MUNICIPALI RIGENSIUM (x) diſerte cautum eſſe: *Stehendens Erbe oder Erdveſt eigen mag vveder Mann noch Fravv, ohne der Erben Urlaub, vergeben, noch legiren.* Hinc ubi legandi donandique poteſtas conceditur civibus, diſerte additur: *Auſſerhalb ſeinen liegenden Grunden, und unbevveglichen Erbgutern.* Ex quibus facile intelligitur, his locis, ubi hujuſmodi ſtatuta vigent, nullius momenti eſſe teſtamenta, quibus bona immobilia aliis deſtinata ſunt, quam proximis heredibus, niſi horum conſenſus & auctoritas acceſſerit.

§. XXIV.

Non minus frequens in legibus Germanicis eſt diſtinctio bonorum ADQUISITORUM & HEREDITARIORUM, quam ſingulari diſſertatione in hac academia explicavit noſter olim LUDOVICI. (y) Ejus vero uſus non modo in alienationibus, jure retractus, ſimi-

(x) *Jus Rigenſ. Lib.* III. *tit.* IV. *art.* IV.
(y) Ludov. *Diſſert. de diſcrim. bon. adquiſ. cum heredit.*

ſimilibuſque negotiis inter vivos ſeſe exſerit: verum etiam in teſtamentis ultimiſque voluntatibus. In eo enim permultis legibus Germanicis convenit, quod de illis teſtamentum condi poſſit, de his non poſſit, niſi impetrato proximorum cognatorum conſenſu. JURE ſane LUBECENSIUM, (z) bona hereditaria heredibus ab inteſtato relinquenda ſunt, ſed immobilia tantum: de mobilibus & adquiſitis unuſquiſque recte diſponit pro lubitu, *vvann er zuvor ſeinen nechſten Erben giebet* 8. *Schilling*. 4. *Pfennige*. (a) Contra HAMBURGENSIUM (b) ſtatuta nullum diſcrimen ſtatuunt inter bona mobilia & immobilia, ſed generatim diſponunt: *Von Erbgut iſt niemand, vermoge dieſer Stadt-Rechte, ohne ſeiner nachſten Erben Erlaubniſſ oder Bevvilligung zu teſtiren bemachtiget, ſondern daſſelbe ſeinen Erben ungeſchmalert zu laſſen ſchuldig*; & paucis interjectis, ubi quæritur, quæ referenda ſint ad bona hereditaria, reſpondetur, ad illa pertinere omne, quod quis a parentibus vel cognatis jure hereditario acceperit; itemque quidquid liberis datum, vel ſeparatis, vel elocatis, ac denique quod ex præmortui conjugis rebus hereditariis ad ſuperſtitem pervenit, ubi denuo nihil diſcriminis ſtatuitur inter bona mobilia & immobilia.

(z) *Jus Lubec. Lib.* I. *Tit. X. art.* VI. *& ibi Mev. num.* 69.

(a) *Ibid. Lib.* I. *Tit.* IX. *art.* II.

(b) *Jus Hamb. Part.* III. *tit.* I. *art.* IV.

bilia. In JURE BREMENSI EQUESTRI, (c) eamdem obſervamus *διαίρεσιν* inter bona hereditaria, *Erb-Stamm-Guter*, & adquiſita, quorum illa ſolis agnatis, nulla poſſeſſori data libertate diſponendi, cedere jubentur, hæc ad cognatos & agnatos perveniunt, niſi quis condito teſtamento aliud ſtatuerit. Denique & jure DITHMARSICO, (d) MINDENSI, (e) GRONINGANO & FLANDRICO eadem fere cauta eſſe reperimus, niſi quod Groningæ, & in Belgio reliquo, itidem inter bona immobilia & mobilia ſimul diſtinguitur, & poſſeſſori etiam de certa hereditariorum bonorum parte teſtari permittitur, ceu ſupra jam ex ZYPÆO & HUBERO obſervavimus. Adeo majoribus noſtris familiarum ſplendor curæ cordique fuit, ut, quidquid majores poſſediſſent, id poſteris ſimul partum eſſe crederent, ſatis gnari, veriſſime ſcripſiſſe PLATONEM, (f) ἡμᾶς ὅτε ἡμῶν αὐτῶν εἶναι, ὅτε τὴν ὠσίαν ταύτην. ξύμπαντος δὲ τοῦ γένους ἡμῶν τοῦτε ἔμπροσθεν καὶ τοῦ ἔπειτα ἐσομένου: *non eſſe nos, nec quod ad perſonam, nec quod ad bona, noſtros, ſed gentis ac familiæ præſentis & futuræ.*

§. XXV.

Inter ea bonorum genera, quæ teſtatorum arbitrio ſubjicere noluerunt leges Ger-

---

(c) *Brem. Ritter-Recht tit.* I. *von Succeſſion und Erbnehmung.*

(d) *Jus Dithm. Art.* XXVII.

(e) *Jus Mind. Lib.* II. *tit. 1. art.* V.

(f) Plato *de Legib. Lib.* XI.

Germanicæ, merito etiam referimus RES UTENSILES & EXPEDITORIAS, *die Gerade und das Hergevvette*, quæ in Saxonia, aliiſque vicinis provinciis, & noſtris temporibus antiquam naturam atque indolem ſuam retinent. Antiquam eas naturam retinere, dicimus. Neque enim id jus heri demum aut nudius tertius natum eſt, ſed jam inde ab antiquiſſimis uſque temporibus in Germania etiam extra Saxoniam viguit. Nota eſt LEX ANGLIORUM & VVERINORUM: (g) *Ad quemcumque hereditas terræ pervenit*, (pervenit autem ad filios & agnatos, ) *ad illum veſtis bellica, id eſt, lorica, & ultio proximi, & ſolutio leudis debet pertinere. Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat, filiæ vero ſpolia colli, id eſt, murenas, monilia, inaures, veſtes, armillas, vel quidquid ornamenti proprii videbatur habuiſſe*. Quum ergo hæ res eximantur ab hereditate: (*ſie gehoren nicht ins Erbe*, ) conſequens erat, ut nec ad heredes tranſmitterentur, relicta alicubi per teſtamentum hereditate, adeoque res utenſiles & expeditoriæ teſtamento ulli deſtinari non poſſent. Quum enim res expeditoriæ ex ſpeciali juris proviſione & privilegio filiis & agnatis debeantur: (h) recte colligunt, eam illis nec teſtamento, nec donatione mortis cauſſa interverti

(g) *Lex Angl. tit.* VI. §. V. *&* VI.
(h) *Mod. Piſtor. Part.* IV. *quæſt.* 131. *numer.* 33.

verti poſſe. (i) Idemque obtinet in rebus utenſilibus, quarum dominium ipſo momento mortis ad filiam vel cognatam tranſire fingunt. Invalida ergo ac irrita etiam de his eſt diſpoſitio teſtamentaria, (k) quamvis ſi filia vel cognata ſit heres inſtituta, eaque hereditatem adierit, legatum rerum utenſilium alii relictum ex duplici fundamento utile ſit, primum quod heredem voluntatem defuncti præſtare oporteat, (l) deinde quod expeditiſſimi juris ſit, teſtatorem etiam res heredis proprias, quin & plane alienas, cuicumque utiliter legare poſſe. (m) Quod inprimis illuſtrat inclyti ordinis Juriſconſultorum VVittebergenſium reſponſum, a GOTHOFR. AUG. HOFFMANNO (n) editum, Dreſdamque verſus datum Menſe Junio MDCCXII. Quid vero, ſi quis, nullo relicto filio vel agnato, de rebus expeditoriis, vel nulla relicta filia vel cognata de utenſilibus teſtamento conſtituerit? an tunc ſaltim utilis eſt ejuſmodi diſpoſitio? Id quoque vel ideo negandum, quod deficientibus illis perſonis, in earum locum
fiſcus

(i) *Richter de Succeſſ. ab inteſt. Sect.* III. *membr.* I. *n.* 111.

(k) *Conſt. Elect. Part.* II. *Conſt.* XIV.

(l) *l.* 10. *ff. de reg. jur. l.* 149. *ff. eod.*

(m) *l.* 67. §. 8. *ff. de legat.* 2. §. 4. *Inſt. de legat.*

(n) Hoffmann, *ausfuhrl. Beſchreibung von der Gerade und Heergevv. Part.* II. *pag.* 352.

fiſcus ſuccedit, (o) earumque jure utitur, adeoque teſtamentum in fraudem fiſci conditum non magis utile eſſe poteſt, quam quod in fraudem perſonarum illarum factum eſt. (p) Cui definitioni non obſtat, has res jure alienari, earumque nec venditionem nec donationem inter vivos prohiberi. Quum enim, ceu jam paullo ante diximus, rerum iſtarum dominium ipſo mortis momento in perſonas illas, quibus debentur, transſire fingatur: teſtamentum mortiſve cauſſa donatio effectum ſortiri nequit, quia utrumque negotium demum a morte teſtatoris vel donatoris capit ſubſtantiam. (q) At vivus teſtator donatorve procul dubio gaudet juſto earum rerum dominio, adeoque nihil impedit, quo minus hoc dominium in alium rite ac valide transſcribat, nec rerum in bonis defuncti defunctæve non amplius ſuperſtitum dominium aliquod vel in filium agnatumve, vel in filiam aut cognatam, tranſire ipſe jure poteſt, ceu jam ab aliis ſatis ſuperque eſt explicatum.

§. XXVI.

Denique inter illius generis bona, de quibus jure Germanico teſtamento conſtitui

(o) *Part.* II. *Conſt. Sax.* XIV. Carpz. *ibid. Def.* I. & II.

(p) Stryck. *de Succeſſ. ab inteſt. Diſſ.* III. *Cap.* III. §. II.

(q) VVeſenbec. *Parat. tit. Dig. de ſuppell. leg. num. ult.*

tui nequit, etiam feuda eſſe, in vulgus notum eſt. Quare rei pervulgatæ inhærere nihil adtinet. Quibuſdam equidem locis, veluti in Belgio, etiam de feudis cum conſenſu Principum teſtamenta fieri poſſe, jam ſupra monuimus: (r) ac proinde in Hollandia clientelaria ejuſmodi bona vocantur *unſterffelyhe Erf-leen*. (ſ) Sed & Biturigum, Burgundorum, (t) Delphinatenſium, (u) immo & totius fere Franciæ moribus (x) teſtamenta etiam ſuper feudis condita rata eſſe, ſatis conſtat, ut jam omittamus, quæ Luſatis anno MDLXXV. conceſſit MAXIMILIANUS II. Imp. (y) quæque POTENTISSIMUS PRUSSORUM REX noſtra memoria vaſallis per omnes provincias indulſit. At ordinarie tamen in feudis ceſſat teſtamentaria ſucceſſio, niſi in antiquis & agnatorum & domini; in novis ſolius domini conſenſus acceſſerit, (z) vel niſi feudum ſit vere hereditarium, quippe quod allodio æquiparatur, iiſdemque modis, ac illud, in alios transferri poteſt, modo inſtituatur he-

(r) Frid. a Sande *Comm. in Conſuet. feud. tit. II. Cap. II. 3. 5.*

(ſ) Neoſtad. *Obſ. Feud. Dec.* I. *obſ.* I. *p.* 35.

(t) Gregor. Tholoſan. *Syn. Jur. univ. Lib.* VI. *cap.* XVIII, *n.* 3.

(u) Guido Papa *Deciſ. Q.* LIX. *n.* 2.

(x) Bœr. *Deciſ. CCII. num.* 3.

(y) Richt. *Part.* I. *Deciſ. XXV. n.* 10.

(z) Stryk. Cautel. *Teſt. Cap.* VI. *Memb.* II. §. III. *ſequ.*

heres, qui ſit ad ſuccedendum in feudo habilis, niſi vaſallo plus indultum ſit a domino. (a) Denique quamvis in feudis quibuſdam impropriis valere teſtamentifactionem contendant doctores, eoque referant feuda cenſualia, & oppignorata: vere tamen poſterius huc non pertinet, quia tunc teſtator non de feudo diſponit, ſed de credito ſuo, eoque ſoluto feudum revertitur ad eum, ad quem illud vel jure hereditario, vel ex pacto & providentia majorum pertinet. Jam quum latiſſime in Germania pateat feudorum uſus, & multi olim ipſa allodia, quæ poſſidebant, principibus, eccleſiis, aliiſque in feudum ex variis cauſſis obtulerint: (b) quam arctis limitibus in Germania adſtricta ſit teſtandi facultas, facile unuſquiſque, ut opinor, intelligit.

§. XXVII.

Hactenus de *materia* diſpoſitionis teſtamentariæ, quantum ſatis eſt, egimus. Dicendum jam porro de ſtatutis, quæ, quod ad FORMAM adtinet, eamdem variis limitibus circumſcribunt. Jure Romano in cujuſvis poſitum eſt arbitrio, publicane, an privata fide niti velit teſtamentum ſuum. Quemadmodum enim unuſquiſque privatos intra parietes recte condit teſtamentum, adhibitis ſeptem teſtibus, reliquiſque obſervatis ſollemnitatibus, quas leges a te-

(a) Stryk. *ibid.* §. VIII. *ſequ.*
(b) Hert. & Thomaſ. *Diſſ. de feud. oblat.*

a teſtatore exigunt: *ita omnem ſollemnitatem ſuperare videtur, quod inſertum mera fide precibus inter tot nobiles probataſque perſonas etiam conſcientiam Principis tenet*, nec minus *ſecurus eſt, qui actis cujuſcumque judicis aut municipum, mentis ſuæ poſtremum publicavit judicium.* (c) Prius tamen Romæ faciebant plerique, quumque in tantis ſollemnitatum ambagibus facilis eſſet lapſus hominis privati, & negotiorum civilium imperitia plerumque utebantur conſilio juriſperiti, adeo ut ſcribere non dubitet ARRIANUS: (d) Διαθήκην μὲν ἐ γράφει μὴ εἰδὼς, πῶς δεῖ γράφειν, ἢ παραλαβὼν τὸν εἰδότα. *Teſtamentum nemo ſcribit, niſi aut ipſe ſciat, quomodo ſcribendum ſit, aut ejus rei peritum adhibeat.* Ut jam non dicamus, *juris ſtudioſorum & juris peritorum teſtamenta ſcribentium aut dictantium* mentionem fieri & apud SUETONIUM, (e) & in ipſo jure noſtro. (f) At optionem illam ſuis non ubique indulgent jura ſtatutaria, ſed publica duntaxat teſtamenta fieri permittunt, partim ut ſi forte male conſulere poſteritati decreverint, magiſtratui ſit occaſio, iis meliora ſuadendi, partim ut compendium fiat tot litium, quæ de ſollemnitatibus teſtamentorum externis ple-

(c) *l. 19. C. de teſtam.*
(d) Arrian. *Diſſ. Epictet. Libr.* II. *Cap.* XIII.
(e) Sveton. *in Neron. Cap. XXXII.*
(f) *l. 88. §. 17. ff. de legat. 2.*

plerumque agitantur. Sic ſane JURE LUBECENSI (g) nuncupativum teſtamentum condi oportet *in gegenvvartigheit zvveyer Rathmannen*, ſed & ſi in ſcriptis quis teſtari malit, tabulæ offerendæ ſunt Senatui, ceu patet ex verbis: (h) *Ordnet ein Mann ſein Teſtament, und ubergiebat daſſelbe den Rathmannen, vvelche es auch, vvie gebrauchlichen, empfangen.* Equidem hanc JURIS LUBECENSIS diſpoſitionem non impedire exiſtimat MEVIUS, (i) quo minus & adhibitis ſollemnitatibus, jure Romano præſcriptis, quis recte de rebus ſuis diſponat, idque etiam viſum eſt SIBRANDO: (k) ſed non aliam habent hujus ſententiæ ſuæ rationem, quam quod Lubecenſes ſollemnitates juris, introducta illa teſtandi ratione, non abrogarint. Ego vero me vix intelligere fateor, cur de caſu, ſi duorum Senatorum non ſit copia, addiderint: *Konte man aber ſo eilends die Raths perſonen nicht haben, ſo konnen zvveene beſeſſene Burger ein ſolch Teſtament bezeugen; doch allein von zehen Marck Silber, darunter, und nicht daruber.* Cur enim non potius teſtatori commendaſſent, ut ſeptem rogatis teſtibus coram iis ultimam enunciaret, ſi admittere intra mœnia

nia

(g) *Jus Lubec. Lib. II. Tit. I. art. II.*

(h) *Ibid. art. IV.*

(i) Mev. *Comm. ad Jus Lubec. Lib. II. tit. V. art. I. n. 162.*

(k) Sibrand. *de Jure publ. Lubec. Part. I. ſect. VII. num. 61.*

nia voluiſſent teſtamentifactionem Romanam? De HAMBURGENSIUM tamen JURE (l) nullum eſt dubium. Quamvis enim & illud moneat, majores, pertæſos litium, quæ de teſtamentorum ſollemnitatibus ſuboriri ſolent, jam inde ab antiquiſſimis uſque temporibus formam teſtandi ſimpliciſſimam præſcripſiſſe, puta, ut, adhibitis duobus Senatoribus & Secretario, teſtator ultimam voluntatem vel viva voce enunciet, vel ſcriptam offerat: paucis tamen interjectis additur; (m) *Wolte auch iemand aus ſonderbaren bewegenden Urſacken lieber nach Ordnung und Zierlichkeit der gemeinen Rechten ſein Teſtament aufrichten, dann obgeſetzter heilſamer Form ſich gebrauchen: ſo ſoll ihm ſolches auf ſeine Gefahr hinfuhro zugelaſſen, jedoch die Notarien dabey gewarnet ſeyn, allen moglichen Fleiſſ anzuwenden. &c.* JURE COLONIENSIUM (n) teſtamenta fieri oportet, adhibitis tabellione, duobus teſtibus, viris honeſtis, totidemque Scabinis, qui & audiant teſtatorem & ejus tabulas, ſi in ſcriptis teſtetur, ſignent, eo tamen obſervato diſcrimine, ut, ſi quis de fundis & reditibus annuis teſtetur, ejus tabulæ in ſcrinio vel archivio Scabinorum reponantur, ſin de mobilibus, in arbitrio teſtato-

(l) *Jus Hamb. Part.* III. *tit.* I. *Art.* I.

(m) *Ibid. art.* III.

(n) *Jus Colon. tit. von Teſtamenten und Vermachten.*

ſtatoris poſitum ſit, an id ad acta deponere, an domi ſuæ adſervare malit. Zittaviæ, quæ mihi patria contigit, STATUTIS municipalibus (o) cautum eſt, *daſſ vver ſein teſtament und lezten vvillen bey geſunden Leibe oder im Siechbette machen vvill, das thun ſolle guter Vernunfft, mit vvohlbedachten Muthe, und mit Vorvviſſen eines Ehrbarens Rahts, in Gegenvvertigkeit zuveyer oder mehr hierzu von einem Rath, oder don Gerichten, erforderten Perſonen.* Quumque paullo poſt moneant ſtatuentes, teſtamentum, hac forma obſervata, conditum ratum fore, quid, neglecta hac forma, futurum ſit, ita docent: *VVas aber ſonſt vor Teſtament gemachet vverden, ohn Vorvviſſen oder Beyſeyn des Raths, oder der Gerichte, die ſollen keine Krafft noch Macht, auch keinen Nahmen eines Teſtaments haben, ſondern vor nichtig, krafftloſſ, und unbundig angeſehen, und gehalten vverden.* Sed id & aliis permultis locis obſervatur, ut ſupervacuum videatur, ei teſtandi formæ diutius inhærere.

## §. XXXVIII.

Id quoque ſingulare, ac Germanis proprium eſt, quod, quum jus Romanum, ſi a perſonis, quibus legitima debetur, diſceſſeris, nulli mortalium imponat neceſſitatem, alicui quidquam legandi, ſed id omne teſtatoris arbitrio relinquat, in Germania teſtamenta paſſim irrita habeantur, niſi iis

(o) *Statut. tit. von Teſtamenten.*

iis aliquid piæ cauſſæ vel reipublicæ fuerit relictum. Hinc ſæpe in teſtamentis legas, teſtatorem primo omnium aliquid legare ad reficiendas vias pontesque, & alia opera publica ſarta tecta ſervanda, itemque eccleſiis, ſcholis, pauperibus. Id quod non ubique voluntatis, ſed pleriſque neceſſitatis habetur. Quod ut exemplis quibuſdam illuſtremus: primo omnium nobis ſuccurrunt STATUTA ZITTAVIENSIA, (o) paullo ante laudata, quæ in primis teſtatoribus commendant, ut gloriam Dei ſibi ſupremam legem ſtatuant, deinde ut & civitatis utilitati ſtudeant, & aliquid legent, *zu Erbauung VVege unde Stege, auch zu Erhaltung Mauren, Thurne, Pforten, Graeben und Brucken, neben dem, das zum Gottesdienſte verordnet*. Quod ſi quis neglexerit, ſub finem ſubjicitur clauſula: *VVas aber ſonſt vor Teſtament gemacht vverden --- darinnen Gottes Ehre und gemeinen Nutzes vergeſſen vvir, die ſollen keine Krafft noch Macht, auch keinen Namen eines Teſtaments haben, ſondern nichtig, krafftloſſ und unbundig angeſehen und gehalten vverden.* Similis quodammodo eſt diſpoſitio JURIS HAMBURGENSIS: (q) *Ferner ſoll von einem ieglichen Teſtament zum vvenigſten ein Marckſtucke zu VVegen und Stegen gegeben vverden. Und da Frau und Mann ein Teſtament zuſammen machen, ein ieder ſo viel zu geben ſchuldig ſeyn,*

(p) *Statuta Zittav. ibid.*

(q) *Jus Hamb. Part. III. tit. 1. art. XVI.*

*ſeyn, und ſolches unverzuglich in die Kammerey geliefert werden.* Enimvero, quum hic lex certam ſummam exprimat, infra quam nemo legatum aliquod relinquere poſſit ad utilitatem publicam: non dubito, quin ea diſpoſitione neglecta, ratum tamen futurum ſit teſtamentum, modo heredes tantumdem in ærarium publicum conferant. Sed talia paſſim reperias in STATUTIS civitatum, quæ argumento eſſe poſſunt luculentiſſimo, Germanos multo arctioribus legibus circumſcripſiſſe teſtatores, quam Romanos, adeo ut & quæ legata ab iis relicta vellent, legibus definiverint.

## §. XXIX.

Sed id multo magis ex eo intelligitur, quod & agnatis cognatiſque legitima relinquenda eſt jure Germanico. Jure Romano portio legitima non aliis debetur, quam liberis, parentibus & fratribus ſororibuſque, ac ne his quidem omnibus, ſed iis duntaxat, quibus perſona infamis, vel levis notæ macula laborans prælata eſt, (r) Ac proinde recte ac prudenter monet ULPIANUS: (ſ) *cognatos proprios, qui ſunt ultra fratres, teſtamenta tamquam inofficioſa accuſaturos, melius facere, ſi ſe ſumtibus inanibus non vexent, quum obtinendi ſpem non habeant.* Itaque agnati & cognati hoc jure non

(r) *l.* 27. *C. de inoff. teſt.*
(ſ) *l.* 1. *ff. eod.*

non melioris conditionis erant, ac extranei, quos teſtamento vel præterire licebat, vel inſtituere, prout id mereri teſtatori viderentur. Multo majorem vero eorum curam ſuſceperunt legislatores Germanorum plerique, quibus æquiſſimum viſum eſt, cognatis non minus, quam liberis, parentibus ac fratribus ſororibuſque, legitimam aliquam bonorum portionem relinqui. Quum enim jam ſupra demonſtratum ſit, in multis Germanicæ originis civitatibus de bonis avitis ac hereditariis vel omnino non, vel pro parte duntaxat, teſtamenta condi poſſe, conſequens ſane eſt, ut cognati reliqua accipiant non beneficio teſtatoris, ſed ex proviſione legis, adeoque legitimam portionem apud Germanos quoſdam multo latius patere, quam apud Romanos, & non modo liberis, parentibus, fratribuſque & ſororibus, verum etiam, illis non exſtantibus, cognatis competere: ut dubitari poſſit, an non iis locis, ubi de certa tantum bonorum parte teſtamenta valent, etiam non inſtituta turpi perſona, fratres & ſorores poſſint conqueri, & annon eadem querela, iis deficientibus, etiam proximis cognatis dari debeat? Sed quum plerumque teſtamenta pro illa parte, quam relinqui prohibent, pro nullis habeant STATUTA, & JCti eorum locorum jam adſueti ſint juriſprudentiæ Romanæ, neganti, eos, qui ultra fratres ſunt, teſtamentum tamquam inofficioſum accuſare poſſe: non mirum profecto eſt, & iis locis Romanas phraſes in foro perſonare, quum res ipſa a juris Romani principiis quam maxime abhorreat.

§. XXX.

Sed quum tam varia ſit apud Germanos teſtandi ratio: quæſtio hic ſuboritur, an teſtamentum ſecundum cujuſque loci ritus & conſuetudines conditum, aliis etiam locis, ubi ejuſmodi mos teſtandi extra uſum eſt, valeat? Ubi merito, adhibita diſtinctione, reſpondendum videtur. Si enim de ſolemnitatibus quæritur: nullum eſt dubium, quin ſufficiat, eo ritu conditum eſſe teſtamentum, qui iſto loco, ubi tabulæ factæ ſunt, legibus moribuſve receptus eſt. In omnibus enim negotiis, quæ vel inter vivos per modum contractuum, vel mortis cauſſa explicantur, ad conſuetudinem ejus regionis, in qua geſtum negotium, reſpiciendum eſſe, ipſæ leges noſtræ inculcant. (t) Sin de bonis quæſtio eſt; non quidem erit dubium, quin ea diſpoſitio porrigatur ad bona etiam alibi ſita, ceu recte obſervarunt STRYKIUS (u) & HUBERUS. (x) At id quidem ceſſaret procul dubio, ſi teſtatorem diſponere de certis bonis prohibeant leges, & ſtatuta illius regionis & urbis; ubi bona iſta ſita ſunt. Hinc recte obſervat HUBERUS, (y) civem Friſium fruſtra teſtari de agris & fundis, quos in agro Groningano poſſideat, quia Groninganorum legi-

(t) *l. 6. ff. de evict.*
(u) Stryk. Cautel. *Teſt. Cap. XV.* §. XIII.
(u) Huberus *de Colliſ. Leg.* §. III. & IV.
(y) Huber. *ibid.* XV.

legibus teſtamenta de rebus ſoli, ſeu immobilibus, prohibeantur. Et STRYKIUS, (z) elegantem adducit ſpeciem, quod quum aliquis Lubecæ, ſed in ædibus Senatui non ſubjectis, habitans, & principis cujuſdam Germanici conſiliarius, teſtamentum condidiſſet de bonis hereditariis, Lubecæ & in urbis iſtius territorio ſitis, irritæ fuerint tabulæ, quod ad illa bona adtinet, quia de illis teſtamento conſtituere per leges Lubecenſes nemini omnino liceat. Nec magis ratum ſane eſſet teſtamentum, apud nos conditum, quo quis bona avita, Lubecæ vel Hamburgi ſita, heredi extraneo relicta vellet, quia illa qualitas, quod extraneo relinqui nequeunt bona hæc ibi ſita, ita adficit, ut eam teſtamento alibi facto iſtis adimere nullatenus poſſit. Idem denique dixerim, ſi quæſtio moveatur, an ejus teſtamentum, qui apud nos habilis habetur, de illis etiam bonis valeat, quæ reperiuntur alibi, ubi per leges inhabilis cenſetur? Adfirmat & hoc HUBERUS, (a) præterquam unico caſu, ſi id manifeſto in fraudem legum feciſſe teſtatorem, adpareat. Hinc ſi quis e. gr. anno ætatis decimo quinto condidiſſet teſtamentum: dubitandum vix putarem, quin illud valiturum ſit & de bonis alibi ſitis, ubi exacto demum anno decimo octavo vel viceſimo teſtamentum facere poſſet. At ſi quis domio

(z) Stryk. *ibid.* §. XV.
(a) Huber. *ibid.* §. XII. & XIII.

domo Hamburgenſis, quindecim annorum puer, eo conſilio ſe ad nos conferret, ut teſtamentum condat, cujus condendi facultatem Hamburgi decimo octavo demum ætatis anno habiturus eſſet: eæ tabulæ in patria procul dubio non habituræ eſſent effectum, quia alioquin nihil foret facilius, quam leges patrias a civibus eludi, & penitus propemodum everti.

## §. XXXI.

Sed ut e diverticulo redeamus in viam: quam diverſa pincipia fuerint juris Germanici Romanique circa teſtamentifactionem, vel ex eo colligitur, quod quum his teſtamentum ſine heredis inſtitutione nullius momenti eſſet, illis ejuſmodi tabulæ nihil abſurdi præ ſe ferre viderentur. Romanis heredis inſtitutio erat *caput & fundamentum totius teſtamenti*, (b) quia ſine ea *nihil in teſtamento ſcriptum valebat*, (c) niſi quod legata relicta, inductis heredum nominibus, ex benigniore interpretatione admiſiſſe Antoninum Imper. refert MARCELLUS. (cc) Hinc ſecundum jus Romanum capita omnia reliqua ſine periculo abeſſe poſſunt, veluti ſubſtitutiones, legata, donationes, fideicommiſſa, tutorum datio; at ſi abeſt heredis inſtitutio, non id teſtamentum.

(b) §. 34. *Inſt. de leg.*

(c) *l. 1. §. ult. Dig. de vulg. & prop. ſubſt.*

(cc) *l. 3. ff. de his, quæ in teſt. del.*

tum eſt, ſed codicillus, ad heredes legitimos ſcriptus, licet vel maxime omnia facta ſint rite ac ſollemniter. Ex quo patet, quid ſibi velit ULPIANUS, (d) dum alicubi teſtamentum quinque, tribus, duobus, immo denique uno verbo abſolvi poſſe ſubtiliter ſcribit. En ejus verba, quæ ideo integra adferre juvabit, ut ſimul elegantem doctiſſimi, qui ſæculum noſtrum illuſtrat, jureconſulti, CORNELII VAN BYNKERSHOEK, (e) emendationem, qua perplexo huic loco medicinam fecit, commendemus, maxime quum novum illud ac incomparabile obſervationum volumen, quod nuper admodum prodiit, nondum in omnium manibus verſetur: *Qui neque legaturus quid eſt, neque quemquam exheredaturus, quinque verbis poteſt facere teſtamentum, ut dicat*: LUCIUS TITIUS MIHI HERES ESTO. Ita SABINUS, cujus ad verba jam hæc addit ULPIANUS: *Hac autem ſcriptura pertinet ad eum, qui non per ſcripturam teſtatur, qui poterit etiam tribus verbis teſtari, ut dicat*: LUCIUS HERES ESTO: *nam & mihi & titius abundat*. Siccine vero hæc SABINI verba tantum ad teſtamenta nuncupativa pertinent? Quæ vero ratio eſt, cur de teſtamentis ſcriptis aliud ſtatuendum videatur? Præclare ergo laudatiſſimus CORN. VAN BYNKERSHOEK ex regula geminationis legit: *Hac autem ſcriptura pertinET ad eum*,

(d) *l*. 1. §. 3. 4. *ff. de hered. inſt.*
(e) Bynkerſh. *Oſ. Lib. V. Cap. I*,

*eum*, id eſt, *pertinet*, *& ad eum*. Pergit ULPIANUS: *Si autem ſic ſcribat*: LUCIUS HERES, *licet non adjecerit*: ESTO, *credimus, plus nuncupatum, minus ſcriptum*: & ſi ita: LUCIUS ESTO, tantumdem *dicimus*. Itaque & duo vocabula conſtituere teſtamentum, animadvertit. Denique tentat, an non unum ſufficiat vocabulum, de eoque ita ſuam depromit ſententiam: *Ergo & ſi ita*, LUCIUS, *ſolummodo? Marcellus non inſubtiliter non putat hodie hoc procedere. Divus autem Pius, quum quidam portiones inter heredes diſtribuiſſet ita*: ILLE EX PARTE TOTA, ILLE EX TOTA, *nec adjeciſſet*, HERES ESTO: *reſcripſit, valere inſtitutionem, quod & JULIANUS ſcripſit*. Itaque contra Marcellum defendit ULPIANUS, & uno verbo conſtare poſſe integrum teſtamentum, idque ex ea ratione, quod ex Antonini Pii Imp. & Salvii Juliani ſententia intelligantur verba HERES ESTO, ſi vel maxime ea ſubticuiſſet teſtator. Ubi neminem turbare debet φράσις EX PARTE TOTA, quaſi ſibi invicem repugnent TOTUM & PARS, adeoque ſine manifeſta contradictione conjungi nequeant. Nam & hic oſtendit vir, quem paullo ante laudavimus, eruditiſſimus, (f) *totum* hic non eſſe *ſolidum integrum*, *indiviſum*: ſed, priore ſyllaba correpta, correlatum τοῦ *quotium*, adeoque partem quotam ſignificare, uti apud MANILIUM (g). De-

(f) Bynckersh. *ibid. p.* 4.
(g) Manil. *Lib. III. v.* 442.

*Detrahitur ſumma,* TOTA PARS, *quota de-*
*mit utrimque*

*Omnibus ex horis.*

Adeo ergo neceſſaria Romanis viſa eſt heredis inſtitutio, ut ab illa ſubſtantiam capere teſtamentum videretur, ac proinde unum verbum totum abſolveret, modo illud teſtator, ſeptem adhibitis teſtibus, obſervatiſque reliquis ſollemnitatibus, vel ore enunciaſſet, vel in ſcripturam retuliſſet. At ab hac quoque Romanorum philoſophia alieniſſimas ſe oſtenderunt quædam Germaniæ civitates, in quibus & ſine heredum inſtitutione valet teſtamentum, quia, ut jam ſupra obſervavimus, medio etiam ævo; quum primum teſtamenta in Germania innoteſcerent, ea magis donationes & legata, quam hæredis inſtitutionem complecti viderentur. Hinc VINNIUS: (h) *Multorum locorum legibus,* inquit, *aut moribus nunc ita comparatum eſt, ut heredis inſtitutio ad ſubſtantiam teſtamenti non videatur neceſſaria, quo ſenſu hodie teſtamenta adpellamus: nam & id teſtamenta dicitur, in quo, relictis tantum legatis, nulla heredis inſtitutio facta eſt.* Quum vero VINNIUS ea de re teſtimonium denunciet ſcriptori peregrino, JOANNI DE CASTILLO SOTOMAYOR, (i) atque inde quis facile ſuſpicari poſſet, non Germanicum hoc

eſſe,

(h) Vinn. *ad* §. 12. *Inſtit. de hered. inſt.*

(i) Jo. de Caſtillo *de Uſufr. cap. LX.*

tur, de novo ex jure Romano acceſſerit, jus tamen vetus in eo ſervatum ſit, quod nemo, niſi ex cognatis, poſſit inſtitui. Quem ſenſum turbaſſe interpretes recentiores, non ſane mirum eſt, quum id ſibi negotii crediderint ſolum dari, ut jus patrium contortiſſimis interpretationibus perverterent, & ad juris Romani ſenſum, quoad fieri poſſet, inflecterent. Ceterum & alibi in Belgio non neceſſariam videri heredis inſtitutionem, teſtamentumque vocari, in quo legata tantum reperiantur, jam obſervarunt GUDELINUS (n) & FRANC. ZYPÆUS, (o) quorum ſcrinia jam expilare nolumus.

§. XXXII.

Quin tantum abeſt, ut heredis inſtitutio Germanicæ originis gentibus caput & fundamentum teſtamenti viſa ſit, ut quibuſdam locis ne quidem permittatur per leges, heredem inſtituere. Romanis *& unum hominem, & plures, uſque in infinitum, quot quis vellet, heredes facere licebat*: (p) Germanis quibuſdam ne unum quidem, quia non patiebantur alios defunctis ſuccedere, quam ſuos cuique liberos, proximoſque cognatos. Quamvis itaque paullatim & teſtamentifactionem receperint, ac civitate veluti donarint; noluerunt tamen quidam ideo nuncium mittere legibus patriis, ac

(n) Gudelin. *Jur. Nov. Lib. II. cap. V.*

(o) Zypæus *Notit. Belg. p.* 182.

(p) §. 4. *Inſt. de hered. inſt.*

ac proinde teſtatores tantum legata, fideicommiſſa, donationes teſtamentis ſuis relinquere paſſi ſunt, nemini conceſſa facultate heredem, ſucceſſorem univerſalem futurum, inſtituendi. Adduxit quædam ejus moris exempla VINNIUS (q) qui & GUDELINUM (r) & CHRISTINÆUM (s) teſtes laudat, eorumque nixus auctoritate ſcribit: *Quin etiam ſecundum quarumdam civitatum leges ne locum quidem in teſtamentis habet hæredis inſtitutio. Sic enim dictant leges Pariſienſium, Aurelianenſium, Gandavenſium, Cortracenſium. Quod tamen ita paſſim accipitur, ut, ſi heres inſtitutus ſit, pro legatario tantum his habeatur.* Quamvis vero priora exempla non tam ad Germanorum, quam Francorum, mores & leges pertinere videantur: jam pridem tamen obſervarunt viri docti, in Francia quoque quam luculentiſſimas ſupereſſe juris veteris Germanici reliquias, quas, a veteribus Francis Galliæ illatas, non ſine cura ſervarunt poſteri, quin aliquando religioſius, quam ipſi Germani, cuſtodiverunt.

## §. XXXIII.

Nimirum jamdudum Germanos pleroſque

(q) Vinn. *ad §. ult. Inſt. de hæred. inſt. num.* 1.

(r) Gudelin. *Jur. noviſſ. Lib. II. Cap. V.*

(s) Chriſtin. *Vol. I. Deciſ. CCXLVII. n. 8. & Deciſ. CCCV. num. 17.*

que inceſſit neſcio quæ novandi libido, ut, priſcis moribus magis magiſque paullatim damnatis, nullam fere juriſprudentiæ Romanæ partem cupidius reciperent, quam, quæ de teſtamentis præcipit. Eo factum eſt, ut pauca illa, quæ ex variarum provinciarum civitatumque ſtatutis collegimus, tamquam fractæ quædam nanteſque in gurgite vaſto tabulæ, ſuperſint, jura autem communia reliquam Germaniam fere omnem veluti inundarint. Cauſſæ ejus rei variæ ac multiplices. Eſt enim primo ita natura comparatum, ut homines nihil omnino libertati putent eſſe anteferendum. Quid itaque Germanis jucundius eſſe potuiſſet, quam liberrimum illud de rebus ſuis ſtatuendi arbitrium? quid gratius, quam facultas indulgendi adfectibus, aliosque vel honorandi vel excludendi pro lubitu? Id quod ſane hoc ipſo perſpicue oſtendunt Germani, quod ſuprema illa judicia vocant *ihrem letzen und* LIEBSTEN *Willen*. Deinde & nemo eſt, qui de futuris temporibus magis fere, quam de præſentibus, ſollicitus ſit. Ob hanc quoque cauſſam non poteſt non jucunda videri poteſtas illa diſponendi in tempus futurum, poſteriſque etiam leges, prout viſum fuerit, præſcribendi. Hinc divites animadvertimus in eo non adquieſcere, quod heredem ſibi ſcripſerint, ſed &, quid heredibus heredum, horumque poſteris, faciendum ſit, ſollicite præcipere, quaſi Deo hæc curæ non eſſent, vel ipſi ſaltem prudentius hæc omnia diſpenſare poſ-
ſint,

ſint, quam providum iſtud Numen. Nullum ergo fere reperias teſtamentum, in quo non teſtator familiæ, quam poſt ſe futuram ſperat, per multa ſæcula leges ferat, incredibili, ut putat, prudentia ſcriptas, quum poſtea doceat eventus, fruſtraneam hanc fuiſſe teſtatoris ſollicitudinem, nihilque homines poſſe contra ſapientiſſima illa Dei decreta, quibus rerum humanarum ordo volvitur.

§. XXXIV.

Ea vero rerum converſio quam multa ſimul incommoda invexerit in Germaniam, facile intelligitur, idque agnovere jureconſulti cordatiores tantum non omnes, quibus nimius juris peregrini amor non omnem intelligentiæ aciem præſtrinxit. Jam enim judices in foris omnibus quam maxime fatigarunt lites de teſtamentorum ſollemnitatibus, de ſubſtitutionibus, legatis, fideicommiſſis, unde tam opima advocatis meſſis ſuccrevit, ut Baldum gloriatum eſſe ſciamus, ſe ſolis controverſiis de ſubſtitutionibus XV. millia aureorum lucratum: (t) Nec ignotum eſt ALBERICI ROSCIATIS elogium, quo illud juris caput de ſubſtitutionibus commendavit auditoribus: (u) *Hæc materia inter omnes eſt, ſicut mare Anglicanum, ſcilicet profunda, utilis, ſubtilis, & per*

(t) Dauth. *de Teſtam. ad L. 1. ff. de vulg. & pup. ſubſt. p. 503.*

(u) Daut. *ibid.*

*& per conſequens periculoſa, quotidiana, & utilis quoad burſas advocatorum, ſicut expertus ſum in magnis hereditatibus. Unde poteſt dici mare magnum & ſpacioſum, in quo ſunt reptilia quaſi ſine numero.* Sane, quod de ſubſtitutionum materia profeſſi ſunt doctores, id de omnibus cauſſis teſtamentariis verum experimur, quod nullæ temere uberiorem litibus materiam, nullæ advocatis, quibus in turbido conſilium eſt, occaſionem promtiorem præbeant lucrum faciendi, quam illæ, quæ ex ultimis hominum elogiis oriuntur. *Quo cautius quis,* inquit STRYKIUS, (x) *poſteritati ſuæ teſtando conſulere intendit, eo majorem litibus ſuppeditat occaſionem, ex quo non raro contingit, ut maxima patrimonii pars ob jurgia inſtitutorum ſubſtitutorumque, ut & legitimorum heredum, ſuper voluntate defuncti oriunda, advocatorum præda fiat.* Hinc multi auctores fuere Principibus, ut teſtamentifactionem plane proſcriberent e republica: alii ad reſecandas tot litium tricas conſultiſſimum fore cenſuerunt, ſi nimiæ illæ ſollemnitatum ambages omnino tollerentur, & pagano cuivis tribueretur privilegium, quod militibus datum novimus. (y) Sed vana fuere hæc ſimiliaque conſilia, quia jam adeo inveteratus eſt morbus, ut pæne impar ei omnis medicina videatur.

§. XXXV.

---

(x) Stryk. *Cautel. Teſt. Cap. I. §. I.*
(y) Stryk. *ibid.*

## §. XXXV.

Sed jam tot plagellas nobis procedere animadvertimus, quot diſſertationi academicæ deſtinari ſolent. Quare non diutius immorabimur quæſtioni licet pulcherrimæ, maxime quum excluſis temporis anguſtiis, pleraque nobis attingere potius, quam pro dignitate pertractare licuerit. Deo vero ſoſpitatori; quod unum ſupereſt, gratias agimus immortales, votaque pro præſtito auxilio flagrantiſſima pietate nuncupamus.

# DE ORIGINE TESTAMENTIFACTIONIS, ET RITU TESTANDI ANTIQUO.

## EXERCITATIO XXV.

## AD LEGEM CXX. DIG. DE VERB. SIGN.

### Summaria.

§. *I. Inſtituti ratio.* §. *II. Lex* CXX. *ff. de V. S. ejuſque varia lectiones.* §. *III. Inſcriptio legis. Q. Mucii juris peritia: Balduini Juriſprudentia Muciana laudata.* §. *IV. Mucii libri* XVIII. *juris civilis. An iidem cum libro* ὅρων. *Quid juriſconſultis ſit* ὅρος, *definitio, quid regulariter definire? Liber* ὅρων *videtur epitome iſtorum librorum* XVIII. *Titulis Græcis delectari JCti recentiores.* §. *V. Mucii libros commentariis illuſtravit Ser. Sulpicius, ſed Mucio parum æquus. Lalii Felicis libri ad Mucium a Gellio laudati. Ætas hujus ſcriptoris. Modeſtini libri ad Mucium.* § *VI. Sex. Pomponii libri* XXXIX. *ad Mucium. Quo ordine in iis explicarit materias juris? Idem ordo a Sabino, Caſſio, Urſeio Feroce obſervatus.* §. *VII. Libro* V. *Pomponius de legatis egit. Joannis Goeddei de occaſione legis noſtra ſententia.* §. *VIII. Genuina ſpecies,*

ad

*ad quam illa referenda. §. IX. Maximum interpretationis juridicæ myſterium. Jac. Gothofredus laudatus. Legis noſtræ partitio. §. X. Lex* XII. *Tabularum de teſtamentifactione. §. XI. Legare veteribus fuit νομοθετεῖν. Unde legatus dictus? Varro notatus. §. XII. Teſtamenta veterum erant leges. §. XIII. Quæ domi in comitiis calatis condebantur, erant νόμοι ἔγγραφοι. Quæ comitia calata? Ritus teſtandi in comitiis. §. XIV. Teſtamenta in procinctu erant νόμοι ἄγραφοι. §. XV. Cur ea tacitis ſuffragiis probarit populus? Milites in procinctu erant in cinctu Gabino. Habitus hic eorum erat, qui ſe pro exercitu & republica devovebant. Devoventium ſe ultima voluntas pro lege erat. Locus inſignis Livii explicatus. §. XVI. Cur teſtamenta apud Romanos per modum legis condita? Legibus de ſucceſſione inteſtatorum non niſi nova lege poterat derogari. Cur non permiſſa pacta ſucceſſoria? §. XVII. Nova teſtandi ratio per decemviros inventa. Per eam teſtamentifactio eſſe cœpit privati arbitrii. §. XVIII. Quid in lege iſta ſit* PATERFAMILIAS? *§. XIX. Quid* FAMILIA, PECUNIA, TUTELA? *§. XX. Cur additum* SUÆ REI? *An rei tutor detur? §. XXI. Ritus teſtandi poſt* XII. *tabulas per æs & libram. A quo inventus? §. XXII. Pleraque jura nova teſtamentorum ex principiis antiquis fluunt. §. XXIII. Unde hæc teſtandi ratio? Jus teſtandi jam ante Romam conditam in Italia viguit. Nova tamen teſtandi ratio ex jure Attico; ritus ex interpretatione prudentum ſunt. §. XXIV. Ex lege* XII. *tabularum latiſſima poteſtas,*

*he-*

*heredem inſtituendi.* LEGATARIUS HERES *in marmore apud Reineſium.* §. *XXV. Ex eadem lege fluit jus legata dandi. Legata cur dari oportuerit verbis civilibus?* §. *XXVI. Ex eadem eſt jus dandi libertates.* §. *XXVII. Nec non jus dandi tutores.* §. *XXVIII. Sed jus inſtituendi heredes coanguſtatum variis legibus & prudentum interpretatione.* §. *XXIX. Itemque jus legata dandi.* §. *XXX. Item jus dandi libertates.* §. *XXXI. Concluſio diſſertationis.*

§. I.

TEſtamenti factio qualis olim apud Romanos obtinuerit, a quibus profecta initiis, in quot rituum ac ſollemnitatum ambages inciderit, quas denique paullatim ſubierit mutationes, non modo perelegans, verum etiam ad exſolvendos varios juriſprudentiæ nodos utiliſſima inſpectio eſt. Quamvis enim paullo aliter rationes ineat Theophilus in §. 1. *Inſtit. de teſt. ordin.* iiſque nos ſuo periculo credere jubeat, τὴν τῶν πάλαι πολιτ διορθώσεων ἄγνοιαν οὐδένα φέρειν κίνδυνον, *eorum, quæ olim in uſu fuerint, ignorantiam nullo cum periculo conjunctam eſſe*: iis tamen, quibus maſcula illa ac ſolida juriſprudentia curæ cordique eſt, potior merito eſſe debet Juſtiniani auctoritas, qui tractatum de teſtamentis auſpicatus, *nihil antiquitatis penitus ignorari* oportere, prudenter monuit. Quapropter auctore tam magno facile tuebor diligentiam, quam enucleandæ celeber-

berrimæ LEGI CXX. D. DE VERB. SIGN. inveſtigandæque teſtamentifactionis origini ac naturæ impendere conſtitui, neque vereor, ne mihi de rebus antiquis diſſerenti judicium iſtud horribile de termino moto immineat. Eluctati enim jampridem ſumus ex illa Bartoliſtarum barbarie, quæ ſplendido juriſperitiæ nomine incautos fefellit, nec quiſquam hodie vitio vertet juveni, quod res antiquas rimatur, ſine quarum intelligentia jura nova a nemine, ut opinor, accurate poſſunt explicari.

## §. II.

Ut autem ab ovo ordiamur: LEX illa CXX. D. DE VERB. SIGN. quam illuſtrare decrevimus, Florentiæ ita legitur: POMPONIUS *libro quinto ad Quintum Mucium. Verbis legis* XII. *Tabularum* UTI LEGASSIT SUÆ REI, ITA JUS ESTO, *latiſſima poteſtas tributa videtur & heredis inſtituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi. Sed id interpretatione coanguſtatum eſt vel legum, vel auctoritate jura conſtituentium.* Ita, inquam, Florentinus habet: nec aliter reliquæ, quas conſului, editiones, niſi quod in quibuſdam verba legis XII. tabularum paullo plenius leguntur: UTI QUISQUE LEGASSIT, & pro: *heredis inſtituendi* in aliis occurrit: *heredes inſtituendi*: Sed hæc leviuſcula ſunt, ubi in pari ſenſu Florentina facile vincit. Majoris momenti ſunt, quæ ad poſtrema verba obſervamus.

Ea

Ea enim adfecta, & quodammodo turbata eſſe, non modo illud *vel* loco ſatis incommodo poſitum, ſed & res ipſa docet. Quis enim non videt, legibus tribui, quod jureconſultorum; jureconſultis, quod legum eſt? Hinc Hugo a Porta edidit: *ſed vel interpretatione coanguſtatum eſt legum, vel auctoritate jura conſtituentium:* Julius autem Pacius inter variantes lectiones, margini editionis Atrebatenſis cIↄ Iↄ LXXX. & hanc adſcripſit: *Sed id vel auctoritate legum coanguſtatum eſt, vel interpretatione jura conſtituentium.* Quam ſane lectionem & veram reique convenientiorem cenſerem, & ipſi Florentinæ anteferre haud dubitarem, ſi, ex quo fonte illa promanarit, cujuſve codicis auctoritate nitatur, paullo diligentius notaſſet Pacius.

§. III.

Quod itaque primum ad inſcriptionem, ab interprete juris numquam profecto negligendam, attinet, illa docemur, fragmentum hoc a Pandectarum compilatoribus decerptum eſſe ex POMPONII *libro quinto ad Quintum Mucium.* Quamobrem operæ pretium fuerit, de libris Mucii, & Pomponii ad illos commentariis quædam haut tralatitia præmittere, ut, quid illo libro V. explicarit Pomponius, & ad quam ſpeciem pulcherrima lex noſtra pertineat, paullo accuratius intelligamus. Intelligendus hic eſt Q. MUCIUS SCÆVOLA, non ille, qui Auguris cognomine in Annalibus celebratur, & qui ſæpe cum noſtro per-

peram confundi ſolet, ſed Publii Mucii, Pontificis Max. filius, qui omnibus perfunctus honoribus, in quibus fere M. Licinium Craſſum collegam habuit, provincia Aſiana pro Conſule ſanctiſſime adminiſtrata, in ſacerdotio paterno conſenuit, ac poſtremo a Damaſippo quodam, juſſu C. Marii filii in ipſa curia Hoſtilia cæſus occubuit anno U. C. IↃCLXXII. Sed hæc quidem jam alii accuratius exſequuti ſunt, & in his quoque Jo. Bertrand. *de Juriſperit.* I. 3. Bern. Rutil. *Vit. JCt. cap.* 27. & Guil. Grot. *de Vit. JCt.* I. 8. Ad nos jam magis pertinet ſumma, quæ in eo fuit, juriſperitia, gentile Scævolarum bonum. Ea enim ita enituit, ut non modo majores ſuos, verum etiam ſe ipſum ſuperare videretur: vocatus ideo a Vellejo Paterculo II. 26. *Divini humanique juris auctor celeberrimus*, a Cicerone autem *de orat.* I. 39. *homo & diſciplina juris eruditiſſimus, & ingenio prudentiaque acutiſſimus, & oratione maxime limatus & ſubtilis*: immo *juriſperitorum eloquentiſſimus, eloquentium juris peritiſſimus*. Sane inter maximos viros, qui libera rep. jus civile conſtituerunt, inprimis eminuit Q. Mucius, tantaque auctoritate floruit, ut quum veterum iſtorum luminibus magnopere offecerint JCti, qui ab Hadriani temporibus vixerunt, Muciana tamen haut pauca etiamnum in jure noſtro celebrentur. Nam præter varia ejus, quæ ſuperſunt, teſtimonia, præter celeberrimam illam, quam excogitavit, cautionem Mucianam, de qua *l.* 7. *pr. leg.* 77. §. I. *ff. de condit. & demonſtrat.*

præ-

præter ſingulares, quas adoptaverat, opiniones, tot locis perhonorifica ejus mentio fit, ut viro eximio, Franc. Balduino, *Juriſprudentiam Mucianam* adornanti non defuerit occaſio, de rebus graviſſimis utiliſſimiſque erudite diſſerendi.

§. IV.

Nimirum Q. Mucius non modo civibus ſuis ac clientibus tam diligenter de jure reſpondebat, ut ejus domus, veluti totius civitatis oraculum in ejus infirmiſſima valetudine adfectaque jam ætate maxima quotidie frequentia civium, ac ſummorum hominum ſplendore celebraretur, Cic. *de Orat. lib.* 1. *cap.* 45. ſed & erectioris indolis adoleſcentes, in quorum numero & Cicero erat, ſtudioſos audiendi eadem opera docebat. Cicer. *Brut. cap.* 89. Quin & id dabat operam, ut relictis ingenii monimentis poſteritati pro virili conſuleret. Pomponius enim *primum illum* ait *jus civile conſtituiſſe* GENERATIM, *illud in libros* XVIII. *redigendo l.* 2. §. 41. *ff. de Orig. jur.* Reliquit ergo libros XVIII. quos exemplo patris JUS CIVILE inſcripſit: nec in numero errare exiſtimo Pomponium, quum librum Mucii ſecundum laudet. Ulpianus *l.* 55. *pr. ff. de legat.* 3. *l.* 3. *pr. ff. de penu leg.* 27. *pr. ff. de aur. arg. mund.* librum decimum quartum Paullus *l.* 30. *ff. pro ſocio* librum ſextum decimum Gellius *Noct. Att. lib.* VII. *cap.* 15. At quo jure primum illum jus civiles conſtituiſſe dicere potuit Pomponius, quum paullo ante §. 39. Triumviros illos

*P. Mucium*, *Brutum & Manilium jus civile fundaſſe* faſſus eſſet? Potuit omnino utrumque recte dici. Quamvis enim P. Mucius, Brutus & Manilius jam pridem *jus civile fundaſſent*, id eſt, fundamenta ejus per definitiones & partitiones tradidiſſent: primus tamen Q. Mucius illud GENERATIM *conſtituit*, id eſt per axiomata regulaſque generales propoſuit, ceu recte atque acute hæc verba interpretatur JAC. GOTHOFREDUS *in Comment. ad reg. jur. p.* 313. Enimvero, dum idem vir inſignis libros iſtos XVIII. a Pomponio memoratos confundit cum ejuſdem Mucii *libro* ὍΡΩΝ, ex quo quatuor fragmenta, reliquis omnibus antiquiora, in Pandectis noſtris ſuperſunt *l.* 8. *ff. de aqua quot. & æſt. l.* 64. *ff. de adq. rer. dom. l.* 241. *ff. de V. S. l.* 73. *ff. de R. J.* facile patet, eum opinione ſua falli. Index enim Florentinus laudat *Q. Mucii* ὍΡΩΝ *βιβλίον ἕν*, id eſt *librum unum*: & in quatuor iſtis, quæ indicavi, fragmentis ſemper vocatur *liber* ὍΡΩΝ *ſingularis*, quum contra iſtud juris civilis corpus in duodeviginti libros fuerit diviſum. Ceterum verum eſt omnino, quod idem vir doctus ſuſpicatur, hunc quoque librum ὍΡΩΝ non niſi regulas juris complexum ejuſdemque cum libris ſuperioribus argumentis fuiſſe. Id enim vel ipſa libri inſcriptio ſatis demonſtrat, ὅροι enim, ſeu *definitionis* JCtis veteribus nihil aliud erant, quam regulæ juris, ſeu breviora ac generalia juris recepti enunciata. Hinc Ulpianus regulam Q. Mucii noſtri, quæ in *l.* 73. *ff. de R. J.* ſupereſt, vocat DEFINITIONEM

*l.* 1.

*l.* 1. §. 5. *ff. quod vi aut clam.* Et alibi memorantur DEFINITIONES JURIS, id eſt, regulæ juris *l.* 4. *Cod. in quib. cauſſ. ceſſ. long. temp.* & *l.* 202. *ff. de R. J.* ( ubi in Baſilicis & apud Harmenop. v. 2. definitio vertitur νομικὸς κανὼν, ) *veteres regulæ,* & ANTIQUÆ DEFINITIONES, *l.* 4. *C. de Verb. ſign.* REGULARITER DEFINITA, *l.* 9. *de hered. petit. l.* 25. §. 5. *ff. de uſufr.* & hujus generis alia. Ex his ergo ſatis patet, Q. Mucium in libello etiam ΟΡΩΝ non niſi generales regulas propoſuiſſe. Enimvero quum non fiat veroſimile, Q. Mucium, occupatiſſimum virum, actum agere voluiſſe, prætereaque hujus libri ὅρων nec Pomponius, cui Q. Mucii ſcripta notiſſima fuiſſe oportet, nec Gellius, nec quiſquam alius ante Tribonianum meminerit, ac denique Græcus titulus illud recentius ævum redoleat, quo JCtorum Hadriano poſteriorum libelli Græcis ἀφορματικῶν, εἰκοςῶν, Ἀσυνομικῶν, Δωδεκαδέλτȣ, ἐπιτομῶν titulis ſuperbiebant : non abs re ſuſpicari mihi videor, idem accidiſſe Q. Mucio, quod Alfeno Varo & Antiſtio Labeoni accidiſſe novimus, ut grande iſtud juris civilis opus a jureconſulto quodam ſequioris ævi in compendium redigeretur, idque ſolum compendium ad Juſtiniani ætatem perveniret.

§. V.

Hæc de Q. Mucii libris, quibus quantum pretii ſtatuerint veteres, vel inde colligi poſſe videtur, quod eminentiſſima ingenia in illuſtrandis iſtis induſtriam ſuam exercuerint. Non multo poſt acerbum iſtud

Scævolæ fatum prodierunt SER. SULPICII Q. F. RUFI *Notata Muciana* aliquoties memorata in jure noſtro, veluti in *l.* 30. *ff. pro ſoc.* §. 2. *Inſt. de ſociet. l.* 3. §. 6. *ff. de pen. l.* 25. §. 1. *ff. de V. S.* Sed neſcio an ſatis honorifica Mucio fuerit ea Sulpicii opera. Quemadmodum enim a Mucio vivo Sulpicium ferunt objurgatum, *quod, quum patricius eſſet, & nobilis, & cauſſas oraret, jus tamen, in quo verſabatur, ignoraret*: *l.* 2. §. 43. *ff. de Orig. Jur.* ita Mucium mortuum adeo ſemper objurgavit ac erroris coarguit Sulpicius, ut totum iſtum commentarium REPREHENSA SCEVOLÆ CAPITA adpellare non dubitet Gellius *Noct. Att. lib.* IV. *cap.* 1. Notavit etiam ad Q. Mucii libros LÆLIUS FELIX, quem ſub Hadriano floruiſſe, ex *l.* 3. *ff. ſi pars heredit. petit.* adparet. Ex ejus enim libro 1. ad Mucium quædam ad jura comitiorum pertinentia decerpſit Gellius *Noct. Att. lib.* XV. *cap.* 27. nec minus HERENNII MODESTINI vaſtum ſatis opus exſtitiſſe oportet ad Q. Mucium, quia ejus librum XIV. & XXXI. laudari animadvertimus *l.* 53. & *l.* 54. *ff. de A. R. D.* quibus locis pro Pomponii Modeſtini nomen irrepſiſſe, nulla idonea ratione ductus ſuſpicatur vir ſummus. Anton. Auguſtinus *de Nom. propr. in Pand. cap.* 1. *p.* 206.

§. VI.

Aſt reliquis omnibus, quos juriſprudentia Muciana exercuit, palmam præripuiſſe videtur SEX. POMPONIUS, jureconſultorum ſub Antoninis celeberrimus. In Indice enim

enim Florentino recenſentur Πομπωνίου *ad* Quintum Mucium βιβλία τριάκοντα ἐννέα. Nec male auctorem iſtius indicis numerum librorum iniiſſe, res ipſa docet. Ex omnibus enim iſtius operis libris, præterquam ex decimo nono, viceſimo nono & trigeſimo quarto, fragmenta quamplurima in Pandectis noſtris exſtant, ex quibus inter ſe comparatis ad oculum poteſt demonſtrari, Pomponium in iſto commentario primum *de teſtamentifactione*, deinde *de legatis*, tum *de poteſtate patria & dominica*, hinc porro *rebus creditis*, *de nuptiis & jure dotium*, *de tutelis*, *de delictis*, *de adquirendo dominio*, *de donationibus*, *de obligationibus contrahendis ſolvendiſque*, *de interdictis* ac poſtremo *de jure publico* egiſſe. Quem ordinem quum etiam in libris Sabini, Caſſii & Urſeji Ferocis obſervatum eſſe animadverterit Jac. Gothofredus *in Serie librorum Sabinianorum*: veroſimillimum profecto videtur, eo primum uſum eſſe Q. Mucium Scævolam, poſtea methodum hanc & Sabino aliiſque JCtis placuiſſe, magis, quod tanto auctore, quam quod concinnitate ſua ſe commendaret.

§. VII.

Et ex hoc POMPONII opere lex noſtra, ut ex ejus inſcriptione diſcimus, decerpta eſt, & quidem ex *libro* v. quo eum materiam de legatis expoſuiſſe recte obſervavit vir doctus, Joann. Gœddæus *Commentar. ad tit. de Verb. Sign. pag.* 841. idque docent omnia reliqua iſtius libri fragmenta,

quæ tamquam fractæ tabulæ commune iſtud naufragium evaſerunt, ut puta *l. 22. ff. de uſu & habit. l. 50. ff. de condit. indeb. l. 65. ff. de jur. dot. l. 51. ff. de donat. int. vir. & ux. l. 10. ff. de aur. arg. mund. l. 12. ff. quando dies leg. ced. l. 3. ff. de V. O. & l. 38. ff. de ſtipul. ſerv.* Enimvero genuinam legis noſtræ ſpeciem non adeo feliciter eruiſſe videtur vir diligentiſſimus. Diſputaſſe ibi exiſtimat Pomponium, cur, quum olim vocabuli LEGARE tam late patuerit ſignificatio, ut & inſtituentes heredem legare dicerentur, poſtea tamen ea tantum, quæ ex hereditate delibata titulo ſingulari ac verbis civilibus relinquuntur, LEGATORUM nomine venire cœperint? Reſpondiſſe vero Pomponium, latiſſimam illam verbi ſignificationem *vel interpretatione, vel auctoritate legum juraque conſtituentium*, id eſt, ceu ipſe interpretatur, Principum & Senatus fuiſſe coanguſtatam. Sed fallor ego, aut rem acu non tetigit Gœddæus. Neque enim Pomponius de latiſſima ſignificatione vocis LEGARE agit, ſed de latiſſima teſtandi poteſtate, civibus, lege illa decemvirali conceſſa. Itaque nec verbi notionem, ſed teſtandi facultatem paullatim coanguſtatam eſſe docet. Et quis leges ferri dixerit de verborum ſignificatione? Quiſve tantam JCtis auctoritatem attribuat, ut vocabulis novam notionem vel civitatem dare poſſint, quam vel Cæſarem dare poſſe, recte negabat Marcellus apud Dionem Caſſium *Hiſt. lib.* LIX. Pendere hæc profecto ſolent non ab auctoritate legum,

nec

nec ab interpretatione prudentum, ſed ab uſu,

*Quem penes arbitrium eſt, & vis, & norma loquendi.*

Quare hic quidem mihi non ſatisfacit Goeddæi acumen, adeoque id relictum video diligentiæ meæ, ut comparatis conjunctiſque inter ſe fragmentis omnibus, aliam ac genuinam ſpeciem inveſtigare coner.

## §. VIII.

Plures libros doctrinæ de legatis dederat Pomponius, quartum nempe & ſequentes uſque ad nonum. Quinto ſpeciatim diſpexerat, quaſnam res ſupremo judicio per vindicationem legare liceat teſtatori? Ad eam enim quæſtionem manifeſto pertinent leges omnes, quas ex Pomponii libro v. ſuperſtites eſſe, ſuperiore paragrapho diximus. Primo enim docuerat, ea quoque legari poſſe, quæ per ſervos adquiſierimus, præterquam ſi ſibi quid fieri, ſervus noſter ſtipulatus ſit, ex. gr. operas a liberto præſtandas. Eam enim ſtipulationem inutilem fore, oſtendit *l.38. ff. de ſtipul. ſerv.* Deinde quum rerum legatarum dominium ſtatim a morte teſtatoris ad legatarium devolvatur, dubitatio incidere poterat, an iſta proprietas ab uſufructu, uſu, habitatione ſeparari poſſit? id vero fieri poſſe oſtendit *l. 22. ff. de uſu & habit.* ſententiamque hanc illuſtravit exemplo ſervitutum prædialium, quas inter vivos per ſtipu-

lationes conſtitui poſſe, nemo dubitet, *l. 3. ff. de V. O.* Hinc porro de filiofamilias incidit quæſtio, an, quæ per illum adquiſiverimus, legare poſſimus? Reſpondit, poſſe, modo nobis adquiſita ſint, non ergo penes patrem manere, quæ filio relicta ſint, *quum annorum quatuordecim* eſſet factus, filiuſque intra pubertatis annos deceſſerit. Eſſe enim hoc legatum conditionale, quod patri adquiri non potuerit, die ejus nondum cedente, *l. 22. ff. quando dies leg. ced.* Aliud tamen ſtatuendum monuit, ſi forte heres hujuſmodi legatum, quamvis indebitum, ſciens ſolverit: tunc enim legatum adquiri patri, ab eoque de eo diſponi poſſe, quia quod quis ſciens indebitum dederit, repetere non poſſit, *leg. 50. ff. de condict. indeb.* Denique præcipua ſupererat quæſtio, an teſtator de rebus uxori datis, veluti de auro, argento, mundo diſponere poſſit? Id quoque affirmavit, docuitque, & uxori has res utiliter legari, *l. 10. ff. de aur. arg. mund.* & aliis. Immo & fructus dotis ita pertinere ad maritum monuit, ut de iis pleno jure diſponere poſſit, præterquam ſi ſervo dotali aliquid vel hereditate vel legato obvenerit, quod teſtator noluerit ad maritum pertinere. Id enim ſoluto matrimonio reſtituendum eſse, tradit *l. 65. ff. de jur. dot.* Denique hæc tam vera eſſe addidit, ut ſi maritus de rebus uxoris diſpoſuerit, & hæc res ſuas eſſe contendat, exceptio hæc, pro eo, ac decet, probanda ſit, quia, quoties in controverſiam veniat, unde quid ad mulierem

lierem pervenerit? & verius & honeſtius exiſtimetur, a viro, aut qui in poteſtate ejus eſſet, ad eam perveniſſe, *l.* 51. *ff. de don. int. vir. & ux.* Omnia itaque per vindicationem legari poſſe docuit, quæ teſtatoris eſsent, ſive a ſervis, ſive a filiisfam. ſive ab uxore ad eum pervenisſent. Per has perſonas enim omnes tempore Mucii adquirebat paterfamilias, & expediti juris videbatur, per vindicationem legari poſse res omnes, quæ utroque tempore, mortis, & quando teſtamentum fiebat, ex jure Quiritium teſtatoris fuerint, præterquam ſi pondere, menſura & numero contineantur, quæ vel mortis tempore ex jure Quiritium fuiſse teſtatoris, ſufficiebat. Ulpian. *Fragm. tit.* XXIV. §. 7. Quum vero tempore Pomponii in multis res aliter ſe haberet, & non tantum filiifamilias peculium caſtrenſe & quaſi caſtrenſe ſeparatum a rationibus paternis haberent, verum etiam uxores tunc rarius in manum convenirent, multaſque opes pleno jure poſſiderent: ratio hujus mutationis omnino erat reddenda. Hinc addit: *Verbis* quidem *legis* XII. *tabularum*: UTI LEGASSIT REI SUÆ, ITA JUS ESTO, *latiſſimam poteſtatem tributam videri, & heredis inſtituendi, & legata, & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi: ſed hoc omne vel auctoritate legum vel interpretatione jura conſtituentium* eſse *coanguſtatum*.

§. IX.

Habes jam veram ac genuinam ſpeciem, ad quam lex noſtra pertinet. Quam quum

ſolius ope inſcriptionis erutam videas, vel hoc exemplo diſces, quantum momenti in comparatione ac conjunctione legum poſitum ſit, & quam vere in *præfatione incomparabilis Commentarii ad Reg. Jur.* ſcripſerit Gothofredus: *ubi ipſa verba ſpeciem non aperte ſignificent, ibi eam tum ordinis in titulo ſervati ſubſidio, tum inſcriptionis cujuſque legis argumento, conjunctis ſeu conglutinatis in id, compactiſque ac coaſſatis omnibus vel pleriſque, quæ ex eodem libro ſuperſunt, ceu Vibii membris disjectis fragmentis, eſſe eruendam; ejuſque arcani ſeu myſterii ignaros prorſus juxta ac imperitiſſimos Græcos interpretes, & ante Accurſium Latinos, ſpecies perabſurdas ac ridiculas pleraſque protuliſſe.* Sed reperta jam ſpecie, legi ipſi enucleandæ accingimur, cujus tria præcipua capita accuratius nobis erunt expendenda. Diſpiciemus enim primum, qualis fuerit illa lex XII. tabularum, cujus non niſi particulam quamdam hic dedit Pomponius. Deinde quam lata ea lege poteſtas patribusfamilias data ſit, inveſtigabimus. Denique quibus legibus, quaque interpretatione latiſſima illa poteſtas coanguſtata, & arctioribus limitibus circumſcripta ſit, eadem cura expendemus. Iis enim probe perſpectis, nihil quidem, quod ad pulcherrimæ legis intelligentiam pertineat, deſiderari poſſe arbitramur.

## §. X.

Legis XII. Tabularum, cujus hic JCtus meminit, variæ paſſim exſtant particulæ,

ex quibus inter ſe conjunctis non adeo difficile erit, legem ipſam ſuæ integritati reſtituere. Pomponius in nucleum eam compingit: UTI LEGASSIT SUÆ REI ITA JUS ESTO: nec aliter Juſtinianus, niſi quod *in principio Inſtit. ad Leg. Falc.* ſenſus ſupplendi cauſa adjecit: UTI QUISQUE LEGASSIT, in Novella autem XXII. cap. 2. inſeruit verba DE RE SUA. Aſt ex Ulpiani *Fragm. tit.* XI. §. 14. diſcimus, ita non ſcripſiſſe Decemviros, ſed SUPER PECUNIÆ TUTELÆVE SUÆ REI, vel, uti apud Paullum *l.* 53. *ff. de V. S.* Florentiæ ἀρχαϊκῶς legitur: SUPER PECUNIÆ TUTELÆVE SUÆ REI, poſito caſu ſecundo pro ſexto, uti in *marmore Gruteriano p.* CXLIII. 2. CUM FERARUM LIBYCARUM. Denique & vocabulum PATERFAMILIAS & alterum FAMILIÆ in iſta lege exſtitiſſe, ex Ciceronis *de Inv.* II. 50. & Auctoris ad Herenn. I. 13. adparet. Et ex his diſperſis Hippolyti membris, ut fit, varie admodum legem conſtruunt eruditi. Hadr. Turnebus Adverſ. XI. II. & Dionyſ. Lambin. ad Cicer. *de Invent.* II. 50. eam talem fuiſſe opinantur: *Paterfamilias uti legaſſit ſuæ rei familiæ, tutelæ, pecuniæve ſuæ, ita jus eſto*. Jacob. Cujacius ad Ulpian. *Fragm. Tit.* XI. §. 40. quem & Jac. Gothofred. in XII. Tab. Tabula V. ſequitur, haut paullo veroſimilius eam ita reſtituunt: *Paterfamilias uti legaſſit ſuper pecunia tutelave ſua rei ita jus eſto*. Ab eorum ſententia non adeo alienus eſt V. C. Ger. Noodt *obſerv. lib.* II. *cap.* 19. niſi quod ipſi parum ſe probant illa, *ſuper pecunia tutelave ſua*

*rei*, pro quibus ſuo periculo reſcribi jubet: *ſuper pecunia ſua*. Quid ergo in tanto ſententiarum divortio ſequamur? Quid vero? niſi quod in veterum teſtimoniis præſidium reperit? Ea autem ſi ſequamur, talem fuiſse oportet legem illam Decemviralem celeberrimam: PATER FAMILIAS UTI LEGASSIT SUPER FAMILIÆ, PECUNIÆ TUTELÆVE SUÆ REI, ITA JUS ESTO.

## §. XI.

Nemo non videt, primum ac præcipuum, quod hic oculos ſtatim ferit, eſse verbum LEGASSIT. Illud enim in hac lege XII. tabularum eſt ἐμφατικώτατον, & ita comparatum, ut eo ſolo latiſſima illa de rebus ſuis diſponendi poteſtas civibus Romanis data videatur. Eſt enim LEGARE vere vocabulum legislatorium, quod veteribus idem eſt ac *mandare*, *jubere*, *præcipere* & quidem LEGIS MODO, ceu recte rem explicat Ulp. *Fragm. tit.* XXIV. §. 1. & Eutych. *de diſc. conjug.* II. Hic *legati* dicebantur a *legando*, quia cum mandatis mittuntur, non quia publice leguntur, ceu Varroni de *Lingu. Lat.* IV. 16. *n.* 7. viſum eſt, quem vel primæ ſyllabæ quantitas in viam reducere potuiſset. Hinc Plauto *Caſin.* I. *v.* 12. *legare* eſt mandare ſervo:

> *Quin potius, quod* LEGATUM *eſt tibi negotium,*
> *Id curas, atque urbanis rebus te abſtines?*

Hinc porro qui lege a populo vel principe lata civitate exeſse jubentur, dicuntur

RELE-

RELEGATI. Hinc denique eſt, quod voluntatem ultimam *νόμον* vocat Priſcus *in Excerpt. de legat. p. 62.* teſtamentum autem condere Jo. Chryſoſtomo *ad Act. Apoſt. Homil. L p. 615.* ſit *νομοθετεῖν*, *legem ferre*. Quemadmodum & Juſtinianus noſter loquitur *Nov.* XXII. *cap. 2.* ubi de libertate teſtandi loquutus: Νομοτιθέτω, μὲ, inquit ἕκαστος ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ τὰ εἰκότα καὶ ἔστω νόμος ἡ τούτου βουλή. *Diſponat unusquiſque ſuper ſuis, ut dignum eſt, & ſit lex ejus voluntas.* Quæ poſtrema loca jam V. C. Ant. Schultingius *Juriſpr. vet. Antejuſt. p. 599.* obſervavit. Ex quibus omnibus ſane conſequitur, ut LEGARE in XII. tabulis, ſit legem dicere rebus ſuis & ea quidem auctoritate dicere, ut quemadmodum *in publicis nihil eſt lege gravius*, ita *in privatis firmiſſimum ſit teſtamentum*. Cic. *Philipp.* II. 12.

## §. XII.

Tanta nimirum civium Romanorum domi ſuæ erat majeſtas, ut quidquid vel incolumes, vel animam exigua cum ſpe trahentes agerent, quidquid vellent, juberent, præciperent, id omne pro lege & jure legitimo non modo intra iſtud regnum domeſticum, verum etiam in univerſa civitate haberetur. Quoad vivebant, jure ſummo atque *αὐτοδικίᾳ* præerant familiæ. Liberos æque ac ſervos, prout collubitum eſset, vendebant, emancipabant, noxæ vel in adoptionem dabant. Uxores, quæ in manum convenerant, habebant in mancipio, per eaſque non minus ac per libe-

liberos omnia adquirebant, &, ſi tres advenisſent rugæ, paucis ſane verbis eam ſarcinulas colligere, reſque ſuas ſibi habere jubebant. Denique, ſi vel uxores, vel liberi, vel ſervi extra officium vixiſsent, non opus erat judice: ipſi damnabant, & ſupplicium, quod meruiſsent, pro eo, quo pollebant, jure vitæ ac necis, irrogabant. Sic uxori exſilium, filio gladius, ſervo crux in mundo erat, ſimulac Minos iſte urnam moveret. Tantus erat civis Romanus, dum domi imperabat. Quid ſi jam extrema imminerent? quid ſi ſibi vaſa conclamanda intelligeret? Ne tunc quidem ejus majeſtati quidquam detractum volebant leges. Quemadmodum antea omnia manu rexerat: ita jam leges ferebat, prout viſum eſset. Si ſervos invideret heredi, ſive honorificum ſibi fore judicaret, magnum pileatorum nebulonum agmen lecticam ſuam ad rogum proſequi, eos liberos eſse jubebat. Filiis filiabuſque, quantum vellet, relinquebat, iiſdem tutores dabat, pupillariter ſubſtituebat. An & exheredare eos poterat vel præterire? Quidni vero? quum & occidere poſset? inquit Paullus *l. 11. fin. de lib. & poſtum. her. inſt.* Denique nec quiſquam legislatori illi intercedebat, ſi hereditatem ita exhauriret legatis, ut præter inane heredis nomen, & obligationem exſolvendi æs alienum nihil ad heredem perveniret. Sic quamcumque legem ferebat heredi, ſic ſtabat pro ratione voluntas, & legislatorium iſtud: HERES MEUS DAMNAS ESTO. Unde hæc omnia? Ex lege noſtra

de-

ſuffragia ferebat : Gell. *Noct. Att. lib.* v. *cap.* 19. ita idem dubio omni procul obſervatum in condendis teſtamentis. Ex quibus omnibus conſequitur, ut vetera illa & ante XII. tabulas condita teſtamenta veræ fuerint leges curiatæ, adeoque publicæ, ſecus ac teſtamenta, quæ poſt illam decemvirorum legislationem, privata cujuſque teſtatoris auctoritate voluntateque ſuſtinebantur.

## §. XIV.

Sed id quidem facile perſuaſerim cuivis, prioris generis teſtamenta leges veras ac publicas fuiſſe. Non æque credibile quibuſdam videbitur, & alterum genus, quod Tribonianus ſatis incommode *procinctum* vocat, publicis legibus eſse annumerandum. Quid enim commune cum lege habet nuncupatio heredis a milite in procinctu conſtituto, & jam in hoſtem ituro, convocatis quibuſdam commilitonibus, facta ? Nonne & tunc pro lege erat militis voluntas, ad quam confirmandam nec curiæ, nec tribus in ſuffragia mittebantur ? Sed ſalva res eſt. Non ferebant juris veteris principia, ceu paullo poſt demonſtrabimus, ut quis privato arbitrio de rebus ſuis diſponeret per modum teſtamenti. Et hinc fieri non poterat, ut ſupremum militis judicium ratum eſset, niſi illud populus probaret. Quod vero populus ſupremum jubebat, id lex erat. Quemadmodum itaque jus conſtat aut ex ſcripto aut ſine ſcripto, ut apud Græcos τῶν νόμων οἱ μὲν

*comitiis*, *quæ calata adpellari dixerit*, *& teſtamenta fieri* conſueviſse. Hæc Lælius Felix, & quidem ex Labeone, quem Antiquitatum callentiſſimum fuiſse alibi docet Gell. *Noct. Att. lib.* XIII. *cap.* 12. Fuerunt itaque hæc comitia omnium auſpicatiſſima, quippe creandorum Pontificum, inaugurandorum regum & ſacerdotum, legumque de rebus ſacris perferendarum cauſsa calata. Ex quo ſimul licebit reddere rationem, cur in iiſdem & teſtamenta conderentur? Nam & hæc ad ſacra & religionem pertinere videbantur, ob ſacra privata, quæ cum pecunia ad heredes tranſibant. Ergo procul dubio hic omnia facta, quæ in arrogationibus peracta novimus, quæ & ipſæ lege curiata fiebant, quia *adoptionem hereditas nominis*, *pecuniæ*, *ſacrorum*, teſte Cicerone *pro domo cap.* XIII. ſequebatur. Quemadmodum itaque in arrogationibus notio erat pontificum, an forte ſacra gentilia interitura ſint, & an per jus Pontificium tranſire poſſint ad arrogatum? Cic. *pro domo cap.* XIII. ita nullum eſt dubium, quin eadem in teſtamentis fuerint obſervata. Vid. Vinn. ad §. 1. *Inſt. de teſt. ord.* Quemadmodum deinde in arrogatione eum, qui arrogandus erat, auctorem fieri oportebat: Cic. *pro domo cap.* XXIX. ita nec dubitandum videtur, quin & hic interrogari oportuerit heredem, velletne heres eſse familiæ, pecuniæ, ſacrorum teſtatoris? Denique ſicuti in arrogatione magiſtratus ſollemni formula rogabat populum, VELITNE JUBEATNE? iſque deinde curiatim ſuffra-

ſuffragia ferebat: Gell. *Noct. Att. lib.* v. *cap.* 19. ita idem dubio omni procul obſervatum in condendis teſtamentis. Ex quibus omnibus conſequitur, ut vetera illa & ante XII. tabulas condita teſtamenta veræ fuerint leges curiatæ, adeoque publicæ, ſecus ac teſtamenta, quæ poſt illam decemvirorum legislationem, privata cujuſque teſtatoris auctoritate voluntateque ſuſtinebantur.

## §. XIV.

Sed id quidem facile perſuaſerim cuivis, prioris generis teſtamenta leges veras ac publicas fuiſſe. Non æque credibile quibuſdam videbitur, & alterum genus, quod Tribonianus ſatis incommode *procinctum* vocat, publicis legibus eſse annumerandum. Quid enim commune cum lege habet nuncupatio heredis a milite in procinctu conſtituto, & jam in hoſtem ituro, convocatis quibuſdam commilitonibus, facta? Nonne & tunc pro lege erat militis voluntas, ad quam confirmandam nec curiæ, nec tribus in ſuffragia mittebantur? Sed ſalva res eſt. Non ferebant juris veteris principia, ceu paullo poſt demonſtrabimus, ut quis privato arbitrio de rebus ſuis diſponeret per modum teſtamenti. Et hinc fieri non poterat, ut ſupremum militis judicium ratum eſset, niſi illud populus probaret. Quod vero populus ſupremum jubebat, id lex erat. Quemadmodum itaque jus conſtat aut ex ſcripto aut ſine ſcripto, ut apud Græcos τῶν νόμων οἱ μὲν

ἐγ-

ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι: *l. 6. §. 1. ff. de juſtit. & jure*, ita & antiquorum iſtorum teſtamentorum alia, puta in comitiis calatis condita, erant νόμοι ἔγγραφοι, alia in procinctu facta, νόμοι ἄγραφοι. Illa expreſſis; hæc tacitis populi ſuffragiis rata eſse jubebantur. Illa proprie leges; hæc conſuetudines vocari poterant, quæ pro legibus non immerito cuſtodiuntur. Quum enim ipſæ leges nulla alia ex cauſsa cives tenerent, quam quod judicio populi receptæ eſsent: merito & ea, quæ ſine ullo ſcripto populus probabat, tenebant omnes. Nam quid intererat, ſuffragio populus voluntatem ſuam declararet, an rebus ipſis & factis? *l. 32. §. 1. ff. de legib.* Obſervaſse id videtur Plutarchus *in Coriolano p.* 198. dum eam teſtamentifactionem *morem* vel *conſuetudinem*, id eſt νόμον ἄγραφον vocat. Ἦν δὲ τότε, inquit, τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος, εἰς τάξιν καθισαμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων (ita enim reſcribendum videtur pro τριῶν καὶ τεττάρων) ἐπακουόντων ὀνομάζοντες τὸν κληρονόμον. Mos *erat Romanis, ut in acie conſtituti, & jam manum inſerentes clypeis, togamque præcingentes, heredem tribus quatuorve audientibus nuncuparent*. Mori hoc tribuit, ut intelligamus, his teſtamentis in procinctu factis non quidem curiarum expreſsa ſuffragia, ſed tacitam populi voluntatem adſtitiſse. Non itaque rata erant militum teſtamenta, quia ita vellent, quemadmodum poſtea iis hoc privilegium principum con-

conſtitutionibus attributum eſt, ( ita enim omni tempore hoc modo teſtari potuiſsent milites, quum tamen non niſi extremo imminente periculo id iiſdem concederetur, Plutarch. *in Coriolan. p.* 198. Vellej. Pat. *lib.* II. *cap.* 5. Cic. *de orat. lib.* I. *cap.* 53. ) ſed quod in procinctu, vel, ut in veteri gloſsa legimus, ENDO PROCINCTU heredem nuncupaſsent, eamque nuncupationem tacitis ſuffragiis populus ſoleret adprobare.

## §. XV.

Hæc autem, ut rectius intelligantur, noſtrum erit, oſtendere paullo accuratius, qualia fuerint illa teſtamentando *pro cinctu* facta, & quid cauſsæ fuerit, quamobrem illud ſupremum militum judicium tacite probarit populus. Recte Theophilus §. I. *Inſt. de teſt. ord.* a certo militum habitu id teſtamentum nomen reperiſse obſervat. τὸ ὄνομα, inquit, δεξάμενον ἐκ τοῦ σχήματος, ὅπερ ἔχοντες διετέθεντο, *nomen ab habitu, in quo teſtamenta faciebant, ſortitum eſt.* Hinc Feſtus in voce *Procincta* : *Procincta autem claſſis ideo dicitur, quod togis incincti ad pugnam ire ſoliti fuerint. Unde & teſtamenta* IN PROCINCTU *fieri dicuntur*. At quid eſt Feſto togis incingi? Hic vero obſervandum, Romanos non niſi auſpicato olim adminiſtraſse bella. Cic. *De Nat. Deor. lib.* II. *cap.* 3. *de Divinat. lib.* II. *cap.* 36. Et hinc non modo exercitus adverſus hoſtem proficiſcebantur, verum etiam Pontifices, immo & augures, atque haruſpices, Liv. *lib.* VIII. *cap.* 9. *& lib.* X. *cap.* 28. ne quid, quod

quod ad auſpicia pertinere videbatur, omitteretur: Auſpiciorum illorum cauſsa etiam cinctum Gabinum ſumebant milites, ſi quando res in ſummo periculo eſsent, & ipſi tamquam ad certiſſimam mortem ire viderentur. Et in iſto cinctu Gabino conſtituti, heredes nuncupabant. Teſtis ejus rei locupletiſſimus eſt Servius, qui ad illa Virgilii *Æn. lib.* VII. *v.* 612.

*Ipſe Quirinali trabea, cinctuque Gabino*
*Inſignis reſerat ſtridentia limina conſul.*

hæc notat: GABINUS CINCTUS *eſt toga, ſic in tergum rejecta, ut ima ejus lacinia a tergo revocata hominem cingat. Hoc autem veſtimenti genere veteres Latini, quum necdum arma haberent, præcinctis togis bellabant; unde etiam milites* IN PROCINCTU *eſse dicuntur.* In confeſso itaque eſt, habitum hunc fuiſse ipſum cinctum Gabinum, adeoque rem parum accurate intelligere, qui a cingulo vel gladio accincto hujus teſtamenti vocabulum arceſsunt. Jam autem porro tenendum, milites eos, qui cinctum Gabinum ſumebant, ab Imperatore Diis Manibus pro exercitu fuiſse devotos. *Licebat* enim *Conſuli, dictatorique & prætori, quum legiones hoſtium devoverent, non utique ſe, ſed quem vellent, ex legione Romana ſcripta civem devovere*, inquit Liv. *lib.* VIII. *cap.* 10. Qui autem capita ſua ipſi devoverent, eos habitum vel cinctum Gabinum ſumſiſse, multis teſtimoniis conſtat. De P. Decio Mure patre Livius *lib.* VIII. *cap.* 9.

me-

memoriæ prodidit, eum ſe devoturum *togam prætextam ſumere, & velato capite manu ſubter togam ad mentum exſerta telo pedibus ſubjecta inſiſtere juſſum* eſse a Pontifice maximo. Hunc autem cinctum Gabinum fuiſse, ipſe Livius teſtatur, dum non modo paullo poſt ſubjungit: *Ipſe incinctus cinctu Gabino, armatus in equum inſiluit, ac ſe in medios hoſtes immiſit*: verum etiam *libro X. cap.* VII. obſervat, P. Decium Murem filium legem Ogulniam graviſſima oratione ſuadentem, *retuliſſe parentis ſui ſpeciem, qualem eum multi, qui in concione eſſent, viderint, incinctum Gabino cultu, ſuper telum ſtantem, quo ſe habitu pro populo & legionibus devoviſſet.* Eodem *lib. X. cap.* 28. refert Livius, Decium filium *devotum eſſe eadem præcautione, eodemque habitu, quo pater P. Decius ad Veſerim bello Latino ſe juſſerit devoveri.* Quare dubitari non poteſt, quin ii demum milites in procinctu eſse dicerentur, qui pro legionibus in re trepida eſsent devoti. Iis autem præſtructis, jam in proclivi erit rationem reddere, cur populus militum, heredes in procinctu nuncupantium, teſtamenta rata habuerit tacito ſuffragio. Quidquid enim agebant devoti, priuſquam ſe in hoſtem immiſiſsent, perinde ratum erat, ac ſi populus iſtud per curias centuriaſve juſſiſset. Exemplum hujus rei inſigne eſt apud Livium *lib. X. cap.* 29. ubi Decium devotum *lictores Livio Pontifici maximo dediſſe, eumque Proprætorem eſſe juſſiſſe*, legimus. Id ſane nec Conſulis erat, nec totius exercitus, lictores date,

jube-

jubere Proprætorem eſse, bellum cum imperio, quod lege tantum curiata deferebatur, adminiſtrare: & novimus, in L. Marcio, quamvis exercitu Hiſpanico re deſperata ſervato, quamvis rebus magnifice & feliciter geſtis, titulum tamen Proprætoris ab exercitu illi delatum non tuliſse Romanos, *rem mali exempli*, exiſtimantes, *imperatores legi ab exercitu*, & *ſollemne auſpicatorum comitiorum in caſtra & provincias transferri*. Liv. *lib.* XXVI. *cap.* II. Et tamen, Propræturam Livii Pontificis, nec Prætura nec ullo magiſtratu tunc fungentis, ratam tacite habebat populus, nec indignabatur, eum privatum cum lictoribus fuiſse apud exercitum, non aliam ob cauſſam, quam quod iſtud imperium ei contuliſset conſul, pro legionibus ſollemni ritu devotus, nec aliam ob cauſsam rata eſse volebat populus teſtamenta in procinctu facta, quam quia a devotis eſsent condita, quorum ultimæ voluntati refragari, inauſpicatum malique ominis videbatur. Quare jam facile intelligimus, cur tam rara fuerint teſtamenta in procinctu condita. Rarius enim, & non niſi in extremo rerum diſcrimine milites devovebantur, & in hoſtes ſe immittere jubebantur. Plutarch. *in Coriol. p.* 198. Vellej. *lib.* II. *cap.* V. Nec minus jam in aprico eſt, cur Cic. *de Nat. Deor. lib.* II. *cap.* III. ſcribat, ex eo tempore *in procinctu teſtamenta periiſſe, ex quo maxime reip. partes, in his bella, quibus reip. ſalus contineatur, nullis auſpiciis adminiſtrari cœperint*. Ex quo enim auſpicia perierant, nec

devo-

devotioni iſti locus erat, adeoque nec teſtamenta amplius fiebant in procinctu vel cinctu Gabino, ſed jure ordinario, quo alii cives ſolebant heredes ſcribere vel nuncupare, ceu exempla apud Jul. Cæſ. *de Bell. Gall. lib.* I. *cap.* XXXIX. & Florum *lib.* III. *cap.* X. ſatis luculenter docent.

## §. XVI.

Satis hactenus, opinor, demonſtratum eſt, teſtamenta Romanorum ante legem iſtam decemviralem veras fuiſſe leges populi, nec privata teſtatorum voluntate, ſed auctoritate publica, ſubſtitiſſe. Quum autem aliquoties dicere me meminerim, non potuiſſe ex veteris juris principiis rem aliter ſe habere: ejus quoque rei ratio jam erit reddenda, inveſtigandumque, cur non niſi lege publica hereditas potuerit in alium quemcumque transferri? Sunt, qui & hic ad ſacra privata Romanorum confugiunt, eaque ſine populi ſuffragiis in alium transferri haut potuiſſe, arbitrantur. At hæc ſimiliaque antiquiſſimis temporibus non populi juſſu, ſed auctoritate Pontificum explicari ſolebant ante legem Papiriam, qua primum ejuſmodi rerum cura ad populum translata eſt, ceu erudite docet Nic. Gruch. *de Comit. Rom. lib.* III. *cap.* II. Non magis itaque in teſtamentifactione curiarum ſuffragiis opus fuiſſet, quam in confarreatione, (in qua ſola pontificum auctoritas ſufficere videbatur,) ſi de ſacris tantum in alium transferendis actum fuiſſet. Alia itaque ratione opus eſt, quam ipſa juris no-

ſtri principia ſuppeditare videntur. Exſtabant jam inde ab meunte republica leges de ſucceſſione inteſtatorum, quæ proximos agnatos ac gentiles ad hereditatem vocabant. Quemadmodum vero nihil tam naturale eſt, quam eo genere quodque diſſolvi, quo colligatum eſt: *l. 35. ff. de Reg. jur. l* 100. *l. 155. ff. eod.* ita recte inde colligebant Romani, leges non poſſe niſi nova lege vel tolli, vel immutari. Hinc vocabula legitima ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE, SUBROGARE, ab Ulpiano *Fragm. Tit.* I. §. 3. Neque enim vel evertere vel mutare legem fas erat, niſi per rogationem, quia eadem rogatione perlata fuerat. Hoc vero poſito, conſequens erat, ut privatorum cautio legum auctoritate non cenſeretur, *l. ult. ff. de ſuis & legit. hered.* adeoque nec ultimo cujuſquam civis judicio, nec pactis ſucceſſoriis, transferri poſſet hereditas, niſi curiarum ſuffragiis id ratum haberet populus. Vere enim ad rem & appoſite Papinianus: *jus publicum*, inquit, *privatorum pactis mutari non poteſt*, *l. 38. ff. de pact.* Habes rationem, cur patrifamilias ante legem XII. tabularum fas haut fuerit, vel legare ſuper familia, pecuniave ſuæ rei, vel pactis bona ſua in alterum transferre, quam eleganter & verbis breviſſimis explicat Belgii noſtri Papinianus, Corn. van Bynkersh. *Obſ. lib.* II. *cap.* II. *p.* 113. *Lex igitur præſcripſit ſuccedendi formam, &, quæ ejus poteſtas eſt, etiam teſtamentifactionem permiſit, ſed haut aliter quam LEGE quoque, ut ſic lex in cauſſa inteſtati abrogaretur alia lege in cauſſa teſtati.*

*ſtati. Quare ad excludendos proximos, qui LEGE vocabantur, Roma teſtamenta, ut LEGES qualibet, apud Populum Romanum, calatis comitiis condebantur.*

## §. XVII.

Enimvero rem omnem, non tamen ipſa hæc juris principia immutarunt Decemviri, lege, quam ſupra vidimus, propoſita: PATER FAMILIAS UTI LEGASSIT SUPER FAMILIÆ, PECUNIÆ TUTELÆVE SUÆ REI, ITA JUS ESTO. Ex eo enim non amplius populus leges de ſucceſſione ferebat, ſed ipſe, ut ſupra diximus, paterfamilias. Quum itaque olim curiarum ſuffragiis heres inſtitueretur: jam privata teſtatoris voluntate vel *νομοθεσίᾳ* inſtituebantur. Parum ergo intererat, placeretne populo, quem quis heredem inſtituerat, an diſpliceret, dumne per leges capere prohiberetur. Paterfamilias enim, uti legabat, ita jus erat. Nec minus ab eo tempore repetenda facultas mutandi teſtamenta pro arbitrio. Sane quum vix veroſimile ſit, olim heredem curiarum ſuffragiis inſtitutum, ambulatoria teſtatoris voluntate legitima hereditate privari potuiſſe: poſtea ſemper creditum eſt, poſteriore teſtamento rite condito prius rumpi, *l.* 1. *l.* 2. *ff. de injuſt. rupt. irr. teſt.* adeo ut nec obſtet clauſula priori teſtamento inſerta, qua ſe teſtator illa mutandi facultate diſerte abdicavit: *l.* 6. §. 2. *ff. de jur. codicill.* quum ſemper ea voluntas rata eſſe cenſeatur, quæ eſt noviſſima, *l.* 4. *ff. de adim. leg.* Unde omnia hæc? Ex

illa decemvirali legislatione, quæ patriſamilias conceſſerat LEGARE ſuper rebus ſuis, id eſt patrimonio ſuo legem quamcumque dicere. Non autem ambigitur *τὰς μεταγενεστέρας διατάξεις ἰσχυροτέρας εἶναι τῶν πρὸ αὐτῶν*, *conſtitutiones* vel leges *tempore poſteriores potiores eſſe his, quæ ipſas præceſſerint*, inquit Modeſtinus *leg. ultim. ff. de conſtit. princ.* Quamobrem, quemadmodum poſtea lege regia populus in principem omne ſuum imperium & poteſtatem contuliſſe perhibetur, adeo, ut quidquid illi placeret, legis haberet vigorem: *§. 6. Inſt. de J. N. G. & C. l. 1. pr. ff. de conſtit. princip.* ita vere dici poteſt, lege illa decemvirali: UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO, populum omnem facultatem ſuam *νομοθετικὴν* de ſucceſſione teſtamentaria in quemlibet patrem familias tranſcripſiſſe.

## §. XVIII.

Attamen non promiſcue omnibus eam facultatem conceſſerunt decemviri: ſed PATRIBUS FAMILIAS. Ii prout legabant, ita jus erat. Jam quidem jure noſtro ita receptum eſt, ut *paterfamilias* dicatur, quicumque in domo dominium habet, quamvis nec liberos habeat, & adhuc infra pubertatem ſit: *leg. 14. ff. de his qui ſui vel al. jur. l. 195. §. 11. ff. de V. S.* aſt Decemviri paullo aliter accepiſſe videntur vocabulum, & eum demum vocaſſe patremfamilias, qui juſtæ ætatis eſſet, reſque ſuas ipſe adminiſtraret. Unde ex ipſa hac lege eſt, quod teſtamentum condere non poſſunt ſervi,

*l. 19.*

*l.* 19. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* peregrini, quibuſve aqua & igni interdictum *l.* 8. §. 1. 11. *ff. eod. l.* 1. §. 11. *ff. de legat.* III. filiifamilias *l.* 6. *l. pen. eod.* adeo ut hi nihilo magis jure teſtentur, ſi id pater eis permitteret *pr. Inſt. quib. non eſt perm.* omnes enim hi decemvirali ſenſu non ſunt patresfamilias, quibus ſolis libera teſtamentifactio lege hac conceſſa eſt. Quin ex eadem ratione nec mulieres olim erant teſtabiles, quamvis poſtea id iis conceſſum ſit, ut ſi in manum non conveniſſent, auctore tutore heredes, quos vellent, inſtituerent. Ulpian. *Fragm. Tit.* XX. §. XV. Cic. *pro A. Cæcin. cap.* 6. Prohibentur etiam impuberes, *l.* 5. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* prodigi, quibus bonis interdictum, *l.* 18. *pr. ff. eod.* multoque magis furioſi & mente capti, *l.* 17. *ff. eod.* quæ omnia, quum per interpretationem prudentum inducta eſſe videantur: facile patet, eo ſenſu, quem paullo ante deſcripſimus, vocabulum patrisfamilias ab Juriſconſultis fuiſſe intellectum.

## §. XIX.

Porro lex eadem conceſſerat patribusfamilias, ut legarent ſuper FAMILIA, PECUNIA TUTELAVE. Familia quotuplici ſenſu in jure noſtro accipiatur, erudite docuit Ulpianus *l.* 195. *ff. de Verb. Sign.* Hic in res deducitur, & non ſolum omnes res, omnes opes, omnia bona, quæ defunctus habuit, denotat, uti id exponit doctiſſimus Gœddæus *Commentar. ad d. l.* 195. §. 1. *ff. de V. S. p.* 1070. (Nam id omne jam ſub pecu-

niæ vocabulo latitat, cujus ſignificatio ad omnia refertur, quæ in patrimonio ſunt, *l. 5. pr. ff. de V. S.* ) ſed potiſſimum totum teſtatoris jus, in quod heres ſuccedit, maxime etiam ſacra, quorum heres fiebat particeps. Hinc quum M. Annejus a M. Corſeolano naturali patre præteritus teſtamentum paternum reſcindi peteret: *aliquantulum*, teſte Val. Max. VII. 7. 2. *adjuvabat heredes, quod M. Annejus in Sufenatis* FAMILIAM *&* SACRA *tranſierat*: id eſt, putabant inſtituti heredes, Corſeolanum ſummo jure, præterito filio naturali, inſtituere potuiſſe extraneos, quia filius in alienam familiam & ſacra per adoptionem tranſiiſſet, adeoque interfuerit teſtatoris, ſacra ſuæ gentis non interire, ſed una cum familia ad heredes devolvi. Addiderunt autem Decemviri, patremfamilias etiam legare poſſe ſuper PECUNIA, id eſt, uti jam antea expoſui, ſuper patrimonio ſuo. *Quidquid enim homines poſſident in terra, quorum domini ſunt, pecunia vocatur, ſervus ſit, vas, ager, arbor, pecus: quidquid horum eſt, pecunia vocatur.* Ita recte & plane ex arte noſtra ſcribit Auguſt. *de diſcipl. Chriſt. cap.* VI. *p.* 585. *Tomo* VI. *Op.* Adjecerunt autem PECUNIAM Decemviri, ut ſcirent cives, non modo fas eſſe ſibi, heredum inſtitutione familiam, ſacra atque univerſum jus ad alios transferre, ſed & quocumque modo de *pecunia* ſua diſponere, veluti donando, legata relinquendo, heredemve ad id, quod ſibi collibitum eſſet, damnando. Denique & TUTELÆ faciunt mentionem, non ſane ſine conſul-

ſultiſſima ratione. Quum enim & uxores filii filiæquefamilias ad familiam pertinerent, & in teſtatoris mancipio eſſent: facile exiſtimari potuiſſet, eas etiam perſonas vel heredibus relinqui, vel aliis legari poſſe, maxime quum eæ & occidi, & per ceſſionem venditionemque inter vivos in alios transferri poſſent, ceu vel exemplis Catonis, uxorem ſuam Q. Hortenſio, & Claudii, Liviam ſuam etiam prægnantem Auguſto cedentis, jam ab aliis eſt demoſtratum. Vid. V. A. Zach. Huber. *Diſſ. Philol. jurid. Part. II. p. 149. & 153. ſeq.* Ne itaque & facultatem legandi hujuſmodi perſonas conceſſam ſibi exiſtimarent patresfamilias: monendum videbatur, de tutela tantum earum legari poſſe, non de ipſis perſonis, quamvis in poteſtate patrisfamilias conſtitutis.

§. XX.

Sic pleraque legis decemviralis verba expoſuimus, nec quidquam ſupereſt, quam ut de illa adjectione *ſuper tutela* SUÆ REI quædam addamus. Ea enim tam obſcura plerisque videntur, ut ne genuina quidem eſſe cenſeant. Sane vir immortaliter de jurisprudentia noſtra meritus, Ger. Noodt *Obſerv. lib. II. cap. 19.* ut jam ſupra occupavi, vel ideo hæc verba genuina eſſe negat, quod tutor non rei, ſed perſonæ vel capiti libero dari ſoleat, & hinc reſcribendum eſſe cenſet: SUPER TUTELA SUA, eo ſenſu, ut *tutela ſua* ſit tutela ejus, qui teſtatori ſuus heres, quique pro eadem cum ipſo perſona ſit. At hæc, quantumvis acuta ſint,

tamen, quod pace tantorum Manium dixerim, non videntur ſatis juſtam cauſſam emendationi præbere, quum ea verba & apud Ulpianum *Fragment. Tit.* XI. §. 14. & apud Pomponium noſtrum in *lege* CXX. *ff. de V. S.* & apud Juſtinianum *pr. Inſtit. de L. Falcid. & Nov.* XXXII. *cap.* 2. reperiantur. Nam primo verum quidem eſt, tutorem non rei, ſed perſonæ, dari, §. 1. *Inſtit. qui teſt. tut. dar. poſſ. l.* 14. *ff. de teſt. tut.* & quidem capiti libero *l.* 1. *ff. de tut.* Sed eo ſane tempore, quo paterfamilias tutorem teſtamento dat, liberi non ſunt capita libera, ſed in poteſtate patria conſtituti, & liberi ſui, quibus ſolis ex lege noſtra decemvirali tutores dari poſſunt, *l.* 1. *pr. ff. de teſt. tut.* Liberi autem, in poteſtate patria conſtituti, erant quidem perſonæ ratione aliorum hominum: ratione patris autem RES MANCIPI. Nam præterquam quod ritu mancipationis a patre vendebantur, Caj. *Inſt. lib.* 1. *tit.* VI. §. 3. qui in ſolas res mancipi cadebat: iiſque furto ſurreptis pater furti, non ſecus ac ſi res ſibi ſurrepta eſſet, agebat: *l.* 14. §. 13. *l.* 38. *pr. ff. de furt.* liberi etiam rei vindicatione directa peti poterant ex jure Quiritium, *l.* 1. §. 2. *ff. de Rei Vind.* Ex quibus omnibus rectiſſime colligit vir ampliſſimus Corn. van Bynkerſh. *de reb. Mancip. cap.* V. *p.* 116. & *de Jure occid. lib. cap.* I. *p.* 145. liberos jure antiquiſſimo res mancipi, ipſamque patriam poteſtatem verum dominium Quiritarium fuiſſe. Jam nihil eſt in lege noſtra difficile, nihil quod lectorem morari poſſit. Pater enim familias

dum

dum tutorem teſtamento dabat, recte legare dicebatur *ſuper tutela* SUÆ REI, quia tempore teſtamenti facti liberi inter res teſtatoris erant. Tutela tamen ipſa ex eo demum tempore ſeſe exſerebat, quo pater ad plures abierat, quia tunc demum ex rebus fiebant perſonæ ſui juris & capita libera.

## §. XXI.

Sed hæc quidem de ipſa lege XII. Tabularum, conceſſaque per illam latiſſima teſtandi facultate. Quin poſt hanc legem antiqua iſta in comitiis calatis teſtandi ratio ſtatim evanuerit, non eſt quod dubitemus. Quis enim fuiſſet tam ſtolidus, ut faciliore reperto teſtandi modo tædioſo illo uti, & populi, quam ſuo arbitrio, legem rebus ſuis dicere mallet? Quare & nullum in annalibus exſtat conditi in comitiis calatis teſtamenti exemplum, quum tamen paullo diutius, & ſaltim ad annum U. C. DCXIV. in uſu fuerint teſtamenta in procinctu facta. Ad id enim tempus referendum exemplum, quod ſupra ex Vellej. Paterc. *lib.* II. *cap.* 5. adduximus. Exiſtimavit quidem ingens quondam Friſiæ noſtræ ornamentum Viglius Zuichem. *in comment. ad* X. *Titulos Inſt. de teſt. pag.* 17. non plane ſublatum eſſe hunc teſtandi ritum, ſed hodienum obtinere, & tantum mutatum eſse, vulgata lege regia, qua teſtamentum coram principe factum ejuſdem eſse vigoris cœperit, ac ſi coram populo factum fuiſset. Sed hæc admodum diluta videntur.

Teſtamentum enim coram principe factum ratum eſt, non quod lege regia populus omnem ei & in eum poteſtatem contulit, ſed quod fide publica ſuſtinetur. Unde & judici oblatum citra alias ſollemnitates valet, quum tamen in judicem poteſtatem legislatoriam populus numquam contulerit, *l.* 19. *Cod. de Teſtam.* Maneat itaque fixum & firmum, a tempore XII. Tabularum nullum amplius exſtare teſtamenti in comitiis calatis conditi exemplum. Quum vero jam alio teſtandi ritu opus eſſet, neque eum definiviſſent decemviri: nihil reliquum videbatur, quam ut eum vel Pontifices, vel JCti, qui tum teſte Pomponio *l.* 2. §. 6. *ff. de Origin. Jur.* legis actiones componebant, ex ipſis legum iſtarum principiis definirent. Finxerunt hi itaque, hereditatem eſſe rem mancipi, ideo forſan, quod illa in nullius niſi civis Romani dominium tranſcribi poſſet. Quumque, uti ex Feſto in voce *nuncupata* conſtat, in iisdem XII. Tabulis cautius cautum fuiſſet: QUI NEXUM FACIET MANCIPIUMQUE, UTI LINGUA NUNCUPASSIT, ITA JUS ESTO, itemque: QUI SE SIRIT TESTARIER, LIBRIPENSVE FUERIT, NI TESTIMONIUM FARIATUR, IMPROBUS INTESTABILISQUE ESTO: Gell. *Noct. Att. lib.* XV. *cap.* 13. non exiſtimarunt, commodiorem excogitari poſſe ritum teſtandi, quam per nexum & mancipium, ſeu, quod perinde eſt, per æs & libram, ſeu mancipationem, qua omnium rerum mancipi dominium ſolebat transferri. Bohet. *lib.* III. *ad Topic. Cic.* Adeſſe itaque jubebantur quinque teſtes puberes & ci-

& cives Romani, quibuſcum eſſet teſta-mentifactio. Adhibendus & LIBRIPENS, more majorum libram æneam manu geſtans, ac præterea ut ex Clement. Alex. *Strom.* v. *p.* 574. colligimus, ANTESTATUS. Denique præcipue opus erat *familiæ pecuniæque emtore*, qualem in teſtamento Auguſti fuiſſe novimus Domitium. Sveton. *Neron. cap.* 4. Hic, quum heredis perſonam referret, in ſpeciem emebat hereditatem vel familiam, eamque mancipio accipiens addebat verba ſollemnia: HANC EGO FAMILIAM PECUNIAMQUE EX JURE QUIRITIUM MEAM ESSE AJO, EAQUE MIHI EMTA EST HOC ÆRE, HAC ÆNEAQUE LIBRA, eaque proloquutus, ære percutiebat libram, indeque æs dabat ei, a quo mancipio acceperat. Hæc in omnibus mancipationibus fieri oportuiſſe, ex egregio Caji noſtri fragmento apud Boethium diſcimus. Et ſane his ambagibus opus in teſtamento erat. Quum enim, ut ſupra docuimus, leges de cauſſa inteſtati privata teſtatoris voluntate tolli non poſſent: fingendum omnino erat, familiam inter vivos per æs & libram transferri, non per ultimam voluntatem, ceu acute iterum vidit laudatiſſimus vir, Cornel. van Bynkersh. *Obſervat. lib.* 11. *cap.* 2. *pag.* 113. At ne ſic quidem res in vado eſſe videbatur. Ita enim vere fiebat alienatio, dominiumque juris Quiritium irrevocabile in familiæ emtorem tranſire oportebat, quem tamen plerumque heredem eſse nolebat teſtator. Itaque primo huic actui, quem *familiæ mancipationem* appellat Ul-

pianus *Fragment. Tit.* xx. §. 9. ex conſilio Juriſconſultorum alter accedebat, puta *nuncupatio teſtamenti*. Fingebatur enim, venditam quidem eſse hereditatem, ſed certis legibus, quas in tabulis teſtamenti ſcripſiſſet teſtator, eaſque leges ratas eſse debere ob legem xii. Tabularum paullo ante laudatam: *Uti lingua nuncupaſſit ita jus eſto*. Hinc jam teſtator, tabulas teſtamenti tenens, utebatur verbis ſollemnibus: HÆC, UTI IN HIS TABULIS CERISVE SCRIPTA SUNT, ITA DO, ITA LEGO, ITA TESTOR, ITAQUE VOS QUIRITES, TESTIMONIUM PERHIBETOTE. Ulpian. *Fragment. tit.* xx. §. ix. Iſidor. *Orig. lib.* v. *cap.* 24. Eo facto Anteſtatus aures teſtium attrectabat, eoſque rei geſtæ jubebat eſse memores. Unde recte a Clemente Alex. *Stromat.* v. *p.* 574. (cujus tempore nondum exoleverant teſtamenta per æs & libram facta,) in veterum teſtamentifactione obſervavit ζυγὰ, ϗ ἀσσάρια, καρπισμούς τε ϗ ἰτάς τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις, *libras, aſſes, mancipationes & aurium attrectationes*, uti jam vidit vir eximius, Schulting. *Juriſp. vet. antejuſt. p.* 629.

## §. XXII.

Satis diu hunc teſtandi ritum viguiſse, non modo ex Svetonii variis locis, ſed & vel maxime ex Ulpian. *Fragment. tit.* xx. §. 2. ſatis conſtat. De ſua enim ætate, quæ in tempora Severi & ſucceſsorum incidit, ibi ita loquitur: *Illis duobus teſtamentis* (in comitiis calatis & in procinctu) *abs*-

*abolitis, hodie ſolum in uſu eſt, quod per æs & libram fit, id eſt, per mancipationem imaginariam*. Solum, inquit, hoc teſtamentum ſuo tempore in uſu fuiſse, quum tamen multis ſæculis ante in viridi obſervantia eſsent Prætoria teſtamenta, in quibus ex edicto prætorio præter ſeptem teſtium ſigna nihil requirebatur. Non novum enim eſse hoc Prætorium edictum, ſed ſatis antiquum, & libera adhuc republica notiſſimum, ex Ciceronis *lib. 1. in Verr. cap. 45.* patet. Refert ibi, jam Verrem, Prætorem urbanum, hujuſmodi edictum propoſuiſse: SI DE HEREDITATE AMBIGATUR, ET TABULÆ TESTAMENTI NON MINUS MULTIS SIGNIS, QUAM E LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTUR, SECUNDUM TABULAS TESTAMENTI POSSESSIONEM HEREDITATIS DABO. Et tamen, ne quis Verrem hujus edicti auctorem putaret, ſtatim ſubjicit Cicero: *Hoc translatitium eſt*, id eſt, hoc edictum non novum, ſed ex anteriorum Prætorum edictis in illud Verrinum translatum eſt. Id enim vocari ſolitum eſse *edictum translatitium*, ex Cic. *Epiſt. ad fam. lib.* III. *Epiſt.* 8. & *ad Att. lib.* VI. *Epiſt.* 21. & *lib.* VI. *Ep.* I. patet. Quum itaque ſatis antiquum fuerit prætorium iſtud teſtamentum, *ad quod*, teſte Juſtiniano, *nulla emancipatio deſiderabatur, ſed ſeptem teſtium ſigna ſufficiebant*: §. 2. *Inſtit. de teſtam. ord.* qua fronte Ulpianus ſolum teſtamentum per æs & libram ſua ætate obtinuiſse, adfirmare potuit? Sed ſalva omnino res eſt. Teſtamentum eſt vocabulum juris civilis, & ejuſmodi νομοθεσία, ex qua hereditas defertur.

§. *ult.*

§. *ult. Inſt. per quas perſ. nob. adq.* Teſtamentum autem per æs & libram, abolitis reliquis, ſolum ad jus civile referebatur, §. 2. *Inſtit. de teſtam. ordin.* non illud prætorium, ex quo non hereditas, ſed bonorum poſseſſio ſecundum tabulas dabatur, *l. 7. l. 9. ff. de bon. poſſeſſ. ſec. tab.* Itaque ſolum illud legitimum teſtamentum in uſu fuit tempore Ulpiani, immo & multo poſt ejus ætatem ſeparatæ manſerunt rationes teſtamenti civilis & prætorii uſque ad tempora Theodoſii junioris, quibus primum contigiſse, ut in unam conſonantiam jus civile & prætorium jungeretur, non ſine adparatu docet Jac. Gothofred. *ad l. 1. C. Theod. de teſtament. & codicill. lib.* IV. *Tit.* 4. *Tom.* 1. *pag.* 334. *ſeq.* Quamvis autem ex eo tempore nova illa teſtandi ratio invaluerit, quæ in libris Juſtinianeis deſcribitur: nihil tamen fere eſt in hodierna teſtandi ratione, cujus origo non ex antiqua, quam hactenus deſcripſimus, teſtandi ratione ſit repetenda. Sic requiritur & hodie, ut uno eodemque tempore eodemque contextu teſtamenta condantur: *l. 21. Cod. de Teſtament. l. 21. §. ultim. ff. qui teſtam. fac. poſſ.* non alia de cauſsa, quam quod & olim, comitiis vel diri ominis obnunciatione vel alia re triſti turbatis, nihil actum cenſebatur. Adeſse jubentur ſeptem teſtes, ut ſint, qui quinque illos teſtes, in mancipatione adhibitos, cum libripende & anteſtato, repræſentant. Teſtes non omnes admittebantur, ſed ii, quibuſcum erat teſtamentifactio, §. 6. *Inſt. de teſt. ord.*

Res

Res ipſa autem docet, omnes illos excludi, quibuſcum non erat communio comitiorum. Unde mulieres, quamvis & teſtari poſſint & heredes inſtitui, in teſtium tamen numero eſse prohibentur, *l.* 20. §. 6. *ff. qui teſtam. fac.* §. 6. *Inſtit. de teſt. ordin.* Rogari porro oportebat teſtes, *l.* 21. §. *pen. ff. eod.* ut ne umbra & ſimulacrum aliquod deeſset antiquæ rogationis: VELITIS JUBEATIS QUIRITES. Hæc omnia ex antiqua teſtandi ratione retinuerant Romani, veterum rituum tenaciſſimi: Hæc ex comitiis calatis in teſtamentifactionem per æs & libram tranſtulerant. Hæc demum in ipſam novam teſtandi rationem, quam conſtitutiones principum invexerunt, tranſierant, ut adeo nihil in hodierna teſtamentifactione novum ſit, præter teſtium ſubſcriptionem & ſigna, quorum illam ex conſtitutionibus; hæc ex Prætoris edicto eſse, ipſe Imperator obſervat §. 3. *Inſtit. de teſtament. ordin.*

§. XXIII.

Ex his autem, quæ diximus, facile definiri poteſt genuina teſtamentifactionis origo, quam alii a Numa, alii ex jure Attico, alii ab ipſis Romanis repetunt. Noſtrum quidem jam non eſt, tantas componere lites, neque id pateretur chartæ, quam huic exercitationi deſtinavimus, anguſtia: nec veremur tamen adfirmare, res plerumque diverſiſſimas a viris doctis miſceri, atque inde evenire, ut omnibus fere eorum ſententiis & veri quid inſit, & falſi quamplu-

rimum

nimum. Sane, ſi ex me quæras, an ipſa teſtamentifactio ab Athenienſibus ad Romanos migrarit? non id modo negabo, ſed ne iis quidem ſuffragabor, qui eam a Numa repetunt. Antequam de adoptando jure Attico cogitaſsent Romani, teſtamenta in procinctu facta eſse jam ſupra ex Plutarchi *Coriolan. p.* 198. demonſtravimus. Ante hæc tempora ſub Anco Marcio Laurentiam meretricem a Tartutio heredem factam refert Plutarchus *Quæſt. Rom.* XXXV. *& in vita Romuli*, ubi de viro ait, *τελευτῶν ἀπέλιπε κληρονόμον*; *moriens heredem reliquit*, quod ſane, quum Laurentiam agnatam fuiſse non liqueat, non poteſt, niſi de ſucceſſione teſtamentaria, explicari. Auctorem porro habemus Livium *lib.* I *cap.* 46. ipſum Ancum Marcium Regem Romanorum filiis L. Tarquinium Priſcum tutorem dediſse: quod, ignota adhuc tutela dativa, teſtamento factum oportuit: Veroſimillimum itaque eſt, ab ipſis urbis incunabulis teſtamentifactionem Romæ valuiſse. Idque inde colligo, quod ea in Latio æque ac reliqua Italia tum circa tempora urbis conditæ, tum ante ejus natales in uſu fuerit. Nam Damaretum Corinthium, qui *domo* profugus Tarquiniis conſederat, Lucumone inſtituto omnium bonorum herede, *immemorem in teſtamento nepotis diſceſſiſſe*, refert Livius *lib.* I. *cap.* 34. Quod quum vel ſub Numa, vel ſub Tullo Hoſtilio contigiſse oportuerit, argumento eſt, jam eo tempore in Hetruria teſtamenta fieri conſueviſſe. Idem auctor graviſſimus *lib.* I. *cap.* 3. memoriæ

pro-

prodidit, Procam, Albanorum regem, Numitori, *qui ſtirpis maximus fuerit, regnum vetuſtum Silviæ gentis legaſſe*. Quum itaque temporibus Romuli in Latio æque ac Hetruria jam nota eſset teſtamentifactio: quid eſt, quod eam ex jure Attico vel a Numa repetere velimus? Quis dubitaverit, quin Romulus potius jura illa Albana, tamquam e majori patria, Romam in novam coloniam tranſtulerit? Sin quis autem porro ex me quæſiverit, unde illa teſtandi ratio, quam Decemviri XII. Tabulis invexerunt, orta ſit? non poſſum, quin iis adjiciam calculum, qui illam Atticæ originis eſse arbitrantur. Non ignorabant quidem Romani ante Decemviros teſtamentifactionem: ſed id principium ignorabant: UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO. Id autem dubio omni procul Athenis attulerant treſviri, quos Romani legum deſcribendarum cauſsa in Græciam miſerant. In univerſa enim Græcia exſtabant leges, ἐξεῖναι τὰ ἑαυτοῦ διατίθεσθαι ἁπλῶς, ὅπως ἄν τις ἐθέλῃ τὸ παράπαν, *ut jus ſit unicuique, de rebus ſuis, prout collibitum eſſet, legare*. Plato *de legib.* XI. *p.* 679. idemque & Athenis ex legibus Solonis obtinuiſse novimus. Quum enim antea nefas Athenis haberetur, teſtamentis conditis ſpem agnatorum intervertere: Solon, teſte Plutarcho *in Solon. p.* 90. liberum fecit, ᾧ βούλεταί τις, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὐτοῦ, *non exſtantibus liberis, cui viſum eſſet, ſua dandi legandique*; Quod & Demoſthenes *Orat.* 11. *in Steph. p.* 983. confirmat. Habes hic illud ipſum principium:

pium : UTI LEGASSIT , ITA JUS ESTO . Et quamvis Solon varios caſus excepiſset , veluti ſi quis liberos germanos maſculos haberet, ſi emotæ mentis eſset, aut ſenectute , morbo vel veneficio præpeditus , aut muliebribus blanditiis inſtinctus, aut denique neceſſitate vel vinculis circumventus , ceu ex loco eodem Demoſthenis intelligimus: multas tamen ex his exceptionibus negligendas putabant decemviri : partim quod, teſte Dionyſ. Halic. *lib.* 11. *p.* 96. liberi Romæ adductius regerentur , quam Athenis, partim, quod majorem libertatem mereri videretur civis Romanus , quam ſcurra vel nauta Atticus . Denique ſi quæſtio ſit , unde ritus teſtandi per æs & libram promanarit? extra omnem dubitationis aleam poſitum videtur , eum non ex ipſis XII. tabulis eſse, ceu ex male intellectis Feſti & Gellii locis ſibi perſuaſerunt viri eximii, & in his Franc. Balduin. *ad* XII. *Tab. cap.* XXIX. *p.* 118. ſed ex ingenio vel Pontificum , vel Juriſconſultorum , qui ex XII. tabulis legis actiones compoſuerunt , ceu jam ſupra ſuo loco obſervavimus.

## §. XXIV.

Sic demum ſatisfeciſse videmur primæ tractationis noſtræ parti, id eſt, expoſitioni legis Decemviralis : UTI LEGASSIT , ITA JUS ESTO. Proximum eſt , ut quid ex hac lege conſequatur , eadem diligentia , ſed brevius tamen, tradamus. Ait Pomponius

no-

noſter: *Verbis his legis* XII. *tabul. latiſſima poteſtas tributa videtur, & heredis inſtituendi, & legata & libertatis dandi, tutelas quoque conſtituendi*. Quod ad heredis inſtitutionem attinet, ea omnino ex hac ipſa lege fluit. Quamvis enim non *inſtituendi heredis*, ſed *legandi* tantum poteſtas tribui videatur civibus: omnino tamen lex Decemviralis vel maxime etiam pertinet ad heredis inſtitutionem, *quæ caput & fundamentum intelligitur totius teſtamenti*, §. 34. *Inſt. de legat.* Nam primo permittit patrifamilias legare etiam de FAMILIA, quod ad legata non pertinere poteſt. Deinde LEGARE, ut ſupra expoſuimus, eſt νομοθετεῖν *legem dicere rebus ſuis*. Lex autem ferri non poteſt, niſi ſint, quibus parendi neceſſitas incumbat, quales ſunt heredes inſtituti, ſimul ac vel adeundo, vel pro herede gerendo hereditatem adquiſiverunt. Hinc *legare* veteribus dicebantur, non modo qui aliquid titulo ſingulari relinquebant, ſed & qui heredem inſtituebant. Locum Livii *lib.* I. *cap.* 3. ubi *Procus Numitori, ſtirpis maximo, regnum legaſſe* dicitur, paullo ante vidimus. Id vero non de legato, ſed heredis inſtitutione eſse intelligendum, recte jam alii abſervarunt. Neſcio, an huc etiam pertineat marmor Romanum apud Reineſ. *Inſcript. Claſſ.* VIII. 82. cui, quod a Reineſio ipſo illuſtratum non eſt, non nihil lucis adfundere juvabit. Eſt illud tale:

D. M.

D. M.
AVREL. MVCIANVS
VETER. EX N. SING. AVG.
N. VIX. ANN XXXXV.
DOMO. THRACIA.
JVL. VALENS. LEG. HERES.
AMICO. ET MVNICIPI.
OPTIM. B. M. F. C.

Poſitum hoc monimentum AVRELIO MUCIANO, (cujus & alioquin mentio fit in marmore apud Grut. p. MLXIX. 9.) VETER*ano* EX *Numero* SING*ularium* AUG*uſti Noſtri*, ut hic titulus & in alio marmore Grut. p. DXVIII. 7. occurrit. *Fieri* autem illud amico & municipi optimo & bene merenti *Curaverat* JUL. VALENS, & quidem, quod ad nos maxime pertinet, LEG*atarius* HERES. Ita enim litteras recte illas interpretatur in his litteris verſatiſſimus, Thom. Reineſ. *in Indice vocabulorum rariorum & ſignificationum inuſitatiorum*. Quid vero eſt *legatarius heres*? Sane ſi cui univerſarum rerum vel hereditatis portio legatur, is in arte noſtra non *legatarius heres* dicitur, *ſed partiarius legatarius* de quo *l.* 76. §. 2. *l.* 8. §. *ult. de legat.* 2. §. 5. *Inſt. de fideic. hered.* Cic. *pro Cacin. cap.* IV. & V. *de legibus lib.* II. *cap.* 20. In re porro certa inſtitutus ſi coheredem non habet, non legatarius eſt, ſed heres ex aſse: *l.* 1. §. 4. *ff. de hered. Inſt.* ſin coheredem habet, legatarius eſt, non heres, *l.* 13. *C. eod.* Poteſt quidem & prælegatum accipere heres; ſed & tunc *legatarius & heres* diceretur,

non

non *legatarius heres*, quo ſe nomine hic adpellat Julius Valens. Unde fere adducor, ut hæc tanquam συνώνυμα jungi credàm, quia jure veteri LEGARE erat etiam heredem inſtituere. Recte itaque & is, qui in univerſum jus teſtatoris ſuccesſerat, *legatarius* dici poterat, ſed ut a reliquis, qui aliquid titulo ſingulari ex teſtamento acceperint, diſcerneretur, *legatarius heres*. Si autem legis decemviralis, ad quam nunc veluti e diverticulo redimus, ita intelligenda ſunt verba: facile profecto patet, *latiſſimam heredes inſtituendi poteſtatem* illis tribui patribus familias. Hinc poterant Romani veteri jure heredes inſtituere omnes, ſive liberi eſſent, ſive ſervi, & hi ſive proprii, ſive alieni, *l. 3. pr. ff. de her. inſt.* ſive ſui, ſive extranei, & hos quidem ſuis etiam excluſis, *l. 11. ff. de lib. & poſt.* Cic. *de orat. lib.* 1. *cap.* 38. Poterant inſtituere, quotcumque vellent, §. 4. *Inſt. de her. inſt.* & quoto gradu vellent, *l. 1. pr. ff. de vulg. & pup. ſubſtit.* Unde & ſubſtitutio pupillaris, quam viri docti negant ex XII. tabulis eſse, æque ac vulgaris ex hac lege noſtra fluit. Dum enim paterfamilias filio impuberi ſubſtituebat, legabat de familia pecuniaque ſuæ rei, eouſque donec ipſe filius teſtamentum condere per ætatem poſset, quemadmodum in idem tempus ei tutorem quoque dabat. Nec eſt, quod quis nobis obvertat *legem* 2. *pr. ff. de vulg. & pup. ſubſt.* ubi moribus tribuitur pupillaris ſubſtitutio. Nam & in XII. Tabulas migraſse πάντας τὰς πατρικὰς ἐθισμὸς vel ἀγράφους ἐθισμὸς *omnes mores*

*patrios & non ſcriptos*, teſtis eſt locupletiſſimus Dioyſ. Halicarn. *lib.* 11. *pag.* 96. & *lib.* X. *p.* 676. Denique ex eadem lege poteſtas fiebat patrifamilias inſtituendi heredes vel ex aſse, vel ex quantacumque parte, vel pure, vel ſub conditione. In diem dumtaxat fieri non poterat inſtitutio, quia iiſdem XII. Tabulis cautum fuerat. *Aſt ſi inteſtato moritur, cui ſuus heres nec eſcit, agnatus proximus familiam habeto. Si agnatus nec eſcit, gentilis familiam heres nanciſcitor. Pariat. LL. Moſ. & Rom. tit. ult.* §. IV. Inde enim colligebant veteres, tum demum admitti heredes legitimos, ſi quis INTESTATUS moriatur, adeoque *neminem pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere*, *l.* 7. *de R. J.* vel heredem in diem inſtituere poſse, *l.* 88. *ff. de her. inſt.* Quare jam in oculos incurrit ratio iſtius celeberrimi axiomatis, in quam tam operoſe, nec tamen felici ſemper ſucceſsu inquirunt viri docti.

## §. XXV.

Non modo autem heredes inſtituendi latiſſima poteſtas hac lege decemvirali tributa eſt patrifamilias, verum etiam, quod proxime addit Pomponius, LEGATA *dandi*. Fas enim illi erat, non tantum de *familia legare*, quod paullo ante ad heredis inſtitutionem pertinere diximus, ſed & *de pecunia*, id eſt, de univerſo patrimonio. Legabat autem de pecunia ſua vel ita, ut rerum quarundam dominium ſtatum a mor-

te ſua ad legatarios tranſire juberet, quod erat legatum *vindicationis*, vel ut legiſlatoris inſtar damnaret heredem ad dandum faciendumque, quod legatum *damnationis* dicebatur, vel ut unum ex coheredibus aliquid tamquam legatum præcipere juberet, quale legatum *per præceptionem* vocabatur, vel ut denique heredi hanc legem diceret, ut ſineret legatarium ſumere: unde legatum tunc dicebatur *ſinendi modo* relictum. Ulpian. *Fragm. tit.* XXIV. §. 2. *ſeq.* Caj. *Inſtit. lib.* II. *tit.* 7. *princ.* §. 2. *Inſtit. de legat.* Quodcumque autem onus imponeret heredi, quantamcumque hereditatis partem legatis exhauriret, quibuſcumque uteretur formulis, perinde erat, modo legaret verbi *civilibus*, Ulpian. *Fragm. tit.* XXV. §. 1. Civilia autem verba erant, quibus civitas utebatur in ferendis legibus. Quemadmodum itaque populus leges non ferebat Græce, ſed latine: ita nec legatum Græca aliave lingua ſcriptum valebat. Ulpian. *ibid.* §. 9. Quæ enim ſunt juris civilis, Latine, quæ juris gentium, qualibet lingua poterant explicari, *l.* 8. §. *fin. ff. de accept.* Deinde quia populus leges ferens non rogat, ſed imperat, & *legatum* relinquendum erat *legis modo*, *id eſt*, *imperative.* Ulpian. *Fragm. tit.* XXIV. §. 10. quia alias non videbatur legatum, ſed fideicommiſſum, quod nullo juris vinculo, ſed tantum pudore heredis, continebatur, §. 1. *Inſt. de fideic. her.* His obſervatis jam facile patet, quam lata data fuerit privato iſti legislatori legandi facultas. Recte & uti-

utiliter dabat, legabat res jam exſtantes & futuras corporales & incorporales, proprias & alienas, res & facta. Recte legabat pure, ſub conditione, in diem, ſub modo, cauſsa, demonſtratione, adeo ut nec falſa cauſa, nec demonſtratio, nec conditio impoſſibilis legatum perimeret. Ratio non longe arceſsenda. Uti enim legislatoris non eſt rationes reddere, ſed imperare, & ideo Senecæ judicio nihil abſurdius eſt lege cum prologo: ita nec teſtatoris erat, rationes reddere ſui legati. Stabat pro ratione voluntas, nec tam lata poteſtas ferendi leges data erat Athenis Soloni, Spartæ Lycurgo, Romæ decemviris, quam patrifamilias domi cuique ſuæ. Huic enim non opus erat curiatum ſuffragiis, ſed ſufficiebat lex: UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO.

## §. XXVI.

Eadem vero lege & LIBERTATES DANDI *latiſſimam poteſtatem* patrifamilias *tributam* eſse, ait Pomponius. Servi enim erant res mancipi, Ulpian. *Fragment. Tit.* XIX. §. 1. in quas omne jus ſibi conceſsum eſse ſciebant Romani. De ſervis itaque diſponentes, *legabant de pecunia ſua*, & quemadmodum eos aliis poterant legare, donare, uſumfructum, uſum, operas eorum aliis relinquere: ita & nihil impediebat, quo minus eoſdem vel pure, vel ſub conditione, vel ex die liberos eſse juberent. Nec intererat, quot & quos hoc inæſtimabili beneficio afficere vellent, antequam Auguſtus legibus Ælia Sentia & Fuſia Caninia *manu-*

*mit-*

*mittendi modum terminaret*. Svet. *in vit. Aug. cap.* XL. Hinc Dionyſ. Halic. *Antiqu. Rom. lib.* IV. *p.* 238. noſſe ſe, ait, qui tota ſervitia teſtamento libera eſſe juſſerint, tantum ut benignitatis laudem ferrent poſt mortem, & in funeris elatione magna pileatorum frequentia lecticam eorum proſequeretur, in qua pompa eſſe audiverit, ἐκ τῶν δεσμωτηρίων ἐξεληλυθέντας, κακούργους ἀρτίως, μυρίων ἄξια διαπεπραγμένους θανάτων, *recens dimiſſos ex carcere, maleficos mille ſupplicia meritos*. Jam quamvis dedecori atque oneri civitati eſſet hæc colluvies, quamvis impuram iſtam pileatorum turbam boni omnes cum indignatione, & ſtomacho adſpicerent: nefas tamen videbatur, iſtorum furciferorum libertati intercedere. Periculum enim erat, ne quid deminueretur de majeſtate domeſtica patrisfamilias, cui ſemel hanc facultatem νομοθετικὴν indulſerant decemviri: UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO.

## §. XXVII.

Denique eadem lege & TUTELAS *conſtituendi* poteſtatem latiſſimam tributam eſſe patribusfamilias, Pomponius obſervat. Nam *legare* iis licebat etiam SUPER TUTELA SUÆ REI. Jam quidem & ſervi erant res defuncti, ſed in iis tutela locum non habebat, quippe vis & poteſtas in capite libero *l.* I. *ff. de tut.* Contra liberi quidem, uti dixi, rebus mancipi accenſebantur, mortuo tamen parente, capita fiebant libera, & hinc omnino patri facultas erat legandi ſuper tu-

tutela eorum, ſi ejus eſſent ætatis, ut ſe ſponte tueri haut poſſent. Et ſane latior ea in re poteſtas erat hujus regis domeſtici, quam prætoris, aut præſidis, aliorumve magiſtratuum, qui ex lege Attilia vel Julia & Titia tutores dabant. Hi enim nec minores, nec furioſos dare poterant; ille poterat. *l.* 10. §. 3. *ff. de teſt. tut.* §. 2. *Inſtit. eod.* His non licebat, niſi pure tutorem conſtituere: *l.* 6. §. 1. *ff. de tut. l.* 77. *de R. J.* ille etiam ſub conditione, & ex die vel in diem dabat, *l.* 8. §. 2. *ff. de teſt. tut.* adeo, ut, antequam leges pubertatis annos finiiſſent, in arbitrio patrisfamilias fuiſſe videatur, teſtamento ſtatuere, quamdiu filium impuberem haberi vellet. Sane in *lege* 101. §. 2. *ff. de cond. & demonſt.* habetur fideicommiſſum ea conditione relictum tutori, *ſi tutelam in annum octavum decimum geſſerit*. Et quamvis Ulpianus cenſeat, fideicommiſſi hujus conditionem non deficere, ſi tutor, curatoribus conſtitutis, tutela ſe abdicaſſet: facile tamen patet, id juſtam quidem cauſſam habuiſſe tempore Ulpiani, non autem iis temporibus, quibus nondum certus finitus erat pubertatis terminus. Et inde, ceu jam Merill. *Obſ. lib.* v. *cap.* 16. vidit, illuſtrari poteſt locus ille Pauli Apoſtoli difficillimus, quo contra juris hodierni principia pupillum dicit ὑπὸ ἐπιτρόπους εἶναι καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρὸς, *ſub tutoribus & curatoribus eſſe, uſque ad tempus a patre præfinitum. Gal. cap.* IV. *comm.* 2. Præterea paterfamilias tutorem dare poterat etiam uxo-

ri,

ri, quæ in manum convenerat. Quum enim & hæc in manu & mancipio mariti, & filiæfamilias ac heredis ſuæ loco eſſet: Gell. *Noct. Att. lib.* XVIII. *cap.* 6. conſequens ſane videbatur, ut hic tutorem eidem teſtamento dare poſſet, quantæcumque eſſet ætatis, ſiquidem perpetuam fuiſſe mulierum tutelam, inter omnes conſtat. Et id luculenter demonſtratur teſtimonio Livii *lib.* XXXIX. *cap.* 19. ubi Hiſpalæ Fecenniæ SCto data dicitur *gentis emtio &* TUTORIS OPIIO, *quaſi ei vir teſtamento dediſſet*. En denuo facultatem vere νομοθετικὴν, natam ex illo carmine decemvirorum ſollemni: UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO.

## §. XXVIII.

Sed ut denique ad poſtremam legis noſtræ particulam provehamur, in ea Pomponius obſervat, *id* omne *coanguſtatum eſſe vel auctoritate legum vel interpretatione jura conſtituentium*. Uti enim rerum omnium, ita & legum quædam ſunt viciſſitudines. Quum enim eas reipublicæ ſtatui attemperari oporteat: fieri non poteſt, quin in rerumpublicarum converſionibus leges quoque mutentur, aliamque plane faciem paullatim induant. Stetit itaque regnum iſtud civium Romanorum domeſticum, quoad ſtetit libertas: hac oppreſſa & illud ſenſim everſum eſt, ſiquidem tanta privatorum poteſtas non expedit principatui, cujus ratio non conſtat, niſi ab uno omnia regantur. Hinc illud: UTI LEGASSIT maximum deliquium ab Auguſti temporibus paſ-

ſum eſt, partim latis novis legibus, partim interpretatione eorum, quibus principes facultatem dederant de jure reſpondendi, quorumque opera vel maxime utebantur ad veteres leges novo civitatis ſtatui attemperandas. Primo, quod ad heredum inſtitutionem attinet, interpretatione invaluit, ut teſtamenta condere non poſſent ſurdi & muti, niſi id beneficium a principe obtinuiſſent, *l.* 6. §. 1. *l.* 7. §. 1. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* quia his natura ipſa denegaſſe videbatur facultatem pronunciandi ſollemnem teſtamenti nuncupationem: HÆC UTI IN HIS CERIS SCRIPTA SUNT, &c. illi autem audire non poterant verba, quæ familiæ & pecuniæ emtor ex formula proferebat. Hinc mutata poſtea teſtandi ratione, conditionem hanc illis remiſit Juſtinianus. *l.* 10. *C. qui teſtam.* Non magis leges & conſtitutiones principum teſtari patiebantur damnatos ob carmen famoſum, *l.* 18. §. 1. *l.* 26. *ff. qui teſt. fac.* inceſtis nuptiis pollutos, *l.* 6. *C. de inceſt. nupt.* hæreticos *l.* 3. *C. de hæret.* Multum quoque poteſtati iſti latiſſimæ heredis inſtituendi derogatum eſt per regulam, quæ paullatim interpretatione & conſtitutionibus firmata eſt, liberos omnes ſive ſuos, ſive emancipatos, aut inſtituendos, aut nominatim & ex juſta cauſſa exheredandos eſſe, *l.* 4. *C. de lib. præt.* §. 5. *Inſt. de exh. lib.* Multum eidem deceſſit per querelam inofficioſi, qua omnia teſtamenta, non ex officio pietatis facta, reſcinduntur. Multum denique per tot leges quibus certis perſonis hereditatem relinqui

pro-

prohibitum, de poteſtate iſta deminutum eſt. Sic nulla pars hereditatis relinqui poteſt filiis perduellium, apoſtatis, hæreticis, Judæis, & per legem Juliam & Papiam innuptis, orbis, non niſi dimidia. Ulpian. *Fragm. tit.* XVII. §. I. *& tit.* XXII. §. 3. Sozom. *Hiſt. Eccl.* I, 9. quamvis poſtremas prohibitiones a Conſtantino M. & Juſtiniano ſublatas conſtet. *l. un. C. Theod. de infirm. pœn. cœl. l. 2. C. de jure lib.* Omitto jam legem Voconiam, quæ feminas hereditates capiendi jure excluſit, Dio Caſſ. *lib.* LVI. *p.* 662. quamvis & hæc ſatis mature opulentia civitatis iterum everſa ſit. Gell. *Noct. Att. lib.* XX. *cap.* I. Omitto legem Juliam de viceſimis hereditatum, qua factum, ut viceſima ſemper pars hereditatis teſtatorum periret, dum a fiſco occupabatur. Dio Caſſ. *lib.* LV. *p.* 563. Omitto alias leges & conſtitutiones, legi illi: UTI LEGASSIT ITA JUS ESTO inimiciſſimas, quarum vel numerum inire modum opuſculi excederet.

## §. XXIX.

Non minus legata dandi poteſtas coanguſtata eſt legibus & interpretatione jura conſtituentium. Quam multa enim legata jure noſtro pro non ſcriptis habentur? quam multa indignis a fiſco eripiuntur? quam multum illi poteſtati legandi derogarunt leges Furia & Voconia, *pr. Inſt. ad leg. Falc.* &, quæ etiamnum in uſu eſt, Falcidia? qua ſane non amplius fas eſt teſtatori ultra dodrantem hereditatis legatis & fideicommiſſis exhaurire. Præcipue ini-

mica legatis erat lex Julia caducaria, quæ bona caduca, vacantia, ereptitia, quaſi caduca repererat, quorum magna pars, legatariis deſtinata, in fiſcum principis influebat, antequam eam legem odioſiſſimam aboleret Juſtinianus in celeberrima illa *l. un. C. de caduc. toll.* Profecto & iis aliiſque juribus novis maxime coanguſtata eſt illa tam ampla legata dandi poteſtas.

## §. XXX.

Recte etiam de libertatis dandæ poteſtate id adfirmare potuit Pomponius, quum ejus temporibus adhuc vigerent leges Ælia Sentia, Fuſia Caninia, Junia Norbana, quibus poteſtas manumittendi maxime coercebatur. Non amplius per has leges fas erat ad juſtam libertatem teſtamento perducendi ſervos litteratos, furciferos, tortos, vinctos, vel alio ſupplicii genere adfectos, quos lex Ælia Sentia ad deditiorum conditionem depreſſerat. Non amplius licebat teſtatori ſervitia integra vel ultra certum modum libertate donare, nec in fraudem creditorum manumittere, urbemque impuris pileis implere, antequam Juſtinianus legibus iſtis, vel ſublatis, vel reſtrictis frænos de novo illi licentiæ laxaſſet. Denique & tutores dandi poteſtatem latiſſimam quodammodo coanguſtarunt leges ac conſuetudines novæ, quæ, abolita paullatim in manum conventione, uxores poteſtate mariti exemerunt, quamvis alioquin nullum horum jurium integrius ad extrema reip. Romanæ tempora pervenisse videatur, quam tu-

tutela teſtamentaria, in qua fere ſola illud jus antiquum ſervant libri noſtri: UTI LEGASSIT, ITA JUS ESTO.

## §. XXXI.

Sufficiant hæc de lege pulcherrima: quam ita enucleaſſe mihi videor, ut fructum aliquem hujus diligentiæ mihi liceat ad conſcientiam meam referre. Quædam hic habes, ab aliis non obſervata, aliqua etiam, quæ occaſionem ſuppeditare poſſint uberiori meditationi. Qualiacunque vero ſint, Lector, ea tu tantiſper æqui bonique, quæſo, conſule, dum prodeant meliora.

---

# COROLLARIA.

1. *Æſtimatio rei debitæ, quæ vel non reperitur, vel poſt moram debitoris deterior eſt facta in* ſtricti juris Judiciis *ad litem conteſtatam: in* Bonæ Fidei Judiciis *ad rem judicatam referri debet*. l. 3. §. 2. ff. commod.

2. *Quæ tamen duo tempora, litis rei conteſtatæ* in ſtricti juris: *judicandæ* in B. F. Judiciis, *nequaquam præſtituta cenſeri debent, ut puncta temporis, & quaſi nulla anterioris temporis habeatur ratio; ſed potius ut termini*, ad quos *uſque creſcentis forte æſtimationis ratio haberi debeat, & ultra quos ſi vel maxime creſcat, hujus tamen incrementi amplius haberi nequeat ratio. Terminus autem*, a quo *incipit &*

*in dies creſcere poteſt æſtimatio* ex mora, *ſeu tempus illud quo ſolvere, ſeu rem præſtare debuit debitor; ſive ea ſit* ex re, *ſeu lapſu diei, qua ſolvi deberet, adpoſita: ſive* ex perſona, *qua per interpellationem inducitur legitimo modo ac tempore factam.*

3. *Concludere itaque non dubito, condemnandum eſſe eum in eam æſtimationem, quæ a momento moræ inchoatæ in B. F. judiciis, uſque ad rem judicandam: in ſtricti juris uſque ad litem conteſtatam, toto eo tempore, fuit umquam maxima.*

4. *Nihil nos in contrarium moventibus* lege 3. §. 3. de act. emt. l. 22. de reb. cred. l. 59. & 60. de Verb. Obl. l. 22. de O. & A. l. 3. §. 2. Comm. *aliiſque.*

5. *Bonæ Fidei poſſeſſor omnes fructus tam naturales quam induſtriales indiſtincte percipiendo facit ſuos.*

6. *Veſtimentorum quotidianorum, non verum, ſed quaſi eſſe uſumfructum dicimus.*

7. *Immerito pugna inter* l. 32. §. 1. de Serv. præd. Urban. *& legem* 18. quemadm. Serv. amitt. *ſtatuitur.*

8. *Uſufructuarius in jure cedendo ſuum uſumfructum extraneo, nihil agit.* §. 3. Inſt. de uſufr. *Eoque non obſtante, eum amittit.*

9. *Si filiusfam. heres inſtitutus, hereditatem repudiet, non pater ejus, ſed qui vulgariter ſubſtitutus eſt filio, erit admittendus.*

10. *Pater nec filio emancipato nec mater ulli umquam filio ſubſtituere poteſt pupillariter.*

11. *Aſt Pater filio exheredato, quippe qui adhuc ſuus eſt, recte poteſt pupillariter ſubſtituere.*

12. Pu-

12. *Pupillaris ſubſtitutio requirit, eum, cui ſit, duplici tempore fuiſſe in poteſtate teſtatoris: teſtamenti nempe & mortis, non etiam intermedio.*

13. *Ultra tempus pubertatis a pagano facta pupillaris ſubſtitutio adeo pubertate expirat, ut ne quidem valeat jure fideicommiſſi.*

14. *Creditori invito non recte per partes ſolvitur.*

15. *Vaſallus Dominum ſuum, contra omnes perſonas adjuvare tenetur, PATRE, Dominoque excepto antiquiore.*

16. *Sive ipſi conſtat juſta de cauſſa bellum moveri a Domino ſuo, ſive de juſtitia cauſſa dubitat.*

17. *Contra vero de ejuſdem injuſtitia, a parte Domini plane certus & perſuaſus ad ſolam tenetur defenſionem.*

18. *Αὐτοχειρίαν jure Romano, præterquam ſi cum alterius injuria fiat, illicitam nuſquam legimus.*

# FINIS.

# INDEX RERUM, ET VERBOBUM

## Locupletiſſimus.

*Littera p. i. vel p. ii. partem primam, vel partem ſecundam, denotat; numerus verò, paginam utriuſque Partis, ſignificat.*

### A.


ABbadie (Jacobi) de notitia ſui ipſius libellus, p. i. 84
a vera ſapientia alieniſſimus, ibid.
Aburnius (Valens) Javoleni diſcipulus. p. ii. 425.
Academica juriſdictio ad quamnam ſpeciem juriſdictionis referenda? p. i. 289. 290.
Acceptans quis audiat in cambio? p. i. 689.
Acceptatio in confeſſionibus reorum hodie frequentiſſima ex jure Rom. antiquo derivanda, p. ii. 196. 197.
Accidentalia cambii, ſi falſum involvant, an contra actorem decernatur inquiſitio de falſo? p. i. 723.
Accurſius ridetur a Cujacio, p. i. 118. 119.
Actio hypothecaria quo caſu annali præſcriptione excludatur ſecundum jus Lubec.? p. ii. 614. ſeq.
ad ſupplendam legitimam fratribus & ſororibus, perſona turpi inſtituta, unde competere dicatur? p. i. 410.
injuriarum Lubecæ exſpirat intra tres dies. p. ii. 575.
confeſſoria, vel ex confeſſo, p. ii. 185.
Actione in rem extincta, an ad æſtimationem agere, analogiæ juris repugnet? p. ii. 600.


Actio-

Actiones, inter pœnales & perſequutorias nihil differentiæ ſtatuit jus Lubecenſ. *p. ii.* 577.
legis Pontifices olim, vel JCti componebant. *p. ii.* 778.
quænam adverſus tutorem durante tutela inſtitui potuerint jure Rom.? *p. ii.* 313.
Actionum legis inventores qui? *p. i.* 668.
Actore non probante reus abſolvendus: axioma hoc de quanam probatione intelligendum? *p. ii.* 125.
Adamantes inferri, venumque exponi vetant Imperator & Rex Gall. *p. i.* 444.
Adelheidis, Ottonis M. vidua urbem feciſſe dicitur ſub libertate Romana, *p. i.* 618.
Adfectatio ſe prodiit, *p. i.* 120.
ad eam detegendam regulæ præſcribi nequeunt, ibid.
Adfectus quomodo differant a propenſionibus? ibid.
Adoptionem hereditas nominis, pecuniæ, ſacrorum, teſte Cic. ſequebantur. *p. ii.* 762.
Adminiſtratio vicaria tutorum in Germ. legibus publ. fundata, *p. ii.* 303. ſeq.
Adminiſtrationis tutelæ differentia ſecundum jus Rom. & Germ. *p. ii.* 309.
Admiralſchafften. ita vocantur naves conſociatæ, *p. i.* 524.
Adpulſum ad littora hoſtilia quibus legibus ſibi ſtipulati ſint Belgæ ab Hiſpanis? *p. i.* 514.
Adſecurationis diviſio. *p. i.* 533.
ea non ad præteritum, ſed futurum periculum eſt extendenda, *p. i.* 515.
Adſecurato quamdiu expectandum, antequam reſtitutionem exigat? *p. i.* 537.
Adſecuratores an navium pro commiſſo occupatarum pretium reſtituere teneantur? *p. i.* 533. ſeq.

Adſignatio an indoſſari poſſit in cambio & inde actio inſtitui? p. i. 735
Adventitia bona in quantum mater uſufructuaria in inventario recenſere adſtringatur? p. ii. 80.
Adverſariis, mercatorum an æque fides habenda ac codicibus eorum? p. i. 846
Adulterium, qui in eo deprehendebantur, ante ſententiam infames erant, p. i. 390
Ædilitas proximus a quæſtura locus. p. ii. 396
Ædium religio veterum unde repetenda? p. i. 491.
Ægidius, Remenſis Epiſcopus perduellionis accuſatus, p. ii. 179
Ægyptii æræ martyrum inventores, p. i. 11
Ælius (Sex.) formulas, quibus olim utebantur Romani, publicavit, p. i. 671
Æs alienum an mater uſufructuaria ſolvere teneatur? p. ii. 87. ſeq.
Æſtimatio, an ad eam agi poſſit, actione in rem extincta? p. ii. 600
Africa egregiorum JCtorum mater, p. ii. 408
Africanus (Sex.) JCtus, Salvii Juliani diſcipulus, p. ii. 426
Agnati ipſo jure tutores mulierum erant jure Rom. p. ii. 470. ſeq.
Agnatis & cognatis jure Germ. relinquenda eſt legitima, p. ii. 540
Agnatorum tutela legitima Græcis ſuſpecta videbatur, p. ii. 265
Agraria lex Hebræorum, quinam de ea egerint? p. ii. 569
Agrorum Romanorum olim magna erat anguſtia, p. i. 545. 546.
Α'κύλιον, ita legendum pro Α'νύλιον, p. ii. 375
Alamannia ſub Car. Craſſo regnum fit, p. ii. 333.
Alberici Roſciatis de materia ſubſtitutionum ſententia, p. ii. 738. ſeq.
Alchemiſtici ſtudii vanitas, p. i. 96
Cor-

Cornelii Agrippæ de eo ſententia, ibid.
Alemannia a Francis in ſervitutem redacta, p. i. 317.
Alemanni apud eos tutela legitima non erat gratuita, p. ii. 508
Alexander Severus Princeps ſemi-Chriſtianus, p. i. 197.
ejus inſtitutum circa religionem, ibid.
Alcibiadis judicium de mutatione legum, p. i. 673
Alienatio bonorum uxoris libera effectus tutelæ maritalis olim in Germ.. p. ii. 531. ſeq.
quæ κατ' ἐξοχὴν ita dicta jure Rom. p. ii. 469
Alimenta utrum mater uſufructuaria tantum conſequatur, an plenos fructus? p. ii. 77
liberis a matre uſufructuaria præſtanda quomodo comparata eſſe debeant? p. ii. 90
Ἀλληγορικῶς omnia interpretabantur Platonici, p. i. 194. 195.
Alteſerra (Ant. Dad.) refutatus, p. ii. 433
Ambitionis diviſio in ſtultam.
Thraſonicam &
Specioſam, p. i. 152
hæc denuo vel erudita, p. i. 157
vel aulica ibid.
vel militaris ibid.
vel Phariſaica, ibid.
Ambitio ſtulta quonam inceſſu ſe prodat? ibid.
Thraſonica? p. i. 160
Specioſa? p. i. 162
Phariſaica? p. i. 168
Ambitus falſæ ſapientiæ character ſecundum Platonem, p. i. 72
Ambroſii ſententia de ſecundis nuptiis, p. ii. 24.
Ambroſius, Mediolanenſis Epiſcopus, quid ex inceſſu amici collegerit? p. i. 129
Amicus a quibuſnam Imperatoribus vocetur Salvius Jul. p. ii. 412
Amiras, vel Emirs Saraceni principes ſuos vocabant, p. ii. 522
Ammo-

Ammonii Saccæ ſchola ejuſque celebritas, *p. i.* 218. 219.
de ejus religione diſquiritur, *p. i.* 220. ſeq.
ejus Chriſtianiſmus unde probetur? *p. i.* 225.
Amond quid ſignificet in Germania, *p. ii.* 498.
ἀμφιβολία definitur a Diog. Laert. *p. ii.* 438. ſeq.
Anconitani quamnam pœnam alienis inſignibus navigantibus ſtatuerint. *p. i.* 519.
Ancus Marcius Tarquinium Priſcum liberis ſuis teſtamento tutorem dedit. *p. ii.* 267.
Ancyrani monimenti fragmentum exhibetur, *p. i.* 36.
Ἀνδρας κηρύττειν celebrabant Græci, *p. ii.* 24.
Andro (Sextilius) an uxorem in tutela habuerit? *p. ii.* 455.
Angelorum & Archangelorum an meminerit Orpheus? *p. i.* 207.
Anglia quænam merces ea exportare non liceat? *p. i.* 445.
ibi nulla juriſdictio eſt hereditaria, *p. i.* 295. 296.
Angli cujuſdam conſilium de evitanda morte corporis, *p. i.* 95.
Anglorum cum Polonis & civitatibus Hanſeaticis de commercio lites, *p. i.* 448.
Anima quid de ea ſenſerit Porphyrius, *p. i.* 239.
variæ de ea philoſophorum ideæ, *p. i.* 82.
Platonicorum, *p. i.* 83.
Stoicorum, ibid.
Judæorum, ibid.
Annalis præſcriptio cur obtineat Lubecæ? *p. ii.* 586. ſeq.
ſecundum Jus Lubecenſe de forma ædificiorum, *p. ii.* 632. ſeq.
an iſtum articulum recte interpretatur Mevius? ibid.
quid hac in re interſit inter jus Lubecenſe & Rom.? *p. ii.* 733.

Annæus (M.) a naturali patre teſtamento præteritus, *p. ii.* 774.
Annona Auguſta, ejus curam habebant Principes Romani, *p. i.* 463.
Annos olim feminæ non conſulum, ſed maritorum numero computabant, *p. i.* 651.
Annus emortualis Herodis M. *p. i.* 26
de eo Joſephi teſtimonium cum Judæorum hypotheſi conſpirat, *p. i.* 28.
Annus & dies quid jure Lubec. *p. ii.* 574. & ſeq.
hæc formula in variis diplomatibus occurrit, *p. ii.* 578. ſeq.
Anteſtatus in teſtamento per æs & libram adhibebatur, *p. ii.* 778.
ejus officium, *p. ii.* 780.
Antiphontis ſophiſtæ de Socrate ſententia, *p. i.* 70.
quid ei reſponderit Socrates? ibid.
Antiquitates ſcire decet verum JCtum, *p. ii.* 745.
earum ſtudium commendat Juſtinianus, *p. ii.* 773. ſeq.
Theophilus an recte putet, harum rerum ignorantiam nullo cum periculo conjunctam eſſe? *p. ii.* 743.
Antonini Pii Imp. judicium de ſervis, qui ad Statuam Principis confugerant, *p. ii.* 599.
Apollo Delphicus Socratem ſapientiſſimum mortalium judicat, *p. i.* 67.
Ἄπορα quæ dicta veteribus? *p. ii.* 438.
Ἀπόῤῥητα ita a Græcis vocabantur merces, quarum vectura vetita erat, *p. i.* 458.
Apronianum SC. quid indulſerit municipiis? *p. i.* 607.
Ἀπάστωτοι, jure Roman. erant ſervi & liberi, *p. ii.* 12.
Apulejus, ex ejus loco obſervata ſignificatio verborum: inopia probationum, *p. ii.* 135.

Aquila

Aquila Aquiſgrani in palatio præfulgens mox huc, mox illuc verſa a victoribus, *p. ii.* 337
Aquilliæ gentis fata, *p. ii.* 375. ſeq.
Aquiſgranum Regni Lotharingiæ palatium, *p. ii.* 336.
in protectione Comitum Juliaci fuit, *p. ii.* 342.
Arabes quando ab adſcenſione Chriſti numerare inceperint? *p. i.* 10
Archidux Lotharingiæ primus quis? *p. ii.* 348.
Archimareſchallus Elector Saxoniæ, *p. ii.* 346
Archontes quinam apud Athenienſes? *p. ii.* 264.
illis curam pupillorum demandaverat Solon, *p. ii.* 265.
Arelatenſe regnum, *p. ii.* 325
Argentariorum privilegium ad numularios prolatum, *p. i.* 833. 834
eorum in jure Rom. paſſim fit mentio, *p. i.* 683.
quodnam olim eorum officium? ibid.
cur vocentur ἀργυροαμοιβοί (ἀργυροπρᾶται), *p. i.* 684
Romani non ſimiles fuere hodiernis, *p. i.* 683. ſeq.
eorum ſcriptura olim plenam fidem habebat, *p. i.* 831. 832.
Argyris ethnica Ravennæ religioſe culta, *p. i.* 8.
Ariſtocratia Romæ inſtituta, multæ concertationes ortæ inter Optimates & plebejos, *p. i.* 567.
Ariſtoteles, quid in ejus philoſophia deſideretur? *p. i.* 85
de ejus dialectica, metaphyſica & phyſica judicium, ibid.
ejus principium de cognoſcendis hominum propenſionibus admodum lubricum, *p. i.* 106.

Ba-

Baconis de Verulamio de eo judicium, *p. i.* 107. 108.
laudat Lacedæmonios, *p. ii.* 266
quomodo leges in rep. diſtinguat? *p. ii.* 567
quamnam rempubl. felicem prædicet, *p. ii.* 261.
Arma quænam privatis geſtare permiſerit Juſtinianus? *p. i.* 464
privatorum commercio & fabricationi exemta, ibid.
Saracenis vendere in expeditionibus ſacris vetitum, *p. i.* 465
Barbaris vendere cur prohibuerit Marcianus? *p. i.* 459.
Arnulphi mali filius primus comes palat. Bavariæ, *p. ii.* 333
Arnulphus quo jure acceperit Lotharingiam a Carolo Craſſo? *p. ii.* 326
Aromata fraudulenter corrupta inter merces vetitas referuntur jure Germ. *p. i.* 475
Arrogandum auctorem apud Romanos fieri oportebat, *p. ii.* 762
Artem ludicram qui fecerant, pro infamibus habebantur, *p. i.* 390
facere quid? *p. i.* 391
an in eorum cenſum relati, qui privatos ludos agebant? ibid.
Arvales fratres, an ad eorum collegium lex Decemviralis ſpectarit? *p. i.* 570
Atellanarum actores artem ludicram facere non dicebantur, *p. i.* 391
Athenienſes, an apud eos axioma valuerit, quod confeſſus pro judicato habendus? *p. ii.* 178.
cui injurato credendum putarint? *p. ii.* 128
eorum judicia publica qualia fuerint? *p. ii.* 192.
cur damnarint Timocratem? *p. ii.* 177. ſeq.

eo-

eorum leges quinam auctores explicarint? *p. ii.* 458.
Athenis quando innotuerit teſtamentifactio? *p. ii.* 785.
heredes ſui cuique liberi ac cognati erant, *p. ii.* 784.
nefas habebatur, teſtamentis ſpem agnatorum intervertere, *p. ii.* 785.
Solon quos caſus exceperit? ibid.
Atticæ mulieres in legitima virorum ſuorum tutela erant, *p. ii.* 452.
nihil, ſive in judicio ſ. extra illud valide agebant inconſulto Κυρίῳ, *p. ii.* 460.
Avarorum inceſſus, *p. i.* 173.
non Audiri quomodo juridice accipiatur? *p. ii.* 121.
Auditores vocati contumeliæ cauſſa JCtorum diſcipuli, *p. ii.* 379. ſeq.
Auctores antiqui ex iis perpaucos ad non perveniſſe putat Harduinus, *p.* 1. 4.
Aufgebrachte Schiffe reclamiren quid? *p. i.* 438.
Auguſtæ Vindelicorum quando Senatus inſtitutus? *p. i.* 618. & ſeq.
Auguſti cenſuum chronotaxis, *p. i.* 37.
Auguſti locus de Ammoino, *p. i.* 225. 226.
quid ex eo colligere liceat? ibid.
ejuſdem locus de jurejurando commendatur, *p. ii.* 159. 160.
Auguſtus fiſco vacantia bona adjudicabat, *p. ii.* 622.
quadriennium præfinivit, intra quod bona vacantia agnoſcenda, ibid.
a quonam tempore iſtud computandum fuerit? ibid.
Auguſtus de Tiberio inceſſu judicat, *p. i.* 125.
monarchia Romæ introducta, collegia opificum ſupprimit, *p. i.* 583.

Aurea Bulla quid in auguratione Germaniæ regum præcipiat? p. ii. 343.
Friderici II. edita a Dn. de Ludevvig, p. ii. 586.
Auream ſtatuam ex quæſtu ſuo ſibi ponendam curabat Georg. Leontinus, p. i. 70.
Aurifices quinam fuerint? p. i. 549. & ſeq.
Aurum offerendum erat Sophiſtis ab iis, qui eorum ſe diſciplinæ credebant, p. i. 70.
Authentica *Omnes Peregrini* quid ea abolitum? p. ii. 706.
Authenticæ *Præterea* exiguus uſus in Germ. p. ii. 29.
Ἀξίωσις L. IX. ad L. Rhod. de Jactu quid probet? p. i. 435.

B.

B. & V. medio ævo permutarunt librarii, p. i. 759.
Balbus (L.) Lucillius JCtus in reſpondendo paullo tardior, p. ii. 383.
Balduinus refutatus, p. ii. 786.
commentatus eſt in cautionem Mucianam, p. ii. 746.
Baldus quantum controverſiis de ſubſtitutionibus ſe lucratum fateatur? p. ii. 738.
Baptiſmi die qui infantum loco ſponſionem fecerant, vocabantur ἀναδεχόμενοι, p. i. 46.
Barbam imitata antiquitas, p. i. 112.
Barbaries in hodierna juriſprudentiam addiſcendi ratione, p. i. 808. ſeq.
Barbarius Philippus a domino vindicatur, p. ii. 583.
Baſilicῶν interpres? p. ii. 114.
Bavariæ primus comes Palat. p. ii. 333.
Belgiæ quibus conditionibus adpulſum ad littora hoſtilia ſibi ſtipulati ſint ab Hiſpanis? p. i. 514. 515.

Belgium. quid ibi circa præſcriptionem bon. vac. juris? *p. ii. 627.*
ibi magna maritorum auctoritas circa bona uxorum, *p. ii. 525.*
ibi & teſtamentum ſine heredis inſtitutione valere poteſt, *p. ii. 735.*
Bella Romani non niſi auſpicato adminiſtrabant, *p. ii. 765.* ſeq.
indicendi mos Romanorum, *p. i. 647. 648*
Bellum. eo ſequebantur mulieres Germ. maritos ſuos, *p. ii. 60. 61.*
Belmontis Cagnoli vita exemplum præbet ambitionis ſtultæ, *p. i. 153.*
Bernardi, Ducis Sax. numus, *p. i. 16.*
quid in eo characteres MC8I ibid.
Bernatenſibus quodnam privilegium conceſſerit Fridericus II. Imperator? *p. i. 619.*
Berkelii ( Abrah. ) conjectura de Epaphrodito an locum habeat? *p. i. 228.*
Bianco in eo vitioſum eſt indoſſamentum, *p. i.* 743.
bibliotheca Uſſeriana, in ea reperta harmonia Evangelica, *p. i. 40.*
Bœti cur ex antiquiſſimorum opificiorum more Knechte vocentur? *p. i. 617.*
Boethii locus an tutelam maritalem Romanorum confirmet? *p. ii.* 481. ſeq.
Boethius (Sev.) an ex ejus libello de conſolatione ex Philoſophia concludendum, eum non fuiſſe Chriſtianum? *p. i. 266.*
Bona paraphernalia eorum adminiſtratio jure vet. non niſi ex pacto ad maritum pertinebat, *p. ii. 491.*
adquiſita & hereditaria, *p. ii. 714.*
diſtinctio inter ea frequentiſſima jure Germ. ibid.
hujus diſtinctionis uſus, ibid.
mobilia, de iis in quibuſdam Germ. provinciis modo teſtari licet, *p. ii. 712.*

vacantia quæ? p. ii. 620. 626.
quomodo vocentur a Strabone? p. ii. 620.
quomodo iis præſcribatur? p. ii. 621.
adventitia in quantum mater uſufructuaria in inventario recenſere teneatur? p. ii. 80.
Boni viri olim adpellabantur judices, p. ii. 320.
Bonorum poſſeſſio dabatur ex teſtamento Prætorio, p. ii. 781.
diviſio qua ratione ſuſcipiatur uſufr. materno finito? p. ii. 95. 96.
Boſphoro cuſtodes impoſiti, p. i. 483.
Brabantiæ Dux cur Lotharingiæ nomen adfectarit? p. ii. 354.
cur jus gladium præferendi ſibi vindicaverit in coronatione Imp. p. ii. 355
Brabantini quid ſibi vindicarint? p. ii. 342.
Burgundia Regni Arelatenſis vocabulo diſtincta a Lotharingia, p. ii. 325.
Burgundionum leges de uſufructu qua in re diſcreparint a VViſigothorum, p. ii. 37.
Burnetii quæſtiones de rerum omnium origine veram ſapientiam non ſapiunt, p. i. 95.
Busbequii judicium de monimento Ancyrano, p. i. 34.
Byl. Brieff. quid? p. i. 493.
Bynkershoek (Cornel.) laudatus, p. ii. 771.

C

CAbbaliſtici ſtudii vanitas, p. i. 86.
character falſæ ſapientiæ, p. i. 87.
Caduca omnia fiſco cedebant ex L. Jul. & Papia Caducaria, p. ii. 623.
pleraque ſuſtulit Juſtinianus ex hac lege, ibid.
Caducaria Lex, p. ii. 797.
Cadu-

Caducorum nomine olim veniebant legata, *p. ii.* 620.
Cædes liberorum hominum olim in Germ. non erat capitalis, *p. i.* 313. 314.
Cælibes teſtari prohibentur per jus Hagenſtolziatus, *p. ii.* 706.
Cæſaris de Nerviis & Svevis locus, ex quo patet, ad has gentes mercatoribus nullum aditum fuiſſe, *p. i.* 443. 444.
ejus dictum de regnandi cupidine, *p. ii.* 107.
opificum collegia tamquam odioſa ſupprimit, *p. i.* 583.
Cainus, in ejus poſteris vera ſapientia defecit, *p. i.* 91.
Cajus, dum legem de opificibus ex Solonis lege translatam eſſe ait, quomodo intelligendus? *p. i.* 568. 569.
quando floruerit? *p. ii.* 131.
an ex ejus fragmento probetur jurisjurandi ſuppletorii fundamentum? ibid.
quot ei genera jurisjurandi? *p. ii.* 112.
Callimachi de magno libro ſententia, *p. ii.* 646.
Cambia propria præſcriptione ſeptenni plane vitiantur, *p. i.* 710. 711.
a minoribus traſſata vel acceptata num vitioſa? *p. i.* 714. 715.
vel ipſo jure tolluntur, vel per modum exceptionis, *p. i.* 712.
propria quænam? *p. i.* 692.
unde nata? ibid.
Cambiales formulæ, *p. i.* 689.
Cambiales litteras qui accipit alio loco offerendas quomodo vocetur? *p. i.* 690.
ſe ſcripſiſſe negans an ad juratam diffenſſionem ſit admittendus, *p. i.* 717.
quæ in iis omitti non poſſint? *p. i.* 705.
an in iis neceſſario valutæ facienda ſit mentio? ibid.

Cam-

Cambiantes qualem contractum ineant? *p. i.* 694. 695.
Cambiare & cambium quid? *p. i.* 687. 688.
Cambio ſi præter quatuor perſonas in eo neceſſarias, aliæ ſubſcribant, fidejuſſiſſe cenſentur, *p. i.* 690.
Cambium ſi ſuppoſitium, ſubſcriptio autem recte ſe habeat, an reus ad juratam diffenſſionem admittatur? *p. i.* 720. ſeq.
an, ſi quid in ſubſtantialibus mutatum? *p. i.* 721. 723.
teſſera amiſſa, quo caſu inutile fiat? *p. i.* 739. ſeq.
vitiatur proteſtatione omiſſa, *p. i.* 741.
cur nec pactum nudum, nec legitimum dici poſſit? *p. i.* 694.
cur non contractus innominatus? *p. i.* 695.
cur nec contractibus nominatis accenſendum? *p. i.* 696. ſeq.
ſi falſi arguatur in die ſolutionis, quid juris ſit? *p. i.* 723.
definitur, *p. i.* 706.
ejus vitium definitur, *p. i.* 709. 710.
ad jur. civ. principia reduci nequit, *p. i.* 698.
proxime accedit ad contractum litteralem; *p. i.* 699. ſeq.
vitia ob correalem obligationem, *p. i.* 721.
an in eo nec plures, nec pauciores, quam quatuor perſonæ eſſe poſſint? *p. i.* 689.
ſcriptura contrahi negantes refelluntur, *p. i.* 701. ſeq.
ejus vitia extrinſeca, *p. i.* 722. ſeq.
ex falſo quis damnum ferat, *p. i.* 726. 727.
quando prorſus vitioſum? *p. i.* 717. 718.
omne an indoſſari poſſit? *p. i.* 742. 743.
ſi per multorum manus ambulet, giro vocatur, *p. i.* 691.
inventum Longobardicum, *p. i.* 686.

unde id conſtet? *p. i.* 687.
in quo cambii non ſit mentio vitioſum, *p. i.* 737.
an illud vitioſum in quo valutæ non ſit mentio? *p. i.* 738.
proprie inter duas perſonas vertitur, reliquæ vi mandati accedunt, *p. i.* 704.
Canones de inceſſu laſcivorum, *p. i.* 171.
voluptati amicæ deditorum, *p. i.* 173.
avarorum, *p. i.* 174.
vecordium hominum, *p. i.* 180.
ſimulatorum & crudelium, *p. i.* 179.
perfidorum & inquietorum, ibid.
Canones ſpeciales de inceſſu, *p. i.* 158. 159.
Primus de inceſſu ſtolide ambitioſorum, *p. i.* 158.
Secundus de inceſſu Thraſonum, *p. i.* 160.
Tertius de inceſſu prudentiæ & fortitudinis gloriam adfectantium, *p. i.* 163.
Quartus de ambitione Phariſaica turgidorum, *p. i.* 168.
Canonibus de inceſſu jungendæ obſervationes in vita communi obviæ, *p. i.* 151. ſeq.
Capitis accuſati voluntarium exilium eligere poterant jure vet. *p. ii.* 240.
Capitis deminutionem patiebatur mulier in poteſtatem mariti redacta, *p. ii.* 455.
Capitis an damnari poſſint ſurdi & muti, *p. ii.* 235. ſeq.
Capulatores qui? *p. i.* 599.
Caracallæ reſcriptum de probationibus, *p. ii.* 122.
quomodo id interpretati ſint Diocletianus & Maximinianus? ibid.
Car. M. tabulæ quibus Aquiſgranum ſedem Regni Lotharingici declaraſſe fertur, *rationes* poſtulantur a Criticis, *p. ii.* 335. ſeq.
Germanis teſtamenti factionem ademiſſe fertur, *p. ii.* 674.
Car-

Carnifices an jure levis notæ macula laborare dicantur? *p. i.* 405 416
eorum officium apud Romanos, *p. i.* 416
ſi heredes ſcripti an frater teſtamentum evertere potuiſſet apud Rom. *p. i.* 416
cur ad eos redundarit macula quædam? *p. i.* 418
eorum conditio in Germania, *p. i.* 417 418
quales ſe gerere debeant in torquendo? *p. ii.* 222
verbis durioribus non uti debent adverſus reum, ibid.
Carpzovius contra Schilterum defenſus, *p. ii.* 284. ſeq.
ejuſdem & Richteri controverſia de uſufr. mat. *p. ii.* 49
utriuſque argumenta, *p. ii.* 50. ſeq.
prioris argumenta ſolvuntur, *p. ii.* 53
Carteſii fictiones veram ſapientiam non redolent, *p. i.* 95
Caſati & non Caſati, quando hæc diſtinctio orta? *p. i.* 317
Caſaubono (Iſaaco) quid reſpondeatur ad ejus Criticam de monumento Ancyrano? *p. i.* 34
Casleu, menſis cujus a diem VII. Judæi Synagogæ ſupplicationem indicebant, ob mortem Herodis, *p. i.* 26
Cato uxorem ſuam Q. Hortenſio cedebat, *p. ii.* 775
ejus locus an tutelam maritalem probet? *p. ii.* 481
Cato Uticenſis in judicando religioſiſſimus, *p. ii.* 174
ex ejus oratione quid probetur? ibid.
Cauſſa falſa cur non vitiet legatum? *p. ii.* 792
Cauſſæ pecuniariæ, in iis ſervi contra dom. interrogandi, *p. ii.* 135
quænam jusjur. plane reſpuant? *p. ii.* 154
Cauſſarum Patroni, in eos magna crudelitate ſæviebant Germani, *p. i.* 282
Cautionis Mucianæ inventor quis? *p. ii.* 746

eam commentario illuſtravit Franc. Balduinus, ibid.
Cautionem an præſtet mater uſufructuaria? p. ii. 83
an poſſit alienare? ibid.
Cebes Thebanus, ejus philoſophia, p. i. 60
ejus tabula multa præclara habet, ibid.
Celſus quando vixerit? p. i. 757.
ejus natales & ſtudia, p. i. 762. ſeq.
ejus ſtemma exhibetur, p. i. 761
in philoſophia Stoicus; in juriſprudentia Proculejanus, p. i. 773
ejus ſcripta, p. i. 784. ſeq.
quid in fragmento ejus notatu dignum, p. i. 787
quando deceſſerit? p. i. 781
ad eum non pertinet marmor Gruterianum, in quo ſubſcripſit *Juventius Celſus Pro-magiſter,* p. i. 782
Celtarum nomine qui olim populi venerint? p. ii. 499
hæc gens ſibi uxores coemebat, ibid. ſeq.
Cenſuales tabulæ diu ſuperſtites, p. i. 39 40
Cenſuum Auguſti chronotaxis, p. i. 37
quiſnam ad Chriſti natales pertineat? p. i. 38 39
Cenſus indicti ab Imperatoribus per aliquot annos protrahebantur, ibid.
ejus rei exempla, ibid. & ſeq.
non ab ordinariis Præſidibus agebantur, p. i. 47
univerſales Reges ſub Cæſaribus Rom. recuſare non poterant, p. i. 33
ſub Auguſto actos quid illuſtret? p. i. 34
Centonarii quodnam opificum genus? p. i. 553
Centum aureorum pœna tenebantur curatores collegiorum, ſi quem invito domino recepiſſent, p. i. 599
Centumvirale judicium querela inofficioſi vocabatur, p. i. 352
Cer-

Certificatæ ſunt litteræ, quas leges nauticæ exigunt, p. i. 498. ſeq.
earum formulæ, p. i. 501
Romanis non ignotæ, p. i. 502
Certepartien quid? ibid.
Ceſſiones inter Judæum & Chriſtianum in Germania prohibentur legibus publ. p. i. 745
Ceſſitia tutela quid? p. ii. 471
Chalcidius, ejus commentarius in Platonis Timæum, p. i. 248
quando floruerit, incertum, p. i. 247
an fuerit Chriſtianus? p. i. 248
Characteres ab Evangeliſtis dati Chronologis obſervandi in computanda æra Chriſtiana, p. i. 1617
primus, ſecundus, tertius, ibid.
propenſionum quomodo dividantur? p. i. 103
veræ falſæque ſapientiæ quis primus dederit? p. I. 65
petendi ex definitione ſapientiæ, p. i. 82
Childeberti decretum in materia præſcriptionis, p. ii. 609
Chrirographum in jure *confeſſio* vocatur, p. ii. 194
Chriſti natalis quantum temporis inter eam & Herodis M. exceſſum intercesſerit? p. i. 29
eam eſſe VIII. Kalend. Jan. ſtatuit Eccleſia Occidentalis, ibid.
conſecratus ab Eccleſia Latina æmulatione gentilium, ibid.
Chriſtiani ubi *Judæorum* nomine veniant, p. i. 229
eorum religio cum Judæorum religione quædam communia habebat, p. i. 230
*Galilæi* familiari convitio audiunt, ibid.
eorum conſuetudo cum paganis philoſophis quid effecerit, p. i. 213
eorum ſcholæ frequentatæ a paganis, p. i. 215. 216.

quid eis in contractibus cum Judæis obſervandum? p. i. 472
cum Judæis ſæpe confuſi, p. i. 590
eorum conventus religionis cauſſa *ἱεροσύνας* accenſiti, p. i. 592
Chriſtus ſub Quinctilio Varo, Syriæ Præſide naſcitur, p. i. 46
unde id oſtendatur? p. i. 47
cur ejus nativitatis æra hodienum tam obſcura? p. i. 9
Chronologici quidam lapſus notantur, p. i. 41. & ſeqq.
Chronotaxis imperii Archelai, ex ea demonſtratur, Herodem Antipam regnare cœpiſſe anno Jul. XLIII. p. i. 24
Cicero Cajum Aquillium Gallum *ſuum* vocat, p. ii. 398
de JCtorum excellentiorum paucitate conqueritur, p. i. 793
Caji Aquillii Galli collega in Prætura, ibid. ſeq.
ejus locus de teſtamentis in procinctu factis explicatur, p. ii. 767. ſeq.
collegiorum opera in civitatem ſe revocatum fatetur, p. i. 577
exprobat M. Antonio, quod libertinam duxerit, p. i. 381
ejuſdem judicium de formulis Romanorum, p. i. 639
illud expenditur, p. i. 672
ejuſdem locus de C. Aquillio Gallo, p. ii. 390
an tamquam tutor cum Publicia in matrimonio vixerit? p. ii. 485
quomodo eleganter definiat uſucapionem? p. ii. 566. ſeq.
ejus locus de tormentis, p. ii. 219. ſeq.
Cifræ Arabicæ Romanis intermixtæ conſpiciuntur in numo Bernardi, Ducis Sax. p. i. 16
Cinctus Gabinus quid? p. ii. 766
quan-

quando eum ſumſerint Romani milites? ibid.
Citatio olim fiebat in diem decimum quartum (uber vierzehen nächte) *p. ii.* 579
Civilia verba quænam? *p. ii.* 791
Civitates quædam municipales in Germania jure conſtituendi tutores gaudent, *p. ii.* 292
Hanſeaticarum circa merces vetitas Statuta, *p. i.* 476
integræ olim manumiſſæ, *p. i.* 620
hujus rei exemplum, *p. i.* 621
inde parœmia: Keine Henne flieget uber die Maver, ibid.
an ſervis fugitivis tutum perfugium fuerint? *p. ii.* 585
Civitatis jus intra quodnam tempus recuperandum jure Lubecenſi? *p. ii.* 574. ſeq.
Civium Rom. domi ſuæ majeſtas oſtenditur, *p. ii.* 759. ſeq.
Claſſici teſtes quinam Romæ dicti, *p. ii.* 686
Claudius Liviam ſuam prægnantem Augusto cedebat, *p. ii.* 775
Clauſula teſtamento priori inſerta, qua ſe teſtator, illud mutandi facultate abdicavit, an valeat? *p. ii.* 771
Claverii (Jac.) vita exemplum ſuppeditat ambitionis ſtultæ, *p. i.* 154
Clementis Alexandrini libri Stromatum quid de Sophiſtis contineant? *p. i.* 77
ejus verba de Sophiſtis non recte interpretantur, *p. i.* 77 78
quot characteres veræ falſæque ſapientiæ tradat? ibid.
quatuor ejus characteribus de vera falſaque ſapientia tres novi adduntur a Buddæo, *p. i.* 80
Clodius P. abolita Romæ collegia reſtituit, iiſque nova addidit, *p. i.* 580. ſeq.
quantum ipſi profuerit hoc conſilium? *p. i.* 581

Codex Judæi mercaturam exercentis an æquiparandus ſit codici decoctoris, p. i. 872
Codices decoctorum ubi edendi? p. i. 862
admittunt probationem contrarii, quamvis iis vel maxime ſuffragentur alia adminicula, p. i. 869
Codicilli quinam *Seelen-Gerathe* dicti? p. ii. 679
Coemtione nuptiæ olim fiebant, p. i. 667 668
Cognoſcementen quid? p. i. 502
Collegia ſacrorum cauſſa coeuntia *ϛωδάλεις* vocabantur, p. i. 584
Romæ gaudebant jure ſuffragandi, p. i. 577
quid ad ea tollenda moverit Imperatores? p. i. 579. ſeq.
omnia, præter antiqua SCto abolita, p. i. 580.
abolita reſtituta, iiſque nova adjecta a Clodio, ibid. ſeq.
eorumque a Numa inſtituta conventus & ſacra, p. i. 555 556
earumdem fata ſub Tullo Hoſtilio, Servio Tullio & Tarquinio Superbo, p. i. 562. ſeq.
cur uni tantum accedere licuerit? p. i. 602
nova inſtituta Principum indulgentia, quænam illa ſint, p. i. 603
ea vel licita, vel illicita, p. i. 597
illicitorum pœna, ibid.
in licita quinam recepti? ibid.
eorum immunitates, p. i. 608. ſeq.
harum cauſſæ, p. i. 609
privilegia, p. i. 603. ſeq.
licitis quinam excluſi? p. i. 600
eorum, ut & opificum variæ denominationes medio ævo, p. i. 620
tenuiorum quæ? p. i. 602
mercatorum Romæ duo inſtituta, p. i. 572. ſeq.
horum unum Mercuriale, alterum Capitolinum audiebat, ibid.
utriuſ-

utriuſque celebritas, *p. i.* 573
alia collegia recenſentur, ibid.
multarum turbarum in rep. cauſſa fuerunt, *p. i.* 576
Collegii Serapidis Yſid. mentio fit in marmore, *p. i.* 585
Collegia artificum quot inſtituerit Numa? *p. i.* 550
ea recenſentur, ibid. ſeq.
cur jure antiquo heredes inſtitui non potuerint? *p. i.* 606
id mutavit Leo, *p. i.* 608
judæorum numquam aliquid ex hereditate capere poſſunt, ibid.
Collegiis inimiciſſimi fuerunt Claudius & Trajanus, *p. i.* 593. ſeq.
quibuſnam coire licuerit? *p. i.* 594
Collegia opificum in uſum revocantur a Decemviris, *p. i.* 568
Collybiſticæ negotiationis origo incerta, *p. i.* 682
Comici Græcos potius, quam Romanos perſtringebant, *p. i.* 389
in Commiſſum an ſtatim cadant captæ naves? *p. i.* 527. ſeq.
Comites Palatini qui, & in quibuſnam Germ. provinciis olim fuerint? *p. ii.* 331
Juliaci in urbem Aquiſgranum protectionis jura exercuerunt, *p. ii.* 342
Comites tres fingunt Canoniſtæ jurisjur. *p. ii.* 143.
Comitia calata. in eis & extraneos heredes inſtituere licebat, *p. i.* 347
quid fuerint? *p. ii.* 761
cur auſpicatiſſima dicta? ibid.
cur in eis teſtamenta condita? ibid.
Comitiorum apud Rom. moleſtia, *p. i.* 647
quid in illis ſancte obſervandum fuerit? *p. i.* 646
Comitum Palatinorum ad Rhenum ſedes, *p. ii.* 339

Commercia nulla olim erant Germanis, *p. i.* 613 614
cur ea exteris cum civibus noſtris denegare, inhumanum ducant Grotius & Scaccia? *p. i.* 445
Salva eſſe debent in Statu pacis, ibid.
an exterorum cum exteris hoſtibus prohiberi poſſint? *p. i.* 447 448 ſeq.
Grotius an diſtinctionibus ſuis rem recte deciderit? *p. i.* 449. ſeq.
Commiſſum quid jure Rom. vocetur? *p. i.* 486
quid puriore ſtylo ſignificet? ibid.
Communio bon. an jure Germ. obſtet tutelæ mariti? *p. ii.* 504
Comparationi litterarum an locus ſit in cambio, reo fatente, litteras ſuis quidem eſſe ſimillimas, ſuas tamen eſſe negante? *p. i.* 718
Condemnatoria Sententia an in criminalibus ſemper opus? *p. ii.* 187
Condictione ex mutuo conventi, ſi poſt inducias 30. dierum creditoribus non ſatisfeciſſent, ipſis vincti tradebantur per Leges XII. Tab. *p. ii.* 171
Confarreatio ritus nuptias faciendi antiquus, *p. i.* 667 668
Confeſſi an in criminalibus pro judicatis habendi? *p. ii.* 173
Confeſſio an ex ſilentio colligi poſſit? *p. ii.* 242. ſeq.
ejus in criminalibus requiſita, *p. ii.* 209. & ſeqq.
extrajudicialis effectus, ibid.
ebriorum & furioſorum, quid de ea ſentiendum? *p. ii.* 224
duorum generum erat apud vet. *p. ii.* 183
*chirographum* vocatur in jure, *p. ii.* 194
tormentis extortæ non temere credendum, *p. ii.* 215. 220. ſeq.
reorum an valeat, ſi ex tædio vitæ orta? *p. ii.* 2n

ſigna ejus in criminalibus non incerta eſſe debent, *p. ii.* 228. ſeq.
mulierum non nocebat ſine curatoribus jure Germ. antiquo, *p. ii.* 201
reorum an valeat, ſi ſpe impunitatis facta? *p. ii.* 212 213
an, ſi ex metu tormentorum, *p. ii.* 215
ſurdi & muti qualis, & an efficax eſſe poſſit? *p. ii.* 229. ſeq.
an ex factis colligi poſſit? *p. ii.* 237
reorum multum tribuendum, *p. ii.* 162
id quod illuſtratur locis Ciceronis & Ovid. *p. ii.* 163
validæ requiſita, *p. ii.* 195 196
primum in cauſſis civ. *p. ii.* 196
Secundum, *p. ii.* 198
Tertium, *p. ii.* 201. ſeq.
Quartum, *p. ii.* 204
conſcientiæ vox dicitur a Seneca, *p. ii.* 181
Ambroſii de ea verba, ibid.
an de ea ſemper verum, quod ſit vox conſcientiæ? *p. ii.* 191
voluntaria ſuſpecta videtur Calpurnio Flacco, ibid.
propriæ reorum adplicandum axioma juris: *volenti non fit injuria*, *p. ii.* 182. ſeq.
Confeſſiones a procuratoribus factæ quibus conditionis revocari poſſint? *p. ii.* 200
Confeſſoria actio, vel ex conferto, *p. ii.* 185
Confeſſos condemnaſſe Germanos, patet ex parœm. vet. *p. ii.* 180
in cauſſis capitalibus pro judicatis non fuiſſe habitos, oſtenditur, *p. ii.* 187
Confeſſus jure Rom. pro judicato eſt, *p. ii.* 185
origo hujus axiomatis, *p. ii.* 171
in jure tantum pro judicato habendus ex Conſtit. Caracallæ, *p. ii.* 196
caſus contrarii, *p. ii.* 197

Confirmare tutores, quid ſit jure Rom. multi minus recte intelligunt, *p. ii.* 297
Confirmatio tutorum jure Rom. ad ſolos teſtamentarios pertinebat, *p. ii.* 295
in omnibus tutoribus neceſſaria jure Germ. *p. ii.* 293
ea non indigebant tutores rite dati jure Rom. ib.
ejus effectus jure Germ. *p. ii.* 300. ſeq.
quid ſit jure Rom. *p. ii.* 297
Confiſcatio mercium prohibitarum non injuſta, *p. i.* 484. 485.
Confiteri quid? *p. ii.* 193
Conflictus probationum, in eo pronunciandum pro reo? *p. ii.* 139. ſeq.
Conjugia inter Patricios & plebem quando promiſcua eſſe cœperint? *p. i.* 380.
Connubii jus patrum cum plebe Leges XII. Tab. non permittebant, ibid.
Conſacramentales qui fuerint apud Francos? *p. ii.* 102.
Conſanguineos inter & uterinos quando differentia ſublata ſit a Græcis? *p. i.* 378.
Conſenſus mariti curatoris quo caſu uxori non ſufficiat jure Sax. *p. ii.* 541.
Conſtantini Mag. numus ſuppoſititius, *p. i.* 14.
Conſtantinus M. an novi quid invexerit circa querelam inofficioſi? *p. i.* 376.
VVateri ſententia refellitur, *p. i.* 375.
cur perſonas leviter notatas fratribus anteferri noluerit? *p. i.* 378. ſeq.
ejus conſtitutio evincit, ſemiplenam probationem ignorare jus Rom. *p. ii.* 118.
Conſtitutio Severi & Antonini quo caſu ſervos contra dominos interrogari permittat? *p. ii.* 135.
Conſtitutio curatoris apud Rom. ignominioſa, *p. ii.* 308.
Conſuetudines Sylvæducenſes, *p. ii.* 532.

Conſulatum reſpuebat Cajus Aquillius Gallus, *p. ii.* 396. ſeq.
Conſules in urbe tutores ex inquiſitione conſtituebant juſſu Claudii, *p. ii.* 271
& Senatores quando apud Romanos inſtituti? *p. i.* 618 619
Contrabande VVaaren quænam? *p. i.* 455
Contrabando unde derivetur? *p. i.* 455
Contractus litteralis & cambii convenientia monſtratur, *p. i.* 698. ſeq.
multi ad conventiones jur. civ. referri nequeunt, *p. i.* 698
cambialis quomodo differat a reliquis? *p. i.* 685 686
Contumaces an vet. jure Germ. pro confeſſis habiti fuerint? *p. ii.* 244. ſeq.
Conventio in manum. ejus effectus in uxoribus, *p. ii.* 471. ſeq.
Conventionis quodnam genus cambium? *p. i.* 694
Corocota latro famoſus, *p. ii.* 213
præmium eum exhibituro, qua ratione ipſe abſtulerit? ibid.
Corpus delicti quid? *p. ii.* 246
Cothmannus refutatus a Mevio, *p. ii.* 627. ſeq.
Cotta, ratiocinandi facultate homines indigere poſſe, veſane putat, *p. i.* 62
ejus rationes refelluntur, *p. i.* 63
Crates pecuniam in mare projiciens quid dixerit? *p. ii.* 206
*Credere* & *parum probare* ſibi invicem opponuntur, *p. ii.* 125 126
Creditores an ex libris decoctorum probationem debiti adverſus tertium petere poſſint? *p. i.* 856
Halenſ. JCtorum ea de re reſponſum, *p. i.* 857
an iidem admittendi ad cautionem juratoriam? *p. i.* 860

cambiales in quam claſſem collocentur, *p. i.* 751
præferuntur in multis locis chirographariis, *p. i.* 752.
Credulitas, an de ea jurari poſſit? *p. ii.* 150
de ea jurans teſtis fit in propria cauſſa, *p. ii.* 129
quo caſu heredes de ea jurare poſſint? ibid.
Critica ad veram ſapientiam non pertinet, *p. i.* 85. 86r
Criticæ nimis Studioſi ridentur a Richardo Simonio, *p. i.* 798
Cujacii ſententia de inopia probationum, *p. ii.* 134. 135.
ejuſdem ſententia de origine querelæ inofficioſi, *p. i.* 356 357
quando confeſſos pro judicatis habeat, *p. ii.* 185
Curatores jure Rom. invitis minoribus dari non poterant, *p. ii.* 308
quomodo hi ad illos petendos adacti? ibid.
hodie conſtituuntur a Principibus, quamvis repugnent minores, ibid.
Curator uxoris quomodo hodie fiat maritus in Saxonia? *p. ii.* 541
utrum matri, bonis liberorum male utenti fruenti conſtituendus, an familiæ erciſcundæ judicium decernendum, *p. ii.* 72. 73
ejus conſtitutio Rom. ignominioſa videbatur, *p. ii.* 308.
Curatores an feminæ habuerint apud Rom. *p. ii.* 459
fragmenta JCtorum, in quibus ejuſmodi curatio occurrit, recenſentur, ibid.
Curatorium & tutorium quid jure German. *p. ii.* 302. ſeq.
Curioſitas nimia an ſapientem deceat? *p. i.* 91. 92.
Senecæ de hac quæſtione ſententia, ibid.
Cylo diſciplina Pythagoræ excluſus quomodo
hanc

hanc contumeliam ultus ſit, *p. i.* 124
Cynici decori negligentiſſimi, *p. i.* 93

D

DAmaretus Corinthius, quid de eo memoret Livius? *p. ii.* 784
Dativos tutores an jure Germ. non confirmandos eſſe, recte putet Strykius? *p. ii.* 299. ſeq.
Damnum ex falſo cambio quis ferat? *p. i.* 726
Decemviri novæ teſtandi rationis ap. Rom. inventores, *p. ii.* 771
Leges XII. Tab. ad reip. Rom. ſtatum attemperant, *p. ii.* 459
quomodo vocabulum patrisfamilias ſumſerint? *p. ii.* 772.
ante eos & heredes extraneos inſtituere licebat, *p. i.* 346
opificum collegia in uſum revocant, *p. i.* 568
Decennes pueri quo caſu teſtati ſint ap. VViſigothos? *p. ii.* 700
Decoctoris dolus malus an probari poſſit ex libro non rite, nec ex arte ſcripto? *p. i.* 871
codex quo caſu probet? *p. i.* 855
indoſſamenta vitioſa habentur, *p. i.* 749
is indignus habetur privilegiis mercatorum, *p. i.* 821. ſeq.
is ſi, vel ipſe, vel ejus curator bonorum ex libris agat, an admittendi ſint ad cautionem juratoriam? *p. i.* 860
ejus codex ubi edendus? *p. i.* 862. 863
Decori fundamenta, *p. i.* 93
id. quis negligunt non veri ſapientes, ibid.
illud plane proſcribebant Cynici, ibid.
Definitio quid JCtis? *p. ii.* 748
quid regulariter definire? ibid.
veræ ſapientiæ, *p. i.* 81
Definitiones nominales in arbitrio hominum poſitæ, ibid.

juris idem, quod regulæ juris, p. ii. 749
Delatorem qui corruperunt, confeſſis æquiparantur, p. ii. 238
Delicti corpus quid? p. ii. 246
Demetrius hoſtibus frumentum tranſmittere parantem ſuſpendio punit, p. i. 483
Demonſtratio falſa cur non perimat legatum? p. ii. 792.
Dendrophori quinam? p. i. 553
*Der letzte macht die Thure zu:* qualis hæc parœm. p. ii. 30
Deteſtabilis & inteſtabilis promiſcue ſumitur, p. i. 379.
Devotorum ultimæ voluntati refragari Rom, inauſpicatum viſum, p. ii. 768
Diem vet. Germ. vocabant dilationem legit, p. ii. 579.
Dies, quibus lege agere fas eſſet, olim indicabant Pontifices, p. i. 653
Differentiæ uſusfructus materni Germ. & Rom. p. ii. 32. 33.
Diocletiani & Maximiani reſcriptum, an in eo fundatum ſit jus jur. ſupplet. p. ii. 134 ſeq.
Dionyſius Exiguus, Abbas Rom. p. i. 11
quando floruerit? ibid.
æræ Chriſti inventor, ibid.
quando ejus computatio recepta, ibid.
Diploma Henrici V. cur non genuinum videatur, p. i. 619
Ottonis I. & Henrici II. p. i. 322
Diplomatum fidem quis impugnarit? p. i. 4
Divi Fratres quinam Imperatores audiant? p. ii. 412.
Diviſio bonorum quomodo inſtituenda, uſufructu materno finito? p. ii. 95. 96
Divortiorum olim Romæ frequentia unde demonſtretur? p. i. 651
ea ſollemniter adhibitaque formula: *res tuas*

*tibi habeto, fiebant.* ibid.
Dolabrarii qui? *p. i.* 553
Dominium maris, variæ de eo Doctorum ſententiæ, *p. i.* 434. ſeq.
vera ſententia, *p. i.* 437
auctores qui de hac materia ſcripſerunt, recenſentur, *p. i.* 439. ſeq.
ſemel quæſitum animo retinetur, *p. i.* 439
hujus dominii effectus quales? *p. i.* 440
Dominium improprie vocat *uſumfructum* Veracius, *p. ii.* 43
rerum legatarum quando tranſeat ad legatarium? *p. ii.* 753
Donationis mortis cauſſa natura, *p. ii.* 553. ſeq.
Donelli opinio de confeſſione reorum refutatur, *p. ii.* 194
ejus de jurejurando ſententia, *p. ii.* 109. 110
Dos promiſſa quanam actione peti poſſit jure Rom. *p. ii,* 636
quid de ejus præſcriptione diſponat jus Rom. ibid.
quid Lubecenſe? *p. ii.* 637
an debeatur a matre uſufructuaria filiæ vitam monaſticam electuræ, *p. ii.* 91. 92
eam apud Germanos maritus uxori offerebat, *p. ii.* 800.
Dotes mulieribus conſervari reip. intereſſe dicit Pomponius, *p. ii.* 68. 69
Dotis fructus, an de iis diſponere poſſit maritus? *p. ii.* 754
illationem an mulier jurejurando probare poſſit? *p. ii.* 145
Druſus ejus imperia æquo animo ferebant Romani, *p. i.* 282
Ducatus ex regnis nati variis gaviſi ſunt prærogativis, *p. ii.* 331. 332
obſervatio Speculatoris Sax. de comitibus Palat. in Ducatibus qui ex regnis nati ſunt. ib.

Dux

Dux Juliacenſis quo fundamento ſibi jus gladium præferendi adſeruerit? *p. ii.* 355
Brabantiæ cur Lotharingiæ nomen adfectarit? *p. ii.* 354.

# E

ECcleſia Occidentalis natalem Chriſti diem VIII. Kalend. Januarii eſſe credit, *p. i.* 29
in diebus feſtis conſtituendis ſæpe nullam temporis habebat rationem, *p. i.* 30
Edictum perpetuum quid? *p. ii.* 406
tralatitium quid? *p. ii.* 781
Regio-Pruſſ. quoſnam pro decoctoribus malitioſis habeat? *p. i.* 870
perpetuum quando compilarit Salv. Jul. *p. ii.* 411.
Elogia Salv. Jul. *p. ii.* 425. ſeq.
Emancipationis Rom. ritus & formula, *p. i.* 649. 650.
Emblemata Triboniani, an inter ea referenda JCtorum Rom. Fragmenta, in quibus mentio fit de curatione maritorum in feminas? *p. ii.* 479.
Emporia quædam recenſentur, quæ ſub Francorum temporibus floruerunt, *p. i.* 615
in iis præſcriptionis tempora contractiora eſſe oportet, *p. ii.* 572. ſeq.
Enthuſiaſtæ, quid de eis ſentiendum? *p. i.* 92. 93
Epictetus quis? *p. i.* 227
ejus laudes, ibid.
an ab Epaphrodito Chriſtianæ religionis principiis imbutus fuerit? *p. i.* 228
an mere Stoica docuerit? *p. i.* 231
locus ejus egregius de celebratione numinis, *p. i.* 231. 233.
ejus explicatio verborum Socratis, *p. i.* 69
Ἐπίκληρος, quænam mulier Græcis ita dicta? *p. ii.* 463.

Epi-

Epiſcopi quomodo cædem ſervorum vindicarint? *p. i.* 324
Ἐπιστάτης Græcis idem quod Præſes, *p. i.* 46
Æra Chriſti an in numis medii ævi occurrat? *p. i.* 16.
in ea computanda chronologi ad characteres ab Evangeliſtis datos attendere debent, *p. i.* 17. 18.
cur tam obſcura? *p. i.* 9
ejus inventor, *p. i.* 11
Æræ martyrum inventores quinam? ibid.
Erbloſe Guther quæ? *p. ii.* 626
interpretatio de bon. vac. ibid.
Erfurtum emporiis adnumeratur a Car. Bonifacio, *p. i.* 615
quando Senatum habere cœperit? *p. i.* 619
Æris Hiſpanorum, Romanorum & Syro-Græcorum utebatur Eccleſia primitiva, *p. i.* 10
Eruditus quis vocandus? *p. i.* 81
Ἑταιρίαι quid Græcis? *p. i.* 592
cur eas Imperatores tam ſevere prohibuerint? *p. i.* 593.
Euphrates, philoſophus, quam philoſophiæ partem pulcherrimam crediderit? *p. i.* 799
Euripidis locus de gente nautica, *p. i.* 528. ſeq.
Exceptioni an locus ſit, litteris cambialibus agnitis? *p. i.* 686
Exheredare an pater liberos potuerit apud Rom. *p. ii.* 759. ſeq.
Exheredatis quis ante querelam inofficioſi ſuccurrerit? *p. i.* 319
Exilium voluntarium eligere poterant capitis accuſati jure vet. *p. ii.* 240
Expeditiones ſacræ, in eis vetitum a Papis, ne quis Saracenis arma venderet, *p. i.* 465
Expeditoriæ res (das Heer-Gevvette) an de iis diſponere liceat teſtantibus? *p. ii.* 716
cui cedant, deficientibus filiis, vel agnatis? *p. ii.* 717.

Ex-

Exportandæque merces ſint e regione, Principis eſt ſtatuere, *p. i.* 442
illuſtratur hoc exemplo Lycurgi, *p. i.* 443
Extrajudicialis confeſſionis effectus, *p. ii.* 209
Extranei & *extrarii* promiſcue ſumuntur, *p. i.* 373.

F

FAbri ærarii qui? *p. i.* 551
tignarii? *p. i.* 553
Faciei hominis miranda ſtructura, *p. i.* 101
quæ ea ſigna morum præbeat, oſtendit Thomaſius, *p. i.* 151. 152
Facta in confeſſione reorum criminali ſignis accenſentur, *p. ii.* 237
Facultatis Juridicæ Halenſ. reponſum ad quæſtionem levis notæ maculam concernentem, *p. i.* 426. ſeq.
Falcidia lex, quid ea cautum? *p. ii.* 797
Fame necatus Pauſanias a Lacedæmoniis, *p. ii.* 177.
Familia quotuplici ſenſu in jure ſumatur? *p. ii.* 773.
Familiarum Romanarum confuſio, *p. ii.* 409
Fateri a *Fari* derivat Varro, *p. ii.* 193
Feminæ an jure Rom. antiquo in ſcriptis teſtari prohibitæ? *p. ii.* 695
in Germ. non indiſtincte teſtandi facultate gaudent, *p. ii.* 696. ſeq.
ibidem ſub tutela vivunt, *p. ii.* 288. 449
earum judicium lubricum, *p. ii.* 446. ſeq.
dictum Ennii huc ſpectat, *p. ii.* 447
it. locus ex Euripide, *p. ii.* 448
eas in perpetua tutela leges eſſe volunt, *p. ii.* 449.
exempla Hebræorum & Græcorum, ibid. ſeq.
Græcæ an in jus vocari potuerint ſine tutore? *p. ii.* 461
ne-

negotiantes an ſine curatore obligentur in Saxonia? *p. ii.* 547. ſeq.
cur eas in tutela mariti noluerint Romani? *p. ii.* 451. ſeq.
Georgii Tholoſani & aliorum ea de re errores, ibid.
an cambiare poſſint? *p. i.* 714. ſeq.
an apud Rom. in maritorum curatione fuerint? *p. ii.* 477. ſeq.
illuſtres an curatorum conſenſu indigeant in contrahendo? *p. ii.* 547. ſeq.
Feminam tutor in ejus tutela conſtitutam ducere prohibetur jure Germ. *p. ii.* 491
id & productum ad caſum, ſi maritus uxoris ſuæ curam poſt nuptias ſuſcipere vellet, ibid. ſeq.
Feuda, de iis regulariter diſponere per ultimam voluntatem non licet in Germania, *p. ii.* 718. ſeq.
quibus caſibus id permiſſum? *p. ii.* 719. ſeq.
loci quidam recenſentur, ubi cum effectu de iis teſtatur, ibid.
hereditaria allodiis æquiparantur, ibid.
Fictiones Carteſianæ & Burnetianæ de rerum omnium origine an veram ſapientiam indicent? *p. i.* 95
Fidicines Tibicinum collegio acceſſerunt, *p. i.* 550.
Filii filiæve fam. jure Rom. in tutela eſſe non poterant, *p. ii.* 455.
Filiis quorumdam opificum cur nefas fuerit, opificia addiſcere? *p. i.* 628.
Filius patri ex quo principio jur. Rom. non ſit teſtis idoneus? *p. ii.* 127
Filiusfam. an cambiare poſſit? *p. i.* 716. ſeq.
Fiſci ſcriptura in quantum probet? *p. i.* 826. 827.
Flavius (Cnæus) formulas vet. Rom. publicat. *p. i.* 671.

Flo-

Florentiæ quomodo legatur, L. CXX. D. de V. S. p. ii. 744
Forma, quid ratione ejus homines præ brutis peculiare habeant? p. i. 101. 102
Formula olim qui cadebat, cauſſa cecidiſſe videbatur, p. i. 653
Formulæ cambiorum quæ in iis ſupervacua? p. i. 704. 705.
præcipuæ, quibus utebantur Romani, recenſentur, p. i. 644. & ſeqq.
a quibuſnam Imperatoribus abrogatæ? p. i. 672
an exinde concludendum, quod abſurdum inventum fuerint? ibid.
earum myſteria quis aperuerit? p. i. 671
Formularia juriſprudentia cur pleriſque hodie videatur ridicula? p. i. 655
ad eam ridentium objectiones reſpondetur; p. i. 659. & ſeqq.
Foro qui ceſſerunt, an eorum libri probent? p. i. 849. ſeq.
Fragmenta XII. Tab. qui ſervarint? p. ii. 458. ſeq.
JCtorum Rom. in quibus curatio maritorum in feminas occurrit, an recte inter emblemata Triboniani referantur? p. ii. 478. ſeq.
Franci tutelam *Mundeburde* vocant, p. ii. 276
Francigenum Regem ſe vocat Otto M. p. ii. 327
Francorum Reges de ſalute pupillorum ſolliciti, p. ii. 275
eorum ſub imperio quænam juriſdictionis in Germ. facies, p. i. 321
eorum temporibus ſervi urbes habitabant, p. i. 615.
eorumdem miniſteriales varii generis recenſentur. ibid.
Fratribus quo caſu non debeatur legitima jure Rom. p. ii. 726
Fratrum arvalium collegium, an ad illud decemviralis lex pertineat? p. i. 570
Fu-

Fugiens reus damnato æquiparatur jure Rom. *p. ii.* 239.
an id etiamnum obtineat? ibid.
Fugitivi inter ſervos relati ex L. Fuſia Can. *p. ii.* 582.
Fundum uxorem in Saxonia ſine mariti conſenſu alienare poſſe, an recte exiſtimet Mevius? *p. ii.* 546
*Fundus eſt in agro, qui Sabinus vocatur, eum &c.* formula Rom. petendi vindicias, *p. i.* 653.
alterius ad eam reſponſio, ibid.
Furioſi confeſſio, quid de ea ſentiendum? *p. ii.* 224.

G

GAbinus cinctus quid? *p. ii.* 766
Galilæi, ita dicti Chriſtiani familiari convitio, *p. i.* 230
Galli ſeceſſus in Cæcinam, Hetruriæ oppidum, *p. ii.* 392
Galli JCti plures, *p. ii.* 365
Gallia, ibi teſtatura mulier auctoritate viri indiget, *p. ii.* 554. ſeq.
quid ibi requiratur ad deferendum jusjurandum ſuppletorium? *p. ii.* 142
Gallina fumoſa (Rauch-Huhn) cur ſignum juriſdictionis patrimonialis? *p. i.* 326
Gallorum cum Germ. communis origo, *p. ii.* 499.
Gallus (Ælius) *p. ii.* 365. ſeq.
ſcripſit librum de V. S. ibid.
quando floruerit? ibid.
Julius Aquila non confundendus cum Cajo Aquillio. ibid.
Cajus Aquillius ſtipulationis Aquillianæ auctor? *p. ii.* 367.
Gallus (Cajus Aquillius) gente celebri natus, ibid.

ejus

ejus res geſtæ illuſtrantur monumento ex Gruteri inſcript. p. ii. 368
ex ejus familia multi *Flori*, *Tuſci* vel *Corvi* cognominati ſunt, p. ii. 371
majores habuit tribunicios conſulares & prætorios, p. ii. 372
horum unus legem Aquilliam tulit, ibid.
pater ejus an fuerit L. Aquillius Gallus? ibid. & ſeq.
ex ejus ſcriptis in pandectis nihil ſupereſt, p. ii. 395.
ad ejus teſtimonium ſæpe provocatur in pandectis, ibid.
juriſprudentiam heurematicam excoluit, p. ii. 386.
variorum juris capitum auctor, p. ii. 387
ejus juſtitiæ ſpecimina, p. ii. 389. ſeq.
in reſpondendo de jure maximam famam conſequutus, p. ii. 381. ſeq.
de facto conſultus, quid reſponderit? p. ii. 383.
ejus ſtudia, p. ii. 376
ejus præceptor Q. Mucius Scævola Pontifex Max. p. ii. 376. ſeq.
conſul fieri nolebat, p. ii. 396. ſeq.
an cum filio ejus gens Aquilliana extincta? ibid. ſeq.
quibus dignitatibus functus in rep. Rom. ib.
ejus diſcipulus fuit Serv. Sulpicius, p. ii. 393.
quando mortuus? p. ii. 398
Gallus (M. Aquillius) ob evulgatas ſortes occiſus a Tarquinio, p. ii. 376. ſeq.
Gaſindi (Geſinde) quid juris circa eos? p. i. 318.
Geburths-Brieffe cur a civibus novis exegerint Germani? p. i. 621
Gellius Caji σύγχρονος, p. ii. 136
ex ejus noctibus Att. probatur, jusjurandum
ve-

veterum praxi repugnare, ibid. ſeq.
Gentes integræ inter ſe uſæ præſcriptione, *p. ii.* 562.
id illuſtratur exemplo Hebræorum, ibid.
& Lacædemoniorum, ibid.
Gentiles cur philoſophiam ſuam doctrinis Chriſtianis exornaverint? *p. i.* 192
Gentiliſmi partes duæ, *p. i.* 200
Gentilium Theologiæ quot genera? *p. i.* 194.
Gentium integrarum diverſitas in greſſu, *p. i.* 120.
Gerada, de ea diſponere prohibentur mulieres Saxon. *p. ii.* 554. 716
hujus jur. antiquitas demonſtratur ex L. Angliorum & VVerinorum, *p. ii.* 716
*Gerhabere:* ita in ſuperiore Germ. vocantur tutores, *p. ii.* 518
Germani pudicitiæ laudem ſortiuntur a Tacito, *p. i.* 419
eorum mercatura, *p. i.* 444
in conſtituendis collegiis imitati ſunt Romanos, *p. i.* 612. 620
antiqui urbibus & oppidis caruere, *p. i.* 612
eis nulla olim erant commercia, *p. i.* 613
apud eos quatuor hominum ordines erant, *p. i.* 614.
quando conſules & Senatores apud eos inſtituti? *p. i.* 618
qua ratione proſpexerint pupillis? *p. ii.* 272
apud eos Principes ſuprema tutela gaudent, *p. ii.* 272. ſeq.
quando teſtamenta condere cœperint? *p. ii.* 676. ſeq.
eorum teſtamenti factionem memorant leges variæ, *p. ii.* 677. ſeq.
eis non minus competebat jus vitæ & necis, quam Romanis, *p. i.* 311. 312
morum ſuorum tenaciſſimi, *p. ii.* 505. ſeq.

cauſſarum Patronos male habebant, *p. i.* 288
cur fundos non facile alienari paſſi ſunt? *p. ii.* 712.
Gallorum imitatores in greſſu, *p. i.* 112
confeſſos an condemnarint? *p. ii.* 181
cur in materia de teſtamentis peregrinos, quam majorum mores ſequi maluerint? *p. ii.* 706 ſeq.
eorum poteſtas in ſervos an fuerit juriſdictio, *p. i.* 320. ſeq.
quibuſnam abſolute denegarint teſtamenti factionem? *p. ii.* 705
ſuprema judicia vocant *ihren letzten VVillen*, *p. ii.* 737.
Germania, ibi teſtamentifactionem paſſim impediunt heredes ab inteſtato. *p. ii.* 701
an id juri Rom. conſentaneum? ibid.
ibi in multis locis non de omnibus bon. teſtari licet, *p. ii.* 710
ibi & feminæ adultiores tutelæ ſubſunt, *p. ii.* 288.
ibi heredis inſtitutio in teſtamento non abſolute neceſſaria, *p. ii.* 733
id probatur ex jure Hamburg. ibid. ſeq.
idemque in Belgio obtinet, *p. ii.* 735
ibi inter bona adquiſita & hereditaria paſſim diſtinguitur, *p. ii.* 715
ibi non omnibus promiſcue teſtari licet, *p. ii.* 683. ſeq.
Germaniæ Reges ubi inaugurandi per A. B. *p. ii.* 343.
quando unita Lotharingia? *p. ii.* 326
veteris mores fere exoleverunt, *p. i.* 286. 287
Germanicas leges qui ediderint? *p. ii.* 39
Germanici juris ſtudium commendatur, *p. ii.* 6. 7
Germon (Bartholomæus) diplomatum fidem impugnat, *p. i.* 4
Giro quid vocetur in negotio collybiſtico? *p. i.* 691.

Gla-

Gladii cujuſdam inſcriptio ſuppoſititia, *p. i.* 12. 13
Gladium præferendi jus cur ſibi vindicarit Dux Brabantiæ in coronatione Imperatoris? *p.ii.* 355. ſeq.
Dux Juliucenſis, ibid.
eum præferendi jure gaudet Elector Sax. *p. ii.* 355.
Gloſſatores excogitarunt privilegium, quod habent mercatorum libri, *p. i.* 836
Gœddei (Jo.) de occaſione Legis CXX. D. de V. S. ſententia, *p. ii.* 751
Gorgiæ Leontini faſtus, *p. i.* 70
Gothofredi (Jac.) verba de interpretatione juridica, *p. ii.* 756
Græca lingua ſcriptum legatum cur non valuerit? *p. ii.* 791
Græcæ litteræ olim cum latinis ejuſdem figuræ, *p. i.* 20
feminæ an ſine tutore in jus vocari potuerint? *p. ii.* 461
quomodo citatæ? ibid.
Græci quid vocent jusjur. voluntarium? *p. ii.* 113
quid neceſſarium & judiciale? ibid.
celebrabant ἀνδρας κηρυδίας, *p. ii.* 114
Græcorum cura pro pupillis in conſtituendis tutoribus, *p. ii.* 264
ipſis tutela legitima agnatorum ſuſpecta videbatur, ibid.
Guido Pancirolus refutatur, *p. ii.* 433

H

HÆc, *uti in his ceris ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor* &c. formula teſtandi vet. Rom. *p. i.* 651
Hæreſes unde ortæ? *p. i.* 267. ſeq.
Halenſ. JCtorum reſponſum in cauſſa mercatoris a mercatore bonis everſo pecuniæ ſummam ex litteris privatis petentis, *p. i.* 851. ſeq.

Hamburgenſes quid circa inſignia navium ſtatuerint? p. i. 519
Hamburgi æque brevis eſt immobilium præſcriptio ac Lubecæ, p. ii. 611
ibi vir ad defendendam uxorem in judicio invitus obſtringitur, p. ii. 543
idem obtinet Lubecæ, p. ii. 544
an ibi ex præſcripto jur. communis teſtari liceat? p. ii. 723
ibi indoſſamentum inſcio debitore factum vitioſum eſt, p. i. 749
Handvvercke, *ehrliche* und *zunfftige* Germanis ſynonyma, p. i. 629
quid inde ſequatur? ibid.
*Hand muſſ Hand vvahren;* parœmia in jure Lubec. recepta, p. ii. 618
Harduini (Jo.) de antiquis auctoribus ſententia, p. i. 4
ejuſdem ſententia de anno Herodis XLII. rejicitur, p. i. 25
Harmonia Evangeliorum ubi recepta? p. i. 40
Haſtæ judicium quid? p. i. 362
Hebræi terram maritimam non colebant, p. i. 815.
an mercaturam exercuerint? ibid.
quid ap. eos circa præſcript. rer. mob. juris fuerit, incertum, p. ii. 569. ſeq.
de eorum lege agraria quis egerit? ibid.
an in cauſſis capitalibus confeſſum condemnarint? p. ii. 175. 189
in nulla cauſſa teſtem ſingularem admittebant, p. ii. 175
Hebræi cur viduas Deo curæ eſſe putarint? p. ii. 449. ſeq.
an pupillis tutoribus proſpexerint, p. ii. 264. ſeq.
quibus conditionibus eis permiſſa fuerit teſtamentifactio? p. ii. 663. ſeq.
eorum teſtamentifactio an ex verbis Ieſaiæ elici poſſit? ibid.
He-

Hebraiſmis Ulpianum non uſum eſſe oſtenditur, p. ii. 259. ſeq.
in ejus ſtilo multi notantur, p. ii. 249. ſeq.
Henrici V. diploma cur non genuinum videatur? p. i. 619
Comitis Palatini Lotharingiæ ſtemma genealogicum, p. ii. 335
Henricus Auceps urbium per Saxoniam conditor, p. i. 616
ſub eo alia eſſe cœpit oppidanorum conditio, ibid.
Furioſus primarius Comes Lotharing. conſtitutus ab Henrico IV. p. ii. 338
Herbam Nicotianam an hoſtibus ſubminiſtrare liceat? p. i. 469
Herculeus morbus comitiorum olim impedimentum, p. i. 647
Heredes plures inſtituere licet jure Rom. p. ii. 735.
in Germania paſſim ne unuſquidem inſtitui poteſt, ibid.
hujus rei exempla, p. ii. 736
cur jure antiquo non potuerint inſtitui collegia? p. i. 606
ab inteſtato extantes paſſim teſtamentifactionem impediunt in Germania, p. ii. 701
quo caſu eos de credulitate jurare poſſe putent Pragmatici? p. ii. 129
Heredi in juſta ignorantia verſanti an detur reſtitutio in integrum adverſus præſcriptionem jur. Lubecenſ. p. ii. 628
Heredis inſtitutio in teſtamento abeſſe poteſt jure Germ. p. ii. 733
unde id probetur? ibid.
idem in Belgio obtinet, p. ii. 735
caput ac fundamentum teſtamenti jure Rom. p. ii. 730. ſeq.
hac omiſſa an legata eo relicta ſubſiſtant? ibi.
Hereditaria bona immobilia jure Lubecenſi

heredibus ab inteſtato relinquenda ſunt, *p. ii.* 714.
quid de reliquis iſtud jus diſponat? ibid.
Hereditas luctuoſa, ad eam vocatur mulier ingenua ex SC. Tertulliano, *p. ii.* 476
Heres an prælegatum accipere poſſit? *p. ii.* 788. ſeq.
ex aſſe quis? ibid.
Herodes M. quantum temporis inter ejus obitum & imperium Antipæ intercefferit? *p. i.* 25. 26
annus ejus emortualis fuit Jul. XLII. *p. i.* 26
quantum temporis effluxerit inter ejus mortem & natalem Chriſti? *p. i.* 29
Herodis Antipæ numus deſcribitur & νοθείας abſolvitur, *p. i.* 20
quando is regnare cœperit? *p. i.* 21
portio ejus ex teſtamento patris, ibid.
priores patris tabulas poſterioribus prælatas vult, ibid.
Hetruria, quando ibi teſtamenta innotuerint? *p. ii.* 785.
Heurematica jurisprudentia quid? *p. ii.* 384
Hierocles quis? *p. i.* 240
ſcripſit commentarium in aurea Pythagoræ carmina, ibid.
ejus philoſophia, ibid. & ſeq.
Hiſpalæ Fecenniæ tutoris optio data a Senatu, *p. ii.* 471
Hiſpani in explicandis numis præ reliquis ineptiunt, *p. i.* 7
id quod exemplo oſtenditur. ibid.
Hiſpania Svevorum, Vandalorum, Viſigothorumque olim ſedes, *p. ii.* 527. ſeq.
Homines reſpectu morum ad quatuor claſſes referri poſſunt, *p. i.* 135. ſeq.
quid ratione Formæ præ brutis habeant? *p. i.* 102. ſeq.
diverſi juris qui? *p. i.* 375
Hominum ordines quot apud veteres Germanos? *p. i.* 614

Homo proprius, in ejus vindicatione obtinet præſcriptio annalis jure Lubec. *p. ii.* 580. ſeq.
*Hoſtes* apud Romanos dicebantur peregrini, *p. ii.* 571.
adverſus eos erat perpetua auctoritas, ibid.
Hoſti utrum merces ſint deſtinatæ necne, unde judicetur? *p. i.* 513
deditioni proximo neceſſaria ſufficientes quomodo puniantur? *p. i.* 483
Hoſtilium navium ſigna quænam? *p. i.* 519
Hoſtium proprias eſſe merces, unde pateat? *p. i.* 517. & ſeq.
Hotomannus (Franc.) quid conquerarur de teſtamentifactione in Germania? *p. ii.* 681
Hugo Donellus an Salv. Julianum Proculejanorum ſectæ recte accenſeat? *p. ii.* 428
*Hunc ego hominem liberum eſſe volo*: Formula manumiſſ. vet. Rom. *p. i.* 649. 650
*Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum eſſe ajo*: Formula in emancipationibus adhibita, ibid.
Hypothecaria actio quo caſu annali præſcriptione excludatur ſecundum Jus Lubec. *p. ii.* 615. ſeq.

I

JAmblichus an Platonis philoſophis accenſendus? *p. i.* 242
variorum de eo judicia, *p. i.* 243
ſtricturæ Chriſtianiſmi in ejus operibus obviæ quid? ibid.
Janus a Coſta putat confeſſionem reorum non niſi verbis & litteris fieri poſſe, *p. ii.* 202
Javolenus (Priſcus) JCtus, *p. ii.* 425
ejus dignitates, ibid.
injuria *dubiæ ſanitatis homo* dicitur, *p. ii.* 425
ejus Fragmenta in pandectis reperiuntur, *p. ii.* 426.

auditores, p. *ii*. 425

*Illictor*, *colliga manus*: Formula hæc explicatur, p. *i*. 662

Illationem dotis an mulier jurejurando probare poſſit? p. *ii*. 145

Illegitimorum in bonis an uſusfructus competat matri? p. *ii*. 18. 19

Illicitorum collegiorum pœna quæ? p. *i*. 598

Illuſtris femina an curatoris conſenſu in contrahendo indigeat? p. *ii*. 549

Imitatio, ad eam valde proclives ſunt homines, p. *i*. 111. 112.

id quod illuſtratur exemplis, ibid.

Immobilibus æquiparantur reditus (Renten) jure Lubecenſi, p. *ii*. 613

Immunitates collegiorum, p. *i*. 608. ſeq.

eorum cauſſæ, p. *i*. 609. 610

*Implere* in jure ſæpe idem eſt ac probare, p. *ii*. 124.

Imperatores collegiis in Germania inſtitutis maxime adverſabantur, p. *i*. 622

id quod patet exemplo Friderici II. & aliis pluribus, ibid. ſeq.

Impudentia, de ea duo inter ſe certant apud Ariſtophanem, p. *ii*. 210

Imperatoribus in inauguratione cura pupillorum commendata, p. *ii*. 238

hujus rei exempla, p. *ii*. 239

*Incedere* an purioris latinitatis vocabulum? p. *i*. 110.

Inceſſus, ex eo dijudicare mores, omnium optime ſciebat Pythagoras, p. *i*. 122.

itemque Auguſtus, p. *i*. 125

Gregorius Nazianzenus, p. *i*. 126

nec non Ambroſius, Mediolanenſis Epiſcopus, p. *i*. 129

animi index non poſtremus, p. *i*. 104.

auctorum teſtimonia, ibid. ſeq.

*de eo paucis, nec cum cura actum*, p. *i*. 106

quid per eum intelligatur? p. *i*. 110.

ex eo propenſionum ſigna petenda, *p. i.* 113
quænam illa? ibid.
an ex eo certo, an probabiliter judicandum, ibid.
eum ſignum morum eſſe, ex phyſicis demonſtrari poteſt, prout fecit Borellus, *p. i.* 115
ejus cauſſa ibid.
varietas unde? *p. i.* 118. ſeq.
affectibus potiſſimum mutatur, *p. i.* 120
Sanguineorum, *p. i.* 147
Melancholicorum, ibid.
Cholericorum, ibid.
Phlegmaticorum, ibid.
virtute præditorum, *p. i.* 181. ſeq.
de eo regulæ, *p. i.* 150. ſeq.
ejus ſtatus ſingulos propriis vocabulis exprimunt Græci, *p. i.* 110. 111
ex naturali tantum de hominum moribus judicandum, *p. i.* 111
aliorum ſæpe mutatur, *p. i.* 112
ejus diverſitas inter integras gentes, *p. i.* 120
Hiſpanorum, *p. i.* 121
Gallorum, ibid. ſeq.
Hungarorum, *p. i.* 122
Individua confeſſio, quid de ea ſentiendum? *p. ii.* 222.
Indoſſamentum vocatur ceſſio, vel mandatum in cambio, *p. i.* 690
an recte latine vertatur *inductio*? *p. i.* 691
inſcio debitore factum Hamburgi vitioſum, *p. i.* 749.
an Judæus Chriſtiano cedere poſſit? *p. i.* 745
a decoctore factum vitioſum eſt vitioſum in bianco, *p. i.* 743
Indoſſare quoties liceat? *p. i.* 748
Indoſſari an omne cambium poſſit? *p. i.* 742 ſeq.
an adſignatio poſſit in cambio, & inde actio inſtitui? *p. i.* 735. 736

Indoſſatarius quo caſu dominus fiat cambialis ſchedulæ? *p. i.* 691
Infamia notantur a Prætore pacti ſuper delicto privato, *p. ii.* 238. ſeq.
Infamis perſona ea inſtituta herede fratres & ſorores legitimam petere poſſunt jure Germ. *p. ii.* 726.
Infantia majores quo caſu infantibus comparentur? *p. ii.* 199
Inficiando lis quibus cauſſis creſcat jure Rom. *p. ii.* 207.
Ingenua jus trium liberorum habens ex SC. Tertulliano ad luctuoſam hereditatem vocatur, *p. ii.* 476
Ingenuis quando licuerit libertinas ducere? *p. i.* 383.
an id ex Lege Ælia Sentia? ibid.
an omnibus id fuerit indultum? ibid. ſeq.
Injuriato cuinam credendum putarint Athenienſes? *p. ii.* 129
actio Lubecæ intra tres dies exſpirat, *p. ii.* 574
Inofficioſi querela, quo caſu ab hac ad illam de inofficioſa donatione ſ. dote liceat argumentari? *p. i.* 410
quibuſnam detur? *p. i.* 352
judicium centumvirale vocabatur κατ' ἐξοχὴν. ib.
cur eo colore inſtituenda, quaſi turbatæ mentis fuiſſent parentes? *p. i.* 358
ejus antiquitas, *p. i.* 363
quando ad Fratres & alias perſonas fuerit porrecta? *p. i.* 363, ſeq.
Inopia probationum quando eſſe cenſeatur? *p. ii.* 135.
ſignificationem hujus vocis quis obſervarit? ib.
an idem ac probatio ſemiplena? ibid.
Inſcriptio in gladio Conſtantini M. ſuppoſititia, *p. i.* 13. ſeq.
Spoletana ejuſdem notæ, *p. i.* 15
Inſtitutio heredis in diem apud Romanos fieri

ri non poterat, p. ii. 791. ſeq.
Inſtrumentum Meklenburgicum torturæ genus, p. ii. 216. 217.
Inſtrumentis, ſi ſemiplene probatum, an jurijurando ſuppletorio locus ſit? p. ii. 148
*Interdicere*, an ex hujus vocis uſu Hebraiſmus Ulpiani pateat? p. ii. 256
Interpretationis juridicæ myſterium, p. ii. 756
Jac. Gothofredi verba huc ſpectant, ibid.
*Intertiare* ſtilo vet. juris Germ. idem ac *ſequeſtrare*, p. ii. 609
*Inteſtabilis* & *deteſtabilis*, vocabula hæc promiſcue uſurpantur a veteribus, p. i. 379
Inventarium an mater uſufructuaria conficere teneatur? p. ii. 79
Invitis minoribus curatores dari non poterant, p. ii. 309.
quomodo illi ad eos petendos adacti? ibid.
Invocatio nominis Divini in cambiis ſupervacua, p. i. 704. 705
Joſephi teſtimonium de anno emortuali Herodis M. cum Judæorum hypotheſi conſpirat, 28. 29
Iſidori locus an tutelam Romanorum confirmet? p. ii. 483. ſeq.
Italorum commercia longe lateque ſe extendebant medio ævo, p. i. 840. 841
privilegium libris mercatorum tributum in Germaniam inferunt, ibid.
Italiam quid pellexerit Langobardos? p. ii. 457
Italica ſtatuta continent privilegium codicum mercatorum, p. i. 838
*Ite in ſuffragia* &c. Formula hæc quando apud Romanos adhibita fuerit? p. ii. 646
Judæi in ſupremo Imperii dicaſterio admittuntur ad jusjurandum ſuppler. adverſus Chriſtianos, p. ii. 153
eorum libri an comparandi libris decoctorum? p. i. 872. ſeq.

an eis contra Chriſtianos deferri poſſit juſjurandum ſupplet. p. ii. 152
eorum. collegia heredes. inſtitui nequeunt, p. i. 599.
an Chriſtianis cedere poſſint indoſſamentum? p. i. 746.
eorum auctoritas in tempore mortis Herodis M. deſignando valet, p. i. 25. 26
mancipia Chriſtiana comparare prohibentur, p. i. 461.
ad diem VII. menſis Casleu Synagogæ ſupplicationem indicunt, p. i. 26
eorum collegiorum Fata, p. i. 586
Judæorum libertinorum ultra quatuor mille Romæ habitaſſe, refert Tacitus, p. i. 581
*Judæorum nomine veniunt Chriſtiani*, p. i. 229.
Judex quando jusjurandum decernere poſſit? p. ii. 132. ſeq.
quando torturam? p. ii. 220
Conſtitutio Carolina quid ea de re diſponat? p. ii. 221
ad ejus religionem pertinet *ne perire quidem volentes innoxios damnare*, p. ii. 192
ejus perjurium, quo rei confeſſionem, ſpe impunitatis falſo oſtenſa elicuit, an excuſandum? p. ii. 214. ſeq.
Judices quales olim eſſe oportuerit? p. ii. 390
*viri boni* adpellari, ibid.
Judicia publica Athenienſium, p. ii. 190
eorum indoles, ibid.
Judicium lubricum Feminarum, p. ii. 446. ſeq.
Judicum Romanorum religio laudatur a Tertulliano, p. ii. 213
Juliacenſis Dux, quo fundamento ſibi adſeruerit jus gladium præferendi? p. ii. 355
Julianus (Salvius) unde derivandus? p. ii. 409
quando floruerit, edictumque perpetuum compilarit? p. ii. 411. ſeq.

Se-

*Severus* perperam cognominatur. ibid. ſeq.
ejus ſtemma genealogicum Reineſiano accuratius exhibetur, *p. ii.* 412
laudatur a Spartiano, *p. ii.* 410
ejus patria, *p. ii.* 407
ejus præceptor, elogia & diſcipuli, *p. ii.* 424 ſeq.
ex ejus fragmentis patet, eum Stoicæ philoſophiæ fuiſſe addictum, *p. ii.* 419
ejuſdem deciſiones in jure Rom. obviæ, ibid. & ſeq.
*amicus* vocatur a Marco & Lucio, Imperatoribus, *p. ii.* 412. 430
latinarum Græcarumque litterarum periciſſimus, *p. ii.* 414
in Fragmentis ejus multa antiquitatis veſtigia occurrunt, *p. ii.* 416
Soriten accuratius definivit, *p. ii.* 417
Proculejanæ Sectæ perperam eum adſcribit Hugo Donellus, *p. ii.* 428
ejus obſervatio de quinque infantibus uno partu fuſis, *p. ii.* 417. ſeq.
ejus mors, & ubi ſepultus? *p. ii.* 434
Filius ejuſdem nominis. ibid.
nepos ejus cur a Commodo necatus? ibid.
ejus opera, *p. ii.* 437. ſeq.
Juramentum quæ cauſſæ reſpuant? *p. ii.* 154
eas oſtenderunt in primis Seraphinus a Seraphinis & Berlichius, *p. ii.* 155
Jurans in ſupplementum teſtis fit in propria cauſſa, *p. ii.* 128
Jurantem qualem eſſe deceat? *p. ii.* 154
Jurare manu ſexta ſeptima quid? *p. ii.* 102
Jurare an de credulitate poſſit? *p. ii.* 150
Jure communi an in cauſſis criminalibus in contumaciam pœna decernatur? *p. ii.* 244. ſeq.
Colonienſi quomodo teſtari oporteat? *p. ii.* 723
Jure conſulti nomen majus, quam vulgo creditur

ditur eſſe, oſtenditur, *p. i.* 795
ejus officium duabus partibus abſolvitur, ibid.
Jureconſulti quinam laudentur a Cicerone? *p. i.* 650.
Romanorum vitæ ratio, *p. ii.* 392. ſeq.
JCtorum ſemidoctorum numerus cur hodie tam magnus? *p. i.* 803
JCtos veteres ſæpe in medium conſulere jubebant Principes, *p. ii.* 431
illorum moderatio erga diſſentientes, ibid.
Jurejurando an mulier illationem dotis probare poſſit? *p. ii.* 145
Juri Rom. nimium a multis ſtatuitur pretium, *p. i.* 800.
Juris ignorantia quibus caſibus noceat? *p. ii.* 644. ſeq.
Juris Rom. & Lubecenſ. in præſcript. bon. vac. differentiæ, *p. ii.* 622. ſeq.
Romani & Longobardici diſcrimen ratione tutelæ maritalis, *p. ii.* 506
Svevici & Saxonici ſimilitudo in eadem tutela, *p. ii.* 518
Prov. Saxon. locus inſignis de eadem materia, *p. ii.* 515. ſeq.
diverſi homines qui? *p. i.* 375
Juriſdictio an fuerit Germanorum in ſervos poteſtas? *p. i.* 320.
quotuplex, *p. i.* 110
patrimonialis cur ita dicta, *p. i.* 425
ea deſcribitur, *p. i.* 29
cur ejus tanta ſit obſcuritas? *p. i.* 289
circumſepta, *p. i.* 328
germanicæ a Rom. diſcrimen, *p. i.* 286
academica ad quamnam ſpeciem juriſdictionis referenda? *p. i.* 289. 290
ſtatuum imperii perperam pro patrimoniali venditatur, *p. i.* 289
qualis conceſſa, ex formulis, litteris inveſtituræ inſertis, judicandum, *p. i.* 290. 291,

omnis

omnis apud Romanos erat perſonalis, *p. i.* 293. 294
in Anglia nulla eſt hereditaria, *p. i.* 295. 296
baſſa quid? *p. ii.* 292. ſeq.
patrimonialis jure Rom. incognita, *p. i.* 292. 293
quando in Germania innoteſcere cœperit? *p. i.* 296. 302
non ſolum ibi uſu recepta eſt, *p. i.* 294. ſeq.
Hertii & Conringii argumenta de ejus origine examinantur, *p. i.* 297. ſeq.
Juriſdictionis extraordinariæ erat tutoris datio apud Rom. *p. ii.* 270. ſeq.
Juriſprudentia Romanis olim propria, *p. ii.* 360. ſeq.
Formularia Romanorum a viris ſapientiſſimis inventa, *p. i.* 642
cur ea pleriſque hodie videatur ridicula? *p. i.* 655. ſeq.
ad eam ridentium objectiones reſpondetur, *p. i.* 639. & ſeqq.
heurematica quid? *p. ii.* 384
ei navaturos operam quomodo præparatos eſſe deceat? *p. i.* 805
Jus adminiſtrandi tutelam quando incipiat? *p. ii.* 300. ſeq.
Albinagii quid? *p. ii.* 705
etiamnum in Gallia obtinet, ibid.
illud & in Germania viguiſſe probatur ex Dipl. Car. M. ibid.
ſublatum a Fridrico II. Imp. per Authenticam *Omnes Peregrini*, *p. ii.* 706
Canonicum quid circa merces vetitas ſtatuat, *p. i.* 465
Civile a Lubecenſi in præſcriptionis potiſſimum termino diſcrepat, *p. ii.* 576
Civitatis intra quodnam tempus recuperandum jure Lubecenſ. ibid.
Gentium quomodo differat a civ. in eadem materia? *p. ii.* 564

Germanicum non negligendum eſſe oſtenditur, p. ii. 7
quaſnam merces veteris adnumeret? p. i. 470
veteris ejuſdem juris effectus quidem tutelæ maritalis ſuperſunt etiam iis locis, ubi jus Rom. introductum, p. ii. 556. ſeq.
Geranii (Das Krahnen-Recht) quid? p. i. 480
Hagenſtolziatus quid? p. i. 706. ſeq.
an etiamnum vigeat in Germania? p. ii. 707
Hamburgenſe an diſtinguat inter bona mobilia & immobilia in materia teſtamentifactionis? p. ii. 714
Statuti verba adferuntur, ibid.
quid Bremenſe, Dithmarſicum & Mindenſe in eodem juris capite? p. ii. 715
Lubecenſe res mobiles æque ac immobiles anno præſcribit, p. ii. 603. ſeq.
in materia præſcriptionis bon. vac. ſequitur principia jur. Germ. antiqui, p. ii. 624
id quod demonſtratur ex jure Longobardico & Alemannico, ibid. ſeq.
quomodo differat a communi jure in præſcriptione rerum mobilium & immobilium, p. ii. 601. & ſeqq.
deſumtum ex Suſatenſi jure, p. ii. 578
ex eo perrocha interpretatur, p. ii. 594
ejuſdem æquitas, p. ii. 559. ſeq.
προβουλεύσεων tribus competebat in regno Lotharingiæ, p. ii. 344
Quiritium navem fabricantibus conceſſum a Claudio, p. i. 490
Recadentiæ (Das Ruckfalls-Recht) quid? p. ii. 703.
ubi vigeat? ibid.
teſtamento perverti non poteſt, p. ii. 704. ſeq.
Romanum in Germania receptum, alibi tutelam maritalem excluſit, alibi mutavit in curam, p. ii. 536. ſeq.
piſcis olim Germanis inviſum, p. i. 282
apud

apud Germanos in ſubſidium modo receptum, *p. i.* 284.
an ignoret juramentum de credulitate? *p. ii.* 129.
Saxonicum quid diſponat de præſcriptione immobilium? *p. ii.* 610
quid Belgicum? ibid.
Stapulæ quid? *p. i.* 479
Svevicum quid præcipiat eis, qui teſtari volunt, & heredes ab inteſtato habent? *p. ii.* 702
an exinde colligendum, extantibus cognatis extraneos heredes inſtitui non poſſe? ibid.
teſtandi ante Romam conditam in Italia viguit, *p. ii.* 784. ſeq.
vitæ & necis in ſervos Germanis æque competebat ac Romanis, *p. i.* 313
quis dederit Romanis in liberos? *p. ii.* 10. 11
Jus regnandi gratia jure violari, ait Cæſar. *p. ii.* 107
Jusjurandum omnibus gentibus vinculum adſtringendæ fidei, *p. ii.* 99. ſeq.
quomodo vocatum ab Ægyptiis? *p. ii.* 101
quid Paulo Apoſtolo? *p. ii.* 102
quid JCto ejuſdem nominis? ibid.
ejus uſus oſtenditur, *p. ii.* 103
dividitur in *voluntarium*, *judiciale* & *neceſſarium*, *p. ii.* 110. ſeq.
Species hæ definiuntur, & earum demominationum redditur ratio, *p. ii.* 111. ſeq.
neceſſarium quomodo ſubdividatur a nonnullis? *p. ii.* 112.
an tria genera ſint jurisjurandi? ibid.
a muliere in Saxonia ſine curatore præſtitum an valeat? *p. ii.* 547
quando a judice decerni poſſit? *p. ii.* 133
ejus frequentia perfidiæ humanæ indicium, *p. ii.* 103. ſeq.
elegans Senecæ & Æſchyli de eo judicium, *p. ii.* 104.

uni-

univerſitati delatum a quonam præſtandum, *p. ii.* 151
de credulitate non præſidium reperit in jure Rom. *p. ii.* 130
delatum & intra 3. dies non præſtitum pro deſerto habetur jure Lubecenſ. *p. ii.* 574
ſuppletorium an in jure Rom. præſidium reperiat? *p. ii.* 115
ejus fundamentum an recte probetur ex fragmento Caji, *p. ii.* 131. ſeq.
illud ſex conditionibus deferri poſſe, ſtatuit Mynſingerus, *p. ii.* 143. ſeq.
ei an locus ſit, ſi per inſtrumentum ſemiplene probatum? *p. ii.* 148
veterum praxi repugnare, oſtenditur ex Gellio, *p. ii.* 138
itemque ex loco Senecæ, *p. ii.* 139
quid ſit? *p. ii.* 115
controverſia de eo inter Dd. *p. ii.* 115. ſeq.
in Gallia ſpeciali Regis juſſu deferendum, *p. ii.* 142
an ſemper petendum? *p. ii.* 149
caute deferendum, *p. ii.* 142
Juſtinianus antiquitatis ſtudium commendat, *p. ii.* 743
ejus mutatio circa præſcriptionis tempus, *p. ii.* 571
verba de teſtamentis. *p. ii.* 759
Juvenes Romani quando ad honores promoti? *p. ii.* 396
Juventius (Celſus) quando vixerit? *p. i.* 757
ejus fata, *p. i.* 758
SC. ſub eo factum, ibid.
perperam vocatur JULIUS & JUBENTIUS, ibid.
unde nomen JUVENTII tulerit? ibid.
ejus laudes, *p. i.* 759
in philoſophicis Stoicus; in juridicis Proculejanus, *p. i.* 772

ejus calliditas in conjuratione adverſus Domitianum, p. i. 774
ejuſdem ad honores gradus, p. i. 775
bis Conſul fuit, p. i. 776
ejus in Conſulatu collegæ, p. i. 777
ſtemma ejus exhibetur, p. i. 762
patris ejus merita in juriſprudentiam, p. i. 762. & ſeqq.
ejus natales & ſtudia, p. i. 767. ſeq.
Fragmenta laudantur ob puriorem latinitatem, p. i. 768
philoſophia & profectus in juriſprudentia, p. i. 771
quid ſcripſerit? p. i. 783 ſeq.
ejus σύγχρονος quis? ibid.
quid notatu dignum in ejus fragmentis? p. i. 787

## K

K*Eine Henne fliegt uber die Mauer*: parœmia hæc unde orta? p. i. 621
Κυρίως cur dicti tutores Græci? p. ii. 461

## L

LAbeo (Antiſtius) laudatur, p. i. 805
quomodo ad juriſpr. ſtudium ſe præpararit? ibid.
400. volumina ſcripſiſſe fertur, p. ii. 393
antiquitatum callentiſſimus habitus a Lælio Fel. p. ii. 750
Lacedæmonii ab Ariſtotele laudantur ob curam teneræ ætatis civium, p. ii. 266
ad damnandum tardiſſimi erant, p. ii. 176
confeſſos ultro pro indicatis habebant, ibid.
id quod illuſtratur exemplo Pauſaniæ, ibid. & 177
eorum teſtamentifactio liberior, quam Athenienſium erat, p. ii. 670
Lacte Chriſtiano educatus Caracalla, p. i. 216

Læ-

Lælius (Felix) ad libros Mucii notavit, *p. ii.* 750
ætas hujus ſcriptoris, ibid.
*Land.* hujus vocabuli varia notio, *p. ii. 615*
*Langobardi*, apud eos ſervus fugitivus præſcriptionem 30. annorum domino opponere poterat, *p. ii.* 584
quid eos Italiam pellexerit? *p. i.* 457
*Langſt Leib: langſt Gut.* quid ſibi velit hæc parœmia? *p. ii.* 47
Lapis a monachis Romæ inventus ſuperſtitioſe adoratur, *p. i.* 8
Lares permarini, *p. i.* 491
eis ædem vovit L. Æmilius, ibid.
Laſſi quinam? *p. i.* 307. & ſeq.
Latina Eccleſia natalem Chriſti æmulatione gentilium conſecraſſe dicitur, *p. i.* 29
Laurentia meretrix a Tertutio heres inſtituta, *p. ii.* 784
Lectulo adfixi ubi teſtari prohibeantur? *p. ii.* 692
hujus prohibitionis ratio, *p. ii.* 691. ſeq.
*Legare* vocabulum legislatorium dicitur, *p. ii.* 758. ſeq.
quid veteribus denotet? ibid.
olim dicebantur & ii, qui heredem inſtituebant, *p. ii.* 752. 786. ſeq.
Legari per vindicationem quænam olim potuerint? *p. ii.* 755
an omnia poſſint, quæ per ſervos adquirimus? *p. ii.* 753
an ea, quæ per filiumfamilias? *p. ii.* 754
Legata relinquendi poteſtas variis legibus circumſcripta, *p. ii.* 797. ſeq.
olim *caducorum* nomine veniebant, *p. ii.* 620
cur dari oportuerit *verbis civilibus*, *p. ii.* 791
*Legatarius heres* in marmore apud Reineſium, *p. ii.* 787. ſeq.

quid ſit ? ibid.
Legatarum rerum dominium quando tranſeat ad legatarium ? p. ii. 753
*Legati* unde nomen acceperint ? p. ii. 758
navibus injuſte captis mittuntur eas repetituri, p. i. 537
Proconſ. in provinciis pupillis de tutoribus proſpiciebant, p. ii. 271
Legatum vindicationis quid ? p. ii. 791
damnationis ? ibid.
per præceptionem ? ibid.
ſinendi modo ? ibid.
caducum ? p. i. 629
imperative erat relinquendum, ibid.
cur nec falſa cauſſa, nec falſa demonſtratio peremerit ? p. ii. 792
græca lingua ſcriptum non valebat, p. ii. 791
conditionale filio relictum patri adquiri non poteſt die ejus nondum cedente, p. ii. 754
Lege Decemvirali Pop. Rom. omnem facultatem ſuam νομοθετικὴν in quemlibet patremfamilias transſcripſit, p. ii. 772
Ælia Sentia manumittendi modus terminatus ab Auguſto, p. ii. 792. ſeq.
Jul. Pap. Popp. cautum ne quis ſponſam decenni minorem haberet, p. ii. 488
quomodo hæc diſpoſitio intelligenda ? ibid.
Regia quid populus in principem contulerit ? p. ii. 772
Atilia quid cautum ? p. ii. 268
Julia Titia quid ? p. ii. 270
quid Papiria ? p. ii. 769
Leges XII. Tab. a Græcis petiere Romani, p. i. 347.
ſecundum eas fratribus & ſororibus nihil debebatur ex hereditate, ne quidem liberis, ibid.
collegia opificum in uſum revocant, p. i. 568

ca-

earum fragmenta qui ſervarint? *p.ii.* 458
κατ' ἐξοχὴν leges dictæ *p.ii.* 172
Leges Normanicæ a quonam dictæ? *p.ii.* 519
Athenienſium quinam auctores explicarint? *p.ii.* 459
Leges Burgundica & VViſigoticha an prorſus ex jure civ. petitæ? *p. ii.* 506
Legi Decemvirali de teſtamentifactione cur additum SUÆ REI? *p.ii.* 775
Noodtii ſententia, ibid.
Legibus decimariis ſublatis mariti uxoribus uſumfructum bonorum immobilium legare ſolebant, *p. ii.* 29
de ſucceſſione inteſtatorum non niſi nova lege poterat derogari, *p. ii.* 769. ſeq.
Legis XII. Tab. de teſtamentifactione variæ lectiones, *p. ii.* 756. ſeq.
quomodo ſcripta a Decemviris? ibid.
CXX. ff. de V. S. inſcriptio, *p. ii.* 744
Burgundicæ verba allegantur, *p. ii.* 38
Jul. de Maj. quæ pœna? *p. i.* 598
CXX. D. de V. S. variæ lectiones, *p. ii.* 744
quomodo legatur Florentiæ? ibid.
Julii Pacii lectio rei convenientior, ibid.
Legis actionum inventores quinam? *p. i.* 668. 778
Legitima, ad eam fratribus & ſororibus, perſona turpi inſtituta, adimplendam, nova actio inventa, *p. i.* 410
quibus debeatur jure Rom. *p. ii.* 726
quibuſnam Germ. ibid.
agnatorum tutela Græcis ſuſpecta, *p. i.* 265
Legitimi tutores qui jure Rom. *p. ii.* 295. ſeq.
Legum Romanarum contemtus, *p. i.* 643
in ejus cauſſas inquiritur, ibid.
Germanicarum editores, *p. ii.* 39
multitudo, quid, obſervante Platone, innuat? *p. i.* 666
*Leib an Leib*, *Gut an Gut*: qualis hæc paroemia? *p. ii.* 29

Lenæ & lenones ex hereditate nihil capere poterant jure Rom. *p. i.* 387
Leo Imp. collegia heredes inſtitui poſſe, ſanxit, *p. i.* 608
Levis notæ macula quomodo diſtinguatur a turpitudine? *p. i.* 386. 387
de ea doctrina vulgaris, *p. i.* 403. ſeq.
Lex (Leges)
Ælia Sentia, *p. i.* 383
Agraria Hebræorum quid diſpoſuerit? *p. ii.* 666
Arcadii & Honorii circa inſignia navium, *p. i.* 519.
Atilia quando lata? *p. ii.* 270
Αξίωσις IX. ff. ad L. Rhodiam de jactu quid ex ea demonſtretur? *p. i.* 435
Bajuvariorum quando & a quo compilata? *p. ii.* 39
eadem fere diſponit circa uſumfructum maternum quæ Lex VViſigothorum, ibid.
Falcidia, quid ea cautum? *p. ii.* 797
Julia de viceſimis hereditatum quid diſponat? ibid.
Caducaria quid? ibid.
Langobardica, in ea expreſſiora tutelæ maritalis veſtigia occurrunt, *p. ii.* 509
Pap. Popp. ad locupletandum ærarium comparata erat, *p. i.* 399
quomodo deſcribatur ab Horatio? *p. i.* 381
quando & a quonam lata? ibid. & ſeq.
cur Julia & Papia dicta? *p. i.* 382
quid ea cautum? ibid.
pœna ex hac lege, *p. i.* 385
Solonis de tutela nuptarum perverſa a Sam. Petito, *p. ii.* 462
Scribonia quid circa præſcriptionem ſervitutum mutarit? *p. ii.* 634
Vectibulici ad provinciam porrecta, *p. i.* 778

Vo-

Voconia femina hereditate excludebat, *p. ii.* 797
Lex cum prologo abſurda videtur Senecæ, *p. ii.* 792
4. C. de edendo ſemiplenæ probationi adverſatur, *p. ii.* 126
un. C. de Caduc. toll. a Juſtiniano abolita, *p. ii.* 798
27. C. de inoff. teſt. a Triboniano interpolata, *p. i.* 335
unde hoc pateat? ibid.
longa eidem lacinia adſuta ex L. 5. C. Theodoſ. de inoff. teſt. *p. i.* 337. ſeq.
ejus explicatio, *p. i.* 343
an ea novi quid ſanxerit Conſtantinus M. *p. i.* 346
Leviter notati quinam? *p. i.* 393. & ſeqq.
Liber magnus magnum malum videbatur Callimacho, *p. ii.* 646
Liberi a matre uſufructuaria alendi elocandique, *p. ii.* 90
jure Rom. ratione patris erant res, ratione aliorum perſonæ, *p. ii.* 776
ritu mancipationis a patre vendebantur, ibid.
poterant vindicari ex jure Quiritium, ibid.
naturales, ſ. ſpurii Romæ tribu non movebantur, *p. i.* 413
Huberi ea de re ſententia expenditur, ibid.
ex rapta procreati ad quem pertinuerint? *p. ii.* 507
mortuo patre fiebant capita libera jure Rom. *p. ii.* 793
præcoces an macula laborent? *p. i.* 421
Romæ adductius regebantur, quam Athenis, *p. ii.* 785.
Liberis ſeparatis quid obtineat ratione hereditatis jure Hamburg.? *p. ii.* 70
Libertas non una olim omnium, *p. i.* 397

Libertates dandi facultas quibuſnam legibus circumſcripta? *p. ii.* 798
in teſtamento ex XII. Tabul. competebat, *p. ii.* 787
Libertatis favor apud omnes gentes maximus, *p. ii.* 601
quomodo vocetur a Dionyſio Halicarnaſſenſi? ibid.
Liberti apud Rom. alii cives, alii Latini, alii dedititii, *p. i.* 307
veterum Germanorum æquiparantur hodiernis ruſticis, *p. i.* 319
Libertinas uxores ducere non licebat ante L. Pap. Popp. *p. i.* 302
Libertini in Germania quinam? *p. i.* 417
iis quo ad ſucceſſionem æquiparantur peregrini a Friderico. ibid.
Libertorum apud Germanos conditio, *p. i.* 307
Libri opificum an æque privilegiati ac codices mercatorum? *p. i.* 876
decoctorum quando probent? *p. i.* 855
an creditores ex iis probationem debiti adverſus tertium petere poſſint, ibid. ſeq.
publici in Germania ex parte cum tabulis cenſualibus Romanorum comparari poſſunt, *p. ii.* 640. ſeq.
illorum præſcriptio ſecundum jus Lubecenſe, *p. ii.* 641
& Hamburgenſe, *p. ii.* 643
quando & quamdiu quæ in hos libros relata ſunt, impugnari poſſint? ibid. ſeq.
Libripens in teſtamentifactione per æs & libram requirebatur, *p. ii.* 778. ſeq.
Librorum mercatorum requiſita, *p. i.* 843. ſeq.
Licitis collegiis qui accedere potuerint? *p. i.* 598.
Lictores cur Romæ leviter notati viſi? *p. i.* 417

Li-

Liquamen quid? p. i. 457
Lis inficiando quibus in cauſſis creſcat jure Rom. p. ii. 207
Litteræ S. VIAR. ex iis novum Sanctum exſculpunt Hiſpani, p. i. 7
Græcæ cum latinis olim ejuſdem figuræ, p. i. 19. 20
unde id demonſtretur? ibid. & 21.
Litterarum natalitiarum origo, p. i. 627
Gothicarum origo, p. i. 13
Litteras cambiales qui accepit alio loco offerendas quomodo vocetur? p. i. 689. 690
Litteris cambialibus agnitis, an exceptioni locus? p. i. 685. 686
Livius, quid in ejus ſtilo a nonnullis deſideretur? p. ii. 249
ejus locus inſignis explicatur, p. ii. 767. ſeq.
Lombardi & Coarcini Judæis æquiparari, p. i. 841
*Lombards*. *Hauſſer* quid? ibid.
Longi temporis præſcriptio quando a Romanis inventa? p. ii. 571
ad quas res pertinuerit? ibid.
ignota jure Lubecenſi, p. ii. 586
Lotharii I. ſtirpe extincta, Lotharingia inter Germanorum & Francorum Occidentalium conſilia fluctuabat, p. ii. 350
Lotharingia olim regnum, p. ii. 328
Arnulfus quo jure id acceperit a Carolo Craſſo? ibid.
archiducatus, p. ii. 349
Lotharingiæ Palatinatus cur ad ſuperiorem Rhenum migrarit? p. ii. 325
inferioris potentia, p. ii. 352
ex ea nati Ducatus Liniburgenſis & Brabantinus, ibid.
Regum auctoritas in eligendo Rege Germanorum, p. ii. 343 ſeq.

ſuperioris prærogativæ, p. ii. 356
nexus cum Imperio, ibid.
amplitudo & opes, p. ii. 350
ex ea nati primo duo Ducatus, ibid.
poſtea plures, p. ii. 352
Duces cur Marchiſi dicti? p. ii. 359
eorum tituli & inſignia honoris, p. ii. 359
quali archiofficio in coronatione Ottonis I. functi? p. ii. 346
Regni Palatium quodnam? p. ii. 336
veteris magnitudo & nominis ratio, p. ii. 326
Lotharingiæ nomen cur adfectarit Dux Brabantiæ? p. ii. 354
cur jus gladium ferendi in coronationibus imp. ſibi vindicarit? ibid. ſeq.
Lotharingicæ familiæ ſplendor, p. ii. 360
ea ejuſdem cum Habsburgica originis, p. ii. 361
Lotharius Imp. in fratrum regna imperium adfectavit, p. ii. 329
in ea monarchiam molitus eſt, ibid.
Lubecæ cur annalis præſcriptio obtineat, p. ii. 574. ſeq.
quando exſpiret actio injuriarum? ibid.
quo caſu rata ſint teſtamenta reciproca inter conjuges? p. ii. 697
Lubecenſe jus ex Suſatenſi deſumtum, p. ii. 578
ejus æquitas, p. ii. 559. ſeq.
Lubecenſes inter & Danos de commercio lites, p. i. 447
eorum privilegia, p. ii. 593. ſeq.
Lubecenſium ſtatutorum conditores an jus Rom. ante oculos habuerint? p. ii. 576. ſeq.
Lucæ, Euangeliſtæ, locus de cenſu, p. i. 32
an per ejus verba: πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ſola Judæa intelligatur? ibid.

quemnam cenſum cum natalibus Chriſti conjungat? *p. i.* 38
eum conciliare ſtudet Baronius cum ſcriptoribus profanis in materia de nativitate Chriſti, *p. i.* 46
Ludovicus Pius Germanis teſtamentifactionem a Car. M. ademtam reſtituiſſe fertur, *p. ii.* 674
ejus verba de tutoribus pupillis conſtituendis, *p. ii.* 276
XIV. Rex Galliæ fœdus maritimum cum civitatibus Hanſeaticis iniit, *p. i.* 499
Germanicus quaſnam provincias vini cauſſa emerit? *p. ii.* 325
Luſatia ſuperior. ibi maritus pro uxore poſtulaturus non indiget magiſtratus confirmatione, *p. ii.* 542
Lycurgus emtionem venditionem rerum fundi plane inhibuiſſe fertur, *p. ii.* 569. ſeq.
quoſnam e rep. proſcripſerit? *p. i.* 815. 816
ejus leges circa peregrinationes civium & exterorum cum his negotia, *p. i.* 443
Lydus (Jo.) an philoſophus ſemichriſtianus? *p. i.* 250.
Lynkerus an matri uſumfructum in bonis illegitimorum recte adſcribat? *p. ii.* 18

## M

MAcrinus Imperator quid imitatus ſit in Marco? *p. i.* 112
Macula levis notæ, de ea doctrina vulgaris, *p. i.* 403. 404
qui hodie ea laborare dicantur? *p. i.* 405. ſeq.
olim latius patebat, quam nunc, *p. i.* 408
ejus effectus, *p. i.* 410
qui ea laborant ad quaſvis dignitates inhabiles cenſentur, ibid. & 411
quinam ea notati apud Rom. *p. i.* 413
ab

ab infamia recte diſcernitur, p. i. 412
errores Doctorum circa naturam hujus maculæ, p. i. 411. ſeq.
ejus definitio immutanda, p. i. 415
ea hæret liberis præcocibus, p. i. 421
quid de effectibus, quos Dd. ei tribuunt, ſentiendum? p. i. 423. ſeq.
reſponſum Facultatis Jurid. Haleuſ. ad quæſtionem hanc maculam concernentem, p. i. 426
Mæcianus (Voluſius) JCtus, Salv. Jul. diſcipulus, p. ii. 426
Magiſtratus in Germania etiam non rogati tutores conſtituunt, p. ii. 307
eorum tutela ſuperior non ſemper a jurisdictione promanat, p. ii. 291
ea Romæ ignota initio, p. ii. 267. ſeq.
Majorennitas in Germ. a curatela non ipſo jure liberat, p. ii. 312
Majoris (Dan.) de præſtantia numorum judicium, p. i. 3
Mancipia Chriſtiana comparare cur Judæi prohibeantur? p. i. 461
Mandati defectus an poſſit ſuppleri jurejurando? p. ii. 157
Manichæorum origo, p. i. 272
*Mann-Recht* quid jure Germanico? p. ii. 588
*Manu ſexta ſeptimaque jurare* quid? p. ii. 102
Manumiſſio, ritus in ea obſervandi, p. i. 650
formula: *Hunc ego hominem liberum eſſe volo*, ibid.
*Marcæ* ſigna mercatorum, p. i. 518
Marchia Brandenburgica, ibi non obtinet tutela maritalis, p. ii. 535
quo caſu ibi feminæ curator detur? p. ii. 536
*Marchiſi* cur dicti Lotharingiæ Duces? p. ii. 358
Marci Antonini libri εἰς ἑαυτόν, p. i. 83
an ſapiens prædicandus? p. i. 84

ejus verba recenſentur, ibid.
Marcianus cur & ſub quanam pœna Barbaris arma vendi noluerit? *p. i.* 459. 460
Mare, de ejus dominio variæ lites, *p. i.* 434. ſeq.
auctores de hac materia recenſentur, *p. i.* 435. ſeq.
ejus dominii effectus, *p. i.* 439. & ſeqq.
Maritalis tutelæ effectus in Germ. *p. ii.* 529
Mariti poteſtas in ux. qualis in Saxonia, *p. ii.* 545
qualis alibi? *p. ii.* 549
eo mortuo quis tutelam viduæ conſequatur in Saxonia? *p. ii.* 515
quomodo hodie uxoris curator fiat in Saxonia? *p. ii.* 540
Maritus an de fructibus dotis diſponere poſſit? *p. ii.* 754
ſi de reliquis rebus uxoris diſpoſuerit, & hæc res ſuas eſſe contendat, cui incumbat probatio? ibid. ſeq.
an non aliquando jure Rom. uxoris tutor, vel curator legitimus fuerit, quamvis non legitimus? *p. ii.* 484
uxoris nomine in Saxonia in judicio ſine curatorio, vel cautione de rato non admittitur, *p. ii.* 539
Marſilius Ficinus, philoſophus ad paganiſmum proclivior, *p. i.* 269
ejus doctrina de immortalitate animæ & pactum cum Mich. Mercato, ibid.
Martyrum æræ inventores quinam? *p. i.* 11
Mater uſufructuaria liberos alere & elocare tenetur, *p. ii.* 90
quod ſi hoc neglexerit? ibid.
an jure Rom. poteſtate in liberos gaudeat? *p. ii.* 16. 17.
an in ſpurios? *p. ii.* 21
uſufructuaria ad inventarium conficiendum tenetur, *p. ii.* 79

quid in eo recenſendum? *p. ii.* 80. 81
an filiabus vitam monaſticam electuris dotem debeat? *p. ii.* 92
an æs alienum ſolvere teneatur? *p. ii.* 88
an omnes fructus percipiat? *p. ii.* 74
diſpoſitio jur. Lubecenſ. ea de re inconcinna Statuto Hamburgenſi, *p. ii.* 75
an ad cautionem obligetur? *p. ii.* 81
JCti quinam id negaverint? *p. ii.* 82
an poſſit alienare? *p. ii.* 82
an uſumfructum teſtamento relictum amittat ob ſecundas nupt. *p. ii.* 28
quo caſu non utatur fruatur bonis liberorum? *p. ii.* 70. 71
quid ſi initio frugalis, ſucceſſu temporis bona abligurire inceperit? *p. ii.* 71
boni viri arbitratu non utens fruens an ſtatim uſufr. privetur? *p. ii.* 36
Materna poteſtas fundamentum uſusfructus, quo matres gaudent in Germ. *p. ii.* 60
Matresfamilias quænam uxores dictæ? *p. ii.* 471. ſeq.
quænam matronæ? ibid. ſeq.
Matri uſufructuariæ an rationes reddere incumbat? *p. ii.* 85. ſeq.
quo caſu ei conſtituatur uſusfructus jure civ. *p. ii.* 21. ſeq.
Matronæ, oſculi & ſpe futuri matrimonii a judice ad confeſſionem parricidii adactæ exemplum, *p. ii.* 213
Maximi Tyrii & aliorum, qui phyſiognomiæ nihil tribuunt, argumenta expenduntur, *p. i.* 132. ſeq.
Maximiliani I. contentiones cum Joanne, Danorum rege, *p. i.* 447
Medeæ querela, quod auri adulterini ſigna dentur; non hominum, *p. i.* 100
Mecklenburgicum inſtrumentum torturæ genus, *p. ii.* 217

Menennius Agrippa opifices inutiles cenſet reip. Rom. p. i. 567. 568
Menſam argentariam an ſervus jure Juſtinianeo exercere potuerit? p. i. 831. 832
Mentis cum corpore arctiſſimum commercium demonſtratur, p. i. 133
Mercatores honoribus adficiendos eſſe ſuadet Xenophon, p. i. 820
eorum adverſariis an æque fides habenda ac codicibus eorum? p. i. 844. 845
an eorum libris, qui foro ceſſerunt? p. i. 848. & ſeq.
eorum libros quales eſſe oporteat, ſi probare debeant? p. i. 843. 844
eorum collegia duo inſtituta Romæ, p. i. 572. 573
horum unum *Mercuriale*, alterum *Capitolinum* audiebat, ibid.
utriuſque celebritas, ibid.
eorum codicibus veterrimo jure credebatur, ſi libri creditorum cum libris debitcrum conſpirarent in expenſilatione, p. i. 829. 830
id quod probatur variis teſtimoniis, ibid.
an eorum libri ſemiplene probarint, quorum negotiatio publicam cauſſam non habebat? p. i. 834
eorum privilegiis indigni decoctores, p. i. 821. ſeq.
Mercatura pluribus gentibus ſuſpecta, p. i. 816. 817
eam reip. prodeſſe, probatur, & ad objectiones reſpondetur, p. i. 818. 819
cur privilegiis opus habeat? p. i. 820
quinam de ea ſcripſerint? ibid. & ſeq.
feminæ eam exercentes an obligentur ſine curatoris conſenſu in Saxon.? p. ii. 548
eam multi e rebus publicis excluſerunt, p. i. 815
id

id illuſtratur exemplis Hebræorum & aliarum gentium, ibid.
Merces vetitæ jure Canonico, *p. i.* 465
quas ad hoſtes deferre, nefas habeatur, hodie variis conventionibus explanatum, *p. i.* 467
quarum negotiatio inter ipſos cives Rom. prohibita? *p. i.* 461
quarumnam negotiatio vetita fuerit jure Rom. ratione exterorum? *p. i.* 456
illicitæ, ſi non a domino, ſed magiſtro navis in navi ſint impoſitæ, quid juris? *p. i.* 497
licitæ navi impoſitæ an cum illicitis fiſco cedant? *p. i.* 505
hoſti deſtinatas eſſe, unde dijudicetur? *p. i.* 513
hoſtium eſſe proprias unde pateat? *p. i.* 517
earum ſi neglecta profeſſio, an ipſa navis in commiſſum tollatur? *p. i.* 494
jure Germanico vetitarum catalogus, *p. i.* 474. 475.
Merillius (Em.) an recte putet, feminas olim Romæ non in ſcriptis teſtari potuiſſe? *p. ii.* 695
exempla in contrarium adferuntur, ibid. ſeq.
Metroclis ſententia de ſolida eruditione comparanda, *p. i.* 804
Milites quinam in procinctu eſſe dicti? *p. ii.* 767
cur eorum teſtamenta rata habuerit populus tacito ſuffragio? ibid.
cur excluſi collegiis? *p. i.* 600
anne tenujoribus quidem accedere potuerint? *p. i.* 601
eorum privilegia circa teſtamenta, *p. ii.* 763
Militia. in ea non locus erat opificibus, niſi in re trepida, *p. i.* 572
veterum Rom. ſelecta non erat mercenaria, *p. i.* 563
forenſis ad majora nitentibus olim magno adjumento erat, *p. i.* 773. 774
Miniciorum ſtemma, *p. ii.* 437

Miniſteriales Francorum varii generis recenſentur, *p. i. 616*
Minorennes an poſſint cambiare? *p. i. 714*
Minoribus invitis curatores dari non poterant, *p. ii.* 308.
quomodo ad eos petendos adacti? ibid.
Minorum jure gaviſa collegia, *p. ii. 605. 606*
Mixturæ temperamentorum potiſſimum ſex, *p. i.* 143. 144
Primæ characteres, *p. i. 144*
Secundæ, ibid. ſeq.
Tertiæ, *p. i. 145*
Quartæ, ibid.
Quintæ, *p. i. 146*
Sextæ, ibid.
Mobilia & immobilia jus Lubecenſe uno eodemque tempore præſcribit, *p. ii.* 704. ſeq.
Modeſtinus (Herennius) an ſemidoctus fuerit? *p. ii. 251*
pro Dalmata eum habet Guilielmus Grotius, ibid.
ejus libri ad Mucium, *p. ii.* 749. ſeq.
Molinæus refutatus a Deſiderio Heraldo, *p. ii.* 292.
Monetagium, *p. ii. 520*
Monimenta antiquiora æra Chriſti ſignata ſuppoſititia ſunt, *p. i. 12*
Momimentum Ancyranum cenſus illuſtrat, *p. i.* 34.
quid in eo reprehendat Caſaubonus? ibid.
confirmatur a Svetonio, *p. i. 37*
Morbus Herculeus comitia olim vitiabat, *p. i. 647*
Mores veteres Germaniæ ſenſim ſenſimque exoleverunt, *p. i. 286*
Mors corporis, de ea evitanda ſollicitus fuit Anglus quidam, *p. i. 95*
Mortis cauſſa donatio inter pactum & ultimam voluntatem fluctuat, *p. ii. 553*

Motus corporis a loco ad locum a mente determinatus quo ordine fiat? p. i. 116
Mucianæ cautionis inventor quis? p. ii. 746
eam commentario illuſtravit Franc. Balduinus, p. ii. 747
Mucius ( Q. ) Scævola non confundendus cum illo, cui *Auguris* nomen eſt, p. ii. 745. ſeq.
ejus honores, p. ii. 746
occiſus a Damaſippo quodam, ibid.
quomodo vocatus a Vellejo Paterc. & Cic. ibid.
inventor cautionis Mucianæ, ibid.
ejus domus totius civitatis oraculum, p. ii. 747
inter ejus diſcipulos & Cicero erat, ibid.
ſcripſit libros XVIII. jur. civ. ibid.
an iidem cum libro ὅρων? ibid.
ejus libros commentario illuſtravit Ser. Sulpicius, p. ii. 749. ſeq.
ſed Mucio parum æquus, ibid.
it. Lælius Felix & Herennius Modeſtinus, p. ii. 750. ibid.
Caji Aquillii Galli præceptor, p. ii. 377
laudatur ob inſignem eruditionem, ibid. & ſeq.
ſtemma Muciorum genealogicum, p. ii. 380
*Mundeburdi* qui apud Francos? p. ii. 276
*Mundium* tutelam ſignificabat vet. Germ. Pop. ibid.
Municipales quædam civitates in Grrmania jure conſtituendi tutores gaudent, p. ii. 291
unde ipſis hæc facultas competat? ibid. ſeq.
Mulier an jurejurando illationem dotis probare poſſit? p. ii. 145
in Gallia teſtatura auctoritate mariti opus habet, p. ii. 554. ſeq.
in poteſtatem mariti redacta capite minuebatur, p ii. 455
ſui juris, quæ non in manum convenerat, in quorum tutela fuerit? p. ii. 474

quid si filiafamilias eſſet? *p. ii.* 477. ſeq.
in Saxonia fundum alienare nequit ob uſumfr. marito competentem, *p. ii.* 546. ſeq.
ei condictionem indeb. concedunt Dd. ſi ſe inconſulto marito obligarit, *p. ii.* 547
Mulieres in juſto connubio viventes, vel in manum convenerant, vel in matrimonium jure Rom. *p. ii.* 471.
cur in teſtamentis teſtes eſſe nequeant? *p. ii.* 782. ſeq.
Germanicæ maritos ſuos, in bello conſtitutos, ſequebantur, *p. ii.* 60. 61
Jure Germ. vet. confeſſione ſua ſibi haut nocebant, *p. ii.* 201
Chriſtianæ ſapienter vivebant, *p. i.* 213. ſeqq.
Atticæ nihil, ſ. in judicio, ſ. extra illud valide agebant, inconſulto tutore, *p. ii.* 460
teſtimonia auctorum adferuntur, ibid.
legari poterant jure Attico, *p. ii.* 464
exemplum Demoſthenis uxorem ſuam Aphobo legantis, ibid.
earum tutela quando ad Archontem redierit? *p. ii.* 465
in legitima virorum ſuorum tutela erant, *p. ii.* 452
ſervili amore bacchantium pœna, *p. i.* 399
quæ in manum non convenerant, auctore tutore heredes ſcribere poterant, *p. ii.* 773
in ſcenam prodeuntes infamia notabantur, *p. i.* 390
corpore quæſtum facientes matronalem habitum deponere cogebantur, *p. i.* 395
Mutuum, formulæ, quibus ex eo agentes utebantur Romani, *p. i.* 669. ſeq.
ex eo conventi quo caſu creditoribus vincti traditi per Leges XII. Tab. *p. ii.* 171
Mynſingetus quot conditiones deſideret ad delationem jurisjur. ſupplet. *p. ii.* 143. ſeq.

quaſ-

quaſnam cauſſas id reſpuere doceat? *p. ii.* 154. ſeq.
Myſteria Chriſtianorum ſacratiſſima, *p. ii.* 210

## N

NAtalis Chriſti, quantum temporis inter eum & obitum Herodis M. interceſſerit? *p. i.* 29.
eum eſſe VIII. Kalend. Januarii, ſtatuit Eccleſia Occidentalis, ibid.
an ex hiſtoria cenſuum, Auguſti & Præſidum Syriæ poſſit illuſtrari? *p. i.* 32
Nativitatis Chriſti cur hodienum tam obſcura? *p. i.* 10. 11
Nave capta an merces licitæ una cum illicitis in commiſſum cadant? *p. i.* 505. ſeq.
id quidam ex jure Rom. adfirmant, ibid.
a navibus imperantium bellicis, cui præda cedat? *p. i.* 520. ſeq.
publicata, an ſcapha eximatur? *p. i.* 497
fiſco addicta, ſub haſta omnia venduntur, *p. i.* 532
quis hoc caſu protomiſeos jure gaudeat? *p. i.* 533
Navem communi nomine qui refecit, eam in ſolidum obtinet, *p. i.* 491
ad eam reficiendam qui credidit pecuniam, prælationis jure gaudet, *p. i.* 492
Naves hoſtium, ſi merces amicorum contineant, quid juris? *p. i.* 508
amicorum, ſi hoſtium mercibus ſint onuſtæ, quid tum? ibid.
hodie, quamvis magna earum privilegia, ſæpe ob merces vetitas capiuntur, & pro commiſſo tenentur, *p. i.* 494
quæ reverentiæ ſigna ſibi invicem hodie exhibent, non ignorarunt Romani, *p. i.* 478
a fiſco occupatæ *Priſen* vocantur, *p. i.* 487 488

hinc loquendi mos: *vor gute Priſen erklaren*, ib.
captæ an ſtatim in commiſſum cadant? p. i. 527. ſeq.
Navi impoſitas hoſtium eſſe, unde poſſit cognoſci? p. i. 514
Navibus injuſte captis, quomodo procedendum? p. i. 538. ſeq.
Navium & nautarum permulta privilegia in jure Rom. p. i. 490
pro commiſſo occupatarum pretium an ab adſecuratoribus reſtituendum, p. i. 533. 534
hoſtilium ſignum *die Flagge*, p. i. 519
Nautica gens *indomita* dicitur apud Euripid. p. i. 528. 529
Negotiatio qualium mercium jure Rom. vetita fuerit ratione exterorum? p. i. 456. 457
Negotiationis collybiſticæ hodiernæ rigor. p. i. 685. 686.
ea Romanis fuit ignota, p. i. 684
Neratius Marcellus quomodo Celſi collega dici poſſit? p. i. 779
Nervii mercatores ad ſe excurrere, cur non paſſi ſint? p. i. 816. ſeq.
Nicotianam herbam an hoſtibus ſubminiſtrare liceat? p. i. 469
Nobiles Germ. pupillis in pagis ſuis tutores conſtituunt, p. ii. 293
eorum juriſdictio patrimonialis non a comitibus in eos eſt translata, p. i. 299
Nobilium Romanorum ſtudia, p. ii. 379. ſeq.
*Nomen* in delectibus militum ac cenſibus, boni ominis cauſſa primum eloquutum, p. ii. 409
Noodt (Ger.) laudatus, p. ii. 775
Noriſii (Henrici) merita in ſtudium numiſmaticum, p. i. 9
Normanni origine Germani, p. ii. 277
Novi operis nunciatio jactu lapilli peragebatur, p. i. 652
Numa regnum oblatum reſpuens, quomodo

ad id ſuſcipiendum fuerit admonitus ? *p. i.* 560. 561.
opificibus quæſtum permiſit, eorumque collegia inſtituit, *p. i.* 549
quot collegia inſtituerit ? *p. i.* 550
quid eum moverit ad ejuſmodi corpora ſtabilienda ? *p. i.* 559. & ſeq.
Numi Regis Agrippæ quamplurimi extant, *p. i.* 24. 25.
quid in eis conſpiciatur ? ibid.
Numinis celebratio a ratione non abhorret, *p. i.* 331. 332.
Numiſmatum medii ævi delineatores recenſentur, *p. i.* 15.
Numorum præſtantia & auctoritas oſtenditur, *p. i.* 3. ſeq.
eorum uſus in Hiſt. Eccleſ. *p. i.* 6.
Numularii argentariorum privilegio gaviſi, *p. i.* 833. 834.
Numus Bracteatus Bernardi, Ducis Saxoniæ *p. i.* 16.
an ex eo elicendus annus MC81. ibid.
Herodis Antipæ deſcribitur, *p. i.* 19
νεῦθειας abſolvitur, *p. i.* 2. ibid.
antiquitas ejus patet ex littera L. pro A. poſita, *p. i.* 20
ex eo demonſtratur auſpicium regni Herodis, ibid.
Nundinæ quibus evertere prohibitæ ab Imperatoribus Honorio & Theodoſio ? *p. i.* 459
Nuptiæ an patriam poteſtatem finiverint jure Rom. *p. ii.* 476
de eis nihil cautum Legibus XII. Tab. *p. i.* 666.
ritus antiqui, quibus contractæ, ibid.
ſecundæ Romanis inviſæ, ibid.
Nutus an ſufficiat ad confeſſionem in criminalibus ? *p. ii.* 228. ſeq.

Obli-

# O


OBligatio correalis qua ratione vitiet cambium? *p. i.* 727
cambialis ſolis ex litteris naſcitur, *p. i.* 702
Obligationes & actiones a Judæo adverſus Chriſtianum emere prohibitum, *p. i.* 472
*Oculatum teſtem plus, quam decem auritos valere*, dicunt Pragmatici, *p. ii.* 129
Omnis mali obnunciatio teſtamenta olim irrita faciebat, *p. ii.* 782
Ὁμόπλοιαι Græci vocabant naves conſociatas, *p. i.* 524.
Opifices, an eorum codicibus privilegium adplicandum, quod mercatorum libris tributum? *p. i.* 876
Francorum temporibus non alii erant, quam ſervi, *p. i.* 616
ignobiliores habiti apud Ægyptios & Lacedæmonios, *p. i.* 547. ſeq.
iis quæſtum permiſit Numa, *p. i.* 549
eorum conditio Romæ ſemper parum honorifica fuit, *p. i.* 571
quo caſu iis in militia locus? *p. i.* 572
Opificia, circa ea magna mutatio accidit Sæc. XI. *p. i.* 617. 618
addiſcere cur quorumdam opificum filiis nefas fuerit? *p. i.* 628
olim nulla erant Germanis, *p. i.* 613
quæ olim non in corpus coaluerant, leviter notata cenſebantur, ibid.
cur olim non permiſſa? *p. i.* 543. ſeq.
Opus novum nunciaturis quid factu opus fuerit? *p. i.* 651. 652
Ordinatione politica de a. 1577. quid caveatur ratione tutelæ? *p. ii.* 290
Ordines ſacri a levis notæ macula laborantibus ſuſcipi nequeunt, *p. i.* 410


Ori-

Origenes in Chriſtianæ religionis principiis inſtituit Juliam Mammæam, *p. i.* 216.
Origo teſtamentifactionis unde repetenda ? *p. ii.* 783.
Ὅρος quid JCtis ? *p. ii.* 748.
Ὡσεὶ, particulam hanc cum latitudine ſumendam in interpretando Lucæ textu, nonnulli putant, *p. i.* 51.
Otto M. in diplomatibus quibuſdam ſe Regem Lotharienſium & Francigenum vocat, *p. ii.* 327.
Ottonis Bavari factum quid probet ratione juriſdictionis patrimonialis ? *p. i.* 299. & 300.

P.

PAcii (Jul.) lectio L. CXX. de V. S. omnium optima, *p. ii.* 745.
inſcriptio hujus legis, ibid.
Pacta, ne naves una cum mercibus fiſco vindicentur, *p. i.* 503.
qualia Hiſpanorum & Belgarum, ibid.
it. Gallorum & civitatum Hanſeaticarum, *p. i.* 504.
Luſitanorum & Belgarum, ibid.
Pacta ſucceſſoria cur non permiſſa apud Rom. *p. ii.* 770. ſeq.
Pacti ſuper delicto privato infamia notantur a Prætore, *p. ii.* 238.
*Pædonomen* quem vocarint Spartiani ? *p. ii.* 266.
Paganæ ſuperſtitionis decrementum, *p. i.* 208.
Pagani philoſophi qua ratione ad veritatem Chriſtianam pervenerint ? *p. i.* 210.
Paganos ſacerdotes quis ad ſemichriſtianam philoſophandi methodum ſit cohortatus ? *p. i.* 208.
Pagi (Ant.) induſtria in ſtudio numiſmatico laudatur, *p. i.* 9.
Palatia plura olim erant in ſingulis regnis, *p. ii.* 332.

ea recenſuit Mabillonius, ibid.
Palatinatus Lotharingiæ cur ad ſuperiorem Rhenum migrarit? p. ii. 34. ſeq.
Palatinorum Comitum ad Rhenum ſedes, p. ii. 339.
Pallor non ſemper timiditatis ſignum, p. i. 114.
Pannorum genera quænam prohibita jure Germ. p. i. 473.
Paraphernalia bona, eorum adminiſtratio jure vet. non niſi ex pacto ad maritum pertinebat, p. ii. 491
eorum uſumfr. ignorant jura Roman. p. ii. 531.
Parentum vitium in quantum liberos levi nota adſperſerit apud Rom. p. i. 413
Parœmia: *Die Aemter und Zunffte muſſen ſo reine ſeyn, als vven ſie eine Taube geleſen hatte*, unde nata? p. i. 627
*Partiarius legatarius* quis dicatur? p. ii. 788
Paſſeporti oſtendendi magiſtris navium, p. i. 498. 499.
formula ejuſmodi paſſeporti, ibid.
*Patavinitas* ſtilo Livii hærere dicitur, p. ii. 249.
Pater an liberos exheredare, vel præterire potuerit ap. Rom. p. ii. 760
an ei legatum, filio ſub conditione, quum annorum 14. factus fuerit relictum, hocque intra pubertatem mortuo, adquiratur? p. ii. 754.
Paterfamilias quiſque apud Romanos familiæ ſuæ judex, p. ii. 760
uxori, quæ in manum convenerat, teſtamento tutorem recte conſtituebat, p. ii. 793. ſeq.
quis dicatur in jure Rom. p. ii. 772. ſeq.
an eadem ratione acceperint hoc vocabulum Decemviri, p. ii. 72

Patria poteſtas Rom. an reviviſcat jure poſtliminii? p. ii. 477
nuptiis non finiebatur, p. ii. 476
Patrimonialis juriſdictio fundo inhærens, ad quoſvis ſucceſſores tranſit, p. i. 289
ad ſolos ruſticos pertinet, ibid.
Paulus, JCtus locus ejus de ſilentio reorum quomodo explicandus? p. ii. 243
Pauſanias ob conſilia de opprimenda patria condemnatus, p. ii. 176
quodnam mortis genus ſubjerit? p. ii. 177
interrogatus, cur nefas exiſtimetur Lacedæmone, ullam priſcarum legem refigere, quid reſponderit? p. i. 797
Peculia, *Caſtrenſe* & *quaſi Caſtrenſe* ſeparata habebant filiifamilias a rationibus paternis, p. ii. 755.
illius origo, p. ii. 13
eis inventis adqueſtui patris per liberos derogatum, p. ii. 12
*Pecunia* quid in jure denotet? p. ii. 774
*Pecuniam ſcribere* & *reſcribere*, quid ſit, explicatur, p. i. 831
Pecuniam in mare projiciebat Crates, p. ii. 206.
Pecuniariæ cauſſæ in iis ſervi contra dominum interrogari poſſunt per Conſt. *Severi* & *Antonini*, p. ii. 135
Perduellium filii nihil ex hereditate capere poſſunt, p. ii. 796. ſeq.
Peregrini quoad ſucceſſionem æquiparantur libertinis a Friderico, p. i. 417
alicubi in Germ. teſtari prohibentur, p. ii. 706.
*hoſtes* vocantur in antiquitate, p. i. 457
Perfidorum & inquietorum inceſſus, p. i. 92. ſeq.
Perjuria cur tam frequentia? p. ii. 106
Perjurium judicis, quo rei confeſſionem, ſpe im-

impunitatis falſò oſenſa, elicuit, an excuſandum? p. *ii*. 214
Permutatio pecuniæ localis an Romanis fuerit ignota? p. *i*. 685
pecuniæ duplici modo fieri poteſt, p. *i*. 688
Perpetuum edictum quid? p. *ii*. 406
Perſonas turpes ex hereditate capere vetuit Lex Pap. Poppæa, p. *i*. 379
quales iſtæ? p. *i*. 384. 385
Petere tutores quid? p. *ii*. 306
quem oportuerit jure Rom. pro pupillis? ib.
cur ipſi pupilli non potuerint? ibid.
*Pfal*-oder *Zaun Gerichte* opponitur *den Straſſen-Gerichten*, p. *i*. 328
ubi occurrat? ibid. & ſeq.
an poſſeſſor hujus juriſdictionis teneatur edere titulum? p. *i*. 329
utrum cumulative, an privative data intelligatur? p. *i*. 329. 330
Phædrus, quid in ejus ſtilo reprehendat Scioppius? p. *ii*. 249
Philippus Tetrarcha, p. *i*. 24. 25
ex ejus imperii chronotaxi demonſtratur tempus, quo Herodes Antipas regnare cœpit, ibid.
Philoſophi quidam Chriſtiani falſæ ſapientiæ characterem præ ſe ferunt, p. *i*. 84.
ſemichriſtiani qui? p. *i*. 192
in quot claſſes dividantur? ibid. & 227
chriſtiani quidam ad paganiſmum procliviores recenſentur, p. *i*. 269. ſeq.
Philoſophia viam munit ad religionem chriſtianam, p. *i*. 186
ejus abuſus, p. *i*. 190. 191
Ariſtotelica & Stoica in permultis nihil facit ad ſapientiam, p. *i*. 85
quænam ejus pulcherrima pars ex mente Euphratis, philoſophi eximii, p. *i*. 799
Phyſiognomia an ars futilis & fundamento deſtitu-

ſtituta? *p. i.* 130. ſeq.
Pici Mirandulæ & aliorum ea de re opiniones expenduntur, *p. ii.* 131
Phyſiognomonum de greſſu regulæ, *p. i.* 148.
Piæ cauſſæ iis in quibuſdam Germ. locis aliquid relinquendum ex teſtamento, *p. ii.* 724. ſq.
Pignus quomodo conſtituitum ſollemiter? *p. i.* 651.
Pileati ſi lecticam ſequerentur, Romani honori durebant, *p. ii.* 793
Plato, ejus humeri imitabantur, *p. i.* 112
ejus character falſæ ſapientiæ, *p. i.* 72. & ſeqq.
jocoſe ejus ſophiſticæ definitiones, *p. i.* 72. & ſeqq.
*ſanctiſſimum depoſitum* vocat pupillos, *p. ii.* 262
quid de præſcriptionis tempore præceperit? *p. ii.* 572.
ejus dialogus, quem *Sophiſtam* inſcripſit, *p. i.* 73.
ejus χειρῖδεια explicavit Themiſtius, ibid.
Platonicorum idea de anima, *p. i.* 83
Plotini ſtudiorum ratio, *p. i.* 233. ſeq.
Plutarchi obſervatio de teſtamentis, *p. ii.* 764
an is philoſophus ſemichriſtianus fuerit? *p. i.* 263.
Pœna cum gente hoſtili negotiantium, *p. i.* 484.
hodie plerumque confiſcatio mercium, ibid.
collegiorum illicitorum ex Lege Jul. de Maj. *p. i.* 598.
hoſti, deditioni proximo neceſſaria ſubminiſtrantium quæ, *p. i.* 483
nonnumquam capitalis, ibid.
exempla huc pertinentia, ibid. & ſeq.
Pœnam nemini præcipitanter infligendam monet Seneca, *p. ii.* 208
Πολυμαθείας laus adfectatur a ſophiſtis, *p. i.* 75
eo pertinet locus Plauti, *p. i.* 76.
*Pollizza* quid? *p. i.* 535.

Po-

Polonia, ibi ſervorum & libertorum fere eadem conditio, quæ olim in Germania, *p. i.* 314.
Pomponius (Sex) quando floruerit? *p. ii.* 750 ſeq.
ejus libri XXXIV. ad Mutium, ibid.
quo ordine in iis explicarit materais juris? *p. ii.* 751.
idem ordo a Sabino, Caſſio & Urſejo Feroce obſervatus, ibid.
Populus Rom. quid Lege Regia in Principem contulerit? *p. ii.* 772
Porphyrius Chriſtianis parentibus natus ad paganam ſuperſtitionem tranſibat, *p. i.* 238
ſublimioris philoſophiæ ſtudioſus, ibid.
ejus præceptores recenſentur, ibid.
ejus doctrina de anima, *p. i.* 239
Portæ (Jo. Baptiſt.) vultuum hominum cum animantium lineamentis comparatio, *p. i.* 107.
an ex ea aliquid certi colligi poſſit de moribus hominum? ibid.
*Poſſe* in jure civ. ſæpe uſurpatur pro *oportere, debere, cogi,* *p. ii.* 492
Poſſeſſionem bon. olim dabat ex teſtamento Prætor, *p. ii.* 781
naturalis, ab ea omne dominium incipit, *p. i.* 437. 438.
Poteſtas patria an nuptiis finita fuerit jure Rom. *p. ii.* 476
Tholoſani ſententia refellitur, ibid.
parentum in liberos Germanis quoque *tutela* dicta, *p. ii.* 58
mariti in ux. jure Germ. an diverſa fuerit a tutela? *p. ii.* 500
materna genuinum fundamentum uſusfructus materni in Germ. recepti, *p. ii.* 60
quæ mariti in ux. in Saxonia? *p. ii.* 552
jure Rom. matri in lib. non competit, *p. ii.* 16. 17
an

an in ſpurios? *p. ii.* 19
Præcoces liberi an macula laborent? *p. i.* 407. & ſeqq.
Præda cui cedat, ſi naves captæ a navibus imperantium bellicis, *p. i.* 520
cui, ſi naves privatæ auctoritate publica naves ceperint? *p. i.* 521. ſeq.
Prædiales ſervitutes quomodo conſtitui poſſint inter vivos? *p. ii.* 753. ſeq.
Præfectura urbana ſequiore ævo Præfecturæ Prætorianæ præferebatur, *p. ii.* 429. ſeq.
Præfectus urbi tutores conſtituebat ſecundum ſuam juriſdictionem, *p. ii.* 271
Prælegatum an accipere poſſit heres? *p. ii.* 788
Prærogativæ Ducatuum, qui ex regnis nati ſunt, *p. ii.* 331. ſeq.
Præſcriptio ea uſæ integræ gentes, *p. ii.* 561
id illuſtratur exemplo Hebræorum, *p. ii.* 562.
& Lacedæmoniorum, ibid.
gentium explicata a Grotio & aliis, ibid.
quatenus ſit jur. civ. *p. ii.* 562. ſeq.
an juri nat. & gent. repugnet? *p. ii.* 564
a veteribus recte vocatur *modus adquirendi*, *p. ii.* 562.
quomodo vitiet cambium? *p. i.* 754
annalis cur Lubecæ obtineat? *p. ii.* 586
ſeptennis actionem perimit ex cambiis propriis, *p. i.* 710
annalis ſecundum jus Lubecenſe an iniqua? *p. ii.* 611.
qua ratione fiat? ibid.
articulus de ea ex ipſo jure allegatur, ibid.
de forma ædificiorum, *p. ii.* 632
an recte explicata a Mevio, ibid.
jur. Gent. quomodo differat ab illa, quæ ex jure civ. eſt? *p. ii.* 564
qui eam juri Nat. & Gent. contrariam eſſe putent? ibid.
an-

annalis in dote ſecundum jus Lubecenſe, *p. ii.* 636. ſeq.
comparatio hujus juris & Romani, *p. ii.* 640
interrupta an cuiquam proſit? *p. ii.* 598
an vindicationi ſervorum obſtet jure civ. *p. ii.* 580. ſeq.
longi temporis an proſit ſervo, qui furtum ſui ipſius fecit? ibid.
qua ſe homines proprii in urbibus tuentur, ex privilegio eſt, *p. ii.* 588
longi temporis quando a Romanis inventa? *p. ii.* 571.
ignota jure Lubec. *p. ii.* 576
Præſcriptionis æquitas. *p. ii.* 566
tempus a quo momento currat jure Lubec. *p. ii.* 613. ſeq.
apud gentes non unum idemque, *p. ii.* 567 ſeq.
fini cujuſque reip. ad commodandum, *p. ii.* 572.
in emporiis brevius eſſe debet, *p. ii.* 574
*Præſentans* quis vocetur in cambio? *p. i.* 690
Præſidem Græci ἐπιστάτην vocabant, *p. i.* 46
Præſides Syriæ tempore nati Chriſti exhibentur tabula chronologica, *p. i.* 42
Præſtigiatoribus ſimiles cenſentur ſophiſtæ, *p. i.* 76.
Prætores ipſi nonnumquam Provincialium tutelam ſuſcipiebat, *p. ii.* 269
tutelares tutores dabant ex conſtitutione D. Marci, *p. ii.* 271
Prætorii teſtamenti requiſita, *p. ii.* 781
Prætoris formula in petitione vindiciarum, *p. i.* 652.
Principes ſuprema tutela gaudent ap. Germ. *p. ii.* 272.
JCtos veteres ſæpe in medium conſulere jubebant, *p. ii.* 431
horum moderatio erga diſſentientes, ibid.
mi-

minoribus hodie curatores etiam invitis conſtituunt, *p. ii.* 3c8
Germaniæ ſuprema pupillorum tutela inveſtiti ab Imperatoribus, *p. ii.* 239
Principis jus circa exportandas merces e regione, *p. i.* 442
Principum ſupremæ tutelæ in Germ. effectus eſt uſufr. in bonis vaſallorum, *p. ii.* 316
hujus tutelæ indoles, *p. ii.* 284. ſeq.
Schilteri error circa hanc materiam. ibid.
ea jam temporibus Ludovici Pii nota fuit, *p. ii.* 276.
*Priſe. Das Schiff iſt vor gute Priſe erklaret* : quænam loquutio? *p. i.* 487. 488
Privilegia mercatorum cur non ex jure communi deducenda? *p. i.* 824. ſeq.
collegiorum, *p. i.* 604. 605
illuſtrantur ex marmore vetuſto, ibid.
cur mercaturæ concedenda? *p. i.* 821
multa navibus & nautis conceſſa jure Rom. *p. i.* 490.
quibuſnam jure noviſſimo fruantur? *p. i.* 492 ſeq.
Privilegium codicum mercatorum manavit in varia ſtatuta Ital. *p. i.* 838
an juri antiquo adverſetur? *p. i.* 828. 829
*Probare parum*, & *nihil* juridice ſynonyma, *p. ii.* 126.
& *credere* ſibi invicem opponuntur, ibid.
Probaſſe quomodo quis dicatur? *p. ii.* 121. ſeq.
Probatio ſemiplena non debet eſſe eliſa, ſi jurijurando locus eſſe debet, *p. ii.* 157
ex libris mercatorum quonam præſcriptionis tempore elidatur per ſtatuta Veneta? *p. i.* 839.
Probationem ſemiplenam ignorat jus Roman. *p. ii.* 117. ſeq.
unde id conſtet? *p. ii.* 118
ea petenda a teſte rei conſcio, *p. ii.* 150. ſeq.

Accurſii argumentum in contrarium ridetur a Cujacio. ibid.
*Probationum inopia* an idem ac *probatio ſemiplena*? *p. ii.* 135
Probationum in conflictu an pronunciandum ſit pro reo? *p. ii.* 139
Proca Albanorum rex, *p. ii.* 785
Numitori regnum vetuſtum Siciliæ gentis legat, ibid.
in Procinctu facta teſtamenta cur Populus rata habuerit? *p. ii.* 768
Procopius an Chriſtianis potius, quam gentilibus adnumerandus, *p. ii.* 251. ſeq.
Procurator mandati defectum an jurejurando ſupplere poſſit? *p. ii.* 157
Procuratores quod confeſſi, quibus conditionibus poſſit revocari? *p. ii.* 200
Profectio in numo Septimii Sev. Imp. AUG. FELIX vocatur, *p. ii.* 322. ſeq.
Propenſiones humanæ, & earum ſigna vana, *p. i.* 100.
Plutarchi locus huc ſpectat, *p. i.* 103
earum characteres dividuntur in cauſſales & non cauſſales, ibid.
morales & naturales, ibid.
Proprius homo, in ejus vindicatione præſcriptio annalis obtinet jure Lubec. *p. ii.* 581
de Profperis (M. Ant.) philoſophia minus ſobria, *p. i.* 270
cynica ejus vivendi ratio a quo deſcribatur? ibid.
Protagoras ſophiſta famoſus, *p. i.* 68
Proteſtatione omiſſa cambium vitiatur, *p. i.* 741.
quid, ſi id culpa notarii mandatariive factum? *p. i.* 742
Provinciæ Germanicæ, quæ olim ſub Francis regnatæ ſunt, reliquis dignitate præcelluerunt, *p. ii.* 331
vini

vini cauſſa emtæ a Ludovico Germ. , *p. ii.* 325.
Provincialium inſcriptionibus quid indulgendum? *p. i.* 34
Pruſſiæ Regis conſtitutio nova tutelaris, *p. ii.* 274.
Pſeudo-Eruditi ſecundum Cebetem exitio proximi, *p. i.* 61
Puberes an ubique in Germania teſtari poſſint? *p. ii.* 700.
Pubertate cur tutela non ipſo jure finiatur apud Germ. *p. ii.* 310. ſeq.
Publica teſtamenta cur paſſim in Germania condere oporteat? *p. ii.* 721
Publicia, an cum ea Cicero in matrimonio tamquam tutor vixerit? *p. ii.* 485
Pudicitiæ laudem ſortiuntur Germani a Tacito, *p. i.* 419. 420
Puellæ Romanæ teneræ admodum ætatis deſpondebantur, *p. ii.* 487
hujus rei exempla, ibid.
Pueros decennes teſtari patiebantur VViſigothi, *p. ii.* 699.
Pupillaris ſubſtitutio æque ac vulgaris ex XII. Tab. eſt, *p. ii.* 789
l. 2. pr. ff. de vulg. & pup. ſubſtit. an obſtet? ib.
Pupilli quomodo vocentur a Platone? *p. ii.* 262. ſeq.
*Schriffiſaeſſige* qui dicantur in Saxonia? *p. ii.* 291.
Pupillis in provinciis, ſi eorum facultates non magnæ, quis tutores conſtituerit? *p. ii.* 271
ejus omnes fere gentes tutoribus proſpexiſſe, oſtenditur, *p. ii.* 263
Pupillorum cura Imperatoribus in inaugurationis ſacris commendata, *p. ii.* 239
Pupillos non deſtitui aliorum præſidio, reip. intereſſe dicitur, *p. ii.* 261
Severo Imp. hoc curæ cordique fuit, ibid.

Pupillus tutores petere jure Rom. non poterat, *p. ii.* 306
Pythagoras, ejus philoſophia laudatur, *p. i.* 122.
quid fecerit, antequam aliquem in diſciplinam receperit? *p. i.* 123
Aſtræum quomodo exploraverit? *p. i.* 124
Cylonem Crotoniatam in diſciplinam ſuam recipere non vult, ibid.

## Q

QUæſtum corpore facere iis non permittebat Tiberius, quorum pater aut maritus Eques Rom. fuerat, *p. i.* 394. 395
Querela inofficioſi, *p. i.* 352
ubi inſtituenda? ibid.
quibuſnam detur? ibid.
ejus effectus, ibid.
quid circa eam mutatum a Juſtiniano? ibid.
ejus origo, *p. i.* 353. ſeq.
quando olim locum habuerit contra teſtamentum fraternum? *p. i.* 370. 371
an Conſtantianus M. novi quid circa eam invexerit? *p. i.* 376
inofficioſæ donationis, ſ. dotis, *p. i.* 410
inofficioſi an hodie locum habeat, ſpuriis inſtitutis? *p. i.* 420. 421
*Qui hæc ſentitis in hanc partem, qui alia omnia in illam partem ite, qua ſentitis*: formulæ hujus explicatio, *p. i.* 645
Quinctilius Varus, ſub ejus imperio jus Rom. Germanis maxime inviſum erat, *p. ii.* 283
Quiritium jus navem fabricantibus conceſſum a Claudio, *p. i.* 490
*Quod bonum, fauſtum, felix, fortunatum ac ſalutare ſit*: quænam hæc formula? *p. i.* 645

## R

RAbulæ, in eos invehitur, p. i. 802
Ratiocinandi facultatem haut neceſſariam hominibus putat Cotta, p. i. 62
Rationes, ad eas reddendas quando tutores coegerint judices Rom. p. ii. 288
reddendæ quotannis a tutoribus in Germania, p. ii. 311
quando? p. ii. 315
defuncti, in bonis ejus inventæ an probent debitam quantitatem? p. ii. 148
reddere an oporteat matrem uſufructuariam? p. ii. 85. ſeq.
an æs alienum ſolvat? p. ii. 87
a tutoribus Rom. durante tutela exigi non poterant, p. ii. 313
Rationes abuſus hominibus noxius, p. i. 63
*Rauch-Huhn*, ejus variæ denominationes, p. i. 326.
erat penſio annua, p. i. 327
Receſſu Imp. de a: 1709. quid cautum ratione matris uſufructuariæ? p. ii. 84
Reciproca teſtamenta quo caſu Lubecæ rata inter conjuges? p. ii. 697
*Reditu in viam*: quænam formula? p. i. 654
Reditus (Renten) ſi irredimibiles, æquiparantur immobilibus jure Lubecenſi, p. ii. 613.
Reges ſub clientela Cæſarum Rom. imperantes cenſum univerſalem recuſare non poterant, p. i. 33
Regia Lege populus Rom. omne jus in principem conferebat, p. ii. 712
Regulæ phyſiognomonum de inceſſu, p. i. 148.

juris ubi dicantur vitiari? p. i. 709
Regum apud Germanos poteſtas in judicando, p. i. 341.
Rei an detur tutor? p. ii. 776
*Relegati* qui dicti? p. ii. 758
Religio Chriſtiana, ad eam viam munit Philoſophia, p. i. 186
ejus incrementa, p. i. 192. 193
judicis, ad eam quoque pertinet, ne perire quidem volentes innoxios damnare, p. ii. 192
judicium Roman. laudat Tertullianus, p. ii. 223.
Religionis judicantium exemplum, p. ii. 168
quid ad eam pertineat? ibid.
Ulpiani locus egregius huc ſpectat, p. ii 168.
Remedia ſemichriſtianiſmo philoſophico opponenda oſtenditur, p. i. 277. ſeq.
*Remiſſa*, vel *Remoſſa* quid in cambio? p. i. 689.
Reorum confeſſioni multum tribuendum, p. ii. 162. 163.
ea tamen ſæpe fallit, p. ii. 164
id quod illuſtratur exemplis, p. ii. 164. & ſeqq.
an valeat, ſi ex tædio vitæ orta? p. ii. 211
an, ſi ſpe impunitatis? p. ii. 212
an, ſi ex metu tormentorum? p. ii. 215
Repetitio promiſſi in cambiis propriis ſupervacua, p. i. 705
Repreſſaliæ nonnumquam decernuntur, navibus captis, p. i. 538
Requiſita confeſſionis validæ, p. ii. 195. ſeq.
uſusfructus materni, p. ii. 65. ſeq.
confeſſionis in criminalibus, p. ii. 209
Primum, ibid.
Secundum, p. ii. 222
Tertium, p. ii. 228
Quartum, p. ii. 245
Res

Res mancipi mulieres auctoritate tutoris alienabant, p. *ii.* 469
*Res tuas tibi habeto*: formula divortii ap. Rom. p. *i.* 651.
Reſcriptum Caracallæ *de probationibus*, p. *ii*, 122.
Diocletiani & Maximiani, an ex eo probandum ſit jurisjurandi ſuppletorii fundamentum, p. *ii.* 133
Reverentiæ ſigna, quæ naves hodie, ſibi obviam factæ, adhibent, an Romani ignorarint? p. *i.* 478
Reum in ſe falſo confeſſum, ſi adpareret, an nihilominus condemnarint veteres? p. *ii.* 174.
Reus, an pro eo pronunciandum ſit in conflicto probationum? p. *ii.* 139. ſeq.
Rhetorum ſcholæ floruere Romæ, p. *i.* 575.
Rhodi quæ olim fuerit laus, refert Strabo, p. *ii.* 560.
Rhodiorum cura pro pupillis laudatur, p. *ii.* 266.
Ritus teſtandi per æs & libram a quo inventus? p. *ii.* 778
*la Robe de l' ennemi confiſque celle de l' ami*: parœmia hæc ubi locum habere dicatur? p. *i.* 505.
in negativam verſa, p. *i.* 506. 507
Robertus (Annæus) exemplum refert hominis ex confeſſione ſua ad mortem innocenter damnati, p. *ii.* 166
Roma patria major, p. *ii.* 785
Romæ quo tempore floruerint teſtamenta? p. *ii.* 783. ſeq.
quænam res venire non potuerint? p. *i.* 455.
Romani cur tam breve præſcriptionis tempus ſtatuerint? p. *ii.* 571

bella non niſi auſpicato adminiſtrabant, *p. ii.* 765. ſeq.
qua ratione id factum? ibid.
nobiliſſimi juriſprudentiam civ. olim *in latenti retinere cogitabant*, ut ait Pomponius, *p. ii.* 369. ſeq.
cur collegiorum numerum auxerint? *p. i.* 575.
cur pacta ſucceſſoria non admiſerint? *p. ii.* 750. ſeq.
Athenienſibus tutelam non debent, *p. ii.* 456.
id probatur per omnes ſpecies tutelæ, ibid. ſeq.
cur uxores in maritorum tutela eſſe noluerint? *p. ii.* 451. ſeq.
initio legum multitudinem abhorrebant, *p. i.* 666.
eis permutatio pecuniæ localis non fuit ignota, *p. i.* 685
juvenes quando ad honores promoti? *p. ii.* 396.
tutelam initio magiſtratibus non demandabant, *p. ii.* 267
poſtea id factum in urbe per L. Atiliam, *p. ii.* 268.
deinde in provinciis per L. Juliam & Titiam, *p. ii.* 270.
rituum & formularum ſollemnium ſtudioſiſſimi, *p. i.* 644. 645.
leges de confeſſis ad criminalia, produxiſſe, conſtat ex ſententia M. Catonis Uticenſis, *p. ii.* 174.
Romanarum familiarum confuſio, *p. ii.* 409
Romanorum militia ſelecta erat; non mercenaria, *p. i.* 563.
eorum victoriæ præſcriptionis alioquin breve tempus in longius mutarunt, *p. ii.* 571.
ritus in indicendo bello, *p. i.* 647. 648
ci-

civium domi ſuæ majeſtas oſtenditur, *p. ii.* 759.
eorum poteſtatem in ſervos quis cohibuerit? *p. i.* 311.
judicum religio laudata a Tertulliano, *p. ii.* 223.
Romulus patribus jus vitæ & necis in liberos conceſſit, *p. ii.* 10. 11
opificia olim non permiſit, *p. i.* 543
cur? *p. i.* 544. ſeq.
quem finem habuerit in cuſtodienda repub. Rom. *p. i.* 546. 547

S

S. VIAR. litteræ, ex quibus novum Sanctum exſculpunt Hiſpani, *p. i.* 7
Sabini a Romanis ad incitas redacti, *p. i.* 560
Sacra Romanorum privata, ſi in alium transferenda, id Pontificum auctoritate fieri oportebat ante L. Papiriam, *p. ii.* 769
*in Sacris paternis eſſe*, quid? *p. ii.* 19
Salvia gens Romæ celeberrima, *p. ii.* 409. ſeq.
unde orta ibid.
ejus nomen auſpicatum, ibid.
Salvius Julianus an ex ea derivandus? *p. ii.* 410.
Salvii, quos leges Romanæ memorant, an agnati Salvii Juliani? ibid.
Sanctorii, Medici Patavini experimentum curioſum, *p. i.* 133
Sapiens an dicendus, qui multa novit? *p. i.* 81.
Sapientia cum eruditione ſæpe confunditur, *p. i.* 80.
vera in doctrina chriſtiana docetur, *p. i.* 81
veræ falſæque characteres probe attendendi, *p. i.* 63.

utriuſque characteres præcipui, p. i. 66. 71
ejus characteres qui dederunt, in pleriſque parum accurati, p. i. 81. ſeq.
veræ definitio, p. i. 81. 82
objectum, p. i. 84. 85
Saxonia, quid ibi poſſit uxor ſine curatore in rebus judicialibus? p. ii. 552
extra Electoralem uſusfructus materni varia veſtigia deprehenduntur, p. ii. 58
ibi mulieres de gerada; viri de rebus expeditoriis diſponere non poſſunt, p. ii. 715. ſeq.
ſub quonam regni formam induerit? p. ii. 332.
quomodo ibi fiat maritus uxoris curator? p. ii. 540. ſeq.
in Electorali olim uſusfructus maternus erat receptus, p. ii. 50
quomodo aliis locis? p. ii. 542
Saxonici Dd. negant, maritum uxoris nomine in judicio eſſe admittendum, priuſquam produxerit curatorium, vel de rato caverit, p. ii. 539.
Saxonicum jus quid de præſcriptione immobilium ſtatuat? p. ii. 610
quid Belgicum? ibid.
*Scalarii* qui? p. i. 553
Scepticiſmus ad quid perducat homines? p. i. 93.
theoreticus, vel practicus, ibid.
uterque cavendus, ibid. & ſeq.
Schiffe, *Die aufgebrachten reclamiren* quid? p. i. 938.
Schilterus tutelam mariti in uxorem jure Roman. obtinuiſſe, an recte probet ex loco Ciceronis? p. ii. 451. & ſeqq.
Schneidevvinus ad jusjurandum refert *ſuppletorium*, *purgatorium* & *in litem*, p. ii. 112.

Scho-

Schola Chriſtianorum Alexandrina, *p. i.* 216
Doctores quoſnam habuerit? ibid.
doctrinæ in ea propoſitæ, ibid.
Ammonii Saccæ, *p. i.* 219
Scholæ Chriſtianorum frequentatæ a paganis, *p. i.* 215. 216.
*Scribere* & *reſcribere pecuniam* quid, *p. i.* 831.
Scriptura argentarii jure Rom. plenam fidem habebat, ibid. & ſeq.
cambium ea contrahi negantes refelluntur, *p. i.* 701. ſeq.
privata qui probat ſibi deberi, an ad jusjurand. ſupplet. admittendus? *p. ii.* 148. 149
Sectæ ſtudium quo abducat homines? *p. i.* 275.
Secundæ nuptiæ Romanis inviſæ, *p. ii.* 24
*Seelen-Gerathe*, quinam codicilli ita dicti? *p. ii.* 679.
quam neceſſariæ fuerint ejuſmodi donationes medio ævo? ibid.
Semichriſtianiſmo nihil perniciofius. *p. i.* 191
Semichriſtiani philoſophi qui? *p. i.* 199
Semichriſtianiſmi cauſſæ, *p. i.* 272. & ſeq.
Semichriſtianiſmo philoſophico quænam remedia opponenda? *p. i.* 277. ſeq.
Semiplena probatio non debet eſſe eliſa, ſi ad jusjurandum ſuppletorium deveniendum, *p. ii.* 157.
a teſte rei conſcio petenda, *p. ii.* 150. 151
an ex jure Rom. *p. ii.* 116
quid Accurſius ad hanc quæſtionem, *p. ii.* 117.
Senatuſconſulto collegia omnia, præter antiqua fuerunt abolita, *p. i.* 580
Senatuſconſultum Apronianum quid indulſerit municipiis? *p. i.* 607
illud deinceps extenſum ad collegia, ibid.
Tertullianum, ex eo vocatur mulier ingenuæ

ad hereditatem luctuoſam, p. ii. 478
Venetum de cambiis, p. i. 687
in re trepida factum quid contineat? p. i. 661. ſeq.
Seneca, quid ei vera ſapientia? p. i. 88. 89
an inter philoſophos χριςιανίζοντας referendus? p. i. 260.
ejus diſtinctio vocabulorum *officium*, *beneficium* & *miniſterium*, p. i. 351. ſeq.
locus ejus egregius de actionibus humanis, p. i. 96.
ejuſdem de diverſitate formæ hominis, p. i. 102. 103.
quid ei abſurdum videatur in lege? p. ii. 792.
locus ejus inſignis de pœna non ſtatim exſequenda, p. ii. 209
Sententia condemnatoria an ſemper opus ſit in criminalibus? p. ii. 187. ſeq.
Separatio vim renunciationis habere dicitur jure Hamburgenſi, p. ii. 70. 71
Separatis liberis quid obtineat ratione uſusfr. mar. jure Hamburg. ibid.
Septimius Sev. Imp. in ejus numo profectio AUG. FELIX vocatur, p. ii. 322
Sericum regno exportare vetat Rex Galliæ, p. i. 444.
Servi Romanis erant res mancipi, p. ii. 792
an omnia per eos adquiſita legari poſſint? p. ii. 789.
an omnibus plane collegiis excluſi apud Rom. p. i. 598. 599
in Germania an olim duorum generum? p. i. 302. ſeq.
apud vet. Germ. ſoli vacabant rebus conficiendis, p. i. 614
quando contra dominum interrogari poſſint jure Rom. p. ii. 135
Servilis conditionis quænam poſt tempora,

Ta-

Taciti in Germania facies? p. i. 317
Servitia tota manumittebant Romani, p. ii. 792.
Servitutes prædiales inter vivos per ſtipulationem conſtitui poſſunt, p. ii. 753. ſeq.
Servitutum præſcriptionis tempus quodnam, ſublata L. Scriboniana? p. ii. 634
Ser. Sulpicius commentariis illuſtravit Mucii libros, p. ii. 749. ſeq.
Servo an menſam argentariam exercere licuerit jure Juſtinianæo? p. i. 832
Servorum vindicationi an jure civ. obſtet præſcriptio? p. ii. 581
Romanorum diverſa officia, p. i. 305
Germanorum conditio, ibid.
eorum numerus quando creverit? p. i. 307. 308.
Servum primitivum ſe occidiſſe, metu ad dominum revertendi, memorat Ulpianus, p. ii. 212.
Servum necare olim impune erat, p. i. 318
Servus qui præſcriptione liber factus an a præſtatione æſtimationis liberetur per præſcriptionem jur. Lubecenſ. p. ii. 598
an civis Roman. factus, ſi nomen ſuum in tabulas cenſuales, juſſu domini contuliſſet? p. ii. 595.
fugitivus apud Langobardos domino præſcriptionem 30. annorum opponere poterat, p. ii. 585.
an idem obtinuerit apud reliquas German. gentes? ibid.
an in civitatibus tutum perfugium habuerit? ibid. & ſeq.
*Severus* perperam cognominatur Salv. Jul. p. ii. 411.
Severus Imperator, ejus conſuetudo cum Chriſtiano quodam, *Proculus Torpacion* dicto, p. i. 215. ſeq.

Pp 6 ejus

ejus verba de religione quomodo interpretetur VViſſembachius? *p. ii.* 169
Sibyllanæ ſortes, ob eas evulgatas pereundum erat M. Aquillio Gallo, *p. ii.* 377
Signa humanarum propenſionum an dentur? *p. i.* 101.
confeſſionis in criminalibus qualia eſſe debeant? *p. ii.* 228
an nutus ſufficiat? ibid.
mercatorum *marcæ* vocantur, *p. i.* 518
Silentium, an ex eo colligi poſſit confeſſio? *p. ii.* 242.
Pauli locus huc faciens, quomodo explicandus? *p. ii.* 243. ſeq.
Simplicius, cur a Bona Cardinali in Chriſtianorum numerum referatur? *p. i.* 244. 245
Σύμπλοιαι Græci vocabant naves conſociatas, *p. i.* 524.
Simulatorum & crudelium inceſſus, *p. i.* 179. ſeq.
*Slavorum* non tam gentis, quam ſervitutis nomen, *p. i.* 317
Societas *pares aut accipere, aut facere* dicitur, *p. ii.* 504. ſeq.
Socii pro fratribus habentur, ibid.
Socrates primus characteres veræ falſæque ſapientiæ detexit, *p. i.* 65. & 66
rationes quæ eum ad id moverint? ibid.
nihil ſcripto conſignavit, ibid.
quid de ejus ſcriptis ſervatum? *p. i.* 66
ſophiſtarum jactantiam inſectatus, *p. i.* 66. ſeq.
quæſtionibus eorum ignorantiam eliciebat, *p. i.* 67.
ab Apolline Delphico ſapientiſſimus judicatus, quid reſponderit? ibid.
jocus ejus lepidus de ſophiſtis, *p. i.* 68
ejus diſſertationem recenſuit Xenophon, *p. i.* 68.
interrogatus, an ſapientes putaret eos, qui ſcirent, quid agere oporteat, his contraria

ria facerent, quid reſponderit *p. i.* 69. ſeq.
an voluntatis emendationem ex emendatione intellectus recte derivet? ibid.
a diſcipulis nullam mercedem accipiebat, *p. i.* 71.
ejus gibbus imitatus, *p. i.* 112
Solon curam pupillorum demandaverat Archontibus, *p. ii.* 265
teſtamentifactionem indulſit Athenienſibus, *p. ii.* 667.
ejus leges circa exportationem mercium, *p. i.* 444. 445.
Sophiſtæ, quid factu opus fuerit eorum diſciplinæ ſe tradituro? *p. i.* 70
eorum ridicula diſtinctio inter finem externum & internum, *p. i.* 78
Sorites, eam accuratius definivit Salv. Jul. JCtus, *p. ii.* 417
Spartianus laudat Salvium Julianum, *p. ii.* 410.
Speculatoris Saxon. obſervatio de comitibus Palatinis in Ducatibus, qui ex regnis nati ſunt. *p. ii.* 332.
Spiræ quando floruerit collegium Senatorium? *p. i.* 619.
Spoletana quædam inſcriptio ſuppoſititia, *p. i.* 15.
Sponſam decenni minorem habere non licebat per L. Jul. & Pap. *p. ii.* 488
Spurii in quibuſdam Germ. locis prohibentur teſtari, *p. ii.* 707
levis notæ macula laborant, *p. i.* 407. 408
an ad jusjur. ſint admittendi? *p. ii.* 153
an in poteſtate matris ſint? *p. ii.* 20. 21
eis inſtitutis an hodie querelæ inofficioſæ locus? *p. i.* 421
Statua Principis, pro ſervis, qui ad eam confugerant, æſtimatio erat præſtanda ex de-

creto Antonini Pii, *p. ii.* 599. ſeq.
aurea Gorgiæ Leontino ex quæſtu ſuo erecta, *p. i.* 71
*Statuæ mercuriales* (*Zoll-Stangen*) *p. i.* 485
Statuta an valeant, quibus teſtandi facultate interdicitur civibus? *p. ii.* 680. ſeq.
Statuti Lubecenſis de uſucapione immobilium interpretatio, *p. ii.* 613. ſeq.
Statutorum contortas interpretationes peperit regula: *ea ita eſſe interpretanda, ut a jure communi quam minime exorbitent, p. ii.* 703.
Stemma genealogicum Henrici, Comitis Palat. Lotharing. *p. ii.* 335
Salv. Juliani, Reineſiano accuratius exhibetur, *p. ii.* 411
Stephanus interpres Baſilicῶν, *p. ii.* 113
Stipulatio, per eam ſervitutes prædiales inter vivos conſtitui poſſunt, *p. ii.* 753. ſeq.
Straccha mercatorum codicibus plus juſto tribuit, *p. i.* 869
Strykius cauſſas, quæ jusjurandum non admittunt in regulas redegit, *p. ii.* 157
ejus verba de teſtamentis, *p. ii.* 739
Stultos quos ſcriptura ſ. dicat? *p. i.* 88. 89
Subſtitutionem pupillarem viri docti negant ex XII. Tab. eſſe, *p. ii.* 789
Subſtitutionum controverſiis quantum ſe lucratum eſſe fateatur Baldus, *p. ii.* 738
Alberici Roſciatis ſententia de hoc juris capite, ibid.
Succeſſoria pacta cur non permiſſa fuerint ap. Rom. *p. ii.* 770
Suffragandi jure Romæ gaudebant collegia, *p. i.* 577.
*Sui heredes* quinam? *p. i.* 349
Sulpicius (Servius) Caji Aquillii Galli diſcipulus, *p. ii.* 393
in-

inſtinctu Q. Mucii ætate provectior ad juris ſtudium ſe contulit, ibid.
ſententias pleraſque ex Aquillii libris in ſuos tranſtulit, p. ii. 395
eloquentia magna erat, ibid.
quomodo, memorante Cicerone, ſtudiorum ſuorum rationem inierit? p. i. 806
Suppletorium jusjurandum an in jure civ. præſidium reperiat? p. ii. 115
id qui adfirmarint, negarintve? p. ii. 117
Supplicia damnatorum in 30. dies differri jubet Theodoſius, p. ii. 208
Supremæ tutelæ definitio, p. ii. 288. ſeq.
Surdi & muti confeſſio qualis? p. ii. 229
an efficax eſſe poſſit? p. ii. 233
an hi rerum moralium intelligentiam ſibi adquirere poſſint? p. ii. 235
Sybaritæ gens olim voluptuoſiſſima ac ſuperbiſſima, p. i. 120
de eorum faſtu adagium: *Sybaritæ per plateas*, p. i. 121
Sycophantæ quem in finem conſtituti a Solone? p. i. 444
Sylvæ ducenſes conſuetudines, p. ii. 532
Sineſius Epiſcopus urbis Ptolemaidis, p. i. 254.
ejus religio eclectica, ibid.
ex hymnis ejus quid colligendum, p. i. 257
Syriæ Præſides, qui tempore nati Chriſti fuerunt, exhibentur tabula chronologica, p. i. 42. 43.

## T

T*Abernariorum concionator* L. Sergius vocatus a Cic. p. i. 577. 578
Tab. XII. an maximam partem ex jure Attico deſumtæ? p. ii. 458
in eas omnes mores patrios migraſſe ait Dio-

Dionyſ. Halic. p. ii. 789. ſeq.
Cenſuales diu ſuperſtites, p. i. 48
ſi ſervus nomen in eas contuliſſet, juſſu domini, liber fiebat, p. ii. 595
Tacens an in judicio capitali pro confeſſo habeatur? p. ii. 243. ſeq.
quo caſu in jure neganti æquipararetur? ibid.
Tacitus teſtis eſt, ſervos vet. Germ. conficiendis rebus neceſſariis vacaſſe, p. i. 615
ejus locus de teſtamentis Germanorum varie interpretatus, p. ii. 673. ſeq.
de Germ. vet. ſervis explicatur, p. i. 303. ſeq.
de libertis apud Germ. p. i. 319
de Germ. poteſtate in ſervos an recte explicetur ab Alexandro ab Alexandro? p. i. 311
an poſt ejus tempora ſervilis conditio in Germ. imminuta fuerit? p. i. 317
Tartutius Laurentiam meretricem heredem inſtituit, p. ii. 784
quomodo hæc inſtitutio explicanda? ibid.
Taſſilo, Bojorum dux majeſtatis reus condemnatur, p. ii. 179
Temperamenta
Sanguineum,
Cholericum,
Melancholicum &
Phlegmaticum deſcribuntur, p. i. 138. & ſeqq.
quot eorum mixturæ? p. i. 143
eorum diverſitas unde? p. i. 139. 140
Templum quodnam Judæi, Chriſto reſpondentes intellexerint? p. i. 30
Zerobabelis cur eos intellexiſſe non credibile ſit? ibid.
Θεοπνεύστων oraculorum quis impugnarit? p. i. 210
Terentius (Clemens) JCtus Salvii Juliani diſcipulus, p. ii. 427
Tertullianus judicum Rom. religionem laudat, p. ii. 223.

ejuſdem locus de cenſu examinatur, *p. i.* 49
laudatur, *p. ii.* 171
Tertullianus ( Q. Septimius Florens ) JCtus, *p. ii.* 408
Teſſera amiſſa quo caſu inutile fiat cambium? *p. i.* 739
Teſtamenta per vet. jur. principia privata auctoritate condi non poterant, *p. ii.* 759
juri, quod vel ſcriptum, vel non ſcriptum, comparantur, *p. ii.* 764
nuncupativa quomodo Lubecæ facere oporteat? *p. ii.* 712
publica cur in quibuſdam Germ. provinciis fieri oporteat? ibid.
ea condendi modus apud Romanos, *p. i.* 650
quando in Germania condi cœperint? *p. ii.* 626
*endo procinctus* facta qualia fuerint? *p. ii.* 765
cur ita dicta, oſtendit Theophilus, ibid.
alicubi non valent, niſi ad piam cauſſam, vel reip. aliquid relictum, *p. ii.* 724. ſeq.
cur in comitiis calatis facta? *p. ii.* 761
cauſſæ litium eſſe dicuntur, *p. ii.* 739
Strykii verba huc pertinent, ibid.
reciproca inter conjuges quibus conditionibus Lubecæ rata? *p. ii.* 697
an poſt adiatas XII. Tabul. in comitiis calatis non amplius condita? *p. ii.* 777. ſeq.
in procinctu facta cur populus rata habuerit? *p. ii.* 767
qualia in uſu fuerint tempore Ulpiani? *p. ii.* 781
in procinctu fieri quando deſierint? *p. ii.* 768
temporibus antiquiſſimis duorum generum erant, *p. ii.* 761

ea

ea condere qui prohibeantur per legem decemviralem? *p. ii.* 762
proſcribenda ea eſſe e rep. non nulli cenſuerunt, *p. ii.* 739. ſeq.
an fuerint Abraami & Jacobi diſpoſitiones? *p. ii.* 664
Teſtamenti Prætorii requiſita, *p. ii.* 782
hodierni requiſita, ibid.
Teſtamentifactio in ſolatium hominum inventa eſſe dicitur, *p. ii.* 650
teſtimonia Conſtantini M. Imp. & Quinctiliani huc ſpectant, ibid.
cur eam indulſerint Romani? *p. ii.* 652. ſeq.
comparatur legislationi, ibid.
cur rectæ rationi non conveniat? ibidem ſeq.
cur nec regulis prudentiæ civ. *p. ii.* 657. ſeq.
plerumque ex pravis adfectibus proficiſcitur, *p. ii.* 661. ſeq.
a quibuſdam gentibus maxime circumſcripta, *p. ii.* 663
quatuor potiſſimum modis in Germania reſtricta, *p. ii.* 682
cum quibus eſſe dicatur? *p. ii.* 782. ſeq.
poſt introductum jus Rom. in Germania innotuit, *p. ii.* 679
an ab Athenienſibus ad Romanos migrarit? *p. ii.* 783
quomodo privati arbitrii eſſe cœperit? *p. ii.* 771
eam in Germania paſſim impediunt heredes ab inteſtato, *p. ii.* 701
ejus origo unde repetenda? *p. ii.* 783
ejus in Germ. receptæ effectus quinam? *p. ii.* 739
ejus fata & mutationes inſpicere utiliſſimum, *p. ii.* 743.
Teſtamento quod relinquitur, *jure publico* legari dicit Papinianus, *p. ii.* 687

horum verborum ratio, ex teſtium præſentia reddi poteſt, ibid.
Teſtamentorum jura pleraque ex antiquis principiis fluunt, *p. ii.* 781
*Teſtamentum* eſt vocabulum jur. civ. *p. ii.* 781. ſeq.
per æs & libram, abolitis reliquis ſolum ad jus civ. requirebatur, ibid.
ex Prætorio non hereditas, ſed bon. poſſ. dabatur, ibid.
ſine heredis inſtitutione nullum jure Rom. *p. ii.* 730. ſeq.
ſi quis aliquo loco ſecundum iſtius leges condiderit, an & alibi ſubſiſtat? *p. ii.* 728
Huberi & Strykii obſervationes de hac quæſtione, *p. ii.* 728. ſeq.
ejus, qui apud nos habilis cenſetur, an valeat de bonis alibi ſitis, ubi inhabilis cenſetur? *p. ii.* 729
quando & a quibuſnam ingratum coarguere licuerit? *p. i.* 366
*inofficioſum*, cur ita dictum, in quo liberi injuſte exheredati? *p. i.* 351
an uno verbo conſtare poſſit? *p. ii.* 731. ſeq.
id mutandi facultate an teſtator ſe abdicare poſſit? *p. ii.* 770. ſeq.
defuncti an probet ſibi debitam quantitatem? *p. ii.* 148.
*Teſtamentum condere* quid Jo. Chryſoſtomo? *p. ii.* 759
Teſtandi facultas liberrima ex XII. Tab. *p. i.* 346.
ea maxime coanguſtata ſub Auguſto, *p. ii.* 795. ſeq.
quomodo? ibid.
nova ratio per Decemviros invecta, *p. ii.* 771
quænam ratio Romæ fuerit ante XII. Tab. *p. ii.* 685
quænam poſt eaſdem? ibid.

libertas homini ex Jur. Nat. & Gent. deberi dicitur, p. ii. 650. ſeq.
ritus per æs & libram an ex XII. Tab. p. ii. 786.
jus ante Romam conditam in Italia viguit, p. ii. 784. ſeq.
Teſtari in Germaniæ quibuſdam locis non licet de bonis omnibus, p. ii. 709. ſeq.
id probatur ex variis legibus & Statutis, p. ii. 716. ſeq.
nec omnibus promiſcue in Germ. p. ii. 683
comparatio hujus juris cum Romano, p. ii. 685
Teſtator an de rebus uxori datis diſponere poſſit? p. ii. 754
Teſtaturi jur. Lubecenſi proximis heredibus ad minimum *octo ſolidos & quatuor denarios* relinquere tenentur, p. ii. 703
Teſtatus pro parte & pro parte inteſtatus nemo decedere poteſt jure Rom. p. ii. 709
quo caſu contingere poſſit, ut quis pro parte teſtatus & pro parte inteſtatus decedat? ibid. ſeq.
an hæc regula in German. ubique valeat? p. ii. 710.
*Teſtem unum oculatum plus, quam decem auritos valere*, dicunt Pragmatici, p. ii. 129
Teſtem depoſuiſſe oportet de ipſa re, ſi jusjurandum ſupplet. decernendum. p. ii. 146
*Teſtem unum audire* quid Vinnio? p. ii. 119
Teſtes in teſtamento adhibendos quomodo olim rogari oportuerit? p. ii. 782
quinam olim in teſtamentis admiſſi? ibid.
Teſtimonium quomodo comparatum eſſe debeat, ſi jusjur. ſupplet. deferendum? p. ii. 150
Teſtis unus non audiendus jure Rom. per Conſtitutionem Conſtantini, p. ii. 118
in propria cauſſa ſit de credulitate jurans, p. ii. 129.

an

an filius patri ſit idoneus ſecundum jus Rom. *p. ii.* 127.
an pater filio? ibid.
an domeſtici patrifamilias? ibid.
in propria cauſſa nemo eſſe debet ſecundum jus Rom. *p. ii.* 126
id quod illuſtratur loco Ciceronis, ibid.
fit in propria cauſſa in ſupplementum jurans, *p. ii.* 127. ſeq.
Theodoſius M. quid ratione matris iterum nubentis ſanxerit? *p. ii.* 26
quid ex hac diſpoſitione ſucceſſu temporis mutatum? ibid.
in conſtitutione, de codicis ſui auctoritate edita, de paucitate verorum JCtorum conqueritur, *p. i.* 792
laudatur, quod ſupplicia damnatorum in 30. dies differri juſſerit, *p. ii.* 208
Theologiæ gentilium quot genera? *p. i.* 194
Theophilus an recte putet, antiquitatum ignorantiam nullo cum periculo conjunctam eſſe? *p. ii.* 743
Theoriæ juris neglectus, *p. i.* 802
Tholoſani (Greg.) error de tutela mulierum, *p. ii.* 451.
Thomaſii (Chriſtiani) regula de ſignis morum ex facie humana petendis, *p. i.* 152
Thraciſmum in Phædri fabulis ſibi reperiſſe viſus eſt Scioppius, *p. ii.* 249
Tiberius quando Auguſtum Imperii conſortem adſeruerit? *p. i.* 52. 53
ejuſdem anni varie numerantur, *p. i.* 53
exhibentur in numo cum perigraphe: TI. CÆSAR. AUG. F. TR. POT. XIII. *p. i.* 54
ejus æra Proconſularis illuſtratur, & ad nativitatem Chriſti adplicatur, ibid. & ſeq.
SCto feminis quæſtum corpore facere prohibet, quarum aut pater, aut maritus eques Romanus fuerat, *p. i.* 394
cjus

ejus chronotaxis, *p. i.* 50
ejuſdem principatus duplex initium, *p. i.* 52
Tibicinum collegium primum erat eorum, quæ Numa inſtituit, *p. i.* 549
Timocrates cur damnatus ab Athenienſibus? *p. ii.* 177. 178
Tinctores apud Romanos deſcribuntur, *p. i.* 554
Tormenta quando decernere poſſit judex? *p. ii.* 220
Tormentis extortæ confeſſioni non temere credendum, *p. ii.* 215
Tormentorum anceps effectus demonſtratur exemplo, *p. ii.* 216
Tortura an confeſſio extrajudicialis ad eam ſufficiat? *p. ii.* 209
Tranſactio an de criminibus capitalibus licita? *p. ii.* 238. ſeq.
Translatitium edictum quid? *p. ii.* 781
Trapezitarum ubi fiat mentio in jure Rom. *p. i.* 688.
*Traſſa*, vel *Tratta* quid in negotio collybiſtico? *p. i.* 690
*Traſſans* quis dicatur in cambio? ibid.
Treviri a Romanis legum deſcribendarum gratia Græciam miſſi? *p. ii.* 785
Triboniano injuria multi tribuunt errores, *p. i.* 800
Tribuni plebis turbas excitant in rep. Rom. *p. i.* 576
Tributum in Germ. inſtitutarum effectus fuere triſtiſſimi, *p. i.* 624. ſeq.
Tullus Hoſtilius Numæ inſtituta circa collegia opificum ſuſtulit, *p. i.* 562
omnia ad virtutem bellicam retulit, *p. i.* 563
Turpes perſonæ ex hereditate aliquid capere prohibentur per L. Pap. Popp. *p. i.* 379.
quæ-

quænam iſtæ ſint? *p. i.* 385. & ſeqq.
quomodo vocentur ab Ulpiano? *p. i.* 386
Turpitudo & levis nota, quomodo diſtinguantur? *p. i.* 387
Tuſcianus, JCtus, Aburnii Valentis diſcipulus, *p. ii.* 426
Tutela, ita dicta a Germanis parentum poteſtas in liberos, *p. ii.* 58
maritalis hodienum non in univerſa Germ. obtinet, *p. ii.* 534. ſeq.
provinciæ, ubi ea exolevit, recenſentur, *p. ii.* 535. ſeq.
ejus effectus in Germania, *p. ii.* 529
ii. adhuc hodie ſuperſunt paſſim in Germania, etiam ubi jus Rom. receptum, *p. ii.* 556. ſeq.
Romanorum in uxores a quibuſnam Imperatoribus abolita? *p. ii.* 486
an ei obſtet communio bonorum inter conjuges jure Germanico? *p. ii.* 504
in legibus Germ. præſidium reperit, *p. ii.* 506
id oſtenditur ex Lege VViſigoticha & Burgundica, ibid.
it. ex chartis & formulis, *p. ii.* 511
firmata jure Sax. *p. ii.* 515
Svecico, *p. ii.* 517
Normannico, *p. ii.* 519
variis Statutis Germ. *p. ii.* 521
Galliæ, *p. ii.* 524
Belgii, *p. ii.* 525
Italiæ, *p. ii.* 526 ſeq.
aliarum orig. Germ. gentium, *p. ii.* 527. ſeq.
cur ei uxores credere noluerint legislatores? *p. ii.* 451. ſeq.
muliebris perpetua Rom. quando evanuerit? *p. ii.* 491
mulierum Romanarum quotuplex? *p. ii.* 468

Atticarum qualis fuerit ante nuptias? p. ii. 460.
qualis jam nuptarum, ibid. ſeq.
viduarum? p. ii. 461
Atticarum & Romanarum comparantur, p. ii. 265. ſeq.
quando ad Archontem redierit jure Attico? ibid.
ſuprema gaudent Principes apud Germanos, p. ii. 272. ſeq.
ejus indoles, ibid.
& fundamentum, p. ii. 291
hujus definitio, p. ii. 288
ejus veſtigia occurrunt in antiquis Germ. legibus, p. ii. 275
ea inveſtiti Principes Germaniæ, p. ii. 38: ſeq.
hujus rei exemplum, ibid.
ejus effectus, p. ii. 293. ſeq.
ejuſdem differentia quatenus vel Principi, vel magiſtratibus inferioribus competit, p. ii. 273.
magiſtratuum in Germ. non ſemper a juriſ-ctione promanat, p. ii. 291. 292
perpetua feminarum quomodo dividatur? p. ii. 469
an in ea conſtitutæ feminæ minorennes curatores habere potuerint? p. ii. 479
teſtamentaria in XII. Tab. fundamentum reperit, p. ii. 268
ejus antiquitas, ibid.
legitima apud Alemannos non erat gratuita, p. ii. 508.
an nota fuerit ante XII. Tab. p. ii. 268
agnatorum legitima Græcis ſuſpecta viſa? p. ii. 265
ceſſitia quæ ſit? p. ii. 470
apud Rom. gratuita erat, p. ii. 316
cur jure Germ. non ipſo jure finiatur? p. ii. 311
apud

apud Rom. hereditatis inſtar erat, *p. ii.* 295. ſeq.
pupillorum Ducibus & Principibus commendata, *p. ii.* 281
id quod patet exemplis Ducum Bavariæ, *p. ii.* 282
& Carinthiæ, ibid.
*Tutela & poteſtas mariti in uxorem* apud Germ. unum idemque, *p. ii.* 500. ſeq.
Tutelæ cur facta mentio in lege Decemvirali PATERFAM. &c. *p. ii.* 774
Tutelæ in Germania & feminæ adultiores ſubſunt, *p. ii.* 288
Tutelæ genus mixtum perperam ſtatuit Vinnius, *p. ii.* 299
ei ſubeſſe non poterant filiifamilias jure Rom. *p. ii.* 456.
Tutelam fructuariam in Germ. non fuiſſe ignotam, oſtenditur ex Spec. Sax. *p. ii.* 118
eam adminiſtrandi jus quando incipiat, *p. ii.* 300.
eam initio Romani magiſtratibus non demandabant, *p. ii.* 267
non debent Athenienſibus, *p. ii.* 456
Tutelas teſtamento conſtituendi facultas ex XII. Tab. eſt, *p. ii.* 793. ſeq.
Tutor quis eſſe poſſit jure Rom. *p. ii.* 485. ſeq.
ex L. Jul. Pap. Popp. feminæ quo caſu conſtituendus ad dotem *dandam, dicendam promittemdamve,* *p. ii.* 471
cur is ejuſve filius jure Rom. feminam ducere prohibeatur, quam tutela regit? *p. ii.* 489
acturus in judicio quomodo ſe legitimare teneatur jure Germ. *p. ii.* 305
an rei detur? *p. ii.* 776
inter eum & curatorem jure Germ. nihil differentiæ, *p. ii.* 286
unde id probetur? ibid.
Tutores pro pupillis petere quem oportuerit jure Rom. *p. ii.* 306
jure

jure Germ. omnes confirmandi, p. ii. 293 & ſeqq.
eos magiſtratus in Germania etiam non rogati conſtituunt, p. ii. 307
ita per Receſſus Imp. cautum, ibid.
Dativos jure Germ. non confirmandos putat Strykius, p. ii. 299. ſeq.
an recte ſe habeat ejus ſententia, p. ii. 301
furioſos & minores pater liberis conſtituere poterat ap. Rom. p. ii. 794
legitimi qui in jure Rom. p. ii. 295. ſeq.
quando ad rationes reddendas coegerint judices Rom. p. ii. 287
Græci cur κυρίυς dicti? p. ii. 461
*Tutores petere* quid jure Rom. p. ii. 306
id pupillus non poterat, p. ii. 307
Tutoris confirmatio quidnam efficiat jure Germ. p. ii. 301
quid ſit jure Rom. p. ii. 297
datio jure Rom. non erat ordinariæ juriſdictionis, p. i. 293
Tutorium & curatorium quid jure German. p. ii. 303
Tutorum adminiſtratio vicaria in Germania in legibus publ. fundata, ibid.
Tyrus colonia jur. Ital. αὐτονόμος, p. ii. 251

## V

Vacatio a muneribus publicis nautarum privilegium, p. i. 490
Vadimonium promittentes manum tollebant, p. i. 652
Vaginæ an una cum armis prohibitis cenſeantur prohibitæ? p. i. 468
Valeria an in Andronis Sextilii, mariti tutela fuerit? p. ii. 455
Valuta quid in cambio? p. i. 689

an

an ejus facienda ſit mentio in litteris cambialibus? p. i. 706. 737. 738
Varronis vetus dictum de philoſophis, hodiernis temporibus quoque adplicandum, p. ii. 62.
Varus (Quinctil.) Syriæ Præſes, p. i. 46
ſub eo Chriſtus natus, ibid.
Tertulliani locus ea de re explicatur. p. i. 49
*Vaterloſe* & *Mutterloſe VVayſen*: quid ex hac loquendi ratione demonſtretur? p. ii. 34
Vecordium hominum inceſſus, p. i. 178
Vectigalia plurima apud Romanos, p. i. 480
an jure exigi queant? ibid.
an in libero mari, p. i. 481
Danorum & Svecorum ea de re contentiones, ibid. ſeq.
an in fretis ſolvenda? p. i. 481. 482
ea defraudantium pœna non eadem, p. i. 483
*Velitis jubeatis Quirites*: formulæ hujus explicatio, p. i. 646
Venena mala qui vendiderant, quomodo puniti? p. i. 462
Venenum quanta circumſpectione hodie vendatur? p. i. 471
Verba ex ſe nec ad veritatum, nec ad bonorum claſſem pertinent, p. i. 85
civilia quænam? p. ii. 791
Veſtali ſacerdotio tutela mulierum perpetua finiebatur jure Rom. p. ii. 468
Vicaria tutorum adminiſtratio in Germ. legibus publ. fundata, p. ii. 303
Vidua quo jure fructus liberorum ſuorum percipiat jure Hamburgenſi? p. ii. 73
Viduæ ad ſecunda vota tranſeuntes Romanis inviſæ, p. ii. 24
earum tutela qualis fuerit jure Attico: p. ii. 464. ſeq.
cur eas Hebræi Deo curæ eſſe cenſuerint? p. ii. 442. ſeq.

Vi-

Vigilius Zuichemus an in teſtamentis, quæ hodie principi offeruntur, recte quærat veterem teſtandi ritum in comitiis calatis? p. ii. 778
Vindicatio quæ per eam legari olim potuerint jure Rom. p. ii. 775
Vindiciæ qua formula olim petitæ? p. i. 653
Vindicationi ſervorum an jure civ. obſtet præſcriptio? p. ii. 581. ſeq.
Vini adulteratores quomodo puniendi? p. i. 476
ejus effectus oſtenſus a Callimacho, p. ii. 225
Vini cauſſa emtæ quænam provinciæ a Ludovico Germ. p. ii. 325
Vinnius an recte ſtatuat mixtum tutelæ genus? p. ii. 299
Vinum plurimis Germaniæ gentibus olim ignotum, p. i. 444
Vir an uxori mente captæ curator dari poſſit ex diſpoſitione jur. Rom. p. ii. 490
Virtute præditorum qualis inceſſus? p. i. 181. ſeq.
Vitia cambii ob correalem obligationem, p. i. 727
cambiorum extrinſeca, p. i. 751. ſeq.
Vitiorum cambialium cauſſæ triplices, p. i. 712
Vitiari dicuntur regulæ juris, p. i. 709
Vitium quomodo a morbo differat? ibid.
cambii quid & quotuplex? ibid. & ſeq.
Ulmenſes quando ſibi Conſules & Tribunos plebis conſtituere cœperint? p. i. 619
Ulpianum, qui Athenæi ſympoſio interfuiſſe fingitur, cum JCto confundit Jac. Gothofredus, p. ii. 251. ſeq.
Ulpianus ex Domitia familia prodiit, ibid.
ei injuria affinguntur Hebraiſmi, p. ii. 235. ſeq.
ejus laudes & natale ſolum, p. ii. 249
ſemi judæus vocatur ab Eu. Ottone, p. ii. 250
ejus temporibus quænam teſtamenta in uſu fuerint? p. ii. 782
locus ejus emendatur a Corn. van Bynkerhoek, p. ii. 371
Ulpius Marcellus cenſor & æmulus Salv. Jul.
aeer-

acerrimus, p. ii. 431
Unitas perſonæ inter patrem & filium impediebat, quo minus jure Rom. patri in bonis liberorum uſusfructus eſſet, p. ii. 12
Univerſitati delatum jusjurandum ab iſtius Senioribus præſtari debet, p. ii. 151
Voconia lex feminas hereditate excluſit, p. ii. 797
*Volenti non fit injuria*, id axioma adplicandum ad propriam reorum confeſſionem, p. ii. 180
Voluntati ultimæ devotorum refragari inauſpicatum videbatur Romanis, p. ii. 767. ſeq.
Voluntatem ultimam νόμον vocat Priſcus, p. ii. 759
Voluntatis emendatio an ex emendatione intellectus recte derivetur a Socrate? p. i. 69
Voluptatis venereæ, ſeu laſcivorum inceſſus, p. i. 170
Bacchiæ inceſſus, p. i. 173
*Vrbem Templum ſibi viſam eſſe*, profitentur Pyrrhi Epirotæ caduceatores, p. i. 648
Urbes habitabant ſervi Francorum temporibus, p. i. 615
Urbibus & oppidis caruere Germani antiqui, p. i. 612. ſeq.
Uſucapio, ejus origo ex jure civ. p. i. 562
quomodo eleganter vocetur a Cicerone? p. ii. 565
Uſucapione annua uxor jure Rom. antiquo mater familias fiebat, p. i. 667. 668
Uſucapionis interruptio qua ratione olim facta? p. i. 652
Uſuræ damnantur a Pontifice, p. i. 692
Uſus jurisjurandi ſuppler. in foris Germ. oſtenditur, p. ii. 141. ſeq.
Uſusfructus in pœnam ſecundarum nuptiarum conſtitutus an in Germ. receptus, p. ii. 30
JCti qui id adfirment? ibid.
maternus Jur. Germ. quomodo differat a Romano? p. i. 32. 33
an extra Germaniam obtineat? p. ii. 40. ſeq.
finitur in Belgio confecto inventario, p. ii. 41
pro-

provinciæ in Germania recenſentur, in quibus viget, *p. ii.* 44
ejus fundamentum quodnam? *p. ii.* 60. ſeq.
requiſita, *p. ii.* 69. ſeq.
deſcribitur verbis ſtatuti Hamburg. *p. ii.* 9
an ex Authentica *Præterea* adhuc in uſu ſit? *p. ii.* 29
eum origine Germanicum eſſe, demonſtratur ex L. VViſigoticha, *p. ii.* 35
apud Burgundiones in uſu erat, *p. ii.* 37
quibus conditionibus hi matri omnes liberorum facultates crediderint? ibid.
quibus modis finiatur? *p. ii.* 92. ſeq.
eo finito quomodo fiat bonorum diviſio? *p. ii.* 95. ſeq.
paraphernalium jure Rom. ignotus, *p. ii.* 531.
unde ſit receptus moribus Germ. ibid.
paternus an bonis adventitiis liberorum jure antiquo Rom. obtinuerit? *p. ii.* 11
quomodo invaluerit jure Rom. *p. ii.* 13
legitimus an matri jure Rom. competat, *p. ii.* 16. 17
ejus fundamentum patria poteſtas, *p. ii.* 19
bonorum liberorum an matri illa abligurienti adimatur? *p. ii.* 72
in bonis pupillorum vaſallorum eſt effectus ſupremæ tutelæ in Germ. *p. ii.* 316
improprie *dominium* adpellatur, *p. ii.* 43
quid jure Rom. *p. ii.* 12? 13
teſtamento relictus an adimatur matri ob ſecundas nuptias? *p. ii.* 29
in bonis adventitiis liberorum invectus a Conſtantino M. *p. ii.* 14
in bonis emancipatorum pro parte dimidia a Juſtiniano, *p. ii.* 16
in bonis illegitimorum an competat matri? *p. ii.* 19
quid Lynkerus ad hanc quæſtionem? ibid.
quo caſu matri jure civ. conſtituatur, *p. ii.* 21
jure

jure Germ. antiquo multo pinguior, quam Rom. *p. ii.* 75
ille refertur ad ſpecies dominii utilis a Thomaſio & Schiltero, *p. ii.* 74
Uſusfructus legati & legitimi differentia, *p. ii.* 79
Uterini quando inter hos & conſanguineos differentia ſublata fuerit a Græcis? *p. i.* 339
Vultus hominum non fruſtra diſtinxit Deus, *p. i.* 102.
id quod demonſtratur teſtimoniis ſacris & profanis, ibid.
Uxor quid ſine curatore poſſit in Saxonia, *p. ii.* 552
Uxorem invito patre ducentis pœna jure Germ. *p. ii.* 506
Uxores temporibus Ulpiani rarius in manum conveniebant, *p. ii.* 755
plebejas, non libertinas ducere licebat ante L. Pap. Popp. *p. i.* 379. ſeq.
eas ſibi coemebant Celtæ, *p. ii.* 499. ſeq.
Uxoris, quæ in manum convenerat paterfamilias teſtamento tutorem recte conſtituebat jure Rom. *p. ii.* 793. ſeq.
exemplum Hiſpalæ Fecenniæ, *p. ii.* 795
an mente captæ vir curator dari poſſit? *p. ii.* 490
Uxoris curator quomodo hodie fiat maritus in Saxonia? *p. ii.* 540
Uxorum a maritis aliis ceſſarum exempla, *p. ii.* 471. ſeq.

## VV.

VVateri (Jo.) ſententia de querela inofficioſi expenditur, *p. i.* 369
VViſigothi, apud eos liberi æque in matris ac patris poteſtate erant, *p. ii.* 35
unde id conſtet? ibid.
pueros decennes teſtari patiebantur, *p. ii.* 699

VViſ-

VViſſenbachius quomodo explicet verba Severi Imp. de religione judicantium? *p. ii.* 169. ſeq.
VVurtembergiæ Duces ſe *Obriſte Vnrmunder* in reſcriptis ſuis vocant, *p. ii.* 273
leges tutelares a Venetis petierunt, *p. ii.* 274

X

XEnophon Athenienſibus ſuadet, ut mercatores honore proſequantur, *p. i.* 820
Xenocrati injurato credendum eſſe putabant Athenienſes, *p. ii.* 128

Z

ZEno imitatus a Salv. Jul. JCto, *p. ii.* 419
*Zoll-Stangen* (Statuæ mercuriales) *p. i.* 485
Zoroaſtris oracula, *p. i.* 207
Zorobabelis templum Judæs, Chriſto reſpondentes intellexiſſe, cur non credibile ſit? *p. i.* 30. 31
Zuentiboldus Rex Lotharingiæ, non Dux. *p. ii.* 326

*F I N I S.*

2511571 D

Digitized by Google

Google